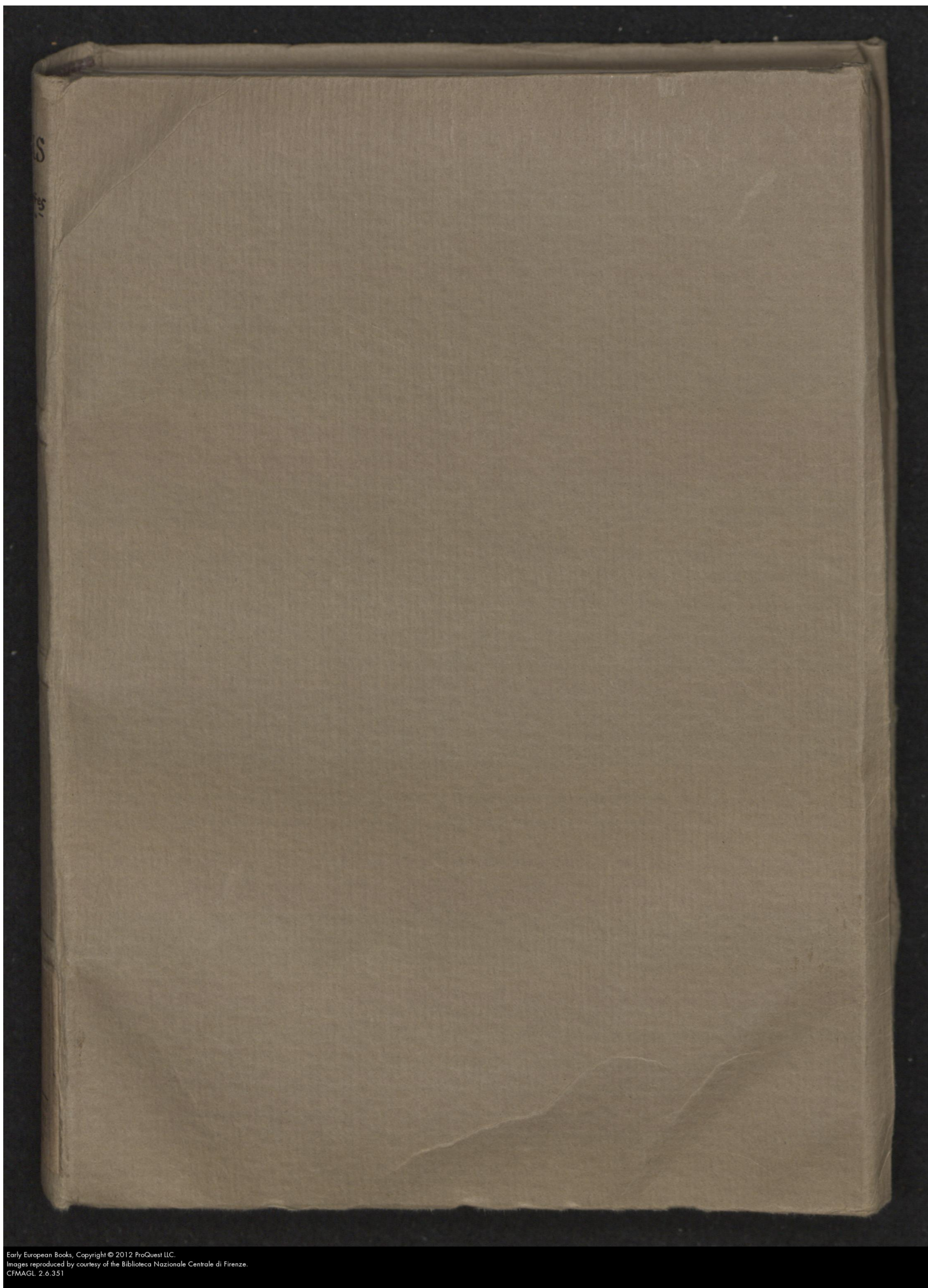
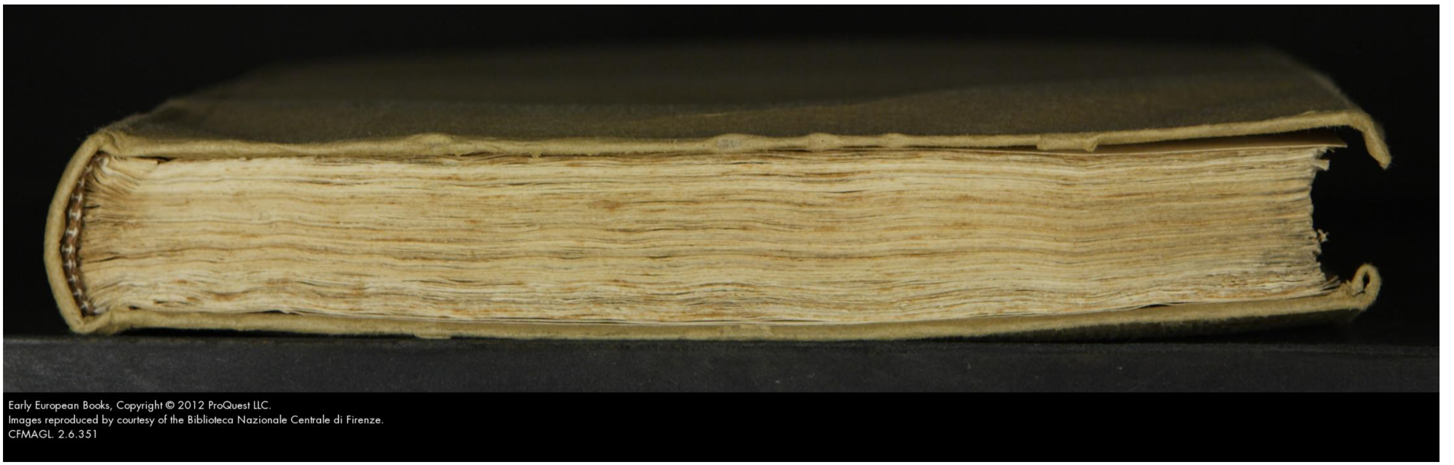

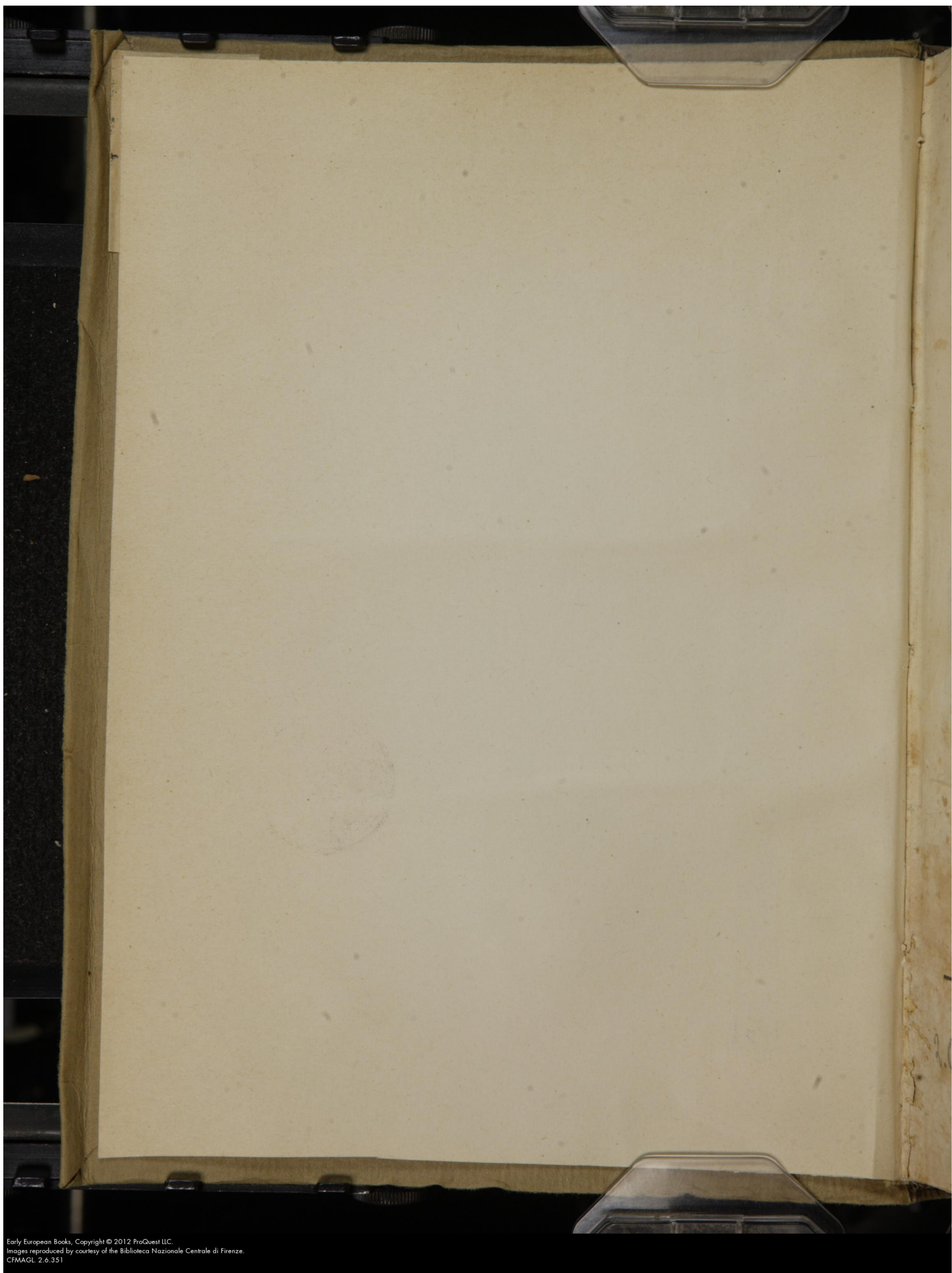

EGLENSIS
Obſervat.
2
6
351
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

VEG
Obſ

OBSERVATIONES MATTHÆI VEGLENSIS

MIN. CON.

THEOLOGI PVBLICI

IN VNIVERSITATE PATAVINA.

Super Epistola prima Libri de Septimo-Quæsitis, quæ est De creatione FILII DEI ad intra.

AD ILLVSTR.^MOS ET EXCELLEN.^MOS STVDII PATAVINI REFORMATORES.

SVPERIORVM PERMISSV.

VENETIIS, MDCLII.

Apud Hæredes Ioannis Salis.

ILLVSTRISSIMIS,
ET EXCELLENTISSIMIS
SENATORIBVS VENETIS
Studij Patauini Reformatoribus,

VINCENTIO GVSSONO, Equiti, & Procuratori.

IOANNI PISAVRIO, Equiti, & Procuratori.

ALBERTVCCIO Valerio, Equiti.

Matthæus Veglensis, Min. Con. Theologus publicus F. P.

Vltos iam annos, Illustrissimi & Excellentissimi Proceres, sub faustissimo tribunalis vestri regimine vitam, & spiritum duxi, functus in Vniuersitate Patauina officio legendæ Theologicæ facultatis; speroque me perpetuò sub vmbra culminis vestri permansurum, atque etiam lucubrationes meas. Solent vtique fructus cum arbore materna connexi, sub eiusdem custodis cura, ac diligentia viuere: at cum separantur decerpti, haud rarò in aliorum transire potestatem dominorum. Mihi verò longè alia mens est: nam libellum hunc tanquam meæ mentis fructum qualemcunque, quem priuatè mecum coniunctum, produxi, alui, auxi vestra, Præstantissimi, & Sapientissimi viri, Protectione fultus: non sub alie-

num dominium, vel tutelam committam; ſed ſi veſtra Magnanimitas ferat, vt planè confido fore, ſub veſtrum dominium, & fauorem publicum faciam. Ita labor meus veſtro ſplendore coruſcus, authoritate munitus, benignitate ornatus, apparebit ſuauis, & fortis. Me igitur, opuſculumque meum vobis commendatiſſimos eſſe precor. Paruus liber ne multis verbis dicetur. Vos, Ampliſſimi Patres Patriæ, pro veſtri conſilij, grauitatis, conſtantiæ more, magnis, ac multis beneficijs protegendos, atque ornandos ſuſcipite. Omnipotens Deus, vos Reipub. Chriſtianæ, & Venetæ ſoſpitet incolumes, amplificet, exaltet.

Patauij 20. Martij 1652.

Noi Reformatori dello Studio di Padoua.

Hauendo veduto per fede del P. Comissario del Santo Officio, che ne Libro intitolato Obseruationes Matthęi Veglensis non si troua cosa alcuna contro la Santa fede Cattolica; & parimente per attestato del Secretario nostro niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza, che sia stampato, douendosi osseruar le leggi in questo proposito, e presentarne due copie nelle librerie publiche di Venetia, e di Padoua. Dato 24. Agosto 1651.

Vicenzo Gussoni Caualier Procurator, & Reformator.
Zuane Pesaro Caualier Procurator, & Reformator.

Francesco Verdizzotti Segretario.

Noi Reformatori dello Studio di Padoua.

Hauendo veduto per fede del Padre Comissario General del Santo Officio di questa Città, che nel Libro Intitolato Errores Collecti ex Libro Fortunij Liceti de septimo quæsitis, composto dal Padre Maestro Matteo da Veglia dell'Ordine de Minori Conuentuali, e med. nella confutatione di Mastrio, non v'è cosa contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per attestato del Segretario nostro niente contro Prencipi, e buoni costumi, concedemo Licenza, che sia stampato, douendosi osseruar le leggi in questo proposito, e presentarne due copie nelle Librerie publiche di Venetia, & di Padoua. Dat. li 15. Nouembre 1651.

Zuane Pesaro Caualier Procurator, & Reformator.

Pietro Vianol Segretario.

Opus inſcriptum, Obſeruationes Matthæi Veglenſis Min. Conuent. Theologi in Vniuerſitate Patauina, ſuper Epiſtola de creatione Filij Dei ad intra, Fortunij Liceti, &c. iuſſu Reuerendiſsimi Patris noſtri Generalis Magiſtri Michaelis Angeli Catalani de Sancto Mauro Min. Conu. diligenter perlegi, & accuratè perluſtraui. Nil in ipſo Catholicæ Fidei, boniſue moribus diſſonum continetur; ſed quid quid in eo deſcribitur id totum ad tuendam veritatem, & errores euellendos à tanto Viro elaboratum eſt. Theologicis lucubrationibus, ſcripturarum æquis expoſitionibus, Sanctorum PP. doctrinis, & auctoritatibus, alijſque ad veri cognitionem, & defenſionem neceſſarijs, vndequaque repletum, ac pro inde, vt typis mandetur, digniſsimum arbitror, & teſtor.

In quorum, &c.

Datum Venetijs die 31. Auguſti 1651.

Fr. Octauius Ragutius Veronenſis Sacræ Theologiæ Magiſter Min. Con. in magna Venetiarum Domo Regens.

Fr. Michael Angelus Catalanus à Sancto Mauro Artium, & Sacræ Theologiæ Doctor Vniuerſi Ordinis Minorum S. Franciſci Conuentualium Miniſter Generalis.

Opus, cui titulus eſt *Obſeruationes ſuper Epiſtola de Creatione Filij Dei, etc.* à Patre Mag. Mattheo Ferchio Veglenſe noſtri Ordinis in Vniuerſitate Patauina publico Theologo elaboratum, & à Patre Magiſtro Octauio Ragutio noſtri eiuſdem Ordinis in magna domo Venetiarum Regente, cuius examini illud commiſimus, diligenter peruentilatum; cum nil contineat, quod à prælo excludat, vt prælo detur per præſentes, quantum in nobis eſt, annuimus; ſeruatis de more ſeruandis. In fidem, &c.

Datum Aſsiſij in Sacro Conuentu die 23. Octobris 1651.

Fr. M. Angelus Min. Generalis.

Fr. Bonauentura de Sextrio Secr. Ordinis.

pag.	lin.	Errata:	Correcta.
Pag.14.	lin.11.	decretis	decreti
	16.	quaſdam	quoſdam
Pag.15.	lin.11.	Ieſt	Ieſu
	13.	fine	ſine
	22.	ne	nec
Pag.16.	19.	arbitri, generalis	debe virgulam
	39.	minoribu	minoribus
20.	15.	ad N.	ad F,& N.
27.	32.	at	an
29.	34.	Thomas à Strabo in gloſa ordinaria,	Thomas à gloſa, mihi ignota.
30.	9.	Non eſt,	nec eſt
31.	22.	prolatam	prolatum
35.	in margine	D.Auguſt.4, de geneſ. ad lit. cap.2.	
39.	lin.vlt.	cauſas	cautus
53.	29.	Theologica	Theologicas. Sicalia quædã
58.	41.	creatum	creatam
59.	22.	æuas	duas
61.	16.	& hominis	eſt hominis
	17.	lib.21.	libri
63.	12.	Concinate	Soncinate
66.	18.	paratam lit	parata ſit
70.	6.	Imo	Matt. imo
74.	19.	primo creatæ	primo eorũ animæ creatæ.
76.	vlt.	ſe	ſed
79.	10.	igaorantia praua	ignorãtia pura
80.	7.	eſt verum	eſt verus
86.	18.	de eo cur. 236	de Deo, car.238.
92.	21.	excludens	excludentem ob.
93.	28.	errores	errore
96.	19.	in 2.	in 2.diſt.2.
	vlt.	ſimiliter omnis	ſimilter, omnis
97.	in marg.	Vi. ho.	Vi.Scot.
99.	23.	rationalis	rationales
104.	9.	deficiat	definiat
	in margi. li.4.	Deuis	Deus
113	vlt.	animatum	animatam

pag.	lin.	Errata:	Correcta:
116.	35.	probatum	prolatum
125.	30:	difficultas.	difficultas:
219.	29.	in ſect. hip.	in Sac.Scrip.
130.	1.	eſt Patre	eſt à Patre
133.	6.	Nec ſemel	Hoc ſemel
136.	13.	vtútur operæ	vtũtur: operæ
137.	13.	adde.	Vide obſer.41.
140.	6.	congerie	congeries
	21.	magnum	magnam
	39.	& prophetas	vt prophetas
142.	6.	ſpiritu	ſpiritui
	24.	at impropriè	an impropriè
144.	8.	102.	202.
146.	22.	profecit	pro fecit
	40:	rectum	rectam
149.	14.	tale erat omne	tale erat; omne
152.	33.	eſſe	eſſet
159.	2.	dictum ſuperiùs. Etenim	dictum: ſuperiùs etenim.
161.	23.	vt ex	aut ex
163.	15.	Bald.	dele. Bald.
166.	13.	lin.55.	lin.15.
167.	18.	videndus	ridendus
172.	9.	mutilè	mutilant
175.	22.	ſex extra	ſed extra
	38.	porei	corporei
185.	31.	operatione operandi	ratione operandi
186.	15.	teſtis	terris
189.	39.	etiam	etiamſi
191.	12.	ſecula, ſecundum. ſæcula: qui	ſecundum humanitatem factus eſt caro in ſeculis.
193	in margin.	69	67.
194.	8.	adhibe	adhibes
206.	41.	quod à me	quod ad me
214.	34.	quis	quin
216.	20.	errore	errores
217.	22.	poſito	poſitos
223.	20.	omnis	omnes
225.	31.	ſacrilegi	ſacrilege
227.	27.	eſt. or	eſt ordinando
	37.	ea	eam
232.	20.	Dum	Primum
	31.	vt par	vt per
	33.	inconueniẽtia	conuenientia
233.	1.	producentes intellecta	producente intellectu
237.	16.	eſſe, ex aliquo eſſe	eſſe ex aliquo, eſſe

Pag.	lin.	Errata:	Correcta.
240.	41.	negatio	nugatio
243.	17.	definiri	definiui
244.	36.	Verè dictis	Verè dicis
245.	26.	Exodi 29.	Exodi 35.
247.	1.	in fide	infidè
248.	26.	cap.11. & 4.	cap.1.& 4.
249.	12.	exprimere S. In	exprimere §.5. in
	17.	manufactũ	manufacto
251.	4.	Greca cum originali con feranitur	
	19.	decretoriæ	dedicato-riæ
	41.	Beranni	Beraani
	in margine ad finem		ἔκ]ισε)
253.	19.	accipiat	accipias
	20.	εκ]ισε	ηἶσαι
255.	31.	demonstra-tore	demon-stratore, &
256.	3.	Lege sic. Ego ex aliquo, Arius, Filium esse de substantia alia à Patre, ego de substantia Patris. Arius, Filium esse ad extra creatum	
	41.	formare	formari
	43.	duobus	duabus
258.	1.	falsa	esset falsa
	25.	Lege (carnem coniungentis dicere oportuit)	
260.	1.	diminueret	
	5.	effectiuum	
261.	12.	seipsum	
	29.	est &	est ei
	31.	& ex	& est
262.	13.	Impressor Italica non imprimenda impressit, tres paginas indicatas, quæ imprimendæ erant, non impressit	
262.	39.	non possunt.	non posũ
263.	14.	quadriliterum	

Pag.	lin.	Errata:	Correcta!
	15.	quod Græcè	
	30.	voluntatis	
264.	4.	nullus eum	
276.	43.	eum dicis	
	19.	probãdum est	
277.	2.& 3.	Hæbraicè malè sũt impressa	
278.	19.	Tertium instat.	
279.	22.	essentialiter, sint	
281.	28.	eadem	
285.	31.	91. Sapientiæ.	9.1. sapientia
294.	38.	dele totam lineam	
297.	23.	quod est formatum, dele est	
299.	32.	antequam	ante quem
300.	lin. penult.	primogenitura	
306.	15.	pagin. 42.	
	31.	per accidens	
321.	38.	Propter	
323.	25.	Licetus	si Licetus
325.	in margin. lin 22.	&	est
329.	25.	confutato	
	27.	illi	
	41.	& falsò	
334.	41.	vbi	vnde
336.	27.	rca	circa
339.	in marg. lin. 8.	filius non est	
340.	29.	Duplicis	
	in marg. lin. 21.		productione
351.	30.	significare	significato
	li 7.	dele, ab	
355.	2.	defensionis	
356.	17.	pag. 202.	
357.	21.	est	
365.	41.	inueniet	
366.	35.	sed dignitatem, & primatũ	
371.	1.	posuisse	
373.	in margine lin. 7.	est	
377.	7.	ego	suo

INDEX RERVM NOTABILIVM.

A

Busus hæreticorum ne separet nos à Scriptura, & Patribus. pag.389
Aequiuocatio, & amphibologia est tegumentum hæreticorum. pag.7
Aequiuoci distinctio præmittenda, & cur. pag.27.28
In æquiuocis non est contradictio. p.167
Angelica natura est intellectus agens animæ ex Liceto. pag.62
Angeli omnes Liceto sunt beati. p.57.58
Angelorum duæ naturæ Liceto. pag.59
Angeli creati in Empyreo. pag.96
Analogum stat pro famoso significato.10
Anima rationalis innocens, vel beata non decipitur. pag.82
Animæ status tres. pag.67
Anima Adæ intellexit in primo instanti. pag.72
Aquila Ponticus vitiator scripturæ. pag.282
Arguere ad nomen est sophisticum. pag.28.167
Arij hæresis. pag.4. & 150.& 209
Arij argumenta duo. pag.210
Arij error dicere Filium & esse factum, & esse ex nihilo. pag.115
Arij ratio,& mea comparantur.pag.239
Arius Filiũ ait productũ ad extra. 175
Argumentorum formæ quatuor.pag.215
Ario tribuit Licetus falsò, quod Filius sit productus ad intra. pag.174
Falsò,quòd blasphemia sit Arij,Filium accipere à Patre esse simpliciter. pag.5
Aristotelis salus incerta. pag.18.& seq.
Aristotelici textus.
2.Elencorum cap.2. non obseruatur à Liceto. pag.27.& 99
1.Cęli 110.ibidem.
1.Topicorum cap.14.violatur ab eodem. pag.28
1. Animæ 64. pag.39
5. Metaph.11. & 10.Metaph.2. pag.41
3. de Anima 18. falsò explicatur. pag.62.& 63
3. de Anima 14. falsò citatur. pag.66.& 67
1. Ethicorum cap.4. vel 6. falsò applicatur. pag.66
2. Metaph.1.malè applicatur. pag.76.& 125
2. Animæ 151. falsò applicatur. pag.78.79.80.81
1. Priorum sectio 3. cap.1. & 2. pag.38.& 216
2. Posteriorum 41. p.217.& 97
2. Posteriorum 106. pag.219
2.Topicorum cap.vltimo.pag.259
2.Interpretatio cap.2. p.260.261
2.Posteriorum 74.& 75.& 7.Metaph.43. pag.240
2.Posteriorum 26. pag.239
1.Physicorum 23.Melissi ratio num percepta à Liceto? pag.307
Aristotelem vocat Licetus vt Magistrum in theologia, non Christum. pag.70
Asserta catholica quinque contra Licetum. pag.182

B

Barbarismus, & solęcismus quid. pag.109
Barbarismus Liceti in vocabulo creatio. pag.109
Lux declinatur in plurali. pag.52
Subselliũ sellam supremã dicit. 52
Grammaticior. pag.52
Repetitio. pag.51

C

Caelum non est pax, non quinta substantia. pag.83.84. 101
Cælum causa controuersiarum sub Cælo. pag.102
In Cælo potest esse culpa, & pena. pag.96. ad 101
In Cælo prælium. pag.101
Caluinus authorem culpæ, facit Deum. pag.93
Calliditas Liceti absoluens Arium. pagina. 115
Calumnia hæreticalis Liceti quinque falsis contexta. pag.158
Christi anima non scit omnia actu. pagina. 75
Citare Sanctos in vniuersal cuius est. pag.201
Citatio falsa à Liceto trifariam. pag. 36. & 44
Quatuor citationes falsæ. pag.61
Falsa citatio. pag.62
Falsa citatio. pag.68
Alia psalmi 32. pag.105
Genesis 1. falsa. pag.107
Falsa citatio. pag.137
Falsificat Concilia, & Patres. pag.140. 141
Falsificat symbolum. pag.143
Falsò Concilium Nicenum citat. pag. 145. & 152
Quatuor falsæ citationes. pag.222. & 228
Aliam de Angelis citationem falsam habet. pag.229
Falsò citat 2. Machabæorum 7. pag.234
Mutilat Scripturam citando. pag.274
Quinque falsæ citationes. pag.285
Classes theologorum de creatione. pag. 211. 407
Concilia.
Apostolorum. pag.204. 202
Romanum sub Dionysio. pagina 214. 146. 164
Nicenum primum. pag.195. & seq.
Orientale apud Hilarium. pag.149
Antiochenum contra Samosatensem. pag.274
Florentinum. pag.266
Lateranense sub Martino. pag.145
Ephesinum. pag.145
Concilium Generale seu Nationale. pag.215
Communicare verbis cum hæretico quomodo sit licitum, vel non. pag.194. 203. 255
Controuersia de creatione Verbi inter theologos est de voce. pag.12. & 131
Concursus Dei cum causis secundis, & tractatio de auxilijs est sub iudicio Summi Pontificis, nec à subditis disputandus. pag.15
Creari in Scriptura non est fieri, non ex nihilo, tanquam definitio. pag.161
Creatio est vox æquiuoca. pag.7. 8. 28. 29. 163
Creare ex Liceto sex habet significata. pag.8
Creare & facere differunt. pag.146
Creatio scholastica est communis Philosophis, ac Theologis multis. pag.168. 135
Creationis scripturalis definitio, diuisio, probatio ex Scripturis. pag.168.169. 136
Ex Sanctis. pag.113. 190.391
Creatio secundum Arium quid. pag.163
Secundum Licetum. pag.5. & 111
Creare explicitè in Scriptura est ex aliquo. pag.196. 136
Sic ex Augustino & Thoma. pag.227
Creatio, vt est productio ex aliquo, est Arianis aduersa. pag.383
Creare quandoque est generare. pag.160
Cyrillus non transtulit Scripturam, sed exposuit. pagina 250

Defi-

D

DEfinitiones plures eiusdem rei non dantur. pag 30
Definitiones de fide semper manent. pag. 12. 213
Disputationi conciliorum non deferimus sed determinationi. pag. 152. & 395
Disputare de fide seriò non est laici pag. 22. & 377
Deceptio permanens in animali, non in homine. pag. 78
Deus est vbique, & quomodo. pag. 85. & 86.
Deus est intra, & extra omnia quomodo. pag. 178
Deus est causa mali, pœnæ, non naturæ, vel culpæ. pag. 89. 92 &c.
Diuisio bona nil superfluum, nil diminutum. pag. 45
Dominus creauit me, de Filio Dei intelligitur cum sanctis. pag. 252
Consequentia ficta à Liceto ex isto textu Dominus creauit me Prouerb. 8. expenditur. pag. 253. 275

E

EXtra, & intra, quid Liceto. pag. 5. 6. Quid theologis. pag. 177. 178
Extra. Iudæi, Sabellius, Arius, dicunt omne productum esse extra Deum. pag. 11. 175
Entitas quiditatiua, & hypostatica æquiuocè. pag. 33
Ad extra Filium produci Arius dicit: Catholici, ad intra. pag 174. 175
Eloquia Dei contemnit Licetus. p. 112
Exponere Scripturam diuersimodè non inducit contradictionem, vel inconstantiam. pag. 156
In expositionibus diuersis quid seruandum. pag. 157
Enthymema, quo probatur Filius secundum Scripturam creatus, resoluitur n duos syllogismos. pag. 173
Eusebius Pamphili exponit minus rectè cap. 8. Prouerbiorum. pag. 156. 403
Eunomij argumenta. pag. 175
Epitome latinè sit feminini, an neutri generis. pag. 53. ad 56
Ecclesiastici cap. 1. & 24. de sapientia genita, & creata sunt de Filio Dei. pag. 161. 191. 398
Ecclesiasticus. 24. Ante secula creata sum ab Arianis non propositus. pag. 198. 397
Idem locus latè exponitur à pag. 283. ex Euaristo.
Albertino, Thoma, Lirano.
Exponitur falsò à Liceto. pag. 287
Sancti exponentes & Doctores. pag. 289. 398
Ecclesiasticus per creare non intelligit facere ex nihilo, sed producere ex aliquo. pag. 401
Error Liceti, Arij errore grauior. p. 11
Errores Liceti toto libro quinto à pag. 311

F

FIlio quæ propriè conueniant. pagina 141
Filius Dei dicitur creatus, & non creatus, propter æquiuocationem vocis, creatus. pag. 6. & 143. 157. 159. 30
Filius est creatus, habet septem sensus catholicos, vnum hæreticum. pag. 2
Absolutè non est proponenda hæc propositio. pag. 3. 404
Suspecta tres ob causas. pag. 3
Scandalosa est. pag. 1. 2
Filius Dei non est creatura. pag. 30. 157
Filius Dei non est factus. pag. 190. 161
Non est productus ex nihilo. p. 192
Filius fit ex Liceto. pag. 239

Creatur creatione, quæ est mutatio. pag.319.294
Non est productus ad intra, hoc enim est Arianum. pag.292
Filius Dei est Deus. pag.183
Filium Dei esse Deum, Deum verum non dicit Licetus. pag.143.119.144
Negat Filium productum ex aliquo. pag 208.290
Filius est productus ad extra secundum Arium. pag.174.192
Secundum Catholicos productus ad intra. pag.179.182
Filium esse creatum in sensu catholico, est doctrina communis apud theologos. pag.161.214
Antiquissima. pag.246
Filium esse creatũ ad intra, est propositio cum particula distrahente: posset concedi, sed melius est declarari. pag.177
Filius dicitur creatus in scriptura sub nomine sapientiæ genitæ, idest genitus, & productus. pag.169
Filium esse productũ ad intra est verũ, & quomodo dictũ aut non dictũ. 169.170
Explicatur. pag.172.173
Nihil in Deo factum est, fit, fiet. pag.19
Filius Dei non est factus. pag.190
Non est interfacta. pag.390.402
Facta omnia ex nihilo. pag.222.223
Facere & creare non coincidunt. pag. 155.255.164
Felicianus Arianus. pag.246
Felicitas naturalis non est violenta contra Licetum. pag.80.81

G

Generatio Filij malè descripta à Liceto. pag.235.236
Generatione omnia Filius habet, non creatione distincta à generatione. pag. 263.264.267
Genitum, & creatum quomodo idem Arianis: quomodo idem Catholicis. pag. 127.128.129
Generationum modi duodecim ex Ario. pag.210.215
Genita naturaliter, & facta artificiosè dicuntur creata in scriptura. p.227
Generatio non contradistinguitur à creatione scripturali semper. pag.236. 269. &c.
Generatio potest dici creatio. pag.238
Ex Genere vt sic, neutra eius species, neutra differentia concluditur determinatè. pag.170
Grammatica Liceti.
Barbarismi, lege barbarismus.
Solœcismi septem. pag.52
Epitome theologicum, est solœcismus Liceto. pag.51
Natura Angelica iniqui, eiecti. pag.64
Hominibus illi. pag.77
Nominatiuus sine verbo principali. ibid. 77. & 270
Tabernaculum quæ. pag.243
Condidit vox græca. pag.250.251
Eli Eli lamasabactani, non sunt voces hebraicæ. pag.54

H

Homo non est creatura Liceto. pagina 45
Homousios affirmatur, & negatur de Filio. pag.6

I

Ignorantia non est naturalis homini, sed scientia. pag.79.80
Intellectus humanus est natura Angelica ex Liceto. pag.63
Intellectus Verbi, & intellectus animæ in Christo discernuntur, sic & intellectiones. pag.76
Intellectus animæ Christi omnia intelligit

git habitu, non actu. pag.75
Tenebrositas actualis est in eo iuxta Liceti dicta. pag.76
Intellectus diuinus non producit Verbum, sed Pater. pag.120
Interpretes septuaginta, & authoritas eorum. pag.251.396
Insufficiens Licetus in philosophia, & theologia. pag.82
Immutabilitas sola Patris non colligitur ex creatione. pag.237.342
Ireneus exponit Dominus creauit me de Spiritu sancto. pag.392
Iudaismi semen in Liceto. pag.38 39.40
Aliud semen, Deus non est vbique. pag.85.86
Aliud, Filius est productus ad intra, vel creatus ad intra, est Arianum dictum. pag.250.255
Aliud, Generatio Filij distinguitur essentialiter à creatione Filij.267
Aliud, Prouerb. 8. exponit pro Iudæis. pag.278
Iudaismi semina viginti narrantur, à Liceto sata. pag.290
Iudæi, & Sabelliani confutantur ex Apostolis, & Bellarmino. pag.281.282

L

Laicorum superbia disputare de scripturis. pag 24
Lenonia vocabula miscet sacris Licetus. pag.138
Libellus infamis. pag.25
Liberum arbitrium finitum est causa peccati. pag.95
Licetus pertinax. pag.5
Contra Spiritus sancti essentiam, & loquutionem. pag.119
Non discipulus vel Doctor Theologus, sed Doctor Doctorum Theologiæ. pag.138
Liceti professio alios impetere. pag.140
Se Moysem, Dauid, Angelum bonum dicit. pag.139.140
Docet Sanctos, non discit ab eis. pag.140.267
Iactat Concilia & Patres omnes, sed in particulari non affert.201
Lingua propria scripturarum attendenda. pag.112.113
Loquutio propria, & figurata aduertendæ. pag.401
Loqui, & dicere Verbum dupliciter. pag.105
Logica Liceti.
Diuidendo est diminutus. pag.45
Syllogismum nullum format. pag. 56.57
Enthymema fallax. pag 60.78.82
Definit, per metaphoras. pag.104
Syllogismus examinatur. pag.116. 117
Arguere ad nomen, non rem solet. pag.29.167
Colligere in conclusione, quod non est in præmissis. pag 117.164
Fallacia accidentis vtitur. p.155
Fallaciam consequentis.p.170.171
Ignorantia Elenchi triplex. pag. 198.199
Enthimema resoluit quã bene.216
Vitia Liceti, Licetus imponit alijs. pag.218.219
Vniuocatio tollitur, si vniuocata sint distincta. pag.219
Definiendo errat. pag.240
Non syllogizat in forma. pag. 226.271
Locum à coniugatis putat esse locum à coniunctis. pag.257
Logicæ canones promissi, non adducti. pag.258. ad 261
Eadem propositio est vniuersalis, & particularis. pag.277
Destruit demonstrationem propter quid & quod. pag.278
Falla-

Fallacia à secundum quid ad simpliciter, & fallacia accidentis vtitur contra Sanctum Thomam. pag.287.288
Ex indefinitis probat vniuersalem. pagina 233

M

Malum naturæ à Deo ex Liceto. pag.88
Malum culpæ à Deo, hæresis huius authores. pag.89.90
Malum pœnæ à Deo, an non ex Liceto. pag.92.93
Mariæ anima an creata cum scientia. pag.74
Maria Virgo falsò ponitur à Liceto creata & possessa ab æterno. pagina 273.275
Mastrij dicta de textu Prouerb.8. Eccl.1. & 24. pag.381
Materia non est creata neque creabilis propriè. pag.114
Minerua seu Pallas quomodo genita. pag.118
Missio est prædicatori necessaria. pag.22.23.378
Moliri Patrem siuè generet, siuè spiret, siue creet, sunt vocabula aliena à theologia, sic idea generationis. pagina 238
Mundi æternitas inducitur à Liceto. pagina 273
Multiplicia distinguere oportet. pag.28.
Mutare opinionem, si cum ratione fiat, est prudentiæ & pietatis. pag.157
Mutatione productum Filium Dei Licetus ait. pag.10.11

N

Natura semper desiderat id quod melius. pag.80
Niceni Patres non negarunt traditiones circa textum Prouerb.8. pag.382
Nominis loco in obscuris ponatur definitio. pag.159
Nomen Dei magnum hebræis. pag.262
Nouitas vitanda, vel non vitanda. pagina 131. 132
Nouitates Liceti in theologia. pag.268
Nihil non est idem, quod sine materia. pag.31
Numerus quid. pag.34
Numerus primæ perfectionis, & primus perfectus. pag.34
Numerus inops, perfectus, opulentus. pag.35
Deus, & creatura non connumerantur. pag.33
Numerabile est vniuocum, vel analogum, non æquiuocum. pag.31
Licetus numerans nihil numerat. pag.32

O

Oculus noctuæ, & intellectus Angeli, ac animæ conueniunt. p.76.77
Omnipotentiam Pater Filio gignendo dedit. pag.264. 265
Omnipotentia non diminuit in Filio Dei de ratione essentiæ, vel personæ. p.262
Ore producitur Spiritus Sanctus, idest voluntate: ore Filius, idest intellectu. pag.105
Opera creationis, distinctionis, ornatus; & quomodo scripta à Moyse. p.100

P

Patripassiani, Sabellianique damnati à Dyonisio Papa. pag.5
Peccatum impedit intellectum. pag.67. 74
Peccatum primum in Cælo admissum. pag.96
Peccati causa alia hæreticis cum Liceto, alia catholicis. pag.94

Per

Per] cum verbis transitiuis significat sub authoritatem. pag.106
Pœnæ primò inflictæ in Cœlo. pag.97
Pœna personalis, vel communitatis. pag.97.98
Pœna peccati Adæ mors. pag.98
Philosophi nimium, arguuntur. pag.70
Philosophorum quorumdam astutia circa animæ immortalitatem.pag.63.64
Pluralitas suppositorum ex parte creatoris dicit imperfectionem secundum Licetum. pag.9.290.291
Prædicatum diuinum est, commune, proprium, commune appropriatum. p.37
Principium de quo, vel ex quo non est æquiuocum ad materiam primam, & deitatem. pag.219
Principia propria theologiæ sunt Scripturæ. pag.112
Ex Principijs sunt propriæ interrogationes, responsiones, conclusiones. pag.112
Productio in communi per ad intra, & ad extra non est æquiuocum. pag.218
Productiones Filij non sunt duæ. p.267
Propositio ambigua quomodo proponenda. pag 171.172
Proponens cum declaratione catholica statim coniuncta, nō est suspectus. p.405
Propositio sapiens hæresim. pag.120
Scandalosa. pag.1
Suspecta de hæresi. pag.25
Propositiones Liceti errori subiectæ lib. 6. pag.311
Eędem varijs locis sparsæ
Propriè quot modis dicitur. pag.141
Proprietas vocabulorum vnde. pag.143. 245.133
Prouerbiorum caput octauum de sapientia genita, & creata Dominus possedit me.
Versio septuaginta, & aliorum Dominus creauit me. pag.251
In hæbreo, non est Dominus, sed יהוה. pag.263
Chonani, an Chanani. pag.282
Patres de Filio exponentes hunc textum in diuinitate. pag.202. 382.384
De humanitate Christi. pag.391. 392
De spiritu Sancto. pag.273
Efficacior contra Sabellium est versio septuaginta. pag.280
Exponitur latè. pag.280
Licetus mutilat hanc Scripturam. pag.274
Malè exponit de Deipara. pag. 272.273.274
Possedit, & creauit non sunt idem. pag.270
Familiarissimum Theologis, & Prouerb.8. & Eccl.24. de Verbo Intelligere. pag.161

R

Ratio creandi & Deo, & personis diuinis quæ. pag.37.38
Refutatio Mastrij, quæ Liceto data est. pag.381
Referendo Licetus infidus. pag.221. 230.243.244.247.248.249.270
Tres falsæ relationes de me. p.153
Responsiones à Liceto fictæ pro me reijciuntur. pag.200
Respondent Arianico argumento, Mastrius, & Ferchius. pag.389.390

S

Sancti ex Scriptura ponentes creationem ex aliquo, non ex nihilo. pag. 390. & 113
Sapientia Dei primogenita dicitur creata ad intra in Deo, non ad extra in creaturis. pag.168.169.271
Sapientia genita est Filius Dei. pag.247. 248

Scien-

Scientia Adamo, & Euæ data, & posteris danda. pag.68. 69
Scientiæ acquisitio, & exercitium, in Christo, & nobis. pag.68.69
Licetus in hoc discordat à Sanctis Thoma, & Bonauentura. ibid.
Scriptura sine doctore non discitur. pagina 24
Scriptura non est reijcienda propter abusum hæreticorum. p.213.261.262
Scripturarum aliquot abusionis à Liceto admissæ: Isaiæ 45. pag.46. vsq.65
Psal.21. pag.54
Quatuor Scripturas falsò citat. pag.222
Hebræos 9. pag.245.273
Scripturam mutilat. pag.274.276. 277
Scripturam vt falsam, & Arianam damnat. pag.257.258
Multa extra Scripturas tenemus. p.222
Scholasticæ obiectum materiale, & formale, finis, vtilitas. pag.232
Scholastica defenditur. pag.123.236
Scoti reuerentia erga Pontificem, & concilia. pag.200
Septenarius non mysteriosissimus. pag.34
Simpliciter, & secundum quid, quando fallacia, quando non. pag.259
Soluere argumenta pro æternitate motus Licetus noluit. pag.205. 259
Spiritus sanctus à Patre, & Filio vt vnum. pag 40
Spiritus sancti dona, seu spiritus. p.118
Spiritus sancti productio nobis cognitu difficilior, quàm productio Filij. pag. 125
Stolæ Beatorum duæ. pag.100
Syllogismum Licetus non facit. pag.75. 76. 116.216.243.256.240.229
Vitia, quæ ponit in vno syllogismo simul, simul non possunt esse. pag.242
Syllogismum Arij informem, dicit esse in forma. pag.240.241. 242
Syllogismus ad impossibile ex Augustino pag.43

T

TErnarius magis mysteriosus, quàm septenarius. pag.34
Theologica tractare non est laici, sed Sacerdotis, & Missi legitimi. pag.23. & 377
Thomas impugnatur à Liceto. pag.141. 287
Trinitas non est ratio creandi Deo. pag. 36. ad 44
Trinitas non secundum essentialia, sed notionalia. pag.41
Terminorum significatio necessaria ad propositiones, & conclusiones. p.400

V

VErbi productio, & principia pag.121. 122
De Verbo propositiones Liceti. pag.123
Verbum est verus Deus, & infinitam scientiam habet. pag.76
Verbum, & Filius idem. pag.183
Versiones dicti Dominus creauit me. pag.251
Vbiquitas Deo negata à Liceto. pag.85
Vnica est productio Filij Dei sola ratione distinguibilis. pag.231
Vniuocatio attenditur in ratione communi, non propria. pag.219
Vnum dicitur dupliciter. pag.41
Via, & terminus in Angelis. pag.58

FINIS.

AN HÆC PROPOSITIO, FILIVS DEI EST CREATVS,

Sit vera, vel falsa: Catholica, vel Hæretica.

AVTHORE
GASPARO DE BOSCHIS
MEDIOLANENSI,

Robatur, quòd sit vera, & catholica; quia S.Thom. 1.p. quæst.41.art.3. ad quartum in 3.responsione scripsit. *Dicitur ergo Filius simul creatus, & genitus.* Idipsum scripsit in 4.cõtra gentes cap.8. Cum D.Thoma est Schola tota Thomistarum, idest, vnus exercitus Theologorum. Sed S.Thom.nõ docet propositiones falsas, vel hęreticas: ergo illa propositio *Filius est creatus*, est vera, & catholica.

Probatur, quòd sit falsa, & hæretica: quia S.Athanasius in symbolo ait: *Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus*: ergo illa propositio, *Filius est creatus*, est falsa, & hæretica.

Pro resolutione quæstionis statuo tres annotationes. Prima est. Nulla propositio, quæ possit habere aliquem sensum verum, & aliquem sensum falsum, est simpliciter affirmanda, vel neganda: sed est distinguenda, & post distinctionem accipienda est in sensu vero, reijcienda in sensu falso. Sic namque decet Christi Domini discipulos scire, reprobare malum, & eligere bonum. Burlifer in 3.Bonau. d. 11.q.6.

Secunda Annotatio. Quando aliqua propositio est dubia, & potest trahi in bonam, vel malam partem: tunc vel proponitur cum declaratione vera, & catholica: vel proponitur sine declaratione.

Si proponatur cum declaratione catholica, propositio cum declaratione catholica debet admitti, & approbari; nullaque est iusta suspicio de sensu prauo. Si autem proponatur absolutè, sine declaratione catholica; tunc ex pensatis circumstantijs personæ, loci, temporis, finis, occasionis iudicabitur. Ita tamen, vt nisi oppositum probabili ex causa appareat, dubiũ in meliorem partem accipiatur, neque crimen præsumatur. Ita Ioannes à Roias, de hæreticis parte 1. à num.192. vsque ad 209. cum citatis ab eo. Albertin. de assert. q.7.n.4.5.11.

Iam verò illa propositio, *Filius est creatus*, ex citatorum Doctorum Ecclesiæ, Athanasij, & Thomæ est ambigua, & continet sensum verum, ac sensum falsum. Ideò neque a D.Thoma sine declaratione catholica scribitur, neque ab Athanasio; quorum declarationes infra tangentur. Authoritate.

Tertia Annotatio. Duplex est productio, ad intra, & ad extra. Tunc productio est in Deo ad intra, quãdo eadem substantia diuina est in producente, & in producto. Sic Pater æternus produxit Filium æternum

ad intra, quoniam eadem substantia diuina impartibilis impartibiliter est in Patre, & in Filio, distinctis personaliter, non essentialiter. Tunc est productio ad extra, quando alia est substantia, seu essentia producentis, alia producti: sicuti Deus produxit cælum, & terrã, sed alia est essentia, siue substantia Dei, alia substantia cæli, & terræ. Hinc in Symbolo Niceno cõfitemur Deum esse factorẽ omniũ visibilium, & inuisibilium; quia omne factum est distinctũ essentialiter à factore, atque ideo omnis essentia facta est extranea ab essentia factoris; & omnis factio est productio ad extra, omne factum est productũ ad extra.

Arius impius impiè diuidebat substantiam Dei, ponens aliam substantiam in Patre, aliam in Filio: vndè & ponebat Filium esse productũ ad extra, nõ ad intra. Propter hoc in Symbolo Niceno dicitur Filius, *Natus, non factus, homousios Patri, hoc est, eiusdem cum Patre substantiæ*. Et in anathematismo Niceno damnantur dicentes, Filiũ esse ex alia substantia, quàm ex substantia Patris. Quia verò omnis res facta est ad extra, ideò Arius cõtendebat, Filiũ esse factum, vt concluderet Filium esse ad extra, Contendebat, quòd omne genitum sit factum ex D. Bonauentura 1.d.13.dub.8.& cõtra ipsum in Symbolo Niceno scribitur. *Genitum, non factum.* Contendebat, omne creatum esse factum ex nihilo: & contra Arij antecessores in Concilio Romano sub S. Dionysio declaratum est, quòd *creauit* non est fecit: vndè & creatũ non est factum. Hæresis Ariana est, quòd Filius sit creatus ad extra, genitus ad extra, productus ad extra. Fides catholica est, quòd Filius sit productus ad intra, genitus ad intra, hoc est, in eadẽ essẽtia Patris. Ita qui Patres dixerunt, Filium Dei esse creatum in diuinitate, intellexerunt Filium esse creatum ad intra, vt mox dicemus, non ad extra. Vide S.Th.1.p. q.27.art.1.& 3.atque ibi Caet.necnon 1.p.q.28.art.4. S.Bonau.1.d.19. nu.19.& 20. Scot. 1.d.28.q.2.& 2.d.1.q.1. atque quol.7. ad initium. S.Cyril.Alex.lib.9. in Ioan.cap.38.& 12. Thesau.cap.15.& 1. Thesau. c.7. S.Athanas. orat.2. contra Arianos.

His notatis, pro solutione quæstionis, animaduerto, quòd vocabulũ *Creare* habet multas significationes, prout S. Dionysius citatus decreuit, prout S. Augustinus in lib.1. contra aduers. legis, & prophet. cap.23. docuit, prout S.Tho.1.p.q.45.art.1.& Theologi passim tradunt, quarũ significationum aliquas referam, & ad rem propositam accõmodabo.

In Athan. de decret. Nicen.

PRIMA SIGNIFICATIO.

Creare significat *Præficere* aliquem ad aliquod munus exercendum. Sicut creatur magistratus ad regendam republicam, creatur Episcopus ad gubernandam Ecclesiam. Hoc significatum posuere Sancti Dionysius, Athanasius, Augustinus, Thomas locis notatis.

In hoc significato S.Dionisius Papa cum Concilio Romano affirmat, illa verba scripturæ prou.8. *Dominus creauit me.* esse verba Filij Dei, At *creauit,* nõ est fecit, sed præfecit, quia Deus Pater præfecit Filium operibus

ribus suis, per Filium tamen ipsum conficiendis. De Concilio isto consule Baron. anno 263. Decretum Papæ in causa vertēte inter S. Dionysium Patriarchā Alexandriæ, & Sabellianos refert S. Athanas. in epist. de decretis Nicenæ Synodi; in quo loco S. Athanasius cōfitetur, quòd Deus Pater *Creauit Filium*, idest, præfecit, sed negat, quòd creauerit, idest, fecerit. Verba Papæ sunt reprehendentis Sabellianos, qui non benè intelligebant scripturam, dum volebant, quòd creare sit facere, scilicet ex nihilo: & quòd res creata sit opus, vel factitium in ista scriptura, & in alia Deut. 32. „Ac propterea certo quodam modo à veri- Verba
tate aberrāt, qui aliter accipiūt has voces: *Dominus creauit me* in initio Papæ.
viarum suarum, quàm sacræ, & propheticæ scripturæ intelligunt. Non enim simplex est, & vna significatio, vt scitis, huius verbi ἔκτισε. Hic ἔκτισε.
enim ἔκτισε intelligendum non pro *fecit*, sed *præfecit* operibus suis, Creauit.
sed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illud ἔκτισε ita accipias, tanquam si dixisset, *fecit me*. Differunt enim facere, & κτίσαι. κτίσαι.
Hinc illud: Nonne ipse hic pater tuus possedit te, & fecit te, & creauit te, in Deuteronomio magnifico carmine Moses dixit. „Iuxta hūc sensum S. Dionysij, Filium, seu sapientiam genitam dici creatum, affirmāt S. Athanas. de decretis Nicenæ Synodi. Bellarm. lib. 1. de Christo cap. 18. col. 306. Gregorius de Valent. to. 1. Theologiæ col. 581. Ferdinand. Salazar in Commentarijs super 8. prouerb. à nu. 238. ad 242. Cornel. à Lapide super prou. Salomon. ad cap. 8. car. 179. col. 1. Didacus Ruiz de Trinitate disp. 96. sect. 5. Oliuer. Bonartius Commentar. in Eccles. car. 359. Quia verò ad Sanctam Sedem Apostolicam cum Concilio pertinet scripturas declarare de fide; Clementina vnica de summa Trinitate in 6. Ideo de fide est tenenda hæc propositio: *Deus Pater creauit Filium*, idest *præfecit* Filiū operibus per Filium faciendis: Vndè in hoc significato, propositio: *Filius est creatus*, hoc est præfectus, est vera, & catholica. Eiusque cōtradictoria est falsa, & hæretica. Erit enim sensus, vel quòd Filius non est principium effectiuum omnium, idest, quòd non sit omnipotens: vel si est, quòd esse principij effectiui, & omnipotentiam non acceperit à Patre, sed à se habeat. Habet autem in se formaliter rationem principij effectiui, Ioan. 5. Quæcumque Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit. Habet & principium effectiuum, & effectionem à Patre. Ioan. 5. Non potest à se Filius facere quicquam, sed quod viderit Patrem facientem.

SECVNDA SIGNIFICATIO.

CReare significat generare, teste S. Hieronimo in Commentar. super cap. 4. ad Ephesios, & S. Augustino de fide, & Symb. c. 4. Id, quod ex Cicerone probat Martineng. in glos. magna tom. 1. car. 117. potestque ex Virg. ostendi si quis indicem Erithræi consulat.
Ita quoque in scripturis sæpè creare idē significat quod generare, vt no-

tant S. Athanaſ. ſerm. 3. contra Arianos, & S. Cyril. 5. Theſau. cap. 6. ſicut aduertit etiam Bellarminus lib. 1. de Chriſto cap. 18. in 2. expoſitione Gregor. de Valent. tom. 1. col. 581. Dominicus Bannes 1. part. quæſt. 45. art. 1.

In hoc ſenſu S. Athanaſ. & S. Cyrillus docent, Filium dici creatum, hoc eſt genitum; quibus ſubſcribunt Bellarm. Valent. Bannes locis dictis, Lapidius in Commentar. ad cap. 8. prouerb. car. 178. col. 2. Didacus Ruiz de Trinit. diſp. 4. ſect. 1. num. 24. car. 14. cum plurimis doctoribus.

Oliuerius Bonartius in Commentarijs ſuper Eccleſiaſt. dum dat regulam, 34. ante expoſitiones. Alfonſ. Salmeron tom. 13. ſuper epiſt. Pauli lib. 1. part. 2. diſp. 21. pag. 133. & 135. Liranus ſuper primum Eccleſiaſtici in illud: *Prior omnium creata eſt ſapientia*, inquit. Per hoc inſinuans quod huius ſapientiæ creatio, non eſt aliud, quàm eius generatio, Martineng. gloſ. magna tom. 1. pag. 190. & 314. refert Hugonem de S. Caro Cardinalem in poſtillis gloſſantem illud Eccleſiaſtici: *Prior omnium creata eſt ſapientia*. Gloſſæ ſunt quinque, quarta eſt iſta. Vel de ſapientia loquitur æterna, quæ dicitur creata, ideſt, genita.

Arnobius in conflictu cum Serapione, vocem *creauit* declarat per vocem *genuit* S. Ambroſ. lib. de fine contra Arianos cap. 2. S. Euariſtus Papa, & martyr, qui Pontificatum inijt anno Domini 112. in Epiſt. decretali, quæ eſt 1. to. Concil. pag. 312. textum Eccleſiaſti. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo*, declarans ſcilicet, ait. *Qui genuit me, requieuit, &c.* vt etiam aduertit de S. Euariſto Greg. de Valent. to. 1. col. 582. D. Hinc argumentor ad quæſtionem.

De fide eſt, vt verum, & catholicum, Quòd Filius eſt genitus; *ergo verum, & catholicum eſt in hoc ſenſu, quòd Filius ſit* creatus.

TERTIA SIGNIFICATIO.

3 CReare in ſacris literis non ſignificat determinatè *facere ex nihilo*, ſed producere in communi ſiue ex aliquo, ſiue ex nihilo. Ita docet Hieronymus ab Oleaſtro S. Inquiſitionis olim iudex annotation. in Geneſim, Eugubin. recognit. vet. teſtam. Martineng. gloſ. magna to. 1. car. 115. & 116. neque dubium eſt, quin creatio ſit productio. Quia vero in diuinis duæ ſunt perſonæ productæ ad intra, Filius à Patre; Spiritus Sanctus à Patre, & Filio. Ideò accipiendo creare in hoc ſenſu, vt ſignificat idem, quod producere; Filius ſine dubio eſt productus, ergo & ſine dubio in tali ſenſu eſt creatus. Sic tenent Filium eſſe creatum, ideſt productum. Raphael Auerſa vir doctus 1. p. q. 45. ſect. 1. Gregor. de Valent. tom. 1. col. 805. Lud. Molina 1. parte quæſt. 45. art. 1. Franciſ. Aretin. in primum cap. Geneſ. pag. 2. Bannes 1. par. q. 45. art. 1. Bonartius in Eccleſiaſt. 24. verſ. 14.

Pererius in Gen. car. 12. Valent. to. col. 805. Molin. 1. p. q. 45. art. 1.

QVAR-

QVARTA SIGNIFICATIO.

4 CReare est dare esse, & creari est accipere esse. Sic Nicol. Liran. super primum Ecclesiast. creari Filium scribit, „ Emanatio Filij æterna à Patre, largè loquendo dicitur creatio, in quantum Filius accipit esse à Patre: sicut & per creationem accipitur esse. Non autem quantum ad hoc, quòd creatio est de nihilo, & quòd per eam accipitur esse in diuersitate essentiæ. Nam Filius in diuinis est de substantia Patris, & accipit idem esse cum Patre. „

Similiter super cap. 24. Ecclesiastici in id. *Ante sæcula creata sum*, „ idest ab eo accipiēs esse per generationē, quæ largè loquēdo pōt dici creatio. „

Scholastici plerique loquentes de creatione, etsi plura significata illius vocis *creatio* distinguant; tamen in eo conueniunt, vt si vocabulum creationis latè accipiatur, pro quauis productione, vel vt extenditur ad generationem, Filius dicatur creatus latè. ita in scriptura Ecclesiast. 24. *Ante sæcula creata sum*.

Si autem sumatur creatio propriè, & presè, vt est factio ex nihilo, sic Filius non potest dici creatus.

Dimittatur disquisitio de modis logicis *latè*, & *presè*, & retineatur sensus catholicorum virorum, dicentium, Filium creari creatione latè sumpta.

Ita distinguunt, & concedunt, Filium Dei creatum appellari, Gregor. de Valent. to. 1. de Deo Creatore col. 805. Bannes 1. p. quæst. 45. artic. 1. Raphael Auersa 1. p. q. 45. sect. 1. Franciscus Aretin. Comment. Scholast. in tria cap. Genes. pag. 2. col. 2. Molina 1. p. q. 45. art. 1. Petrus Capullius 2. sent. d. 1. car. 7. Cornel. à Lapid. in cap. 8. prouerb. vers. 22. Konink de Trinit. disp. 4. sect. 4. Nicol. Liran. in cap. primum & 24. in Ecclesiastici. Indicat hunc sensum S. Cyril. 9. Thesauri cap. 1. S. Athanas. ser. 3. contra Arianos.

QVINTA SIGNIFICATIO.

5 CReare vt discernitur ab ipso facere, ex D. August. lib. 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 23. vt etiam refert S. Thom. 1. p. q. 45. art. 1. significat Producere ex eo, quod est, siuè ex aliquo præexistente. *Creari*, ait Augustinus, *est ex eo, quod erat, condi aliquid, vel constitui, sicut dicimus, Creari magistratus, & Vrbes*. Scilicet ex hominibus, qui iam sunt, creantur magistratus: ex lapidibus, & lignis, quæ sunt entia, & aliquid, creantur Vrbes.

Rursus August. scribit. *Creare est ex eo, quod iam erat, ordinando aliquid, constituere*. Constituere accipitur, vt est actus principij originalis, qui actus clarius dicitur, *Producere*: non principij formalis, vt Paternitas constituit Patrem, anima rationalis hominem. Hoc pacto vtens creatione ex aliquo, S. Augustinus frequenter loquitur, vt in Enchirid. c. 88.

lib.9. de Genes.ad lit. cap.15. libr. de moribus Manichæor. cap.7.
Creare ergo est producere aliquod ens ex aliquo ente, & in scriptura expressè, vt August.dixit, accipitur hoc pacto, vt Eccli.38. Eccli.33. Eccli.17. Sap.11.Gen.1.& 2. Hebræor.9. iuncto Exod.35. Vnde dicitur Deus *creauit* de terra, de limo, de costa, de carne, & ossibus, de viro, de aqua, de materia.

In hoc sensu, qui est producere ex aliquo, Filius Dei creatus dici potest, quia productus est ex substãtia Patris, vt *ex qua*, vel *de qua*, nõ ex nihilo. Sic in Concilio Orientali, apud S.Hilar.in lib. de synodis canone 5. in explicatione scribitur de persona Patris, *Creauit ex seipsa, quod genuit.* Creationem verò *ex nihilo* ab hæreticis applicatã ibid. impiã nũcupat.

S. Cyrillus in lib.4.de Trinit.cat.11.scribit de isto textu prouerb.8. Dominus condidit, seu creauit me. (Nam verbum Græcum κτίζειν in latinum vertunt condere, creare, constituere secundum August.1.contra aduers.legis cap.23. & in ista scriptura Græcè legunt ἔκτισε) Cyrillus ita scribit. „ Etenim absque dubio conditum se esse dixit Filius, idque non absque causa dicit, sibi hoc euenire: ad opera autem magis illius, & initium viarum illius. Igitur creatura in his verbis non significat illam, quæ ex nihilo, absit; sed eam, quæ est existentis, & subsistentis in talibus quibusdam faciendis productionem „ Inspice, *quid*, ad *quid*, *ex quo* creatio est.

Creatio pro genere habet productionem, sed *quid* est productum? existens, & subsistens, qui est Filius. *Ex quo* productus? *Non ex nihilo*, absit: Igitur sublato isto contradictorio, *ex nihilo*, conce di debet *ex aliquo*. *Ad quid*? ad facienda opera Dei Patris. Creatus enim dicitur Prouerb 8. principium operum, & operationum Dei, vt per vias operationes, per terminos viæ opera intelligas.

SEXTA SIGNIFICATIO.

6 CReare accipitur quo ad perfectiones, & ponitur in productione Filij, quo ad imperfectiones, & negatur a Filio. Etenim in rebus extra Deum reperitur creatio, & generatio, sed reperitur cum perfectione, & imperfectione; ex his Sanctus Thomas vnam perfectionem eligit ex creatione, vnam ex generatione: quamuis etiam aliæ possint perfectiones considerari, & ad Filij productionem transferri, vt notat Gregor.de Valent.tom.1.pag.581.& 582. Et patet legenti Concilium Orientale apud S.Hilarium. Ergo S.Thomas 1.p.q.41.artic.3.ad quartum proponit de Filio Dei, qui est sapientia genita in argumento oraculum Eccles.24. *Ab initio, & ante sæcula creata sum.*

Respondet D.Thomas. „ Per hoc, quòd sapientia creata, & genita nuncupatur, modus diuinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione verò creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis.

Dici-

Dicitur ergo filius ſimul *creatus, & genitus:* vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre, & Filio. Et ſic exponitur intellectus huius ſcripturæ ab Hilario in lib. de ſynod.

Creationem verò Filio applicauere, quoad perfectiones.

Bellarm. lib. 1. de Chriſto cap. 18. col. 306. Becanus de Incarnat. cart. 10. hoc eſt, cap. 1. q. 6. num. 13. Ferrarienſ. 4. contra gentes cap. 8. Bonacina de Incarnat. car. 66. col. 2. Cornel. à Lapid. in cap. 8. prouerb. Gregor. de Valent. tom. 1. col. 582. Octauianus de Tufo ſuper cap. 1. Eccli. car. 34. Seraph. Porrecta. ſuper 1. p. quæſt. 41. art. 3. KoninK de Trinit. car. 133. col. 2. in fine. Didacus Ruiz de Trin. diſp. 96. ſect. 5. nu. 17.

Pro maiori approbatione aſcribo canonem Concilij per D. Hilarium translati in latinum, vt patet in lib. de Synodis.

„ Si quis condidit, vel creauit me, & *genuit me* ab eodem audiens, hoc *genuit me*, non tamen ex ſimilitudine eſſentiæ intelligat: ſed idem eſſe dicat, genuit me, & condidit me, quaſi non dicens Filium de Deo perfectum, ex duobus nominibus ſignificatum Filium; ſed per duo nomina, hoc eſt, *condidit me, & genuit me*, conditionem tantummodo dicens, & nequaquam Filium, ſicut tradidit ſapientia ex duobus pium intellectum; anathema ſit. „

Ex iſto canone primo ſub anathemate præcipitur, & vt dicamus eſſe intel[...]das de Filios duas ſcripturæ dictiones, *Creauit, ſeu condidit me, & genuit me.* Igitur conuertendo actiuam locutionem in paſſiuam ſub pena anathematis debet Chriſtianus dicere, Filium eſſe *creatum*, & eſſe *genitum*, ſicuti dicit S. Thomas. Hoc dictum ſit quantum ad verba.

Quantum ad ſignificationem Concilium Orientale accipit Creationē ad extra talem, qualem Arius afferebat, ſcilicet Creatio eſt factio alicuius ex nihilo. Sic nanque Arius volebat, Filium eſſe creatum ad extra, nempe in alia eſſentia diuerſa eſſentialiter ab eſſentia Dei Patris. In iſta creatione ad extra multas imperfectiones ex parte creati conſiderat Concilium, perfectiones ex parte creantis: vt, in creatione non concurrit duplex ſexus, vel duplex principium actiuum, & paſſiuum, ſicut in animalium, vel plantarum generatione, atque hæc perfectio retinetur in productione Filij. In creatione non eſt mutatio creantis, ſicut in generatione ad extra eſt mutatio generantis, & naturæ ipſius. In productione Filij Dei retinetur hæc immutabilitas Patris, & naturæ paternæ, quæ non mutatur ex hoc, quod a Patre communicatur Filio. Reliqua ibi. Concilium verò hanc *ex nihilo* creationem conſiderare patet ex fine declarationis ad 5. canonem. „ Hæreſis, inquit, creaturam eſſe Dei Filium profiteri auſa damnatur: quia impiam creaturæ ex nihilo opinionem, impaſſibili per eam diuinitatis perfectione monſtrata, conſequē s profeſſio naturalis generationis extinguit. „ Ergo creatio ex nihilo damnatur, creatio ex aliquo approbatur in declaratione eadem, cum dicebatur de perſona Patris, *Creauit ex ſe ipſa, quod genuit.*

2. Siquis ita dicat. Filium eſſe creatum, vt excludat veram generationem,

nem,per quam Filius est verè genitus,verè Filius,& habens similem essentiam (imo eandem essentiam) cum Patre,& per quam sit Deus perfectus de Deo perfecto. talis anathemate plectitur. Ariani quippe nil dici per vocem *genuit* volebant, quàm *creauit*. Qui autem ponit talem creationem, quæ cum vera generatione consistit, ponit ad mentem Concilij, dicentis de persona Patris creauit ex seipsa, quod genuit, scilicet *Creauit, & genuit* Filium.

SEPTIMA SIGNIFICATIO.

7 CReare significat producere exemplar rerum creatarum. *Ita Filius* est exemplar,& forma idealis omnium creaturarum a Patre productus. In hoc sensu Origenes lib.1. de principijs cap.2.indicat sapientiam genitam dici creatam.

S. Athanas. paulò aliter dicit, quia creari est, vel in se, vel in exemplatis. Quia enim exemplata per Filium, & habentium formulam Filij creata sunt, idcirco Filius denominatur creatus. De qua expositione consule Valentiam loco cit. tom.1.col.582. Sed fortè hoc modo creari dicetur per tropum: quia ab effectu, qui creatur in ratione exemplati, denominatur causa exemplaris. Quia vero ratio causalis causæ exemplaris est communis tribus, etsi Filio approprietur: videbitur per hoc, quia effectus Dei creatur, quòd Deus vt communis tribus, & quòd Pater dici valeat creatus. At hoc absurdum est. Dicendum igitur in ista expositione connotari duo, vnum est,productionem passiuam Filij,qua ei communicatur à Patre essentia, & causalitas exemplaris: alterum est, respectum ad rem creatam, quæ est exemplata a Filio,nam Filius producitur per modum exemplantis. ita docet S.Bonauentura 1.d.6.q.3.

OCTAVA SIGNIFICATIO.

8 CReare significat facere aliquid ex nihilo. In quo significato Sabellius, & Arius acceperunt vocabulum *Creare*. Ex quo Sabellius negauit,quòd vaticinium Salomonis Prou.8.intelligatur de Filio,quasi Filius dicat; *Dominus creauit me*: quia Filius non est *factitium aliquid, Creauit* autem est *fecit* ex nihilo. S.Dionys.Papa cum Concilio.Ro.declarauit,quòd illa scriptura de Filio intelligitur, quem Deus *creauit*, idest,præfecit operibus per Filium conficiendis: declarauit quoque, quod *creauit* non est *fecit*,in illa scriptura.sicut neque in illa Deuter.32. *fecit te, & creauit te*.

Arius contendebat prou.8. *Dominus creauit me*,esse dictum a Filio,sed intellexit, quòd creauit est fecit ex nihilo, & per hoc concludebat istam conclusionem. *Filius Dei est factus ex nihilo*. Quæ conclusio explicite,& formaliter dãnata est in Concilij Niceni primi anathematismo.Nota, quòd in Conc.Niceno. de voce *creauit*,vel *creatum* nihil scriptum est in

dottri-

determinatione de fide, siue respicias Symbolum, in quo declaratur veritas catholica, siue anathematismum, in quo damnatur falsitas hæreticalis. *Ita* Prostat in ipsa determinatione Concilij, 1. tomo concil. car. 532. In Concil. Ephes. 1. to. Conc. car. 988.

In Concil. Chalcedons. & 5. Synodo recitatur Symbolum, & anathematismus, sine voce *creatum*, vt liquet in his Cōcilijs Romæ impressis Grecè, & Latinè iussu Pauli V. ad pag. 314. & car. 595. Item S. Basilius epist. 78. S. Amb. lib. 1. de fide ad Gratian. cap. 9. Ruffinus lib. 1. historiæ cap. 6.

Imo & Eusebius, qui in Concilio Niceno affuit, & ex Concilio scripsit epistolam encyclicam reddens rationem, quare subscripserit *Decreto* Niceno; refert Symbolum, & anathematismum, sine voce *creatum*. Cur ergo dicant quidam in Conc. Niceno damnari dicentes, *Filium* creatū: & qua authoritate inserāt in anathematismo Niceno, *creatū*, viderint ipsi. 1. to. Cō- cil. car. 565.

Igitur si *Creare* in isto significato accipiatur, planè hæreticū est, & falsum dicere, quod Filius sit creatus. Neque enim factus est, sed factor omnium, & per quem omnia facta sunt: imo quando in scriptura dicitur Filius in sensu sacro *creatus*, dicitur creatus, vel possessus antequam Deus quicquam faceret à principio, vt notat Bellarm. loco citato 1. de Christo cap. 18. Non ergo sapientia genita est inter facta, sed est principium effectiuum omnium, & cum Deo Patre, atque Spiritu Sancto est vnus factor omnium, & omnia componens. Neque item Filius potest esse *ex nihilo*, quia est productus de substantia Patris, quæ interna est & in Patre, & in Filio, & quæ a Patre communicatur Filio vna, & eadem. Si igitur impossibile omnino est, vt Dei substantia sit nihil; impossibile quoq; est vt Filius sit *ex nihilo* productus. Idē dico de Spiritu sancto, qui ex substātia Patris, & Filij productus est. In isto significato S. Athan. negauit, Filium esse creatum. Etenim in epist. de decretis Nicenæ Synodi cū S. Dionysio Papa, quem pro se cōtra Arianos affert, cōcedit Athanasius, quòd Deus creauit Filium, non quidem *fecit* sed *præfecit*. In serm. 3. contra Arianos concedit esse *creatum*, idest, *genitum*, vti etiam annotarunt Gregor. de Valent. & Bellarm. Propter hoc in Symbolo prudenter, & exactè cōiunxit verbū *facere* cū verbo *Creare*. Imo prępośuit ipsū facere ad creare, dicēs. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à solo Patre est, non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, &c.

In quibus locis particula *factus*, est declaratiua particulæ *creatus*. Sic enim Athanasius, impugnator Arij principalis, negat: sicut affirmabat Arius. Arius Filium, factum, & creatum dixerat, Athanasius negat esse factum, esse creatum in sensu Arij: negatque prius genus creationis, posterius ipsam creationem, quæ est species.

Duobus autem modis potest ipsum *facere* coniungi cum *Creare*: primo vt sint voces synonymæ, idemque significantes, vt Augustin. sæpe in scriptura dixit reperiri, 1. contra aduers. legis cap. 23. Secundò, vt creare sit species, facere sit genus positum in definitione ipsius creare. Vtroque

modo

modo negandum est, ipsum creari à Filio, si altero illorum modorum coniungatur cum facere. Nam & in concilio Rom. sub S. Dionysio decretum est Filium legi genitum, non legi factum, & in Niceno sub S. Syluestro symbolum tradit de Filio; Genitum, non factum. Et in anathematismo illi, qui dicunt Filium Dei esse factum ex non extantibus, anathemati subijciuntur. Impossibile autem est facere aliquid, etiam si *ex aliquo* fiat, vt candelabrũ de auro, quin ipsum fuerit nihil ab æterno vsque ad instans, quo materia prima facta est, vel saltem omne factum potuit, & potest esse nihil. At Filius Dei est simpliciter necesse esse, neque potest non esse; quare neque potest esse nihil, vndè neque fieri ex nihilo, aut produci ex nihilo potest.

Ex dictis liquidò constat, propositionem propositam, *Filius est creatus*, habere saltem septem sensus veros. Vnum verò falsum. Et sequendo distinctionem S. Thomæ 1. p. q. 45. art. 1. Creare, vel est constituere, seu producere ex aliquo: vel facere ex nihilo; primo modo propositio est vera, secundo falsa.

Ad primum respondetur. S. Thomas affirmat *Filium esse creatum*, non sine declaratione catholica, sed cum ea iuxta S. Hilar. & Concilium Orientale.

Ad secundum S. Atanas. negat, Filium esse creatum, sed cum declaratione ex Concilio Rom. si Creauit sit fecit, negatur Filius esse factus, aut creatus. Si creauit est præfecit, vel genuit, vel produxit affirmatur esse creatus ab eodem Athanasio, locis per Bellam. animaduersis in 1. lib. de Christo cap. 18.

Quamobrem Sancti aduersus Arium disputantes negant Filium esse creatum, vel creaturam; quia illud, quod Arius affirmabat, illi negabant. Sic Athanasius, Cyrillus, Basilius, Augustinus, ne disputatio esset de voce, sed de re. Monuit verò S. Athanasius in serm. 3. contra Arianos non vbique in scriptura, per vocem *Creare* significari originem substantiæ rei, quæ scilicet ex nihilo est; sed significari ex aliquo productionẽ. Ita S. Cyrillus in 5. Thesau. cap. 4. non semper significari productionem ex nihilo, sed ex alio in aliud translationem. Ita S. Augustinus in lib. de moribus Manich. cap. 7. & clarius in lib 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 23. dixit: Creare est ex eo, quod est ordinando aliquid constituere. Quam S. Augustini doctrinam S. Thom. 1. parte quæstione 45. artic. 1. adduxit, agnoscens duas acceptiones *Creationis*, vt vocis æquiuocæ. At. Augustinus vna est vsus oportunè contra Marcionistas, & Manichæos. D. Thomas vsus est alia oportunè in tractatu sibi proposito. Nam post datam distinctionem æquiuoci necessariam est vnam significationem eligere, aliam dimittere cum libertate accipiendi dimissam, si fuerit oportunum.

Hæc nunc mihi occurrunt circa quæsitum propositum. Sub pedibus S. R. E.

Vt autem lucidius enitescat veritas proposita, nempe Filiũ dici creatũ.

Primò

Primò affero ſcripturas diuinas ab Eccleſia nobis traditas, in quibus ſapientia genita, quæ & Filius & Verbum Dei eſt, affirmatur, Deo reuelante, creata.

Prouerb.8. cum 72. Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua.

Eccleſiaſtici 1. verſ.4. Prior omnium creata eſt ſapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons ſapientiæ Verbum Dei.

Et verſ.9. Ipſe creauit illam in Spiritu ſancto.

Eccleſiaſt.24.verſ.12. qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.

Verſ.14. Ab initio, & ante ſæcula creata ſum, & vſque ad futurum ſæculum non deſinam. Quæ authoritates de Filio Dei à plurimis catholicis Doctoribus ſunt expoſitæ.

1. S. Petrus cum coapoſtolis ſanciendo conſtitutiones, quibus docerentur, & regerentur fideles: in 5.lib. Conſtit. Apoſtolic.ca.vlt. aſſeuerauit, Salomonem ex perſona Chriſti dixiſſe Dominus creauit me principium viarum ſuarum. ex quo loco Salomonis concludunt Apoſtoli, ſapientiam genitam, quæ eſt perſona Chriſti, eſſe Deum, eſſe Verbum Deum, Filium Deum, qui cum Deo Patre in omnium creatione cooperabatur. Creata eſt ergo ſapientia, vt ſit Deus omnipotens.
2. S. Clemens primus cum Apoſtolis conſenſit, quorum conſtitutiones ſcripſit. qui etiam legatur li.7.conſtit.cap.37.
3. Idem dixere S. Ignatius in Epiſt.3. ad Tharſenſes.
4. S. Iuſtinus in Dialog.cum Triphone tom.2.p.117.& 258.
5. Athenagoras in orat.pro Chriſtianis & eſt in 1.tom.S.Iuſtini pag.229.
6. Tertulianus contra praxean à cap.7. ad 11.
7. S.Cyprianus lib.2.contra Iudæos cap.1.
8. Clemens Alexandr. in Orat.adhortatoria ad gentes pag.78.
9. Origenes lib.1.de principijs cap.2.
10. S.Dionyſius Papa cum Concilio Ro.referente S.Athanaſio in epiſt.de decretis Nicenæ ſynodi.
11. Et S.Dionyſius Alexandr.Patriarcha, vt colligitur ex decreto citato.
12. Lactantius Firmianus lib.4.diuinarum inſtitutionum cap.6.
13. Poſt Concilium Nicenum S.Athanaſius de decretis Nicenæ ſynodi, & ſerm.3.contra Arianos.
14. S.Epiphanius hęreſi 69. multis modis exponit; ſed exactiſſimè col.625
15. S.Ambroſius in lib.de fide contra Arianos cap.2.
16. S.Hilarius in lib.de Synodis cum Concil. Orient.
17. Sæbadius, ſeu Phæbadius lib.contra Arianos in tomo 4.Biblioth. veterum col.176.
18. S.Cyrillus Alexandr.lib.4.Dialog. de Trinit.& in 5.Theſauri cap.6. ex Bellarm. vt infra.
19. Conflictus Arnobij, & Serapionis poſt opera S.Irenæi pag.531.
20. Fauſtus Epiſcopus de Fide cōtra Arianos apud Salazar ſuper 8. Prouerb.

21. Gre-

21. Gregorius Iliberitanus to.4. Biblioth. col.667.
22. S. Thomas 4. contra gentes cap.8.& 1.p.q.41. art.3. ad vltimum. in 3. & probata responsione. Post D.Thomam lege.
1. Nicolaum Liranum in cap. primum Ecclesiast. vnde intelliges etiam vigesimumquartum Ecclesiastici.
2. Hugonem de S.Caro in postillis glossantem illud Ecclesiast. *Prior omnium creata est sapientia.* Glossæ sunt quinque 4. *Vel de sapientia loquitur æterna, quæ dicitur creata, idest, genita.*
3. Gregorium de Valent.to.1.disp.2.q.1.de Processione diuinarum personarum punct.1.§.21.col.581.& 582.atque col.805.
4. Ferdinandum Salazar in cap.8. prou. num.241.
5. Ambrosium à Penalosa in lib.de Christi, & Spiritus sancti Diuinitate disp.7. cap.5.& disp.8. cap.1.
6. Ioannem a Pinna super 24.Ecclesias. qui & cap.8, Prouerb. & cap.24. Eccles.de Filio creato explicat.
7. Oliuerium Bonartium super Eccl.primum & 24.præsertim in Prologomenis regula 34.
8. Cornelium a Lapide effusè super Prouerb.8.& super Eccles.1. & 24.
9. Iansenium in Prouerb.8. & Eccli.24.
10. Octauianum de Toso sup.1. Ecclesiastici.
11. Martinum Becanum de Incarnat.cap.1.q.6.n.13.
12. Raphaelem Auersa, Virum doctissimum 1.p.q.45.sect 1.
13. Aegidium Konink.de Trinitat.disp.4.sect.4.p.132.col.1.qui post multam excussionem adhoc venit, vt *Creauit* significet quamcumque productionem, non significet factionem.
14. Martinum Bonacina de Incarn.disp.2.q.1.punct.5.car.66. n.6.qui asseueranter tenet textus prou.8.& Ecclesias. 24.accipiendos esse de sola diuinit. Filij.
15. Petrum Capullium super secundum D. Bonauent. d.1.q.1. punct.1. cart.7.
16. Franciscum Aretinum Comentar.Scolast.super tria cap.Genes.p.2.
17. Dominicum Bannes 1.p.q.45.art.1.
18. Seraph.Porrect.super D.Thom.1.p.q.41.art.3.
19. Ferrariensem in quartum contra gentes, cap.8.
20. Lodouicum Molinam 1.p.q.45.art.1.
21. Ioseph.Angles in Florib. Theolog.lib.2.car.2.
22. Theodorum Bergomens.Capuccinum de Deo Trino car.51.col.1.
23. Pererium in Genesim car.73.col.2.
24. Didacum Ruiz de Trinitare disp.96.sect.5.& disp.4.sect.1.num.24.
25. Alphonsum Salmeron tomo 13.in epist. Pauli lib.1. par.2. disput.21. pag.135.

F I N I S.

Veni Sancte Spiritus,
Et emitte cœlitus
Lucis tuæ radium.

Obseruationes super Inscriptione.

SEBASTIANVS BALDVS MEDICVS GENVENSIS.

MATTHÆVS VEGLENSIS THEOLOGVS PVBLICVS PATAVII.

Matth. TÆdet iam solitudinis, erudite Balde. Tu solus laborasti scribendo epistolam contra me: Ego solus respondendo pro me. Nunc rogo, vt mecum labores in consideranda Epistola CL. Fortunij Liceti, nam est ad te, sed contra me data. Ad hanc societatem nos hortari videtur Salomon in Ecclesiaste cap.4. "Melius est, inquit, duos esse simul, quàm vnum: habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia non habet subleuantem se,,

Bal. Libenti animo conferam dicta Viri doctissimi, quem Ter maximum virum, ac doctrinarum omnium promptuarium dixi. Igitur Ter maximi sapientis Ter maxima legam argumenta, quibus te, tuamque nouam opinionem refellit.

Matth. Si meam ad te Legisti epistolam, intellexisti meam opinionem, atque loquutionem esse in sacris litteris proditam ante annos bis mille quingentos: atque adeò esse antiquissimam. Ab Apostolis traditam, à Patribus Ecclesiæ acceptam, à Theologis recentioribus repetitam. Tua, & Liceti opinio est noua, & inter Christi fideles, cum Sabellianis nata. Sed ne agamus actũ, lege librum *De septimo quæsitis.*

Bal. 1. Lego. "De creatione Filij Dei ad intra Theologicè denuo controuersa.

2. Numinis efficientia, siue concursu Dei cum causis secundis ad effectus producendos, & prauos speciatim.
3. Salute animæ Arist., &c.
4. Responsa Fortunij Liceti Genuensis,,

Matth. In hac inscriptione sunt quatuor propositiones, quæ scandalum generant. Sed prima est etiam suspecta de hæresi.

Bal. Censura hæc est valde seuera. Quamob rem scito, tibi eam esse probandam.

Matth. Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus pijs occasionem ruinæ præbet: prout scribit

Alphonsus de Castro in lib.1.de Iusta hæreticorum punitione Cap. 3.cat.15. Tales sunt quatuor propositiones. Sed circa primam postulo. Recipit ne Licetus, an reijcit istam propositionem, *Filius Dei* est creatus ad intra?

Bal. Reijcit, & acerrimè, tanquam hæreticam, & Arianam.

Matth. Ergo hic liber Liceti ex sui Authoris iudicio portat in fronte titulum hæreticum, & Arianum. An titulus hæreticus non præbet occasionem ruinæ, & Catholicis, vt credant propositionem esse veram; & hæreticis vt in hæresi obfirmentur, authoritate tui Termaximi sapientis?

Bal. At liber totus est contra titulum.

Matth. Aliud igitur in titulo, aliud in opere est. Ita scribunt, qui ad fallendum scribunt. Sicut Apuleius librum *de Deo Socratis* inscripsit, quem de Dęmone Socratis scripsit: veluti Sanctus Augustinus animaduertit. Ita Pomponatius librum de immortalitate animæ prætitulauit, quem contra immortalitatem animæ exarauit.

Bald. Sed quare tu propositionem illam dixisti suspectam, & non potius absolutè hæreticam?

Matth. Quæcumque propositio propter æquiuocationem alicuius vocis potest habere sensum verum & catholicum, atque sensum falsum & hæreticum: illa propositio non est iudicanda simpliciter catholica, nec simpliciter hæretica, sed est ambigua, & suspecta. Vnde & in sensu vero est recipienda, in sensu falso reijcienda. Talis est ista, Filius Dei est creatus, vel Filius Dei est creatus ad intra. Etenim vox *creatus* est æquiuoca, & multas habet significationes. Dictum enim est in disputatione Dom. Gasparis de Boschis istam *Filius est creatus*, habere posse septem sensus catholicos, vnum hæreticum & Arianum. Quo circa illa propositio, Filius Dei est creatus ad intra, non est simpliciter hæretica, sed est suspecta de hæresi: & Authorem reddit suspectum de hæresi, nisi præcaueat.

Bald. Quid nam obseruandum est ad suspicionem præcauendam?

Matth. Quando aliqua propositio est ambigua, & suspecta: non debet à viro catholico absolutè proponi; sed cum duplici declaratione, Altera, quæ sensum hæreticum excludat, Altera, quæ sensum catholicum includat. Alioquin propositio suspecta, absolutè prolata, reddit proponentem suspectum de hæresi, præsertim si aliqua mala suspicione laboret proponens. Ioannes à Roias id scribit in prima parte de hæreticis num.205.& 366. ac sequentibus. Et in parte 2. à num.164. post Melchiorem Canum de locis Theologicis lib. 12.cap.11. Roiam sequitur Franciscus Pegna in direct. Inquisit.3. par. commentario iii. cart.601. col.2. Quando autem proponitur cum declaratione catholica statim coniuncta: tunc cessat suspicio, & causa iustæ suspicionis. Exemplo nobis est S.Thom.1.p.q.41. art.3. & 4. contra gentes cap.8. scribens, quòd Filius Dei *dicitur*

crea-

creatus, & genitus. Sed vtrobique appoſuit declarationem catholicam ex D. Hilario. Diuus Hilarius quoque in libro de Synodis can. 5. Synodi Antiochenę, idem ſeruauit. Quia enim in Synodo præcipitur, vt dicamus filium *gigni*, & *Creari*; diſtinguit Hilarius vocem Creationis, *nam ſi creatio ſit ex aliquo:* de perſona Patris ait, *Creauit ex ſeipſa, quod genuit*, ideſt filium. *Si Creatio ſit ex nihilo*: impiam appellat, & hæreticam applicationem talis creationis ad filium.

Bald. Perplacent iſta.

Matth. At non placet Licetus. Aliud quippe eſt in fronte operis ponere abſolutè *Filium Dei eſſe creatum ad intra:* aliud in operis decurſu: in quo declarari poteſt propoſitio ſuſpecta, excludendo intelligentiam hæreticam, includendo catholicam. At Licetus in ipſa inſcriptione operis Filio Dei tribuit Creationem ad intra, abſolutè, præcisè, nudam, crudam ſine vlla declaratione. Quare ſi propoſitio eſt ſuſpecta, vt verè eſt: ſuſpectum reddit Licetum de hæreſi. Si hæretica eſt, vt Licetus prætendit; multò minus erat abſolutè proponenda illa propoſitio, & multò magis reddit ſuſpectum proponentem. nempe quòd ipſe reſolutè afferat titulum, quem abſolutè proponit. Ad pag. 37. Licetus ſcribit; ex verbis inordinatè prolatis, incurritur hæreſis; inordinatè proferuntur verba talia, ſi abſolutè, & non cum determinatione proferantur. Ita Licetus benè ſcribit ex D. Thoma, ſed non benè obtemperare voluit.

Bald. Sed proponens nulla mala ſuſpicione infectus eſt: quare nec ſuſpectus eſſe poteſt.

Matth. Imò multis de cauſis eſt ſuſpectus, vti dicam ad quartam propoſitionem. Nunc ſcito, ante tres annos fuiſſe Licetum à me monitum, etiam ſcripto, quòd illa propoſitio non erat abſolutè afferenda. Ergo ſciens, & volens, atque volens pertinaciter, propoſuit abſolutè, quod proponere non debuit iuxta Doctores citatos. Catholici ex authoritate hominis, quem doctum exiſtimant, facilè in hæreſim cadent. Hæretici lætabuntur dicentes, iam hominem doctiſſimum pro noſtra ſententia habemus.

Bald. Mitte proponentem. Dic, quæſo, quas ob cauſas propoſitio illa ſuſpecta eſt?

Matth. Tres ſunt cauſæ. Abuſus hæreticorum, Aequiuocatio hæreticalis, Senſus ex fama hæreticus.

Bald. Explica primam.

Matth. Circa creationem filio tribuendam, vel negandam, atrociſſima extitit controuerſia catholicis contra hæreticos Patripaſſianos, Praxeam, Noetum, Sabellium, dicentes: Filium non eſſe creatum, quia non eſt Dei opus, neque factitium quippiam. Quæ controuerſia definita eſt in Conc. Romano præſidente Sancto Dionyſio Papa circa annum Domini 263. decretumque eſt, primò quòd vocabulum creauit eſt multiplex, & æquiuocum. Secundò, quòd *creauit*

me in Prouerbijs 8. non est *fecit me*; quodque creare, & facere differunt. Tertiò, quòd in illa scriptura *creauit* est *præfecit*. quia Pater præfecit filium operibus paternis per Filium conficiendis. Ex alia parte atrocissima extitit controuersia catholicis cum Ario dicente, quòd Filius Dei est factus ex non substantibus, idest ex nihilo; quia Filius Dei est *genitus & creatus* in prouerbijs 8. Controuersia hæc iudicata est in Conc. Niceno 1. sub Sancto Siluestro Papa, damnatique sunt dicentes, Filium Dei esse factum, vel esse factum ex non substantibus. Eædem hæreses reuixerunt sęculo superiori in Polonia, Transiluania, Germania: nouique Sabelliani, & Arriani emerserunt, Seruetus, Gentilis, Socinus, Eniedinus; testibus Gregorio de Valent. tom. 1. col. 114. Bellar. lib. 1. de Christo cap. 1. Penalosa in lib. de Christi, & Spiritus sancti diuinitate. Ergo propositio de creatione Filij non debuit absolutè proponi in operis frontispicio propter abusum hæreticorum, dum vel affirmant, vel negant, filium esse creatum. Legunt catholici, legunt hæretici creationem filij absolutè, & in illorum mente adhæret. Non omnes emunt librum. Non omnes ementes legunt. Non omnes legentes intelligunt. Generaturque in multis praua fides, quòd Filius sit creatus absolutè & simpliciter; saltem ex libri titulo generari potest. Cogitatio hominis prona est ad malum potiùs.

Bal. Si non est in titulò posita declaratio, in libro est posita.

Matth. Imò tanta cum turbulentia scripta sunt omnia, vt obscurata, non declarata sit veritas. tantumque est scandalum exortum apud viros sacros & non sacros, doctos & non doctos propter librum Liceti, & propter verba per vrbem hanc à Liceto, & consortibus seminata: vt opus fuerit, ne dum viris doctis & sacris, sed etiam mulieribus paulò eruditioribus ostendere codicem Bellarmini, & Patrum ab eo, & à me citatorum in epistola ad te perscripta: quo cognoscerent in aliquo sensu Catholico dici posse, Filium Dei esse creatum, in alio sensu hæretico non posse. Fueruntque nonnulli tàm diligentes, vt nullam, vel Scripturæ, vel Patrum authoritatem citauerim, quam in ipsis Scripturæ, & Patrum codicibus recognoscere, & reexaminare non voluerint. Post examen constantissimum, acquieuerunt. Sed non omnes ista vel facere possunt, vel faciunt.

Bal. Lector cautus non soli fidet inscriptioni, sed expositionem inscriptionis in libro quæret.

Matth. Incauti hoc non facient, qui plures sunt, quàm cauti. Ceterùm lector cautus maximè in errorem ducetur: & nisi Dei gratia, & hominis cooperatio cum Dei gratia laboret, errabit. Lecto titulo de creatione filij Dei ad intra, transgredietur ad primam paginam libri, & in linea septima leget "Etenim elucet plurimum in opere creationis, quam in præsentia primariò tractamus „ Quam crea-

tionem

tionem, Balde, putas tractari primariò: an illam, quam in titulo proposuit, an aliam aliquam?

Bal. Ineptum esset vnam proponere primariò, & aliam primariò tractare. Vel ergo illam præcisè primariò tractat, quam primò proposuit, vel creationem in communi, ad illam primò intentam, & ad aliam aliquam.

Matth. Sic existimo. Sed in eadem pag. 1. ad lineam 15. describit Licetus creationem primariò intentam sic "Porrò creationem à Deo solo sub ratione Trinitatis edi certissimum est, quum generatim productio sit rerum in esse simpliciter, adeoque ipsius esse dependentis ab independente, ac operatio Dei transiens ad extra, proptereaque communis, & indiuisa tribus personis.,,

Tunc arguo. omnis res creata creatione generatim sumpta producitur in esse simpliciter dependenti ab independente: Filius Dei est creatus per inscriptionem libri, vnde est sub re creata generatim sumpta: ergo Filius Dei est productus in esse simpliciter dependenti. Conclusio ista est hæretica. Quod enim in suo esse simpliciter est dependens, non est Deus. Filius ex prima conclusione deducta per duas propositiones Liceti, est dependens in suo esse simpliciter, ergo Filius Dei non est Deus. Conclusio hæc est Arij, & Iudæorum: ergo Licetus fauet Ario, & Iudæis.

Bal. At Filius Dei non habet esse simpliciter per creationem, sed per generationem.

Matth. Non ita Licetus putat, qui affirmabit, te ista dicentem blasphemasse cum Ario. Scribit nanque in pag. 148. lin. 2. "In Diuinis Pater Filium non creat, sed generat, cui communicat suam naturam, non tamen illi tribuit esse simpliciter, vt malè blasphemabat Arius. ,,Idem leges in Liceti libro pag. 177. lin. 15. & pag. 199. 31. & alibi. Quare Filius Dei, si Liceto credimus, non habet à Patre generante ipsum *esse simpliciter independens*: sed à Deo creante recipit esse simpliciter *dependens*, & *esse ad extra*, & *esse à tribus*. nam istæ tres conditiones *esse dependens*, *esse ad extra*, *esse à tribus*, conueniunt rei creatæ generatim.

Bal. Quid imponis Liceto creationem filij ad extra, cum in titulo scripserit creationem filij ad intra?

Matth. Hæc est illa turbulentia dictorum; creatio filij est ad intra. Creatio primariò intenta, & generatim est ad extra; & confunditur animus lectoris inquirentis creationem filij ad intra, & ad extra. Inquirentis, quo pacto filius sit creatus à se ipso, & à Spiritu sancto. Inquirentis, qua ratione Filius habeat esse simpliciter dependens, & tamen sit Deus simpliciter independens.

Bal. Crede mihi, te non intelligere dicta Liceti. lege pag. 130. lin. 17. scribentem "Interim caueat noui dogmatis author, similiter distinguens Factorem à Creatore Deo. dum ponit Deum factorem ex nihilo,

hilo, proindeque forinsecus. nam nihil est extra Deum, in quo sunt omnia, quique in omnibus inest intimus, vt aiunt omnes Theologi. „Vides, quid sit extra Deum? Extra Deum est ipsum nihil, intra Deum sunt omnia entia, & Deus est intra omnia.

Matth. Video, & audio; sed quantum coniector iuxta hanc doctrinam, quòd productum est ad extra, est nihil, & nihil est productum à tribus personis. Vult ergo dicere Licetus, quòd à tribus personis nihil sit productum.

Bald. Rem tenes, si benè percipis terminos Liceti: quod producitur ad extra, nihil est: quod producitur ex nihilo, producitur ex re ad extra.

Matth. O Calliditatem! vult ergo dicere, quòd à tribus personis diuinis nihil producitur per Creationem; nam quod extra est, nihil est, & ex consequenti tres personæ dicuntur esse diuinæ, & esse rationes creandi ad extra, idest nihil creandi: Quæ autem personæ nihil creant, non sunt Deus. Igitur tres personæ diuinæ non sunt Deus. Poterat ne magis astutè fauere Iudæis, & decipere Christianos? Fauere Iudæis, quia personæ tres nihil creant, neque sunt Deus: decipere Christianos sub verbis personarum diuinarum, & vnius operationis indiuisæ?

Bald. Tu videris. interea velim scrupulum ex animo meo euelleres.

Matth. Modò valeam, velim.

Bal. Dixisti à Sabellianis prolatam esse negatiuam, *Filius non est Creatus* eosque à catholicis esse reiectos dicentibus, Filium Dei esse Creatum. Subiecisti ab Arianis asertam fuisse affirmatiuam *Filius est Creatus*, & hos repulsos à catholicis contradicentibus, Filium non esse creatum. Quo pacto duo contradictoria, *Filius est creatus*, *Filius non est creatus*, verè à catholicis dici potuerint?

Matth. In æquiuocis non est contradictio: imò si terminus æquiuocus insit in affirmatiua, & negatiua, ambæ possunt esse veræ, ambæ falsæ. Vt canis currit, canis non currit. harum affirmatiua, est vera de cane latrante, negatiua vera de cane stellante; iam verò ex decreto Concilij Romani *si creauit*, est *præfecit*; Filius est creatus; *si creauit*, est *fecit*: Filius non est creatus. Adi ad S. Athanasium in Epistola de decretis Nicenæ Synodi.

Accipe sanctius responsum à Sancto Hilario in lib. de Synodis ad pag. 95. F. ad similem difficultatem de voce homousio, idest, consubstantiali: & illam responsionem applica, ad vocem *creatus*. " malè, inquit Hilarius, intelligitur homousion, quid ad me benè intelligentem? malè homousion Samosatenus confessus est, sed nunquid melius Ariani negauerunt? Octoginta Episcopi olim respuerant; sed trecenti decem, & octo nuper receperunt, &c. illi contra hæreticum improbauerunt, nunquid non & isti aduersum hæreticum probauerunt? grauis est authoritas veterum: numquid & horum leuis

sancti-

sanctitas est? si contraria inuicem senserunt: debemus quasi iudices probare meliora. Si verò & probando, & improbando vnum vtrique senserunt: quid benè constituta conuellimus? „Hæc Hilarius & illic plura, in quibus manifestat malam intelligentiam Samosateni, & malam intelligentiam Arij esse damnatas: dum vox Homousion semel est negata, semel affirmata. Id ipsum dicito in re nostra. Vox *creatus* à Sancto Petro in conc. Apostolorum, & à Sancto Dyonisio in concilio Romano est affirmata contra Iudæos & Sabellianos. Sanctus Athanasius, & post illum multi Patres negauerunt *creatum* contra Arianos: damnata scilicet est mala intelligentia Sabelij, & Arij & affirmando, & negando: quæ autem sit intelligentia tactum est, tum ex Diuo Dionysio, tum ex Diuo Hilario. eademque intelligentia effusius explicata est in epistola ad Baldum, & necessariò explicabitur in ista tractatione dictorum Liceti.

Bald. Subscribo Sancto Hilario. Sed nonne Licetus in titulo ponens Creationem Filij Dei ad intra, benè creationem intellexit?

Matt. Quid intellexerit, requiremus. Quid dixerit, aut non dixerit, apertum est. Dixit in Filio Dei esse creationem ad intra. Non declarauit, quid intelligat per creationem. Sed loquutionem ex abusu hæreticorum suspectam, in titulo sine catholica declaratione posuit.

2. *Æquiuocatio hæreticalis.*

Bal. QVidnam iudicem, non indico. Audire tamen opto secundum ex tribus causis, propter quas inscriptionem suspectam de hæresi existimas.

Matth. Secunda causa est *æquiuocatio hæreticalis*. Notat Franciscus Pegna in Directorium Inquisitorum p.3. Coment.22. car.430. hæreticos æquiuocatione, atque amphibologia frequenter vti; nempè ad fallendum, & latendum, hæc sunt vtilia. Quare distinguendæ sunt voces, & orationes: vt omnis exitus deceptoribus præcludatur.

Porrò *vox* creare est multiplex, quemadmodum in conc. Rom. sub Sancto Dionysio Papa decisum fuisse testatur Sanctus Athanasius de decretis Nicenæ Synodi. Rursus idem Athanasius in oratione tertia contra Arianos aliter distinguit illam vocem: & post Athanasium S. Cyrillus Alex. in 5. thes. cap.4. S. Fulgentius in lib. Obiectionum Arianarũ obiect.3. S. August. in lib.1. cõtra aduersariũ legis & Prophet. cap.23. Sanctus Thomas p.p.q.45. art. primo. Ex modernis Gulielmus Voriron in 2.d.1.q.1. de creatione, sex affert significata vocis *creatio*. Franciscus Aretinus super 3. cap. Genesis sex. Angles in floribus secũdi ad initiũ, itidẽ sex. Petrus Capullius in 2. sent. pag.7. sex. Salmeron super epistolas Pauli octo significata cõgerit: neque tamen eadem prorsus significata proponũtur ab his Authoribus. Quare ex voce *creare*, vel

creatio

creatio cum tanta æquiuocatione, tanquam ex radice colubri egreditur regulus, ideſt mortifera hæreſis. In ea, quam ad te miſi, epiſtola quatuor ſignificata ipſius creare collegi ex probatis authoribus. hæc ſunt

1. Producere in communi ſiue ex aliquo, ſiue ex nihilo.
2. Producere ex aliquo.
3. Facere in communi, ſiue ex aliquo, ſiue ex nihilo.
4. Facere ex nihilo.

Ex quibus tertium, & quartum ſignificatum faciunt aſſertionem hæreticam, vt Filius Dei eſt factus: Filius Dei eſt factus ex nihilo. Prima earum reprobata eſt in conc. Rom. ſub Sancto Dionyſio, & in primo Niceno, dicendo: *genitum, non factum*. Secunda in Anathematiſmo Niceno: dicentes *Filium Dei eſſe factum ex non ſubſtantibus*, anathematizat Eccleſia. Duo priora ſignificata, cõſtituunt propoſitiones veras & catholicas contra Sabellianos, & Iudęos, iſta, ſcilicet. Filius Dei eſt productus. Filius Dei eſt productus ex aliquo, nimirum ex ſubſtantia Patris. Collige ex dictis primam propoſitionem: *Proponere vocabula æquiuoca, & orationes amphibolas eſt hæreticorum.* Secundam, *In titulo proponitur vox creatio, quæ æquiuoca eſt; & proponitur ſine diſtintione.* Ergo de hæreſi ex hæretico more eſt ſuſpecta.

Bal. Creare eſſe vocem æquiuocam, *ſono vnam, ſignificationibus multas*, non nego. Hoc verò etiam Termaximus Doctor in ſua notat epiſtola, redigens ad ſenarium numerum ſignificata creationis.

Matth. Appoſitè memoras: ſex ſignificationes ad placitum Termaximi determinatas per proprijſſimè, improprijſſimè, &c. quas breuiſſimè percurro.

Cap. 5. Liceti car. 38. Primò. Creatio ſumitur pro omni mutatione eſſentiali, vel accidentali. Hanc ſignificationem tribuere Filio Dei eſt dicere Filium Dei eſſe mutabilem, & eius generationem, vel productionem eſſe mutationem. At hoc hæreticum eſt.

Cap. 6. car. 42. 2. Creatio eſt productio ex principio materiali diſpoſito. In quo ſenſu dicere Filium Dei eſſe creatum, eſt hæreſis manifeſta.

Cap. 7. car. 48. 3. Creatio fit ex materia, patienteque phyſicè diſpoſito, ſed à ſolo Deo vno, & trino efficiente, non phyſicè, ſed ſupernaturaliter. In hoc ſenſu quoque hæreticalis aſſertio eſt dicere, Filium Dei eſſe creatum, ſiue ex materia, ſiue ex efficiente.

Cap. 8. car. 58. 4. Creatio pendet ab agente primo ſolùm circa materiam non vltimò diſpoſitam phyſice. Sed & iſta ſignificatio, ſi ad Filium Dei ad intra applicetur, plures hæreſes gignet.

Cap. 9. cart. 76. 5. Creatio eſt productio ex nihilo. Hanc ſignificationem applicare Filio Dei, quoad differentiam, eſt hæreſis Arij. affirmantis Filium Dei eſſe factum ex nihilo. Cur autem Licetus loco *factionis* pro genere poſuerit *productionem*, inquiremus infra.

6 Creatio describitur cap.10. pag.101. lin.23. "Creatio in se complectens omnes perfectiones absque penitus vlla imperfectione, creationi propriè ac vniuocè dictæ essentiali, est illa, quæ *fit* ab vnico creante, simpliciter, & absolutè, sine vlla *pluralitatis ratione*, producente creaturam sine creantis vlla mutatione, pariter, ac in æternitatis itidem momento permanente, non fluxo temporis, non ex vlla materia, nec ex vllo principio patiente penitus? ,,Hanc definitionem in prolixo illo capite, & in cap.vlt. epistolæ suæ adscribit Filio Dei ad intra.

Verùm, neque hæc significatio applicatur Filio sine nota hæresis. Primùm. ista creatio Licetica *fit*. Sed nihil existens formaliter in Deo ad intra, vel *factum* est, vel *fit*, vel *fiet*. Et hæresis est dicere aliquid in Deo esse factum, siue sit persona, siue sit notio, siue sit essentia.

Secundum. *sine vlla pluralitatis ratione*. istam conditionem ponit tanquam perfectionem: & oppositam, *esse cum pluralitate ex parte creantis*, iudicat esse imperfectionem in creatione propriè dicta. At hoc erroneum est. quando enim Deus creauit Cęlum & terram, illa creatio est ex parte creantis cum pluralitate personarum Patris, Filij, & Spiritus sancti; neque tamen ista pluralitas dicit imperfectionem ex parte creantis. Quando item Pater & Filius spirant Spiritum sanctum, ratio pluralitatis in illa productione (quam Sanctus Irenæus, ac Tertullianus creationem vocant) non dicit imperfectionem. Igitur excludere sub nomine imperfectionis pluralitatem à creante non rectè se habet. Liceto autem est conditio imperfectionis, *pluralitas suppositorum*, etiam in generatione. Quòd enim generatio ponat distinctionem suppositorum generantis & geniti, est prima imperfectio generationis, in hac epistola Liceti ad pag.100. Qua assertione posita, necessariò à diuinis remoueri oportet generationem, generans, & genitum ad intra, atque omnino Patrem & Filium, nisi velimus in Deo ponere imperfectionem.

Tertium. In hac definitione soli Filio Dei conueniente ex Liceto, dicit ipsum creantem producere *creaturam*. Vbi Filium creaturam absolutè nominat, contra doctrinam Patrum, quos citaui in epistola ad Baldum pag.79.

Quartum. Definitio est imperfecta; ponit enim immutabilitatem in Patre creante. in Filio autem ita creato, & in omnipotentia creatiua communicata à Patre Filio immutabilitatem nō ponit, in tàm prolixa definitione. Callidè, quia in capite quinto creationem, quæ est mutatio applicat Filio: ideò immutabilitatem in sexta definitione Filio non applicat. Si verò filius in productione, seu creatione passiua non sit immutabilis, incurritur error quartus in Ario damnatus à Niceno Anathematismo. Profectò remoto vno contradictorio, reliquum asseritur ex cap.1. de oppositis post prædicamenta & 5. Met.27. sed Licetus à generatione Filij remouet immutabilitatem.

Igitur asserit mutabilitatem. Asserere autem, generationem filij necessariò non esse exclusiuam mutationis, & filium non esse immutabilem, est Arianum dogma.

Quintum. *non ex vlla materia, neque ex vllo patiente penitus.* Clausula isthæc infert particulam *ex nihilo* in epistola Liceti pag.98. lin.3. & 4. Sanè si *ex nihilo* nihil dicat, nisi negationem materiæ, patientisque: Filius Dei ex nihilo erit, prout Caetanus 1.p.q.41.art.3. aduertit. Quare tota definitio creationis Arianæ in ista Liceti definitione includitur. Si quidem in prima particula productio Filij, quæ secundum istum Liceti modum dicitur creatio, *fit*. Filius autem, & productio sua sunt idem essentialiter,& realiter; igitur Filius essentialiter, & realiter *fit*: & in abstratto productio filij seu creatio filij est factio. Et in vltima particula definitionis includitur dictio *ex nihilo*. Ergo tota definitio Arij,quæ est factio ex nihilo,includitur in productione filij, & filius est factus ex nihilo,quæ est absurdissima hæresis Arij.

Bal. Territus planè sum: dum conspicio, inscriptionem libri à Termaximo appositam, esse prorsus hæreticam in quinque significationibus: & in sexta valde periculosam.

Matth. Ita est. Nec licuit Liceto æquiuocationem hæreticalem, vt in pluribus significationibus, suo libro pro titulo præfigere, si volebat suspicionem à sua propositione,& à se proponente profligare. Iam duæ causæ sunt expositæ.

Tertia. Sensus ex fama hæreticalis.

Bal. DIc tertiam suspicionis causam.

Matt. Regula protrita est. Nomen analogum absolutè prolatum, stat pro suo famoso significato.

Bal. Notissima regula ex 4.Met.2.

Matth. Si quæras famosum significatum istius vocis *creatio*, docebit te Licetus tuus in cap.9. Sic "Quintus verò modus creationis est proprijssimus, vniuocè dictus, & celeberrimus, apud omnes Patres orthodoxos in concilijs Ecclesiam constituentibus,& apud eorum singulos. quæ quidem creatio ad propositorum omnium differentiam, est productio entis ex nihilo. „Igitur creatio absolutè prolata in titulo libri Liceti, & Filio Dei adscripta est productio entis ex nihilo: hoc est, creatio Ariana. Verè tamen Licetus errauit in genere: propterea quod in pag.156. contra me contendit, quòd genus proximum creationis *est facere*: *producere* verò est genus remotum. Non potest autem eadem differentia esse æquè immediata generi remoto,& proximo. Particula *ex nihilo*, quæ est differentia ipsius *facere* diuisiua immediatè, non debuit attribui ipsi producere. Sed vtcumque versetur, quod est productum ex nihilo,est factum ex nihilo.

hilo. Reſtatque, vt in titulo ſit propoſita factio ex nihilo tanquam conueniens Filio Dei.

Bal. Ne fuſtra nitaris: compertiſſimum enim eſt, hoc vocabulum *creatio* ex primo, & famoſo ſignificato importare factionem ex nihilo. Ita prorſus intelligo Termaximum meum. Ita intellexi tuum librum, in quo Filium dixiſti, eſſe creatum: quanquam in præſentia fatear, te in vocabulo creationis accepiſſe productionem ex aliquo, & eam applicauiſſe verbo ſub nomine creationis: non accepiſſe factionem ex nihilo, nec eam applicauiſſe Filio Dei ſub nomine eodem creationis.

Matth. Lectorem liberum à ſtudio partium, & ad ea, quæ tu in tua epiſtola retuliſti, attentum poſtulo; nihil vtique aliud eliciet, niſi id, quod tu retuliſti. Sed tamen adiungo. Dum Licetus dicit, Filium Dei eſſe creatum, ideſt, factum ex nihilo ad intra, multò deterius errat in fide, quàm Arius.

Bal. Rem incredibilem dicis.

Matth. Faciam, vt credas. Sanctus Thomas 1.p.q.27.art.1. aſserit, quòd Sabellius, & Arius agnouerunt ſolam proceſſionem ad extra: Vnde & omnem proceſſionem ad intra in Deo negauerunt. Iudæi quoque omnem productionem, & omne productum ponunt ad extra. Solum Deum eſse improductum, & ſolùm improductum eſse Deum affirmant. Hi tres errores, quemadmodum vulpes Sanſonis, habent facies aduerſas, ſed caudas colligatas in hoc principio. Hac doctrina Sancti Thomæ ſuppoſita, quando Arius ponebat *factum, vel creatum ad extra*, dicebat rem poſſibilem: omnis enim res ad extra eſt facta ex nihilo, ſicuti legimus in 2. Machabæorum 7. dictum: & in Sancto Auguſtino lib. de fide, & ſymbolo cap. 2. explicatum. Sed per Arium, filius erat productus, ſiue procedens ad extra (falsò quidem, ſed tamen ab ipſo aſſertum.) ergo loquebatur conſequenter, dum aſserebat rem, quæ eſt ad extra, & eſse factam, & eſse ex nihilo. Sed Licetus inconſequenter penitus loquitur, quando in Deo ad intra ponit factionem ex nihilo. Etenim non ſolùm filius non eſt factus ex nihilo, ſed nulla omnino realitas, aut formalitas eſt in Deo realiter, quæ poſſit eſse, vel facta, vel ex nihilo. quo circa propoſitiones quatuor ſequentes ſunt falſæ, impoſſibiles, implicantes contradictionem omninò.

1. Aliquid in Deo ad intra eſt factum.
2. Aliquid in Deo ad intra eſt nihil.
3. Aliquid in Deo ad intra eſt factum ex nihilo.
4. Aliquid in Deo ad intra eſt productum ex nihilo.

Similiter ſi creatum ſignificet eſse *factum ex nihilo*: propoſitio iſta *Filius Dei eſt factus ex nihilo, aut creatus*, in tali ſignificato, eſt falſa, Impoſſibilis, hæretica.

Errauit Arius applicans creationem in iſto ſignificato ipſi Filio Dei:

errauit multò magis Licetus applicans famosam istam creationem Filio Dei,& applicans *ad intra*. posuit Arius factionem ex nihilo in rebus extra Deum, in quibus factio ex nihilo & est, & esse potest. Errauit, eam applicando Filio Dei; at Licetus factionem ex nihilo ascripsit *Filio Dei*, & ascripsit *ad intra*. Vna causa impossibilitatis est in dicto Arij, scilicet *Filius*: duæ causæ impossibilitatis sunt in dicto Liceti, nempe *filius, & ad intra*. nihil ad intra est factum, aut potest esse factum, & hoc est generale in Deo. Filius item nec est factus, nec potest esse factus; id quod est specialiter definitum de filio in concilio Niceno primo, & antea erat definitũ in conc. Rom. sub Sancto Dionysio, vt est apud S. Athanasium de decretis Nicenis.

Bal. Dic sodes. Est ne controuersia de Creatione Filij Dei denuò inter Theologos, prout in titulo asserit meus Termaximus sapientum?

Matth. Quod semel definitum est de fide, amplius retractari non debet. prout sanxit Gelasius Papa in cap. *Maiores* 24.q.1., qui in huius rei confirmationem adducit, quòd decretum in concilio contra Sabellium, nunquam est retractatum. Istud decretum contra Sabellium factum fuit in conc. Rom. sub Sancto Dionysio Papa; in quo item concilio præiudicium de Ario nondum exorto, factum est. Quod ergo decretum est aduersus Arium in 1. Conc. Niceno, non potest à Theologis denuò in controuersiam reuocari. qui autem reuocaret, neque Theologus, neque catholicus esset, neque Christiano nomine dignus. Decretum verò fuit in Conc. Niceno, quòd Filius Dei est *genitus, non factus*: quod *non est factus ex non substantibus*, hoc est, vt nunc loquimur, non est factus ex nihilo. Quam ob rem si vox *creatio* accipiatur in hoc significato famoso ex infamia Sabellij & Arij, vt scilicet creatio est factio ex nihilo; non est controuersia inter Theologos. Et quantum ad me spectat in lib. defensionis pag. 249. expresè negaui, Verbum esse factum ex nihilo, atque dixi, quòd Arius accepit hoc modo vocabulum creare: propter quod negaui & genus, & differentiam, & totam definitionem Arij, atque adeò definitum in significato Arij. Accepi verò creare in alio significato, vt est producere non ex nihilo, sed ex aliquo præsupposito: atque hoc modo Filius Dei est productus de substantia Dei Patris quæ non est nihil, sed aliquid: ac præcisè in isto significato Filius dicitur creatus, idest, productus ex aliquo. Quocirca controuersia est non de re, sed voce, nempe vtrum productio filij de substantia Patris possit appellari creatio: quod ritè, & legitimè posse fieri ex authoritate Diuinæ scripturæ, & traditione Apostolorum apud antiquos Patres, & recentiores theologos frequenti, abundè probaui in epistola, quam ad te, Balde, dedi.

Secundus titulus ſcandaloſus.

Matt. LEge ſecundam tituli partem ex libro Liceti.
Bal. Legam,& libens quidem. " De Numinis efficiẽtia,ſiue cõcurſu Dei cũ cauſis ſecundis ad effectus producẽdos,& prauos ſpeciatim ,,
Matth. Audi,quid in Sacra Congregatione Sanctæ Gen. Inquiſitionis aduerſus hæreſes ſtatuerit Vrbanus Octauus.

Feria quinta die prima Auguſti 1641.

IN Congregatione Generali Sanctæ Romanæ,& Vniuerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtolico Montis Quirinalis coram Sanctiſsimo D.N.Vrbano diuina prouidentia Papa Octauo,ac Eminentiſsimis & Reuerendiſſimis DD. S.R.E.Cardinalibus in vniuerſa Republica Chriſtiana contra hæreticam prauitatem Inquiſitoribus Generalibus à S.Sede Apoſt. ſpecialiter deputatis.

Alias fel. record. Paulus Papa Quintus ad tollenda ſcandala,ac diſſenſiones,quæ in Eccleſia Catholica oriebantur, occaſione editionis librorum, & operis de auxilijs tractantium, in generali congregatione Sanctæ Romanæ,& vniuerſalis inquiſitionis, decretum infraſcriptum edidit. Sanctiſsimus D.N.decreuit,vt ſcribatur Nuntijs Apoſtolicis, quòd notificent,& ordinent, ſuperioribus Religionũ,Vniuerſitatibus ſtudiorũ,& ordinarijs ſuæ Nuntiaturæ,vt non ſinãt imprimi in materia de Auxilijs, etiã ſub prætextu Commentãdi Sãctum Thomam,aut alio modo; & qui volũt de hac materia ſcribere,&,imprimere, prius mittant tractatus, & compoſitiones ad hãc Sanctam Inquiſitionem.

Cuius quidem decreti tenor in executionem mentis ſanctitatis ſuæ omnibus prædictis per Nuntios legitimè fuit intimatus. Ne tamen contra prædictum decretum aliquid attentari contingeret,ſed ſcandala,& diſſenſiones omnino ceſſarent. Sanctiſsimus D.N. in eadem Congregatione Generali S. Romanæ & vniuerſalis Inquiſitionis feria 5. die 22. Maij Anno à Natiuitate Domini 1625. aliud ſuum decretum edidit tenoris infraſcripti.

Sanctiſſimus D.N. ſupradictum decretum hoc ſuo præſenti decreto confirmauit,& innouauit, diſtrictè præcipiens,& mandans omnibus & ſingulis, cuiuſuis Religionis, Ordinis, Congregationis, Inſtituti, Societatis etiam de neceſsitate exprimẽdæ,Regularibus,& alijs quibuſcumque tàm Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus, perſonis cuiuſque ſtatus, conditionis,gradus,ordinis,& dignitatis, tàm Eccleſiaſticæ, quàm ſæcularis, vt in poſterum non audeant imprimere, vel quoquomodo in lucem edere, libros tractatus, vel compoſitiones, ex profeſſo, vel incidenter, aut prætextu commentandi D. Thomam, vel quemlibet alium Doctorem,aut alia quauis occaſione, prætextu, vel modo de materia auxiliorum diuinorum,tractantes ſine ex-

pressa, & speciali facultate à sanctitate sua in congregatione sancti officij obtinenda, donec aliud in hac materia à Sede Apostolica fuerit ordinatum.

Vt autem huiusmodi decretum inuiolabiliter obseruetur, eadem sanctitas sua voluit, & declarauit contrauenientes pœnas priuationis dignitatum, officiorum suorum, vocis actiuæ, & passiuæ, facultatis concionandi, publicè legendi, docendi, & interpretandi, ipso facto absque alia declaratione incurrere, & nihilominus alijs etiam pœnis Sanctitatis suæ, & successorum suorum Rom. Pontificum arbitrio infligendis subiacere.

Li bros porrò, quos in futurum contra præsentis decretis tenorem edi contigerit absque alia declaratione, tanquam expressè prohibitos haberi voluit. Et impressores præter amissionem librorum, pecuniarijs, alijsque corporalibus pœnis iuxta criminis grauitatem teneri mandauit. contrarijs quibuscumque non obstantibus.

Cum verò sanctitati suæ nuper innotuerit in Ciuitate Louaniensi quasdam assertos Cornelij Iansenij, olim Episcopi Iprensis, Executores ex testamento in lucem edi curasse librũ, cui titulus, *Augustinus*, ex professo continentem, & tractantem materiam de Auxilijs, nulla penitus petita, vel obtenta ab hac sacra Congregatione licentia, illum imprimendi; cuius operis occasione PP. Societatis Iesu in Ciuitate Antuerpien:. de eadem materia tractantes, Theses pariter absque licentia eiusdem Congregationis imprimi curasse, opinionesque Iansenij in prædicto libro oppugnasse. Rursusque non nullos alios libellos, orationes, scripturas, epistolas, theses inferius registrandas tàm prædicti libri Iansenij, quàm Thesium à PP. Iesuitis editarum defensiones impressas fuisse, nõ solum contra præsentium decretorum prohibitionem, sed in graue scandalum, & offensionem Ecclesiæ Catholicæ. Vt malis huiusmodi imminẽtibus quanto citius occurratur, vt in posterum nullus audeat dictis decretis contraire. pronunc eadem sanctitas sua, inhærendo decretis à Paulo Quinto, & à sanctitate sua emanatis, dictum librum Iansenij, cui titulus *Augustinus* Louanij impressum, nec non Theses a PP. Iesuitis Societatis Iesu Antuerpiæ in lucem editas, aliasque scripturas in calce præsentis decreti registrandas, iam vigore supradictorum decretorũ prohibitas, hoc suo præsenti decreto de nouo prohibet, ac pro prohibitis omnino haberi voluit, mandauitque sub pœna excõmunicationis ipso facto incurrendæ, ne quis cuiuscũque status, gradus, conditionis, & qualitatis etiam speciali, specialiter nota dignæ librum, & Theses prædictas, aliasque scripturas vt supra, absque sedis Apost. licentia, in Cõgregatione Sancti Officij obtinenda retinere, ac legere possit. Insuper mandauit omnibus, & singulis cuiusuis Religionis, Ordinis, Congregationis, Instituti, Societatis etiam de necessitate exprimendæ Regularibus, & alijs quibuscunque tàm Ecclesiasticis, quàm sæcularibus perso-

personis cuiusque status conditionis, gradus, ordinis,& dignitatis, Abbatiali, Episcopali, Archiepiscopali, & Patriarchali suffultis, collegijs, vniuersitatibus, sub prædictis pęnis vt supra excommunicationis ipso facto incurrendæ, interdicti Ecclesiastici respectiuè, alijsque arbitrio Sant. suæ pęnis infligēdis, etiam corporalibus, ne in posterum audeant imprimere, nec quoquomodo in lucem edere libros, tractatus, compositiones ex professo, vel incidenter, etiam sub prætextu commentandi D. Thomam, seu in philosophicis agendi, de concursu causæ primæ cum secunda, & præsertim defendendi, aut impugnandi librum D. Cornelij Iausenij, cui titulus, *Augustinus*, vel Theses PP. Societ. Iesu aliasque script. vt infra prohibitas, aut alia quauis occasione vel modo de materia auxiliorum diuinorum, seu de gratia,& libero arbitrio tractantes sine expressa,& speciali licentia à Sanct. sua in Congreg. Sancti officij obtinenda: donec aliud in hac materia à Sede Apostolica fuerit ordinatum. Absolutionem vero à prædicta excomunicatione, necnon interdicto, suspensionem,& relaxationem Sanct. suæ, & sacr. congregat. reseruauit. non obstantibus quibuscumque priuilegijs, etiam sanct. Cruciatæ, Iubilei generalis, & facultatibus Missionariorum, ac alijs à sancta Sede emanatis, seu emanandis, quibus omnibus in hac parte Sanct. sua derogat. voluitque Sanct. sua hæc omnia suum plenarium sortiri effectum, omnesque contrafacientes vt supra ligare, ne quemquam excusari posse, etiam sub prætextu, quòd decreta Pauli V. & Sanctitatis suæ alias emanata, non fuerint in prouincijs intimata, vel vsu recepta, irritum quoque, & inane quidquid super ijs à quoquam quauis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernit. Contrarijs quibuscumque non obstantibus; Et ne præmissorum ignorantia possit ab aliquo prætēdi, voluit vt decretū huiusmodi, seu illius exemplum ad valuas Basilicarum Sancti Ioannes Laterani, ac Principis Apost. de Vrbe,& in acie Campi Flore affixa, omnes ita arctent,& afficiant, ac si vnicuique personaliter intimata fuissent. „

Bald. Heu heu heu. Termaximus meus tribus grauissimis malis premitur, peccato mortali publicæ inobedientię, excommunicatione reseruata latæ sententiæ,& prohibitione libri sui ipso facto.

Matth. Decretum lege, nil addo. Nec semel de concursu Dei cum causis secundis disputauit Licetus, vt in tota secunda epistola. verum etiam in epistola contra me tribus vicibus,& latè quidem disputauit.

Car. 45.
Car. 96.
Cart. 145.

Cum hac de re nulla sit mecum controuersia. Sed vel hoc fecit ad implendam cartam, vt maiorem contra me epistolam scriberet: vel vt laqueum mihi pararet, si fortè inter confirmandum, vel confutandum in laqueum mihi paratum inciderem. Ad hoc referam Dei

ora-

oraculum. Eccl.27.29. " qui laqueum alij ponit, peribit in illo, "

Bald. Nimium es suspiciosus.

Matth. Fortasse. At ab homine tale cauendum est. Verùm non est suspicio, sed certitudo de scandalo ex ista tractatione prohibita nato, & nascituro. Siquidem Doctores Theologi, ac Philosophi, qui ad Sãctæ Sedis Apostolicæ pedes expectant iudicium, non possunt non commoueri, dum priuatum hominem laicum vsurpare potestatem iudiciariam cernunt; dum se vel damnari, vel absolui à Liceto sentiunt.

Bald. Sustine; vna meæ clausula epistolæ commotionem hanc sedabit. sic alloquor Licetum " Tu, qui Mineruam gestas in pectore, & qui Arbiter es omnium scientiarum, rem discuties plenius, illustrabis, vt me, & orbem doceas, cuius in omni scientiarum genere Magister audis, & prædicaris " Summus Pontifex sit iudex ordinarius. Termaximus est Arbiter, iudex omnium scientiarum, omnium Magister, potens docere in hac discussione & Pontificem, qui edoctus doceat, & Theologos, & Philosophos.

Matth. Inobedientia Termaximi transibit in exemplum, vt quilibet scientia inflatus, præsumat se non teneri præceptis Summi Pontificis, & sacræ Congregationis; quin & minores exemplo istius Arbitri, generalis, Magistri vniuersorum contemnent præceptum, peccatum, pœnam. A Boue maiori discit arare minor.

Bal. Misericordiæ opus est docere ignorantes. Cum ergo Termaximus omnes scientias gestet in pectore, docere Doctorem Ecclesiæ optauit, qui subinde doceret Ecclesiam, quid sentire debeat de Auxilijs gratiæ, & creatione rerum, de concursu primæ causæ, de actu peccaminoso, & alijs multis: si qui autem scandalizabuntur, deserendi sunt vt cęci, & duces cęcorum.

Matth. Vtinam non esset ista misericordia, ne esset illa inobedientia. Saul Rex sub specioso prætextu sacrificiorum, Dei mandatum transgressus est. Cui Samuel diuinitus intonuit. in 1.Reg.15. " Melior est obedientia, quàm victimæ: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum hariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. " Si ergo tu, qui honoras Licetum, vt Doctorem orbis, & arbitrum scientiarum omnium: qui defendis factum, quo publica Pontificis Maiestas contemnitur: dignumque iudicas Licetum, qui doceat Pontificem, non discat à Pontifice: nec consideras peccatum esse, peccatum defendere; considero ego, quanta occasio defendendi errorem Liceti data est amicis Liceti, datum exemplum minoribu contemnendi pœnas ecclesiasticas, data causa indignationis doctoribus à Liceto confutatis, iusta quærela data obedientibus sacræ congregationi, dum publicum transgressorem impune sese rebus sacris miscentem, & publico applausu gaudentem obseruant.

Bal. Nimium exaggeras ista.

Matth. Veriſſima tamen dico, ſcilicet in fronte operis publica tranſgreſſio decreti Pontificij,& Eccleſiaſtici mandati non poteſt non generare ſcandalum; nec video qua ratione excuſari poſſit Licetus, niſi prætextu ignorantiæ.

Bal. Caue, obſecro, ne pleno ſcientia homini adſcribas ignorantiam.

Matth. Parce: ſciens,& volens Sanctæ Rom. Eccleſiæ & capitis eius mandatum cōculcauit. Licetus publice legit, Piſis, Bononiæ, Patauij; non potuit ignorare, quod publicis Vniuerſitatibus eſt promulgatum.

Tertius titulus ſcandaloſus.

Matt. TErtia propoſitio Liceti eſt de ſalute animæ *Ariſtotelis*. Qua de re Licetus in pag.250.lin.7.concludit. "Quare iam nullus ambigas de Summi Philoſophi ſalute, conferens iſta cum alijs à me dudum de illius pietate prolatis „Hac in re Licetus plura cōmittit.

1 Summi Pontificis authoritatem vſurpat.
2 Chriſtianæ legi detrahit.
3 Patrum Eccleſiæ ſententias de Ariſt: abijcit.
4. Hiſtoricis de Ariſt: fidem abnegat.
5. Cultorem Deorum immeritò ſaluat.
6. Doctrinam ſupra fas laudat.
7. Mortem Ariſtotelis non commemorat. Denique ſalutem certam, cum eſt incertiſſima, aſſerit.

Circa primum. Ad Summum Pontificem Vicarium Chriſti Saluatoris ſpectat decernere de ſalute alicuius hominis ſaluati per gratiam Saluatoris. Prout Bellarminus docet de Sanctorum beatitudine in to.2. lib.1.cap.8. & 9. col.738. Sed & Vrbanus VIII. cum congregatione Sancti officij modum impoſuit circa opinionem,& honorem exhibitum ijs defunctis, qui non ſunt ab Apoſt. Sede titulo Beatorum, vel Sanctorum inſigniti. Vt refert Diana in 4.par.car.28.decretum anno 1626. die 13.Maij. Quod decretum amplificatum eſt, vt in Tom.4. Bullarij in appendice car.38. Incipit *Cœleſtis Ieruſalem* ſub die 5.Iulij 1634.in quibus decretis diſcimus,ad Sāctam ſedem Apoſt.reſeruari declarationem de ſalute alicuius animæ ſine dubitatione tenenda. Nunc autem Licetus nouellus Pontifex factus à ſeipſo, ſine omni ambiguo nos certificat de ſalute animæ Ariſtotelis.

Circa ſecundum. Iniuſtum eſt plus dare certitudinis de ſalute non Chriſtiano, quàm Chriſtiano. Si ex lege Iudæorum obſeruata, poteſt quilibet priuatus decernere indubitatam ſalutem obſeruatori legis Iudaicæ: ex lege Chriſtianorum nulli priuato licet certam ſalutem aſſerere de Chriſtiano, qui cum fide & ſacramentis defunctus ſit,& cum odore bonorum operum, & integræ famæ: ergo melior eſt conditio legis Iudaicæ, quàm Chriſtianæ. Quod conſequens Iu-

daiſmo viam aperit: & Apoſtolo ad Hebræos 7. dicenti; nihil ad perfectum adduxit lex, apertè contradicit. Dicam cum Sancto Bonauentura tom.1. in lib. prætitulato, Principium ſacræ Scripturæ, cart.5. col.1. F. "Lex, quæ obuiat ſacræ Scripturæ,& decretis Papæ, & moribus bonis,nullius debet eſſe momẽti. „Si de lege publica hoc dicitur, multò magis hoc ſentiendum eſt de priuatis ſcriptis Liceti; qui contra Scripturam ſacram, contra Pontificis ſanctionem,contra bonos mores dat Ariſt. tanquam Iudæo, quod neque, ſi Chriſtianus eſſet, dari poſſet. Dedi nunc Ariſt. fuiſſe Iudæum, quamuis hoc exiſtimem eſſe iudaicam fabulam, in gratiam Iudæorum à Liceto receptam, & à quodam Iudæo confictam contra hiſtoriarum fidem.

Circa tertium. Sententias Patrum de Ariſt. colligit Ioannes Cottunius in libro de triplici ſtatu animæ diſp.5. in Appendice car.147. & Franciſcus Collius de animabus paganorum par.2. lib.1. ex quibus pauca delibo.

Sanctus Hieronymus in Eccleſiaſten 12. ſuper illud; "Labor ſtultorum affliget eos„ tradit Ariſt. cum pluribus è diuina ciuitate deiectum. „ Lege Platonem, Ariſtotelis reuolue verſutias: Zenonem & Carneadem diligentius intuere,& probabis verum eſſe, quod dicitur: labor ſtultorum affliget eos. Veritatem illi quidem omni ſtudio quæſierunt, ſed quia non habuerunt ducem,& præuium itineris, & humanis ſenſibus rati ſunt ſe comprehendere poſſe ſapientiam, ad Ciuitatem minimè peruenerunt „

Macarius ſenior hom.42. „Nam ſapientes huius mundi Ariſt.& Plato, Socrates,qui rerum notitiam callebant,non aliter ſe habebant quam Vrbes amplæ: at erant ab hoſtibus vaſtati, quia carebant ſpiritu diuino. „

Reijciunt Patres Ariſt. placita de felicitate, de anima,de mundi æternitate, ſed præcipuè de proui lentia Dei reiecta.

Nazianzenus in prima oratione de Theologia "Ariſtotelis pręparcam, & anguſtis finibus circũſcriptam prouidentiam,& artificium; mortales de anima ſermones, atque humana dogmata confuta.„

Sanctus Epiphanius contra hæreſes tom.2. lib.3. "Ariſt. dixit, quæ ſupra lunam ſunt diuinæ prouidentiæ eſſe; quæ verò infra lunam,extra prouidentiam eſſe,& latione quadam temeraria ferri,prout cõtingit.

Sanctus Ambroſius lib.1. de officijs cap.13. "Qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, ſicut Ariſt. aſſerit, vſque ad lunam eius deſcendere prouidentiam.„

Sanctus Cyrillus Alexan. lib.2. contra Iulianum. "Verùm diſcipulus eius Ariſtoteles non idem ſentit, neque animatum mundum totum, neque mentalem; ſed neque prouidentia gubernari.„

Athenagoras in oratione pro Chriſtianis. "Hoc ipſo & Ariſt. adductus, partes cęli inferiores nulla prouidentia regi dixit.„

Ta-

Tatianus oratione ad Græcos. "Aristoteles terminũ prouidẽtiæ impudẽter præfixit. „Nimirũ Arist. Dei essentiam in suprema Cęli parte posuit, ab inferiori parte Mundi, maximè à terra, relegauit; gubernare autem posuit mediante motu Cęli. Re vera vbi Deus nõ est, ibi non operatur, neque gubernat. Quam Aristotelis opinionem Licetus in hoc lib. de septimo quæsitis repetit, nempè Deum nõ esse in terra, neque regere hæc inferiora, quæ sunt in eo & in quibus est Deus, nisi vt & Rex in regno, & Regnum in Rege. De qua re post. Alia quoque ex Patribus infra. Arist. 8. phys. 84. 1. cęli 22.

Circa quartum. Historici non pauca notarunt in Aristotelis vita, tanquam vitiosa, vt est apud Laertium, Collium, Patritium, referentes. Quæ si vera sunt, de anima Arist. actum est.

Respõdet Licetus, multos inuidisse Aristoteli. "Collius reprobat respõsum. "Quis enim liuoris, & inuidiæ notam inurere audeat, Sanctissimis Ecclesiæ catholicæ proceribus, Epiphanio, Ambrosio, Chrisostomo, Hieronymo, Cyrillo, ac cęteris, quos in Arist. vitia testes locupletissimos protulimus? „Insuper hæc ratio defendendi iustificabit Iudam proditorem, quasi Matthæus, & Ioannes Euangelistæ de illo detraxerint inuidè: quòd Iudas loculos haberet, & rerum administrationem, ipsi minimè. Iustificabit Neronem principis Apostolorum, & Ecclesiæ persecutorem, omniumque historicorum fidem eleuabit sub inuidiæ calumnia. Fuerit inuidia, in ijs, qui cum Aristotele vixerunt: in posteris inuidiam ponere est fingere.

Circa quintum. Arist. multorũ Deorum cultor extitit, prout ostendi in vestigatione 4. peripatetica. Licetus in lib. de pietate Aristotelis conatus est effusissimè ostendere, Deum esse vnum, cum abusu scripturarum, atque textuum Arist. Nullum textum inuenire potuit, vel Græcũ, vel Latinũ vulgatæ versionis, in quo Aristoteles doceret vnũ numero esse Deum. Confugit ad versionem Arabicam, nec animaduertit, Arabicum interpretem non fidelem fuisse in vertendo Aristotelis textu; sed suæ legi fidelem fuisse, ac miscuisse suam sectam cum Aristotelicis dictis. Sic Sanctus Bonauentura in 1. d. 2. q. 4. producit ex principio de cęlo, & mundo tex. 2. secundum versionem Arabicam talem. "Omne enim perfectum in tribus dicimus, & hoc numero adhibuimus nosmetipsos magnificare Deum, Vnum, Creatorem omnium, eminentem proprietatibus eorum, quæ sunt creata. „Sed in textu nostro sic lego. "Qua propter à natura accipientes tamquam leges illius, & ad sacrificia Deorum hoc vtimur numero. „hinc factum est, vt Scholastici veteres Arabicam lectionem sequentes concorditer dixerint secundum Aristot. vnum esse Deum. Fefellit eos interpres. Quòd si Græcum, vel Latinum nostrum legissent, longè aliter de Arist. censuissent. Io. Frãc. Picus li. 4. examinis ca. 1.

Sed Sanctus Ioannes Chrysostomus super epist. ad Romanos hom. 2. in cap. 1. inuehitur in philosophos, qui cultum diuinum Creatori de-

bitum Creaturis persoluerunt, & ait, "Et Arist: quidem aduersus Platonem insurrexit, &c. vt non tàm illos conueniat ob sapientiam admirari, quàm auersari.,, Et paulò post de Apostolo ait; "Accusationes in illos intendēs taxat, omnem illorū idolo-latriam.,, In eumdem locum Apostoli legatur Cornelius à Lapide, idest super epist. ad Rom. cap. 1. ver. 16. Vbi & pellicatum Aristotelis, & Idolo-latriam, ac tandem eum cum alijs in orcum concludit. Perseuerauisse autem Aristotelem in idolorum cultu ad finem vsque, conuincitur ex eius testamento apud Laertium.

Circa sextum. Doctrinam Arist: contra ius, & fas nimium laudat. Laudabilis vtique est, & magnopere Aristoteles: sed intra mensuram hominis: nec plus est illi homini, aut æqualiter fides habenda, vt Deo. Itaque Doctor subtilis maximè addictus Aristoteli, sed multò magis addictus Christo Domino, Aristotelis sententias reprobat, vt in prima prolog. ad N. ponit errores de Deo, & de Angelis; sed & de hominibus in politia, quòd Dijs cultus sit exhibendus, Filij orbati non sint nutriendi, Abortus procurandus in casu: atque ad Deos luxuriæ colendos descendit, vt ego in gratiam Scoti animaduerti. Scotus quoque in 1. d. 8. q. 5. in 2. d. 12. q. 2. in 4. d. 43. q. 2. & sæpius Arist: dogmata confutat. Sed vnum dogma de mundi æternitate, & ex consequenti de necessitate naturali Dei in mouendo ad extra, euertit fidem de creatione mundi, de fine mundi, de resurectione vniuersali, de iudicio finali, de vita æterna, ac denique totam sacram Scripturam, & Apostolicas traditiones ponit vt humanas inuentiones. Licetus hæc Scoti, & Scotistarum dicta ægerrime tulit: & in lib. de pietate Arist. assimilauit Scotum & suos (suppresso nomine) ipsi Cham, qui verenda patris Noe detexit. Quasi Theologi Christiani officium sit, dissimulare ea, quæ sunt contra Christum in fide & moribus, ne Aristotelem detegat. Fortè tamen Scotistarum aliquis procedente tempore hæc à Liceto reposcet.

Quid si ego nunc referam initium, medium, finem Aristotelicæ doctrinæ dęmonis nomine esse obsignatum? nec frustra Dęmon vera dicit: dicit enim, vt fallat.

Io. Franc. Picus sequitur li. 4. examinis cap. 1.

Initium philosophandi fecit Arist: iussu diaboli. Cum enim consuleret oraculum diabolicum, Pythia, perquam Apollo Pythius responsa dabat, iussit Aristotelem philosophari. Ita scribit Philoponus in vita Arist: quæ ad initium Logicæ Arist: impressa est.

Aristoteles Dęmonem familiarem habuit, à quo discebat: testibus Iodoco Coccio in to. 1. thesauri Catholici lib. 4. art. 5. car. 367. qui citat ad idem Gullielmum Aruernensem. D. Dionysio Carthusiano in 2. d. 5. q. 1. cart. 145. qui & ad hoc affert Gullielmum Parisiensem.

Denique Arist. suam doctrinā in testamento conclusit his verbis "Animalia lapidea cubitorum quatuor Ioui seruatori, ac Mineruæ serua-

trici

trici in Stagiris. „Ab istis Dijs talem salutem potuit expectare, qualem ipsi habent, hoc est æternam damnationem. Sic enim cælestis propheta cecinit: omnes Dij gentium dæmonia.

Circa septimum. De morte Aristot: duplex est enarratio. Prima, quòd Arist: quærens causam fluxus, & refluxus maris in Euripo, nec inueniens; præ indignatione se se in mare submerserit. Narrat hoc S.Bonauentura tom.1. in lib.cui titulus, Principium sacræ scripturæ pag.4. col.2. E. Idem scribunt Sanctus Gregorius Nazianzenus prima oratione in Iulianum, & antiquissimus Sanctus Iustinus tom. 1. pag.61. in oratione ad Gentiles. Idem docent, Paulus Aresius in lib.de generat. & corrupt. disp.1. q.2. sect.1. car.23. col.2. asserit Maginus in Geographia, in descriptione Euboeæ, quæ Negroponte vocatur; & Ioannes Valensis apud Patritium. Rhodiginus lib.29. cap.8. Eandem rem referunt Fonseca in proęmium Methaph.pag.3. Collius de animabus paganorum in Arist. Io.Francisc. Picus lib.4. examinis vanitatis Doctrinæ gentium, cap.1.

Secunda naratio est, quòd Arist: Athenis, accusatus religionis ab Eurimedonte sacrifico Cereris, Athenis profugerit Chalcidem: neque illic tutus, sponte aconitum biberit. Commemorant hoc ex Eumelo historico, Laertius, & ab eo Patritius, & alij, vt Collius. Vtrouis modo obierit, damnatus est, qui se se sponte interfecerit.

Bal. An tu ista credis de Aristotele.

Matth. Mihi ratum est de actis vitæ, & mortis Aristotelicæ non credere quicquam, nisi ex veterum authoritate. Amici, quæ in laudem sunt, extollunt: quæ contra, imminuunt: & hæc in æmulationem, & liuorem vertunt. Ego ex Patrum authoritatibus, & historicorum propendeo in damnationem Aristotelis. An sit ita, Dei iudicium est. Tantùm dico, si res est incerta ex historicis sæcularibus, atque ex Patribus Christianis magis in perditionem inclinata: non debuit Licetus Summi Pontificis authoritatem vsurpare, & salutem Aristoteli sine ambiguo decernere.

Huc refero Sacri Conc.Trident. sess.6. can.1. ex cap.1. de iustificatione. "Si quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo; anathema sit.„ Non ergo per naturalem philosophiam potuit à peccatis cauere Aristoteles vt prætēdit Licetus in lib.de pietate Arist. aut Genesius Sepulueda in Apologia pro Arist: neque per literam legis Moysi, vt Licetus existimat. Credidisse autem Aristotelem in Iesum Christum venturum recentiorum quorundam excogitatio est, vt ostendit Collius, sed antiquorum testium, qui sint historici, non dialogistæ, vel Poetæ, authoritate caret: ideò qua facilitate asseritur, eadem negatur.

Aristo-

Aristotelem verò circũcisum fuisse, nec Laertius ait in Aristotelis vita, nec Volateranus de Aristotile scribens in tractatu de claris viris, nec Guerinus Veronensis, qui prolixè vitam Aristotelis prosequitur, nec Theatrum vitæ humanæ, nec Ioannes Franciscus Picus Mirandulanus de Stud.diu.& huma. philos. libro 2. qui multa & magna pro, & contra Aristotilem congessit. Nec item Philoponus, aut Fonseca, aut Aresius in vita Aristotelis. Sed Licetus Iudæorum fautor Iudæi, nescio cuius, fabulam nouam, omnibus historicis antiquis, & recentioribus præfert.

Quarta propositio scandalosa.

Bal. LEgam sequentia. "Responsa Fortunij Liceti Genuensis ex Leuitica communitate in almo Liceo Patauino Medici Theorici supremæ Cathedræ.

Matth. Scandalum est, quia Licetus est laicus & vxoratus (nisi forte sit clericus vxoratus) vxorem enim habet, vt notorium est in hac Vrbe. Sed à Summo Pontifice excluditur quiuis laicus à disputatione de rebus sacris. extra de hæreticis in 6. capit.2. incipiente *Quicumque* §.inhibemus, "Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè, vel priuatim de fide Catholica disputare; qui verò contrafecerit, excommunicationis laqueo innodetur „Alfonsus de Castro in lib.1. de iusta hæreticorum punitione cap.19. car.99. pag.2. declarans istum Canonem scribit. "Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & non animo fit; qualis est inter illos, qui cum sint in eadem sententia concordes, argumentantur, & respondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio vera est inter illos, qui non solum verbis, sed etiam animis contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt viri catholici, cum de rebus fidei disputant: quia idem concordi animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram, & non fictam habent viri catholici contra hæreticos cum de fide catholica disputant: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interius animis dissentiunt. Hanc veram disputationem, quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis; ne videlicet publicè, aut priuatim de Fide catholica cum hæreticis disputare audeant: Et meritò id prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui benè, & sine periculo possint cum hæreticis disputare; leges tamen non decernunt de ijs, quæ rarò contingunt, sed de ijs, quæ vt in plurimum eueniunt. Rarò autem contingit, laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea disertos: & ideò ne ipsi in disputatione succumbentes

bentes sibi ruinæ occasionem assumerent, aut alijs auditoribus præberent; meritò illis fuit talis disputatio interdicta. Alia vero disputatio de fide, quæ fictè inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud capit. *quicumque* interdicta: quoniam disputatio ficta non est propriè disputatio: nec bellum fictum est propriè bellum, nec homo pictus est propriè homo. Et si hoc benè aduertisset Glosa in illo cap. *quicumque* §.*inhibemus*, non tantis premeretur angustijs, quibus illic premitur: & facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit.,,

Cornelius à Lapide in epist. ad Romanos cap. 10. ponderat Apostoli verba. "Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est: quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona? Lapidius ex hac authoritate docet, neminem posse de rebus supernaturalibus disserere, nisi à Deo mittatur. "Hinc patet, neminem esse audiendum, nisi legitimè mittatur ad prædicandum à Deo, vt satis patet ex Isaia, quem citat, hic Apostolus. A Deo, inquam, vel proximè & immediatè: & tunc opus est miraculis, vel signis supernaturalibus: quibus is, qui mittitur, hominibus probet, se mitti à Deo; vel mediatè, vt nimirum mittatur à Christi Vicarijs, & successoribus, scilicet Pontificibus, & Episcopis, vti ordinariè fit ex institutione Christi ,,Hæc ille. Atque Licetus non est à Deo immediatè missus ad tuẽdam Fidem catholicam: nulla enim miracula fecit Licetus, quibus probaret se à Deo missum. Nec missus est mediante Christi Vicario: imò inhibita est laico disputatio de fide. De qua disputatione Sacerdoti à Deo reseruata, plura congerit Melchior Cano de locis Theologicis lib. 5. à car. 289. ad 294. & Paulus Apostolus ad Hebræos 5. "Nec quisquam sumit sibi honorem; sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit vt Pontifex fieret; sed qui loquutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. ,,Ergo cum Deus officium docendi res sacras Sacerdoti mandauerit ex Malachia cap. 2. "Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. ,,ideò neque Sacerdos legalis, neque Sacerdos Christianus, neque Christus Dominus Sacerdos Sacerdotum assumunt sibi honorem docendi res diuinas; sed expectant à Deo mitti. At laicus noster Deum non expectauit, neque Dei Vicarium: sed cum concertatio inter offensores meos & me, à meis offensoribus delata esset ad Tribunal Summi Pontificis, vt Licetus publicauit per hanc Vrbem patauinam; noluit hic laicus homo expectare iudicium Summi Pontificis, sed præuenire, & præiudicare: videlicet

licet docere Pontificem summum,non ab eo discere.

Qua in re ascribo Sancti Bonauenturæ sententiam ex lib.2.d.34. q.4. n.23."Et huius ratio est potissima ipsa mater cęcitatis superbia,quæ regnat in quibusdã laicis quantum ad ea,quæ sunt Fidei,& morum. Cum enim sint idiotæ præsumunt sacram Scripturam exponere, quæ est profundissima omnium scripturarum. Cum iterum habeant quandam honestatem exteriorem, contemnunt vitam omnium aliorum, & meritò huius duplicis superbiæ excæcantur.,,

Bald. Sanctus Bonauentura insurgit in laicum idiotam: at Licetus est omnium doctrinarum callentissimus.

Matth. Sit in alia aliqua facultate. In rebus Theologicis nunquam fuit discipulus,quamuis haberi velit Magister in Israel. Lege in pag.14. lin.8. "Hanc ex ore mei prorsus infantis in rebus Theologicis, atque vix Theologicum nectar lactentis, perficere laudem voluerit æternæ suæ generationis? noui me de rebus Theologicis eloquentem non esse ab heri,& nudiustertius,ex quo de sacris Dei Mysterijs a plerisque viris Theologis interpellatus sum.,,Duæ hic sunt laudes speciosæ:altera, quòd non sit discipulus in Theologiæ: altera, quòd à viris Theologis,vt Magister eorum interpelletur. Si hæc vera sunt,idiota est in rebus sacris. Si vera non sunt,ad inanem laudem apponuntur.

Verùm Sanctus Hieronymus in epist. ad Paulinum sic loquitur. "Hæc à me perstricta sunt breuiter,vt intelligeres te in scripturis sacris sine pręuio,& monstrante semitã non posse ingredi.,, Id ostendit in grammaticis, rhetoribus, & omnibus scientijs,atque artibus concludens." Absque Doctore esse non possunt quod cupiunt.Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. sola scripturarum ars est,quam sibi passim omnes vendicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus,hanc vniuersi pręsumunt, lacerant,docent,antequam discant. Alij adducto supercilio,grandia verba trutinantes,inter mulierculas de sacris literis philosophantur,, Et infra, "Taceo de mei similibus, qui si fortè ad scripturas sanctas post sæculares literas venerint,& sermone composito aures populi mulserint: quidquid dixerint,hoc legem Dei putãt:nec scire dignantur,quid Prophetæ,quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia; quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus deprauare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem,, Hæc de primaria Theologia inter viatores,hoc est,de sacra scriptura Sanctus Hieronymus. Hoc idem de theologia secundaria, nimirum de scholastica, quæ maximis est laboribus ac difficultatibus discenda, dicam ego.

Bald. Tu isthæc liberè admodum dicis. Licetus enim ex Concilijs, & ex Patribus vtramque theologiam hausit, qui optimi sunt theologiæ Doctores.

Matth. Vtinam sic esset.Iactat Concilia & Patres in generali. Sed hoc genus

nus probationis cuilibet homini verboso est in promptu. Citare autem concilia, & Patres in speciali, est hominis in conciliorum, & Patrũ lectione versati. Videbimus in decursu, Licetũ præter concilia, & Patres, à me indicatos, vix aliquem proferre. Ex eis autem, quos illi scripto dedi; quos potuit ad suum sensum torquere, vtcumque exaggerauit. Concilium Apostolorũ à Sancto Clemente primo scriptum, Concilium Romanum sub Sancto Dionysio noluit videre. Patres, Sanctum Ignatium, S. Iustinum, S. Ciprianum, S. Ambrosium, S. Athanasium, & alios plures, quasi nihil essent, præteriuit. Debuit vtique authoritates à me allatas afferre, & illis respondere: sed non est possibile. Verùm ne præueniamus ista: nũc ostendo rationem scãdali quintam. Quando coram Principe causa aliqua pendet, licentiæ immoderatæ est, si homo priuatus, vel etiam publicus Iudex inferior, decidere causam velit, & Tribunal cõtra Tribunal supremũ erigere.

Scripsi meum librum defensionis. Offensores mei causam ad summum Tribunal Ecclesiæ detulerunt. Libellus infamis 1647. sine authoris nomine per hanc Vrbem Patauinam vagauit, & Licetus illum præseminauit: simul me traducens tanquam hæreticum, & Arianum. Non poteram habere libellum. Felicior fuit ille seminando, quàm ego inquirendo. Arripui calamum & contra librũ quendam, qui aliquid tale scriptum habebat, collegi sacræ Scripturæ authoritates, & cathenas Patrum, atque Scholasticorum, qui scripturas illas exposuerant de Filio Dei, sicut & ego exposueram: quorum plures in Epistola ad te *Balde* reposui. Licetus publicauit meum librum iudicari à Sacra congregatione, & multa talia. Quare sciens & volens præcipitauit iudicium post tres annos, videns sacrum Tribunal præcipitare nolle. Interim meum scriptum videbatur mihi cum Fide catholica consentire: nec tamen mihi fidens aliorum quoque Theologorum quæsiui Iudicium. Itaque excellentissimum Patrem Theologum Dominicanum in Vniuersitate publica sic sum alloquutus. Scimus inter Thomistas, & Scotistas creberrimas esse de opinione controuersias; sed esse consen[illegible]m in fide. Accipe quæso, scriptum meum, & seposita cura de opinionibus, examina diligentissimè, si quid à Fide catholica dissidet, illudque sincerè mihi indica, nam libentissimè emendabo. Sin autem non dissentit à fide, in testimonium veritatis meo scripto subscribe. Legit Pater doctissimus acuratè quantum voluit. Eisdemque verbis alios duos sum alloquutus, viros valde doctos & pios: hi tres sunt.

Magister Cyprianus Philippinus in Vniuersitate Patauina publicus Theologus.

Magister Benedictus Bartholinus, Venetus sacræ Theologiæ Magister ordinis Prædicatorum.

Magister Bernardinus Francus Carmelita Cremonensis in Collegio Carmelitarum Regens.

Tres alios de facie non cognoſcebam, ſed neque nunc noui omnes; detuli autem ſcriptum meum ad ſuperiores locorum ſacrorum, qui examinandum darent meum ſcriptum, quibus vellent: atque hi ſunt.

D. Franciſcus Finetus Venetus Theatinus ſacræ Theologiæ profeſſor.

D. Ioannes Morandus Cl. Regularis ſacræ Theologiæ Lector.

Magiſter Octauianus Ferretus Peruſinus apud Eremitanos Sancti Auguſtini Regens. Neminem ex Franciſcanis volui, ne domeſticos teſtes adhiberem.

Licetus legit iſtos ſubſcriptos, & laicus non Theologus de Theologis cenſuram talem tulit pag. 204. ad lin. 18. "Quare mirandum eſt iſtam opinionem nouam, non ſolum collaudatam eſſe ſubſcriptionibus aliquorum etiam hoc æuo Theologorum apud nos, vel ex Diuo Thoma profitentium. Sed etiam in animum irrepſiſſe celebris authoris, qui contrariam ſententiam veram prius, & publicè profeſſus fuerat in ſcolis, & inuulgauerat editam typis in epitome conſentiens communi Patrum doctrinæ.

Cæterùm vt de ſubſcriptoribus illis exiſtimare licet, eos non tàm argumentis & authoritate primi Magiſtri recentis opinionis perſuaſos, atque permotos, quàm obſequij cauſa, rogatos ab amico ſubſcripſiſſe nouo placito, reclamāte ne quicquam Ariſtotele, veritatem amicitiæ ſemper anteponendam eſſe. „Iudicauit præſumptus Theologus veros Theologos tanquam deſertores veritatis Chriſtianæ & Chriſti in gratiam mei vt amici. Cum nemo illorum mihi eſſet amicus propter ſolitariæ meæ vitæ inſtitutionem. Iudicauit patrem Theologum publicum, profeſſorem Diui Thomæ vt alienum à D. Thoma. Cum ille totam ætatem in D. Thomæ doctrina diſcenda, atque docenda conſumpſerit: Licetus verò, auſim dicere, nec tres quidem D. Thomæ quæſtiones integras legerit. Iudicauit meam ſententiam antiquiſſimam, tanquam nouam: & maximè concordem meo Epitome, atque patribus, eſſe diſcordem. Iudex inexpertus nouorum, & antiquorum dogmatum, conſentientium, vel diſſentientium. Iudicium de ſeptem Theologis, & præiudicium ante iudicium Summi Pontificis oſtendunt, quantum ſibi aſſumat Licetus.

LIBER SECVNDVS.

Obseruationes in Epistolam Liceti de creatione Filij Dei.

Bal. EXordiamur obseruationes à pag. 1. & ea, quæ tibi videbuntur per ordinem excutiamus.

Matt. Sic agendum est, ne quicquam prætermissum dicatur. † Illud moneo, quæ breuem excussionem exigunt, per ordinem tangenda videri: quæ prolixiorem, esse reponenda seorsum ne institutus obseruationum ordo nimium interrumpatur. †

Bal. Lego in prima pagina. "Septenarij numeri mystica ratio mirificè congruit argumento præcipuo nostri voluminis.„

Matt. Quodnam est argumentum præcipuum Licetici voluminis.

Bal. Ex inscriptione libri præcipuum cognosce argumentum: est enim creatio Filij Dei ad intra. hinc sequitur Termaximus. „Etenim elucet plurimum in opere creationis quam in præsentia primario tractamus. "Quippe creatio nihil est aliud, quàm productio creaturarum à Creatore Deo? „

Matt. Hic obseruatio prima sit. omne æquiuocum prius est distinguendum, quàm definiendum, vt logicorum regula est. Inde S. Ioannes Damascenus in sua Logica cap. 30. edixit. "In æquiuocis porrò tria quærenda sunt, nempè ac sint æquiuoca, tum de quot significationibus dicantur: ac postremò, de quo significatu interrogatio facta sit. „Nunc Licetus nec dixit, an creationis vox sit æquiuoca: nec quot significationes habeat, neque de quo significato sit interrogatio, vel responsio. Aristoteles quoque in 2. Elenchorum cap. 2. iubet: cum vox, aut oratio multiplex offertur, peccatum esse non diuidere à principio, iubetque non esse cunctandum diuidere: tùm ne suspicio ignorantiæ oriatur de respondente, si non à principio, sed in fine distinguat: tùm ne redargutus videatur. Et in primo de Cęlo 110. præcipit, multipliciter dictum diuidi. nam & si nihil referret ad rationem, tamen indeterminatus est animus. Cum enim in voce multæ naturæ significantur, immanifestum est, secundum quam loquutio fiat. Meritò distinctio vocis æquiuocæ præcipitur à Theologo, & à Philosopho: quoniam æquiuocatio, & amphibologia est latibulum hæreticorum, & Sophistarum. Statim igitur vox æquiuoca est distinguenda, & significatum determinatum eligendum, ne deceptori pateat occasio fallendi: ne intellectus lectoris, vel auditoris indeterminatus hæsitet.

Bal. Termaximus Doctor nō ignorauit hanc regulam ad pag. 35. scripsit

prius distinguenda esse æquiuocorum significata, quàm eorum definitiones afferantur ex Arist. 1.topicorum cap.14.

Matt. Ergo Licetus sciens & volens transgressus est regulam Theologicam Damasceni, philosophicam Aristotelis, imo & propriam: etenim triginta quinque paginas contra regulam consumpsit. Volebat quippe Licetus contra me disputare ad nomen, non ad rem: noluit idcirco à principio commemorare Aristotelis regulam, qua prohibetur disputatio ad nomen. Quo circa hic primo loco illam Aristotelis doctrinam referam. Secundo eam doctrinam obseruabo, ne trasgressorem Licetum imiter.

Scribit autem Aristoteles, tres vtilitates oriri ex distinctione vocis multiplicis. "Vtile autem ipsum quidem quod quotupliciter dicitur considerasse.

1. Ad dilucidiitatem. maximè autem quis sciet, quid ponatur, manifesto facto quotupliciter dicitur.

2. Et ad fieri secundum rem eamdem, & non ad nomen syllogismos. Si enim immanifestum sit, quotupliciter dicitur, contingit non ad idem, & qui respondet, & qui interrogat ferre intellectum. Manifesto autem quotupliciter dicitur, & ad quid ferens ponat: ridiculus videbitur interrogans esse, si non ad hoc sermonem faciat.

3. Vtile etiam, & vt non falsa ratione decipiamur, sed decipiamus potiùs: nam scientes quotupliciter dicitur, non allucinabimur, sed sciemus, si non ad idem sermonem faciat is, qui interrogat; & ipsi interrogantes poterimus apparenti ratiocinatione fallere, nisi is, qui respondet agnoscat, quotupliciter dicitur. Hoc non in omnibus semper possibile, sed quando fuerint eorum, quæ multipliciter dicuntur alia quidem vera, alia autem falsa.„

Subdit Arist. "Est autem propriè non conueniens modus hic dialecticæ. Quare omnino vitãda dialecticis huiusmodi ad nomen disputatio, nisi quis aliter non possit de proposito disserere„ hæc Aristot.

Quo monitore, disputatio debet fieri ad rem significatã, nõ ad nomen: nam disputatio ad nomen est omnino aliena à dialectico & propria sosphistico, vt ibi Suessanus aduertit. In quo Arist. documento aliquid est recipiendum homini Christiano, & studioso; scilicet *ne fallamur*: & ad hoc vtilis est distinctio vocis multiplicis. Non est recipiendum dictum, *vt nos fallamus*: non enim amator veritatis debet, aut vult fallere, siue quærere sibi ea, per quæ posit fallere; sed summopere cauere debet, ne fallat vel fallatur.

Bal. Sub hac regula Aristot. quid colligis?

Matt. Primo dico vocem *creatio* esse multiplicem, quod in declaratione de fide S. Dionysius Papa cum Concilio Romano docuit, & S. Athanasius in epist. de decretis Nicenæ Synodis retulit. Ad hæc Licetus in cap. 5.6.7.8.9.10. multas significationes (nec tamen omnes, quibus vtitur) numerat: non ergo nunc sincerè agit, non distinguens nomen

mul-

multiplex, vt dilucidè clarescat, quid dicat, vel non dicat. Item ne argueret ad nomen, sed ad rem: tùm ne falleret, vel falleretur: sic enim non distinguens processit, vt lectorem falleret, & in me arguendo latere posset: & tertiò duo opposita statim poneret, nam in titulo libri ponit creationem ad intra, in prima pagina lin. 18. ponit creationem ad extra, vt primariò intentam.

Bal. Ista placidè discernemus: nam ita dicere est vti accusationibus, non argumentationibus.

Matt. Argumentatio fit. Quilibet Theologus, vel Philosophus tenetur à principio vocem æquiuocā distinguere, & significatū sibi propositū determinare. Licetus *creationis* vocem æquiuocam (ex probatis) proposuit, neque distinxit signficata, neque significatum propositum determinauit. Ergo contra regulam egit; neque optauit fines propositos obseruatori ipsius regulæ, sed propositos transgressori.

Bal. Et si non distinxerit à principio *Termaximus*, distinguet oportunè, ne queraris.

Matth. Interim multiplici abutitur, ad nomen disputat, lectoris animum incertum relinquit.

Secundò dico, in epistola ad te data collegisse me hæc quatuor significata vocabuli *creatio*.

1. Creare est producere siue ex aliquo, siue ex nihilo.
2. Producere ex aliquo.
3. Facere siue ex aliquo, siue ex nihilo.
4. Facere ex nihilo.

Nunc ex illis duo recipio cum D. Thoma p. part. q. 45. art. 1. Vnum enim significatum est, "creare est ex eo, quod est, ordinando aliquid constituere: vel prout ego mutaui pro voce *constituere* actiuè, est producere ex eo, quod est: quod autem est, est aliquid. Alterum significatum creare est facere aliquid ex nihilo. Primum significatum. D. Thomas prompsit ex D. Augustino in lib. 1. contra aduersariū legis & prophetarū cap. 23. & in lib. de Moribus Manichæorum cap. 7. D. Augustinus prompsit ex diuina Scriptura, in qua frequenter, & expressè legimus creationem ex aliquo; vt Sapientiæ 11. Eccl. 17. & 33. & 38. & alibi. Secundū significatū sumit D. Thomas à Strabo in glosa ordinaria super caput 1. Genesis. Citauit Beatus Doctor glosam extra scripturam, quia nō habebat textum Scripturæ expressum, quem citaret pro creatione ex nihilo. S. Bonauentura quoque in 2. vtroque vtitur significato: nam in prologo secūdi cū scriptura creationem ex aliquo adhibet: in q. 6. d. 1. & sępius in disputatione Scholastica, creationē ex nihilo. Has duas significationes determinatas posuit D. Tho. & sufficere credidit. Has ego posui in lib. defensionis, & tu in hoc libro ad pag. 8. retulisti. Hæc duo significata mihi sufficiunt in præsentia.

Sufficiunt ad probandum præter creationem ex nihilo à Scholasticis vsitatā, dari creationem ex aliquo vsitatam in scripturis. Quia verò

aliquid

aliquid & *nihil* ſunt duo contradictoria, ex quibus non poteſt conſtitui vna ratio ſubſtantiæ: propterea vox *creatio* æquiuocè dicitur de creatione in primo, & ſecundo Significato: quemadmodum & Doctor Angelicus indicauit, loco laudato. Sufficiunt tamen ad declarandum, quo pacto Filius Dei dicatur *creatus*, vel non *creatus*; dicitur enim creatus creatione, quæ eſt productio ex aliquo: de fide enim eſt, quòd Filius ſit productus de ſubſtantia Patris (quæ eſt aliquid) vt de principio præſuppoſito in Patre, & interno in filio. creatus non dicitur, non eſt creatione, quæ eſt factio ex nihilo: quia Filius Dei nec ratione diuinæ naturæ, nec ratione diuinæ perſonæ eſt factus, ſiue ex nihilo, ſiue ex aliquo; quare neque eſt creatus in hac ſecunda ſignificatione.

Bald. Conſpicio duas ſignificationes creationis, quas nominare poſſimus vel ex genere, vt ſint creatio productio; & creatio factio; vel ex differentia creatio ex aliquo, & creatio ex nihilo. Conſpicio fontes vnde prodeunt, ſcilicet diuinam Scripturam, & ſcholaſticam facultatem. Conſpicio applicationem, nam applicas ad Filium Dei creationem, quæ eſt productio ex aliquo non quæ eſt factio ex nihilo.

Matth. Verè conſpicis. Sed ſimul conſpice in libro Liceti nunquam fieri argumentationem ad rem, ſed ad nomen: ſiuè quantum ad ſignificationem creationis, ſiuè quantum ad applicationem creationis ad Verbum Dei.

Obſeruatio Secunda.

Bal. NEſcio, an hæc duo ſignificata creationis contineant definitionem creationis aſſignatã à Termaximo in hac prima pagina.

Matth. Definitiones dicere debueras Liceti, non definitionem. Abſurdum eſt Ariſtoteli in lib. 6. Top. loco 18. eiuſdem rei dari duas definitiones, ſed Liceto licent omnia.

Primo ſic definit creationem pag. prima lin. 9. "Creatio nihil eſt aliud, quàm productio creaturarum à Creatore Deo."

Secundo ſic lin. 16. Creatio "Generatim ſit productio rerum in eſſe ſimpliciter, adeoque ipſius eſſe dependentis ab independente, ac operatio Dei tranſiens ad extra. propptereaque communis & indiuiſa tribus perſonis diuinis." In quibus definitionibus illud ommiſſum eſt, de quo præcipua controuerſia viget, videlicet de differentia, an creatio ſit ex aliquo, an ex nihilo.

Si prima definitio extenditur ad Filium Dei: malè Filius dicetur *creatura*. nam Patres concedentes Filium dici ſapientiam creatam, non concedunt dici creaturam, quos citaui in epiſtola ad Baldum pag. 79. Quibus addo in ſecũdo Tomo, Cõcilium Toletanum 3. car. 862.

tolum-

columna 1. Canone 5. in hæc verba. "Quicunque Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum,& Spiritum sanctum esse Patre minorem asserverit,& gradibus separauerit,creaturamque esse dixerit, anathema sit.„

Si secunda definitio Licetica filio applicatur: tres ex ea erumpunt hæreses, quòd esse filij *sit dependens*, quod sit *ad extra*, quod sit *à tribus*. Quanquam etiam illa consequentia Liceti sit suspecta: Est productio in esse simpliciter, ergo in esse dependenti; hanc enim vim consequentiæ habet particula illatiua, *atque adeò*. Suspecta est consequentia,inquam, quoniam Filius Dei à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Filio producuntur in esse simpliciter,non tamen in esse dependenti.

Si autem neutra definitio aptetur Filio Dei: hæc tractatio de creatione non est ad propositum primarium istius epistolæ. In titulo libri creatio attribuitur Filio; nunc tractatur ad longum de creatione passiua, quæ non competit Filio.

Bal. Ad id, quod obieceras, in his definitionibus compactis de creatione deesse differentiam *ex aliquo*, & *ex nihilo* supplebit tertia definitio creationis, quam in pag.*6.* compinxit Termaximus. "Creatio, inquit, proprijssimè dicta,est productio rerum à solo Deo summo peracta sine interuentu materiæ, per verbum suæ iussionis ore prolatam.

Matth. Hæc tertia definitio, si Liceto credis,est de creatione proprijssimè dicta. Sed secunda definitio est de creatione generatim sumpta, vt in 1.pag. legere poteris. Nec tamen idem sunt *ex nihilo*, & sine *materiæ interuentu:* quoniam Filius Dei non est productus *ex nihilo*, & tamen est productus sine interuentu materiæ. Id quod & Scotus in 1.d.5.q.2.& Caetanus in 1.par.q.41.art.3. obseruauere,vt in epistola dixi. Sed Licetus non vult discere à prioribus Theologis, vult docere. Cętera quoad hanc definitionem tertiam, infra obseruabimus circa paginam *6*.

Obseruatio Tertia.

Bal. QVando conquiescis, prosequar legendo in prima pag. à lin.11. "Sed in Creatore ternarius diuinarum personarum numerus effulget, in creaturis autem quaternarius ordinum: ex quibus duobus conflatur septenarius numerorum mysteriosissimus.„

Matt. In his tria obseruo. Primum,quia Licetus numerat,& nihil numeratur:Sed inde personas,hinc ordines,quibus nihil idem numeratur.

Secundum, quòd personas diuinas connumerat cum creaturis: quasi Creator, & creatura sint duo miscibilia, conflatilia, è quibus conflatus est septenarius.

Tertium,

Tertium, quòd septenarium asserit esse numerorum mysteriosissimum; Sit hæc obseruatio circa primum ex tribus. Quæ enim connumerantur, debent in aliquo vno conuenire, vt in vniuoco, vel analogo. Aequiuoca enim numerantur, quoad dici, non quoad esse, assertore Beato Bonauentura 1.d.14.q.2.num.15. Cum enim æquiuoca non habeāt vnam rationem quoad esse, nec possūt numerari quoad esse.

Sanctus Augustinus in 7.de Trinit.cap.4.amplè ostendit, quæ numerantur, debere in vna ratione formali conuenire: ita vt interrogati, quid *tres*, vel quid *quatuor?* respondere debeamus vnam rationem communem numeratis. "Cum dicimus, inquit, equum tuum non esse eum, qui meus est, & tertium alicuius alterius, nec meum, nec tuum: Fatemur tres *equos* esse, & interrogati quid *tres?* responderemus tres *equos* nomine speciali: generali autem tria *animalia*. Item cum dicimus bouem non esse equum, canem verò, nec bouem esse, nec equum; tria quædam dicimus: & percontantibus *quid tria?* non iam speciali nomine dicimus tres *equos*, aut tres *boues*, aut tres *canes*, quia non eadem specie continentur, sed generali tria *animalia*; siue superiori genere tres *substantias*, vel tres *creaturas*, vel tres *naturas, &c.* Sic, quoniam Pater, Filius, Spiritus sanctus sunt tres, *qui* testimonium dant in cælo. quærentibus quid *tres?* respondemus tres personas: Tunc ad rem. si tres personæ sunt, & quatuor ordines: non possumus nomine speciali dicere *septem personas*, nec *septem ordines*. At ex Liceto sunt septem. Sciscitanti mihi quid *septem?* Respondeat vno nomine, quid commune numeretur in hoc suo conflato septenario?

Tametsi neque sit constans: nunc etenim numerat quatuor ordines; inferius numerabit quatuor substantias, siue creaturas, Angelum, Animam rationalem, Mundum cælestem, Mundum elementarem. Quæ sunt quatuor substantiæ, atque ideò quatuor entitates absolutæ, non quatuor ordines.

Si numerat personas; in Angelis sunt penè innumerabiles personæ, non vna. Verùm anima rationalis, Mundus cęlestis, Mundus subcęlestis non sunt personæ. Igitur hìc non sunt quatuor personæ numeratæ. Si numeret naturas; in Deo non sunt tres naturæ, sed vna: at in cęlesti Mundo, & elementari sunt naturæ quam plurimæ, vehementer excedentes septenarium.

Quid denique *septem?* non septem creatores, quia neque tres creatores: etenim Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus creator ad extra, & vnum principium omnium causatorum, non tres creatores, non tria principia: Neque septem sunt creaturæ, quia tres personæ diuinæ, non sunt creaturæ. Numerat ergo septem, & nihil numerat.

Bal. Imò numerat septem vnitates; tres personarum diuinarum, quatuor rerum à Deo factarum.

Matth. Vnitas entitatem consequitur. Vnum enim, et ens, se se consequuntur

quuntur, vt colligimus ex 4. Met. 3. & 10. Met. 8. Nunc autem Scotus Doctor subtilis, qui plus alijs philosophis, atque Theologis pro vniuocatione entis pugnat, in quolibeto 19. K. docet entitatem æquiuocè dici de entitate quiditatiua, & entitate hypostatica. Tres vero personæ diuinæ sunt tres entitates hypostaticæ: Angelus, Animus, Cęlum, elementa sunt entitates quiditatiuæ. Tunc arguo. Nullum æquiuocum est numerabile, quia non habet vnam rationem connumerabilem: imò neque comparabilem, per 5. phis. 24. Sed entitas quiditatiua, & entitas hypostatica sunt quid æquiuocum, habentes vnum nomen, non vnam rem, aut rationem: igitur entitas quiditatiua, & entitas hypostatica non numerantur in septenario Liceti, sed nihil.

Bal. Numerabit res non entitates.

Matth. Ridiculum, quasi ens, & res non sint synonyma.

Quarta Obseruatio.

Bal. QVid, obsecro, vetat, ne Creator, & creatura connumerentur?

Matt. Ratio dicta est, quia æquiuocum non potest numerari; si tamen inueniretur aliqua ratio vniuoca, vel analoga, illa facilius videretur connumerari posse in Deo, & in creatura; non quidem numero de genere quanti, sed numero trascendenti de genere entis. Sed tunc quoque numerus esset distrahendus à ratione numeri. Conuertamur ad Patres Ecclesiæ. Sanctus Athanasius in epist. de decretis Nicenæ Synodi pag. 266. proponit argumentum Arianorum ex libro inscripto, *Pastor*, ex quo sic legebant. "Ante omnia crede, quòd vnus sit Deus, qui omnia creauit, & absoluit, atque fecit ex non ente vt essent omnia."

Aduertit Athanasius librum *Pastor* non esse canonicum. Deinde respondet dicens. "Sed id rursus nihil ad filium spectat: loquitur enim liber de omnibus per filium creatis, à quibus ipse alius, & diuersus est. Non enim licet Creatorem cum rebus ab ipso creatis *connumerare*, nisi scilicet architectum eumdem cum ædificijs ab ipso architectatis per delirium dicas."

Sanctus Basilius car. 367. contra Sabellium, & Arium ait. "Qui verò separant à Patre, & Filio, & annumerant creaturæ spiritum; imperfectum faciunt baptismum, defectuosamque fidei confessionem: neque enim filius manet, si spiritus subtrahatur: & rursus si vna aliqua creatura adiuncta fuerit, tota creatura simul accedet ad Patris, & Filij cõnumerationem" quod Basilius infert, vt incõueniens, Liceto licet vt cõueniens, videlicet creaturas cum Trinitate connumerare.

Sãctus Cyrillus Alexan. lib. 1. in Io. car. 103. A. de filio scripsit "Si omnia per ipsum facta sunt, non potest ille cum omnibus simul enumerari."

Beatus Bonauentura in 1.d.24.q.1. ad 4. & 5. in oppositum num. 8. 9. fundatè, ac dilucidè asserit, Deum non esse connumerabilem cum creatura: asserit istam esse falsam, *Deus & creatura sunt duo* à parte rei. Sed tamen si à parte intellectus tantùm ponatur numerus inter Deum, & creaturas; inueniri oportet rationem aliquam connumerabilem.

Numerus quippe ex 1.d.19. q.vltima Sanct. Bonauenturæ "Est aggregatio multitudinis, in qua plus est in toto, quàm in singulis partium. Hæc autem aggregatio est ex his solùm, quæ habent vnitatem limitatam, quæ plus est cum alio, quàm per se ipsam." Deus autem non potest habere rationem partis, vel compartis respectu causatorum: non rationem potentiæ ad aliam compartem: non rationem ordinabilis, sicut pars est ordinabilis ad totum: non rationem limitati, vel aucti à parte, vel excessi à toto. Quare ex Trinitate diuina, & ex causatis non conflatur numerus septenarius, vt Licetus prætendit contra Patrum authoritates, & contra rationem. Quin & ad intra non ponitur in Deo numerus absolutè, sed cum particula *personarum* distrahente; multò minus numerabitur Trinitas, quæ ad intra est in Deo cum rebus extra Deum.

Adde his subtilissimas Doctoris subtilis rationes in 1.d.24.q.1. probantes non posse Deum connumerari cum creaturis.

Quinta Obseruatio.

Bal. DIxeras septenarium non esse mysteriosissimum, comparatis ternario, & septenario.

Matt. Petrus Bongus in lib. de mysterijs numerorum multò plura de ternario, quàm de septenario congerit mysteria. At S. Bonauentura in 1.d.2. q.4. num.22. latè docet, ternarium habere ex se primam perfectionem, & summam (sic lego ex manu scripto Patauino in Biblioteca ad Diui Antonij.) Prima perfectio est in ternario, quoniam primus numerus est, qui constat ex omnibus suis partibus, vnitate scilicet, & dualitate: senarius verò est primus perfectorum numerorum, quia constat ex omnibus suis partibus aliquotis, videlicet tribus, duobus, vno. Perfectio summa est in ternario, quia vnitas (quæ est principium, & completio omnis numeri) reflexa super se ipsam, & quadratè, & cubicè; habet eum vnitate naturæ reali, trinitatem radicis, quadrati, cubi, & cętera illic, quæ Bongus, & Pythagoras pulcherrimè explicat in ternario.

Præterea, quantò magis numerus appropinquat ad perfectionem Dei repræsentandam, tantò magis est mysteriosus. Ternarius in vnitate suæ specificæ essentiæ trinitatem vnitatum internarum continens, repræsentat Dei altissimum mysterium, vnam essentiam, & tres intra

illam

illam perſonas. ſeptenarius non repræſentaret, niſi ſeptem perſonas, quod falſiſſimum eſt: non ergo eſt magis myſteriosus ſeptenarius.

Ad hæc. Si diuinæ Trinitati adiungas vnitatem aliquam creaturæ, non adiungis perfectionem ſimpliciter, ſed perfectionem in infinitum inferiorem, coniunctam cum imperfectione ſimpliciter. Quamobrem dum diuinæ Trinitati, in qua nulla eſt imperfectio, adiungitur quaternarius creaturarum; in ipſo ſeptenario includitur multiplex imperfectio. Quis autem crederet magis myſterioſum eſſe illum numerum, in quo multiplex imperfectio includitur, quàm ſit ille numerus, in quo nulla includitur imperfectio? Deinde ſi cum Doctore ſubtili quol. 14. ex ternarijs in rebus cauſatis abſtrahas ternarium tranſcendentem communem ad ternarium in Deo, & ad ternarium in creaturis; iam ternarius permiſſiuè in aliquo ſuo inferiori eſt realiter, & eſſentialiter Deus, ſcilicet Trinitas perſonarum diuinarum. Septenarius non poteſt eſse tantæ dignitatis, niſi ſeptem fingamus perſonas diuinas, quæ fictio eſt patentiſſima hæreſis.

Inſuper, ex numeris, alij ſunt inopes, alij opulenti, alij perfecti. Perfectus numerus eſt, qui conſtat ex omnibus partibus ſuis aliquotis. D. Aug. 3. de gen. ad lit. aliquotæ ſunt, quæ aliquoties ſumptæ reddunt ſuum totum. Sic ſenarius eſt perfectus, vt antea dixi cum B. Bon:. Numerus deficiens, ſiue inops eſt, cuius partes aliquotæ ſunt minores toto: talis eſt ſeptenarius, qui ſola vnitate repetita conſtituitur. Numerus abundans, ſiue opulentus eſt, cuius partes aliquotæ ſuperant totum, vt numerus 24. eſt opulentus: partes enim eius aliquotæ ſunt 1.2.3.4.6.8.12. conſtituunt enim hæ partes numerum 36. In hac diſtinctione ſenarius numerus eſt perfectus, & inter perfectos primus: neque in perfectione cedit, niſi ternario, qui eſt primæ perfectionis, quoniam conſtat adæquatè ex omnibus ſuis partibus aliquotis, & non aliquotis. ſeptenarius verò eſt deficiens à perfectione, non perfectus: myſterioſus quidem, ſed non in ſummum.

Obſeruatio Sexta.

Bal. PErgo legendo in pag. 1. lin. 15. "Porrò creationem à Deo ſolo ſub ratione trinitatis edi certiſſimum eſt.,,

Ad marginem citatur D. Thomas 1. p. q. 46. B. O.

Matth. In eadem pag. 1. lin. 23. "quibus quatuor omnium creaturarum numerum contineri certiſſimè conſtat. attendis ne, vigilans Balde, quid *certiſſimum*, quid *certiſſimè*?

Bal. Equidem, nam Deus creat ſub ratione Trinitatis, & quatuor ſunt genera creaturarum vniuerſarum ſimpliciter, Angelus, Anima rationalis, Mundus cęleſtis, & elementaris.

Matth. Quando Licetus ponit ſimiles dictiones *certiſſimum*, *certiſſimè*:

 euiden-

euidentissimum, euidentissimè: tunc sub asseueratione propriæ authoritatis aliquid magnæ falsitatis occultat.

Bal. Certissimum, & euidentissimum est, me tibi non crediturum, nisi probes.

Matth. In hac prima citatione ad lin.15. tres certissimas falsitates sub titulo *certissimi* contexit.

Prima falsitas est, & quidem turpis, quòd in prima pag.prima citatio à Liceto facta, sit citatio falsa. Legi ego D.Th. in p.1.q.46. & legi totam quæst. ab initio ad finem, sed nihil tale reperi. Quam rem cum alteri Theologo indicassem, & ille ægerrimè crederet, primam citationem à viro doctissimo factam esse indoctè, & falsò factam; me præsente legit totam quæst.46. citatam in 1.p. D.Thomæ visurus, an ego, an Licetus falleret. Legit, & nihil reperit. Tu, si placet, tertius legito.

Bal. Piget: sed duobus testibus credere par est. Interim falsa illa citatio fortè est error impressoris.

Matth. Fortè authoris, cuius erat saltem primum errorem emendare.

Bal. Sed quæ est secunda falsitas, quam hic incusas?

Matth. Secunda falsitas est grauior. S.Thomas tenet, quòd Deus creat sub ratione vnitatis, & Licetus illi attribuit contrarium, videlicet, quòd Deus creat sub ratione Trinitatis. Etenim S.Thomas 1.p.q.32.art.1. probat, non posse agnosci mysterium Trinitatis per effectus. "Virtus autem, inquit, creatiua Dei est communis toti Trinitati; vnde pertinet ad vnitatem essentiæ, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo, quæ pertinent ad vnitatem essentiæ, non autem ea, quæ pertinent ad distinctionem personarum," Quare sicut essentia vna est in tribus, sic potentia creatiua est vna in tribus, sic etiam creatio rerum effectarum est vna in tribus. Tres ergo personæ creant sub ratione vnius essentiæ, & potentiæ; & ex consequenti vnam indiuisam habēt operationem. Tres personæ creant, vt sunt vnus Deus, non autem Deus creat, vt est trinus, aut sub ratione Trinitatis. Sic Argumentor. Virtus creatiua non pertinet ad distinctionem personarum; Trinitas præcisè pertinet ad distinctionem personarum: ergo trinitas non est virtus creatiua Dei. Sed ratio creandi, & virtus creatiua idem sunt; non ergo Deus sub ratione Trinitatis creat, sed sub ratione vnitatis essentiæ, potentiæ, operationis.

Consentit Scotus in prima prologi F. "Proprietas, inquit, naturæ eius (Dei) est, quòd sit communicabilis tribus; sed effectus non ostendunt istam proprietatem, quia non sunt ab ipso in quantum trinus."

Et in 1.d.3.q.9.M. ad primum. "Quælibet essentia creata, in quantum hæc essentia producta secundum talem ideam; non repręsentat Deū sub rationi Trini, sed sub ratione vnius; quia non causatur, nec ideatur à Deo sub ratione Trini, sed sub ratione vnius."

Rursus

Rursus B.Thomas 1.parte q.45.art.6.scribit. "Et ideò creare conuenit Deo secundum suum esse, quod est eius essentia, quæ est communis tribus personis, vnde creare non est proprium alicuius personæ, sed commune toti Trinitati. "Videtur hæc ratio D.Thomæ esse demonstratio propter quid; in qua est subiectum, *quod* creat, idque est tota Trinitas; in qua est prædicatum commune tribus, *non proprium alicui personæ*, vt est *creare* : in qua est ratio *secundum quam*, vel *sub qua* creare inest subiecto: & est ipsum *esse* atque *essentia communis* tribus personis. Falsissimè igitur Licetus nomine D.Thomæ scribit, quòd Deus creat sub ratione Trinitatis: cum è contrario D.Thomas doceat, quòd Deus, & Trinitas creat secundum rationem essentiæ communem.

Secundò, Trinitas non est communis vlli personæ diuinæ: Pater nanque non est Trinitas personarum, vel tres personæ, sed vna ex tribus. Filius non est tres personæ, Spiritus sanctus non est tres personæ. Tunc arguo. Ratio, secundum quam personæ creant, non est aliquod proprium alicuius personæ, sed commune tribus personis iuxta S. Doctorem; sed ratio Trinitatis non est ratio communis, vel propria tribus personis sigillatim sumptis, sed est nomen quasi collectiuum trium personarum ex Magistro sententiarum 1.d.22. & B.Bonauentura ibi dubio 2. ergo Deus non creat sub ratione Trinitatis.

Deindè considero tria posse assignari prædicata, primum *commune* tribus, secundum *proprium* vnius personæ, tertium *commune appropriatum* vni personæ. Postquam D.Thomas docuit, an commune essentiale sit ratio, secundum quam Deus creat; docet, quomodo ipsum commune tribus approprietur, vt sapientia Filio, voluntas Spiritui sancto, concludens. "Et secundum hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarum, in quantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia, & voluntas. "Processio non competit in Deo ad intra, nisi Filio, & Spiritui sancto: nam Pater à nullo procedit. Processiones sunt rationes appropriandi principium commune creatiuum vt scientiam, & voluntatem. At processiones non sunt Trinitas, nec Pater: igitur ex D. Thoma in hoc loco *Deus* non creat sub ratione Trinitatis, *Trinitas* non creat sub ratione Trinitatis, neque *Trinitas* est ratio creandi. Sed duæ processiones sunt rationes appropriandi scientiam, & voluntatem; at appropriatio nihil facit ad causationem rerum, sed iuuat intellectum nostrum ad cognitionem personarum, & processionum ad intra.

Tertia falsitas est, ponere propositionem erroneam in Fide catholica, & eam tribuere D.Thomæ. Etenim Deus creat sub ratione vnitatis essentiæ, vt principij primi, & radicalis: sub ratione vnitatis omnipotentiæ, vt principij proximi, & formalis. Sic Pater, Filius, & Spiritus sanctus, hoc est, Trinitas creat sub

ratione vnius essentiæ, & vnius omnipotentiæ. Vnde S. Athanasius in symbolo ait: Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ergo Trinitas creat, vt vnus Deus, & sub ratione vnius Dei. Licetus autem vt certissimum asserit, quòd Deus creat sub ratione Trinitatis. Trinitas est tres personæ, Pater Filius, & Spiritus sanctus: quare Deus sub tribus rationibus realibus realiter distinctis creat. Quam rem si S. Thomas legeret, pro zelo fidei Catholicæ fortissimè impugnaret.

Imò ratio trinitatis nullatenus est ratio creandi aliquid ad extra. Scotus in quodlib. 14. l. volens ostendere, non posse nos ex naturalibus cognoscere trinitatem in diuinis per effectus, sic ait "Quia non potest quis scire illud de causa per effectum demonstratione *quia*: quo circumscripto remanet in causa, quicquid est necessarium ad causandum. Sed circumscripta per impossibile trinitate, haberetur quicquid necessarium est in Deo ad causandam creaturam: quia & principium formale causandi perfectum, & completum, & suppositum habens illud principium formale perfectum, vt patet in quadam quæstione præhabita de hoc mota: videtur autem ad causationem sufficere suppositum perfectum habens principium formale perfectum. ,,

In Quol. 8.

Idem docuit S. Bonauentura in 3. d. 5. q. 4. & ante ipsos Ricardus de S. Vict. in lib. 3. de trinitate cap. 16. dicens. "Si tantum esset vna persona, adhuc esset in ea plenitudo potentiæ, & sapientiæ. ,, Quam rem Scotus in 2. d. 1. q. 1. art. 3. cum Ricardo comprobat. Ergo ratio Trinitatis nullo modo est ratio creandi: propterea quod nullum efficiens potest aliquid efficere sine ratione efficiendi. Sed Deus, etiam sublata Trinitate per impossibile, haberet plenitudinem sapientiæ, & potentiæ, & quicquid est necessarium ad efficiendum: ergo Deus non efficit aliquid sub ratione trinitatis.

Duas ergo partes tangam circa istam tertiam falsitatem. Vnam in obseruatione, quòd Licetus in ista sua assertione seminat semina Iudaismi. Alteram obiter, quòd hæc assertio Liceti est error in fide: dum aliquam rationem specialem creandi attribuit Trinitati; pro quo nunc legantur Bannes, & Molina in 1. parte q. 45. art. 6. & Scot. quol. 8. & in 2. d. 1. q. 1.

Bal. Si hæc duo præstiteris, magnum quid feceris.

Matth. Licetus aufert à diuinis personis id, quod illis conuenit, videlicet esse principium, *quod* creat: tribuit id, quod illis non conuenit, nempe esse principium *quo*, scilicet esse rationem *qua*, vel *sub qua* creatio elicitur à Deo. Et ex vtroque sequitur, quòd tres personæ diuinæ Trinitatis non sunt Deus, quæ est intentio Iudaismi, prout S. Cyrillus Alexand. lib. 9. in Ioannem cap. 33. car. 226. B. "Verum, inquit, quoniam multi Iudaicam potius, quàm Euangelicam doctrinam

sequen-

sequentes, sufficere putant vnius Dei confessionem, atque cognitionem, & Trinitatis fidem, hac de causa negligunt. „

Bald. Non dubito, quin Iudæi solam Dei vnitatem recipiant,& personarum Trinitatem, Patrem,scilicet, Filium, & Spiritum sanctum denegent, ac detestentur.

Matth. Arguo. Tres personæ sunt ratio *qua*, vel *sub qua* Deus potest creare,& creat ex Liceto.

Ergo tres personæ non creant, neque possunt creare.

Ergo tres personæ non sunt Deus: quod consequens est Iudaismus.

Bal. Secunda consequentia probatione non eget. Quæcunque enim persona non potest creare, & ex consequenti non creat; illa non est Creator, non est Deus. Accipiatur primum consequens tamquam minor sic; tres personæ dictæ non creant, neque possunt creare. planè sequitur conclusio ista: tres personæ dictæ, idest Pater, Filius, & Spiritus sanctus non sunt Creator, non sunt Deus; quæ conclusio Iudaica est procul dubio: sed consequentiam primam probare, hoc opus, hic labor est.

Matt. Ascribo ex Doct.Subtili in quolibeto 8.propositionem hanc. "Ratio quippe agendi non propriè agit. „ Perquam propositionem probat, quòd Pater, & Filius non se habent, vt agens, & ratio agendi. Sed vt innotescat, quanta cum absurditate, & improprietate diceretur, ratio creandi creat, ratio agendi agit, profero Aristotelem magistrum Liceti in 1.de Anima contextu 64. scribentem. "Dicere autem irasci animam, simile est ac, si quis dicat eam texere, vel ædificare: melius enim fortassis est non dicere animam misereri,aut addiscere, aut cogitare; sed hominem anima. „ Audis profectò quàm congruè dicamus istam, homo miseretur & cogitat, nimirum tamquam principium, *quod* exercet actus istos: quàm absurdè dicamus istam, *anima texit*, vel *ædificat*: nam anima est ratio *qua*, vel *sub qua* homo miseretur, vel cogitat. Tunc syllogizo. Nulla ratio agendi agit, aut potest agere, nisi magna cum absurditate, & improprietate loquamur; sed personæ tres, vel Trinitas est ratio creandi *qua*, vel *sub qua* Deus creat: ergo tres personæ, vel Trinitas, non creant,nec possunt creare: non agunt, nec possunt agere. Cui enim non conuenit actus, nisi absurdè, eidem neque potentia inerit, nisi absurdè: igitur tres personæ, quæ sunt ratio creandi, non creant, nisi absurdè attribuamus illis actum creandi: quare neque potentia creandi illis tribui potest, nisi absurdè. Ita probata sit à me prima consequentia, abs te secunda.

Bal. Sinistrè iudicas de Termaximi Theologi,& Philosophi mente, quasi Iudaismum serat.

Matth. Quemadmodum hi, qui seminant, ipsa semina humo contegunt, ne videantur: interea cum semina radicem fixerint, reijciunt tegumentum,seseque qualia sint,ostendunt, noxia vel innoxia; ita cau-

sas

sas seminator Licetus semina Iudaismi proiecit in hanc epistolam (nec dubito, quin in alijs quoque suis operibus); sed ea semina paulò ante, vel paulò post occultat sub veritatibus catholicis, ne zizania appareant; quæ postquam menti lectorum inhæserint, & ipsa se prodent; & seminator docebit, illa fuisse artificiosè apposita, vt impunè posset docere opiniones, quas volebat. Nunc docet creationem edi à solo Deo sub ratione Trinitatis: sed occultat sub sacro nomine D. Thomæ; occultat sub vocabulo catholico vnius operationis adextra. Sed tamen perspiciunt Theologi ipsum principium *quo* agendi non esse principium *quod*; at personæ tres sunt ipsi Liceto principium *quo*, seu ratio sub *qua* creandi: ergo tres personæ non sunt principium *quod* creat: & clarè, Pater non creat, Filius non creat, Spiritus sanctus non creat.

Bal. Sustine. lege epistolam, in qua ponit creationem esse operationem indiuisam tribus personis diuinis. Cum ergo operatio sit vna trium personarum, ratio creandi erit vna.

Matth. Ita tu quidem dicis. Sed Licetus dicit, Trinitatem esse rationem creandi. Multiplicata per se ratione agendi *sub qua*, multiplicatur & actio; sed Trinitas Liceto est ratio creandi, *sub* qua Deus creat: ratio Trinitatis importat tres personas realiter distinctas, atque tres proprietates personales realiter distinctas: ergo tres erunt creationes realiter distinctæ respectu cuiusuis vnius creaturæ; quod est absurdissimum.

Exeat nunc aliquis Iudaismus nouellus, & argumentetur. Si Christiani ponunt, quòd Deus creat sub ratione Trinitatis, hoc est sub tribus rationibus realibus realiter distinctis: ergo in vnius creaturæ productione erunt tres creationes reales, & realiter distinctæ. Consequentia est manifesta, quia multiplicato per se priore, multiplicatur per se posterius, vt acutè docuit Scotus in 4. d. 10. q. 2. H. variato priori essentialiter variari posterius; consequens est absurdum prorsus & superfluum: igitur absurdum est antecedens illud, quod ponunt Christiani, vt certissimum ex Liceto: videlicet, tres personas esse rationes, *sub quibus* Deus creat. Negato igitur hoc antecedente infertur, quòd in Deo nec sunt tres personæ, nec Trinitas. Quam conclusionem Iudaismus priscus, & nouellus intendit.

Bal. Dum ista considero, animaduerto à patribus catholicis poni Spiritum sanctum *esse* vnicum, & spirationem eius esse vnicam; quia Pater & Filius spirant, vt sunt vnum in vi spiratiua. Consimiliter Pater, Filius, & Spiritus sanctus creant vnica creatione, quia creant, vt sunt vnum in vi creatiua: S. Augustino teste. 5. Trinit. cap. 24. "Fatendum est Patrem & Filium principium esse Spiritus sancti, nō duo principia. Sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturam relatiuè vnus Creator & vnus Dominus; sic relatiuè ad Spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam verò Pater, & Filius, & Spi-

ritus sanctus vnum principium, sicut vnus Creator, & vnus Dominus. „

Matt. Verè dixisti, tres personas sub ratione vnius principij creare, & esse vnum creatorem: sed Licetus contrarium dicit, Deum creare sub ratione Trinitatis, hoc est sub ratione trium personarum realiter distinctarum. Concludit Catholicus cum Augustino, vnam creationem singularem à tribus elici sub vnica *ratione* singulari: sed Licetus concludit vnicam creationem indiuisam tribus communem sub triplici ratione. Quia tamen vnum est indiuisum in se, per tradita in 5. Met. 11. & 10. Met. 2. ideò distinguet vnitatem *esse* vel *collectiuam*, sicut Apostoli sunt vnus chorus, sicut homines sunt vna gens, sicut fascis est vnus; vel *simpliciter* vt vnitatem numericam, sicut punctum, vel Sortes. Quando igitur manifestabit fructum seminati Iudaismi, subterfugiet Licetus apparentem contradictionem, dicens. Qualis est vnitas Trinitatis, vt rationis creandi, talis est vnitas creationis æditę sub tali ratione creatiua. Sed vnitas Trinitatis est vnio, & indiuisio collectiua, sicut certissimum est Christianis: non autem est vnitas simpliciter numerica. Similiter vnitas, & indiuisio creationis est vnitas collectiua trium creationum, non autem vnitas simpliciter numerica.

Bal. Ratio hæc probandi pro Iudæis, & respondendi pro Termaximo est satis apparens.

Matt. Vtinam nullos hactenus deceperit. Porrò vt alio quoque modo appareat ratio pro Iudaismo ex illo asserto Liceti, supponamus, quòd verum est iuxta fidem catholicam, in diuinis non esse Trinitatem secundum essentialia communia tribus, sed præcisè secundum notionalia propria personarum. Istud suppositum constat ex cap. *Firmiter* extra de Summa Trinitate & fid. cathol. "Hæc Sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum proprietates personales discreta. „

Ex Concilio Toletano 11. & adest in 3. tom. concil. car. 217. colum. 2. "Hæc ergo sancta Trinitas, quæ vnus, & verus Deus est, nec recedit à numero, nec capitur numero: in relatione enim personarum numerus cernitur, in diuinitatis substantia, quid enumeratum sit non inuenitur: ergo hoc solo numerum insinuant, quod ad inuicem sunt: & in hoc numero carent, quod in se sunt „. Igitur numerus Trinitatis cernitur in proprietatibus personalibus, & personis. Proprietates personales sunt *generare, generari, spirari*: quæ proprietates sunt incommunicabiles, *vt quo* per se primò. Personæ sunt Pater, Filius, Spiritus sanctus: quæ sunt incommunicabiles vt *quo* per se, non primò.

Quam ob rem ratio, *sub qua* Deus creat, scilicet Trinitas, non est communis Patri: quia Patri non communicatur *vt quo* filiatio, vel filius, spiratio, vel spiritus. Tunc argumentor.

Illa perſona, quæ non habet in ſe formaliter rationem formalem, *ſub qua* Deus creat: illa non creat,neque poteſt creare. Quod enim non habet rationem agendi, non agit, nec poteſt agere: ſicut aqua non habens in ſe rationem calefaciendi,non calefacit: ignis non habens in ſe formaliter rationem frigefaciendi,non frigefacit. Nunc autem Pater æternus non habet in ſe formaliter filiationem,aut filium,ſpirationem, aut ſpiritum: quæ ſunt rationes, ſub quibus Deus creat. Igitur Pater æternus non creat, nec poteſt creare. Eadem ratio eſt de Filio, qui non habet in ſe formaliter ipſum generare,vel Patrem; ipſum ſpirari, vel Spiritum. Eadem ratio eſt de Spiritu ſancto, qui non habet in ſe formaliter generare, vel Patrem: generari, vel Filium; ergo nulla perſona diuina vel creat, vel creare poteſt; quare nulla perſona Trinitatis eſt Deus, & ecce concluſus Iudaiſmus propter illam Liceti aſſertionem.

Bal. Hæc ratio videtur planè efficax.

Matt. Efficax vtique ad concludendum Iudaiſmum. In nulla perſona eſt ratio Trinitatis, quia vna perſona non eſt tres perſonæ,nec Trinitas perſonarum; ſed ratio Trinitatis eſt ratio, *ſubqua* Deus creat: ergo in nulla perſona diuina eſt ratio, *ſubqua* Deus creat. Sed quæ perſona non habet rationem creandi,non creat,nec poteſt creare: ergo nulla perſona diuina poteſt creare, ergo nulla perſona diuina eſt Deus.

Bal. Breuiùs dictum, ſed idem dictum.

Matth. Si Trinitas eſt ratio creandi *qua*, vel *ſubqua*: ſequetur,quòd Pater non eſt omnipotens, Filius non eſt omnipotens, Spiritus ſanctus non eſt omnipotens: & iterum reſtat,quod nulla ex his perſonis eſt Deus.

Bal. Negatur conſequentia.

Matth. Probatur. Ratio faciendi res adextra eſt ipſa omnipotentia, vt in ſymbolo Niceno,*Omnipotentem factorem viſibilium omnium & inuiſibilium.* Omnipotentia factiua eſt potētia creatiua,vel eam in ſe continet quaſi totum vniuerſale partem. Sed Trinitas per Licetum eſt ipſi Deo ratio creandi, ergo Trinitas eſt omnipotentia factiua. Pater autem non eſt Trinitas, ergo Pater non eſt omnipotentia, vel potiùs in concreto Pater non eſt omnipotens. In quocumque enim ſuppoſito non eſt omnipotentia, ipſum non eſt omnipotens, ſed in Patre, in Filio, in Spiritu ſancto non eſt omnipotentia,quia nec Trinitas: ergo Pater non eſt omnipotens, Filius non eſt omnipotens, Spiritus ſanctus non eſt omnipotens.

Bal. Multis modis ex illa propoſitione Liceti concluditur negatio Trinitatis in Deo.

Matt. Omne ſuppoſitum eſt principium *quod* agit: nam actiones ſunt ſuppoſitorum,vel eorum,quæ ſe habent vt ſuppoſita. Vnde & ipſa ſuppoſita vltimò denominantur ab actione. Qua propoſitione

Ioannes

Ioannes de Turrecremata vſus eſt pro Latinis in Concilio Florentino. Sed neque à Græcis illa propoſitio fuit negata,& eſt inter Theologos protrita. Verùm per illam propoſitionem Liceti tria ſuppoſita diuina non habent actionem creandi, neque vllum ipſorum dici debet creans: etenim tria ſuppoſita,ſeu Trinitas eſt principium *quo*, ſeu ratio *ſubqua* Deus creat. Cum igitur ſuppoſitum ſit *quo* per Licetum, non poteſt eſſe *quod*: & in idem incidimus, quòd nullum ſuppoſitum diuinum creat, nullum eſt Deus iuxta optata Iudaiſmi.

Bal. Satisne dixiſti.

Matth. Multæ veritates Catholicæ applicatæ ad illam Liceti concludunt Iudaiſmum. Sic etenim in ſyllogiſmo ad impoſſibile proceditur: ex vna propoſitione manifeſtè vera, & ex poſitione aduerſarij infertur concluſio manifeſtè falſa: vt quia diſplicent concluſiones falſæ,diſpliceant poſitiones aduerſarij. Ita Sanctus Auguſtinus in 2.de doctrina Chriſtiana cap.31. "Sunt enim veræ connexiones ratiocinationis, falſas habentes ſententias, quæ conſequuntur errorem illius,cum quo agitur. Quæ tamen ad hoc inferuntur à bono,& docto homine, vt in his erubeſcens ille, cuius errorem conſequuntur, eumdem relinquat errorem.„ Sed Licetus non relinquet errorem, neque faciem habet vt erubeſcat. neque,me doctum,vel bonum hominem appellabo, ſed Chriſtianum. At inter Chriſtianos hæc propoſitio eſt vera, Ratio creandi eſt communis tribus perſonis, Patri, Filio, Spiritui ſancto. Iunge poſitionem Liceti. Sed Trinitas collectiuè accepta pro tribus perſonis non eſt communis Patri, vel Filio, vel Spiritui ſancto; ſed & Trinitas pro ſingulis perſonis non eſt communicabilis, perſona quippe eſt naturæ intellectualis incommunicabilis exiſtentia,ſecundum Ricardum de Sancto Victore communiter acceptum: igitur Trinitas non eſt ratio creandi,ſicut ponitur à Chriſtianis ex aſſerto Liceti. Hinc ſequitur argumentum pro Iudæis,nam ſi Trinitas debeat poni in Deo, maximè ponenda eſt ſicut ponitur à Chriſtianis: etenim neque Iudæi, neque gentiles ponunt Trinitatem perſonarum in Deo, ſed ſoli Chriſtiani, qui ponunt eam vt rationem creandi communicabilem tribus. Sed Trinitas ſeu collectim,ſeu ſeorſim non eſt communicabilis: ergo Trinitas non eſt ponenda in Deo, ſicut ponitur à Chriſtianis. Igitur nullo modo.

Bal. Plenus ſum; Vis ne ad aliam obſeruationem tranſeamus?

Matth. Duobus modis poteſt intelligi Trinitas eſſe ratio creandi, *ſubqua* ipſi Deo. Primus eſt, vt ſingula quæque perſona habeat aliquam ſpecialem rationem creandi, quam rationem alia perſona non habet: ſed ex tribus perſonis ſimul collectis, quaſi cauſis partialibus, colligatur triplex vis creatiua in vnum. Sicut in producenda prole ſolus mas vel ſola fęmina non ſufficiunt, ſed ſimul coniunctim ſufficiunt. Hunc ſenſum directè impugnat Scotus in 2.d.1.q.1.& multò clarius in quolib.8. atque in hoc ſenſu Bannes,& Molina ſuperius

relati in 1.p.q.45. art.6. censent istam sententiam esse errorem in fide. Secundus est, vt nulla persona diuina per se se virtutem creandi, seu rationem creandi habeat, sed tota Trinitas collectim, quemadmodum nullus Apostolorum est duodecim, sed collectio Apostolorum continet duodecim. Sic tota Res publica deliberat, ac decernit de bonis publicis, sed nullus priuatus ciuis hoc potest. Quo dato nulla persona diuina erit creator. Sed vtrouis modo dicas argumentabor sic. Ratio seu potentia creandi dicit perfectionem simpliciter; sed in nulla vna persona sola, vel duabus est tota ratio creandi primo, vel secundo modo: ergo aliqua perfectio simpliciter est in tribus collectis, quæ non est in vna, vel duabus personis, & ex consequenti maior perfectio, & bonitas est in tribus, quàm in duabus, quàm in vna persona. Conclusio est absurdissima, & contra æqualitatem personarum diuinarum. Quam conclusionem Magister Sententiarum 1.d.19.& 20. reprobat cum omnibus Theologis sub ducatu Sancti Augustini in 8. de Trinit. cap.2.

Frisesmo.

Bal. Verum mihi videtur, quòd neque persona singula, neque tres simul creant sub ratione Trinitatis. Neque idem Deus creat sub ratione Trinitatis. Vox catholica est reduplicando, Deus creat vt vnus, non vt trinus; at particula reduplicatiua fertur ad rationem formalem termini reduplicati, vel specificati: Deus ergo vt vnus creat, & sub ratione vnitatis, non sub ratione Trinitatis.

Matth. Itaque in ipsa prima pag. & in prima citatione sua Licetus tres commisit errores.

Primus est, falsò citare D.Thomam 1.p.q.46. in qua nihil ad rem.

Secundus, doctrinam Diuo Thomæ contrariam eidem sancto tribuere.

Tertius, in Theologia serere propositionem falsam, & radicem Iudaismi.

Obseruatio Septima.

LIcetus in pag.1.lin.19. "Creaturæ verò simpliciter vniuersæ, quaternario numero comprehenduntur ab inuicem ordine, siue genere distinctæ: quarum duæ sunt incorporeæ, Angelus, & Anima rationalis: totidem corporeæ, Mundus cęlestis, & elementaris; quibus quatuor omnium creaturarum numerum contineri certissimè constat."

Bal. Legi. Cauè à vocabulo *certissimè*, si tua obseruatio vera est.

Matth. Verissima, siue errorem à Liceto assertum, siue causam erroris lucubres.

Bal. Quis error? Tu ne audes errorem notare in homine defęcatissimo ab erroribus?

Matth. Cicero in 1. de offic. docet. "Præterite aliquid maximum vitium in

in diuidendo eſt. „ Vitium vtique, nam bona diuiſio nihil ſuperfluum, nihil diminutum habere debet. Licetus diuidendo creaturas ſimpliciter vniuerſas, *hominem* præteriuit. Creaturæ incorporeæ ſunt duæ, angelus, & anima rationalis; ſed homo non eſt creatura pura incorporea, quare nec angelus, nec anima eſt. Creaturæ corporeæ ſunt duæ, mundus cęleſtis, & mundus elementaris. Homo verò non eſt creatura merè corporea, ergo nec eſt mundus cęleſtis nec mundus elementaris; homo enim conſtat ex parte incorporea, id eſt ex anima rationali, & ex parte corporea, ideſt ex corpore humano: igitur homo excluſus eſt ex numero vniuerſarum creaturarum. Ex aduerſo tamen nulla res à Deo facta dicitur creata, vel creatura frequentiùs, quàm homo. Nimirum vt homo maximè cognoſcat diuinum beneficium creationis, totumque ſe Deo deuoueat, atque ſummum benefactorem ſuum gratus adoret. Imò Sanctus Gregorius hominem, homilia 29. in Euang. notat appellari à Deo, *omnem creaturam* in illud Marci 16. *prædicate Euangelium omni creaturæ*. Sed ſi à Deo homo *omnis creatura* cenſetur, à Liceto pro nulla creatura habetur.

Bal. Sed quid in cauſa eſt hominem prætermittendi?

Matth. Amor propriæ inuentionis, & neglectus doctrinæ Patrum, atque Conciliorũ. Profectò D. Thomas quæſt. 75. primæ partis ſic inchoat. "Poſt conſiderationem creaturæ ſpiritualis, & corporalis, conſiderandum eſt de homine, qui ex ſpirituali, & corporali ſubſtantia componitur.„ Sanctus Bonauentura quoque in 2. d. 1. q. 8. vniuerſitatem creaturarum in tres partitur creaturas, ſpiritualem, corporalem, & compoſitam ex his. Eamdem diuiſionem attulit in Breuiloquio Theologico parte 2. cap. 1. Eandem diuiſionem exhibet Sanctus Ioannes Damaſcenus libro 2. de fide cap. 2. Sanctus Auguſtinus to. 9. in Soliloquijs cap. 32. eiſdemque verbis Auguſtini, concilium Lateranenſe ſub Innocentio 3. extra de Summa Trinitate, & fid. catholic. cap. *Firmiter* ait. "Qui ſua omnipotenti virtute, ſimul, ab initio temporis, vtranque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam: ac deinde humanam, quaſi communem, ex ſpiritu & corpore conſtitutam. „ Tria diuiſionis membra concilium ponit: quatuor Licetus concilio ſapientior. Puræ creaturæ ſunt angelus, & mundus: communis creatura eſt homo, qui particeps eſt ſpiritus, & corporis mundi. Anima non ponitur cum angelo, ſed particeps angelicæ ſpiritualitatis. Corpus humanum non eſt mundus, ſed particeps mundanæ corporeitatis. qua in re bifariam concilium arguitur.

Primò, quòd cum angelo non connumerauerit animam rationalem.

Secũdò, quòd hominẽ inter creaturas ſimpliciter vniuerſas numerauerit.

Bal. Noluit Licetus Conciliũ, & Patres ſequi in diuidendo: quoniam pro quaternario deſiderato, quinarius creaturarũ numerus eſſet obortus.

Matth.

Matth. Ita, propter propriam inuentionem recessit ab Ecclesiæ traditione, recessit à diuina Scriptura, quæ hominem creberrimè creaturam vocat.

Bal. Oportebat sanè ad septenarium construendum quatuor creaturarum genera, tres rationes creandi in Deo ponere.

Matth. Sic est. Omisit vnitatem essentiæ ex parte Creatoris, simulque prætermisit veram vnicam rationem creandi essentialem, communem tribus. Statuitque tres rationes creandi, & ex consequenti tres creatores. Omissa est in creaturis quædam creatura principalis nempe homo: qui si non est dignitate superior Angelo intensiuè: extensiuè est superior; in homine namque omnes creaturarum gradus continentur. Sic Licetus adiungit, diminuit ea, quæ numeranda sunt, vel non sunt, vt propriæ inuentioni deseruiat. Audi Arist. in 2. de cęlo 75. de Pythagoreis. "Non ad apparentia rationes, & causas quærentes, sed ad quasdam opiniones, & rationes suas apparentia attrahentes, & tentantes adornare. „Ita Licetus & Creatorem & creaturas ad suum trahit arbitrium. A Creatore vnam rationem essentialem creandi aufert, & tres rationes creandi intrudit; à creaturis aufert vnum diuisionis membrum, & duo adiungit, vt suum septenarium adornet, & quæ apparent ex scriptura, & Patribus, ad suam opinionem trahat.

Obseruatio Octaua.

Bal. IN pag. 1. lin. 25. Termaximus meus ad suum septenarium construendum ex Isaia Propheta testimonium profert, promptum è capituli 45. vers. 5. Ego Dominus, &c.

Matth. Ex ista Prophetæ authoritate, quia ter ponitur, *Ego Dominus*, Licetus colligit ternarium diuinarum personarum. Quia quatuor referuntur, lux, tenebræ, pax, malum, concludit quaternarium creaturarum.

Bal. Ingeniosissimè, vt cętera. Quid potes hiscere in contrarium?

Matth. Sanctus Hyppolitus contra Noetum monuit, ne circumcidamus Scripturam. Igitur Isaias Propheta inducit Deum loquentem ad Cyrum, nondum natum, sed istam prophetiam post ducentos annos lecturum. Ergo Deus vnico contextu sic alloquitur Cyrum.

Vers. 3. „Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias, quia *Ego Dominus*, qui voco nomen tuum Deus Israel.

Vers. 4. Propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum vocaui te nomine tuo: assimilaui te, & non cognouisti me.

Vers. 5. Ego Dominus, & non est amplius: extra me non est Deus: accinxi te, & non cognouisti me.

Vers. 6. Vt sciant hi, qui ab ortu Solis, & qui ab occidente, quoniam absque

absque me non est. *Ego Dominus*, & non est alter.

Vers. 7. Formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: *Ego Dominus* faciens omnia hæc.

Vers. 8. Rorate cęli desuper, & nubes pluant iustum; aperiatur terra, & germinet Saluatorem. *Ego Dominus* creaui eum.,,

In isto textu sacro quinque vicibus profertur vox *Ego Dominus*. An tu, optime Balde, ex quinque prolationibus dicti *Ego Dominus* affirmabis in Deo quinque esse personas?

Bal. Minimè tantum nefas.

Matt. Sed Licetus, vt ex tribus prolationibus ad proprium spiritum concluderet tres personas, circumcidit istam Scripturam. & versum tertium, in quo primo ponitur particula *Ego Dominus*, noluit referre. Versum octauum, in quo iteratur *Ego Dominus*, noluit referre: sed vtrinque Scripturam circumcidit, vt eam ad spiritum Liceticum traheret repugnantem.

Bal. Iudæorum mos est circumcidere. Sed non ne posses animi gratia concedere Liceto, vt solis versu quinto 6. & 7. vteretur ad suam intentionem probandam.

Matth. Vsurpauit hanc licentiam Licetus, siue dem, siue negem. Interim scrutare tres versiculos à Liceto citatos. In versu 5. phrasis. *Ego Dominus* præcisè ad Cyrum directa est. Coniunge finem versiculi quarti. *Assimilaui te, & non cognouisti me. Ego Dominus, & non est amplius, extra me non est Deus: accinxi te, & non cognouisti me*. Ex ipsa textura sermonis manifestatur actus diuinus erga Cyrum, *Assimilaui te, & non cognouisti: Accinxi te, & non cognouisti*; vnde hæc secunda prolatio ad Cyrum duntaxat dirigitur dicendo, *Ego Dominus*.

Tertia prolatio est. *Ego Dominus*, & *non est alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: Ego Dominus faciens omnia hæc*. Vbi aduerte esse quinque actus diuinos enumeratos.

Accingere Cyrum,
Formare lucem,
Creare tenebras,
Facere pacem,
Creare malum.

Cum duplici prolatione *Ego Dominus*. Aut igitur Licetus vult colligere omnes actus: quo dato, perdit quaternarium suum, & incidit in quinarium. Aut quatuor actus tantummodo numerat, & perdit primam prolationem dicti *Ego Dominus*, illique restant duæ prolationes, & perdit suum ternarium: neque illi optatus septenarius conceditur. Rectè Sanctus Augustinus ad Victorem Vincentium, "Non omne, quod acutè sonat, acutum est.,, Illud quoque est considerandum, an quarta prolatio dicti *Ego Dominus*, sit referenda ad illa quatuor, lucem, tenebras, pacem, malum.

Bal. Quid, quæso, ne referatur, obstat?

Matth.

Matth. In verficulo sexto ad finem incipiamus legere, "*Ego Dominus*, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: Ego Dominus faciens omnia hæc. „Deus est faciens illa quattuor, & est faciens omnia hæc. Quid cogit nos ad dicendum *omnia hæc* referri ad illa quatuor?

Bal. Quid vetat, ne referamus?

Matth. Vetat ratio inductionis cum quadam consuetudine scripturarum. In inductione numerantur quædam particularia, dehinc adiungitur particula cõprehendens omnia alia; sic in 1. posteriorũ text. 1. "Mathematicæ nanque scientiarum per hunc modum accedunt, & aliarum vnaquæque artium„. Vbi signum vniuersale alias omnes artes comprehendit. Scriptura quoque hunc modum seruat Psal. 145. Qui fecit cęlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. & secundo Machab. 7. "aspicias cęlum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt. „ Act. 17. „Cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. „ Isaia 66. "Cęlum sedes mea, terra autem scabellum pedũ meorum: quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? omnia hæc manus mea fecit„ In quo loco particula *omnia hæc*, omnia sensibilia„ vel omnia facta diuersa à duobus numeratis ponuntur. Sic & in Isaia 45. dici potest, *omnia hæc* referri, non ad quatuor dicta, lucem, tenebras, pacem, malum: sed ad *omnia hæc* sensilia, quæ à Deo facta sunt.

Bal. Hoc in incerto maneat; sed explica sodes, ân sit aliquod discrimen habendum in numero isto quinque prolationum *Ego Dominus*.

Matth. Quando aliquod prædicatum essentiale Dei ad intra, vel ad extra proponitur, semper in eo cointelliguntur tres personæ, siue exprimatur vna, siue duæ, siue tres. Si quidem ex reticentia alicuius personæ in tali termino essentiali, intelligitur excludi alia natura, non alia persona eiusdem naturæ diuinæ; quemadmodum tradit Magister sententiarum in primo d. 21. cum Sancto Augustino in 3. contra Maximinum cap. 13. Cuius doctrinam, & verba retuli in Epitome theologico eadem dist. 21. in secundo notando quæstionis. Quare etiam si semel diceretur, *Ego Dominus* formans lucem, & cœtera: deberemus ita intelligere, *Ego Dominus* Pater, Filius, & Spiritus sanctus, formans lucem, & cętera. Prodest aliquando iteratio vocabuli essentialis ad indicandam sacratissimam, & secretissimam Triadem, vt Isaiæ 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus*, assertore B. Bonauentura in 1. d. 2. dub. 8. Vbi Trinitatem Dei octo modis in scripturis indicatam esse demonstrat. Sed vbi Deus hoc mysterium declarare vult, numerum determinatum prolationis trinæ ponit. Sed in proposito est prolatio quina. Nisi fortè dicas Iudaismum nouellũ voluisse sub falso argumento circumcisæ Scripturæ, indicare fallax esse argumentũ Christianorum ex iterata prolatione: sicuti fallacia est ex quinque prolationibus callidè tres proponere, duas præterire.

Bal.

Bal. Percipio. Pergamne legendo?

Matth. Aliquid valde graue restat. Nam Licetus ad pag. 37. & ad pag. 119. repetit sanctionem prudentissimam concilij *Trid.* sess. 4. quia verò illo decreto concilij sæpius nobis erit vtendum, semel nunc ipsum adscribo, vt cum oportuerit, huc recursus habeatur. Tale verò est decretum.

« Præterea ad coercēda petulantia ingenia decernit, vt nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet S.M. Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum sanctarum: Aut etiam contra vnanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat: etiam si huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore edendæ forent. Qui contrauenerint, per ordinarium declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur,» Nunc postulo, apud quem sanctorum Patrum, apud quod concilium legerit Licetus, in isto Isaiæ loco intelligi per trinam inuocationem tres personas? Per *lucem* angelos, per *tenebras* animam rationalem; per *pacem* mundum cælestem, per *malum* mundum elementarem?

Trid. sess. 4. Similia Concil. Lateran. sub Leo. 10. act. 11. præcipit cōcionatorib. Cano. de locis lib. 7. de car. 441. ex Synodo 6. sess. 11. & Canon. 19. Trullano.

Postulo, apud quem Patrem didicerit hominem non esse creaturam: & tria creaturarum membra ab Ecclesia, & Patribus posita prætermittere?

Postulo, apud quem Patrem legerit illam clausulam *Ego Dominus creans malum* intelligendam esse de malo culpæ, & de malo pœnæ? Cum intelligere locum illum de malo pœnæ, sit sensus catholicus: intelligere de malo culpæ, sit sensus hæreticus à Marcionistis, Manichæis, Florianis: & à nouellis Gnosticis, nempe Caluinistis, & Lutheranis in odium veritatis catholicæ assertus. Hoc infra ad pag. 6. demonstrabo: nunc D. Hieronymi expositionem super istum Isaiæ locum referre contentus. Ex ea enim expositione luculenter apparebit, quòd Licetus Scripturæ sanctæ sensum ad proprium sensum Liceticum contorserit: & à sensu Patrum recesserit.

Sanctus Hieronymus super caput 45. Isaiæ asserit illum Isaiæ locum esse prophetiam de Cyro, ad quem Propheta in persona Dei loquitur «Hæc autem (inquit Hieronymus) tribui tibi propter Iacob seruum meum, & propter Israel electum meum; & vocaui te nomine tuo, sicut vocaui Abraam, Isaac, & Iacob: & multò ante prædixi, vt Isaac, & Iosiam: ne putareris ille esse Christus, cui assimilatus es, & in cuius typum, & imaginem præcessisti. Tu autem non cognouisti me, idest simulacra coluisti, non Deum. Accinxi te fortitudine, multarum gentium feci te esse victorem, & non cognouisti auxiliatorem tuum. In quo loco satis mirari

nequeo, quæ stultitia sit legentium, vt hæc ad Christum referant, per quem mundus reconciliatus est Deo. „

Bal. Animaduerto totum versiculum quintum Isaie de Cyro exponendum esse, oppositumque stultitiæ esse notatum.

Matth. Igitur contra sensum Isaiæ, & contra expositionem Hieronymi vocem *Ego Dominus & non est amplius, extra me non est Deus: Accinxi te & non cognouisti me;* Licetus aufert à Cyro, & ad illa sua quatuor creata traducit. Sed pergo legere Hieronymum „Ego ait Dominus, & non est amplius, extra me non est Deus. præter sermonem quippe, atque rationem, virtutemque meam, & sapientiam, quæ in me est, nullus est alter Deus. Et hæc feci, vt ab oriente, & occidente totus orbis agnoscat, nullum esse alium absque me Deum. Ego Dominus, & non est alter. Pater enim in filio, & Filius in Patre. qui loquitur in Euangelio: Ego, & Pater vnum sumus. „

Bal. Sustine tantisper. Nam Hyeronimus exponendo prima vice dictiones *Ego Dominus* non memorat filium: exponendo secunda vice memorat.

Matth. Etiam prima vice explicans particulam *Dominus*, Hieronymus includit filium, dum ait præter *sermonem, rationem, virtutem,* quæ in me est. Nam Filius, Græcè *logos*, Latinè *sermo*, & *ratio*, dicitur. Filius item, est Dei *virtus*, & *sapientia*, quæ est in Patre, sicut Pater in Filio. Sed vtraque prolatio dicti *Ego Dominus* includit Patrem, & Filium, & eadem ratione Spiritum sanctum: nam Pater, Filius & Spiritus sanctus sunt vnus Dominus, vnus Deus singularis, quod est concretum Deitatis, indiuisum in tribus. Propter quod Licetus, si cum Diuo Hieronymo loqui voluisset, primam prolationem, Ego Dominus non restrinxisset ad Patrem, & secundam ad Filium. cum Hieronymus vtramque extendat ad ambas personas.

Bal. Prosequere lectionem Hieronymi.

Matth. "Et in Esdræ volumine positum est, scripsisse Cyrum ad omnes gentes, nullum esse Deum, nisi solum Deum Israel; siue ita intelligendum, quòd captiuorum laxatio, & in Dei populum suum clementia, cunctis gentibus Deum fecerit notiorem.

Qui igitur tibi dedi fortitudinem, & solus Deus sum, ipse res inter se contrarias facio, lucem, & tenebras, idest diem, & noctem: pacem & malum, hoc est, otium, & bellum. per quæ significatur, & iratum fuisse se populo suo, quando tenebras captiuitatis, malaque sustinuit seruitutis: & rursum misertum, quando remissi in patriam, pacem & gaudium receperunt. Quomodo enim luci contrariæ tenebræ sunt, ita paci contrarium bellum est.

Vnde confundatur hæresis, quæ malorum arbitratur cõditorem Deum. Cum hic *malum* non contrarium bono, sed pro afflictione ponatur, & bello: secundum illud, quod in Euangelio scriptum est: sufficit diei malitia sua. „

Bal.

Bal. Profectò per lucem, ac tenebras non exponit Hieronymus angelos, & animas rationales: per pacem, & malum non intelligit cęlum, aut elementa.

Matt. Hæresis in particula *creans malum* per malum intelligit illud, quod est contrarium bono, scilicet contrarium iusto, & honesto: tale est malum culpæ, quod impijssimè tributum est olim Deo vt agenti à Marcione, & Manichæo: nuper à Caluino, & Luthero: & nũc à Liceto. Explicat namque de malo tàm culpæ, quàm pęnę: lege ergo clausulam integram, *Ego Dominus creans malum tàm culpæ, quàm pęnæ:* quæ explicatio de malo culpæ est hæresis detestabilis, damnata & antiquitus, & de nouo ab Ecclesia. Sed hoc infra super pag. *6.*

Bal. Audiam tunc. Sed neque nunc possum approbare dictum, quòd Deus sit author culpæ, vel creans malum culpæ. Sed cum D. Hieronymo teneo, Deum esse authorem mali pęnę, de qua Sanctus Hieronymus explicat sacrum textum.

Matth. Aliam quoque expositionem tropologicam dedit Hieronymus, de viro Ecclesiastico, qui sapientia Christiana armatus, subuertat hæreses & hæreticos.

"Cum enim instructus armatura Apostoli, omnes docuerit non esse alium Deum, nisi vnum, qui sit Iacob, & Israel Deus: confundetur Marcion duos Deos intelligens, vnum bonum, alium iustum: alterum inuisibilium, alterum visibilium conditorem; è quibus prior lucem faciat, secundus tenebras: ille pacem, hic malum: cum vtrumque pro diuersitate meritorum vnus Deus, idemque condiderit.„ Hactenus ex D. Hieronymo, in quo nec triplex prolatio; nec quadruplex creatura notatur, nec per lucem angelus, per tenebras anima rationalis, per pacem mundus cęlestis, per malum mundus elementaris exponitur: sed iste sensus Liceti, & à sensu literali, & à mystico Sancti Hieronymi longissimè abest.

Obseruatio Nona.

Bal. Licetus in pag. 2. lin. 5. scribit "Et sicuti per ternam repetitionem: *Ego Dominus*, &c. indicatur Trinitas.„

Matth. Si dixisset prolationem ternam, fortè ferrem. Sed repetitionem ternam ferre non debeo. Barbarismus est.

Bal. An & grammaticæ næuos notas?

Matth. Licetus callidè piùs, vt me ab omni menda liberaret, ne vni quidem errori meo (vt prætendit) ignoscere voluit. Sed ne res parua, parua videretur, grandioribus literis. *Epitome theologicum, Epitome theologica* imprimi curauit. An non par est, vt beneficium beneficio compensem? Itaque quando aliqua dictio semel profertur, non est repetitio: sed quando iteratò profertur. Hinc author ad Herennium

car.94. scribit. „Repetitio est, cum continenter ab vno, eodemque verbo in rebus similibus, & diuersis principia sumuntur. „Nisi ergo sit eiusdem vocabuli continens sumptio, non est repetitio. Sanè si alicui dederis mutuò, vel commodatò rem: & eam repetas: suppo-nis te prius eam rem habuisse, ac possedisse: inde illius possessio-nem, habitionemque repetis; at si primum res acquiritur, nemo non barbarè loquens, dicet se illam repetere. Alium barbarismum in vo-cabulo *creatio*: infra ponam. Item alius aduertet in vocabulo *sub-sellium, luces, grammaticior* barbarismos.

Solęcismos in hac epistola Liceti plurimos deprehendere possumus, quorum aliquos non pigebit referre, vt notanti vnum solęcismum meum, innotescant solęcismi sui.

1 Pap.100. lin.18. "Imperfectiones generationis sunt. *Primum*, quòd ponat discrimen, secunda, quòd ponat generatio„ *Primum*, dixit pro *prima*, secunda, tertia; Solęcismus est *imperfectiones*, *pri-mum*, discordans in genere, cum substantiuo antecedente, & ab adie-ctiuis consequentibus.

2 Pag.49. lin.12. "Ex quo non velut ex materiali principio passiuo, sed velut ex ordine, æternitatis præsuppositæ à toto tempore: Deus, lin.19. *Cœlum*. Verbum relatiui *ex quo*, in qua linea est?

3 Pag.188. lin.23. "Sed omittens vertisse Septuaginta, &c. demus di-sputationi. Bona concordantia est *omittens, demus*; sed post tam longam constructionem, quæ omnem sustentationem superat (nam incipit periodus in pag.188. lin.23. desinit in pag.189. lin.10. pe-riodus est viginti linearum;) Repetamus eam constructionem.

"Sed omittens vertisse septuaginta secus *Dominus condidit* me, &c. & *Vulgata legat* (pro Vulgatam legisse) Dominus possedit me, & *Pa-gninus ex Hebræo transferat* (pro *Pagninum transtulisse*,) ita vt vno in lo-co sint multi solęcismi.

4 Pag.165. lin.11. "In creatione compositorum, & subsistentium nulla creans creato communicat suam naturam; „debuit dicere nullum creans.

5 Pag.119. lin.vlt. "Patrum definientium creationem esse productionem ex nihilo, docentiumque Deum omnia, ex nihilo creasse, *constituunt-que* creationem. „ *Constituunt* scripsit pro *constituentium*.

6 Pag.97. lin.12. "De ratione Patris est, producere Filium ex propria substantia: Pater quidem corporeus ex parte substantiæ suæ, &c. Pater autem incorporeus ipse Deus. „Vel deest verbum principale, quod construatur cum nominatiuis, *Pater corporeus*, *Pater incorpo-reus*. Vel constructio est malè continuata: dicendum enim fuerat: de ratione Patris est producere Filium ex propria substantia: *Pa-tris* quidem *corporei* ex parte substantiæ suæ, &c. *Patris autem incor-porei, &c.* ex tota substantia.

7 Pag.5. lin.1. "Sic igitur ignorantia, quum & pura maximè naturalis

animæ

animæ noſtræ ſit,& praua eam in corpore degentem plurimum temporis occupet, &c. aptiſſimè propheticam obſcuritatem colens Iſaias, intellexit animas hominum. Regula Guarini eſt, *Dictio incipiens à C. vel à Q. impedit verbum, ne ſit principale.* Poſt nominatiuum *ignorantia* ſequitur particula *quum*, ad quam ſequuntur duo verba *ſit, occupet*, & tertium *deſignetur:* hæc verba ſunt implicita, & reguntur à particula *quum:* nominatiuus principalis *ignorantia* deſiderat verbum principale. In libro de ſeptimo quæſitis, ſeptem ſolæciſmos notaſſe ſufficiat; nam qui vellet exactius diſquirere, ſupra Septuaginta inueniret errores in Grammatica.

Obſeruatio Decima.

Bal. VVlnerare alium, non eſt ſanare ſe ipſum. & ſi oſtendas Termaximum barbariſmis, ac ſolæciſmis infectum, non defendis te à pietate Termaximi. Sic enim pag. 205. lin. 10. ſcribit. "Cum enim recens inuulgaſſet explicationem ſuam in duos priores libros magiſtri ſentent. turpatam ſolæco *Epitome theologicum*, & iſto ſub enormi titulo Triumuiris moderatoribus archigymnaſij ſubſignandam obtuliſſet ad impreſſionem: exemplaribus ita mendoſis iam inuulgatis, admonitus ab amico Græcè perito Grammaticiori de tituli ſolæciſmo, non obſtinatè retinuit errorem, ſed promptè lubens ipſum deinde mutauit in altera parte, duos poſteriores Magiſtri libros explanante priſtinam inſcriptionem emendans, quam fieri curauit omnino correctam, & in libri titulo, & in ſubſignatione trium virum litterariorum ſecunda: *Epitome Theologica*.„

Matth. Non poteſt Licetus ſine falſitate loqui de me. Omnes libros magiſtri inuulgaui inſcribendo *Epitome theologicum*. Ab amico, Excellentiſſimo Domino Ioanne Cottunio admonitus; iuſſi congruum numerum paginarum primarum imprimi cum inſcriptione ad amici votum, *Epitome theologica*. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis, inquit Salomon in Prouerb. 27. ideò vulnera excellentiſſimi Cottunij benignè excepi, vt amico facerem ſatis; at Liceti nec oſcula quidem excipio. Callidè agit omnia, ideò cauendus in omnibus: ſub mantello pietatis callidæ, nec vni vocabulo parcere voluit. Porrò quòd me facile emendabilem exiſtimat, verè dicit, ſed non ſincerè. Ego enim ſententiam nunquam duxi, aut facilè deponendam, aut difficilè, ſed cum ratione. Quam ergo rationem Licetus attulit contra me, etiam ad probandum primam inſcriptionem eſſe mendoſam? Tantum dixit, & nihil probauit. Idem præſtitit in tota epiſtola, plena falſis citationibus, & fallacijs argumentationum, vt niſi hominem inconſideratum, poſſit ad ſe trahere neminem.

Demus primò Cl. Liceto, me defeciſſe in vocabulis alienæ linguæ. Defecit verò multò magis ipſe. In libro *de ferijs altricis animæ* Licetus, vt omnium ſcientiarum arbiter, & Iudex, diſcutit, an lingua Hebraica, vel alia aliqua ex his, quæ extant, ſit lingua primigenia in mundo. Negat primatum etiam linguæ Hebraicæ: dicitque in pag. 143. lin. 33. Chriſtum Dominum, quando moriens in cruce voce magna clamauit. *Eli Eli Lammaſabactani?* Eſſe vſum lingua primigenia fortaſſis. "Propterea ſi quidem indiguit interpretatione, quoniam à Iudæis, alijſque præſentibus Hebraicæ, Chaldaicæque callentibus, quin & Græce, Latineque ſcriptum crucis titulum intelligentibus non intelligebatur." Hic eſt verus error in facultate grammatica, & Theologica. In grammatica quidem, quoniam Dauid Rex, & Poeta ſuos pſalmos ſcripſit Hebraicè, & ſcripſit illa verba, quæ Saluator in cruce protulit, relata à Liceto. In theologia verò primaria, quæ eſt ſacra Scriptura, errat: etenim Pſal. 21. eſt prophetia de Chriſto. Conſulat Licetus Hebræos, & legent ſibi pſal. 22. iuxta numerum Hebræorum; 21. iuxta numerum Chriſtianorum. primuſque verſiculus illius pſal. eſt. *Eli Eli Lammaſabactani*. Et à S. Hieronymi in tom. 7. conuertitur, Deus meus, Deus meus, quare dereliquiſti me? Bellarminus, ac Titelmanus ſuper illum pſalmum aduertunt verba illa pſalmi fuiſſe à Saluatore in cruce prolata.

Sanctus Hieronymus in commentario pſal. 21. ait ſuper primum verſ. "Hoc verſiculo Dominus in cruce pendens vſus eſt. Ex quo animaduertimus totum pſalmum à Domino in cruce poſito decantari. Quod autem habet in medio, *intende mihi*: in Hebræis codicibus non habetur. & appoſitum vox Domini declarat, quæ etiam illud in Euangelio prætermittit."

Sanctus Auguſtinus tom. 8. expoſitione ſecunda in pſal. 21. pag. 35. K. "Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? Iſtum verſum primum in cruce audiuimus, vbi Dominus dixit. Eli Eli quod eſt Deus meus, Deus meus: Lammazabactani, quod eſt, quare me dereliquiſti? Interpretatus eſt illud Euangeliſta, & dixit eum Hebraicè dixiſſe, Deus meus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?" Sed ſi Licetus dubitat, Ego cuicumque volenti, & ſcienti legere Hebraicè, offeram pſalterium Hebraicè, & ſcripturam Hebraicè, in qua leget principium pſalmi dicti. Obſcurauit ergo prophetiam, & prophetiæ impletionem Licetus: & vocabula Hebraica negauit eſſe Hebraica. Licetus eſt ex communitate Leuitica oriundus, Sed neſcio, quo caſu impeditus fuerit à diſcendo idiomate ſibi originario.

Bald. Ariſtoteles in 1. ad Nicomachum cap. 1. ait, "Vnuſquiſque benè iudicat, quæ cognoſcit, & eorum eſt bonus iudex." Oportuit ergo Licetum probè callere idioma Hebraicum, ſi de illo iudicare ſtatuerat.

Matth. Equidem non ſuſcepi iudicandum de vocabulis Græcis: vnde ſi

erraue-

errauerim, magis est ignoscendum, quàm si is, qui sibi iudicium assumit, errat.

Quòd ad me attinet *Epitome* est vox Græca. Vocabula Græca à scriptoribus Latinis, vel in sua integritate retinentur, atque ita retinent, & speciem, & genus, & terminationem. Vel Latinè inflectuntur iuxta Horatij monitionem docentis, verba Græca fidem esse habitura, si parcè sint detorta.

Quintilianum consule in 1. instit. oratoriarum cap. 9. quærentem, an externa nomina inflecti debeant per casus eadem ratione, qua nomina Latina. Asserit, grammaticum veterum amatorem negaturum esse quicquam ex latina ratione mutandum. Nec memorat veteres, qui cum matre Euandri loquebantur: sed inter veteres ponit Ciceronem, ac Cæsarem, hoc est, optimi status latinitatis authores. Recentiores grammaticos probare Græcam declinationem potius in Græcis vocibus. At Quintilianus probat magis latinã declinationem, quousque patitur decor. Accipe vocabulum *Epitome* Græcũ est: Si græcè inflectas, epitome epitomes, fæmininum est; sed nullius Latinæ declinationis. Si Latinè inflectas, necessariò in genere neutro erit, vt mille, cete, rete, cubile. Nullum enim latinum nomen in E terminatur, nisi neutri generis. Quocirca mihi latinè scribenti, & scholastico stilo, non poetico, ex necessitate dicendum fuit epitome Theologicum. Poetæ conceduntur aliquando exoticæ voces ad ornatum, & delectationem. Scholasticus, si quærat ista, ridiculus erit. Quam ob rem multi, & docti homines scripsere Epitoma, vel Epitome in genere neutro, pro vt accuratè, & copiosè ostendit Admodum Reu. Pater Magister Franciscus Bettotus in hac alma Vniuersitate Metaphysicus. Denique concludam cum Quintiliano. "In cæteris, quæ poterant vtroque modo efferri, qui græcam figuram sequi malit, non Latinè quidem, sed citra reprehensionem loquetur,, Ergo dicens Epitomen Theologicam, non loquitur Latine: dicens epitome Theologicum Latinè loquitur.

Aliquando igitur nomina Græcè declinantur, & retinent suũ genus, aliquãdo Latinè, & possunt mutare genus, vt fiat declinatio iuxta regulas Latinas. Sic domus Græcè est masculini generis, Latinè fęminini: chaos Græcè neutrius, Latinè masculini. Sic epitome si græcè declines, est fęminini generis; si latinè necessario debet esse generis neutri, docente S. Augustino, etiam in sua grammatica accuratissimo, sub principio. "Ab E. littera vocali nullum (nomen) Latinum, nisi iuncta præpositione masculinum inuenitur, vt proconsule, proprætore. Ergo iuncta præpositione fiunt Latina, vt dixi proprætore, proquæstore. Nam veteres nominatiuo casu *proconsul* dicebant, attendentes, nullum nomen Latinum exire in E. littera nominatiuo casu generis masculini.

Ald. instit. Grã. li. 1. car. 6.

fœminino nullum Latinum, sed Græca solum, vt Andromache, Niobe,

be, Libye, Ecate, Euterpe, quorum genitiuus in es exit: vt Andromaches, Niobes, Libyes, Ecates, Euterpes, ſed hæc cum Græcis tractamus.

A neutro E. littera in nominatiuo, monile, ſedile, cubile, &c. quæ paulò poſt in regula neutri generis per omnia nomina ponemus. „Volens ergo imponere libro Scholaſtico titulum, nolui agere cum Græcis, ſed cum Latinis, & iuxta regulam Auguſtini, atque Horatij nomen hoc *epitome* Latinè declinare; quare in genere neutro ex neceſsitate erat dicendum *Epitome theologicum*. Monitus à Doctiſsimo viro Ioanne Cottunio, natione Græco, quoniam videbam poſſe etiam Græcè dici, *Epitome Theologica* obſequutus ſum amico, atque cum Græco Græcè declinaui, cum Latinis Latinè. Rem lepidam narrabo. Excellentiſsimus vir Dominus Marius Mazzolenus cathedrã philoſophicam in hac Patauina Vniuerſitate rexit, ſupra quadraginta annos; vir bonæ memoriæ & præſtanti Philoſophia, & nitida latinitate. Is cum ad me viſendum pro ſua in me humanitate veniſſet, incidiſſetque memoria de libro Theologiæ Scholaſticæ publicato; comiter poſtulauit à me vnum exemplar: allatum eſt, (vti cum alijs efficiendum decreueram) cum inſcriptione duplici, in vna erat, *Epitome Theologicum*, in altera *Epitome Theologica*: illique dixi cauſam duplicis impreſsionis. Ille aliquãtiſper moratus, re perſpecta, dixit, malle ſe Latinam. quàm Græcam declinationem, & accepit *Epitome Theologicum*.

A multis quoque vox *epitome* in genere neutro ſcripta eſt. Sed hoc ab aliquo alio copioſè dicetur. Nũc Alphõſi Ciacconij aſcribo dictum in tract. de Traiani ſalute, relatum à Franciſco Collio, de *animabus Paganorum* par. 2. car. 115. "*Vel in præteritis reliquerit in ſuo epitome ex Dione Xiphilinus*. „Neque iſtam loquutionem reprehendit Collius, qui ſine comparatione eſt Liceto melior in Theologicis, hiſtoricis, grammaticis rebus. Emendet Licetus prius ſuos barbariſmos, & ſolæciſmos, ſuumque ſermonem raptatum ſerpentis ad inſtar, fracti pluribus ictibus, atque ita partem attollentis, partem raptantis, partem deſerentis. Qui ſine errore ſcribit, aliorum errores impugnet: ſed meminerit, quandoque & Homerum dormitare.

Obſeruatio Vndecima.

Bal. SI obſeruas in grammatica, quid in Logica facies? quod certè magis decet veros diſputatores.

Matt. Vnica obſeruatio Logica pro omnibus, & ſingulis paginis ſufficiat. Hæc eſt. Dominus Licetus in tota hac epiſtola ſua cõtra me, ne vnũ quidem ſyllogiſmum conſtruxit; qui tamen in cap. 3. me reprehendit, quòd rationes non ſyllogiſticas erexerim. Quare ipſe callida

pietate

pietate format argumenta mea, ſed cum tot, tantiſque vitijs; vt ſi Licetus in ea vitia incurrit ex ignorantia intellectus: illi deprecer à Deo tempus Logicæ ediſcendæ. Si admiſit ex malitia voluntatis: implorem illi à Deo meliora inſpirari. Quodque deterrimum eſt, vitia ab ſe commiſſa in formandis ſyllogiſmis, mihi attribuit iniuſtiſſimè. Itaque, Balde ſolers, accuratè perſpice in ſingulis paginis, ſi fortè ſyllogiſmum aliquem exactè formatum reperias, mihique indica: atque ſcito, me magnam indicij gratiam perpetim habiturum.

Bal. Faciam libens. Sed in hac ſecunda pagina attende ad concluſionem propoſitam, & ad probationem concluſionis.

Matth. Attendam pro viribus.

Bal. Termaximus vult probare, angelos appellari lucem in oraculo Iſaiæ propoſito ex cap.45. Propter hoc in pag.2. lin.19. proponit iſtam concluſionem. "A creatione ſtatim omnes angeli nomine lucis in ſacra Scriptura nuncupari conſueuerunt.„

Matth. A vocabulis figuratis poſitis vno in loco Scripturæ ſub vno ſenſu, non valet conſequentia, vt alio in loco Scripturæ accipiantur eodem ſenſu. Nam ſi ſemel Chriſtus eſt dictus *Leo* in Apocalypſi 5. In prima Petri 5. Diabolus dicitur *Leo.* Et ſanctus Auguſtinus in 3. de doctrina Chriſtiana, docet nomine *ſcuti* ſignificari aliquando voluntatem Dei: at non ſemper, nam alibi *ſcutum* fidem ſignificat. Dato itaque, quòd angeli aliquando dicantur *lux* in ſcriptura: non ſequitur, vt vbicumque nomen lucis ponitur in ſcriptura, angeli ſignificentur. Saluator ait: *Ego ſum lux Mundi* Ioan.8. Et 1. Ioan.1. *Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ,* & Matthæi 25. *Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona.* Non ergo ſequitur in cap.45. Iſaiæ ſignificari angelum: cum ſanctus Hieronymus per lucem, eo in loco ſignificari diem dicat, quemadmodum in cap. primo Geneſis: Deus *lucem appellauit diem*: Argumentum nihil valet. *Angeli alicubi in ſcriptura dicuntur lux: ergo & in hoc Iſaiæ 45. dicuntur lux.* Nego conſequentiam, quam probare ex Liceto tuum erit.

Bal. Probatio eſt ex authoritate.

Probat. Nam Areopagita in opere de diuinis nominibus, & in libro de cęleſti Hierarchia docet, frequenter angelos appellari nomine ſplendoris, luminis, aſtrorum. Citat in margine cap.1. & 2. & ſeq.

Probat. Nam angelos Auguſtinus lucem primò creatam dicit 11. de Ciuit. cap.7. "Aut lucis nomine ſignificata eſt ſancta Ciuitas in ſanctis angelis, & ſpiritibus (Licetus legit ſpiritualibus) beatis, de qua dicit Apoſtolus, quæ ſurſum eſt Ieruſalem mater noſtra æterna in cęlis. „Item in primo de Geneſi ad literam.„ Quid eſt lux ipſa, quæ facta eſt, vtrum ſpirituale quid, an corporale? Si enim ſpirituale, poteſt ipſa eſſe prima creatura, iam hoc dicto perfecta, quæ primo cęlum appellata eſt, cũ dictũ eſt: in principio fecit Deus cęlum, & ter-

ram;vt quod dixit Deus, fiat lux,& facta eſt lux, eam reuocante ad ſe Creatore, conuerſio eius facta, atque illuminata intelligatur.„

Matth. Sanctus Dionyſius Areopagita in lib. de cęleſti Hierarchia loquitur præcisè de angelis in cęlo beatis.

Sanctus Auguſtinus de angelis Sanctis,& ſpiritibus beatis in ſuperna Ieruſalem, loquitur de conuerſis ad Deum, & conuerſione illuminatis.

Bal. Maximè, de angelis beatis in cęleſti ciuitate reſidentibus loquuntur.

Matth. Forma igitur argumentum Liceti.

Bal. Angeli cęleſtis Hierarchiæ dicti ſunt lux ex Areopagita. Angeli ſancti, & conuerſi ad Deum dicti ſunt lux ex Auguſtino. Igitur ſtatim à creatione omnes angeli dicti ſunt lux.

Matth. Lux, quæ ſumitur in antecedente, eadem eſt ſumenda in conſequente.

Bal. Omnino. Nefas enim eſt credere doctiſſimum Licetum æquiuocatione abuti. Lux igitur beatitudinis accepta eſt in antecedente, & lux beatitudinis in conſequente.

Matth. Ita quidem accipi debet *lux* in vno ſignificato,ſi iura logicæ ſeruauit Licetus. Sed iſta concluſio. *Statim à creatione omnes Angeli dicti ſunt lux* luce cęleſtis Hierarchiæ, luce beatitudinis, eſt hæretica propter tres cauſas.

Primam, omnes angeli ſunt beati, eſt hæretica: quoniam in Euangelio Matthæi 25. Diabolus,& angeli eius damnantur.

Secundam, quia beati angeli, & conuerſi ad Deum ſunt confirmati in gratia, nec peccare poſſunt; ſi autem ſtatim à creatione omnes angeli fuerunt lux beatitudinis,ergo nullus angelus peccauit: quæ eſt manifeſta hæreſis contra Iudam Apoſtolum in ſua epiſtola, & Petrum Apoſtolum in 2.cap.2. dicentem. "Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, &c.„

Tertiam; In omni creatura libera ſunt duo ſtatus,viæ, & termini: prior ſtatus eſt viæ, in quo poteſt mereri, & demereri: poſterior termini, in quo præmio,vel pœna afficitur. Quanta fuerit mora viæ angelorum,res non eſt manifeſta propter varias Doctorum opiniones: omnes tamen Scholaſtici in 2.d.4.& 5. deſerunt Magiſtrum Sententiarum, atque docent, Angelos non ſtatim,ac creati ſunt,fuiſſe beatos: ſed prius fuiſſe in ſtatu meriti,vel demeriti.Sed hæc tertia cauſa,fortè non concludit expreſſam hæreſim, vt minimum tamen ſententia Liceti eſt contra communem Theologorum in re grauiſſima.

Bal. Perturbant me duo Liceti dicta; nam in pag.2. Omnes angeli dicti ſunt lux,& de omnibus per relatiuū *quos* dicitur pag.2.lin.5. "Quos Ioan. in Apocalypſi, ſtellas,& Auguſtinus lucem primo creatum dicit.„ Sed in pag.3. à lin.3. ad 9. docet Termaximus, angelos conuerſos ad Deum eſſe illuminatos, & lucem primò creatam. Valde autem eſt abſurdum, omnes angelos eſſe ad Deum conuerſos, illumina-

minatos, confirmatos, beatos, sanctos; nam & Diabolum & angelos eius sanctos esse dicere, & animus & lingua refugiunt.

Matth. Dicerem Licetum sibi ipsi contradicere: nisi antea obseruassem, Licetum artificiosè procedere: & nunc semen erroneum spargere, nunc veris catholicis circumpositis occultare semen, donec radices altiùs figat.

Bal. Contradictoria, omnes angeli sunt lux beatitudinis: & non omnes angeli sunt lux, idest non omnes sunt conuersi ad Deum aut beati: ego quoque deprehendi. Sed detege semen erroris, vt iactas: detege & inuolucra veritatis ad errorem occultandum circumposita.

Matth. Verum catholicum est, Angelorum quosdam peccauisse, & esse damnatos, ac proinde tenebras appellatos. Aliquos item angelos ad Deum esse conuersos, & beatos: qui iuxta probabilem Augustini expositionem prius cęlum informe fuerunt, posterius conuersione ad Deum facti sunt lux. Sed antequam hoc velamentum catholicum apponeret Licetus, proposuit cõtradictorium falsum, & erroneum, quòd omnes Angeli sunt lux, sunt sancti, & beati, atque adeò impeccabiles. Hoc dogma falsum, verum est ad aures Aristotelis, quem Licetus etiam in ista Theologica epistola Magistrum vocat sæpè: Christum, qui verè magister est, nunquam Magistrum vocauit. Propter hoc infra in gratiam Aristotelis præter omnium Theologorum, quod sciam, opiniones, Licetus æuas naturas angelorum inuexit. Vnam eorum, qui cęlum mouent iuxta 12. metaphysicæ, alteram eorum, qui extra cęlum sunt, de quibus in 1. de cęlo 100. scribitur Licet. Pag. 86. & 87.
"Neque quæ illic sunt, nata sunt in loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, neque vlla trasmutatio vllius eorum est, quæ super extima disposita sunt latione. Sed inalterabilia, & impassibilia, optimam habentia vitam, & per se sufficientissimam perseuerant toto æuo."

Credat igitur aliquis illi propositioni: *Omnes angeli sunt lux*, idest sunt beati & cęlestis Hierarchiæ: statim adiunget Licetus, omnes tales sunt optimam habentes vitam, sunt impeccabiles, & intransmutabiles: igitur omnes angeli siue naturæ motricis, siue non motricis sunt in æternum beati, & impeccabiles. Quæ autem dicta sunt cum Christianis de lapsu, & pęnis angelorum, sunt Christianorum figmenta, & à me dicta ad plausum populi; nam philosophicè cum meo Magistro teneo, omnes *angelos esse cęlestis status compotes*. Contendit Licetus Aristotelem fuisse Iudæum, atque etiam in Aristotele, & in Aristotelis sententia Iudaismum fouet: nec multum abest à doctrina Rabbi Moysis, qui solos illos angelos ponit, quos Aristoteles motores cęlorum posuit.

Bal. Ne quæso tàm facilè suspiceris mala de viro Termaximo.

Matth. Vtinam non ita sit. Vtinam nemo Theologiam hanc falsam à Liceto ebibat.

Bal. Sed interim ad Logicam reuertere, & argumentum Liceti, vt optimum recognosce.

Matth. Reuertor, Atque primum dico à Liceto non esse formatum syllogismum, à te formatum esse enthymema.

Bal. Fateor, tale fuit. Angeli beati & cęlestes sunt lux, ergo statim à creatione omnes Angeli sunt lux.

Matth. Soluam hoc argumentum pro veritate. Antecedens agit de luce, quæ est *quale*: consequens est cum particula, *statim à creatione*, & significat *quando*; quæ est fallacia figuræ dictionis in secundo modo ex mutatione prædicamentorum.

Secundò, est fallacia consequentis, à minus communi ad magis commune cum distributione magis communis, iuxta Petrum Hispanum, & Doctorem Angelicum, vt si arguas. Homines studiosi philosophiæ sunt docti, ergo omnes homines sunt docti. Ita nunc arguit Licetus: Angeli beati sunt lux, ergo omnes angeli sunt lux.

Tertiò, est figura dictionis, mutata suppositione in tertio modo illius fallaciæ, nam in antecedēte est suppositio determinata, & subiectum antecedentis est hoc aliquid in respectu ad subiectum consequētis, quod est quale quid: atque in consequente accipitur vniuersaliter, & distributiuè. Itaque proceditur à suppositione determinata ad confusam, & distributiuam; & mutatur hoc aliquid in quale quid.

Quartò, est fallacia accidentis. nam *Angeli beati* in antecedente cum angelis in consequenti sunt partim idem, partim diuersi propter accidens. Quod autem attribuitur toti per accidens attribuere subiecto soli, quasi sint totaliter idem, est fallacia accidentis, quemadmodum D. Thomas in libro de fallacijs.

Bal. Possumus ne formare in syllogismum hoc enthymema?

Matth. Conclusio est vniuersalis affirmatiua: omnes Angeli sunt lux. Verùm iuxta regulam primi Priorum secto 3. cap. 1. non potest cōclusio hæc probari, nisi in prima figura, primo modo. Tres termini sunt *lux*, *Angeli*, & medius *Angeli Beati*. Propositio erat indefinita, angeli beati sunt lux, quæ debet esse maior, quia maior extremitas in ipsa est, nempe prædicatum conclusionis: fietque syllogismus.

Omnes angeli beati sunt lux.
Omnes angeli sunt angeli beati.
Ergo omnes angeli sunt lux.

In hac resolutione minor est hæretica, sicut & conclusio intellecta de luce beatitudinis. Si hæc resolutio non videatur bona logico Liceto, resoluat ipse meliùs.

Obseruatio Duodecima.

Matt. Lege iterùm ad pag. 2. Liceti lin. 21.

Bal. Vti constat ex Areopagita, cùm in opere de Diuinis nominibus,

nibus, tùm in cęlesti Hierarchia scribente "Frequenter angelos appellari nomine splendoris, luminis, & astrorum. „In margine citatur cap. 1. & 2. & seq.

Matth. ha ha he.

Bal. Quid adhoc rides?

Matth. Quoniam hæc pag. 2 "non inuidet primæ. In 1. pag. prima citatio huius libri falsa est. In hac secunda pagina simul conglobatæ sunt quatuor citationes falsæ. Legi enim consultò primum, & secundum caput libri de diuinis nominibus, & libri de cęlesti Hierarchia: visurus, an stellæ nomen, vel astri datum illic esset angelis à beatissimo Dionysio Areopagita. Christo, Stellæ nomen datum est, angelis non est datum; ne mihi credas. librum tibi offero legendum, & offeram cuicumque volenti legere. Aliud est, ò Balde, iactare concilia, & patres, aliud veraciter patres, & concilia citare. Primum in cuiusque hominis, vel otiosi literatoris potestate est. Secundum & hominis, multum laboriosi, & exercitati.

Addo, Sanctum Dionysium, cap. vltimo lib. 21. de cęlesti Hierarchia collegisse per Theologiam symbolicam plurimas res sensibiles, per quas diuina scriptura nos eleuat ad cognoscendam beatorum angelorum naturam, & acta. Sunt autem numero triginta sex proprietates ignis: & quadraginta formæ corporum; prout Scholiastes in eum locum obseruat. Nunquam tamen hanc rem sensibilem, quæ stella est, vel astrum angelis beatissimus Pater applicauit.

Bal. Quare de *astris* notasti potiùs, quàm de splendore, aut lumine?

Matth. Quoniam Licetus textum Iob cap. 38. *Cum me laudarent astra matutina*, & Apocalypsis 12. *trahebat tertiam partem stellarum*, adduxit ad probandum, quasi angeli dicantur in hisce scripturis astra, & stellæ. Scio aliquos viros doctos id affirmare. Scio item alios negare: propterea in hac parte studium posui. Non debuit tamen Licetus ex re dubia, & controuersa probare conclusionem suam, *Omnes Angeli statim à creatione sunt lux.* quando enim per rem incertam probatur conclusio incerta, est petitio principij iuxta secundum priorum cap. 21.

In eumdem offendunt lapidem probationes ex authoritate D. Augustini ex 11. de Ciuit. Dei cap. 7. & 1. de Genes. ad literam cap. 3. nam Augustinus loquitur dubitatiuè, conditionatè, disiunctè. Inquirit, non resoluit. Ergo ex re incerta incertam probat Licetus. Indulgentiores simus. Dixerit Augustinus per cęlum significari angelum informem, per lucem angelum formatum. At in loco Isaiæ 45. per lucem intelligi angelum, Licetus dixit, Augustinus non dixit. Ergo spiritum proprium Licetus sequitur, non spiritum Patrum.

Obser-

Obseruatio Decimatertia.

Bal. LIcetus in pag.3. lin.13. "Quia ista creatio angelorum omnium, & confirmatio bonorum in gratia, & eiectio pranorum è cęlo facta fuit vno, & eodem die primo creationis vniuersi mundi corporei, sub nomine cęli, & terræ comprehensi."

Citat ad marginem D. Thomam p.1. q.64. art.1.

Matth. Falsa citatio. Nil tale ibi D.Thomas.

Bal. Quid tu toties crimine falsi Termaximum sapientum insimulas? Porrige primam partem D.Thomæ; non credam falsò citari, nisi hisce oculis videam, hisce manibus contrectem.

Matth. En librum. Esto mihi alter Thomas non credulus, vt credas.

Bal. Legi, & relegi: nil tale continetur in illo Articulo, quale narratur à Termaximo. Fortasse aliquid citat ex antecedentibus, & consequentibus. Sed sermonis textura in artificio Termaximi viri, id non permittit.

Obseruatio Decimaquarta.

Matt. TEmpus requirendi non deerit tibi, interea ego reperi aliam citationem falsam in eadem pag.3. lege lin.20.

Liceti. Bal. "Porrò sicuti nomine lucis primum à Deo creatæ, mysticè signatur ab Isaia vniuersa natura angelica, quæ propter suum intellectum in actu, vel ab Aristotele comparatur aptissimè lumini, quod obtenebrarunt sibi per culpam iniqui."

Citatur in margine 3. de Anim. 18.

Matth. Quid tibi videtur, acute Balde? Aristoteles in 3. de Anima loquitur ne de intellectu animastico, an de intellectu angelico?

Bal. De intellectu Animastico sine dubio, nam & intellectum animasticum animæ humanæ comparat lumini. Postquam enim dixit in omni natura esse aliquid vt materiam, aliquid vt factiuum omnium, quæ spectant ad illud genus: concludit "Necesse est, & in anima has existere differentias. Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit: quidam verò, quia omnia facit, vt habitus quidam: quale est lumen. Ita in textibus 17. & 18. 3. de Anima.

Matth. Comparatur ergo ab Aristotele intellectus animasticus cum intellectu animastico, factiuus cum materiali. & horum, intellectus faciens animæ asseritur esse quale lumen, quod potentia colores facit actu colores. Non comparatur siue aptissimè, siue ineptissimè intellectus angelicus, vel natura angelica lumini.

Bal. Tria hic mihi non placent. Primum, quòd in natura angelica ponat intelle-

intellectum agentem quale lumen: hoc enim vniuersa Thomistarum schola reprobat. Secundum, quòd confundit intellectum in actu cum intellectu agente: id quod est contra textum. nam in textu 18. Aristoteles intellectũ agentem considerat, & lumini assimilat; in textu 19. & 27. tractat de intellectu in actu. Tertium, non est contra textum solummodo, sed etiam contra fidem catholicam, scilicet confundere intellectum humanum cum natura angelica. Dicere enim intellectum agentem, vel intellectum in actu animæ humanæ esse naturam angelicam, vel angelum cum fide catholica non consistit.

Matth. Intellectum animæ humanæ non esse intelligentiam separatam, vel angelum, verum est. Quod Licetus dicit, est placitum Arabum, relatum à concinate in 12. Met. q. 58. Cardinalis Toletus in 3. de An. q. 14. car. 147. col. 2. refert authores istius sententiæ. "Marinus quidam Græcus ex Philopono putat intellectum agentem esse angelum quendam, qui est substantia inferior Deo, est tamen separata. Vnde possibilem ponit esse in nobis non separatum, agentem verò separatum. Hoc sequutus est Auempace in epistola de luce, & Auicen. 9. Met. cap. 4. Colchodeam enim illam dixit esse intellectũ agentem, & species facere in possibili: inter nostros Caetanus Cardinalis. Hi enim omnes intellectum agentem separatam ponunt substantiam præter Deum: quamuis Caetanus secundum Aristotelem solùm teneat." De qua opinione censuram tulit S. Bonauentura in 2. d. 24. q. 6. num. 43. "Modus iste ponendi fundatus est super verba philosophorum, qui posuerunt animam rationalem illustrari à decima intelligentia, & perfici ex coniunctione sui ad illam; sed iste, modus dicendi falsus est, & erroneus, sicut supra improbatus fuit d. 8. nulla enim substantia creata potentiam habet illuminandi, & perficiendi animam propriè intelligendo: imò secundum mentem immediatè habet à Deo illuminari, sicut in multis locis Augustinus ostendit."

Bal. Iustè, ac solidè B. Bonauentura.

Matth. Distingue mecum. Vel ponit Licetus intellectum agentem, de quo Aristoteles, esse vnum Angelum in omnibus hominibus: vel in singulis hominibus singulos Angelos esse intellectum agentem, quale lumen. Si primum dicat: incidit in hæresim damnatam à Concilio Lateranense sub Leone decimo sessione 8. Damnantur enim asserentes vnam animam in omnibus hominibus. Si secundum: incidit in aliam hæresim, quæ asserit animas hominum esse angelos. Quam opinionem in Peripateticis multis esse, docet Suessanus libro 1. de dæmonibus cap. 5. & 6.

Bal. Animaduerto apud philosophos quosdam variari voces, non variari rem. Statuunt in homine duas formas, vnam assistentem, & hanc immortalem, atque vnam in omnibus hominibus; alteram informantem, ac mortalem, & multiplicatam ex multiplicatione corpo-

rum.

rum. Primam vocant, aliquando Deum, aliquando substantiam separatam vt angelum, quandoque intellectum agentem, quandoque possibilem, quandoque animam intellectiuam. Sed re vera est vna forma assistens in omnibus quomodocunque Vertumni se vertant. At secundam formam, quæ internè constituit hominem, mortalem dicunt, & multiplicatam, & informantem. Nomina vertunt: nunc eam appellant cogitatiuam, nunc intellectum possibilem, aliàs animam. Sed res eadem est; nempe anima hominis est mortalis, substantia separata est immortalis, & vna in omnibus.

Denique orta est noua opinio, quæ ponit animas hominum esse angelos immortales, & ex peripatetica officina orta est, ad negandos angelos, & dæmones. Quam, præter Suessanum, attigit quadantenus Iodocus Coccius in thesauro catholico lib.4. art.1. car.128.

Matth. Mihi ratum est, intellectum illum ab aristotele comparatum lumini, non esse naturam angelicam, vel angelum, siue vnum in omnibus, siue singulum in singulis hominibus. Aliud enim est anima, & eius duplex intellectus; aliud natura angelica. Itaque in hac obseruatione duo sunt notata, primum est falsa citatio textus, qui loquitur de intellectu humano, & falsò citatur esse loquens de intellectu angelico. Secundum est introductio falsi dogmatis in philosophia, & in Theologia, quòd intellectus agens illuminans animam sit natura angelica.

Obseruatio Decimaquinta.

Matt. SEd amabo, ne graueris relegere eandem periodum in pag.3. lin.20.

Bal. Libenter. "Porrò sicuti nomine lucis primùm à Deo creatæ mysticè signatur ab Isaia vniuersa natura angelica, quæ propter suum intellectum in actu, vel ab Aristotele comparatur aptissimè lumini, quod obtenebrarunt sibi per culpam iniqui.„

Matth. Interrogo, an Licetus intelligat hic homines iniquos, de quorum intellectu, veluti lumine, differit Aristoteles?

Bal. Nequaquam: sed sub intelligitur nominatiuus casus *Angeli iniqui.*

Matth. At nominatiuus *Angeli* nō est scriptus à Liceto in hac periodo: sed substātiuum illius adiectiui *iniqui* est *natura Angelica*; nec alium casum reperies, qui possit regere adiectiuum *iniqui*.

Bal. Euax. *Natura Angelica iniqui*: esset solæcismus, & discordantia puerilis in genere, & numero: quod à præstantissimo nostri temporis Philologo longissimè abest.

Matth. Quantumuis sit solęcismus, alius nominatiuus non regit adiectiuum *iniqui* in epistola Liceti, nisi *natura Angelica*. Reprehendit alios in grammatica, vt licentiùs Licetus erret in grammatica.

Obser-

proprietatem linguæ suæ. „Sacer Theologus iuxta proprietatem linguæ sacræ si loquatur ex proprijs principijs loquitur & proprias cōclusiones sic educet. Ea propter Augustinus tom.9.tract.10.in Ioan. num.20.D. docet quomodo Christus dicatur habere fratres. "Fratres enim scriptura nostra, non eos solos appellare consueuit, qui nascuntur ex eodem viro, & fæmina, aut ex eodem vtero, aut ex eodem patre quamuis diuersis matribus, aut certè ex eodem gradu velut compatrueles, aut consobrinos; non solùm hos fratres nouit dicere scriptura nostra. Quomodo loquitur, sic intelligenda est. Habet linguam suam: quicumque hanc linguam nescit, turbatur, & dicit. Vnde fratres Domino? Num enim Maria iterum peperit? Absit, inde cœpit dignitas virginum. Illa fæmina mater esse potuit, mulier esse non potuit. Dicta autem mulier secundum fæmineum sexum, non secundum corruptionem integritatis. Et hoc ex lingua ipsius scripturæ. Nam Eua statim facta de latere viri sui, nondum contacta à viro suo nostis, quia mulier appellata est: & formauit eam in mulierem. „

Secundo ex patribus, Sanctus Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi pag.258.ex impressione Parisiensi 1627. Authoritate Patrum.

"Sed dicendum est, neutiquam Deum, vt hominem esse, cum homo nō sit, vt Deus; Homo enim *ex materia, eaque patibili Creatus est.* Deus contra immateriatus, & incorporeus existit,„& infra docet & Deum & homines condere: atque esse. "Quid igitur? ita ne Deus condit vt homo, aut eodem modo *esse* dicitur? absit: aliter enim de Deo, vocabula accipimus, aliter de hominibus eadē illa interpretamur.„ „Ponit verò differentiam, quia homines, dum condunt, materiam præsupponunt, Deus vero creat sine vllius rei, aut ope, aut opera. Nec intelligo, quod semper ita Deus creet, nam paulò ante dixit hominem esse creatum ex materia, nec tamen ab alio creatus est, quàm à Deo.

Sanctus Augustinus tract.24. in Ioan. "Quis enim & nunc pascit vniuersum mundum, nisi ille, qui de *paucis granis segetes creat?* Et de moribus Manich. cap.7. Enchirid. cap.88.

Sanctus Ambrosius 3.de fide cap.4. "Vnde intelligimus illud, quod de incarnatione Domini scriptum est: Dominus creauit me principium viarum suarū in opera sua: id significare, quod ad redimenda opera patris, Dominus Iesus *ex Virgine sit creatus.* Infra in eodem capite iterum dicitur, *creatus ex Virgine.* S.Fulgentius ad obiectionem 3. Arianorum. "Neque enim ignorare debemus ipsum in sæculo *secundum carnem creatum ex homine*: qui sine initio secundum diuinitatem creator est generatus ex Patre Damasc.3. de fide cap.2. & est in Magistro Sentent. libro 3. dist.3. „Copulauit sibi ipsi *ex sanctissimis*, & purissimis ipsius Virginis sanguinibus nostræ antiquæ conspersionis carnem animatum anima rationali, Creator generatus.

& intellectiua non seminans, sed per Spiritum sanctum creans. „
S. Leo serm.8. de Natiuit. car.22.col. 2.C. "Nisi ipse esset filius Virginis, qui creator est matris.
Ex ratione.omne compositum necessariò in sua creatione præsupponit materiam ordine vel originis,vel durationis: iuxta consensum Patrum,relatum à Diuo Thoma 1.p.quæst.66.art.1. Quod autem præsupponit materiam, ex qua fit in sua creatione,non producitur sine interuentu materiæ: ergo nullum compositum est creatum sine interuentu materiæ.Composita verò creantur propriè iuxta D.Thom. 1.p.q.45.art.4.ergo in omni creatione propriè interuenit materia,& Liceti definitio non competit vlli creationi compositorum.
Ex maxima secunda argumentor. Nulla bona definitio competit alijs à definito. Sed hæc definitio Liceti competit factioni, qua facta est materia prima à Deo: quoniam materia prima non est creata, neque creabilis, vt probatur à D.Thoma loco nunc citato. Creatio enim propriè est compositorum,& subsistentium. materia vero prima nec potest esse composita,nec subsistens; ergo non est propriè creata,neque creabilis; fit tamen sine interuentu materiæ præsuppositæ,ne procedatur in infinitum. ergo definitio creationis datæ à Liceto conuenit factioni passiuæ ipsius materiæ, quæ factio non est propriè creatio. S.Bonauentura quoque in 1.d.8. quæst.6. num.53. asserit creaturam propriè dici de re per se existente. (Vocabulum *propriè* in quibusdam codicibus impressis non est: sed in codicibus manu scriptis in hoc D.Antonij conuentu seruatis, adest vox *propriè*.) materia verò non est nata per se existere 2.d.12.q.1.ergo non est propriè creatura,nec eius factio est propriè creatio: fit tamen sine interuentu materiæ.

Obseruatio Quadragesimasecunda.

Bal. Circa genus creationis, quod est productio,ambigo.Terquidem hic definit creationem Termaximus doctor; semper autem pro genere ponit productionem. Sed inferius ad pag.27. lin.vltima profert definitionem creationis talem secundum Arium. Creatio simpliciter omnis est productio ex non extantibus. Quæ definitio Arij cum definitione Termaximi in genere coincidit,fortè & in differentia,cum dicitur sine interuentu materiæ.Nunc tamen non placet Arij definitionem esse datam per productionem tāquam genus.
Matth. Quam ob causam?
Bal. Inter catholicos,& Arium fuit contentio circa genus,& circa differentiam creationis. ex eo enim,quòd Filius Dei diceretur creatus,& genitus,arguebat Arius,Filium Dei esse factum ex non substantibus, siue ex nihilo. Patres Niceni in symbolo docuerunt contra Arium,

filium

filium non esse factum dicentes, *filium esse genitum, non factum*; & in anathematismo, secundo loco anathematizat Ecclesia eos, qui dicũt, *Filium Dei esse factum ex non substantibus.* vnde apparet Arium sic fuisse argumentatum; omne creatum est factum, sed Filius Dei est creatus, ergo est factus. maior propositio indicat definitionem Arij esse istam, *creatio est factio ex non substantibus:* vnde per locum a denominatiuis, siue coniugatis cõsequitur, quòd omne creatum est factum ex non substantibus, quæ erat maior Arij. Si autem Arius dixisset, quod creatio est productio, & creatum est productũ: primò quidem Niceni Patres viderentur calumniatores, qui condemnant Arium, quasi asserentem Filium esse *factum*, cum ille assereret esse *productum*; secundò Patres negauissent filium esse *productum*, & Arius affirmauisset esse productum. in qua re Arius verum dixisset, quia filius est genitus, & omne genitum est productũ: ergo Filius est productus, vt catholici contra Sabellium tenent.

Matth. Rectè dicis. inter Catholicos & Arianos non fuit controuersia de *productione*, sed de *factione*. Arius contendebat filium esse factum, & primum in ordine rerum factarum: prout S. Athanasius in secunda oratione contra Arianos testatur, adducendo verba Arij ex libro Arij prætitulato *Thalia*. Idem testatur S. Ambrosius de Arianis in libro de fide contra Arianos cap. 2.

Et Sanctus Cyrillus Alex. lib. 4. de Trinit. car. 111. Creationem ascriptam Filio Dei, dicit non esse ex nihilo, & esse productionem. Ergo Arius hoc non dicebat: sed potius creationem esse factionem ex non substantibus.

Bal. Sabelliani & Ariani communiter dicebant, rem creatam esse quid factitium, & opus Dei vt patet in Epistola de decretis Nicenis apud Athanasium.

Matth. Puto Licetum callidè sic definiuisse, creationem esse productionem cũ Ario, vt me saltem in hac voce *productionis* ostenderet Ario esse consortem. Ego verò creationis vocem, vt æquiuocam distinxi, quoniam creatio est vel productio, vel factio, ex parte generis: vel ex aliquo, vel ex nihilo, ex parte differentiæ. Creatio est productio ex aliquo in scripturis expressa, vt Ecclesiastici 17. *Deus creauit hominem de terra,* & infra *creauit ex ipso adiutorium simile sibi*. Creatio verò secundum Arium est *factio alicuius entis ex nihilo*: siue creare est facere aliquid ex nihilo, prout dixi in libro defensionis pag. 249. quare mea definitio creationis differt & in genere & in differentia ab illa significatione creationis, qua vsus est Arius. Sed Licetus absoluit Arium in hoc prædicato *factum*, & damnat patres Nicenos, qui Ario imponunt *factum esse* de filio. Cum iuxta Licetum Arius diceret *productum*, non diceret *factum*. Similiter Licetus tanquam Arianam, damnat istam propositionem, *Filius Dei est productus ad intra*, quæ propositio est planè, & plenè Catholica ex D. Thoma 1. p.

quæſt.27.art.1.& Caetano ibi. ex D.Bonauentura in 1.d.19.nu.20. Scot. in 2.d.1.q.1.& ſæpius.Vt ergo catholicã propoſitionẽ dãnaret, poſuit pro genere in definitione creationis Arianę,& ſuę,*productionẽ*.

Licetus. Amplius in pag.179.lin.vlt.& in pag.180.ſequenti ſcribit contra me. " falſum eſt genus creationis eſſe productionem,ſi de genere proximo ſermo ſit, namque remotum eſt commune ad creationem omnem, ad generationem quamlibet,& ad effectionem, factionemque qualemcunque ſi verò ſermo ſit de genere remoto, & communiſſimo, falsò, perperãque ponitur ab opinione noua in definitione creationis propriè dictæ.,, Hæc doctrina Liceti ſtet pro hac negatiua propoſitione. In definitione creationis propriè,non debet poni productio,quæ eſt genus remotum. Sed affirmatiua, in definitione creationis propriè ponenda eſt productio, patet, quia Licetus in 1.pag. lin.9.in definitione creationis proprijſſimæ ponit productionem pro genere. Sic in eadem pag.1.lin.16.in pag.6.pag.30. In pag.76. lin. 14. & ſæpè cum definit creationem proprijſſimè dictam, ſicuti eſt iſta definitio, quam examinamus. Ergo Licetus contradicit ſibi ipſi.

Defenſ. pag. 34. 35. Nã ego in creatione ſcholaſticè accepta ſtatuo *factionẽ* pro genere, in ſcripturali creatione *productionem*; neque ſi genus extendatur ad alia eſt inconueniens, genus enim prædicatur de pluribus ſpeciebus.

Obſeruatio Quadrageſimatertia.

Bal. SVbiraſcor dum lego in pag.6. lin.24. Tu enim dicebas à Ter maximo viro nullum eſſe in hac epiſtola formatum ſyllogiſmum. Nunc autem ſyllogiſmus adeſt.

Matth. Negaui vtique reperiri ſyllogiſmum in forma, & ſi reperires hortatus ſum ad indicandum. Indica igitur.

Bal. In lin.24.ponitur concluſio.Inde creationis contemplatio meritò nobis excolitur in opere reſponſorum de ſeptimo quæſitis; concluſionem probat duabus propoſitionibus.

Prima propoſitio: numerus ſeptenarius iſte Pythagoricis Mineruæ dicatus, Pallas cognominatur, quæ ſine matre de capite Iouis orta proditur. "

Secunda propoſitio eſt." creatio proprijſſimè dicta, eſt productio rerum à ſolo Deo ſummo peracta ſine interuentu materiæ (quæ matris nomine donatur) per verbum ſuæ iuſſionis ore probatum. "

Matt. In ſyllogiſmo prius ponũtur pręmiſſæ,quàm concluſio; Licetus prius concluſionem ponit, poſtea propoſitiones. Siccinè fit ſyllogiſmus in forma? in nullo modo cuiuſuis figuræ inuenies concluſionem præponi propoſitionibus.

Secundò. Prima propoſitio eſt ſingularis: *iſte numerus ſeptenarius Pallas cognominatus* ibique eſt ſubiectum: prædicatum eſt, *quæ ſine matre de capite Iouis orta proditur*. In ſecunda propoſitione ſubiectũ eſt *Creatio*

tio propriissime dicta: prædicatum *productio rerum à solo Deo sine interuentu materiæ, idest matris*. Medius terminus est prædicatum in vtraque propositione, fitque syllogismus in secunda figura ex puris affirmatiuis; cum regula sit, In secunda figura ex puris affirmationis nihil sequitur. Hic syllogismus damnatur ab Aristotele in 1. priorũ sectio 2. cap. 2. vt inconsistens in secunda figura ex duabus affirmatiuis, nec non in 1. post. 92. reprehenditur in Cenæo.

Tertio. Regula est. In secunda figura maiori existente particulari nihil sequitur: at in hoc syllogismo maior est singularis, in qua ponitur terminus cõmunis determinatus pronomine demostratiuo.

Quarto. Ex Aristotele in 1. priorũ secto 1. cap. 24. & secto 3. cap. 1. in omni syllogismo adesse debet aliqua propositio vniuersalis. Vnde regula; Ex puris particularibus, indefinitis & singularibus nihil sequitur. At in syllogismo Liceti maior est singularis, minor indefinita.

Quinto. Regula est Aristotelis in 1. priorum secto 3. cap. 1. ne termini varietur secundum concretionem, & abstrationem, sed accipiantur vniformiter in præmissis, & in conclusione: vt aduertunt Tataretus, Albertus, Burana, Claramontius. Sed prima propositio habet, pro medio termino terminum concretum *Pallas proditur de capite Iouis sine matre*: secunda propositio pro medio habet terminum abstractum *productio à solo Deo sine materia vt matre*. Igitur in hoc syllogismo Liceti sunt quatuor termini.

Aliter. In prima propositione de *capite Iouis*. In secunda propositione *à solo Deo summo*. Iupiter Deus falsus, & Deus verus sunt duo termini valde differentes, & rursus sunt quatuor termini. Aliter de *capite Iouis, & de ore* sunt duo termini diuersi.

Sexto. Si propositiones conferas, vt colligas ex eis maiorem, & minorem extremitatem: maior extremitas est *numerus septenarius*: Minor extremitas est *creatio propriissime dicta*, debesqne concludere, ergo creatio est numerus septenarius; quæ conclusio non est eadem cum ea, quæ primo fuit proposita scilicet ista, *contemplatio creationis meritò nobis excolitur in opere de septimo quæsitis*. Aliud est *septenarius numerus*, aliud *opus responsorum de septimo quæsitis*, quod prædicatum in neutra propositione est. Aliud ergo vult probare sed non probat, & aliud probat non ad propositum. Eruntque in hoc syllogismo fortasse septem termini.

Septimò. In secũda figura cõclusio semper est negatiua: quod inductione patet in modis secundæ figuræ, Cesare, Camestres, Festino, Baroco. Licetus in hoc suo syllogismo cõcludit affirmatiuã in secũda figura. Si hoc modo pergat facere syllogismos, non Termaximum Logicum, sed Terminimum iustiùs dixeris.

Bal. Ne quæso, titulum doctissimo homini à me datum auferas. fortè enim quem putabam syllogismum, Licetus non fecit.

Matt. Nõ fecit vtique. Sed omissa forma, vis etiã in materia falsũ audire?

Bald.

Bald. Quid falsum?

Matth. Licetus pro se citat authoritatem Bongi in libro de mysterijs numerorum. Verba Bongi sunt. "Adeò autem septenario inoleuit opinio virginitatis, vt Pallas etiam nominetur. Sacris enim initiati Pythagoræi semper virgini sine matre natæ Mineruæ septenarium assimilant: quia & illa, nec partu est edita, sed ex Iouis orta capite." Licetus Palladem distinguit à Minerua, cui Pallas dicatur. Sed apud Bongum Pallas, & Minerua idē sunt. Itē propter virginitatem septenarius Pallas, Bongo nominatur, nō propter creationem vti Liceto.

Sed salua dignitate Bongi, non omnino sine matre nata est Minerua iuxta fabulas antiquorum. Nam Methis nupserat Ioui, quam prægnantem Iupiter deuorauit, ac inde prægnans euasit: & de capite, & cerebro suo Palladem armatam produxit. Monstrum hoc poeticum narrat, & acutissimè explicat in libro de sapientia antiquorum Eques Andreas Ciolus, qui erat à secretis Ferdinandi magni Ethruriæ Ducis. quarè si Pallas ex matre, & Patre orta est, non est similis creationi, quæ sine interuentu materiæ est. Profectò antiqui fabulatores resonabant, ex nihilo nihil fit: vnde factionem ex nihilo, idest *sine interuentu materiæ*, non concedebant.

Obseruatio Quadragesimaquarta.

Bal. Pergam legendo à pag. 6. lin. vltima. "Maximè quum septenarius numerus, ob septem dona diuina respiciat Spiritum sanctum inter cætera largientem hominibus pie requirentibus, ac inuocantibus eius opem bonum intellectum."

Matth. Quid nouitatis hoc est? cur non citat locum scripturæ, in quo septem dona Spiritus sancti ponuntur? Solet Licetus, vel apparentiam minimam vocabuli scripturalis non omittere: nunc rem, in qua oratio sequens fundatur, transilijt; scilicet non inuenit in concordantijs sub nomine *doni*, septem Spiritus sancti munera, quæ sub nomine *spirituum* septem Isaiæ 11. vers. 2. dicuntur in Christo Domino requiescere. "*Et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus consilij, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini.*" De quibus lege Magistrum in 3. sent. dist. 34. cum Scholasticis, & Beatum Bonauenturam tùm ibi, tùm in libro de septem donis.

Bal. Attende precationem Termaximi viri pag. 7. lin. 3. "Te precor enixe, Sancte spiritus, qui ferebaris Dominus in mundi creatione super aquas corporeæ substantiæ primum è nihilo conditæ.

Citat Gen. 1. 2.

Matth. Vtinam, & mente, & manu Spiritui sancto præmouenti obsequeretur Licetus. Sed non satis implorat opem Spiritus sancti, qui vult Spiritui sancto resistere.

Bal.

Bal. Quorſum iſta profers?

Matth. Quoniam Licetus, & contra eſſentiam, & contra loquutionem Spiritus ſancti nititur.

Contra eſſentiam. propterea,quod Spiritus ſanctus replet omnia propter ſuæ immenſitatem eſſentiæ,& præcipuè(ſapientiæ primo) *repleuit orbem terrarum* Licetus verò Dei eſſentiam reſtringit ad cælum,à terra abigit: ideò vtitur vocabulo *Domini*. Sicut enim *Dominus* regni in vno determinato loco exiſtens, per rationem dominij mouet,& gubernat totum regnum. Sic Licetus ponit Deum in toto vniuerſo, & vniuerſum in Deo per efficientiam, & regimen, & non aliter ex pagina ſui libri cart.228.

Secundò contra loquutionem,quia Spiritus ſanctus in Scriptura poſuit creationem ex aliquo expreſsè, creationem ex nihilo non poſuit;vt cum ait: *Omnipotens manus tua quæ creauit orbem terrarum de materia inuiſa*. nunquid ego adiunxi ab atiuum *de materia?* non profectò ſed Spiritus ſanctus, Sapientiæ 11.& Eccl.33. *Et omnes homines de ſolo,& ex terra, vnde creatus eſt Adam.* nunquid de meo appoſui de *ſolo*,ex *terra* ad vocem creandi? non ſanè,ſed Spiritus ſanctus.Cum ergo Spiritus ſanctus ita loquatur, Licetus attribuit Spiritui ſancto creationem aquarũ de nihilo,quã loquutionem Spiritus ſanctus nõ dixit:nõ apponit creationem ex materia,quã Spiritus ſanctus dixit.

Adhæc. *In principio creauit Deus cælum,& terram:* terram cum aqua annexa,& ſpiritu ſuper aquas creauit. Eadem eſt ratio de terra, & de aqua,terræ annexa. Terra vero creata eſt ex materia Sapientiæ 11. ergo & aqua. Neque hoc ex meo capite dico, ſed Sanctus Thomas 1.p. q.66. art.1. cum conſenſu Sanctorum docet; corpora fuiſſe formata ex materia informi, quæ ordine vel originis, vel durationis præceſſit formationem. Cum D.Thoma conſentit B.Bonauentura in 2.diſt.12.q.1.dicens omnes tractatores poſuiſse prius materiam eſſe creatam,ex qua corpora formata ſunt. Sed nos quoque imploremus Spiritum ſanctum verbis Eccleſiæ catholicæ."*Veni,Sãcte Spiritus,reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende.*

Bal. Abſoluimus ne iam proęmium?

Matth. Etiam, ſi duo breuiter, atque veraciter reſponderis.

Bal. Quæ nam iſta?

Matth. In titulo Licetus propoſuit ſe acturum de creatione ad intra: in hoc ſuo proęmio dixit ne aliquid de creatione ad intra?

Bal. Nihil.

Matth. In hoc proęmio dixit ne Licetus, Filium Dei eſſe verum Deum aut ſaltem eſſe Deum? Sic enim aduerſus Arianos,& Iudæos confitemur in ſymbolo, *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.*

Bal. Nec dixit eſſe Deum verum, nec dixit eſſe Deum.

Matth. Iam ingrediamur opus.

LIBER

LIBER TERTIVS

Obseruatio Quadragesimaquinta.

Bal. PRimum capitulum in epistola Liceti continet epistolam meam ad virum Termaximum scriptam.

Matt. Ad eam epistolam, quantum satis visum est, respondi. perge ad propria Liceti, hoc est ad caput secundum, quod incipit in pag.12. lin. penult.

Bal. Sic exorditur Licetus "Aeternæ mentis Verbum,quod intellectus diuinus intimè semetipsum comprehendens in æternitatis momento stabili producit."

Matth. Sæpè repetit Licetus, quòd intellectus diuinus seipsum intelligens producit Verbum sibi simile,vt in pag.72. lin.1. pag.104. lin. 12. pag.191. lin.5. Sed prima hæc propositio,*intellectus diuinus producit Verbum æternum,* est falsa;similiter,& secunda hæc, *Intellectus diuinus seipsum intelligens, & comprehendens producit Verbum.*

Prima propositio, inquam,est falsa: quoniam omne producens distinguitur realiter à producto. Sed per primam propositionem Liceti, Intellectus diuinus est producẽs Verbum,& Verbum est productum ab intellectu: igitur intellectus realiter distinguitur à Verbo,& Verbum ab intellectu.Conclusio est hæretica,nullum enim essentiale distinguitur realiter à persona,neque è contra: *sed intellectus est essentiale prædicatum commune tribus.*

Insuper, nulla distinctio realis est in Deo ad intra, nisi distinctio personarum, & distinctio proprietatum notionalium; intellectus autem non est formaliter persona,vel proprietas personalis: ergo intellectus non distinguitur realiter à persona Verbi,& patet quia intellectus est communis tribus, persona Verbi non est communis.

Quando autem conclusio est falsa, vel hæretica, & syllogismus est in forma; tunc vel ambæ propositiones sunt falsæ,vel saltem vna. Maior autem propositio à me addita,quòd omne producẽs distinguatur realiter à producto, est catholica, in qua fundatur contra Sabellium distinctio realis personarum; quia nihil potest producere seipsum,nec generare seipsum ex 1.de Trinitate B.Augustini cap.1. Igitur prima propositio Liceti, quæ est minor in proposito syllogismo sapit hæresim. Probatur ista consequentia, eo quòd propositio sapiens hæresim est,quæ asserit dogma peruersum,ex quo cum notorio vero,quod negari non potest,sequitur hæresis propriè dicta: quemadmodum docet Albertinus de cognoscẽdis assertionibus,quæst.5. num.17.& quæst.6.num.2. Sic euenit in proposito,quia maior mei syllogismi est verum notorium lumine supernaturali apud Augusti-

num

num loco citato: lumine naturali apud Aristotelem 2. de anima 47. dicentem, nihil se generat. Minor est propositio prima Liceti, ex qua sequitur, quòd essentia, siuè essentiale differt realiter à persona Verbi: quo dato Verbum non esset Deus, sed realiter differret à Deitate, intellectu, & voluntate Deitatis.

Tertiò argumentor, quæcunque distinctio rerum ponitur in diuinis, aut est naturæ à natura, aut personæ à persona, aut naturæ à persona.

Si primò intellectus producat Verbum, atque adeò sit res à Verbo distincta, aut distinguuntur primo modo, vt natura, & natura: quo dato, est hæresis patentissima, quia in diuinis est vnica immultiplicabilis natura, siue essentia.

Aut secundò distinguuntur, vt persona, & persona. Et sequitur, quòd intellectus est vna persona producens Verbum. Pater item est persona producens Verbum, & per consequens Verbum est productum à duabus personis. Quibus adde Spiritum sanctum, & sequetur quaternitas personarum in diuinis, quæ est hæresis manifesta. Præterea persona est formaliter incommunicabilis, intellectus est formaliter communicabilis: ergo intellectus diuinus non est persona distincta à persona Filij.

Aut tertiò distinguuntur intellectus, & Verbum, vt natura, & persona. Verùm in concilio Florentino in ratione Latinorum declaratum est, naturam non distingui, nec separari re à persona, sed ratione: at producens re distinguitur à producto: ergo intellectus producens non se habet, vt natura ad personam Verbi. Possent rationes magistri in primo dist. 5. adduci, quibus probatur, quòd essentia, siue natura, siue res, quæ est natura, non generat, nec generatur, vt patet etiam in capite *Damnamus* extra de summa Trinitate, & fide Catholica. Sed legatur Magister.

Quartò principaliter. Actiones, & maximè notionales, sunt suppositorum: quia per actiones notionales, quæ sunt relationes originis personæ constituuntur, & distinguuntur in esse personali. Sed intellectus non est suppositum, nam suppositum est incommunicabile, intellectus est communis tribus: igitur actio producendi Verbum non est ipsius intellectus vt principij, quod producit.

Bal. Hæ rationes sunt altius perpendendæ. Verè actio generandi, vel producendi Verbum est actio ipsius Patris, qui producit; nam intellectus per identitatem fortasse potest dici producere Verbum.

Matth. Si ad identitatem respiceres, etiam voluntas, & omnipotentia, & iustitia produceret Verbum: quin & spiratio actiua, quæ est eadem realiter cum Patre, produceret Verbum.

Bal. Qua igitur ratione concurrit intellectus ad productionem Verbi?

Matth. Quatuor per ordinem sunt dicenda.

Primum. In omni productione adest principium *quod* producit, & principiũ *quo* producit. Principium *quod* producit est suppositũ. Principium *quo* producit est natura, vel potentia naturæ vt intellectus, vel

voluntas. Principium *quod* producit, verè habet actionem, vt Pater est principium, *quod* producit filium: intellectus non est principium *quod*. Principium *quo* agendi non agit, vti ex Philosophia, & Theologia dictum est antea; ipsum producere, quod est principij *quod*, & patris, Licetus perperam attribuit intellectui.

Secundum. Iuxta doctrinam Sancti Augustini 9. de Trinitate cap. vltimo, ex cognoscente, & cognito paritur notitia: ideo intellectus solus non est principium *quo* totale, & adæquatum Verbi, sed requiritur aliud comprincipium, nempe essentia in ratione obiecti actu intelligibilis. Licetus in productione Verbi non meminit essentiæ.

Tertium. Obiectum potentiæ cognitiuæ est, vel primarium, vel secundarium; primarium est, quod sui virtute attingitur; secundarium, quod virtute alterius. Essentia diuina est primum obiectum virtuale, & adæquatum intellectus diuini, vt Scotus quolibeto 5. docet; cętera omnia siue ad intra, vt essentialia, & notionalia: siue ad extra, vt essentiæ creabiles, aut proprietates earum sunt obiecta terminatiua, & secundaria. Quare si intellectus diuinus non intelligeret primò essentiam, nihil aliud intelligeret. Quapropter Licetus ponens intellectum diuinum, qui cognitione comprehendat seipsum, producere Verbum, longè abscedit à vero in secunda propositione sua; quia intellectus est obiectum sui secundarium, non primarium: terminatiuum, non motiuum: est consequens, non virtuale. Idcirco Verbum est notitia genita comprehensiua solius essentiæ secūdum Scotistas, secundum Thomistas Verbum procedit ex cognitione comprehensiua essentiæ, personarum, & creaturarum; propter quod primarium obiectum omittitur à Liceto.

Quartum. Quoniam omne principium productiuum potest considerari vel cum prioritate ad actum producendi adæquatum, vel vt exercet actum. Primò modo est fęcundum, & potest esse principium *quo* elicitiuum actus adæquati, si fuerit in supposito conueniente ad habendum illud principium cum primitate. Secundò modo non est amplius fęcundum, non enim potest excedere terminum adæquatum. quare intellectus fęcundus, idest intellectus cum obiecto intelligibili virtuali, & primitate ad actum existens in Patre æterno, est ipsi patri principium *quo* Pater producit Verbum, atque producit vnica simplicissima, & impartibili productione. Nam implicat contradictionem, vt idem principiū *quo*, habere valeat duas productiones adæquatas, aut alteram adæquatam, alteram inadæquatam. Idcirco Scotus in quolib. 4. docet, quòd vnius personæ ab vna est omnino vnica perfecta origo, omnino indistincta à parte rei. Et in hoc quoque aberrat Licetus, qui ponit intellectum diuinum habere duas productiones distinctas formalitate reali, & essentialiter distinctas, vnam, quæ est generatio, qua Pater generat filium, aliam, quæ est creatio, qua dominus creat Filium iam pręexistentem in esse

se creatoris. Hic error sæpè nobis occurret, nunc indicasse sufficiat. Est enim nouitas Licetica omnino intollerabilis. Filius namq; productus productione adæquata per memoriam fęcundam est vna persona; si iterum producitur alia productione reali (cum nihil imperfectum in Deo esse possit) erit iam alia productio realis formaliter, & essentialiter distincta à generatione, qua secunda productione producetur tertia persona in esse simpliciter, & in esse creatoris. Imò ista persona sic producta erit essentialiter distincta à filio. Quorum enim productiones sunt essentialiter distinctæ, & ipsa producta sunt essentialiter distincta. Sed generatio filij, & creatio per intellectum distinguuntur essentialiter ex Liceto pag. 160. lin. 31. ergo persona producta per intellectum erit essentialiter distincta à Deo. At hæc est Arij hæresis, volentis, quòd Deus creauerit primò vnam creaturam essentialiter distinctam à Deo, & quòd hæc prima creatura creauerit Spiritum sanctum, & cętera creata. At impossibile est, vt intellectus fęcundus habeat duas productiones, vnam adæquatam, qua producitur adæquatè vna persona: & deinde habeat aliam productionem siue adæquatam, siue inadæquatam.

Nunc colligo propositiones Liceti sub vno aspectu, vt cum opus fuerit, hinc accipiantur.

1. Intellectus producit Verbum.
2. Obiectum comprehensum in productione Verbi est intellectus.
3. Essentia non ponitur principiũ *quo* concurrens in productione Verbi.
4. Cognitio comprehensiua essentiæ nil præstat ad productionẽ Verbi.
5. Intellectus diuinus vltra productionem Verbi adæquatam, aliam habet productionem.
6. Duæ sunt productiones per intellectum diuinũ essentialiter distinctæ.
7. Filius Dei, per generationem non accipit esse simpliciter à patre, neque omnipotentiam creatiuam.
8. Filius Dei duplici productione producitur, vna, per quam accipit essentiam, & est generatio: Alia, qua accipit esse simpliciter, & esse creatoris, & hæc actio non est patris, sed domini.

Bal. Quoniam plures ex his propositionibus posterius erunt tractandæ, nunc prætermittamus eas. Perge legendo.

Obseruatio Quadragesimasexta.

Bal. PErgam legendo pag. 13. lin. 1. Verbum. „Verè generationem habet inenarrabilem, vt ait propheta, quæ fide potius atque silentio veneranda foret, quàm disputationibus, & argumẽtis indagãda.

Matth. Si potius est credere, & tacere, quàm credere, & indagare disputando, & argumentando: sequitur, quòd doctores Scholastici, & discipuli eorũ peiorem partem elegerũt. Hęc propositio est Vvichleffi, qui damnabat scholas Christianas, & scholasticos; cuius sententia

damnata est in concilio Constantiensi sess.8. sicut aduertit Alfonsus de Castro contra hæreses titulo *studia generalia* à quo reprobationes huius propositionis Liceti accipi debent.

Præterea. In Ecclesia sunt minores fideles, qui credunt, & credita venerantur: sunt maiores, vt Episcopi, Pastores, & Doctores, qui debent veritatem explicare fidelibus, & eos exhortari in doctrina sana, atque debent contradicentes arguere: atque isti sunt maiores in Ecclesia, quibus innititur fides minorum. Si potius est credere tacendo, quàm credendo docere veritatem, & arguere falsitatem: ergo maiores in Ecclesia sunt deterioris cōditionis, quàm minores. quod est manifestè falsum, ex re ipsa. nam fides minorum dependet à doctrina maiorum: & si maiores non doceant, quid credent minores?

Sanctus Thomas 1.p.quæst.1.art.8. docet Theologicam scientiam esse argumentatiuam. Sanctus Bonauentura in prologo 1.q.2. ostendit modum Theologicum esse inquisitiuum, qui, & argumentis & responsionibus procedit, atque vtilis est ad confundendos fidei aduersarios, ad fouendum infirmos in fide, ad consolandum perfectos: vt ibi pulcherrimè prosequitur, & in 3.d.35.q.2.

Denique Sanctus Augustinus de scientia diuinitus data iuxta Apostolum dicentem; *Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, Alij sermo scientiæ*, scribit in 14.de Trinitate cap.primo. "*Neque verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis, & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantùm, quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. qua scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo, quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire, quomodo hoc ipsum & pijs opituletur, vel contra impios defendatur. quæ proprio vocabulo appellatur scientia.*" Ex ista B. Augustini doctrina, quo ad principium, finem, & effectum cognoscitur esse potius, ac vtilius indagare veritates reuelatas disputando, quàm fide pollere tantummodo. Ex principio, quia speciale datum seu specialis gratia gratis data est scientia Theologica: quæ gratia non datur cunctis. Ex effectu, quia per scientiam hanc disputatricem fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, qui effectus in credente, & tacente non habetur. Ex fine, quia Theologica scientia disputatrix opitulatur pijs, & eos ac fidem defendit ab impijs. Ideò Sanctus Hieronymus in epistola ad Paulinum. "*Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat;* Id quod Beatus Hieronymus fusè prosequitur.

Ad extremum. Si hæc propositio Liceti recipiatur, auocantur fideles à studio sacrarum literarum, à studio conciliorum, & patrum; & om-

& omnino ſcholaſticam ſcientiam, quæ diſputando procedit, euertet.

Obſeruatio Quadrageſimaſeptima.

Bal. PAg.13. lin.4. "Nihil eſt enim diuini Filij productione, vel propter illius immenſam lucem illuſtrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obſcurius. namque Philoſophi notatu intellectus animæ noſtræ ſe habet ad ea, quæ manifeſtiſſima omnium ſunt, ſicut oculi noctuæ ad lumen Solis illuſtriſſimũ, ad quod planè cæcutiũt.," Citat 2.metaph.1.

Matth. Hanc authoritatem 2.metaph. nunc ſecundò citat, eamque conſiderauimus antea ad pagin.4.

Bal. Bis, ac ter, quod pulchrum eſt.

Matth. Vel decies repetita placebit veritas, ſed tamen ſi ſit ad propoſitum.

Nos loquimur de generatione Filij Dei: Ariſtoteles non potuit naturaliter peruenire ad cognitionem Filij ad intra. Veritate atteſtante, Matt.11. *Nemo nouit Filium, niſi Pater: neque Patrem quis nouit niſi Filius: & cui voluerit Filius reuelare,,* quare Ariſtoteles de aliquo alio obiecto loqui potuit, de Filij generatione non potuit. Aliud præterea eſt accuratius inſpiciendum.

Bal. Quid nam illud?

Matth. Primam propoſitionem attendamus. *Nihil eſt diuini Filij productione, vel propter illius immenſam lucem illuſtrius:* quæ pars ſaltem poteſt concedi identicè; nam formaliter, vt dicit *ad*, relatio originis apud Seraphicos, & Subtiles non dicit perfectionem, nec imperfectionem. Sed tamen propter infinitatem identicè acceptam, nec ſpiratio Spiritus ſancti eſt illuſtrior generatione, nec generatio ſpiratione; ſed pars ſecunda eſt valdè ambigua, cum ait, *nihil eſt diuini Filij productione, &c. propter humani luminis imbecillitatem obſcurius;* hæc pars ambigua eſt, vel potius falſa ſi comparemus generationem Filij, & ſpirationem Spiritus ſancti. Nam ſpiratio eſt multò difficilior apud omnes.

Primò; de perſona producente Filium, quòd ea ſit Pater, non eſt difficultas de perſonis producentibus Spiritum ſanctum, acerrima fuit controuerſia. Etenim Arius, Eunomius, & Semi Ariani contendebant Spiritumſanctum eſſe productum à Filio, non à patre quæ hæreſis damnata eſt in ſecunda ſynodo generali, & eſt prima Conſtantinopolitana. Theodoritus verò negauit Spiritum ſanctum eſſe productum à Filio, dicens productum à ſolo Patre; quæ procella contra Eccleſiam Catholicam cæpit in concilio Epheſino, ſæpè damnata, ac tandem in Concilio Florentino oppreſſa eſt. Nec dum tamen tranquillitas; nec ſedata eſt tempeſtas quæ

quæ iam mille, ac ducentis annis vexauit Ecclesiam.

Secundò, difficilior est processio Spiritus sancti, quàm Filij: quoniam processionis nomen est commune Filio, & Spiritui sancto. Ioan.8. Filius inquit. *Ego ex Deo processi*, & Ioan.15. *Spiritus sanctus, qui à Patre procedit*. Sed processio filij habet nomen proprium in Scripturis, quod est *generatio*. & Psal.2. *Ego hodie genui te*. Psal.109. *Ex vtero ante luciferum genui te*. Ioan.3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*. At processio Spiritus sancti non obtinuit in Scripturis nomen proprium. Sed nec tempore Sancti Anselmi, Productio actiua Spiritus sancti communis Patri, & Filio nomē habebat propriū, quæ posterius vis spiratiua, vel spiratio actiua dicta est, cui spiratio passiua correspōdet. Scot.1.d.28.q.2.G.legito.

Tertiò, propter principia actiua productionum, & modos producendi est obscurior spiratio. Consentiunt Theologi Filium produci per intellectum fœcundum, & naturaliter. Consentiunt Spiritum produci per voluntatem. Sed an liberè, an naturaliter, quàm grandis est controuersia inter Theologos? Et quomodo cum actu voluntatis stet summa necessitas? Quomodo enim summa libertas, & summa necessitas in spirando consistant, est explicatu perdifficile.

Quartò, quia Filius, & Spiritus de Patre procedunt: cur vterque non est Filius, & vtraque processio non sit generatio, sine labore non exponitur.

Quintò, Spiritus sanctus in suo esse personali præsupponit Patrem & Filium. igitur omnes difficultates de Filio impediunt cognitionem de Spiritu sancto: & vltra difficultates de Patre & Filio, quæ sunt circa principium spiratiuum, vel spirans. propriæ difficultates de Spiritu sancto, nos exercent.

Sextò, In creaturis generatio est, per quam communicatur substantia, & producitur suppositum substantiale; vt est naturaliter euidens. Sed per spirationem voluntatis communicari substantiam, aut produci suppositum in nulla creatura cernimus; ideò difficilius ascendimus ad cognitionem Spiritus, quàm Filij.

Septimò. Denique quomodo multitudo, vel vnitas in principio spiratiuo, & personis spirantibus requirantur: quomodo Pater spiret principaliter, & propriè, & authoritatiuè, filius non item, est valdè obscurum. Similia multa possunt coaceruari ex quibus apertissimum est, intellectui nostro esse obscuriorem Spiritus sancti processionem, quàm sit generatio Filij. Sed Licetus nimis est velox in propositionibus scribendis, & parum sollicitus in considerandis. Si de poemate dixit quidam, Nonum prematur in annum. Quid de rebus diuinis, quæ omnem nostram intellectus aciem excedunt, dicendum esset? Sed perge legendo.

Obser-

Obseruatio Quadragesimaoctaua.

Bal. VT mirum non sit in hoc argumento, si non solum pridem (vt ait Diuus Augustinus in opere contra aduersarium legis, & prophetarum inscripto, disserens) in Ecclesia Dei tantus conflictus aduersus Arianos fuerit excitatus, ne vnigenitum Filium dicerent esse creaturam, idem putantes creatum esse, quod genitum, pag. 13. lin. 10.

Matth. Hanc Diui Augustini authoritatem frequenter inculcabit Licetus, & peruertet: ideò præueniendus est eius conatus. Magnus conflictus fuit in Ecclesia aduersus Arianos dicentes, Filium Dei vnigenitum esse creaturam, & hæc est propositio principalis. Dicebant esse creaturam absolutè, & sine determinatione, quæ excluderet sensum hæreticum. Sed & Licetus sæpè de filio pronuntiat ipsum esse creaturam, neque adiungit determinationem, vel distractionem, vel declarationem, quæ auferat sensum hæreticum. Secunda propositio est causalis, quia enim putabant Ariani, creatum, & genitum esse idem, ideò Filium genitum dicebant creaturam absolutè, & simpliciter.

Et pag. 39. lin. 12. pag. 109 à lin. 20.

Licet. car. 101. l. 27. car. 107. lin. 10.

Circa primam propositionem aduerto cum D. Thoma 3. p. q. 16. art. 8. & Bon. 3. d. 11. q. 4. aliud esse proponere creaturam absolutè, aliud cum determinatione. Si dicas, Christum esse creaturam, absolutè, non approbant Sancti. Si cum determinatione, Christus, secundum quod homo, est creatura, approbant. Assentitur Scotus in 3. d. 11. q. 2. si ponatur terminus *creatura* vel *creatus* cum distractione. Ariani dicebant, Filium vnigenitum esse creaturam sine addito, simpliciter, absolutè: Et per *creaturam* intelligebant *rem factam ex nihilo*. hoc modo dicere, filium esse creaturam est planè hæreticum, quia Filius non est factus.

Quoad secundam propositionem, Ariani confundebant *esse genitum, & esse creatum:* & per creatum esse intelligebant esse factum de nihilo immediate, vel mediatè: vt potest cognosci ex libro Augustini contra Felicianum tom. 6. pag. 252. K. vbi Augustinus definit creaturam eo modo, quo concedebatur ab Arianis. Postulauerat enim Felicianus, ne disputaretur authoritate scripturarum, sed ratione. Ideò Augustinus definiuit ita creaturam. *Creatura*, inquit, *est, ex eo, quod adhuc non est, aut aliquando non fuit, rei cuiuslibet corruptibilis, quantum in se est, Patris omnipotentis Dei voluntate facta substantia.* „Posuit pro genere *substantiam factam:* posuit pro differentia, *ex eo quod non fuit, vel non est:* posuit efficiens, *solam voluntatem Patris omnipotentis;* quoniam Ariani nec Filium, nec Spiritum sanctum habere voluntatem omnipotentem concedebant. In hoc sensu dicere: creatum est factum ex nihilo, & creatum est idem, quod

geni-

genitum, est falsum prorsus, sed ab Arianis dictum.

Inde Sanctus Bonauentura in 1.d.13.dub.8. ponit hoc argumentum Arij: omne genitum est factum, Filius Dei est genitus, ergo factus. maiorem probabat Arius inductione, afferens duodecim modos generationis, in quibus vera videtur illa propositio. quod autem factum est, fuisse ab æterno nihil vsque ad primum mundi instans, non est ambiguum: ergo omne genitum est factum de nihilo secundum Arium, quare genitum & factum idem sunt, quoniam habent eamdem definitionem.

Interim Sanctus Augustinus in libro de fide, & symbolo cap.4. animaduertit in Latinæ linguæ consuetudine dici aliquando creare pro eo, quod est gignere, & ideò cum loqui volumus sine ambiguo, dicimus *condere* pro eo, quod est Græcè ctizein. Et S.Hieronymus, quòd creare sit idem quòd gignere, dicit super caput quartum ad Ephesios. Sed applicandò ad Filium Dei, Bellarminus lib.1. de Christo cap.18. in secunda expositione dicti *Dominus creauit me*, ostendit ex Beato Athanasio sermone tertio contra Arianos, & Cyrillo quinto thesauri cap.6. in scripturis aliquando *creare* esse idem, quod *generare:* ac proinde Filium dici *creatum*, idest *genitum*; Quod idem affirmant Gregorius de Valentia tom.1. col.581. Bannes 1.p.quæst. 45.art.1. Cornelius à Lapide ad caput octauum prouerb. car.178. col.2. Didacus Ruiz de Trinitate disputatione 4. sect.1.num.24.car. 14. Oliuerius Bonartius super Ecclesiasticum in regula trigesimaquarta ante expositiones. Salmeron tom.13. super epistolas Pauli lib.1. part.2. disp.21. pag.133.& 135. Liranus super 1.Ecclesiastici in illud. *Prior omnium creata est sapientia*, inquit, *huius sapientiæ creatio non est aliud, quàm generatio*, Vgo de Sancto Caro declarans eumdem locum Ecclesiastici dicens vel de *sapientia loquitur æterna, quæ dicitur creata, idest genita*. Primus autem in hac re est Sanctus Euaristus Papa, (qui pontificatum gessit Anno Domini 112) in epistola decretali in 1.tom.conciliorum pag.312. Is textum Ecclesiastici 24. *Qui creauit me, exposuit*, qui *genuit me*. ergo nisi velimus dicere Sanctum Euaristum Papam, S.Athanasium, & Cyrillum, atque alios citatos Doctores fuisse in errore Arianorum, necessarium est distinguere; nam Sanctus Augustinus reprehendit in Arianis, quòd dixerint *creatum esse idem, quod genitum;* Hi Patres citati, & Augustinus ipse quoque concedit, ipsum creare esse aliquando idem, quod generare. Nec sibi contradicit Augustinus, neque contradicit Euaristo, vel Athanasio; sed distinguendum est. Si creatum sit idem, quod *factum ex nihilo*, fit sensus Arianus, quod genitum, & creatum sint idem; si autem creatum non includat ipsum *factum*, nec ipsum *ex nihilo*, sed excludat totam definitionem creationis Arianæ, possumus concedere, quod aliquando *creatum* sit idem, quod *genitum*.

Si au-

Si autem hic modus conciliandi patres cum Augustino non placet, alius est quærendus: nec enim debemus dicere, Augustinum voluisse concludere in sensum Arianorum S. Euaristum, & Sanctum Athanasium.

Bald. Ego quoque in mea epistola citaui S. Euaristum, qui *creauit* legebat pro communi sensu Ecclesiæ *qui genuit*; sed & Licetus in hac sua epistola pag. 202. lin. 24. scribit, Filium Dei ad intra creatum esse secundo modo creationis æquiuocè dictæ, sumpto nomine creationis ad indicādam propriè dictam Filij Dei generationem æternam; quod probat authoritate Euaristi à me citata.

Matth. Ergo Licetus hic damnauit cum Augustino Arianos, dicentes *creatum esse idem, quod genitum*. Et ipse in eumdem impegit lapidem dicens, *creatum esse genitum, & creationem esse generationem æternam*. Debuit ergo isto in loco pag. 13. declarare, in quo sensu Augustinus loquitur, ne quenquam falleret: multi enim, sicut Licetus sæpè inculcat, credent istam propositionem, *creatum est idem, quod genitum*, hæreticam, & Arianam esse: quod si ita est, Licetus non distinguens, asseruit propositionem hæreticam, & Arianam. Non recedam à Diui Thomæ, hoc est, à mea distinctione vocabuli *creare*: Si creare significat facere ex nihilo: dicere quòd creatum, & genitum, sint idem, est erroneum, & applicando ad Filium Dei, est hæreticum. Ariani verò loquebantur in ista proprietate vocabuli: & Sanctus Augustinus eos damnat in isto significato, quod erat Augustino optimè notum. Si autem *creare est producere, seu constituere ex eo, quod est:* Sic Filius dici potest *creatus*, idest genitus, productus: nam genitum esse, est productum esse, sicut omne inferius dicitur esse suum superius, velut homo est animal.

Velle autem asserere, quòd creatum, & genitum sint idem simpliciter in sect. hip. non solùm est contra lumen supernaturale dicente Psal. 109. *Ex vtero ante luciferum genui te:* genui te ex vtero, non ex nihilo: sed est contra lumen naturale, nam omnis generatio naturalis est de aliqua substantia, vel propria, vel aliena. Aliena, vt ignis generat ignem, non de substantia propria, sed de substantia ceræ, aut ligni: propria, vt cum pater, & mater, in viuentibus de proprijs sanguinibus generant prolem.

Hæc quoad differentiam: quia generatio est ex aliquo, non ex nihilo. Quo ad genus nunc dicam. Efficiens, & effectus necessario habent distinctionem essentialem vel specificam, vel numericam, aut proportionalem istis. Sed in rebus causatis generans habet aliam numero essentiam à genito, ergo in rebus causatis generans est faciens, genitus est factus. At verò impossibile est, vt essentia diuina multiplicetur, vel ratione, vel numero: ideò in diuinis ad intra Pater generat, Filius generatur: sed neque pater facit Filium

neque Filius factus eſt Patre: propterea in ſymbolo Niceno confitemur, *Filium Dei vnigenitum*, eſſe genitum, non factum.

Conſectarium eſt: ſi ſumatur, *creatum*, eſſe factum de nihilo, ſicut Ariani accipiebant: eſſe errorem dicere, *creatum eſt idem, quod genitum*. Si accipiatur *creatum* in alia ſignificatione prout acceperunt Patres, atque Doctores citati: non eſt error dicere *creatum, & genitum* ſunt idem; in quo ſecũdo ſenſu Latinæ linguæ authores plurimi accipiũt vocẽ *creare*, ſicut & accepere Sancti Euariſtus, & Athanaſius.

Tota hæc res clareſcet ex Cyrillo lib. 9. in Ioan. cap. 37. car. 268. A. loquente contra Arianos, qui Filium dicebant eſſe creaturam, ſed ſuperiorem cęteris creaturis. Cyrillus ait. "Non enim vtrum eximiæ naturæ creatura ſit, ſed vtrum factus ſit, quæritur. quumque factus eſſe ab eis dicatur, gloria eius ſtatim deprimitur. Fruſtra igitur quaſi remedium afferunt, quod optima creaturarum ſit: cum creata omnis natura in infinitum à nõ creata diſſeparetur & diſtet. "Arius, & Ariani conueniebant, quòd Filius eſſet factus: ſed Arius Filium eſſe factum ex nihilo, dicebat, eſſe ſimilem cęteris creaturis, apud Athanaſium oratione ſecunda contra Arianos. Poſteriores Ariani aſſerebant eſſe creaturam, ſed non vt cęteræ creaturæ. At Cyrillus fraudem eorum detegit, quia ita dicebant creaturam, vt aſſererent Filium eſſe factum. Et in hoc eſt vna principalis radix Arianæ hæreſis, ſcilicet in ratione facti. Epiphan. idem de hæreticis docet, hæreſi 73. colum. 719.

Obſeruatio Quadrageſimanona.

Bald. PRoſequor lectionem Liceti pag. 13. lin. 15. "Sed etiam Aeuo noſtro conſimilis controuerſia viros inter Theologos nonnullos noſtrates excitata, vigeat acerrima, paucis opinioni nouæ ſubſcribentibus, æterni Verbi generationem eſſe putanti creationem Theologicè, propriè que dictam: & alijs vice verſa creationis actum omnem à generatione Filij Dei procul arcentibus.

Matth. Licetus non percepit ſtatum controuerſiæ: neque mirum eſt ex conſequenti, ſi rectè non reſoluat. Duas propoſitiones ſuperius poſui; Primam Filius Dei non eſt factus ex nihilo. Secundam Filius Dei eſt productus ex aliquo, ideſt ex ſubſtantia Patris.

Circa primam, ego non affirmaui, Filium Dei eſſe factum ex nihilo, imò negaui pag. 34. Filium eſſe productum ex nihilo, & pag. 249. mei libri negaui eſſe ex nihilo, negaui eſſe factum, quare negaui genus, & differentiam creationis Arianæ à Filio Dei; de quocunque negatur definitio, de eodem negatur definitum: igitur à Filio Dei negaui rem ſignificatam, & vocabulum ſignificans in ſenſu Arij. Offenſores quoque mei idem aſſerunt. Filium Dei non eſſe factum ex nihilo: ergo

in

in re eſt concordia inter Theologos noſtrates, non controuerſia.

Circa ſecundam, Ego dixi Filium Dei eſſe productum ex ſubſtātia Patris præexiſtente in Patre, & inexiſtente in Filio, quæ propoſitio eſt de fide definita in Concilio Niceno, tum in ſymbolo, tum in anathematiſmo. Sed mei offenſores, quod ſciam, hoc non negant. Eſt igitur concordia in re, non controuerſia, vt Licetus putat.

Bald. In quo igitur controuerſia eſt inter Theologos?

Matth. In vocabulo; vtrum hæc productio Filij Dei de ſubſtantia Patris poſſit dici creatio; illi negant, & cauſa eſt: quia non agnoſcunt offenſores mei, niſi vnicum ſignificatum vocabuli *creatio*. Vnde totam vniuerſalitatem Theologorum omnium, coarctant in hoc ſignificato, quòd creatio eſt factio ex nihilo. Ego autem dico vocabulum *creatio* eſſe æquiuocum, ac proinde habere diuerſas ſignificationes: Sed præcipuè duas. Vnam expreſſam in ſcripturis & eſt, quòd creatio eſt productio ex eo, quod eſt, ſiuè ex aliquo ente. Alteram expreſſam apud Scholaſticos & eſt, creatio eſt factio entis ex nihilo: Diuiſi autem Scholaſticos in Theologos, & Philoſophos: Nam & iſti & illi procedunt modo diſputatorio, & inquiſitiuo. Si accipiatur creatio ſcholaſticè, Filius Dei non poteſt dici creatus, quia non eſt factus ex nihilo, prout definitum eſt in Concilio Niceno in ſecunda particula anathematiſmi. Si autem accipiatur creatio vt excludit *factionem*, & excludit ex nihilo; & includit productionem ex aliquo ente. Tunc dico Filium Dei poſſe dici creatum in hoc ſecundo ſenſu. Et ad hoc probandum in epiſtola, ad te Balde, viginti Patres antiquos, & viginti modernos poſt Diuum Thomam, ac etiam plures attuli. Vides in quo ſit controuerſia.

Licetus interpoſuit ſe, & in capite vltimo ſuæ epiſtolæ, tres ponit concluſiones contra meos offenſores, non tamen integrè pro me. Tres ponit contra me, tamquam Arbiter Theologorum, contra omnes pro nullo.

Bald. Sed in iſta, quam legimus, littera perſtringit tuam opinionem primò, quia eſt opinio noua. Secundò, quia pauci ei ſubſcribunt. Tertiò, quia propriè dictam creationem attribuit Verbo.

Obſeruatio Quinquageſima.

Matth. MEam opinionem vocat nouam: ſed in epiſtola ad Baldum, oſtendi eam eſſe antiquiſſimam, tum ex Scriptura, tum ex Patribus.

Cęterum S. Bonauentura in 1. d. 26. dub. 1. docet "Nouitatem, aut eſſe ortam ex doctrina veteri, aut aliundè. Nouitatem ortam ex doctrina veteri, non eſſe euitandam. Id verò nobis indicat Saluator Matthæi 13. dicens. "*Omnis ſcriba doctus in regno cęlorum, ſimilis eſt ho-*

mini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera. ,,Thesaurus Doctoris fidelis est diuina reuelatio in Scriptura, & traditionibus contenta. De hoc veteri thesauro proferre,& noua, & vetera iustum est,alioquin nihil facere deberemus,nisi transcribere vetera. Nouitatem aliundè ortam,esse euitandam monet Apostolus in epistola 1.ad Timotheum cap. vltimo, deuitandas.s.esse profanas vocum nouitates. Atqui, cum dico istam propositionem primam, *creare in scriptura est expressè ex aliquo:* hæc est obseruatio nata ex doctrina veteri, vt *omnes homines de solo,& ex terra, vnde creatus est Adam.* Eccl.33. Terra ex materia. Sap.11. Pisces, & Aues *de aqua.* Genes.1. ergo hæc nouitas non est fugienda.

Secunda propositio; *creare in scriptura Dei, nunquam construitur expressè cum particula ex nihilo, aut cum æquiualenti.* Constat inductione facta in triginta nouem supra centum scripturæ diuinæ locis. Res consistit in facto, non in disputatione. Si adest locus in Scriptura, in quo creare construatur cum ablatiuo *ex nulla re*, vel *ex nihilo* expressè; ostendatur locus. Ego ostendo locum positiuè, pro creatione *ex aliquo* ente, vt Eccl. 38. *Altissimus creauit de terra medicamenta.* Ostendant alij locum similem pro creatione ex nihilo, non ponentes de suo ablatiuum ex nihilo, sed legentes in textu. Hæc obseruatio orta est ex doctrina veteri.

Tertia propositio. Filius Dei vnigenitus non est factus ex nihilo: hæc propositio nata est ex doctrina veteri, nam S. Pontifices, Sother, & Dionysius docuerunt in scriptura legi, Filium esse *genitum*, non legi esse *factum*. Quod post Pontifices istos, in symbolo Niceno, & in anathematismo decretum est. Vnde filius non est factus ex nihilo, neque creatus, si *creauit* significat *fecit*.

Quarta propositio. Filius Dei vnigenitus est productus de substantia Patris præexistente in Patre ordine originis,& inexistente internè in Filio. Est obseruatio noua, nata ex doctrina veteri, Concilij Niceni primi, in quo decernitur, *Filium esse de Patre, idest de substantia Patris:* Filiumque esse consubstantialem Patri: atque anathematæ damnantur dicentes, filium esse de aliena substantia.

Quinta propositio. Creare esse vocem æquiuocam:& aliquando creare nō significat facere,sed præficere,vel generare,vel producere,aliquādo significat facere ex nihilo. Obseruatio hæc orta est ex decreto S.Dionysij Papæ cum concil.Romano, & item S.Athanasij in epistola de decretis Nicenis. Ait Pontifex. "*Non enim simplex est, & vna significatio huius verbi Ectise* Latinè *creauit.* ,,Et in hoc dicto *Dominus creauit me*. creauit intelligendum, non *fecit*, sed *præfecit* operibus suis. *Creauit* intelligendum est *genuit* ex decreto S.Euaristi, & documento Athanasij. *Creauit* intelligendum est *produxit* ex doctrina S.Cyrilli Alexandrini 4. de Trinitate.

Sexta propositio. *Dominus creauit me* intelligendū esse de persona Chri-

sti

sti diuina, secundũ diuinitatẽ, vel secũdum humanitatem. Obseruatio est orta ex doctrina veteri S.Petri Apostoli, in concil. Apost. ex lib. 5. Cõstitutionũ Apostolicarũ cap. vlt. & lib. 7. cap. 37. Ex concilio Romano citato sub S.Dionysio, & alijs in epistola ad Baldum citatis. De humanitate alias. Quare falsò dicitur mea opinio esse noua, cum non sit nisi repetitio doctrinæ veteris. Nec semel monuisse sufficiat, nam Licetus vel millies in hac epistola meam opinionem nouam vocat; sed toties falsò dicit, quoties dicit nouam.

Obseruatio Quinquagesimaprima.

Bald. VEtustam existimo tuã sententiã quoad omnes propositiones, sed noua est ijs, qui scripturas sacras, & sanctos Patres nõ legerũt. Nũc de paucitate, vel de multitudine scribentium, quid dicis?

Matth. Si meæ propositiones adducantur cum diminutione, additione, inuersione, sicut adducuntur à Liceto, & à quibusdam paucissimis eius cõsortibus, iustũ est non subscribere. Qui autem legũt meas propositiones integrè, & sincerè prolatas, subscribunt eis. Vti subscripserunt sex doctissimi Theologi. Subscripserũt duo Reuerendiss. Inquisitores, Venetus & Brixiensis; subscriberẽt plures, si plures requirerẽ.

Obseruatio Quinquagesimasecunda.

Bald. AT ineuitabilis est accusatio contre te, intorta, quòd Verbum dixeris esse creatum Theologicè, propriè que dicta creatione.

Matth. In hoc libro de septimo quæsitis ad pag. 8. referuntur mea verba ex libro primo defensionis cap. 4. num. 27. 28. 29. Dixi Filium esse creatum Theologicè, idest, scripturaliter accipiendo vocabulum creationis, sed esse creatum *propriè* non dixi. Lege tu, & vide, an ego scripserim particulam *propriè*.

Bald. Vox *propriè* non est scripta.

Matth. Accipe nunc Librum Defensionis Vestigationum, & in pag. 249. 250. 251. vbi per occasionem tractandi de creatione ex aliquo, vel ex nihilo, egi de creatione, quæ à diuina scriptura tribuitur Filio Dei. Quære, vtrum sit scriptum, quòd Filius sit *propriè* creatus, vel quòd eius generatio sit propriè creatio.

Bald. Vox *propriè* non est scripta.

Matth. Ergo illa vox *proprie* addita est à sinceritate Liceti. Interea percontor abs te, vtrum in decernendo, de proprietate, & improprietate vocabuli *creatio*, sit attendenda aliqua regula, vel nulla. Nam Licetus totus est voluntarius in significato, proprij, improprij proprijssimi, improprijssimi assignando.

Bald. Omninò præscribenda est aliqua regula, ne quisquam pro libidine

inuer-

inuertat proprietates vocabulorũ,& omnẽ disputationem euertat.

Matth. Regulæ huius rei apud me sunt; prima *Institutio*, nam voces ad placitum primi instituentis acceptæ propriè accipiuntur, ac fiunt, vel nomina, vel verba ex ipsa significatione ad placitum.

Secunda, est *Vsus* loquentium, sed grauioris authoritatis, prout notat Scotus in 1.d.1.q.3. Quanta verò sit vis ipsius vsus in vocabulis, ostendit Horatius de arte poetica.

Tertia, *propria principia* scientiæ. Vna quæque enim scientia iuxta sua principia habet terminos, propositiones, conclusiones, imò ipse definitiones terminorum sunt principia propria in scientijs, vt in mathematicis constat; per definitionem lineæ, trianguli, circuli.

Quarta, est *commune, & proprium, confusum & distinctum*; nec enim res aut voces accipiuntur *propriè*, quando accipiuntur in cõceptu communi, aut confuso, in quo conueniunt. Sed quando in conceptu proprio; per quod discernuntur. Quo pacto distinguitur vox differentia, in communiter, propriè, & magis propriè dictam. Si aliqua alia regula detur eam non respuam: mihi verò nunc non occurrit.

Iuxta primam regulam. quia vox significatiua ad placitum est illa, quę ad placitum primi instituentis aliquid significat, vt dixit Petrus Hispanus, & magnus Logicus, & Summus Pontifex in Ecclesia Dei. Sed voces Hebraicæ, Græcè, Latinæ, quæ significant creationem sunt à Deo, vt à primo instituente, qui & in istis tribus linguis loquutus est per os Sanctorum scribentium sacras litteras. Ego igitur acciperem proprietatem istius vocabuli *creare* à Deo.

Iuxta secundam regulam. In Ecclesia Dei considero scriptores Canonicos, qui sunt summę authoritatis, & infallibilis. iuxta Augustinũ in 2. de doctrina Christiana cap. 7. " Debemus enim cogitare id esse melius, & verius, quod ibi scriptum est. " Quod consentit cum decreto Gratiani d. 9. cap. quis *nesciat*, & capite *Ego solis*. Alij vel tractatores scripturarum, qui solẽt dici positiui, vel disputatores de sacris veritatibus, qui nuncupantur Theologi scholastici, sunt quidem magnæ authoritatis, sed in proprijs eorum dictis dependentes à scriptoribus canonicis, atque ideò minoris authoritatis. Si itaque melius, & rectius est loqui propriè, quam impropriè: & melius loquuntur, ac rectius scriptores Canonici ex comuni consensu, quàm alij sacri scriptores, iuxta attestationem Beati Augustini, & Canonum. Videtur mihi rationabile accipere proprietatem vocis *creare* iuxta communem vsum scriptorum canonicorum.

Iuxta tertiam regulam. Propria principia Theologiæ consistunt in Sacra Scriptura, ex qua scholastici deducũt conclusiones vt constat ex B. Thoma 1. p. q. 1. art. 8. & Bannes diffusè super illo articulo, idem tangit B. Bonauentura in q. 2. Vbi scripturam dicit esse subalternantem, ex qua principia sumuntur ad probandas cõclusiones Magistri scholasticas. Si ergo iuxta principia prima Theologiæ, idest

iuxta

iuxta Scripturas ex inductione in eis colligatur definitio creationis: videtur mihi illud creare, esse propriè, quod ex proprijs principijs colligitur.

Iuxta quartam. S. Augustinus in 1. contra aduersarium legis cap. 23. distinguit, quia in Scripturis creare, & facere aliquando confunduntur, & accipiuntur promiscuè: aliquando discernuntur, & hoc, secundum proprias rationes, quas assignat ibidem, & in libro de moribus Manichęorum cap. 7. Videtur mihi rationabile, vt tùm dicatur creare *propriè*, cùm creare accipitur secundum propriam rationem, per quam discernitur ab ipso facere, non secundum rationem communem, in qua conuenit cum ipso facere. Hæ sunt rationes apud me, per quas possimus discernere, quando voces *propriè*, quando *impropriè* accipiuntur. Si quis meliores habeat rationes, conferat in commune bonum. Ego enim sum paratus discere.

Bald. Hæc ratio secundo loco posita est contra te, vt cantes

Heu patior telis vulnera facta meis

Etenim ex vsu scholastico, creare est facere aliquid ex nihilo, & iuxta magistrũ in 2. d. 1. Creare hoc modo acceptum, est creare propriè. Hoc pacto glossa in cap. 1. Gen. citatus à Diuo Thoma in 1. p. q. 45. art. 1. sumpsit creare; at nemo dixerit scholasticos non esse viros valdè doctos, & rigorosè loquentes.

Matth. Exploratissimum est inter scholasticos esse viros summos, & doctrina, & authoritate. Quia verò vnicuique scientifico in arte sua licet appropriare terminos: propterea ex vsu scholastico possumus accipere propriè creationem in illo significato. Sed præter vsum scholasticum vocabuli creare, aliud esse significatum vsitatum in scriptura notauit Franciscus Suarez in 3. p. q. 16. art. 8. & Martinengus Glosa magna tom. 1. à cart. 115. ad 120. ad quorum doctrinam me refero. Ideò, & S. Thomas in 1. p. q. 45. art. 1. duo significata vocis *creare* ponit, vnum ab Augustino collectum ex Scriptura, alterum à Glosa in 1. Genes. & S. Bonauentura in secundi prologo cum Scriptura ponit creationem ex aliquo: in q. 6. cum scholasticis creationem ex *nihilo*. Biel in 2. d. 1. q. 1. & 4. quinque significata satis commodè ponit. Sed aliud est dicere de significato scholastico absolutè: aliud de significato scholastico in comparatione ad significatum scripturale, qui duo vsus magnopere differunt, & nunc breuiter probo. Quicumque accedit ad vnum contradictorium, recedit ab altero, nec enim possibile est duo contradictoria simul vnire. Sed ex aliquo, & ex nihilo sunt contradictoria: & vsus scholasticus expressè accedit ad ex *nihilo* in vocabulo *creare*. Scripturalis vsus expresè accedit ad creationem ex *aliquo*: Ergo vnus vsus recedit ab altero.

Bald. Quantum capio tu accipis creare propriè ex vsu scripturarum, Licetus ex vsu scholasticorum.

Matth.

Matt. Ego quidem accipio proprietatem vocis ex vsu Scripturæ diuinæ. Licetus accipit aliter sicut accepere Sabellius, & Arius. Vnde bifariam in hac parte conqueror: primò quidem, quoniam in loquendo de Filio Dei, Ego non adiunxi vocabulum *propriè* ad creatum, vel creationem, quod tamen infida fide Licetus de me dicit. Secundò quoniam & si creare *propriè* dixissem, intellexissem proprietatem vocis iuxta modum à me declaratum in libro Defensionis pag. 254.255. Licetus autem, vt me cum Ario coniungat, mihi attribuit proprietatē vocis talem, qualem Arius accepit. Callidè nimiū agit.

Obseruatio Quinquagesimatertia.

Bald. POstquam datæ sunt regulæ de iudicanda proprietate vocabuli creare, vel creatio. tuque vocas creationem propriè eam, quæ est scripturalis. Scholastici verò eam, quasi ipsi vtuntur operæ pretium videretur hoc loco excutere hanc rem.

Matth. Rectè. S. Augustinus 10. de Ciuit. Dei cap. 23. "Liberis verbis vtuntur Philosophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis, religiosarum aurium non timent offensionem. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem. „Quamuis post quam vocabula sunt distincta, ne æquiuocatio intercedat, nolit S. Augustinus contendere. Ergo incipiamus à diuina Scriptura quærere de vocibus: posthac Patres, Pontifices, & concilia exquiremus.

In Scriptura. Creare, & eius deriuata bifariam construuntur, primò, *cum ablatiuo* significante *aliquid*, secundò sine vllo ablatiuo. Exemplum primi Eccl. 33. *Omnes homines de solo, & ex terra, v-de creatus est Adam.* Eccl. 17. *Deus creauit hominem de terra.* Et infra vers. 5. *Creauit ex ipso adiutorium simile sibi.* Sap. 11. *Omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa* quibus locis duplex principium rei creatæ ponitur, principium *à quo*, & est Deus, & principium *de quo*, & est aliquod ens præexistens vt materia, terra, aqua, limus, costa, vir; & aliquādo assignatur principium propinquum, vti *terra* respectu Adami, quandoque remotum, vti solum, & terra, respectu omnium aliorum hominum. Exemplum secundi Genes. 7. *Delebo hominem, quem creaui à facie terræ.* Ieremiæ 31. *Creauit Dominus nouum super terram* 1. Timoth. 4. *Abstinere à cibis, quos* Dominus creauit. Tertiò construere ipsūm *creare* cum particula ex *nihilo*, vel æquiualente, vel ex *nulla re*, ex *nullo ente*, nunquam nusquam reperi expressum in Scripturis: & si centum triginta nouem locos scripturarum percurrerim, maiori, qua potui diligentia. Res ista non consistit in disputatione, vt dixi, sed in facto. Si adest in Scriptura *creare* constructum cum ablatiuo *ex nihilo*, indicanti hoc gratias habebo.

bo. In ſecunda conſtructione, cum neuter ablatiuus à Deo ſit poſitus, obſcurum eſt, an debeat poni ablatiuus ex aliquo, vel ex nihilo. At Beatus Auguſtinus in 2. de doctrina Christiana cap. 9. docet nos, ex claris ſcripturis pergere debere ad obſcuras. Sed clarum eſt in ſcripturis citatis rem creatam habere reſpectum ad materiam propinquam, vel remotam, ſed à Deo explicitè, & formaliter dicente: talis eſt creatio ex aliquo. Clarum eſt non adeſſe explicitè, & formaliter in ſcripturis cum verbo *creare* particulam *ex nihilo*: Ergo videtur conſentaneum, vbi Deus neutrum ablatiuum expreſſit, imitari in exprimendo Deum, & applicare ablatiuum *ex aliquo*, non applicare creationi ablatiuum *ex nihilo*. Scotus 3. d. 24. q. 1. F. in manifeſta ſcriptura, per manifeſtam exponitur.

De Patribus, & concilijs alio loco, quãdo Licetus de creatione ſcribit.

Obſeruatio Quinquageſimaquarta.

Bal. Proſequor legendo pag. 13. lin. 21. "Quid ergo nunc, optime Balde, tu me vocas arbitrum inter inſignes Theologos de tanta re purè theologica repugnantes, purum putum philoſophum, ac medicum? &c. Conſulere poteras de propoſito Diuum Thomam & alios Theologiæ ſummates, conciliorumque Patres, à quibus altiſſimum hoc myſterium explicatum haberes, quàm à me non profeſſione Theologo.

Citat D. Thomam 1. p. q. 41. 3. ad quart. & 3. cont. gent. cap. 8. Non dices hanc citationem non eſſe veram.

Matth. Non eſt tanti Licetus, vt citationes iſtas veras adduceret, ſed tamen ſecundam falſificauit. Ego in meo ſcripto ante quatuor annos dederam Liceto iſtas citationes D. Thomæ; ſed in ſecunda citatione attuleram D. Thomam 4. cont. gent. cap. 8. Licetus aſſuetus falsò citare, citat. 3. cont. gent. Alios Theologorum Principes non citaui, ideò Licetus in generali citat, & nullum in particulari: quia non habet conſuetudinem legendi ſcholaſticos Theologos. Quilibet, quantumuis ignorans poteſt citare in communi Patres poſitiuos, & ſcholaſticos: ſed citare in particulari loca, laborioſi Lectoris eſt.

Bald. Nimis deprimis Liceti Termaximi ſcriptoris diligentiam.

Matth. Non ego, ſed res ipſa declarat, an verè, an falsò dicam.

Obſeruatio Quinquageſimaquinta.

Matt. Quid tibi videtur, clariſſime Balde, de vocibus illis *Purus, putus*: crebrò iteratis in hac epiſtola, & de vocabulo *Summates*?

Bald. Quid? niſi eſſe ſelectas, & elegantes?

Matth. Melchior Cano de locis Theologicis lib. 5. car. 361. indignè

S tulit,

tulit, ſi requirantur voces à Lenone ad res ſacras enucleandas. Nũc autem in comœdia Plauti, cuius inſcriptio *Pſeudolus*, Leno Ballio ad ſycophantam profert hæc verba, *purus putus*. Ad meretricem *ſummatum* vocabulum *ſummates*. Itaque Lenonia verba Licetus miſcet in ſacris myſterijs.

Bald. An non licet à Latinæ linguæ authoribus dictiones, & orationes promere?

Matth. Licet, ſed delectus eſt habendus: vt à nobilibus, & nobilium alumnis ſelectiora vocabula promantur: non à ſordidis, & lenonibus impuris: nam & boni ſcriptores (qualis Plautus) *decorum* ſeruantes, alia alijs perſonis verba appropriant.

Obſeruatio Quinquageſimaſexta.

Matth. Nota illa verba, *me arbitrum inter inſignes theologos*. tu in tua epiſtola dixiſti Licetum eſſe *arbitrum omnium ſcientiarum*; ipſe ſe *arbitrum* ſtatuit etiam inter theologos, & in re purè theologica. Sed qualis eſt?

Primò ait, ſe purum philoſophum ac medicum.

Secundò, ſe non profeſſione Theologum lin. 30.

Bald. Sed perfectione Theologum Termaximum.

Matth. Tertiò pag. 14. lin. 5. nec Theologum.

Quartò, prorſus infantem in rebus theologicis, atque vix theologicum nectar lactẽtem. Negat ſe Theologum profeſſione, diſcipulatu: affirmat ſe purum philoſophum; non enim dignatur confiteri, ſe didiciſſe theologiam, aut doctoratum theologicum habere ad docendos theologiæ diſcipulos. Sed ſubdit pag. 14. lin. 12. "*Ex quo de ſacris Dei myſterijs* à pleriſque *viris theologis interpellatus ſum*; Doctorem theologorum ſe dici vult, quem theologi viri conſulant. Itaque Apoſtolis præſtantior eſt. Illi triennio fuere diſcipuli in theologia. Hinc à Chriſto doctores facti ſunt Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes*. Sed Licetus non vult eſſe diſcipulus in theologia, non doctor, non profeſſor: ſed quaſi alter Deus à ſe ſapiens, doctor doctorum theologiæ conſulentium ſe eſt. Hinc argumentor.

Aut verè eſt purus philoſophus, & nihil theologiæ attingit, aut falsò hæc dicit. Si falsò dicit, non eſt dignus fide, qui nos fallit. Si verè, nimis audet; dicente Sancto Hieronymo. "Quod medicorum eſt promittunt medici, tractant fabrilia fabri, Chriſti Domini priuilegium eſt ſcire litteras theologicas, & ab hominibus non diſcere. Sanctus Auguſtinus in prologo librorum de doctrina Chriſtiana inquit. "Imò verò, & quod per hominem diſcendum eſt, ſine ſuperbia diſcat: & per quem docetur alius, ſine inuidia tradat, quod accepit. Neque tentemus eum, cui credidimus, ne talibus inimici verſutijs,

& peruersitate decepti ad ipsum quoque euangelium audiendum, atque discendum nolimus ire in ecclesias, aut codicem legere, aut legentem, prædicantemque hominem audire, & expectemus rapi vsque in tertium cęlum, siue in corpore, siue extra corpus, sicut dixit Apostolus, & ibi audire ineffabilia verba, &c. Caueamus tales tentationes superbissimas, & periculosissimas; magisque cogitemus, & ipsum Apostolum Paulum licet diuina, & cælesti voce prostratum, & instructum, ad hominem tamen missum esse. „ & reliqua ibi solidissimè, & saluberrimè dicta.

Bald. Si Termaximus dicit se purum philosophum, & ideò non theologum, vel discipulum, vel doctorem: hoc dicit præ humilitate. Nam in rei veritate est maximus, imò Termaximus theologus.

Matth. Sanctus Augustinus in libro de natura & gratia asserit humilitatem collocandam esse in parte veritatis, non in parte falsitatis. Erit ergo vel vera ignorantia rerum theologicarum, vel falsa & simulata hu militas. Cap. 34.

Obseruatio Quinquagesimaseptima.

Bald. QVæ sequuntur non legam sed in summa colligam. In his Termaximus se Mosen dicit, doctores orthodoxos suos Aarones: & ex consequenti te Pharaonem oppressorem populi fidelis.

Se Dauid adolescentem, te Goliat gigantem, Dei inimicum; se propugnatorem veritatis, te impugnatorem veritatis vincendum, vinciendum, victumque ad tentoria veritatis ducendum, vt captiuum.

Se Angelum Michaelem pro Israele pugnantem, te Angelum Persarum resistentem.

Se Christianum bonum, qui lucrari velit te perditum. Hæc sunt aduersum te atrocissimarum plena iniuriarum.

Matth. Satis benè de se, & nimis malè de me loquitur: possem & ego hæc eadem in Licetum reflectere.

Bald. Ne feceris. iniuriæ enim iniurias in infinitum progenerant. Scis enim Licetum Termaximè fertilem esse etiam in hac parte.

Matth. Noui & omnes cognoscunt Liceti vitam consumi in alijs impugnandis lege scripta contra

Libertum Fromondum.
Antonium Sanctacrucium protomedicum Regis Hispaniæ.
Scipionem Claramontium, Lectorem publicum Pisis.
Stephanum de Castro Lectorem publicum Pisis.
Galileum mathematicum publicum Pataui).
Camillum Gloriosum mathematicum publicum Pataui).
Giliolum primarium philosophum Pataui).
Gasendum.

Blancanum : Et alios multos.

Denique Patrem Campanium ex ordine Dominicano doctissimum, & elegantissimum sacræ Scripturæ explicatorem in hac vniuersitate aggressus est; me quoque, & alio in libro, & in isto de septimo quæsitis denigrare tentat. Quam autem conuitijs, & ignominijs sit fertilis Licetus; immanis congerie contumeliarum contra Camillum Gloriosum, & contra Stephanum à Castro & contra me demõstrat: non enim est possibile illa patienter legere.

Quò circa quemadmodum per Dei gratiam hucusque, ita & in posterum captiuabo intellectum in obsequium Christi, & obtemperabo iussioni diuinæ dicenti: *orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*.

Bald. Hoc optimum fuerit. Vis igitur aliquid notare in propositionibus istius capituli, omisso proponente.

Matth. Maximè tria.

Primum, quòd Licetus sibi nomen Moysis acceperit, nomen Dauidis, nomen Archangeli Michaelis. Nihil de meo dicam, sed ex Feuandentio super librum 1. Sancti Irenæi cap. 5. car. 62. colum. 2. transcribam. "Hoc autem, quasi hæreditario iure ab omni æuo possident hæretici, vt speciosis titulis se, suosque cętus adornent. Symon se *virtutem Dei magnum* affirmabat: Montanus *Paracletum Ecclesiæ* promissum: Noetus in eam dementiam dilatus est (ait Epiphanius) vt se *Mosem* diceret, & fratrem suum Aaronem. Manichæis frequenter exprobrat Augustinus, quòd nomen Manetis eorum Patriarchæ, vt apud græcos significatio insaniæ vitaretur, geminata litera N. Mannichæum quasi Manna fundẽtem appellauerunt. *M*agna quoque impudentia Nouatiani se se Catharos, idest puros, & mundos vocabant, ait, in eos scribens Epiphanius. Nostro vero sæculo & hanc auorum suorum philautiam pedibus, & manibus sequuntur hæretici, dum suos hæresiarchas Apostolos, Paulos, & Elias, mundique huius soles, & luminaria: & vicissim illi Euangelicos, reformatos, santificatos ex vtero (& quid non) quos miserè dementant, vocare non erubescunt.,,

Secundum, quòd Licetus seipsum *M*osem patres orthodoxos Aarones suos nuncupat. *M*oses à Deo constitutus fuit Deus Pharaonis & Aaron fuit *M*osi assignatus vt propheta. *M*oses vt Deus oracula dictabat Aaroni, Aaron promulgabat, non, quæ sibi placebant, sed quæ *M*oses præcipiebat. Hoc nimis sæpè facit noster *M*oses à se constitutus Deus, & sibi deligens, & prophetas Doctores orthodoxos. Nec enim ab illis discere, sed docere vult suos Aarónes, & cogere, vt dicant, quod ipse *M*oses inspirat. In 1. pag. Sanctum Thomam Doctorem orthodoxum dicere compellit, quòd Deus creat sub ratione Trinitatis.

In 2. pag. Sanctum Dionysium Areopagitam dicere, quòd Angeli sunt stellæ & astra.

In isto cap. pag. 15. lin. 7. Sancto Athanasio inspirat, vt dicat in symbolo, Filium nón esse creatum, sed adiungat *propriè*.

In pag. 33. & 65. & pag. 180. 203. D. Thomam confutat, quò dictum, *ante sæcula creata sum*, exposuerit de Filio in diuinitate. Ad pag. 164. quòd asseruerit creationem propriè esse compositorum, & subsistentium: cogitque dicere esse etiam accidentium, & formarum.

In pag. 75. Patres Nicenos in symbolo adigit dicere *factorem cæli, & terræ*, quod non dixerunt. Alibi dictat eisdem patribus, quòd Filius non sit creatus: illi verò hoc non dixerunt. Patres Ephesini concilij vt Aarones, proferre iubet sub anathemate, ne diceretur Beata Virgo Mater Christi: quod dictum in actis concilij non reperitur? Sic frequenter Aarones suos docet spirare oracula Mosaica: non discit ab eis oracula catholica, quod vtinam faceret. Licet. pag. 16. Licet. pag. 134. & 135.

Obseruatio Quinquagesimaoctaua.

Matth. TErtium postremò in pag. 14. lin. 30. Liceti verba sunt "Inermem vincere facilè fuerit, victumque triplici funiculo passiuæ nempè generationis, & actiuarum spirationis, atque creationis propriè Filio Dei congruentium omnino vincire." *Propriè conuenientium*. quid sibi vult hoc aduerbium *propriè?* quomodo intelligitur Filius habere propriè ista tria?

An exponemus cum Scoto? Sanctus Hieronymus epistola 88. docuit Spiritum sanctum *propriè* à patre per Filium procedere. Respondet Scotus in 1. d. 12. q. 2. Sic dico de Hieronymo. "*Quòd proprietarius tantùm dicitur ille, qui in habendo rem nullo modo dependet ab alio. Vsuarius autem, qui in vtendo re, dependet ab alio, non est propriè proprietarius. Pater igitur, quia vim spiratiuam habet à se: rectè dicitur propriè spirare: Filius non sic propriè, scilicet à se spirat: Licet propriè idest non impropriè, vel imperfectè spiret.*" Si Licetus intelligat per propriè, *à se*: tres hæreses asserit, idest Filius habet generationem passiuam à se, 2. spirationem actiuam à se, 3. creationem actiuam à se: nihil enim Filius habet à se, sed à Patre.

Propriè fortasè dicitur contra *communiter*, vt Licetus ex Porphyrio dicit pag. 36. lin. 13. & *propriè* habere, erit habere non *communiter* cum alio. Quo pacto Aristoteles in 1. topicorum cap. 4. proprium dicit esse, quod soli inest. Si Licetus in hoc sensu dicit propriè inesse filio tres illas conditiones, quia soli Filio conueniunt,

& non

& non sunt communes Patri, vel Spiritui sancto; rursus tres hæreses progignit. 1. Pater non spirat Spiritum sanctum. 2. Pater non creat res essentialiter diuersas. Spiritus sanctus non creat. Sic enim spirare propriè conueniet Filio soli, & non communiter cum Patre. Creare conuenit Filio soli & propriè, idest, non communiter cum Patre, & Spiritui sancto.

Propriè tertiò potest distingui contra impropriè: atque in hoc sensu non impropriè conueniunt Filio generatio passiua, spiratio actiua, & creatio actiua. Quia verò in habendis istis actibus ratio proprietatis attribuitur Filio in comparatione ad personas diuinas (nam hi actus solis diuinis personis conuenire possunt) tunc sequeretur, quòd Pater impropriè spirat: impropriè creat: atque Spiritus sanctus impropriè creat: Et rursus tres hæreses inuoluuntur. Sanè si hęc tria prędicata eadem, & eodem modo, idest propriè, non impropriè conueniunt Filio: aut hæc dictio *propriè* nihil operatur, aut ponit aliquod discrimen inter Filium & alias personas, quibus conueniunt aliqua ex eisdem prædicatis.

Sed quanto cum discrimine tria hæc prædicata in diuinis personis existant; facilè patet. Nam generatio passiua conuenit propriè filio: at generatio passiua eadem, nec propriè, nec impropriè conuenit Patri, vel Spiritui sancto.

Spiratio actiua nec propriè, nec impropriè Spiritui sancto conuenit. Sed eadem spiratio actiua ex Liceto conuenit filio propriè: at conuenit etiam Patri; quid dicemus propriè, at impropriè? Licetus nō declarat. Sed si Pater excluditur à consortio in spiratione actiua, hæresis est Eunomij. Si excluditur à modo proprietatis, error est, nam & ipse Pater non impropriè spirat.

Creatio actiua nulli personæ diuinæ conuenit impropriè, sed vna & eadem creatio actiua indiuisè, & æquè propriè seruato ordine originis conuenit tribus. Cum tanta sit diuersitas in istis tribus prædicatis, non debuit Licetus vocabulum æquiuocum *propriè* apponendo rem totam obscurare.

Bald. Puto à Ter maximo in ista pag.14.lin.penultima sumi vocabulum *propriè* sicuti accipitur in proxima pag.15.lin.7. cum dicitur filius non creatus *propriè*.

Matth. Si ita est, vocabulum *propriè* vsurpatum est contra communiter: & incidit sensus paulò ante reiectus, in quo sensu tres hæreses pullulant.

Obseruatio Quinquagesimanona.

Matt. Consideremus, quod proximè citasti ex Liceto in pag.15.lin.5. "in obsequium Christi. Formaliterque Filij Dei ab æterno geniti, non creati propriè.,,

Cita-

Citatur in margine Athanasius in symbolo. Dic, obsecro, quomodo legis de Filio in symbolo Athanasij.

Bal. Sic lego. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.

Matth. Igitur falsa citatio est in eo ipso, quod quæritur; quæritur propriè ne, an non, accipiatur ab Athanasio vox creatum?

Bald. Omnino in symbolo Vox *propriè* non est: sed ex intentione Termaximi debet intelligi.

Matth. Ergo propria intentio Liceti erit symbolum Athanasij, & iuxta propriam intentionem addere, minuere, inuertere poterit quisque symbolum Athanasij, atque proprias intentiones sub symboli authoritate proferre.

Bald. Quid igitur propriè, an impropriè accipit in symbolo Athanasius hoc vocabulum *creatus?*

Matth. Quando probatio est afferenda, interrogatio non est opportuna: Sanctus Athanasius in epistola de decretis Nicenæ Synodi post Sanctum Dionysium Pontificem Romanum docet, quòd creauit est vox æquiuoca, & quando attribuitur Filio Dei non significat *fecit*, sed *præfecit*. Quare duo sunt significata, alterum, quòd creatum sit esse factum: & hoc modo accipiendo vocabulum *creatus*, Filius nō est factus, nec creatus; alterum, quòd creatum sit esse præfectum, & in hoc sensu, ab Athanasio, & Sancto Dionysio Papa cum concilio Romano decernitur, quòd Pater creauit filium. Decretū Papæ e?t in obseru. 58.

In sermone tertio cōtra Arianos α Athanasius docet, quod omnis creatura factitia dicitur *condi*, & *creari*: sed non omne, quod dicitur *condi*, & *creari* est res factitia, vel creatura sic dicta: eo quòd Filius dicatur *condi*, & *creari*, nec tamen Filius est factus vel factitium, vel creatura factitia. α Pag. 416. A. & seq.

Si attendamus ad diuinam scripturam, Sanctus Dionysius Papa declarauit duas scripturas cum concilio Romano, vnam ex prouerbijs 8. *Dominus creauit me*, quod *creauit* non est *fecit*; Alteram ex Deuter. 32. *Qui fecit te, & creauit te*, quòd etiam hic creauit non est fecit. Si igitur ex vsu istarum scripturarum, ex decreto Pontificis & concilij, ex approbatione Athanasij velimus accipere proprietatem vocabuli *creare*, & *creatus*, creauit propriè non est fecit, sed præfecit: si proprietatem accipiamus ex vsu disputantium, præsertim contra Arium: tūc creauit propriè est *fecit ex nihilo*, quam rem sæpè repetere cogimur, tùm ad præcauendas insidias Sophistarum: tùm ad iuuandam lectoris memoriam.

Bald. Vis transeamus ad aliud capitulum.

Matt. Etiam. Sed prius responde, an in isto capite 2. Licetus fecerit aliquem syllogismum in forma?

Bald. Nullum fecit.

Matt. Dixit ne Filium Dei esse Deum, vel Deum verū, vel natura Deum?

Bald. Non dixit.

Obser-

Obseruatio Sexagesima.

Bald. IN tertio capite multa dicit ex doctrinæ redundantia Doctor Termaximus, sed quæ te non respiciant. in pag. 16. lin. 9. sic scribit. "In hac nostra contemplatione nouam opinionem de creatione Filij Dei ad intra coacti sumus expendere partim ante nostræ sententiæ promulgationem, partim post ipsam iam explicatam."

Matth. Si hæc opinio, vt ait Licetus, est noua, iam damnat semetipsum nouitatis. quoniam in cap. vltimo suæ epistolæ ad pag. 102. concedit tribus conclusionibus ex Augustino, Nazianzeno, Euaristo, *Filium Dei esse creatum ad intra.* Rem tàm antiquam damnat nouitatis, & se ipsum quoque.

Bald. Respondebit Termaximus vir, se concedere Filium Dei esse creatum ad intra. Sed creatione non accepta propriè.

Matth. In eodem luto inuoluitur; Ad nomen disputat, propriè, vel impropriè acceptum, sed ad placitum proprium. Ad rem significatam nil dicit, aut dicere potest.

Repeto duas propositiones meas, primam: Filius Dei non est factus ex nihilo: Experiemur, si Licetus contra istam conclusionem aliquid proferet. Secundam, Filius Dei est productus ex aliquo principio præsupposito, hoc est ex substantia Patris interna in Filio: Videbimus quid contra istam assertionem afferat Licetus. Negat eam tamquam dogma Arij, sed istam propositionem negant Iudæi & Saballiani: non Christiani, & Catholici. perge legendo.

Bald. "Nam rationes, quibus opinio noua præcipuè fulcitur, impediunt nobis iter ad veritatem catholicam, hucusque cultam: Absque eo, quòd vllam nobis facem afferant ad ipsius intuitionem. Et eam doctrinam pariunt, quam omnino falsam tollere.

Ex Liceto.

Matth. Ista, quæ sine probatione dicuntur, spectant ad maledicentiam. Sunt igitur simpliciter neganda tanquam hominis, qui multa dicit, & nihil probat. Carmina, quæ cantillat in isto capite Licetus, omittamus. Expendamus, quid contra me afferat.

Obseruatio Sexagesimaprima.

Bald. PAg. 16. lin. penultima Liceti scribitur. "Profectò primum illud animaduertere lubet, istum cl. virum de productione Filii Dei ad intra, non semper eamdem profiteri doctrinam. Etenim sua in epitome Theologica sententiam communem habens cum orthodoxis, Athanasio, concilio Niceno, cæterisque Sanctis Patribus asserit, æterni Filij productionē esse generationē, nō creationē; Filiū Dei ad intra genitū esse nō creatū: imò ne cū hæreticis in sermone communi-

nice-

nicemus, dicendum non esse Christum creaturam; „quid hæres tacitus?

Matth. Hæreo propter *citationem patentissimè* falsam. Concilium Nicenum prostat in 1.tom. conciliorum ex impressione Veneta anni 1585. car.532. Illic adest symbolum Nicenum', in quo veritas catholica asseritur: & anathematismus, in quo falsitas hæretica Arij damnatur. Sed neutro in loco reperitur vox *creatum* affirmata, vel negata de Filio. Si Licetus posset erubescere, fortè falsi conuictus erubesceret. Prima asserta-- tio ex Concil. Nicen.

Sic Sanctus Epiphanius in Ancorato ad finem, symbolum Nicenũ cum additionibus factis in secundo concilio Generali describit, cum anathematismo Niceno: mox declarat, & symbolum, & anathematismum. Sed neque in referendo, neque in declarando scribit vocem *creatum*. Secunda ex Constātinop.

In 1. tom. Conciliorum car.954. Concilium Alexandrinum vt præparatorium ad Ephesinum adducitur, & in ipso Alexandrino recitatur symbolum Nicenum cum anathematismo: sed sine voce *creatum*. In concilio ipso Ephesino tom.2. cap.3. car.988. tom.2. cap.5. car.1000. tom.2. cap.22. car.1026. quibus locis singulis, sed simul ter, legitur anathematismus Nicenus cum symbolo, sed sine voce *creatum*. 3.Syno.

Quarta synodus Romæ impressa car.114.in tom.2.conciliorum. Quinta synodus Romæ item impressa. car.595.tom. item 2. Quarta & quinta Synodis.

Concilium Lateranense sub Martino 1.in 3.tom.concil.car.140. Secretario quarto, ex impressione Veneta habet anathematismum, sine vocabulo *creatum*. Sex conciliorum generalium attestatio est plusquam satis, ad ostendendum verè dici à me in libro defensionis vestigationum car.249. concilium Nicenum nec affirmauisse, nec negauisse in determinatione de fide vocem *creatum*.

Idipsum legatur apud S.Hilarium de synodis car.95.
S. Basilium epist.78. car.709.
S. Ambrosium de fide ad Gratian. lib.1. cap.9.
Nazianzen. de fide car.135. col.1.
Ruffin. in histor. lib.1. cap.6.
Eusebium Cesariens. in concil. Niceno car.465. impress. Venetæ.
Et S. Epiphanium supra citatum in fine Ancorati. & in hæres.72.colum.704. Hi omnes fidem, Nicenam recitant, sed nullus in anathematismo scriptam habet vocem *creatum*.

His addo duos, vnum ex antiquis, alterum ex modernis. Ex antiquis est S.Cyrillus Alexand. tom.2. Ephesini in apendice ad car. 1037. colum.1. in 1.tom. concil. Qui recitat, & exponit symbolum cum anathematismo, nec habet vocem *creatum*. Ex modernis est Alphons. de Castro aduersus hæres.tit. Christus hæres.1. car.423. Qui symbolum, & anathematismum Nicenum refert sine

voce *Creatum*. Contra tantam testium multitudinem audet Licetus dicere à concilio Niceno esse dictum, quòd generatio Filij non sit creatio; quòd Filius sit genitus, non creatus.

Bald. Sed Symbolum Nicenum ait de Filio *genitum, non factum:* at creatum, esse est esse factum.

Matth. Hic alius error est, confundens hæc vocabula *facere* & *creare*. de qua re infra. Nunc sufficiant Sanctus Dionysius, & Sanctus Athanasius dicentes, quòd *creauit*, non est *fecit*: quòd *creare* & *facere* differunt; non ergo sunt idem, negare *factum*, & negare *creatum*.

Quia verò sæpius hoc decreto Sancti Dionysij Papæ innitar; & ad rem præsentem vtile est pro conuincenda illa falsa propositione Liceti, quòd concilium Nicenum decreuerit, *Filium non esse creatum*. Ideò ex Diuo Athanasio de decretis Nicenæ Synodi in 2.tom. Athanasij ex editione Parisiensi sub anno 1627. ad pag. 276. profero decretum S. Dionysij Papæ in concilio Romano editum cōtra Sabellium. Verba Papæ sunt. "*Cognoscentes, quæ absurditates nascantur ex eo, si Filius* opus *aliquod, & factitium quiddam nominetur, quas minimè videntur animaduertere, qui hac opinione ducuntur; ac propterea certo quodam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces, Dominus creauit me in initio viarum suarum, quàm sacræ, & propheticæ Scripturæ intelligant. Non enim simplex est, & vna significatio, vt scitis, huius verbi* ἔκτισε. *hic enim* ἔκτισε *intelligendum non præfecit, sed præecit operibus suis, sed tamen per Filium conficiendis: neutiquam enim illud* ἔκτισε *ita accipias, tamquam si dixisset* fecit me. *differunt enim facere, &* κτίσαι. *Hinc illud. Nonne ipse hic Pater tuus possedit te, & fecit te, & creauit te.* „In qua concilij authoritate tria sunt obseruanda.

1 *Creare* non esse vocabulum simplex, sed habere multas significationes: vnde consequitur, quòd creare est vox equiuoca.

2 *Creauit* non est *fecit*, in duabus scripturis Prouerb. 8. Deuteron. 32. Quia facere, & creare differunt. quam differentiam inter creare, & facere notauerat longè prius S. Iustinus in oratione ad gentes car. 66. tom. 1. & longè posterius D. Augustinus de moribus Manichæorum cap. 7. & lib. 1. contra aduersarium legis cap. 23.

3 Scriptura Dominus *creauit me* de Filio, intelligitur, quem *Deus creauit*, idest præfecit operibus suis, per Filium conficiendis: conuerte actiuum in passiuum, hoc pacto. Deus creauit Filium, non fecit, sed præfecit: ergo Filius creatus est à Deo, non factus, sed præfectus.

Si ergo, vt Licetus ait, Concilium Nicenum determinauit de fide istam negatiuam: Filius non est creatus; igitur concilium Nicenum contradixit affirmatiuæ, *Filius est creatus*: & damnauit summum Pontificem erroris in fide, damnauit concilium Romanum Pontifici

con-

coniunctum, damnuit Romanam Ecclesiam tanquam submersam eo tempore in hæresi Ariana: quæ sunt absurdissima.

Bald. Quid ni? Concilium generale potest corrigere concilia prouincialia, prælatos singulos, ecclesias particulares. Concilium Nicenum est generale, concilium Romanum non est.

Matth. In summa concedis cum icet o, Pontificem cum Concilio iunctum errauisse in fidei dogmate, & in expositione scripturæ, quæ est materia de fide.

Bald. Id sequi, non negabit Termaximus. quicunque enim contradicit concilio generali in decretis de fide, damnatur erroris in fide. Licet. pag. 16.
Sed istæ duæ enuntiationes, *Filius est creatus*, *Filius non est creatus*, Licet. sunt contradictoriæ: & concilium Nicenũ generale decreuit de fide Pag. 134.
negatiuã, *Filius non est creatus*; ergo concilium Nicenũ generale dam & 135.
nauit erroris in fide Pontificem Romanum, concilium Romanũ, Ecclesiam Romanam, docẽtes de fide contradictoriam affirmatiuam, *Filius est creatus*. Nec enim duo contradictoria vera esse possunt, etiam per diuinam omnipotentiam; at illę duæ enuntiationes, *Filius est creatus*, *Filius non est creatus*, sunt contradictoriæ singulares, in quibus contradictorijs singularibus maximè spectatur vis contradictionis, ex 1. de interpretatione cap. 5. quare negatiua est catholica, & de fide ex cõcilio Niceno: affirmatiua Dionysij Romani, concilij Romani, Romanæ Ecclesiæ est hæretica, & contra fidem. Iustissimè igitur Licetus damnat, vt hæreticam tuam affirmatiuam, *Filius est creatus*, quam voluisti tenere cum Romano Pontifice, Romana Ecclesia, & Romano Concilio.

Matth. Iuxta meæ regulæ præscriptum in omnibus meis scriptis subscribo, sic. *sub pedibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Ita præscribit Sanctus Pater Franciscus in fine suæ regulæ, alloquens suos filios, & fratres in Domino. *Vt semper subditi, & subiecti pedibus eiusdem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Si Sancta Romana Ecclesia, & eius Caput damnantur in fide, quid facerem? damnabor cum eis.

At quam magnum gaudium, quas triumphales voces parauit Licetus Lutheranis, & Caluinistis? Iam non timebunt iudicem controuersiarũ de fide, Summum Pontificem: non concilia, non Ecclesiam Romanam. Non mendicabunt exempla ad ostendendum, quod Papa per se se possit errare in decreto de fide, in declaratione scripturæ; vel quod Concilium per se se potest errare; quoniam ex ista doctrina Liceti Concilium, (non per legatos à Pontifice cõgregatum, directũ, confirmatum) sed à Pontifice per semetipsum personaliter præsidente rectũ errauerit in fide, & Arianam hæresim illam, *Filius Dei est creatus à Deo*, docuerit toti Ecclesiæ esse credendam. O absurditates. ò monstra Licetica; ad proprium errorem tuendum concedit antecedens istud, *Concilium Nicenum damnauit istam propositionem, filius est creatus*. qui concedit antecedens, necessario debet

concedere consequens triplex; 1. Pontifex Romanus per se ipsum in decreto de fide errauit; 2. Concilium Romanum à Pontifice confirmatum errauit; 3. Ecclesia Romana (quæ nulla hæresi vnquam fuit maculata) errauit in fide, & hæresis Arianæ mancipium fuit. Heu scelera, heu blasphemiæ. Christus Matth. 16. dixit Petro. *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* „ Lucæ 22. "*Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* „ Iam Christi promissio fidelissima infida est, si Liceti antecedens est verum: Fides Petri defecit, fides Petri infirmauit fratres, Ecclesia Petri subiecta est portis inferni. At hæc impossibilia sunt, ergò non est possibile credere, quòd concilium Nicenum contradixerit Romanis, Pontifici, Concilio, Ecclesiæ.

Bald. Planè terruisti me.

Matth. Meritò terrebuntur omnes fideles. Sublatis enim illis tribus Fidei catholicæ fundamentis, Christiana Fides & Christiana Ecclesia corruit. Sed audi, quid per Isaiam Prophetam æternus Pater cap. 59. dicat ad Filium incarnatum, & redemptorem. "Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore seminis tui vsque in sempiternum. „

Bald. Coniector tempore concilij Niceni adhuc fu isse viuos aliquos ex ijs, qui cum Dionysio Alexandrino, & Dionysio Romano vixerant. Hi autem neutiquam permisissent in concilio Niceno sub Siluestro determinari aliquid contra concilium Romanum sub Dionysio.

Matth. Sic existimo, Alexandrum Patriarcham Alexandrinum, cuius rogatu coactum est concilium Nicenum, vixisse in minoribus officijs sub Dionysio Alexandrino. Obijt Alexander valdè senex anno post concilium Nicenum absolutum: cuius gloria singularis in æternum manet, quòd primò Arium, & Arianam hæresim in concilio Alexandrino damnauerit: mox in concilio Niceno generali damnari curauerit.

Illud adiungo, quòd Gelasius Pontifex in cap. *Maiores nostri* 24. quæst. 1. decernit: semel in concilio definitum contra aliquam hæresim, non esse amplius retractandum. Hoc probat, quia Sabellius à synodo, damnatus est, nec postea illius causa est retractata. Synodus autem in qua damnatus est Sabellius, est ista Romana sub Sancto Dionysio celebrata. Quare si adducitur in dubium decretum Sancti Dionysij, & concilij Romani, quasi contineant errorem in fide & in declaratione scripturæ; profectò & damnatio Sabellij in dubium reuocabitur: quod maximè fauet Iudaismo neganti productionem in Deo ad intra. neganti in Deo esse Filium distinctum à Patre.

[Baron. an. 263.

Bald. Quid ex hoc argumento est concludendum.

Matth. Id quod veritas est. In concilio Niceno non fuisse decretum contra-

tradictorium concilio Romano: in Concilio Romano decretum est Prouerb.8. *Filium dici creatum, non factum*: sed quoniam Arius duobus argumentis nitebatur, vnum habet pro medio *creatum*, aliud habet *genitum*. Primum tale est: omne creatum est factum ex nihilo, Filius est creatus Prouerb.8. ergo Filius est factus ex nihilo. Circa hoc argumentum concilium Nicenum non fecit aliquod decretum nouum: quoniam in concilio Romano ante paucos annos erat in controuersia examinatum, & decretum, quòd *creauit* non est *fecit*, ergo & quòd Filius est creatus, non factus. In hoc puto iuxta traditiones Patrum damnatum esse Arium, vti notat Bellarminus. li.4. de Verbo Dei. cap.6. Et Gordonus controu.2. car.penult. Neque in hoc opus fuit nouum decretum facere.

Secundum Arij tale erat omne genitum est factum. Filius Dei est genitus Ioan.1. & Prouerb.8. Ergo Filius Dei est factus. Maiorem probabat afferendo duodecim modos generationis vt notat S.Bonauentura 1.d.13. dub.8. Concilium Nicenum contra hunc errorem Arij nouum, posuit in symbolo nouum decretum dicens, Filium esse *genitum non factum*: Hanc existimo esse rationem, ob quam in concilio Niceno de voce *creatum* nulla mentio est habita. Si quis meliorem rationem inuenerit, communicare dignetur in publicum Ecclesiæ bonum.

Bald. Satis videretur excussa hæc difficultas, nisi aliud concilium te promisisses allaturum.

Matth. Concilium Orientale apud Sanctum Hilarium in libro de Synodis Canone 5. iubet sub pœna anathematis, vt intelligamus de Filio duas scripturas ex Prouerb.8. *Creauit me, & genuit me*.

Tunc argumentor. Si in concilio Niceno decretum fuisset, quòd Filius non est creatus, & quòd Deus non creauit Filium: concilium orientale paucis post annis congregatum, non decreuisset intelligendum esse Filio, *Dominus creauit me*. Neque Hilarius tacuisset, si concilium orientale contra Nicenum decreuisset: non ergo in concilio Niceno adest vox *creatum* negata de Filio; sed Licetus hoc fingit, vt verum, quod est patentissimè falsum.

Id. Audiui tamen quosdam in anathematismo Niceno legere vocem *creatum*.

Matth. Ita est; & ex vno errante plures sunt decepti. Sanctus Athanasius ad Imperatorem Iouianum scripsit epistolam, in qua symbolum Nicenum, & anathematismus est. In anathematismo aliquis sciolus induxit vocem *creatum*: sed errauit ponens vocem quarto loco, quæ, si scitè fallere voluisset, ponenda erat secundo loco. Deus autem ita permisit errorem, vt cognosceretur non esse Athanasij viri, alias prudentissimi. Hanc rem excutere necesse est,

quod

quod fieri non potest, nisi commemorando errores Arij, & eorum damnationem in anathematismo Niceno. Hæc narratio errorum Arij perutilis est futura ad ostendendum, quàm grauiter errauerit Licetus in discernenda hæresi à fide catholica.

Errores Arij.

NVsquam melius errores Arij deprehendemus, quàm ex epistola Alexandri Alexandriæ Episcopi, in qua epistola ad omnes Episcopos missa, ponuntur errores Arij, & damnatio Arij. Epistola est in 1. tom. conciliorum impressionis Venetæ pag. 500. &c. Ex qua ista transcribo. "Quæ nam verò isti contra Scripturas excogitarint, temereque effutiuerint, sic accipite. &c.

Errorē 1.

1 Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando extitisse, cum Deus non esset Pater: non ab æterno Dei Verbum fuisse.

Contra æternitatem.

2 Sed ex nihilo ortum esse, nam Deum, qui est, eum, cum non erat, ex eo quod non est, procreasse: & propterea tempus fuisse aliquando cum non esset, creatum enim, & factum fuisse Filium.

Error 2. cōtra Originem.

3 Neque essentia Patri similem, neque natura verum Patris sermonem, neque veram sapientiam eius esse: sed per abusionem Verbum, & sapientiam dici. Ipsum factum esse proprio Dei Verbo & sapientia, quæ in Deo est, per quam cùm cætera omnia, tùm illum ipsum fecit Deus.

Error 3. cōtra cōsubstantialitatē.

4 Et ob eam causam natura sua posse conuerti, & mutari sicut animantia omnia ratione vtentia.

Error 4. cōtra immutabilitatem.

Verbum esse peregrinum, alienum, & seiunctum à sapientia Dei.

Hos quatuor errores Arij præcipuos concilium Nicenum in anathematismo damnauit per ordinem in hæc verba.

Asserit æternitatē.

1 "Eos autem, qui dicunt: erat aliquando, quando non erat, & antequam nasceretur, non erat.

Originē.

2 Et quia ex nullis substantibus factus est.

Consubstantialitatem.

3 Aut ex alia subsistentia, vel substantia.

Immutabilitatē.

4 Dicunt esse τρεπτόν, aut conuertibilem, vel mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica, & Apostolica Ecclesia." In hoc anathematismo damnatur error primo loco contra æternitatem Filij. in secundo error contra originem, in tertio error contra consubstantialitatem, in quarto contra immutabilitatem; Et quamuis Alexander Episcopus post tertium errorem memorat, quòd Filius dicitur factus: tamen nihil noui adiunctum est, nisi quod spectat ad secundum errorem: in quo narratur Arius dixisse, Filium esse factum, & creatum ex nihilo. Quare si concilium Nicenum voluisset damnare vocem *creatum*, quæ spectat ad originem Filij, posuisset illam secundo loco, sicut secundo loco posita erat ab Alexandro. Qui

ergo intrusit in epistolam Athanasij vocabulum *creauit*, non satis perspexit, vbi ponenda esset.

Bal. Posses ne conijcere, à quo, & cur intrusa sit particula *creatus*.

Matth. Possem, vt in additionibus ad finem.

His ita perspectis, animaduerto eos, qui Romæ sub Paulo Quinto Sanctæ memoriæ curauerunt concilia imprimenda: non satis vigilanter contulisse, quòd ponebant in concilio Niceno, tanquam anathematismum; & quod in tribus concilijs Ephesino, quarta, & quinta synodo; nam in istis septies anathematismus Nicenus est sine voce *creatum*: in Niceno semel est cum voce *creatum*. quid ergo? Sancta sedes Apostolica nobis proponit duo contradictoria, scilicet anathematismum Nicenum habere, & non habere vocem *creatum*?

Consultius videretur factum esse, si à Sancto Hilario & symbolum, & anathematismus essent transcripti: quoniam Hilarius & ante Athanasium conscripsit: & ex professo synodos, & synodorum differentias conscripsit circa Filium Dei. Deinde Hilarius & loco, & tempore, & oportunitate potuit verius scire symbolum, & anathematismum. Etenim post Constantinum magnum, Constantius Imperium orientis obtinuit. Sub Constantio Ariana pestis in catholicos deflagrauit. Initio persequutionis Hilarius in oriente exulabat, quo tempore nondum omnia exemplaria Nicenæ synodi poterant ab Arianis esse destructa: nec omnes Episcopi, qui in concilio Niceno adfuerant erant mortui. Potuit ergo & ex viris, & ex libris Hilarius habere symbolum, & anathematismum fideliter. Constantio successit Iulianus Apostata, Iuliano Iouianus, ad quem epistola Athanasij directa est. Caruisse autem Athanasium exemplaribus Niceni cõcilij constat ex legatione, quam misit Romam ad Papam Marcum pro habendis canonibus Nicenis. Idcirco si error est ab Athanasio admissus in ponenda voce *creatus* (quod vt credam de Athanasio, adduci non possum) corrigendus est error ex Hilario, ex actis conciliorum, ex attestationibus Patrum.

Interea supplex, & prostratus ad pedes Sanctissimi Domini nostri Innocentij X. Papæ, humillimè. precor pro summa ipsius erga Christianos vigilantia & pietate, vt auferat hoc scandalum ab oculis fidelium in re grauissima circa originem Filij Dei. Ne à Sancta Sede procedant duo contradictoria, ne falsatum proponatur decretum Nicenum, falsatum, inquam, vel per additionem, vel per detractionem. Ego meum laborem ad pedes sanctitatis suæ iudicandum offero.

Obser-

Obseruatio Sexagesimasecunda.

Matth. VTile fuit ostendere in Concilio Niceno nihil fuisse determinatum de voce *creatum* affirmanda, vel neganda de Filio. Legerat hoc Licetus in defensione vestigationum pag. 249. Quæsiuit in tomo conciliorum, & inuenit ita esse, sicut ego dixi in confutatione Mastrij, quam Liceto scriptam dedi ante quatuor annos, Mastrium citantem ex concilio Niceno 1. & ex Toletano 11. conuici falsæ citationis: quia in neutro concilio negatur de Filio vox *creatum*. Legit Licetus istud scriptum, deprehendit me verum dicere: sed falsò citare voluit, peruicax in falsitate. Sic citat concilium Nicenum pag. 17. lin. 3. pag. 18. lin. 30. pag. 20. lin. 1. atque, vt opinor, supra centies falsissimam citationem facit, dicens, à concilio Niceno esse decretum, quòd Filius non sit creatus.

Bald. At in actis concilij Niceni legitur disputatio, in qua Eusebius Pamphili negat Filium esse creatum, & negat textum Prouerb. 8. *Dominus creauit me*, intelligendum de Filio Dei: sed probat intelligendum de sapientia infusa homini, præcipuè Salomoni.

Matth. In confutatione citata respondi, nos obligari ad determinationes conciliorum de fide recipiendas, non obligari ad disputationes: Ita Tomistæ, ita Scotistæ sentiunt. Pro Scotistis cito Radam in controuersijs 1. sent. controu. 4. pag. 85. 86. Pro Thomistis Cano de locis Theologicis car. 330. lib. 7. appositè.

Obseruatio Sexagesimatertia.

Matth. PRoposuit Licetus pag. 16. lin. vlt. ostendere, me aliam doctrinam tenere de generatione Filij in Epitome, alteram postea, taxans me inconstantiæ. Sed oblitus propositi in pag. 17. lin. 7. incipit ostendere aliud extra propositum, scilicet me in Epitome posuisse creatum, & factum coincidere, & hoc ipsum negare in Defensione. Igitur Licetus vult ostendere ex Epitome esse à me dictum, quòd creatum, & factum coincidant: ex Defensione, quòd non coincidant.

Bald. Verè ne dixisti creatum & factum coincidere?

Matth. Neque hoc dixi, neque hoc dictum verum esse; quare Licetus ad hoc falsum mihi imponendum tres fallacias committit referendo mea dicta, quæ simul conferemus ex Epitome Theologiæ, & ex libro de septimo quæsitis pag. 17. lin. 7. lege igitur Licetum.

Bald. "Verba Theologi sunt ipsissima diluendum argumentum afferentia: Si esset genitum aliquid in diuinis, esset necessarium ab alio, & generans necessarium à se: ergo genitum esset minus necessarium

in

in Deo, quàm generans: quod autem eſt minus neceſſarium in Deo eſt creatura: ergo genitum in Deo eſſet creatura.

Citat in margine ex Epitome 1. ſent. diſt. 4. pag. 26.

Matth. Prima fallacia eſt, mutilare duas partes mei argumenti pro parte falſa allati. Argumentum 2. tale eſt in dicta diſt. 4. primi pag. 26.

Si in diuinis eſſet generatio, Deus genitus eſſet creatura. probatur conſequentia: quod eſt neceſſarium à ſe, magis eſt neceſſarium eo, quòd eſt neceſſarium ab alio. Sed ſi eſſet genitum aliquid in diuinis, eſſet neceſſarium ab alio, & generans neceſſarium à ſe. ergo genitum eſſet minus neceſſarium in Deo, quàm generans: quod autem eſt minus neceſſarium Deo, eſt creatura: ergo genitum in Deo eſſet creatura.

Confer hoc argumentum cum relatis à Liceto. Argumentum eſt ad inconueniens, in quo prima conſequentia dat claritatem toti argumento. Licetus illam primam conſequentiam mutilauit, ne lector perciperet, quorſum tendendum ſit, & quid ſit probandum.

Secundò Licetus mutilauit maiorem propoſitionem in probatione conſequentiæ. In illa maiori conſiſtit tota vis argumenti: qua ſublata argumentum inualidum eſt. Fortè etiam hoc fecit, ne meum argumentum in forma eſſe videretur.

Bald. Lego ſequentem partem in pag. 17. Liceti lin. 13. Quam rationem eluens mox addit.

Citat pag. 28.

"Generatio translata ad Deum ponit eamdem eſſentiam numero in patre generante, & in Filio genito: ponit quoque Filium eſſe ſimul natura cum Patre, quam ob rem Filius non eſt factus in diuinis. quod enim eſt effectum, eſſentialiter differt ab efficiente: ſed Filius Dei non differt eſſentialiter à Deo generante. Rurſus effectum eſt poſterius natura efficiente, ſed Filius genitus eſt ſimul natura cum Patre generante. Exactè igitur Athanaſius dixit: Filius à Patre ſolo eſt, non factus, non creatus, ſed genitus. „Vbi creatum, & factum coincidere ponit apertè.„ Obſeru. 65. Tho. 3. p. q. 16. art. 8. Bon. 3. d. 11. q. 4.

Matth. Monſtri inſtar eſt afferre ſolutionem meam ad ſecundum argumẽtum, & totam ſolutionem ſupprimere. quæ eſt turpiſſima fallacia. Sed Secunda. Cui annexa eſt tertia, qua id, quod non eſt ſolutio argumenti, affertur vt ſolutio. In Epitome diſt. 4. primi. pag. 29. lego.

"Ad 2. neceſſitas formalis ſpectatur in natura: Si ergo productum eſt in alia natura à producente, eſt minus neceſſarium; Si in eadem, eſt æque neceſſarium: ſecundo modo ſe habent Pater, & Filius in Deo eſſentialiter. „Hæc exaraui diluens argumentum, & ſolui probationem conſequentiæ reſpondens ad formam, & materiam: ad propoſitiones, & medium terminum, qui ex neceſſitate à ſe, & ab alio procedit. Licetus veram ſolutionem totam oppreſſit, vt me malè ſoluiſſe doceret.

Bald. Vnde igitur Termaximus corrogat non ſolutionem pro ſolutione?

Matth. In quæstione qualibet tria notata sunt pro intelligenda quæstione: ex tertio notato fragmentum assumpsit, quod nec ad propositiones, nec ad medium, nec ad materiam, nec ad formam secundi argumenti quicquam facit.

Bald. Facit ad intentionem suam, quia in fine notati dicis: "exactè igitur Athanasius dixit; Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: ergo apertè ponis creatum & factum coincidere.

Matth. Vidit Licetus consequentiam suam non valere. quam cum probare non posset, pro more suo adiecit *apertè* vt Lectorem falleret.

Bald. Ego probabo; tu in ipso notato tractas de duabus, generatione & factione: ostendens Filium diuinum esse genitum, non factum. Colligis in Athanasij dicto tria, factum, creatum, genitum. ergo creatum vel coincidit cum facto, vel cum genito, aut certè ponere non debueres tria in Athanasij dicto.

Matth. Non est meum authoritates mutilare, sed est Liceti: qui hanc ipsam authoritatem violauit, siquidem in secunda negatione scriptum est *Nec*, Licetus scripsit *Non*. Regula *Logicæ* est. ne colligatur in conclusione, quod non est positum in præmissis. In præmissis actum est de verbis *facere*, & *generare*: de verbo *creare* nihil in præmissis positum est, nihil colligendum est in conclusione. Exactè igitur Athanasius loquutus est, quoad *generare*, & *facere*; quomodo sit loquutus de ipso *creari* nihil in re præsenti. In eodem versiculo agitur de solo generante, nec tamen colligitur, quod à solo Patre sit Filius in illa conclusione. Sed & Licetus in parte mei notati citati habet de prioritate naturæ, de vnitate naturæ, de distinctione essentiali, nec ijs omnibus concludendo vtitur, sed solis vocibus *creare* & *facere*. de quibus nũc dico, eas nõ coincidere, sed differre.

Bald. Iam vna pars contradictionis tibi attributæ apparuit in epitome, altera pars, quòd enixè neges ipsum facere & creare esse idem, vbi apparet in libro defensionis?

Matth. Erat officium Liceti, sicut in epitome citauit distinctionem & paginam: sic in Defensione citare: sed quia non solet probare, hanc secundam partem dixit, & non probauit. Si verò probare voluisset more solito in citando aliquid addidisset, vel detraxisset, vel inuertisset.

In libro primo defensionis num.9. & lib.2. num.103. Sanctum Augustinum protuli ex lib.1. contra aduersarium legis & prophetarum cap.23. qui docuit duo significata vocum *facere* & *creare*. primum, vt promiscuè accipiantur, idemque significent, & duabus authoritatibus Augustini, altera in libro de fide, & symbolo cap.4. altera de Genesi ad litteram imperfecto cap.1. communiui.

Secundum significatum est, quo propria significatio ipsius *facere* discernitur ab ipso *creare*. Facere est quod omnino non creat, *creare* est constituere ex eo, quod iam erat: non igitur absolutè negaui

in

in Defensione, quod creare, & facere sint idem; sed distinxi in significato confuso sunt idem: in significato distincto, & proprio differunt. Licetus autem, vt ei solemne est, falsò citat, mutilando dicta mea; ego cunctabundè, & distinguendo loquutus sum, ille mihi exixè, & absolutè tribuit negationem.

Bald. Non ne potest sustineri absolutè, quòd coincidant creatum, & factum.

Matt. Non potest in scholastica, nō potest in scripturali acceptione istius vocis æquiuocæ *creatio*. Creare scholasticè ex Diuo Thoma 1.p. q 45.art.1. est *facere aliquid* ex *nihilo*. igitur se habet *creare* sicuti species, *facere* sicuti genus: quare nō sunt idem, ne definiatur idem per idem: ne idem sit genus sui ipsius. Et idem Sanctus Thomas in libro de fallacijs docet, speciem & genus esse partim idem, partim diuersa. Si quis autem ex partiali identitate totalem arguat, committit fallaciam accidentis. Sic Licetus ex eo, quod Athanasius factum, & creatum vniuit in vno versu, negando, & genus & speciem ab Ario propositam de Filio, arguit ex partiali identitate quòd simpliciter coincidant apud me, & Athanasium. ergo Licetus incurrit in fallaciam accidentis.

In scripturali significatione iam relata est definitio concilij Romani sub Sancto Dionysio, quòd creauit non est fecit, quòd facere, & creare differunt. ergo aberrat à fide Catholica, qui putat in scriptura, quòd omne facere sit creare, aut omne creare sit facere.

Obseruatio Sexagesimaquarta.

Bald. IN pag.17. lin.23. Aliam rationem tuam, & responsionem affert sic. „Qui & infra proponit aliam rationem dissoluendam inquiens: nullum creatum est de substantia Patris, Filius autem est creatus; quia Filius est sapientia Dei, quæ in Eccl.24.ait, ab initio & ante sæcula creata sum. Citat 1.sen. dist.5. pag.30.

Cui rationi sic inferius occurrit. "Ad tertium. Patres in concilio Niceno cuidam Philosopho pro Ario disputanti dixerunt, illam authoritatem non esse intelligendam de sapientia increata, sed de sapientia humana creata; quæ pro veritatibus reuelatis à principio Mundi creata est, & congruo tempore Israeli reuelata: vnde & ipsa sapientia loquens aut per prosopopeiam, aut conformationem dicit. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi in Iacob inhabita & in Israel hæreditare.* „

Matth. Gratulandum est superis, quòd Licetus semel verè citauit. Sed quid prætendit per hoc Licetus?

Bald. Ex isto loco citato, primò ostendit te dixisse, Filium esse sapientiam increatam. Secundo locum Ecclesiast.24.cum patribus Nicenis de

ſapientia creata, non de increata eſſe accipiendum.

Matth. Ita eſt. Sed oportet etiam addere me in ſcholaſtica Theologia accepiſſe vocem *creati*, & *increati* cum Scholaſticis: creatum enim eſt, quod eſt factum ex nihilo mediatè, aut immediatè: increatum eſt, quod non eſt factum ex nihilo, nec hoc, nec illo modo; quæ ſignificatio eſt creationis ſcholaſticæ communiter acceptæ. Scis enim ex 1. Poſt. 90. geometram accipere circulum geometricè: de circulo poeticè accepto nullatenus curare. Similiter aſtrologus de cancro pro conſtellatione, medicus de cancro pro ægritudine, piſcator de cancro piſce, loquitur.

Si prætendit Licetus, me dixiſſe etiam oppoſitum, non ne oportebat proferre locum, in quo oppoſitum dixi?

Bald. Oportebat.

Matth. Cur ergo ex Epitome affert ipſiſſima verba mea; & ipſiſſima verba mea non affert ex libro Defenſionis, vel aliunde in meis ſcriptis.

Bald. Non poſſem dicere.

Matth. Ego dicam. Vult proponere, non probare. Sed Beatus Thomas 1.p.q.41.art.3. & 4. contra gentes cap.8. ad locum Eccl.24. *Ante ſæcula creata ſum*, tres attulit expoſitiones. Prima eſt de ſapientia creaturis indita. Secunda de ſapientia Dei, ſed incarnata. Tertia de ſapientia Dei genita ab æterno. Neque Diuus Thomas putauit afferendo tres expoſitiones, ſe vel eſſe contrarium Fidei catholicæ, vel eſſe contrarium ſibi ipſi. Eaſdem tres expoſitiones ego dedi diuerſis locis: in Epitome primam, in Defenſione tertiam, in Confutatione ſecundam & tertiam: pro rei opportunitate. Verùm tamen eſt illam reſponſionem datam in ſcholaſtica minus eſſe probabilem; dicta enim eſt in diſputatione Nicena, ſicut apparet in meis verbis per Licetum allatis. "Patres in concilio Niceno cuidam Philoſopho pro Ario diſputanti dixerunt „Iamque dictum eſt, in diſputationibus dicta à Concilijs non eſse ſolidæ authoritatis. obſeru.59.

Diſplicet verò illa expoſitio, quia optimus modus exponendi ſcripturam eſt exponere iuxta traditionem Patrum: ſed Euſebius Pamphili illius expoſitionis author confitetur traditiones circa expoſitionem loci Prouerb.8. *Dominus creauit me*: & tamen ait ſe velle dare nouam expoſitionem extra traditiones.

Tertio diſplicet, quia non conſonat textui ſacro in antecedentibus, & conſequentibus.

Quarto diſplicet, quoniam ad fulciendam expoſitionem nouellam Scripturas, neſcio quas apocriphas citat, vt Analypſim Moyſis, &c.

Non eſse autem abſurdum, ſi ad eamdem ſcripturam variæ, & multæ dentur expoſitiones: cognoſcet, qui legerit Athanaſium in ſermone

ne 3. contra Arianos & Epiphanium hæresi 69. exponētes Prouerb. 8. *Dominus creauit me*. Sed & Sanctus Augustinus in 12. Conf. cap. 20. multis modis exponit primum versiculum Genesis. Non est igitur absurdum, si Beatus Thomas, & ego cum ipso, eamdem scripturam diuersis modis exposuerimus.

Bald. Non potes negare te esse instabilem, qui mutauisti opinionem.

Matth. Non me puderet, cum & Augustinus, & Thomas viri sanctitate, ac doctrina præcellentes aliquando opinionem mutauerint. Homines sumus, non Dij. Verùm Sanctus Thomas 1. p. q. 68. art. 1. ex Diuo Augustino notat in huiusmodi quæstionibus duo esse obseruanda. primò quidem, vt veritas Scripturæ inconcussè teneatur. Secundò cum Scriptura diuina multipliciter exponi possit, quòd nulli expositioni aliquis ità præcisè inhæreat, vt si certa ratione constiterit expositionem esse falsam, præsumat asserere illam falsam expositionem esse sensum scripturæ. Habes quomodo in rebus sacris & firmiter credere, & probabiliter opinari oporteat, firmiter credere debemus veritatem Scripturæ, quæ per traditionem Apostolicam, & per Ecclesiæ definitionem innotuerit; probabiliter opinari cętera debemus vsque ad Ecclesiæ definitiones.

Bald. Quid igitur de creatione tribuenda Filio Dei credis, vel opinaris.

Matth. Respondeo verbum *creare* est æquiuocum. Si creare sit *facere* siue ex aliquo, siue ex nihilo: determinatum est à Sancto Dionysio Papa cum concilio Romano, quod Pater non fecit, Filius non est factus, quare neque creatus in hoc significato; sic loquutus sum in scholastica Epitoma. Si creare sit præficere, sic S. Dionysius idem determinauit, quòd Dominus *creauit*, idest *præfecit Filium operibus per Filium conficiendis*. Sanctus Euaristus, si creauit sit *genuit* pro communi sensu Ecclesiæ dixit, Filium esse creatum. Quia verò genuit in sua quidditate includit ipsum produxit, adde non ex nihilo quidem, sed ex aliquo; sic concilium Orientale, & Sanctus Hilarius libro de Synodis docebunt, quòd persona Patris *ex se ipsa creauit Filium*. In quo sensu Sanctus Cyrillus Alexandrinus in 4. Dialogo de Trinitate asseruit, quòd creatio Filij est productio existentis, &c. sed non de nihilo.

Bellarm. lib. 1. de Christo cap. 18.

Denique si attendas ad vocem in Scriptura sacra, leges de sapientia genita, quod ipsa sit *creata*: negatiuam non leges. Leges in Constitutionibus Apostolicis personam Christi, & sapientiam genitam esse creatas, quod ab Apostolorum discipulis leges esse dictum affirmatiuè: negationem non leges. Quantum potui ego reperire, Sabelliani primi negauerunt, Filium esse creatum, ne concederent in Deo ad intra distingui Patrem qui *creauit*, à Filio, *qui creatus est*. De qua re Sāctus Dionysius Papa. Successit Arius, qui vocem *creauit* cum Sabellio alligauerat ad illud significatum, vt *creare sit facere ex*

nihi-

nihilo. Quo circa Patres Catholici ardenter negauerunt, Filium esse creatum, nempe in sensu Arij: non negantes aliam significationem traditam à Sancto Dionysio, & ab Athanasio commemoratam, atque à sequacibus Athanasij.

Qua de re plura in epistola responsiua ad te, ò Balde, scripsi.

Obseruatio Sexagesimaquinta.

Bald. TErmaximus in pag. 18. lin. 2. ad lin. 29. ex 3. sent. à te conscripto in Epitome profert verba tua, quibus negauisti dicedum esse, quòd Christus sit creatura, vel creatus.

Matth. Quanquam differentia sit inter Filium Dei in se, & Filium incarnatum, qui est Christus: quanquam etiam limitationes à me sint positæ de istis propositionibus, vel *vigente hæresi*, vel *extincta hæresi*. Tamen concedo (etiam si Licetus non benè probet) quòd Filius Dei non est creatus, neque creatura: quodque Christus non est dicendus creatus, aut creatura absolutè, sed cum determinatione. ita scribunt Sanctus Thomas 3. p. q. 16. art. 8. & Sanctus Bonauentura in 3. d. 11. q. 4. totius distinct.

Bald. Si ista concedis, qua conscientia ausus es dicere, quòd Filius *Dei sit creatus*, & quòd *sit creatura*.

Matth. Ne quæso cum mendacio, vel calumnia ista de me dicas.

Bald. Non est mendacium, non est calumnia; Lego Termaximum pag. 18. lin. 29. "Talia quum rectè sensisset iste cl. Theologus, planè consentiens cum orthodoxis Patribus in concilio Niceno catholicam Ecclesiam constituentibus, eodem fermè tempore contrariã prorsus opinionem induit animo de creatione Filij Dei ad intra, communicans omnino verbis cum Ario, statuens verbum ad intra creatum,,

Matth. Nisi atrocissimus titulus hæresis Arianæ me commoueret; planè stupidus, & insensatus essem. Sed Licetus dum simulat se impugnatorem Arianismi, seminat zizania Iudaismi: & calumniam, sed hæreticalem calumniam, contra me componit: ac doctrinam catholicam tanquam Arianam traducit.

At statim patet fraus. Transcripsit verba mea, quibus dixi Filium, & Christum non esse creaturam in Epitome. Si volebat ostendere, me esse in contraria opinione, oportebat transcribere etiam verba mea, quæ contraria sint. Sed ausus est calumniari, non est ausus proponere verba mea ipsissima, super quibus fundet calumniam hæreticalē.

Ergo vt in hac re clarè procedam: dico in istis verbis Liceti quinque falsas propositiones contineri.

Prima est, quando dixi, Filium non esse creatum, neque creaturam, fui consentiens cum Patribus Nicenis. Distinguo, si loquatur Licetus de

de vocabulis *creatura*, & *creatum*, quòd ego cum concilio Niceno consentiam, est simpliciter falsum, à sciente, & volente dictum superius. Etenim ostensum est in determinatione de fide à Patribus Nicenis non esse voces *creatum*, aut *creaturam* scriptas.

Si autem loquatur quantum ad sensum, quòd Filius Dei non *sit factus*, vt in symbolo Niceno: quod *non sit factus ex non substantibus* siue *ex nihilo*, vt in anathematismo: planè consensi cum concilio Niceno tàm in epitome, quàm in defensione: atque in omnibus dictis, vel scriptis, in quibus de Filij productione tractatio sese obtulit.

Secunda: eodem fermè tempore contrariam prorsus opinionem induit animo, de creatione Filij Dei.

Tertia, *ad intra* idest, quòd ego posuerim creationem Filij Dei esse ad intra.

Quarta, quòd ego communicauerim omnino verbis cum Ario statuens talem creationem.

Quinta, Arius statuit verbum ad intra creatum esse. Singulas hasce propositiones examinemus.

Obseruatio Sexagesimasexta.

Matt. Circa primam tractandam, duæ sunt regulæ præponendæ, vt veritas à Liceto occultata, patescat.

1 Regula. Non est eadem enuntiatio, quæ proponitur absolutè, & quæ proponitur cum determinatione. Regula est Sanctorum Thomæ & Bonauenturæ locis paulò ante citatis; vt ista propositio, Christus est creatura, non est absolutè dicenda: ista verò Christus est creatura, secundum quod homo, est resolutè concedenda. Illa enim enuntiatio, quæ conceditur, & illa, quæ negatur ab his doctoribus, non sunt vna enuntiatio, sed duæ. Obseru. 65. Tho. 3. q. 16. art. 8. Bon. 3. d. 11. q. 4.

2 Regula est ex Aristotele in 2. top. loco 3. Si incidat aliquod vocabulum obscurum, ipsum est definiendum, neque cessandum est, donec ad nota sit ventum. Atqui vocabulum æquiuocum est obscurum per 6. top. loco 6. ergo omne æquiuocum est prius definiendum, data distinctione. *Creare*, & *creatio* est vox æquiuoca, prout Sanctus Dionysius Papa docuit: cuius vocis duas distinctiones dedi in libro defensionis, vnam cum Diuo Augustino, quod creare aliquãdo confunditur cum ipso facere, aliquando discernitur ex vsu scripturarum.

Secundam ex D. Thoma 1. p. q. 45. art. 1. quòd creare cũ Diuo Augustino ex scriptura est *constituere aliquid ex eo quod erat*, & hoc est primum significatum, secundum quod *creare est facere aliquid ex nihilo*, cum glosa quadam ignota, non Strabi, vt opinabar.

Sed

Sed ad breuiter, & clarè loquendum, primum ſignificatum ex Auguſtino ſit *producere ex aliquo*, ſecundum ex Gloſa *eſt facere ex nihilo*. Nunc oſtendam id, quod à me dictum eſt in Epitome, ſcilicet Filium Dei non eſse factum ex nihilo, dictum etiam eſse in Defenſione: idque conſentaneum eſse ad concilium Nicenum. Lege in meo libro Defenſionis pag.249. hoc eſt libro ſecundo num.97.

Bald. Legam. Sic enim habet.

"Ieſus Filius Sirac in libro Eccleſiaſtici frequenter arceſſit verbum *creare*.

Applicat hoc verbum *creare* ſecundæ perſonæ diuiniſſimæ Trinitatis, ideſt ſapientiæ dicenti de ſe, Eccl.24. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* nam hæc eadem ipſa ſapientia de ſe dicit. *Ab initio & ante ſæcula creata ſum*; &, *qui creauit me requieuit in tabernaculo meo.*,,

Interrogabo te, quare dixeris de Eccl. applicat hoc Verbum *creare* ſecundæ perſonæ, & non *creari* paſſiuè.

Matth. *Creare* accipitur materialiter, vt legenti patet. Sed tamen & pueris notum eſt actum attribui & caſui agenti, & caſui patienti: vt ſi dicas, homo legit librum: actus legendi tribuitur homini vt agenti, & libro vt patienti. Sic ſapientia dicit, *qui creauit me*.

Bald. Pergam. "Ita Salmon. in Prouerbijs cap.8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.* Vbi legunt ſeptuaginta, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum.* Quibus locis certum eſt Verbum Dei *eſſe genitum* de ſubſtantia Patris, tanquam de principio præſuppoſito, ſed interno ipſi Filio producto; non autem eſse genitum ex nihilo. Quare in iſtis locis creari non ſignificat produci ex nihilo.,,

Memini in tua epiſtola reſponſiua dictum, quòd vocabulum *creandi* cum Sancto Euariſto commutaueris in vocabulum *generandi*: ſicuti nunc facis, dicens; Verbum Dei in iſtis Scripturæ locis eſse *genitum de ſubſtantia Patris, non ex nihilo*. Sed quid nunc vis colligere?

Matth. Quoniam Arius errabat in genere, & in differentia ſuæ creationis dicens, Verbum eſse *factum*, & *eſſe ex nihilo*: hinc accipio quòd *Verbum non eſt genitum ex nihilo*; vt vides à me dici *non eſſe genitum ex nihilo*; ergo falsò mihi attribuunt, ſententiam Arij. Arius ait Filium eſse ex *nihilo*. Ego verò nego eſse genitum ex nihilo. Mea loquutio eſt contraria loquutioni Arianæ: & tamen audent dicere, eam eſse Arianam.

Arius, & Sabellius ex vocabulo *creauit* concludebant *Filium eſſe factum*: ego concludo eſse *genitum*, eſse *productum* totum oppoſitum dico hæreticis: & accuſor, quaſi dicerem id, quod dicunt hæretici.

Bald. Quare non probauiſti in tua Defenſione hos textus Eccl. & prouerbiorum intelligi de ſapientia genita, quæ eſt Filius.

Matth. Nemo eſt, vel mediocriter verſatus in rebus Theologicis, qui neſciat

ſciat iſtos textus communiter à Theologis applicari Filio Dei. Defenſionem inſtitueram aduerſus duos Theologos, quos non putabam aut ignorare, aut ignorare velle tritiſſimam applicationem horum textuum ad Filium Dei. Applicat Sanctus Thomas 1.p.q.41. art.3. & 4. contra gent. cap.8. Sed Sanctus Thomas omnium ſcholaſticorum Theologorum eſt familiariſſimus. Applicat Liranus in 1.cap. Eccl. in 24. in Prouerb.8. Sed Liranus eſt omnium Scriptorum in ſacram Scripturam familiariſſimus. At vbi mala voluntas regnat, intellectum obſcurat, vt quod ſcit neſciat. At verò id amplè probaui, incipiens ab Apoſtolis traditionem, à Pontificibus, Patribus, Concilijs, Doctoribus vſque ad tempora noſtra connectens, in reſponſiua ad te ſcripta.

Bald. Mentionem de Filio Dei facis, ſed non concludis de Filio, concludis de ipſo *creare*.

Matth. Acutè mones. nam *Filius Dei* eſt medius terminus ad concludendum, quòd creare in iſtis ſcripturis non ſignificat *fieri*, non ſignificat eſſe *ex nihilo.* Infra dicemus de ipſo *fieri*, nunc dictum eſt de particula *ex nihilo*. Semel tamen formo ſyllogiſmum expoſitorium talem.

Verbum non poteſt eſſe factum, nec poteſt eſſe ex nihilo.
Verbum in iſtis Scripturis dicitur creatum.
Ergo creatum eſſe, in iſtis ſcripturis, non eſt eſſe factum, nec eſt eſſe ex nihilo: nec poteſt eſſe factum, vt ex nihilo.

Maior eſt definita de fide in ſecunda parte Niceni anathematiſmi. Minor eſt definita in concilio Romano ſub S.Dionyſio, & in concilio Orientali apud Hilarium de Synodis.

Legam ego ſequentia in libro ſecundo Defenſionis num.97. pag.249. lin.22. "Ea propter in ſymbolo Niceno primo ex primo tom. conciliorum car.532. Dicitur Filius Dei *Natus, non factus, homouſios Patri, hoc eſt, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt.*"

Bald. Aduerto iam ſemel abs te negari, *Filium eſſe factum*: & cum ſumma authoritate ſymboli Niceni.

Matth. "Cautè Sanctiſſimi PP. dixerunt *Natum*, ſed negauerunt *factum*: non affirmauerunt, neque negauerunt *creatum*.

Bald. Ecce nunc bis negaſti Filium Dei eſſe factum.

Matth. Negauerunt Verbum Dei eſſe *factum* probantes ex Euangelio Ioannis, quoniam per ipſum facta ſunt omnia: Ergo verbum non eſt factum."

Bald. Gratulor. nam ſolidiſſima cum demoſtratione *probas* nunc tertiò, Filium Dei non eſſe factum.

Matth. Non dixerunt eſſe *creatum*, ne loquerentur cum Ario, qui dicebat, Filium Dei eſſe *creatum*: intelligens, quòd creare, ſit ſpecies

quædam ipsius facere; volebat enim Arius, quòd creare sit *facere ex nihilo*. Noluerunt negare esse *creatum* quia sacra Scriptura attribuit vocem *creari* sapientiæ genitæ. „

Bald. Hic multa me suspendunt. propterea quòd Arius, & ex voce *genitus*, & ex voce *creatus* argumentabatur, Filium esse factum: quo non obstante, Patres dixerunt, *Filium* esse *genitum, sed non factum*. Si ergo noluissent communicare in voce cum Ario, sicut non dixerunt per te *creatum*: sic non debuerunt communicare, in voce *genitum*. Sed quia in Scriptura aderat vox *genitum*, & vox *creatum* de Filio, vel ambas tacere oportuit, vel ambas dicere.

Matth. Hæc tua ratio est valde probabilis; plus enim amo veritatem, quàm mea dicta.

Bald. Accedit ex doctrina S. Hyppoliti, & Sancti Augustini non oportere Scripturas sacras deserere propter abusum hæreticorum: alioqui vel totam, vel maximam Scripturæ partem perderemus; cum ferè nulla sit scripturæ pars, quam non perturbarit aliquis hæreticus.

Matth. Fateor cum S. Hilario libro secundo de Trinitate, non esse crimen in sacris verbis, sed in sensu & intelligentia praua hæreticorum. Itaque verba scripturæ, & eorum intelligentia catholica est asserenda: praua intelligentia hæreticalis est reijcienda.

Bald. Igitur hæc tua ratio non est efficax pro tacenda voce *creatum*. Aliud quoque est, quia dicis definitionem creationis ab Ario datam esse, quod *creare est facere ex nihilo*. Sed & scholastici eandem dant definitionem; ergo scholasticos accusas, quasi communicent cum Ario, & Sabellio in definitione creationis.

Matth. Illam definitionem esse Arij non ambiget, qui leget Arij verba apud Sanctum Athanasium in oratione secunda contra Arianos.

Nec ille quoque negabit, qui resoluat in formam argumentum Arij à creatione deductum; ipsum est, huiusmodi. omne creatum est factum ex nihilo: sed Filius Dei est creatus Prouerb. 8. Ergo Filius Dei est factus ex nihilo. Hæc conclusio Arij est expressè damnata in concilij Niceni anathematismo, particula secũda. Quando autem conclusio est falsa, necesse est, vel ambas, vel alteram præmissam esse falsam. Minor ante aliquot annos fuerat contra Sabellium definita de fide in concilio Romano sub Sancto Dionysio, & ab Apostolis in constitutionibus Apostolicis lib. 5. cap. 19. & lib. 7. cap. 37. asserta, nec non ab Apostolorum discipulis Ignatio, Clemente, Iustino, Cypriano: ergo maior est neganda; propter hoc Sanctus Athanasius in sermone 3. contra Arianos dixit, eam non esse *vbique* veram in Scripturis. Sanctus Cyrillus Alex. in lib. 5. thesauri cap. 4. asseruit non *semper* esse veram: At si vera non est semper, & vbique; nec definitio est.

Bald.

Bald. Vtilius est igitur cum Diuo Thoma ponere æquiuocationem in voce creationis, vt creare apud scholasticos sit facere ex nihilo: apud scripturales sit constituere, seu producere ex aliquo.

Sic soluitur argumentum Arij cum Sanctis Thoma, & Bonauentura, recipientibus duas significationes vocabuli *Creatio*. Nam maior Arij accipit creationem, vt est *factio*: minor creationem vt est *productio*; quare propter æquiuocationem nihil concludit.

Sic Patres conciliantur: Etenim Patres, qui cum scriptura dicunt, quòd Pater creauit Filium, & ante & post concilium Nicenum plurimi; intelligunt creationem, quæ est productio, productio inquam siue in esse naturali, siue in esse morali, siue in esse artificiali. Alij verò, qui negant Filium creari à Patre, intelligunt de creatione, quæ est *factio*. Iuxta concilium Romanum, Deus *creauit* Filium, non *fecit* sed *præfecit*.

Bald. Responsio hæc probabilis est, sicut & conciliatio. Interea dum cum concilio Niceno abijcis Arium, & eius vocabulum, agnosco te quartò negare Filium esse *factum* ex nihilo.

Matth. Tametsi non probes rationem à me allatam, propter quàm concilium Nicenum tacuerit vocem *creatum*: intentionem tamen meam non potes non probare. Laudo n. cautelam Niceni concilij, quod noluit dicere vocem *creatum* de Filio, quia creare est facere ex nihilo, sicut volebat Arius. Ergo laudo negantes istam definitionem creationis de Filio. Laudo negantes definitum, hoc est creationem in illa significatione iuxta maximam; de quocunque negatur definitio, de eodem negatur definitum. Sed in isto loco defensionis negaui à Filio Dei definitionem creationis Arianæ. ergo & negaui definitum, hoc est creationem in tali significato Arij.

Bald. Vellem semel ostendi Arium in hoc sensu accepisse creationem.

Matth. Diuus Athanasius oratione secunda contra Arianos refert Arij verba ex Arij libro inscripto Thaleia. Verba Arij sunt ista. "Ipsum verbum ex nihilo factum est. cum enim omnia ex non entibus extiterunt, & in vniuersum nihil sint, nisi creatura, & opera: restat igitur ipsum quoque Dei Verbum *ex non entibus factum esse*: & fuit quando non erat: neque erat antequam fieret, sed exordium vt crearetur ipsum etiam habuit. Deinde cum vellet Deus nos condere, tunc vnum aliquem fecit, quem Verbum, Filium, & Sapientiam nominauit: vt per eius opera nos architectaremur." Audiuisti scelestissima Arij dicta; in quibus manifestè apparet illius iniqua propositio, ista Verbum Dei factum est ex nihilo; eo quòd, omnia ex non entibus extiterunt, nec sunt aliud nisi creatura, & opera. Creatura igitur est res facta ex nihilo; & per regulas coniugatorum creatio est factio ex nihilo; creare est facere ex nihilo, & creatum esse est esse factum ex nihilo. Arij verba.

Tu verò, Balde, iam numerasti quatuor vicibus à me negatum fuisse,

quòd Verbum sit factum; bis negatum fuisse, Filium Dei esse ex nihilo: bis esse dictum, quòd verbum est genitum de substantia Patris: at substantia Patris non est nihil, igitur quater negaui Arij hæresim, quam mendaciter Licetus mihi affingit.

Bald. Perge legendo in tuo libro.

Matth. Prosequor lectionem mei libri ad initium pag.250. emendato errore Codicis vno.

"Ex qua animaduersione duo mihi videntur colligi; Primum est, quòd creare abstrahit ab ipso facere, & includit ipsum producere. Secundum, quòd creare abstrahit ab *ex nihilo*, & includit *ex aliquo*. Sic enim *creare* significat producere ex principio præsupposito ordine naturæ, & interno ipsi producto.

In quo sensu Salomon, & Ecclesiasticus dixerunt diuinam sapientiam esse creatam.

In quo etiam sensu omnia composita facta ex aliquo præsupposito sed interno ipsi rei productæ, dicuntur esse creata. Vnde creare in suo formali significato non includit ipsum facere.,,

Bald. Perspicio, quid à Verbo neges, quid de Verbo affirmes. Negas Verbum esse factum ex nihilo: affirmas esse productum ex aliquo & hoc pacto exponis dicta de sapientia in Prouerbijs, & Eccli.

Matth. Vtique. aliud enim Spiritus veritatis intellexit in vocabulis *creauit* & *creata sum* de sapientia; aliud spiritus erroris & hæresis. Veritas catholica est ista propositio, *Filius Dei est productus ex substantia Patris*. Istam veritatem intellexit Spiritus sanctus, prout ego exposui, & alij multi exposuerant antè me: quos citaui in epistola ad Baldum pag.47. Spiritus erroris hæreticalis intellexit, sapientiam esse factam ex nihilo: quem sensum damnauerat Sanctus Dionysius Papa docens, quod *creauit* in Prouerbijs 6. non est *fecit*.

Bald. Ne ægrè feras, si tuam lectionem interrumpo. Sanctus Dionysius docuit, quòd *creauit* non est *fecit*, & ex eadem doctrina per locum à coniugatis logicè & per locum à deriuatiuis grammaticè docuit, quòd creare non est facere, creatum esse non est esse factum, quòd creatura non est factura, & sic de alijs; cur non apposuit particulam, *ex nihilo?*

Matth. Spiritus sanctus assistit summo Pontifici, & Concilio, conuocato, directo, confirmato à Pontifice. Potest igitur triplex error contingere in secta Arij. Primus affirmando *factum* de Verbo. Secundus affirmando *ex nihilo*. Tertius affirmando *factum ex nihilo*.

Si ad mentem Arij, & Sabellij excludendam à prouerbijs Salomonis, neges differentiam *ex nihilo*, non satis excludis hæresim; quia posset oriri hæresis dicens, Filium esse factum ex aliquo, vt Salomon est factus ex Dauide, & filij Israel ex Iacob. Si neges *factum ex* ni-

nihilo, excludis vnam ſpeciem hæreſis, non excludis genus, neque aliam ſpeciem. Si autem neges genus Sabellianæ & Arianæ definitionis, nempè *factum*; ex natura rei ſequitur talis regula. Negato, genere, negantur omnes differentiæ, omnes ſpecies, omnia indiuidua contenta ſub genere; negantur omnes per ſe proprietates, & generis negati, & ſpecierum. Qua propter dum Sanctus Dionyſius decreuerat. quòd *creauit* non eſt *fecit*, & quòd creatum eſſe non eſt factum eſſe: negato genere negauit ambas differentias facti, ſcilicet *ex aliquo* & *ex nihilo*, negauit omnes ſpecies factionis, & pleniſſimè abſtulit intelligentiam hæreticalem omnem, quæ poſſet oriri ex genere, quòd eſt factio.

Bald. Prudentiſſima, & ſanctiſſima declaratio, digna tanto Pontifice & concilio; qua vno verbo & natæ, & naſcituræ hæreſes deſtruuntur. perge legendo.

Matth. Sic (nota particulam) ſic, ad Coloſſ. 1. *Filius dicitur primogenitus omnis creaturæ*, vt & ipſe intelligatur eſſe creatura, ſed non factura.,,

Bald. *Sic*, videlicet ſicut expoſuiſti textum Salomonis Prouerb. 8. & Eccl. 24. ſic exponis textum Pauli ad Coloſsenſ. vt vocabulum creandi ſignificet productionem, non factionem: & Filius intelligatur eſſe productus, non eſſe factus.

Matth. Ita intellexi: neque contentus præpoſuiſſe particulam ſimilitudinis, quæ ſcripturam tertiam exponeret cum duabus de productione: volui ad vocabulum *creaturæ* adiungere particulam diſtrahentem cum Sancto Dionyſio, Intelligatur *eſſe creatura*, ſed *non factura.*,,

Bald. Nec immeritò id facis. Quoniam aliud eſt enuntiatio abſolutè, aliud enuntiatio cum determinatione; hæc propoſitio *Filius eſt creatura*, dici non debet abſolutè vt in epiſtola reſponſiua ſcripſiſti ad me pag. 78. 79. Sed cum determinatione diſtrahente totaliter ab erroribus Arij, & Sabellij, tolerari poteſt. Illud ſcire velim, quid per vocabulum *creaturæ* dicatur amplius, quàm per vocabulum *creatus*, vel *creare*.

Vaſquez in 3. p. q. 16. art. 8. abſolutè cõcedit.

Matth. Idem eſt ſignificatũ primitiui, & deriuatiuorum, [α] niſi quis æquiuocationem inſidiosè inferat. Quare idem ſignificant formaliter verbum, participium, nomen, verbale; differunt modis grammaticalibus. Sed Beatus Thomas ſuper caput primum ad Romanos exponens illud *Inuiſibilia Dei à creatura, Mundi* docet, quod creatura eſt *res creata*, vel *creatio ipſa*, ſcilicet paſſiua. [β] Quare in ſignificato ſcripturali, creatura præcisè *eſt res producta*, vel *eius productio paſſiua*. At Filius Dei eſt res producta, & propter ſummam ſimplicitatem eſt ſua productio paſſiua. igitur in hac ſignificatione poſſet dici creatura, ſicuti in 1. p. ſummæ q. 41. art. 3. in argumento & reſponſione, filium dici creaturam conceſſit Porrecta: Sed conceſſit cum decla-

[α] Ita S. Ciril. Alex. in 1. de Trinit.

[β] Lau[illegible] Rom. 1. verſ. 20.

declaratione, vt sit creatura secundum quid, quia non ex nihilo. Ego verò concessi esse creaturam, cum declaratione, *non factura*: & profectò multò magis per negationem generis me separaui ab Ario & Sabellio, quàm Porrecta se separauerit per negationem differentiæ; nam negato genere, etiam negantur differentiæ. Illud verò magnopere est attendendum, quòd determinatio meæ propositionis est recepta à Pontifice capite Ecclesiæ, à Concilio Romano, & consequenter à Romana Ecclesia. *Creauit*, inquit Papa, non est *fecit*, loquendo per verbum: Ego dixi *creatura*, *sed non factura*, loquendo per nomen verbale. Quare eadem in sensu est vox Ecclesiæ, & mea, qui à baptismate fui filius Ecclesiæ, & ero, quoad anima mea erit.

Bald. Benedicamus Dominum in omni tempore, sed perge, si vis.

Matt. Legam in mea pag. 251. lin. 55. „Ergo si loquamur de rebus factis, primum factorum est materia prima, quæ de nihilo facta est, cætera facta sunt de materia (cum August. de fide & symbolo cap. 2. & 1. de Genesi contra Manichęos cap. 5.) si loquamur de rebus creatis prima rerum creatarum est sapientia Dei primogenita, non tamen prima *factarum*, quia non *est facta*. „

Bald. Si numerando non erraui, septem vicibus negauisti sapientiam Dei genitam, esse factam & consequenter negauisti esse factam ex nihilo.

Matth. Iam duo concludes, primum me constanter & in Epitome negauisse, Filium Dei esse factum ex nihilo: & in Defensione vestigationum multò magis, & sæpius studiosè negauisse. Secundum falsò dici à *Liceto*, quod ego contrariam prorsus opinionem induerim. Falsum prorsus ipse dicit. & quòd dicit, non probat. Volens ostendere me inconstantem, debuerat prius ostendere mea dicta pro vna parte contradictionis, posterius mea dicta pro altera parte, sed Licetus pro vna parte contradictionis, scilicet quòd Filius Dei non sit factus ex nihilo, atque ideò non sit creatus in tali significato, probat ex meis dictis collectis ab Epitome, quibus impleuit duas paginas 17. 18. Volens probare me esse in sententia contraria prorsus, scilicet quòd Filius Dei *sit factus ex nihilo*, non potuit, nec poterit citare mea dicta, quoniam in nullo libro meo scriptum est, Filium Dei esse factum ex nihilo, aut esse creatum in tali significato. Cum ergo non posset hanc partem contrariam veritati ex meis dictis probare, ipse Licetus ex proprijs dictis ipsam proposuit, & non probauit; sed per calumniam hæreticalem de me dixit, quod est prorsus contrarium veritati.

Bald. In Epitome dixisti, Filium non esse creatum; in defensione filium esse creatum, ergo contrarium dictis in defensione.

Matth. Creatum & creatio est vox æquiuoca. Si igitur iuxta regulam Aristotelis. 2. Top. loco 2. ponatur definitio loco vocabuli obscuri: omnis fraus calumniatoris euanescit: in Epitome

dixi

dixi, filium *Dei non esse factum ex nihilo.* At idem dixi in defensione vestigationis. Sed Licetus callidè dissimulat scripta in paginis 249. 250. in quibus scripsi cum concilio Niceno, Filium Dei non esse factum ex nihilo, neque creatum in hoc significato Arij.

Rursus in Epitome 1.d.5.ostendi, Filium Dei esse productum de substantia Patris; idipsum in defensione dixi pag.34. & istam productionem de substantia Patris, vt ex aliquo præsupposito vocaui creationem.

Bald. Ridiculus est, ait Aristoteles 1. Top. qui post distinctionem vocabuli æquiuoci, arguit ad nomen, non ad rem.

Matth. Loquendo de creatione productione. *ex aliquo* cum scriptura, dixi, Filium Dei esse productum à Patre de Patris substantia in Defensione pag.34.& pag.250. Si arguere Licetus vult ad rem, arguat, & soluam.

Loquendo de creatione factione, dixi Filium Dei non esse factum, quia neque ex aliquo, neque ex nihilo factus est. Si Licetus vult arguere ad rem, arguat, & soluam. Si arguit ad nomen, videndus est in rebus humanis, sed in materia fidei, & hæresis est deflendus, qui tanta cum falsitate, & fallacia infamat proximum, & lectori illudit.

Bald. At saltem ex vocabulo videtur contrarietas idem enim vocabulum est affirmatum, & negatum.

Matth. In æquiuocis non est contradictio, non est syllogismus, vt ostendit Scotus 1.d.3.q.2.B. profectò ad contradictionem requiritur, vt idem prædicatum de eodem subiecto affirmetur & negetur. Si autem Astrologus dicat, Canis non habet pedes, Physicus dicat, canis habet pedes: non contradicunt, quia non de eodem subiecto loquuntur; Astrologus de constellatione loquitur, & de cane cælesti, Physicus de cane terrestri. Simili modo in re nostra dicendum. Filius non est creatus scolasticè, Filius est creatus scripturaliter, quod est simpliciter theologicè: non contradicunt quia nō est idem prædicatum in vtraque propositione. Scholasticè creatū est factum ex nihilo, scripturaliter creatum est productum ex aliquo, quæ duo prædicata magnopere differunt. Vides, quantum fallat Licetus, & in citando concilio Niceno & in referendo me pro sententla concilio Niceno contraria, cum nec fingendo quidem potuerit aliquod meum dictum afferre, in quo scriptum sit, Filium Dei esse factum.

Bald. Piget hæc audire. Negare enim non possum falsò citari concilium Nicenum, quasi decreuerit aliquid de creatione Filij, cum in decreto Niceno nec vocabulum quidem creationis adsit.

Secundò timeo vehementer, ne Termaximus dolo malo tacuerit tua dicta in Defensione pag.249.250. quibus dictis te coniungis cum concilio Niceno prorsus, & prorsus separas ab Ario.

Certè ego meliori fide in mea epistola protuli tua dicta ex libro 1. de-

Defensionis num.27.28.29. ex quo loco tribuit tibi Termaximus creationem filij ad intra: sed tu de productione loqueris, qua filius est productus de substantia Patris; Licetus tibi adscribit, sed falsò quasi dixeris, filium esse factum ex nihilo, sicut Arius dicebat.

Matth. Vin relegamus etiam illa?

Bald. Maximè.

Obseruatio Sexagesimaseptima.

Bald. IN tua pag.34. ita scribis. „ Nunc distinguo, quòd creatio vel theologicè accipitur, vel scholasticè. Scholastici enim Theologi & philosophi, non acceperunt significatum creationis ex diuina scriptura, hoc est ex Sacra Theologia, pro ut adnotaui superius num.9. cum Vico mercato & Pererio.

Matth. Vides, quid dicam theologicè; illud theologicè dixi esse acceptum, quod ex diuina scriptura est acceptum. Quare vsus vocabuli *creatio* scripturalis est simpliciter theologicus, vsus scholasticus est communis philosophis scholasticis, & theologis scholasticis; scholastici dicuntur, qui veritates propositas tractant, disputando pro vtraque parte contradictionis, & resoluẽdo veritatem, probãt, atque defendunt. hoc philosophi multi præstant, Vnde sunt tot quæstionarij logici, physici, metaphysici, morales, Theologi quoque plurimi sunt tales, & præclarissimi, qui theologiam quæstionariam summa cum vtilitate exercuerunt. Scholastici igitur, & scholastici Theologi se habent sicut superius & inferius, sicut genus & species.

Apparet ex isto discursu, definitionem creationis scholasticam non esse propriam, theologiæ sacræ. Quod enim est commune generi non est proprium speciei. Sed scholastica est communis Theologis, & philosophis scholasticis, seu scholasticæ tùm philosophiæ, tùm Theologiæ. Ergo illa definitio creationis scholasticæ non est propria theologiæ scholasticæ. Sicut neque principia communia sunt propria. Illa verò definitio creationis, quæ in scriptura est expressa, est propria theologiæ sacræ. Quandoquidem de veritatibus reuelatis in scriptura supernaturaliter, nulla scientia naturaliter inuenta agere potest. Sed quare creationem vsitatam in scripturis theologicam, & vsitatam in scholasticis, scholasticam dixerim, in responsiua epistola à pag,23. vsque ad 35. exposui. Retenta igitur denominatione creationis scripturalis, & scholasticæ. Lege sequentia.

Bald. Creatio Theologicè est productio entis ex aliquo principio præsupposito & interno ipsi producto.

2 Extenditurque creatio & ad intra in Deo, & ad extra in creaturis.

3 Ad intra. Sapientia primogenita ante omnem creaturam Eccl.24. de se loquitur: *Abinitio & ante sæcula creata sum*, & cum 70. Inter-

pre-

pretibus Prouerb.8. *Dominus creauit me principium viarum suarum,* vt est apud Cyrillum 5.Thesauri cap.1.& 4.

4 Quoniam Filius Dei non ex nihilo,sed ex substantia Patris præsuppofita, & inexistente ipsi Filio productus est:idcirco & dicitur creatus.

5 Ad extra,Sap.11. *Non enim erat impossibilis omnipotens manus tua,quæ creauit orbem terrarum de materia informi.*

Genes.5. *Masculum,& fœminam creauit eos:* de luto nimirum & costa. Heb.9.*Tabernaculum non manufactum,idest non huius creationis;*quæ creata dicuntur, quia producta sunt de principio præexistente, & inexistente.„

Matth. In illis quinque particulis considera, vtrum loquar de creatione scripturali præcisè,quæ est creatio productio: an loquar de creatione scholastica, quę est creatio factio.

Bald. De Creatione scripturali præcisè loqueris, quam in 1.§. definiuisti,in 2.§. Diuisisti per creationem ad intra,& ad extra: in tertio §. probauisti dari creationem ad intra scripturalem,& probauisti per duas scripturas Eccli.24.& Prouerb.8. In 5.§. probauisti dari creationem scripturalem ad extra per tres scripturas sapientiæ 11.Gen. 5.Hebr.9. In 4.§. quasi ordinem interturbans inter creationem ad intra probatam,& creationem ad extra probandam,scribis: Filium Dei dici creatum,& hæc est tua conclusio.

Matth. Dic obsecro. cum dico Filium esse creatum, intelligis ne me dicere creatum à creatione scripturali, quam describo: an creatum denominatiuè ab aliqua alia creatione aliter accepta.

Bald. Iam hoc esset ineptum,cum de creatione scripturali dumtaxat sis loquutus ante,& post loquaris: intelligere creatum denominatiuè à creatione aliquo alio modo accepta.

Matth. Ita quidem est. Sed quidam voluntate potius, quàm intellectu ducti,mutilant antecedentia,& consequentia, quæ sunt de creatione scripturali:& contra fas,atque ius applicant creationem scholasticam, de qua nihil adhuc loquutus sum. Nunc iterum in mea conclusione cogita, *subiectum*,idest *Filium Dei:* cogita *prædicatum*, creatum denominatiuè à creatione scripturali, quæ est productio ex aliquo; & scrutare vtrum, ego addiderim ad prædicatum conclusionis, *ad intra, vel ad extra.*

Bald. Non vtique in prædicato conclusionis dixisti, *ad intra*, vel *ad extra.*

Matth. Cur ergo Licetus,& sui consortes mihi attribuunt, quòd non dixi? Differunt genus,& species: creatio productio est genus vel quasi genus: *ad intra & ad extra*, sunt duæ species, vel quasi species. Ego in mea conclusione applico genus ad Filium Dei, & pro medio termino accipio definitionē generis,scilicet creationis scripturalis:

per quam definitionem rectè concluditur creatio scripturalis in genere de Filio. Sed neque per ipsum genus, neque per definitionem generis potest concludi determinata differentia, vel determinata species. Si quis autem per genus, vel per definitionem generis velit concludere de subiecto aliquo speciem, peccat secundum fallaciam consequentis. Exemplum accipiamus ex Aristotele de historia animalium lib.8. cap.13. car.1026. Sit *Buccinum*, de quo quæratur, an sit animal: diuidaturque animal per *volatile*, *aquatile*, *terrestre*; si accepta definitione animalis arguam. De quo prædicatur definitio animalis, de ipso prædicatur animal: sed de Buccino prædicatur definitio animalis, scilicet esse *viuens sensitiuum*, ergo & de Buccino prædicatur animal, à definitione ad definitum rectè arguitur.

Si autem sic argumenteris: Buccinum est animal, aut viuēs sensitiuum; ergo est volatile, aut auis; falsa est conclusio, & argumentum est cum fallacia consequentis à positione consequentis.

Ita in casu nostro succedit. Ego nūc argumentor dialecticè sic. De quocunque prædicatur definitio, de eodem prædicatur definitum; sed de Filio Dei prædicatur in concreto definitio creationis scripturalis: ista, *esse productum non de nihilo, sed de aliquo*, &c. ergo de Filio Dei prædicatur in concreto esse *creatum creatione scripturali*. Concludo genus, quòd est *creatio scripturalis*. Licetus & Mastrius mihi tribuunt particulam *ad intra*, & arguunt à genere ad speciem cum fallacia consequentis.

Bald. Omnis creatio productio est vel ad intra in Deo, vel ad extra: quam ex istis asseruisti?

Matth. Neutram. Genus potest considerari, non consideratis speciebus, & affirmari non affirmatis. Genus potest coniungi cum vtraque differentia, & esse in vtraque specie; nam continet illas potestate, non actu. Dixi Filium Dei esse creatum, idest productum ex aliquo: applicato genere ad Filium, neutram differentiam applicaui. Cur tu mihi hanc potius, quàm alteram tribuis? Quid si alter mihi tribuat, quasi dixerim Filium esse creatum ad extra: qua ratione Licetus probabit, me loquutum esse de creatione ad intra? Duobus tantum locis in Defensione egi de Filio, quo pacto dici valeat, vel non valeat creatus.

In libro secundo pag.249. 250. 251. Sed illic neque vocabula *ad extra* vel *ad intra* sunt.

In libro 1. pag.34. vbi sunt vocabula *creatio ad intra*, *creatio ad extra*. Sed creatio vt denominans est applicata Filio: neutra differentia, vel species est applicata.

Bald. Quantū video, tui impugnatores penè plurima falsò tibi adscribūt.

Matth. In hac re tui Termaximi termaxima Logica splendet; dum quia dixi, Filium creatum cum scriptura, concludit me dixisse Filium esse creatum ad intra.

1 Ar-

1 Arguit cum fallacia consequentis à positione generis, quod est cõsequens, ad positionem speciei, quæ est antecedens; vt si leoni inest animal, ergo inest homo.

2 Est fallacia à simpliciter ad secundum quid sic: est animal, ergo est animal volatile; Ita nunc: Filius est creatus scripturaliter, ergo est creatus ad intra.

3 Est fallacia accidentis, quia genus, & species habent partialem idẽtitatem, arguere ad totalem. Si Filius est creatus, ergo est creatus ad intra. quanquam autem productio, & productio ad intra non sint propriè genus, & species, sunt proportionales generi, & speciei.

4 Sub prædicato propositionis affirmatiuè non licet descendere vt Scotus in 1. prologi. Habet enim suppositionem confusam, vel prout alijs placet, simplicem, in quo descensu est fallacia figuræ dictionis mutando suppositionem simplicem in personalem, mutando quale quid in hoc aliquid. Ita Licetus.

Bald. Oportebat profectò accuratius colligere dicta tua, & non imponere tibi dicta non tua; res clara est. Quod est in determinatum ad aliqua duo indeterminatione passiua, ad neutrum illorum deducit determinatè. Creationem in communi, idest productionem attribuisti Filio Dei, productio est indeterminata ad productionem ad intra, & ad extra. Igitur si dixisti Filium esse productum, ex hoc non bene deducitur Filium esse productum ad intra.

Matth. Ergo Licetus finxit de me particulam *ad intra*, non ego dixi; nimis est procliuis ad fallendum.

Obseruatio Sexagesimaoctaua.

Bald. ET si non determinaueris, an Filius dicatur creatus ad intra, vel ad extra; conducibile est tamen, & hoc determinare.

Matth. Determinabo, postquam explicauero aliquid spectans ad facultatem theologicam, aliquid ad logicam.

Bald. Quid ad theologicam?

Matth. Ad theologiam spectat regula declarandi propositionem ambiguam. quando enim propositio est multiplex, & potest habere sensum catholicum, & hæreticum: tunc illa propositio non est absolutè proponenda, sed cum determinatione, quæ excludat sensum hæreticum, & includat sensum catholicum, vt supra dictum fuit.

Bald. Obseruasti ne hanc regulam?

Matth. Et maximè, nam in pag. 34. defensionis, distinxi vocem *creatio* æquiuocam in duo significata, theologicum, idest expressum in scriptura, & scholasticum in scholastica expressum; statimque cæpi declarare primam significationem. Dic, quæso, si dum ego declaro primum significatum aliquis me velit intelligere in secundo signi-

ficato oppoſito aut in vtroque ſimul: rectè ne is intelligeret?

Bald. Imò prauè, & ſophiſticè, ſic namque eſſet impoſſibile diſtinguere vocem æquiuocam, & accipere vnũ ſignificatum determinatè; quantumuis.n.determines, ſophiſta indeterminatè, aut cõtrariè intelliget.

Matth. Sic diſtinxi creationem, theologicè, & ſcholaſticè, & immediatè cæpi declarare primam ſignificationem, definire, diuidere, applicare, creationem, quæ eſt productio ex aliquo, vt Filius Dei dicatur eſſe creatus, ideſt productus ex aliquo, aut non ex nihilo. Aduerſarij mutilè, addunt, inuertunt ſenſum meum, & me exponunt in ſecundo ſignificato de factione ex nihilo.

Bald. Malè fidei eſt aliena dicta mutilare, augere, inuertere: quod ſine iactura veritatis, & veracitatis non fit.

Matth. Cum creatio ſit vox æquiuoca, & ſignificet vel productionem ex aliquo, vel factionem ex nihilo, in textura ſermonis mei patet, me loqui duntaxat de productione ex aliquo, quando tale ſignificatum creationis applico Filio Dei; ſed de factione ex nihilo longè poſt ſcribo, nec eam applico Filio Dei, vt legenti patet in meo libro pag. 34. & 35. vel in tua epiſtola ad Licetum de ſeptimo quæſitis pag. 8. & 9. Si ergo accipiatur creatio in illo ſignificato ſcripturali deſcripto, ſenſus eſt: Filius eſt creatus, ideſt Filius eſt productus ex aliquo (quod eſt ſubſtantia Patris) præexiſtente in Patre à ſe, inexiſtente in Filio, ſed à Patre; quæ propoſitio non ſolum eſt vera, ſed eſt de fide. Non poſui ego propoſitionem ambiguam ſine determinatione, ſed cum præpoſita determinatione, ac declaratione. Si declarationem obtruncant impugnatores, illorum eſt culpa, non mea.

Bald. Si ita eſt, nunquam erit finis declarandi: nam ſi iterum declares, declarationem iterum auferent, atque ita ſemper dicent te abſolutè propoſuiſſe, quod abſolutè non propoſuiſti.

Matth. Aſſentior, vix vnquam infidi fideliter citant.

Bald. An ſublata diſtinctione creationis, & definitione creationis ſimpliciter theologicè, tua propoſitio manet ambigua?

Matth. Non, ſi conſideretur integrè antecedens, & conſequens mei enthymematis. In enthymemate eſt antecedens cum duplici parte.

Prima pars excludit ſenſum hæreticum, & eſt iſta *Filius Dei non eſt productus ex nihilo*. Per hanc partem excluditur ſenſus Arij, & quoad genus Arianæ creationis, quod eſt *factum*, & quoad differentiam, quæ eſt *ex nihilo*. Quoad differentiam patet, expreſsè eam negari in mea prima propoſitione. Quo ad genus, comparentur eſſe *factum*, & eſſe *productum*; *eſſe factum* eſt minus commune, *eſſe productum* eſt magis commune: omne enim factum eſt extra Deum, & nihil intra Deum eſt factum. Sed etiam intra Deum eſt aliquid productum, vt Filius, & Spiritus ſanctus: & quæcumque ſunt extra Deum, ſunt producta à Deo. Quare negata, ratione producti ex

nihilo

nihilo, quæ eſt communior: negata eſt etiam ratio minus comunis facti ex nihilo. Hactenus excluſus eſt ſenſus hæreticus Arij.

Secunda propoſitio mea includit ſenſum catholicum, & eſt iſta. *Filius eſt productus ex ſubſtantia Patris præſuppoſita, & interna ipſi producto.* quæ propoſitio accepta eſt à concilio Niceno docente in ſymbolo, Filium eſſe genitum de ſubſtantia Patris; & rurſum, Filium eſſe conſubſtantialem Patri, quia nimirum eadem numero ſubſtantia eſt in Filio & in Patre, vt filius ſit Deus de Deo, Deus verus de Deo vero. Igitur antecedens mei enthymematis excludit ſenſum hæreticum, & includit ſenſum catholicum de Filio.

Sequitur conſequens ex virtute iſtius antecedentis: *idcirco & dicitur creatus*; nota particulam *idcirco*, ideſt, propter iſtam cauſam excluſiuam creationis Arianæ, & incluſiuam creationis, quæ eſt productio, Filius dicitur creatus.

Bald. Conſpicuè id patebit magis, ſi iuxta regulam Logicæ reſoluatur enthymema in formam ſyllogiſticam.

Matth. Ad Logicam venio. & quamuis in reſponſiua epiſtola primam partem enthymematis reſoluerim in forma, ſicut à viris doctis fuerat reſolutum & Venetijs & Patauij; non credentibus de me Liceto, referenti ineptiſſimam formationem. Nunc quia ſunt duo medij termini, magis communis, *eſſe ex aliquo*, minus communis, *eſſe ex ſubſtantia Patris*, ideò reſolutio in duos ſyllogiſmos iuxta regulas reſolutorias eſt facienda.

1 Syllogiſmus. Omne productum ex aliquo eſt creatum *ſcripturaliter*; Filius Dei eſt productus ex aliquo.

Ergo Filius Dei eſt creatus *ſcripturaliter*.

Maior patet per definitionem datam de creatione, quòd creatio vſitata in ſcripturis eſt productio entis ex aliquo principio præſuppoſito, & interno in re producta.

Minor probatur.

2 Syllogiſmus. Quod eſt productum de ſubſtantia Dei Patris, eſt productum de aliquo: ſubſtantia enim Dei Patris eſt aliquid.

Filius eſt huiuſmodi ex concilio Niceno.

Ergo Filius eſt productus ex aliquo.

Cum igitur ſit de fide, quòd Filius Dei eſt productus de ſubſtantia Patris; & iam à pluribus Theologis trium ſacrarum linguarum peritis obſeruatum ſit, quòd creatio in ſcriptura ſignificat *productionem*: atque ab Auguſtino & Thoma, quòd ſignificet productionem *ex eo, quod eſt; quod eſt*, eſt aliquid: meritò multi Theologi concedunt creationem Filio Dei adſcriptam eſſe productionem, vel emanationem, vt in mea epiſtola pag. 47. legiſti. Martinē. gl. mag. to. 1. pag. 115.

Bald. Si hoc pacto reſoluatur tuum enthymema in ſyllogiſmum, non eſt poſſibile, vt intelligaris de factione ex nihilo: ſed neceſſariò intelligēdus es de productione ex aliquo; nam in prima maiori coniuncto

medio termino cum prædicato conclusionis apparet, quod est productum ex aliquo, esse creatum: vbi nec si fingere velis, potes intelligere, factum ex nihilo.

Matth. Duo supersunt ex falsis à Liceto mihi attributis, quartum de voce, quintum de productione ad intra, quam Licetus Ario adscribit; hoc vltimum, & quia spectat ad rem, prius tractandum est, & quia nexum habet cum præcedentibus.

Obseruatio Sexagesimanona.

Matth. Licetus in pag. 19. lin. 1. affirmat, me omnino verbis communicare cum Ario, dum statuo. Verbum ad intra creatum esse. Intelligit verò per *creatum esse*, idem quod productum esse. Sic enim mihi contradicit: in alio significato non contradiceret. Et in pagina 66. lin. 1. scribit de loco Eccl. 24. "*Quæ non animaduertisse videtur Arius, neque noua opinio, ponens hoc oraculum haberi de Verbo ad intra producto.*"

Et in pag. 198. lin. 25. de Prouerb. 8. scribit. "*Verum enim vero, si dare voluerimus Ario simul, & opinioni nouæ Salomonem in eo loco prouerbiorum agere de sola productione ad intra.*" Denique vbicunque me coniungit cum Ario, quod frequentissimè facit, coniungit propter istam causam, quòd dixerim, Filium esse creatum ad intra: semperque intelligit, quòd Arius asseruerit, Filium esse productum ad intra.

Bald. Non dubito de mente Termaximi: accusat enim productionem Filij ad intra, tanquam Arij dogma, & creationem Filij ad intra, intelligit productionem Filij ad intra.

Matth. In hac parte maximè apparet Iudaismus nouellus, qui negat in diuinis ad intra aliquam personam esse productam. Communis error est Arij, & Sabellij famulantium Iudaismo, quòd nihil productum passiuè est in Deo ad intra; quare nec Filius, nec Spiritus sanctus sunt, vel Deus, vel intra Deum; sed si quid sunt, extra Deum sunt. Doleo verò vehementer multos nimis credulos, ex authoritate Liceti credere, quòd in diuinis Filius non est productus ad intra. Velat hanc impietatem Licetus sub odio Arij; talisque est ratio Licetica, quæ concutit animos fidelium. Nullus Christianus debet concedere propositiones Arij, sed eas simpliciter negare.

Sed hæc propositio, *Filius Dei est productus ad intra*, vel creatus ad intra, est propositio Arij.

Igitur nullus fidelis debet concedere, quòd Filius Dei sit productus ad intra in Deo, siuè quòd sit creatus ad intra.

Ad refellendam tantam falsitatem, duo præstare constitui. Primum ostendere, quòd Arius posuit Filium esse creatum ad extra: secundum, quòd catholici ponunt Filium esse productum ad intra.

Primum

Primum assertum. Filius est productus ad extra secundum Arium. Sit mihi dux D. Thomas 1. p. q. 27. art. 1. docens, quòd Arius, & Sabellius posuere, omnem processionem, siue productionem passiuam esse ad extra, & nullam in Deo. Catholici verò ponunt in Deo processionem ad intra per actus immanentes intellectus, & voluntatis. Verba S. Thomæ sunt, &c. *Si quis autem diligenter consideret, vterque eorum,* (Sabellius, & Arius) *accepit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem: sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra; ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædam* ad intra; *& hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, producit aliquid intra ipsum, &c.* Sic art. 1. Verbum, & art. 3. Amorem produci ad intra statuit in Deo. Legatur ibi Caetan.

Secundus S. Cyrillus, lib. 1. Thesauri cap. 7. affert argumentum Eunomij, præcipui inter Arianos, sic. „Sed quomodo, inquit Eunomius, non erit necesse fateri diminutā esse substantiam Patris, si Filius ex ipsa prodit, quasi pars inde decisa? Incommutabilitas ergo Patris seruabitur, si Filius non erit quasi paternæ substantiæ pars, neque, ex ipso Patre, *sex extra productus*, & coæternus ei solummodo secundum potestatem, quæ in voluntate Patris semper erat,„ Ita Eunomius. Idem Cyrillus in 3. Thesauri cap. 3. talem præfigit titulū, Quòd *ex substantia Patris filius est, nec extra productus, vt hæretici aiunt: & quoniam non extra productus, ideò similis Patri est.* De hinc initio capituli argumentum Arianorum scribit, „ Non esset, inquiūt, Deus excellētior homine, si sicut homo ex se ipso pariat hominem, sic Deus ex se ipso Pariat Filium. Verùm quoniam super omnem creaturam est, non pariet ex substantia sua, vt homo Filium, *Sed extra ipsum producet:* non erit ergo &c. Respondet fusius, sed concludens ait Cyrillus, &c. *Oportet certè intelligere, atque credere, quoniam ad imaginem diuinæ naturæ facti sumus; id quoque cum multis alijs habere, vt ex nobis possimus generare: quoniam & creator Deus ex se ipso generat Filium, nec extra se ipsum producit, & ideò etiam similis illi natura in omnibus est.* „ Eunomij *Cauillus.*

Secundò, aliud argumentum Arianorum affert. „ Sed nos, inquiunt, porei alimenti abundantia, quasi materia vsi, filios inde generamus: Sicut quando etiam extra nos, quicquam facimus, materia nobis opus est. Deus verò, vt cuncta ex nihilo creat, nulla materia indigens, ita nulla in se ipso multiplicatur materia, vt ex ea possit Filium parere. Sicut ergo non ex præsubiecta materia creat, sed extra ex nihilo cuncta producit. Sic ex se ipso generare Filium non potest. Non erit ergo Filius naturaliter Patri similis, quoniam ne- Argumētū *Arianorum.*

que

que ex se ipso, sed extra ipsum, ab ipso productus.,, Videat Licetus antecessores suos Arianos asserere Filium esse productum ad extra, eosdemque ponere creationem ex nihilo. Ad hoc argumentum Cyrillus diffusè respondet. Colligam duo dicta, vt Licetus videat, antecessores meos negauisse Filium esse productum ad extra, *Quomodo*, inquit Cyrillus, *igitur ò ingeniosissimi vos, vnigenitus esse Filius scribitur, si etiam ipse veluti creatura creatus ad extra est? aut quomodo verè Filius, qui ex substantia genitoris non effulsit? Nam si possibile esset, quæ ex nihilo, idest ad extra producta sunt, Filios naturaliter appellari, non esset Vnigenitus Filius Verbum Dei, cum in hoc cum omnibus creaturis conueniat: sin autem possibile non est, sed solus Vnigenitus est, Filius Dei: non vt creatura, à non esse ad esse vocatus est, sed sicuti verè filius ex Patre prodijt.* ,, Et ibi plura, concludit enim in singulis argumentis, Filium non esse productum ad extra.

Secundum dictum Cyrilli,, *Quod igitur propriè generat ex se ipso Deus est: cætera ad imitationem illius id faciunt. Quomodo igitur non absurdum est dicere, creaturas, quæ Deum in hoc imitantur, filios ex se ipsis parere: & exemplar illud, ad quod creatæ sunt, non generare ex se ipso, sed ad extra Filium suum produxisse?* ,, Idem Cyrillus in 12. Thesauri cap. 15. car. 63. A.,, *Quare cum Pater iubeat, vt non aliter colamus Filium suum, quam se ipsum: non erit filius creatura, nec ad extra ex nihilo productus, sed ex ipso Patre natus.* ,,

Et in eodem cap. ad finem." *Non considerant profectò hæretici, quæ differentia sit inter creaturam, & Filium; Creatura enim non est ex ipsa Creatoris substantia, sed ad extra producta. Quod verò ex aliquo nascitur, & ex ipsa natura eius, hoc ipsum à similitudine creaturarũ ad Deum commodè reducere debemus: & sic à nostris diuina rectè intelligemus* ,, Creatorem, & creaturam accipit Cyrillus essentialiter contra Arianos, qui ponebant distinctionem essentialem inter Patrem, & Filiũ, & Spiritum sanctum. S. Athanasius de decretis Nicenis car. 254. refert Arij dictum,, *Creatura siquidem & factura est Verbum externum, dissimile Patri, quantum ad ipsius substantiam pertinet.* ,,

Ruffinus lib. 1. histor. cap. 5. de Concilij Niceni actis,, *Verùm post diutinum, multumque tractatum, placet omnibus, ac velut vno cunctorum ore, & corde decernitur* ὁμοούσιον *scribi debere; idest eiusdem cum Patre substantiæ, Filium confiteri; idque firmissima omnium sententia pronuntiatur. Decem, & septem soli tunc fuisse dicuntur, quibus Arij fides magis placeret, extrinsecus creatum Dei Filium ex nullus substantibus, & non ex ipsa Patris Deitate progenitum confirmantes.* ,,

Creatum ad extra, siuè extrinsecus esse Filium Dei Arius asserebat. Patet igitur quantum aberrant à veritate, qui dicunt secundũ Arium Filium esse productum, vel creatum *ad intra*. Qui dicunt esse manifestum Arianismi periculum dicere, Filium esse creatum *ad intra*. *Ad intra* est nota, & signum catholicorum, sicut & homousion; Ad extra

extra Arianorum, ſicut & homæuſion. Duoſque errores grauiſſimos aſserunt. Vnum, quia non determinant æquiuocationem vocis *creatum*. Secundum, quia tribuunt Ario, creatum, vel productum ad intra, cum Arius dicat creatum, & genitum ad extra.

Bald. *Creatum ad extra. Productum ad extra*, eſt communis teſſera Iudæorum, Sabellianorum, Arianorum, qui nullum productum ad intra in Deo: omne productum ad extra ponunt in creaturis, accepto nomine creatoris, & creaturæ eſſentialiter, vt eſt reſpectus eſſentiæ ad eſſentiam.

Matth. Ita S. Cyrillus 9. Theſau. cap. 1. "*Nam filij vocabulum genitum, natumque ex Patre ſignificat: creatura verò ad extra productum.*" & 6. Theſau. cap. vltimo. "*Creator enim ad extra producit, genitor verò ex ſe ipſo generat.*" Sic neceſſarium erat accipere terminos contra Arianos dicentes, aliam eſſe eſſentiam Patris, aliam Filij, teſte S. Auguſtino de hæreſibus, hæreſ. 49. & Ruffino in 1. hiſtor. cap. 1.

Bald. Si Arianorum, & Iudæorum eſt dicere *Filium eſſe* creatum *ad extra*: ergo catholicorum eſt, Filium affirmare eſſe productum ad intra, creatum ad intra.

Matth. Ita eſt. Sed vocabulum *creatus*. propter æquiuocationem eſt diſtinguendum, vt ſæpè diximus. Quod ſi etiam abſolutè *creatum ad intra* dixeris, vox *creatum* diſtrahitur per repugnantiam *in adiecto*: ſicuti quando dicitur *homo mortuus*, additum *mortuus* diſtrahit, ſeu deſtruit rationem hominis: neque genus, quod eſt *animal*, neque differentiam, quæ eſt rationale, relinquens in homine. Ita, quoniam nil, quod eſt ad intra in Deo, poteſt *eſſe factum*, poteſt eſſe *nihil*: ideò dicendo *creatum ad intra* per hoc additum, deſtruitur genus creationis Arianæ, quod eſt eſse *factum*, deſtruitur differentia, quæ eſt *ex nihilo*. Sicut ergo concedimus de Socrate, quòd eſt homo mortuus: ſic de filio poſſumus concedere, quòd eſt creatus ad intra. Tutiſſimum tamen eſt præmiſſa diſtinctione vocabuli dicere *Si creauit eſt produxit ex aliquo*, Filius eſt creatus ad intra, quia productus ex ſubſtantia Patris, quæ eſt aliquid. *Si creauit eſt fecit ex nihilo*, iam diu definitum eſt à S. Dionyſio Rom. quod *creauit* applicatum à ſcriptura Filio, non eſt *fecit*. Qui autem non vult ſcire publicum Eccleſiæ decretum in hac re (vti Licetus, non vult ſcire, decretum S. Dionyſij Papæ in concilio Romano, Liceto etiam ſcripto datum à me ante quatuor annos) ſibi imputet ignorantiam affectatam.

Bald. Nonne ad intra, & ad extra ſignificant, identitatem, vel diſtinctionem eſſentialem?

Matth. Etiam. Accipe S. Epiphanij dictum ex Ancorato impreſſionis Pariſienſ. 1612. ad col. 932. "*Filius coeſſentialis Patri, non ſynuſios, hoc eſt ſimul eſſentiam habens, ſed homouſios, ideſt coeſſentialis, hoc*

est non extra Patrem genitus, velut quidam per cauillum dicunt, adoptione volentes esse Filium, non veritate. Vide etiam Epiphan. hæres.69. colum.619.D. & colum.634. E.

Bald. Audio: *coessentialis,* hoc est, *non extra genitus.*

Matth. S.Athanasius de decretis Nicenis car.259. ait de Deo. „*Et in omnibus est secundum suam bonitatem & potestatem: idemque extra omnia est secundum suam propriam naturam.* „Si ad identitatem naturæ aspicias, Deus est extra omnia, & omnia extra Deum. quoniam essentia Dei diuersa est ab essentia omnium causatorum, & è contra. Si ad immensitatem naturæ diuinæ, Deus est intra omnia, & extra omnia: intra non inclusus, extra non exclusus: totus intra, totus extra propter simplicitatem: non totaliter intra, non totaliter extra propter immensitatem. Res autem causatæ omnes sunt intra immensitatem Dei, nulla est extra. Sed reuertamur ad Epiphanium & Athanasium, qui docent intra, & extra significare identitatem, vel diuersitatem naturæ.

Distinctio hæc, qua consideratur Deus ad intra, & ad extra, ortum habet à diuina Scriptura 1.Reg.2. "*Non est Sanctus vt est Dominus, neque enim est alius extra te.* Intra Deum vnum in essentia, alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus: sed extra Deum non est alius Deus.

Isaia 45. *Ego Deus & non est amplius: extra me non est Deus.* Quod est intra Deum, est Deus; quod est extra Deum, non est Deus. Ita quoque S. August. lib.3. contra Maximinum cap.23. adhibet vocem *præter* ad hunc sensum. *Videte, quod ego sum solus, & non est alius præter me.* Filius enim, & Spiritus Sanctus non sunt alius præter Deum. Quia igitur Filius est verus Deus 1.Ioan.5. Spiritus sanctus est verus Deus Act.5. ideo in vno solo vero Deo ad intra sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Itaque, quæ sunt idem essentialiter cum Deo, dicuntur esse ad intra; quæ diuersa essentialiter, dicuntur ad extra. Explicando verò ad propositum, Arius posuit diuersam esse essentiam Filij ab essentia Patris. Testis est Augustinus de hæresibus hæresi 49. "*Ariani,* inquit, *ab Ario, in eo sunt notissimi errore, quo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum nolunt esse vnius, eiusdemque naturæ, atque substantiæ, aut vt pressius dicatur, essentiæ, quæ* ουσια *græcè appellatur? Sed esse Filium creaturam, Spiritum verò sanctum creaturam creaturæ, hoc est ab ipso filio creatum volunt,*„ Creaturam accipiunt Ariani pro re producta ad extra.

Bald. Patuit hactenus Arianos posuisse Filium esse productum ad extra, factum ad extra, & creatum ad extra, sicut & Iudæi dicunt. Nunc superest ostendere negatiuam, idest filium non esse productum ad extra, atque adeò ad intra; quamquam & hoc in parte sit præstitum.

Assertum Secundum.

Matth. SIt secundum assertum pro catholicis. Filius Dei non est productus ad extra, sed ad intra.

Bald. Vnde incipies probationem.

Matth. A Diuo Thoma in 1.p.q.28.art.4.„ *Vnde relinquitur, quòd relationes reales, in Deo non possunt accipi, nisi secundum actiones, secundum quas est processio in Deo intra, sed non extra; huiusmodi autem processionem sunt duæ tantum: quarum vna accipitur secundum actionem intellectus, quæ est processio Verbi, alia secundum actionem voluntatis quæ est processio Amoris* „

S. Bonauentura in 1.d.19.q.2. num.19.& 20.„ *Vnde notandum, quòd duplex est diffusio, scilicet intra, vel extra; diffusio intra est, quando persona procedit à persona in vnitate naturæ, & hæc non est propriè diffusio: & hæc non consequitur bonum, quia bonum, sed bonum in hypostasi, quæ aliam producere nata est, & ideò secundum hanc diffusionem non dicitur vna persona melior altera. Est alia diffusio extra, quæ attenditur in productione effectus; & secundum hanc rationem attenditur diffusio propriè, & ratio boni. Et quia in hac vna persona alteram non excedit, quia indiuisa sunt opera Trinitatis, ideò hac non est vna melior.*„ Similia S. Bonauentura in 1.d.10. q.1. tradit docens, Filium, & Spiritum sanctum, non esse productum extrinsecus, sed ad intra.

Scotus in 1.d.2.q.7.H. „ *Non est producens perfectum in ratione producentis, nisi sit necessariò producens. producens autem primum non potest esse necessariò producens aliud à se, & ad extra, sicut dicetur dist. 8. q. vlt. ergo ad intra. Similiter arguitur de productione naturali, quia productio naturalis est prima productio; ergo competit primo producenti. Non autem competit primò producenti ad extra, vt patebit aliàs, ergo ad intra.* „

In eadem disput. ad M. "*Igitur sunt tantum duo principia productiua alterius rationis in primo productiuo. hæc autem sunt productiua ad intra probatio. Memoria perfecta est productiua ad intra per modum naturæ, &c.* ita ponit duo principia productiua ad intra, duas productiones ad intra, duo producta ad intra Filium, & Spiritum sanctum in illa q.7.

Idem Scotus in 1.d.28.q.2. §.de 2.art. Arguit contra fontalem plenitudinem sic. „*Ista fontalis plenitudo non intelligitur ad extra, quia talis fœcunditas est communis tribus; sed intra non est in Patre, nisi duplex fœcunditas, scilicet ad generandum & spirandum.* „Et omnino multis locis Scotus productionem personarum ad intra memorat vt quolib.1. quolib.7. quolib.8. & 14.

Dionysius Carthusianus in 1.q.8. q.5. car.193. col.1. cum S. Bonauen-

tura ſtatuit in Deo emanationem ad intra. Baccon. 1.d.7. q.1. car. 147.col.1. & 2. in §.3. Biel in 2.d.9. q.2. dub.4. Molina 1.p.q.27. diſp.1. Auerſa eadem quæſt. ſect.3. & alij ſcholaſtici paſſiui. Tolet. in Ioan.1. col.7. & 8.

Bald. Probè à ſcholaſticis probaſti. nonne,& à Patribus poſitiuis idem comprobabis?

Matth. Duos ex Patribus, qui ſpecialiter aduerſus Arianos diſputarunt, aſſumam S.Hilarium, & S.Cyrillum.

Bald. Quid ex Hilario?

Matth. S.Hilarius duodecim libros de Trinit. contra Arianos exarauit. In ſeptimo libro,agens de vnitate Deitatis in Patre,& in Filio docet naturam Filij non eſſe extraneam à natura Patris. "*Habet igitur hoc ſacramenti ſola natiuitas, vt complectatur in ſe, & nomen & naturam, & poteſtatem, & profeſſionem, quia vniuerſa natiuitas non poteſt non in ea eſſe natura, vnde naſcitur. non affert externi generis ſubſtantiam,qua ex vno non ſubſiſtit alterum.* ,,Igitur Filius non habet naturam externi generis à natura, & ſubſtantia Patris.

Inſuper exponit illud Ioannis 10. *Ego,& Pater vnum ſumus,* de vnitate naturæ diuinæ in Patre & Filio. Hinc inſurgit contra Iudæos,& hæreticos, qui aſſerunt Filium Dei non eſſe Deum. "*Ille* (Iudæus) *dicit Cum ſis homo:* tu (hæretice) *dicis, Cum ſis creatura:* vterque autem dicitis, *facis te Deum. hoc commune in eum impij veſtri oris,opprobium eſt; negas enim Deum ex generatione Dei, negas Filium ex natiuitatis veritate: negas hoc quod, Ego & Pater vnum ſumus,confeſſionem in vtroque vnius atque conſimilis eſſe naturæ. Subijcis ſubſtantiæ Nouæ,& Externæ, & Alienæ Deum, vt aut alterius generis Deus ſit, aut omnino nec Deus ſit.*,,

Bald. Iudæo & Ariano tria obicit, quòd Filio tribuant naturam, nouam, externam, alienam; quo tendunt iſta?

Matth. Dei ſubſtantia eſt æterna; qui negat à Filio Dei ſubſtantiam Dei, negat ſubſtantiam æternam, tribuit nouam. Quia nihil extra Deum fuit ab æterno, ſed de nouo cæpit in ſæculis vel temporibus; quidquid Licetus dicat, aſſerens Virginem Matrem ab æterno fuiſſe creatam, & poſſeſſam.

Dei ſubſtantia eſt interna Patri Deo: omnis alia ſubſtantia externa eſt. Qui negant Filium eſſe ad intra productum; Filio externam eſſentiam tribuunt. Sic Iudæi, ſic Ariani. Ita Licetus,qui negat Filium eſſe productam ad intra, negat in Filio ſubſtantiam Patris eſſe internam, atque dat Filio ſubſtantiam externam.

Dei ſubſtantia eſt Deo propria, omnis alia ſubſtantia eſt à Deo aliena. Qui negant propriam eſſentiam Patris Dei, eſſe propriam Filio Deo, hi alienam à Deo ſubſtantiam Filio adſcribunt; Ita Licetus, qui negat intra eamdem eſſentiam eſſe Filium cum Patre, ponit aliam eſſentiam in Patre,aliam in Filio. In hoc fortaſſe differt à Iu-

dæis

dæis & Arianis antiquioribus, quòd Licetus ponit esentiam Filij æternam, illi nouam; nam posteriores Ariani, vt Maximinus, posuere Filium coæternum Patri, sed tamen habere esentiam extraneam, & alienam à Patris substantia.

Bald. Vis amplius de Hilario dicere?

Matth. Maximè. In eodem lib. 7. de Trinit. car. 36. E. scribit de Filio. "*Si non opera Patris facit, non credendum est ei, profitenti, Dei esse se Filium. non habet ergo natiuitas Nouam, Externumque naturam. Quia per id Filius esse credendus est, quod opera Patris efficiat. Quid hic adoptio, quid indulgentia nominis loci inueniat, ne ex natura Filius Dei sit, cum Dei Filius ex naturæ paternæ operibus credendus sit? Non exæquatur, aut similis est Deo creatura, neque ei naturæ potestas comparatur. Sola ei natiuitas Filij non impropriè per similitudinem creditur æqualis, Nam quicquid extra eum est, cum contumelia ei honoratæ virtutis æquabitur.*" Sed Filius est æqualis Patri: ergo non est extra Patrem, non habet nouã, & externã naturã à natura Patris. Et eadem pag. 36. H. *Omne enim in se Filius habet nascendo, quod Dei est; & idcirco opus Filij, opus Patris est. quia natiuitas, nec extra naturam eam est, ex qua manat, & naturam eam in se habet, vnde subsistit.*

Bald. S. Hilarius cum cæteris consentit Filium Dei non esse natum ad extra. ad intra igitur.

Matth. Profectò omnis productio, vel est in Deo ad intra, vel ad extra; tunc productio est ad intra, cum producẽs & productum sunt vnius & eiusdem numero essentiæ diuinæ. Talis est productio Filij, talis Spiritus sancti: quia Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt intra vnam & eamdem numero Deitatem, indistinguibilem, impartibilem, immultiplicabilem; Productio ad extra est, quando producens est vnius esentiæ, productum alienæ essentiæ. Vt Genes. 2. *Produxit Deus de humo omne lignum, pulchrum visu*; sed alia est essentia Dei producentis, alia ligni producti. Hoc pacto quæcunque sunt esentialiter distincta à Deo, à Deo producta sunt ad extra.

Bald. Profer, vt pollicitus es Cyrillum.

Matth. S. Cyrillus Alexand. lib. 9. in Ioan. cap. 38. car. 268. D. scribit. "*Nam cum vna in Patre, & Filio, & Spiritu Deitas sit, omnis sermo Patris, & omnia opera Patris, per Filium in Spiritu sunt: aguntur tamen quasi à Patre, non enim est extra genitoris substantiam Filius, sed neque Spiritus sanctus.*"

Et lib. 1. in Ioan. cap. 22. car. 116. B. "*Quum enim vnum sit secundum naturam Deus, vt Pater, non erit extra naturam Dei Verbum, quod ex eo & in eo, &c.*"

Porrò Cyrillus multis Thesauri libros composuit aduersus hæreticos: sed qui extant quatuordecim, omnes sunt contra Arianos, & sæpe quidẽ fortissimus ille catholicæ Fidei defensor in eis libris negat

Filium

Filium esse ad extra productum, ad extra creatum, sed in decimotertio libro frequenter, & Filium, & Spiritum sanctum negat esse productos ad extra, contradicens Arianis asserentibus, esse productos ad extra.

B.Hieron. in caput 26. Isaiæ tom.4. lib.8. car.122. G. declarans verba LXXII. Domine extra te, aliũ nescimus, ait. "Quodque sequitur: Domine absque te alium non nouimus, non excludit Filium, sed iungit Patri: neque enim dixit alium non nouimus, sed extra te, alium non nouimus. Cum autem dicat Filius: Ego in Patre, & Pater in me, Extra Patrem non nouimus Filium, quia in Patre cognoscimus eum.,,

Postremò S.Ambrosius tom.4. ex impressione Rom. cart.71. cap.11. super symbolum Apostolorum ait, "Quia æternus Pater, Filium genuit coæternum, nec *extrinsecus natum*, aut *factum*, vt hæretici mentiuntur, sed ex propria substantia Patris generatum vera fides habet.,, & ibi plura.

Bald. Satis esse videtur ex Patribus, & scholasticis citatis.

Matth. Satis citaui. Nunc excito Christi fideles ad considerandum infidam fidem Liceti, & quorumdam consortium eius, qui per totam hanc Vrbem Patauinam, & voce & scripto integrum triennium proclamarunt, quòd hæc propositio: *Verbum est productum ad intra*, sit hæretica, & Ariana. Nunc libros editos suos volitare faciunt per Germaniam, Galliam, per totam Italiam, quibus libris hæretica prauitas proseminatur, quòd Filius Dei est productus ad extra, non ad intra; quòd dicere Filium esse productum ad intra sit Arij hæreses, quod asserere Filium esse creatum ad intra (loquendo de productione ex substantia Patris) sit manifestissimũ Arianismi periculum; quòd Filius est creatus creatione essentialiter distincta à Deo, & alia multa fidei catholicæ repugnantia, vt quòd Filius, non sit ex essentia Dei interna sibi, non habeat à Patre esse simpliciter, non sit Deus, sed extra Deum: quare nec Trinitas personarum remaneat christianis credenda.

Bald. Planè perniciosum est dogma, negare Filium Dei esse productum ad intra, aut affirmare esse productum ad extra.

Matth. Si cogitarent esse decretum à S.Dionysio in concilio Romano, quòd Deus creauit Filium, sed non fecit. In concilio Orientali apud S.Hilarium, quòd de Filio intelligatur, Dominus *genuit* me, Dominus *creauit me*: si cogitarent sensum antiquorum Patrum, & recentiorum Theologorum, statim commoueretur animus ad quærendum: si Filius Dei est productus, (quia est genitus, sed non factus) aut est productus ad intra in Deo, aut ad extra; aut ex nihilo, aut ex aliquo. Si dicerent, illa concilia, & Patres decreuisse, quod Filius sit productus ex nihilo, aut ad extra: statim detestabilem hæresim impudenter concilij, & Patribus imponerent, quo pudore coacti fortasse ad veritatem redirent, atque cum istis Patribus & tene-

rent,

rent, & dicerent, Filium esse productum ad intra, creatum, & genitum ad intra, loquendo de illa creatione, quam Spiritus sanctus apcauit Filio in scripturis: atque in Patribus, & concilijs explicauit. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim extincta est, per totum orbem flamma eius populata est.

Bald. Hoc superiorum ex authoritate, doctorum ex scientia facere interest, scilicet extinguere flammam increscentem.

Matth. Piè, & prudenter mones; propterea nunc paucis assertis breuiter obsistam; & fontes ad extinguendam hæresim, quæ asserit Filium non esse Deum, nec productum ex substantia Patris intra Deum, indicabo.

PRIMVM ASSERTVM.

Filius Dei est Deus.

Filium Dei esse Deum, probare incipio paucis. Quæ si sufficere cognoscam adhoc, vt Licetus ad veritatem Christianæ fidei redeat, & ad fidei confessionem: lætabor cum angelis super peccatore pænitentiam agente. Si autem pergat asserere, quod Verbum non sit productum ad intra, sed ad extra, & consequēter quòd Verbum non sit Deus, & verus Deus, sed factura Dei, & mera creatura: tunc non deero, & veritatem Deitatis in Verbo ostendere, & falsitatem Iudaicam pro viribus à Domino donatis confutare.

Sit igitur primum argumentum ex nouo Testamento. Ioan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* In hac tertia clausula, Verbum afferitur esse Deus absolutè, & simpliciter. Potest autem legi vel directè per prædicationem formalem sic; *Verbum erat Deus*, vel conuersim, *Deus erat Verbum*, per prædicationem identicam; atque vtroque modo legendo seruatur vera Deitas in Verbo, & vera Deitas in Deo, apud quem est Verbum. Idem est Deus, vnus est Deus impartibilis, & in Verbo, & in persona, apud quam est Verbum; vnde constet, vnitas Deitatis existens in Verbo & existens in Patre, apud quem est Verbum. Constet item dualitas personarum, Verbi scilicet, ac personæ Patris mentaliter producentis Verbum.

Bald. Est ne idem Filius, & Verbum?

Matth. Arius prius, & Eunomius posterius distinxerunt, Filium Dei à Verbo intimo, & à sapientia Dei, prout S. Cyrillus lib. 1. in Ioann. cap. 4. & Athanasius de decretis Nicenis, & alibi reprobant. Sed nunc non est difficultas cum Liceto, quantum capio, Verbum enim Dei, & Filius Dei idem sunt; & patet conferendo Trinitatem positam *Matt. 28. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, atque in 1. Ioa. 5.

Tres

Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus; & hi tres vnum sunt. Eadem ergo persona est Filius & Verbum, sed connotat nomine Verbi expressionem à dicente per intellectum fæcundum; nomine Filij, generationem à viuente intellectuali.

Bald. Cur Euangelista posuit conuersam *Deus erat Verbum*, non directum *Verbum erat Deus*.

Matth. Propositio particularis, & singularis conuertitur conuersione simplici. Siuè ergo dicas, Deus erat Verbum, infertur, Verbũ erat Deus: siue dicas, Verbum erat Deus, infertur, Deus erat Verbum, sicuti docent summulistæ, & probatur ab Aristotele in 1. Priorum cap. 2. Euangelista verò propositiones suas voluit connectere, vt finis pręcedentis esset principium sequentis propositionis, sic. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; Vt simul & sacratissima arcana, & elegantissima oratione scriberet. Maneat ergo nobis, quod Verbum est Deus, sed Filius est Verbum ex probatis: ergo Filius est Deus; non igitur est extra Deum, sed intra: non productus extra Deum, sed productus est ad intra, & genitus ad intra, & creatus ad intra, accepta creatione in catholico sensu scripturæ, & Patrum; productum ad extra Filium, & creatum ad extra Iudæi, & Ariani sentiant: catholici asserant productum ad intra in Deo.

Secundum argumentum. in 1. Ioan. 5. 26. "*Scimus, quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.*" Apertissima scriptura est, verus Filius Dei, est Deus, & Deus verus: & audebit aliquis nomine Christiano palliatus negare Filium Dei esse Deum? & ponere Deum extra Deum esse productum? Vnus est verus Deus immultiplicabilis secundum essentiam, sed multiplicabilis secundum personas; persona Patris est verus Deus, persona Filij est verus Deus, nec sunt alius, & alius Deus, licet alia sit persona Patris, alia filij intra vnum Deum, extra quem non est Deus.

Tertium argumentum S. Paulus ad Rom. 9. & 5. *Quorum* (Iudæorum) *Patres, ex quibus est Christus, secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus*" Ergo Christus secundum carnem, consideratus, est ex hominibus homo: sed secundum Deitatem est ex Deo benedicto Deus benedictus super omnia, cum quibus & Spiritus sanctus, hoc est tres personæ, sunt vnus, & idem Deus benedictus.

Quartum argumentum. Ad Tit. 2. 12. "*Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.*" Fideles post aduentum Spiritus sancti, iam diu transactum, non expectant, nisi aduentum Filij Dei; de quo in symbolo, Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos; idem est saluator, & iudex. Venit enim ad saluandum in primo

mo aduentu, veniet ad iudicandum in secundo aduentu. At quis est iste, cuius aduentus expectatur? Est Deus, & magnus Deus, vt in Psal. 134. *Quoniam ego cognoui, quòd magnus est* Dominus, *& Deus noster, præ omnibus dijs*. Ergo Filius Dei, qui Saluator & Iudex, est Deus, & verus Deus.

Repetam demonstrationem Deitatis in Christo, quam Christus ipse fecit Ioan. 10. 24. " *Circumdederunt eum Iudæi, & dicebaut ei. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Iesus. Loquor vobis*, & non creditis. *Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me*. Et infra. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, & si mihi non vultis* credere, *operibus credite: vt cognoscatis , & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre*. Quasi diceret; facilè potest aliquis homo dicere, Ego sum Filius Dei, ego sum Deus. Sed nemo potest opera Dei facere, nisi Deus: nemo facere opera Dei Patris, nisi Deus Filius. Ex effectu per se cognoscitur causa: opera & effectus, quos ego facio, sunt opera & effectus Dei veri solius: ergo ex operibus credite me esse verum Deum, verum Dei Filium, atque me veraciter dixisse Ioan. 5. *Quæcumque ille* (scilicet Pater) *fecerit, hæc & Filius, similiter facit*. Facit Pater, facit Filius; non aliqua Pater, aliqua Filius, se *hæc* eadem: non multa Pater, non pauca Filius, sed quæcumque Pater facit, hæc filius facit: & quęcumque filius facit, hæc Pater facit: non aliter Pater, aliter filius, sed *similiter* propter vnitatem eiusdem effectionis. Ita credimus nos Christiani, dicentes, Credo in Deum Patrem Omnipotentem, factorem cæli, & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium; & in vnum Dominum, &c. & in Spiritum sanctum Dominum; non tres Dominos, sed vnum Dominum, non tres Deos, sed vnum Deum, non tres omnipotentes, sed vnum omnipotentem. Ita vt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sub vna ratione essendi simpliciter, sub vna potentia operatiua simpliciter sub vna operatione operandi, simpliciter eliciant similiter, & indiuisè omnia opera ad extra; sed nulla istarum personarum sit extra Deum, omnia verò opera Trinitatis sint extra Deum, quia non sunt Deus.

Si verò Aduersarius aliquis, Iudæorum fautor non acquieuerit his authoritatibus noui testamenti. Totidem addam ex veteri testamento, quibus manifestem Messiam, nempè Christum, & Saluatorem, esse verum Deum.

1 Argumentum. Isaia 35. *Deus ipse veniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum*. Promittit Isaias Saluatorem venturum, qui non erit pura creatura, sed Deus ipse. Simulque prædicit signa diuini aduentus. Vt & Deum Saluatorem,

torem, & signa Dei Saluatoris conferendo: possent homines illum Saluatorem, qui Deus est, cognoscere. Signa sunt, cæci illuminati, surdi audientes, muti loquentes, claudi salientes. Atque Deus ipse Saluator ad ostendendum se venisse, hæc signa fecit, & ea repetens ait, Matth. 11. *Renuntiate Ioanni, quę audistis, & vidistis; Cæci vident, claudi ambulant, leprosi, mundantur, surdi audiunt, mortui resurgũt.* Hæc opera, sunt opera solius Dei, & veri Dei; sed Christus Dominus hæc opera publicè, & sæpè operatus est: ergo Christus est Deus, & verus Deus; atque Messias venturus, vt Saluator, est Deus ipse.

2 Argumentum. Baruc 3. tractat de doctrina supernaturaliter reuelata, atque docet, eam à solo Deo hominibus inspirari potuisse. Aitque " *Hic est Deus noster, & non extimabitur alius ad eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Duos status considera, alterum, quo Deus per inuisibilem reuelationem doctrinam salutarem reuelauit hebræis; alterum, quo per visibilem reuelationem ipse, qui non videbatur, visus est, & homo inter homines conuersatus est; idem est Deus noster, qui omnem scientiam inuenit: qui reuelauit non visus in veteri testamento, reuelauit visus in nouo testamēto. Igitur Messias debuit esse homo, & Deus, Idem Deus Israel Deus verus. Conferatur hic textus Baruchi cum textu Isaiæ 45. " *Accedite ad me, & audite hoc; ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. Hæc dicit Dominus Redemptor tuus Sanctus Israel docens te vtilia, gubernans te in via, qua ambulas.* "

Bald. Hic oportet tres personas intelligere, prima est *Deus mittens*, secunda est *Spiritus Dei* mittens. Tertia persona est missa. Verùm opus est exponere conditiones personæ missæ.

Matth. Persona missa dicit se esse *Dominum, se Redemptorem, se Sanctum Israelis, se doctorem vtilium, se gubernatorem* viatorum. Se antequam fieret tempus, *fuisse* ibi, videlicet vbi, & Deus mittens, & Spiritus mittens erant. Messias est ille, & mittendus & missus, ipse est Redemptor, ipse Doctor salutis, ipse gubernator; Doctor inquam, qui prius inuisibiliter docuit, postea missus docet visibiliter; Et ipse est Dominus, ipse est Sanctus Israel, scilicet Deus. Ergo Messias debuit esse Deus.

Tertium Argumentum. In psal. 44. legimus. *Sedes* tua, *Deus, in sæculum sæculi: Virga directionis, virga regni tui.*

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ, præ consortibus tuis. Propheta Deum alloquitur, vt in primo vers. *Deus* est vocatiui casus; Deoque huic tribuit vates tùm regiam sedem, tùm regiam virgam, sed rectam, ac directiuam. In 2. vers. bis est vox *Deus*; prima vice in casu vocatiuo, prout ad-

uertunt S. Hieronymus, & Augustinus, & cum eis Bellarminus super illo Psal. Secunda vice vox Deus, est nominatiui casus, ac diuersæ personæ, & est sensus; *ô Deus Rex,* quia tu dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: proprerea Deus tuus vnxit te oleo letitiæ. Cernitur Deus vnctus, & Deus vngens: sunt quidem alius vngens, alius vnctus, at non sunt alius, & alius Deus. Vnus etenim est Deus. Qui autem vnctus est, Messias est. Idem quippe significant hebraicè Messiah, Græcè Christos, latinè Vnctus. Ergo ipse, qui vnctus est, Deus est, & sedem regni æternam habet.

Quartum argumentum Zachar. 2. Hæc dicit Dominus exercituum &c. *Lauda, & lætare filia Sion; quia Ego ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus; & applicabuntur gentes multæ ad dominum in illa die; & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies quia Dominus exercituum misit me ad te.* „ In hac authoritate Dominus exercituum est missus. Dominus exercituum est mittens. Missus venit, vt habitet in Ierusalem; cumque Dominus missus venerit, tunc multæ gentes applicabuntur ad Dominum, & erunt populus Dei. Planè Christus est Deus exercituum, qui missus est, qui venit in Sion, qui venit, vt habitaret in Iudæis.

Sed à Iudæis negantibus se eum, vt Regem velle habere; ablatum est regnum Dei, & datum est gentibus facientibus fructum eius. Itaque & Deus mittens est Dominus exercituum, & Deus missus est Dominus exercituum; sed tantum vnus essentialiter est Dominus exercituum: ergo & mittens, & missus sunt vnus Deus, vnus Dominus, qui cum Spiritu sancto constituunt Trinitatem in vnitate Deitatis: Trinitatem personarum distinctam, in vna Deitate indistincta, & indistinguibili, immultiplicata, & multiplicabili.

Bald. Hæc mea fides est; Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse vnum Deum, & extra ipsum vnum Deum, non esse Deum.

Matth. Produxi quatuor ex nouo, quatuor ex veteri instrumento authoritates, quibus probaui Filium, seu Verbum esse Deum, & verum Deum. Nunc rescribam nonum argumentum ex Gregorio de Valentia tom. 1. suæ Theolog. col. 535. quod argumentum simul ex veteri, & noua scriptura colligatum est: " Quintum testimonium Psal. 67. Vbi Deo Israel, inter cætera dicit Psalmista " *Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto, &c.* illud etiam dicit; *Ascendisti in altum, cæpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus* „ Apostolus autem hunc Deum Israel, qui ascendit in altum, Christum esse declarat ad Ephes. 4. *Vnicuique*, inquit, *nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi; propter quod dicit. Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?*

Respondit ad hoc Georgius Blandrata in act. 5. Albana. Ego quidem,

inquit, non sum Theologus, neque concionator (erat enim medicus, qui sine Theologiæ professione, theologiæ cognitionem superbissimè sibi arrogabat) & tamen scio, quòd psalmista ibi loquatur de futuro Christo, non de Deo Israelis, qui iam tunc esset, alioqui, inquit, Deus seu Verbum æternum accepisset, vt dicit Psalmus, à Deo dona, quod nullus vnquam dixit. Idem respondit in eadem disputatione Franciscus Dauid. Hic, inquit. "describitur ille homo Christus, qui accepit ea dona à Patre; quia autem Iehoua, non accepit, non de illo, sed de Christo loquitur.

Hoc verò cum isti respondent, non eleuant pondus huius testimonij, sed magis etiam illud stabiliunt. Verissimum enim est Psalmistam de Christo ista loqui: hoc enim nos quoque ad probandum sumimus, & hoc asseuerat D. Paulus. Sed quia loquens hæc Psalmista de Christo, de ipso Deo Israel apertè significat se loqui; certissimè inde concludimus, Christum esse Deum illum Israel, ac proinde illum etiam secundum naturam diuinam extitisse, antequam sumeret humanam carnem. Eundem enim, quem dicit in altum ascendisse, & accepisse dona in hominibus, ait quoque eduxisse populum suum ex Ægypto, & descendisse cum eo in montem Syna, & postmodum in assumpta carne ascendisse in cælum. Sicut Hieronymus etiam, & Theodoretus in commentario eius psal. interpretantur. Hic etiam Iehoua quamuis secundum naturam diuinam nihil acceperit, tamen hoc ipso, quod carnem humanam accepit, dona accepit ex hominibus, hoc est communem naturam, ex illorum genere naturalibus suis perfectionibus præditam. Hoc enim significat, quod Psalmista ait. Accepisti dona in hominibus. Quanquam Apostolus non, *accepit*, sed *dedit*, legit: nimirum cum alios dedit Ecclesiæ suæ Apostolos, alios Euangelistas &c. Hactenus Gregorius de Valentia; quibus addere possum Verbum seu Filium habere omnia, quæ habet Pater Ioan. 17. Omnia mea tua sunt; & tua mea sunt. Igitur omnia bona Patris, siue sint ad intra, vt sapientia, charitas, omnipotentia: siuè sint ad extra vt cælum, terra, & omnia, quæ in eis sũt, habet Pater, habet & filius, seruato ordine originis, seu authoritatis in essendo, & habendo; nam Pater est à se, Filius à Patre: Pater habet à se, filius habet à Patre, atque ideo, quæcumque filius accepit, accepit à Patre; quæcumque dedit, dedit à Patre, etiam dona in hominibus, vel ex hominibus. Vnde & Iehoua, siuè Deus, qui est ab alio, accepit ab alio: ita tamen vt idem Iehoua idem Deus sit in Patre à se, in Filio à Patre, in spiritu à Patre, & Filio. Sunt namque tres personæ consubstantiales, & coæquales, & consimiles, & coomnipotentes ratione vnius Deitatis, intra quam sunt, & intra quam relationibus originis personaliter distinguuntur.

Bald. Gregorius de Valentia seuerè medicum Blandratam reprehendit,

qui cum non esset professione theologus, theologica tractare voluerat; atque dixerit, Filium non esse Deum. Ne tamen hæc reprehensio in meum Termaximum extendatur, aduerto pro defensione ab ipso Termaximo, pluribus locis dictum esse quod Filius, & Spiritus sanctus, sunt producti ad intra.

Matth. Gregorius de Valentia probauerat, quod Luther, & Melanchthon negauissent Christi diuinitatem; Et cum ostenderentur loca Lutheri, & Melanchtonis, in quibus Christi diuinitatem confiterentur: replicat contra idem Valentia in col.517. "Nec moror, quod Lutherus & Melanchton aliàs sæpè Christi diuinitatem confessi sunt. Ego enim non cõtendo illos Christi diuinitatem verbis nõ fuisse aliquando confessos: sed illam aliquando etiam negauisse. Quid enim ipse Seruetus? Nonne etiam verbis diuinitatem Christi hominis, se cum primis defendere profitetur? & tamen illam negat. omnibus penè hæreticis commune est, vt pugnantia dicant. Quo ipso non hæresis notam effugiunt, sed simul etiam in contradictionis, atque repugnantiæ notam incurrunt.,, Hucusque Valentia. Idem Ego dicam de Liceto, nõ contendo, quòd aliquando confessus non sit Filium, & Spiritum sanctũ esse productos ad intra. Sed ostẽdo, quòd aliquãdo hoc negauerit, tamquam Arij dogma. Quod autem est productum, & non ad intra, non est Deus, sed pura creatura: non est productum solum, sed etiam est factum; est ex nihilo factum. Quare iuxta Licetũ, Filius Dei non est Deus, quam negationem, & Ariani, & Iudæi afferunt, afferentes simul, quòd si Filius Dei sit, sit factus ex nihilo, sit de nouo, non ab æterno, sit ex aliena substantia, non ex substantia Dei.

Quamquam alia responsio mihi occurrat. Licetus pro magistro habet Aristotelem, etiam in rebus sacris. Sed Aristoteles quædam scripsit populariter, vel ad iram populi deuitandam, vel ad auram populi captandam: quædam scripsit philosophicè, & ex mente propria: Quæ distinctio familiaris est in Peripato. Quæ populariter scribit Aristoteles, scribit clarè, frequenter, amplificat, magnificat: quæ philosophicè, scribit occultè, strictim, raròˌ indirectè, ne deprehendatur ab exteris, à discipulis vero, sed laboriosè intelligatur. Qualis magister, talis discipulus; quando Licetus proponit proprium dogma proponit, obliquè, velatum, parcè; popularia verò apertè personat. Negat ex proprio capite productionem Filij ad intra, sed eam velat sub nomine Ariano, sub titulo nouitatis, sub accusatione scripturarũ falsò explicatarum eamdem propriam sententiam tegit. Ponendo placita christiana, idest popularia, etiam contradictoria sint, dummodo lateat, satis habet. Si autem doctrina Liceti recipiatur; facilè fuerit è latebris erumpere, & declarare, quæ sint placita propria, & retinenda, scilicet principia Iudaismi, & Aristotelis; & quæ sint placita aliena, Christianis popularibus relinquenda.

An illudit nobis Licetus, si quando dicit Filium produci ad intra?

ait

ait enim car.130.lin.17. " Caueat noui dogmatis author similiter distinguens Factorem, à Creatore Deo; Dum ponit factorem ex nihilo, proindeque forinsecus; nam *nihil est extra Deum, in quo sunt omnia*, quique in omnibus inest intimus; Et infra. " Caueat, inquam ne talia dicens coincidat cum radice dogmatis hæretici à Diuo Augustino damnati. „ Si ergo id, quod est extra Deum, est nihil; & quod est aliquid, est intra Deum; quando Licetus dicit, quòd Deus producit aliquid ad extra, vult dicere quod nihil producit. Quando dicit, Filium produci ad intra, non plus dat Filio, quàm lapidi, plantæ, bruto, quæ omnia sunt intra Deum, & Deus in omnibus. Sic producta ad intra distinguuntur essentialiter à producente, & seruatur sensus Liceti, quòd Filius non est Deus, sed res essentialiter distincta à Deo, sicut Iudaismo placet.

ASSERTVM SECVNDVM.

Filius Dei non est factus.

1 PRobatur, nam S.Sother Papa in epistola ex 1.tom. Concil. car. 333.& S.Dionysius in concilio Romano apud Athanas. de decretis Nicen. asserunt Filium esse genitum, non factum; quod idem definitum est in concilio Niceno contra Arium, qui omne genitum asserebat esse factum, & ex consequenti Filium Dei esse genitum, & factum.

2 Id, per quod omnia facta sunt, non est inter facta, neque factum, sed Filius Dei, seu Verbum Ioan. 1. est, *per quod facta sunt omnia*: Ergo Filius Dei non est factus.

3 Quod est essentialiter Deus, est ineffectum, & ineffectibile, atque adeò factor omnium factibilium. Filius Dei est essentialiter Deus & verus Deus ex primo asserto. Ergo Filius Dei non est factus.

4 Ex prouerb. 8. Secundum lectionem vulgatam, sapientia Dei, quæ est Filius, ait " *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret*; & arguo. Quod actu existit, antequam Deus quicquam faceret, non est factum. Filius autem actu existit, vt res possessa, antequam Deus quicquam faceret, Ergo non est factus.

Secundum septuaginta duos. *Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua, &c.* arguo. Quod est principium operum Dei omnium de possibili, & de facto est principium componens, seu efficiens omnia cum Deo, cælum, terram, aquam, æthera; non est factum, neque factibile. Filius Dei est huiusmodi ex prouerb. 8. ergo est non est factus.

5 Eccl.24. Sapientia primogenita ante omnem creaturam de se dicit. *Ab initio, & ante sæcula creata sum*. Omnia sæcula, & omnes

res

res factæ in sæculis, sunt factæ per Filium: Hebr.1. per quem fecit & sæcula; & arguo. Quod est ante sæcula, & res factas in sæculis, non est factum; Filius ait se creatum ante sæcula, quare & ante res in sæculis factas. Ergo Filius non est factus.

Bald. Licetus ad hoc respondebit, istam authoritatem intelligendam de Filio secundum humanitatem, nec posse intelligi secundum diuinitatem.

Matth. Sed Sanctus Euaristus vocem, *qui creauit me*, exposuit per genuit secundum diuinitatem, & S.Thomas locis citatis in 3. responsione, sed probata, exposuit de diuinitate; & Liranus cum multis consortibus ad literam de Filio in diuinitate exponit. Sic enim Filius Dei est ante sęcula, secundũ humanitatem qui factus est caro in sęculis.

ASSERTVM TERTIVM.

Filius Dei est productus.

1 PRobatur. Omne genitum est productum. Filius Dei est genitus, vt patet vel ex nomine Filij. Sed in Ioan.cap.1. *Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis*, & Ioan.3. *Sic Deus dilexit Mundum, vt Filium suum Vnigenitum daret*, & Eccl.24. Sapientia, inquit, *Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*; scilicet ante omnem creaturam factitiam & in sæculis productam; ergo Filius est productus. Dicitur autem Filius & Vnigenitus, & primogenitus. Primogenitus, quia nullum genitum est prius eo. Vnigenitus, quia nullus alius in diuinitate est genitus.

2 Omne creatum est productum: Filius Dei est creatus. Ergo Filius Dei est productus. Maior patet ex scripturalibus linguarum peritis, docentibus, quòd creare est producere, indeterminatè ad ex aliquo, & ex nihilo. Sed & S.Thomas, & Scotus, & S.Cyrillus ipsam creationem describentes, posuerunt productionem pro genere. Probatur minor, quia S.Dionysius in Concilio Romano declarauit, illud *Dominus creauit me* in initio viarum, &c. esse propheticè dictum de Filio; sed creauit in illa scriptura non significat *fecit*, nam *facere*, & creare differunt; sicut in Deuteronomio 32. *Creauit te*, non est fecit te. Sed & S.Athanasius in sermone 3. contra Arianos affirmat, de omni creatura factitia dici, & condi, & creari; sed non omne, quod dicitur condi, & creari, esse creaturam factitiam, quia Filius dicitur creari, vel condi, qui non est factus, neque creatura talis. Si ergo ipsi creare assignamus pro genere, vel facere, vel producere; & creare in scripturis istis non est facere, restat vt sit producere, vel in esse absolute, vel in esse cum addito, vel in esse substantiali, vel in esse accidentali: sed in Filio Dei nullum potest reperiri esse acciden-

Hom.2. contra gent. c. 16. ho.2. d.1. q 5. Cyril. 4. de Trinit.

tale,

tale, formaliter; & essentialiter: ergo si creatur in esse absolutè producitur in esse substantiæ. Si creatur in esse omnipotentis producitur in esse substantiæ, nam ipsa omnipotentia est substantia Dei. Corolarium. Eisdem medijs catholicus vtitur benè intelligendo, hæreticus abutitur prauè intelligendo. Hæretici Sabellius, & Arius per vocem creauit intellexere *fecit*, & damnati sunt, à S. Dionysio Papa. Arius quoque per genuit, intelligebat *fecit*; & damnatus est, antecedenter à Concilio Romano, sed præsenter à Concilio Niceno. Catholicus autem, & per *genuit*, & per *creauit* intelligit *produxit* vel *præfecit*, vt sæpè dictum est.

ASSERTVM QVARTVM.

Filius Dei non est productus ex nihilo.

1 PRobatur. Quod ex nihilo transit in aliquid, est factum ab aliquo efficiente actu existente, & actu transferente, ex potentia ad actum, & ex non esse totali, ad esse totale; Filius Dei non potest esse factus ab aliquo efficiente, per assertum secundum, quia Filius est primum efficiens vt Deus, ergo filius non est productus ex nihilo.

2 Omne quod est ex nihilo, est factum, 2. *Macab*.7. *Aspicias ad Cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt, & scias quia ex nihilo fecit illa Deus*,, At filius factus esse non potest: ergo non potest esse ex nihilo.

3 Omne quod potest esse ex nihilo, potest esse prius nihil, quàm aliquid. Filius verò Dei, non potest prius esse nihil, quàm aliquid. Ergo nec potest esse ex nihilo. Probatur minor. Quod est necesse esse simpliciter, non potest aliquando non esse, siuè prius, siuè posterius. Deus autem est simpliciter necesse esse, & Filius est Deus. igitur Filius non potest aliquando non esse aut esse nihil prius, aut posterius.

4 Quod est ex nihilo, non est æternum; Filius Dei est æternus à parte ante, & post, dicens vt sapientia genita, Eccl.24. *Ab initio, & ante sæcula creata sum, hæc est* eternitas à parte ante: *Et vsque ad futurum sæculum non desinam*, hæc est æternitas à parte post. ergo &c.

ASSERTVM QVINTVM.

Filius Dei non est aliquid extra, sed intra Deum.

1 PRobatur. Quod est essentialiter Deus, non potest esse essentialiter diuersum à Deo. Sed quod est extra Deum, est essentiali-

ter

ter diuersum à Deo. Ergo quod est extra Deum, non est essentialiter Deus, sed Filius Dei est essentialiter Deus, & verus Deus. ergo Filius Dei non est res extra Deum, sed intra.

Cui per productionem communicatur Dei essentia, vel Dei omnipotentia: ipsum est intra, non extra Deum; sed Filio Dei communicatur essentia, vel omnipotentia: ergo Filius Dei est intra, non extra Deum. Patet maior, quia essentia Dei, & omnipotentia sunt idem essentialiter, & realiter, ne disputatio instituatur de distinctione formali. Probatur minor, quia generatio est productio viuentis à viuente similis in natura, & per modum naturæ. Sed Filius Dei genitus est à Patre Deo, qui est viuens, & genuit Filium viuentem, quare & similem, imò eundem numero in naturam diuinam, & per modum naturæ. Cui autem communicatur natura diuina, communicantur omnes diuinę proprietates, ea productione, qua communicatur natura. Sic Pater gignendo dedit, Filius nascendo accepit omnia, quæ habet Pater, vt probatum est, obser. 69. pag. 175.

3 Nihil ab æterno fuit, nisi Deus in actuali existentia; nam quæcumque extra Deum sunt, in determinatis sæculis, vel æui, vel temporis esse cæperũt; sed Filius Dei est æternus, semper enim fuit Pater, semper Filius genitus ante omnia sæcula, iuxta symbolum Nicenum: ergo Filius non est extra Deum.

4 Nulla res extra Deum est formaliter sapientia primogenita ante omnem creaturam. Filius est sapientia talis: ergo non est res extra Deum. Argumentum est ex Eccl. 24.

5 Ex prouerb. 8. Quod est principium omnium operum Dei, est Deus operator omnium, non opus, non extra Deum. Sed Filius creatus est principium omnium operum Dei: creatus, inquam, idest præfectus Dei operibus faciendis, ergo Filius Dei non est opus Dei, non extra Deum, sed intra Deum, cum Patre, & Spiritu sancto vnus Deus in æternum adorandus, & glorificandus.

Obseruatio Septuagesimaprima.

Matth. POstrema erat accusatio in pag. 18. lin. vlt. quòd cõmunicauerim omnino verbis cũ Ario, statuẽs Verbũ ad intra creatũ esse. Iã probaui, quòd Arius Filiũ esse creatũ dicebat ad extra. α Ego verò esse creatũ dixi, non expressi tamen *ad intra*, vel *ad extra*: nunc explico, Filiũ esse productũ *ad intra*. Falsò hoc mihi imposuit Licetus, sed non falsum. Illo autẽ modo, quo productio dicitur esse creatio apud theologos trium linguarum peritos, & apud scholasticos multos, dico Filium posse dici creatum *ad intra*: non tamen dicendum esse creatum in sensu Arij, quia nihil in Deo realiter existens, potest esse factum ex nihilo.

α Vide obser. 69.

Sed secundum Arium, quod est creatum, est factum ex nihilo; ergo nihil creatum sic potest esse in Deo realiter. Intelligo per identitatem esse non posse: nam per assumptionem, vel communicationem idiomatum potest subsistere corpus humanum in sapientia condita, quæ est Deus, quemadmodum legimus lib.7. Constit. Apostol. cap.37.

Bald. Communicas omnino verbis cum Ario, dum creandi verbum adhibe, sicut Arius adhibebat ad Filium Dei.

Matth. Minimè. S.Cyrillus in epistola ad Eulogium, quæ est in 1. tom. Conciliorum car.1136. aduertit, quando hæretici dicunt id, quod nos dicimus, eos non esse repellendos. Et lepidè Caetanus in 3.p.q. 16. art.8. dicit, Nos in tali casu non communicamus cum hæreticis, sed hæretici nobiscum. Nunc autem S.Petrus cum coapostolis applicauerunt ad personam Christi dictum Prouerb.8. *Dominus creauit me*. Sic Apostolorum discipuli Ignatius, Iustinus, Clemens,Ciprianus. Item Concil. Romanum sub S.Dionysio Papa, & concil. Orientale apud S.Hilarium. Et S.Cyrillus 4. de Trinit. car.111. ait de Filio intelligi *Dominus creauit me* scilicet produxit non ex nihilo. Non ergo communicaui ego in verbis cum Ario, sed cum sacra Scriptura, & Patribus, Pontificibus, Concilijs citatis. Malè fecit Licetus, qui non vult subesse verbis Dei per scriptores canonicos reuelatis, per traditionem Apostolicam, *& per Ecclesiam declaratis*.

Secundò, aliud est verbum vocale, aliud vox; vox est materia, significatio est forma vocabulorum & verborum. Nomen enim, & Verbum est vox significatiua. Sicut autem vna existente materia, & formis multis, multa resultant composita; vt ignis, & aqua differunt specie propter formam, non propter materiam. Ita eadem vox, si recipiat diuersas significationes, constituet verba diuersa, & erit vocabulum multiplex, vnum materialiter, multa formaliter; quare si vocabulum est plures significatione, constituet propositionem plures significatione per 1. periherm. cap.4. vt hæc propositio *Canis currit* est propositio tres, quia vox canis est vna materialiter, tres formaliter, pro cane cælesti, terrestri, aquatili. Ad propositum vox *creatum* est vna materialiter, sed æquiuoca est, & plures formaliter. Ario significat *factum ex nihilo*. Mihi significat *productum* ex aliquo: ergo sicut ineptè diceret aliquis, ignem, & aquam esse idem, quia eorum materia est vna. Ita ineptè dicetur *Creatum* in sensu Arij: & creatum in sensu scripturæ, iuxta S. Augustinum, Iustinum, Thomam, esse vnum vocabulum. Sed Licetus ipse dicit, veritate conuictus, a me loqui de alio genere creationis, ac loquatur Arius. Ergo nunc dicens me communicare omnino verbis cum Ario, pag.19. lin.1. & falsum dicit, & sibi contradicit.

a Licet. pag. 31. lin. 14.

Bald. Non sine causa Philosophus in 1.top. car.13. multiplicium distinctionem tradit, nam vox æquiuoca non est vna, sed multiplex. neque

que loquens in vno significato eadem verba adhibet, quæ loquens in alio significato.

Matth. Quid si ostendam Licetum communicare cum Ario in vocabulo creationis, vt accusatio in me intorta sit contra ipsum retorta

Bald. Quomodo id conficies?

Matth. Licetus in cap. 15. suæ epistolæ car. 156. & seq. ponit cum Ario, quòd *creatio est factio ex nihilo*, quodque productio est genus remotum, factio est genus proximum: sed ipse Licetus ex ista doctrina, conuenit cum Ario in genere, & differentia creationis, in tota definitione, & definito: conuenit materialiter, & formaliter Insuper in cap. 9. & frequentissimè dicit creationem in hoc significato accipi & proprijssimè, & vniuocè, & celeberrimè. "*Apud omnes Patres orthodoxos in concilijs Ecclesiam constituentes, & eorum singulos*, (ò laudem egregiam; Licetus omnes Patres orthodoxos i- concilijs constituentes Ecclesiam, & singulos eorum legit.) quando autem in cap. 5. proponit creationem in significato vsurpato à Deo in Scriptura, à SS. Augustino, & Cyrillo: illum modum dicit cunctorum improprijssimum, prorsus æquiuocum, vel alienissimum. Tantopere laudare loquutionem hæretici, tantopere vituperare loquutionem hominum Dei, & Dei: non ne reuincit, Licetum esse fautorem Arij, & communicare omnino cum verbis de creatione?

Bald. Omnino Termaximus tenet Arium accepisse proprijssimè vocabulum creationis. Sic & Termaximus ipse idem significatum, dilaudat, & recipit, sed cum pondere authoritatis Conciliorum & Patrum omnium.

Matth. Citationes hæ vniuersales sunt ad ostentationem proponentis, non ad ostensionem propositi: nihil enim probant. Interim Licetus, communicat cum Ario in creationis vocabulo totaliter, in genere in differentia, definitione, definito. Ego verò in declaranda scriptura, vsum illius Ariani vocabuli à scriptura valde reijcio. Cum enim aliquid in diuina scriptura sit expresè, hoc est explicitè, & formaliter: aliquid implicitè, & virtualiter. Quod est in scriptura explicitè, & formaliter, est primò de fide; quod implicitè, & virtualiter deducitur ex scriptura, non est de fide, nisi accesserit determinatio Ecclesiæ iuxta Alphonsum de Castro lib. 1. aduersus hæreses cap. 7. Ego quidem affirmaui in libro defensionis, nunquam, nusquam in Scriptura verbum *creandi* esse constructum exprefsè cum particula *ex nihilo*. An autem implicitè, & virtualiter reperiatur, idest, an per euidentem, & necessariam consequentiam possit deduci vsus creationis ex *nihilo*, nescio, nec explorare placet. Cum itaque creationem in significato Arij remoueam ab expressa scriptura. Mea verò disquisitio fuerit de creatione ex vsu Scripturæ: liquido constat, me nullatenus communicare cum Ario in vsu, vel definitæ creationis, vel definitionis eius.

Bald. Vidi te in epistola responsiua triginta nouem supra centum locos consuluisse diuinarum scripturarum, nec inuenisse vocem creationis constructam cum ex *nihilo*, aut voce æquiualenti. Nunc autem negotium tibi est cum Termaximo scripturalium: qui cap. 9. decem, & octo rationes contra te ponit, quarum octo repetit cap. 13. quibus probat expresè in scripturis reperiri creationem ex nihilo.

Matth. Nihil ad punctum difficultatis profert Licetus. Ego protuli *creationem ex aliquo* expressam, ita vt non posuerim ablatiuum significantem aliquid de meo. Exemplum. Eccl. 33. *Et omnes homines de solo, & ex terra, vnde creatus est Adam.* Omnes homines creati sunt de terra, Adam creatus est *ex terra*, Terra non est nihil, sed aliquid. Ablatiuum *ex terra* legimus omnes, sed Deus dictauit, non homo. Ita Eccl. 17. *Deus creauit hominem de terra.* Sapientiæ 11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuisa:* materia non est nihil, sed aliquid. Ostendat mihi aliquis in scriptura vocem *creandi*, aut aliquod eius deriuatum construi cum particula *ex nihilo*, vel *nulla re*, vel *nullo ente*; sed ea lege, vt ablatiuum *ex nihilo* Deus dictauerit, non homo intruserit in scripturam. Hoc est punctum difficultatis, sicut construitur creatio cum ablatiuo ex *terra*, ex *materia*, ex *aqua*, ex *homine*, ex *costa*: sic reperiatur vox creandi cum ablatiuo *ex nihilo*.

Placuit Deo, vt S. Augustinus obseruauit, & S. Thomas recognouit, exprimere ablatiuum ex *aliquo ente*: non placuit exprimere ablatiuum *ex nihilo*.

Licetus quidem affert multas scripturæ authoritates, sed nihil ad propositum punctum. Nam in quibusdam ex authoritatibus, non adest *vox creandi*, in quibusdam non adest particula ex *nihilo*, in quibusdam neutra ex his conditionibus est. Quapropter in illis referendis, tempus non teram.]

Bald. Sed Termaximus affert rationes cum istis authoritatibus, vt concludat propositum, scilicet expressam creationem ex nihilo.

Matth. Verba Liceti non sunt verba Dei; & quod per rationem concluditur, spectat ad scholasticam, cuius est ex propositionibus reuelatis deducere conclusiones: sed Scriptura est principium scholasticæ. Ideò dato, & non concesso, quòd illæ rationes Liceti benè conclu derent; nihilominus, non sunt scriptura expresa, nec ad propositum.

Tho. 1. p. q. 1. ar. 8. Bon. q. 2. prol. ho. 3. d. 24. q. 1.

Bald. Sanè magnum examen est necesarium tàm ratione formæ, quàm ratione materiæ additæ ad veritates reuelatas. Si enim vel forma fallax, vel materia sit falsa in syllogismo; potius falsum, quàm verum concluditur. Concluditur vt ò falsum non ratione Scripturæ, quæ nec falsa ese potest, nec principium inferens falsum: sed ratione formæ, aut materiæ additæ ad scripturam inter arguendum.

Matth.

Matth. Hoc examen omittamus. atque cum Diuis Thoma,& Bonauentura discernamus propositionem absolutè sumptam & propositionem acceptam cum determinatione.

Bald. Discernamus.

Matth. Dicere *Filium Dei esse creatum* est propositio absolutè sumpta,& ambigua, seu multiplex propter vocem ambiguam *Creatus*. Sed dicere creationem esse duplicis significationis, quarum vna est productio ex aliquo, altera factio ex nihilo: Filium autem dici creatum, non quia sit ex nihilo productus seu factus, sed quia productus est ex substantia Patris, est propositio valdè determinata. Arius verò dicebat Filium esse factum ex nihilo, sicuti sunt cæteræ creaturæ, igitur *creare* assumptũ ab Ario, atque attributum Filio Dei est *creare ex nihilo*: qualem creationem concilium orientale impiam vocat. Ego verò per creare intelligo producere ex eo, quod iam est siue ex aliquo: & hoc *creare* cum tali determinatione est oppositum ipsi *creare* Ariano. Et istud creari adscripsi Filio Dei. Adscripsit verò antè me concilium orientale, & Sanctus Hilarius dicens de persona Patris *Creauit ex se ipsa, quod genuit*. Vbi vides principium *à quo*, & est Persona Patris: atque principium *de quo*, seu *ex quo*, & est *Ex se ipsa*, scilicet ex propria substantia. His expeditis manifestatæ sunt falsitates à Liceto mihi impositæ.

Obseruatio Septuagesima.

Bald. CAeperat meus Termaximus ostendere tuam inconstantiam in tribus,ad quæ breuiter velim responderi,epilogi gratia.

Matth. Dic primam contradictionem.

Bald. In Epitome dixisti creatum, & factum coincidere: in Defensione hoc enixè negasti.

Matth. Creare, & facere nec secundum scholasticam, nec secundum Scripturam sunt semper idem. Sed tamen demus aliquid aduersario. Creare est facere secundum scholasticum vsum. Creare non est facere secundum scripturalem vsum; igitur creare est facere, & non facere. Non ne hoc vult Licetus dicere? in pag. 17. lin.22.

Bald. *Maximè*.

Matth. Hoc argumentum peccat secundum fallaciam, quæ vocatur ignorantia Elenchi; In contradictione etenim debet attendi vt sit *ad idem, secundum idem, similiter, & in eodem tempore*, sed istud argumentum contradictionem inferens ex meis dictis peccat contra secundam conditionem,quia non secundum idem. Affirmatur *facere*, sed secundum scholasticos,at secundum scripturales negatur.Exemplum

plum Aristotelis est. Hoc est duplum secundum longitudinem, non est duplum secundum latitudinem: ergo est duplum, & non duplum. Sic arguere est ignorantia elenchi.

Bald. Secundo obijcit. quoniam in Epitome locum Eccl.24. *Ante sæcula creata sum*; negas exponendum de sapientia increata; in defensione exponis de increata: ergo idem affirmas, & negas.

Matth. Qui negat eandem scripturam exponi posse diuersis modis, legat S. Athanasium sermone 3. contra Arianos, & sanctum Epiphanium hæresi 69. exponentes illud Prouerb.8. *Dominus creauit me*: & inueniet eosdem Patres propositum eis textum exposuisse, primò negando, *esse intelligendum* de sapientia increata: posterius affirmando. Idem præstitit S. Cyrillus imitator Athanasij in lib.5. thesauri, & Sanctus Thomas (vt hæres doctrinæ Patrum) easdem expositiones applicauit ad textum Ecclesiastici, vt superius est dictum. Non ergo simili modo exponendo affirmatur, & negatur, sed dissimili: atque iterum incurrit ignorantia Elenchi, quia non similiter accipitur affirmatio, & negatio. Exemplum huius fallaciæ habes à Diuo Thoma in libro de fallacijs cap.24. cælum mouetur circulariter, cælum non mouetur sursum, & deorsum: ergo cælum mouetur, & non mouetur.

Bald. Diuinam scripturam varijs exponi modis cum diuersitate expositionum, & cum oppositione secundum aliquam partem earum, non est obscurum.

Matth. Licetus non est flexibilis ad veritatem, sed inflexibilis in proprio placito. In Epitome 1.d.5. dixi in concilio Niceno fuisse explicatum locum Eccl.24. *ante sæcula creata sum*; sed re melius considerata, deprehendi inter catholicos, & Arianos tàm in concilio Niceno quàm post, fuisse exagitatum locum prouerb.8. Dominus creauit me. At Eccl.24. neque ab Arianis fuisse propositum in concilio, nec extra, cognoui.

Debuit me proficiente in hac re, mecum proficere Licetus: nam in confutatione à me scripta, & Liceto ante quatuor annos data, hoc est annotatum. Sed ille ad accusandum est paratus, non ad proficiendum. Cum ergo hunc locum ego ipse emendauerim, debebat dicere à me esse emendatum, sed noluit veritatem confiteri.

Bald. Tertiò obijcit, quòd in Epitome dixeris, Filium, & Christum non esse creatum, & creaturam, in Defensione affirmaueris esse creatum.

In Epitome dixeris non esse communicandum voce, aut sensu cum Ario; in defensione & voce, & sensu communicaueris.

Matth. Licetus defecit in probanda secunda parte; nec enim ex meis dictis quicquam attulit, aut afferre potuit, vbi dixerim, Filium esse factum ex nihilo. Ego verò attuli loca ex lib. defens. pag.249.250. 521. in quibus negaui, Filium esse factum ex nihilo; quæ loca Licetus noluit afferre. Igitur neque in verbis, neque in sensu communi-

caui

caui cum Ario, dicente, Filium esse factum ex nihilo; & quòd creare est facere ex nihilo.

Nititur Licetus æquiuoca voce creationis, quam noluit distinguere per se ipsum in hac disputatione noluit distinctionem à me datam afferre, vt creatum esse, apud me sit esse productum ex aliquo; in quo sensu filius potest dici creatus. Apud Arium, & scholasticos, creatum esse est esse factum ex nihilo; in quo sensu filius non potest dici creatus.

Aristoteles verò in 2. Elenchorum cap. 2. aduertit, quando fit redargutio per æquiuocationem, talem redargutionem non esse veram redargutionem; atque adeò non esse veraciter soluendum tale argumentum. Sed quia opponens ad gloriam inanem captandam, vult videri redarguere, per apparentem scilicet sapientiam, & non existentem; ideò iubet dari solutionem apparentem, ne vel per apparentiam opponens videatur esse redarguens, & respondens redargutus.

Ad hoc iubet in 2. Elenchorum cap. 2. si multiplex proponatur, non esse cunctandum diuidere. Rationem reddit, quia ad plures interrogationes non est danda vna responsio, etiam si in omnibus verum esset dicere sic, vel non. quando autem vox æquiuoca est, tunc sunt plures interrogationes. Si enim quæras, an Callias, & Temistocles sint musici, manifestum est, quòd duæ sunt interrogationes, & duæ dandæ sunt responsiones; si autem vnum nomen imponatur vtrique, & Calliæ, & Temistocli, puta *Cæsar*, & quæratur, an Cæsar sit musicus, adhuc propositio est plures significatione, & distinguendum est æquiuocum à sincerè interrogante.

Si verò interrogans contentiosè interroget, tunc respondens debet distinguere, & distinctè respondere contra contentiosè arguentem.

Igitur quia Licetus arguit cum voce æquiuoca, non distinguens eam; non fungitur offitio sincerè arguentis; propter hoc non veraciter, sed apparenter arguit: oportet ergo veraciter, & apparenter distinguere. Cum ergo ait, Filius dicitur *creatus* & non *creatus*: est ignorantia elenchi: quia in Epitome, cum dicitur *Filius non est creatus*, creatus accipitur secundum vsum scholasticum & significat factum ex nihilo. Cum in defensione filius *affirmatur creatus* pag. 34. & pag. 250. creatus accipitur secundum scripturales, præsertim secundum D. Augustinum, & creatum esse, est esse *productum ex eo, quod est* quare non secundum idem dicitur creatus, vel increatus, neque similiter. Sed semel dicitur non creatus, idest non factus ex nihilo; semel dicitur creatus, idest productus ex aliquo ente: quæ duo non sunt contradictoria, sed stant simul in Filio Dei, & in Spiritu sancto, imò & in multis rebus ad extra, vt corpus Christi non de nihilo factũ est, sed immediatè genitum, & productum de sanguinibus purissimis B. V. vti Beatus Beda dixit lib. 4. in Lucam cap. 49. & Da-

mascenus

mascenus lib.3. Fidei cap.2. Ergo Corpus Christi potest dici creatum, ideò productum ex aliquo; potest dici non creatum, quia non factum ex nihilo: limita, non est factum ex nihilo ratione sui, & primò; sed ratione materiæ potest dici ex nihilo factum iuxta B. Augustinum de fide, & symbolo cap.2.

Ex dictis manifestum est non esse inconstantiam in meis dictis. Sed in dictis Liceti contra me, & esse falsitatem, dum mihi falsa imponit, & esse defectum probationis, dum imposita non probat, & esse defectum in illatione per ignorantiam Elenchi. Ego quidem, non sum valdè peritus logicæ, sed Licetus videtur multò minus in logica versatus.

Obseruatio Septuagesimaprima.

Matth. QVæ, sequuntur in pag.19. lin.2. Spectant ad contumelias, sed non probatas, spectant ad cantilenas, sed non probantes.

Bald. Adde in pag.19. lin.29. responsionem, quam pro te dat Termaximus. Liceti dictum " Asseret forsan opinionis nouæ sator, se loquutum in Epitome theologica, publicisque lectionibus ad mentem Scoti, cuius dogmata profiteri tenebatur ex officio, sed in Defensione se scripsisse ad normam veritatis. "

Matth. Non rectè respondet, nam vtrobique loquutus sum ad normam veritatis. Neque mihi cum Scoto dissidium est, qui in 1.d.5. docuit, Filium non esse factum de nihilo, sed esse productum de substantia Patris: quæ duo, dicta sunt à me in libro Defensionis, primum ad pag.249. secundum ad pag.250. Et vtrumque ad pag.34. Defensionis.

Bald. Sed Scotus creationis vocabulum adhibuit ad factionem ex nihilo, tu ad productionem ex aliquo etiam; primum quidem scholasticè, secundum theologicè.

Matth. Et Iterum disputat contra nomen, neque distinguit significata; Vbi est æquiuocatio, non est contradictio. Vt iste duæ, Canis habet pedes, Canis non habet pedes, ambæ sunt veræ, affirmatiua de cane terrestri, negatiua de cælesti. Scotus quidem in libris sententiarum, quolibetis, & cæteris scholasticis, scholastica creatione vtitur. Sed tamen scripsit super diuinas literas, quamuis eiusmodi libros temporum iniuria, vel destruxerit, vel obstruxerit. Possemus ex eis discernere mentem Scoti, si extarent. Verum in 1 d.5.q.1. & 4.d.11.q.3.c.5. summam Scoti reuerentiam erga Pontificum, & conciliorum decreta cernimus. Si ergo decretum Sancti Dionysij Papæ, & concilij Rom. Scoto esset oblatum, quòd creauit non est fecit, in scripturis Prouerb.8. & Deuteron.32. Quòd Deus creauit,

idest

idest præfecit Filium operibus per Filium conficiendis; tunc sine dubio dedisset Scotus aliud significatum vocabuli *creatio*, vt in significato scholastico creare includat facere ex nihilo: in scripturis citatis non includat facere ex nihilo, sed præficere, & non ex nihilo. Si Scoto occurrisset decretum Sancti Euaristi Papæ explicans, qui *creauit me, per genuit me*; protinus dedisset aliud significatum, quo creare includit producere, & ex aliquo: sub quo etiam significato contineretur significatum Dionysij Papæ. Itaque si ad verba Scoti attendas, non posuit istud significatum. Si ad obedientiam, & reuerentiam erga sanctam sedem Apostolicam, quod posuit summus Pontifex, posuit & Scotus; neque in hac parte vlla est inter Scotum, & me controuersia.

Bald. Argumentatur Termaximus contra suam responsionem. " In primis non ex ipso Scoto tantùm, sed ex Patribus, ex concilio Niceno, totaque proinde catholica Ecclesia in eo congregata rectè constituit author Epitome theologicæ, Christum Dominum quoad diuinitatem non esse creatum.

Cum Ario non esse communicandum in sermone de creatione Filij Dei, ne dum in sensu. „

Matth. Benè dixisti, *suam* impugnat responsionem, non meam; præsupponit enim, sed falsò, contra Scotum esse, si dicatur Filius Dei esse productus de substantia Patris & in hoc sensu esse creatus. Secundo pertinax est in fallacissima citatione concilij Niceni, in cuius decreto nomen creationis non habetur.

Tertiò sub eadem obscuritate æquiuocationis de nomine *creatum* arguit; cum hic modus arguendi, Aristotele authore, sit alienissimus à dialectica, & per consequens planè, & plenè sophisticus & in materia fidei catholicæ sophisticus, hæreticalis.

Quartò. citat Patres in generali, nullum in speciali contra me, omnes orthodoxos Patres citat pag.19.lin.3. pag.17. lin.2.3. pag.20. lin. 22. Consuetudo hæc citandi in communi, & non signatè nomina, & locos Patrum, cuius fuerit Sanctus Basilius lib.3. in Eunomium docebit. " Reprobans (Eunomius) multorum opinionem, qua glorificant Spiritum sanctum, simulat se conseruare doctrinam sanctorum: & eos, qui hanc ipsi tradiderunt, tacet. etiam nunc ea faciens, quæ in oratione de Vnigenito, facere eum demonstratum est. Deinde dicit à Sanctis quidem se didicisse, tertium esse Spiritum & ordine, & dignitate: à se ipso verò credere etiam tertium natura esse. qui verò sunt sancti illi, & in quibus scriptis doctrinam fecerunt? Fuit ne vnquam adeò temerarius homo, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? "Tales habet antecessores Licetus. Similiter antiquissimam doctrinam de creatione sapientiæ genitæ traditam à Salomone, & ab Ecclesiastico, traducit, vt nouam.

Cc Citaui

Citaui Ego pro ista propositione, Filius est creatus, à Deo, vel Deus creauit Filium.

Concil. Apostol. S. Petrum in concilio Apostolorum coacto ad sanciendas constitutiones Apostolicas, lib.5. cap.vlt.

1. S. Clementem illarum constitutionum scriptorem, in lib.7. cap.37.
2. S. Euaristum epist.1. in 1. tom. conciliorum car.312.
3. S. Ignatium epist.3. ad Tharsenses.
4. S. Iustinum de veritate christianæ religionis tom.2. car.110. & 258.
5. S. Cyprianum lib.2. contra Iudæos cap.1.
6. Athenagoram orat: pro christianis in primo tom. Iustini car.229.
7. Tertullianum contra Praxeam à cap.7. ad 11.
8. Clementem Alexand. in adhortatoria ad gentes pag.78.
9. Origenem lib.2. de principijs cap.2.
10. S. Dionysium Alexandrinum contra Sabellium.
11. S. Dionysium Romanum Pontificem in concilio Romano. De duobus Dionysijs lege Athanasium de Decretis Nicenis car.276. (Concil. Rom.)
12. Lactantium lib.4. de vera sapientia cap.6. & cap.8.
13. S. Hilarium de synodis canone 5. & Concilium Orientale ibidem. a (a Cōcil. Oriētale)
14. S. Athanasium serm.3. contra Arianos pag.415.
15. S. Epiphanium heres.69. colum.625. & heres.73. colum.729.
16. S. Ambros. de fide contra Arianos cap.2.
17. S. Cyrillum Alex. lib.4. dialog. de Trinitate car.111.
18. Gregor. Iliberitanum tom.4. Bibliothe: Parisijs excussæ ann.1648.
19. Victorinum tom.4. Biblioth. hymno 3.
20. Phæbadium contra Arianos tom.4. Bibliothecæ veterum.
21. Olympiodorum, &
22. Dydimum hos duos vidi apud Lapidium in cap.8. Prouerbiorum car.179. col.2.
23. Conflictum Arnobij & Serapionis post Irenæum pag.531.
24. Faustum Episcopum apud Salazar in cap.8. Prouerbiorum num.241.
25. S. Thomam 1.p. q.41. art.3. & 4. contra gentes cap.8.

In epist. ad Baldū car.9. Citaui præterea vigintiquinque doctores theologos post Beati Thomæ tempora docentes, Filium Dei esse creatum in sensu catholico, non esse creatum in sensu Arij. Quibus addo Baradium in Euangelica historia tom 1. car.250. Venetijs impressa 1613. & Albertinū de agnoscendis assertionibus q.22. num.49. qui asseueranter putat esse temerarium, & blasphemum negare dictum Eccl.24. Ante sæcula creata sum, intelligi de Filio Dei.

Quot autem Patres extiterint in concilio Romano, quot in Orientali; quot Theologi in Schola D.Thomæ, quis numeret? Sic citantur doctores in particulari ad veritatem. Non in vniuersali ad ostentationem, vel deceptionem. Non est impugnanda vox *creatum* de Filio: sed significatum prauum Arij, atque Sabellij. Retinenda est vox *creatum*

tum, quia eſt vox diuinæ Scripturæ, cuius explicatio data eſt per *genuit*, vel *præfecit*, vel *produxit*: ſicut accepimus ab Eccleſia & propoſitionem ſcripturæ, & ſcripturæ intelligentiam.

Bald. Non poſſum negare authoritates citatas, ſed tamen adhuc eſt ſcrupulus, quia cum Ario non eſt communicandum in ſermone, aut in ſenſu.

Matth. Hoc iam ſuperius dictum eſt,& fruſtra repetitur. Lege obſeruationem.67.

Interea pro more, falsò citat Licetus. Ego poſui non eſſe communicandum, ſed limitatè, pro tempore, quo hæreſis viget. Nam hæreſi extincta,verba, ſi ſunt in ſe vera, & catholica, dici poſsunt. Probaui authoritate Damaſceni, qui nolebat dici,Matrem Chriſti, tempore Neſtorianæ hæreſis. Nunc autem cantamus publicè, *Mater Chriſti*, ora pro nobis. Renata eſt hæreſis dicentium, Mariam non eſse matrem Dei: ſed Eccleſia, quæ ſemel de hæreſi triumphum egit, propter hæreſim amplius non dimittit dicere, Mater Chriſti. Hanc limitationem debuit applicare Licetus ad rem, vel eam referre fideliter: At ei placet citare infida fide.

Aliam nunc addo limitationem. Scriptura ſacra, etiam ſi ab hæretico violetur, non eſt propter hæreſim repudianda iuxta documentum S. Hyppoliti: imò maximè eſt meditanda die, ac nocte, vt falſa intelligentia refellatur, & vera intelligentia Eccleſiæ, ac Patrum proponatur, probetur, defendatur. Neque tempore Arianorum Eccleſia prohibuit lectionem prouerbiorum Salomonis, nec Eccleſiaſtici: imo tunc propugnatores fidei catholicæ indefeſsè ſcripturam ex prouerbijs 8. defendebant, & declarabant.

Bald. Secundò arguit contra te lin.20.pag.6. Si propriam opinionem nouam iudicat eſse veram, communem verò Patrum eſse falſam, ſicut & Scoticam: cur falſam doctrinam publicè docuit, in ſubſellio pariter, & in Epitome theologica?

Matth. Opinio affirmans *Filium eſſe creatum*, id eſt, præfectum, vel genitum, vel productum, non eſt propria, ſed communis ex diuina Scriptura, & Patribus, atque Concilijs citatis. Non eſt noua, ſed antiquiſſima, atque à me recepta, & tradita, tanquam vera: ſed Licetus Sacram Scripturam, & communiſſimam Eccleſiæ, ac Patrum intelligentiam damnat vt nouam, vt falſam, vt Arianam. Cum potius deberet diſtinguendo vocabulum *creare*, verum ſenſum recipere, falſum reijcere. Sed de nouitate, vel antiquitate iſtius propoſitionis ſatis in epiſtola reſponſiua ad Baldum.

Bald. Satis quoad nouitatem, & antiquitatem; ſatis quoad verita-

tem, vel falsitatem propositionum, Filius est creatus idest productus ex substantia Patris. Filius non est creatus idest non est factus de nihilo. Sed attende ad nouam oppositionem Termaximi pag.20. lin.9. " Cur argumenta non dissoluit eam falsitatem communientia? nonne scit interpretes 8. physic. opinantes Aristotelem posuisse mundi totius æternitatem, post eius philosophi, rationes explicatas, teneri solutionem illis adhibere, falsumque dogma confutare?

Matth. Quoniam ambæ propositiones sunt veræ, vt patet per solam distinctionem vocis æquiuocæ, *creare*: non sunt soluendæ rationes, siue, quæ probant, Filium non esse factum ex nihilo: siue quæ probant, Filium esse productum ex aliquo.

Bald. Eadem distinctione omnia confutantur argumenta Termaximo, quæ distinctio, si à principio proposita fuisset, nullam argumentis Liceti apparentiam reliquisset.

Matth. Verissimè dicis. Cæterùm sub obscuritate æquiuocæ vocis, adest realis controuersia cum Liceto. Vult ille, & sæpe asserit istam propositionem, *Filius est productus ad intra* esse hæreticam, & Arianam; & meam propositionem, qua dixi, Filium esse productum de substantia Patris, non de nihilo, atque in hoc sensu Filium dici creatum, asserit esse contrariam Niceno Concilio, & esse hæreticam Arianam. Erigat ergo Licetus argumenta pro sua propositione & probet, quòd Filius Dei non sit productus ad intra; statimque cognoscet, quo animi ardore illius argumenta dissoluere, & confutare sub Dei auxilio properabo.

Sic enim probans suam propositionem deteget se Sabellianismi, vel potius Iudaismi propagatorem. Distinctio diuinarum personarum in eadem essentia est per relationes originis, siue per relationem producentis, & producti. Negat Licetus in diuinis esse productionem ad intra: igitur, & consequenter negat in diuinis esse relationes productionis, & producti ad intra, negat Patri productionem actiuam filij, negat à Filio productionem passiuam ex Patre. Negando autem principium constitutiuum, & distinctiuum, diuinarum personarum ad intra; quale principium est productio. negat quoque in diuinis esse Trinitatem personarum distinctarum. Sanè Apostoli in lib. 5. Constitut. Apostol. cap. vlt. probant in diuinis esse duas personas distinctas Patrem Deum, & Filium Deum, quia persona Christi in Prouerb. cap. 8. ait,

"Do-

"Dominus creauit me principium, &c. atque Dominus genuit me; vt per productionem, quæ est generatio & est quodammodo creatio (iuxta declarationem Sanctorum, Pontificum Dionysij, & Euaristi,) agnosceremus in Deo esse aliam personam, quæ producit, aliam quæ producitur in eadem natura Dei. Dari verò creationem essentialem, & notionalem dixi in Epistola ad Baldum pag. 119. Creatio essentialis est ad extra, atque est essentiæ ad essentiam. Creatio notionalis est ad intra, nimirum personæ ad personam in eadem essentia. Hæretici dicunt Filium esse productum in alia essentia, sicut aliæ res in infinitum Deo inferiores; At Filius est productus ante omnem creaturam, est ante sęcula creata sapientia, est productus, antequam Deus quicquam faceret. Dicat Theophilatus in cap. primum ad Colossenses supernam istam creationem conuenire Filio, non autem infimam sic, inquit. "Etiam & ex Patre primogenitus non aliorum respectu, quæ condita sunt vt Hæretici sentiunt: sed absolutè secundum supernam illam creationem Patris est primogenitus.,,

Sed & Apostolorum discipuli contra Iudæos atque Sabellianos ex eodem textu Prouerb.8. conclusere in Deo distinctionem personarum, vt colloquemur obseruat.105.

Bald. Nescio, an Termaximus argumenta vlla scripserit ad probandum, non dari productionem Filij ad intra, vel ad probandum, productionem Filij ad intra esse hæresim Arij.

Matth. Si nulla fecit argumenta, nulla possum soluere. Dum me interrogat, quare argumenta, non soluerim? Interrogabo ipsum ego. Quare cum publicè legeret Aristotelem de mundi æternitate in alma hac vniuersitate Patauina, non soluerit argumenta pro Aristotele contra fidem catholicam facta? Legebat hanc tractationem Licetus, vt auditores quidam mei ad me retulerunt. Ego confidens de pietate Liceti hortatus sum eos ad prosequendam auditionem, sperabam enim Licetum soluturum. Et ecce nuntiant Licetum argumenta pro æternitate pro viribus roborasse, ac tandem cum quodam risu sicco dixisse: *lasciamo questi argomenti da soluere à i theologi*. Sic obtemperauit Decreto Concilij Lateranensis sessione 8. Hoc mihi obijcit Licetus de mundi æternitate, quia remordente conscientia, in hoc peccauit.

Hinc ego animo exulceratus ab istis dictis Liceti, &

alte-

alterius cuiusdam similibus, nolui ex principiis fidei quoniam ea derident) sed ex ratione naturali, præsertim cum Anaxagora destruere principia, quibus probatur, cæli, motus, temporis æternitas.

Bald. Ergo Termaximus asciam cruribus illisit. Sed legamus reliqua in pag. 20. " Cæterum non est existimandum tantum theologum in publica schola simul, & in Epitomæ theologica publici iuris effecta, voluisse studiosos auditores suos, totumque. Mundum litterarium fallere, decipereque consultò, doctrinam illam doctoris Subtilis, & Patrum communem serendo, quam à veritate dissonam omnino censeret.

Matth. Certè potui præ imbecillitate humana falli: nunquam tamen fallere volo, & quæ dixi in cathedra, vel in libris vera existimaui. perge.

Bald. Nec tantum sibi tribuisse, propriæque sententiæ arrogasse, vt vnam opinionem, & authoritatem suam decretis omnium Patrum, Conciliorum, & Ecclesiæ totius, innumeros theologos doctrina simul, & sanctitate clarissimos alentis à seculo, prorsus anteponere voluerit, dum animo pacato theologicam epitomem formaret, ac in schola publica theologiam edoceret.

Matth. Præsupponit Licetus meam opinionem esse aduersam Patribus, Conciliis, Ecclesiæ, theologis omnibus. More solito generaliter proponit, sed in particulari nihil probat. Ego probaui, & meam opinionem, & meam loquutionem esse Patribus, atque conciliis, nec non & doctoribus, atque adeò Ecclesiæ Sanctæ conformem. Igitur opinio Liceti, quæ mihi aduersa est, est contraria Patribus, Conciliis, Ecclesiæ, atque theologis ecclesiasticis. *Meæ* propositiones repetantur.

In epist. ad Baldum.

Prima, Filius Dei non est productus ex nihilo.

Secunda, Filius Dei est productus de substantia Patris, præexistente in Patre, & interna in Filio. Hæ duæ sunt quantum ad esse.

Tertia, quantum ad dici. *idcirco & dicitur creatus*, denominatiuè scilicet à creatione, quę est productio ex aliquo, & est in scripturis vsitata. Si has impugnauerit Licetus, manifestè deteget se in duabus primis, contrarium fidei, catholicæ. In Tertia, loquutionem propriam ostendet esse discordantem, à loquutione eorum, qui citati sunt Patrum, atque Doctorum.

Quod à me attinet. In omnibus meis scriptis, & dictis finem facio subscribens; *sub pedibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Quæ verba præter spem, & intentionem meam, à correctoribus librorum prætermissa sunt. Nec me laudo, quasi legerim omnes

Patres,

Patres, omnia concilia, omnes theologos, qui fuerunt à ſæculo in Eccleſia. Licetus hanc laudem obtineat. Ego legi, quos potui.

Bald. Audi, quid de te dicat " Facilè verò fuit concitatiore calamo ſcribentem aduerſus eos, à quibus offenſum valde ſe profitebatur, quidquid in mentem veniret pro ſuarum theſium defenſione proferre, rationibus auxiliariis quibuſcumque, ac vndecumque, vel ab Ario (licet inuerſo, mutatoque quomodocunque ſenſu priſco) petitis, ac extortis.

Matth. Vndique pungit, ſed ſcutum fidei ſagittas inimicorum extinguit. Scripſi librum Defenſionis, ex quo impugnatores mei mutilant multa, adiiciunt multa, inuertunt multa: & illa oſtendunt volentibus, & nolentibus: vt in me odium concitent. Pauciſſimi verò ſunt, qui meum librum emere velint, & examinare, an abſurda mihi verè, an falsò imponantur. Cum vix inuentus ſit aliquis, qui decretum Concilii Niceni legere voluerit ad videndum, vtrum affirmauerit, vel negauerit vocem *creatum* de Filio. Tanta eſt facilitas mentiendi, tanta eſt difficultas examinandi mendacia.

Bald. Sed attendis ne ad parentheſim pag. 20. lin. penultim. (licet inverſo, mutatoque quomodocunque ſenſu priſco.)

Matth. Vult fortaſse dicere, quòd ego acceperim argumenta Arij, ſed eorum ſenſum mutauerim.

Bald. Iſtud ipſum.

Matth. Ad hoc duo dicam: primò qui ignorat concluſionem aliquam, nunquam poteſt reſoluere illam in ſua principia, ſecundum materiam, vel ſecundum formam. Sed Licetus non cognoſcit concluſiones Arii: atque ideò principia pro concluſionibus, concluſiones pro principiis accipit: & quod turpiſſimum eſt, ipſam ſacram ſcripturam tanquam Arij aſſertum ponit.

Secundò dico, illam parentheſim eſſe cautelam: nam cum certiſſimum ſit, me contra Arium & ſentire, & dicere in libro Defenſionis. Quęrit Licetus colorem, quo ſe tingat, & fucum faciat, vt etiam ſi ſenſus meus ſit diuerſus à ſenſu Arii, tamen res eadem credatur. Sed cautela hęc includit contradictionem; Etenim ſi ſenſus meus eſt diuerſus à ſenſu Arii, & nihilominus argumenta ſunt eadem; ſequitur, vt ſenſus meus ſit diuerſus, & non ſit diuerſus à ſenſu Arii. nam argumenta eadem eumdem ſenſum habent.

Vt abſoluam hunc librum poſtulo, an in his, quæ legimus, Licetus fecerit aliquem ſyllogiſmum in forma.

Bald.

Bald. Ego non inueni.

Matth. Posco, an scripserit, Filium Dei esse Deum, vel Deum verum, vel natura Deum.

Bald. Ne vtiquam, imò quia dicit Filium non esse productum ad intra, debet dicere Filium non esse Deum.

Matth. An quia Christiani confitentur Filium Dei esse Deum verum, non Iudæi?

Sub pedibus S. R. E.

LIBER

LIBER QVARTVS.

Obseruatio septuagesima.

Bald.

E Sugillat Termaximus, eo quod concitatus affectu, rationibus ab Ario petitis probare tuas theses volueris. Pag. 20. lin. 30.

Math. Facilè est proponere titulos infames: sed non facilè probare. Propterea & hoc Licetus dicit, sed nihil probat. Veruntamen, quod ipse nulla ratione probauit esse verum, ego vera ratione probabo esse falsum. Vt istud peragatur, necesse est proponere conclusiones intentas ab Ario, & rationes Arij ex vna parte. Secundò conclusiones intentas à me, & rationes meas ex alia parte. Etenim comparatis conclusionibus, & rationibus manifestè conuincetur calumnia.

Incipiamus à dictis Arij. Persona diuina secundum veritatem constituitur duplici entitate, vna absoluta, quæ est essentia Dei, altera relatiua, quæ est relatio originis, siue origo ipsa. Arius errauit in vtraque circa filium. Primo errauit ponens aliam esse essentiam Dei, aliam essentiam filij, aliam Spiritus sancti, impiè diuidens essentiam Trinitatis. Aug. hæres. 49. Ruffin. lib. 1. histor. c. 1.

Secundò errauit in origine, affirmans, filium esse factum ex nihilo, sicut ex nihilo facta sunt, omnia, quæ sunt diuersa essentialiter à Deo. Athanas. orat. 2. contra Arian.

Ad hos errores principales multi sequuntur.

Si à filio remoues essentiam Dei, quæ Deitas est, sequitur, quòd filius Dei non sit *Deus*, nisi fortè participatione: non sit *æternus*, sed sicut Arius dicebat, antequam nasceretur, non erat: non sit *infinitus perfectione*, sed in infinitum minor est Deo, non autem æqualis. Non sit *omni sciens*, nam, vt Arius dicebat, ignorat diem Iudicij. Denique ablata essentia Dei à filio, auferuntur omnes proprietates essentiales Deitatis. Vno enim inconuenienti dato, multa sequuntur. Conc. Nicen. in Anathemat.

Rursus; si filius dicitur *factus*, vel *factus ex nihilo:* ex isto prædicato concluduntur reliqui errores Arij, quos damnauit Nicenum concilium. Negabat æternitatem Arius, sed probatur, quia nulla res facta, fuit ab æterno: ergo si filius est factus, non fuit ab æterno. Secundò affirmabat, filium esse ex nihilo, nam quæcumque facta sunt, ex nihilo facta sunt: ergo si filius est factus, est ex nihilo. Tertiò negabat, filium esse eiusdem substantiæ, cum Patre: probatur, nulla res facta, est eadem essentialiter, siue eiusdem essentiæ cum primo factore Deo, ergo si filius est factus, non est eiusdem essentiæ, cu- 2. Machab. 7.

ius est Deus. Quartò negabat immutabilitatem, quia nulla res facta est immutabilis siuè in esse naturæ, siuè in esse moris, si est factura rationalis. Ergo si filius est factus, cum sit rationalis, non erit immutabilis, sed mutabilis ex non esse in esse & è contra: ex prauitate in probitatem, & è conuerso. Hi quatuor errores sunt in anathematismo Niceno damnati, maximè verò à *filio* negata est ratio *facti*; qui error Spiritu sancto illustrante, præcognitus fuerat à S. Dionysio Romano Pontifice; & à Concilio Romano dictum erat, filium esse *genitum, non factum*: quæ Papalis loquutio à Patribus Nicenis in Symbolum posita est aduersus Arium.

Hinc apparet intentio principalis Arij, nam volebat probare conclusionem. *Filius Dei est factus ex nihilo*, quoniam ex ista, cætera probabantur.

Ad probandam istam conclusionem arguebat Arius ex c.8. Prouerb. in quo tota Ecclesia legebat, hodiequè legit Ecclesia Orientalis, de sapientia Dei. *Dominus creauit me.* Ante *omnes colles genuit me*. Ex ratione ergo *creati*, & *geniti* argumenta duo formabat, superius etiam tacta.

Arij argumẽta.

Primum sic. Omne creatum est factum ex nihilo.
Filius Dei est creatus Prouerb.8.
Ergo filius Dei est factus ex nihilo.

Quæ est conclusio principalis, & principaliter intenta ab Ario: minorem probabat 1. Cor.1. *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam*, & argumentum est huiusmodi.
Dei sapientia est creata,
Filius est Dei sapientia:
Ergo filius est creatus.

Secundum sic. Omne genitum est factum.
Filius Dei est genitus Prouerb.8. Ioan.1.
Ergo filius Dei est factus, quare & ex nihilo:

Maiorem probabat numerando duodecim modos generationis, in quibus omnibus constat, quod genitum est, esse factum. Hoc argumentum Arij memorat S. Bonauentura in 1. d.13. dub.8. numeratque duodecim modos generationis, quos D. Thom. 1. p. qu.43. art.2. recenset, & ante ipsos Alensis 1.p.q.42.membr.5. art.3. alia multa argumenta faciebat Arius. Quæ collecta sunt apud Cyrillum, & Clarum: atque ista sufficiant pro intentione Arij, & rationibus eius.

Nunc meam intentionem declaro. In vestigatione Peripatetica prima dixeram, me nolle disputare de voce creationis propter contentiones futuras de voce, quæ æquiuoca est. Mei offensores sæpè, ac sæpius communitatem Theologorum, & vniuersalitatem omnium Theologorum obijciunt, dicentium creationem esse factionem ex nihilo; & per particulam *ex nihilo* intelligi volebant nega-

negationes duas, negationem omnis partis, & negationem sub-
cti præsuppositi. Multi quidem Theologi, & Philosophi tenen
lam opinionem, non omnes, nam in libro 2. Defensionis pag.2
citaui Franciscum de Maironis negantem rectè diffiniri creat
nem per ly *ex nihilo*: excepi nominales, qui tenent formas fieri
nihilo, sed non creari. In eadem sententia est Ægidius cum s
schola in 2.d.1.p.1.q.4. art.6. hi non requirunt duas negation
sed solam negationem omnis partis ad factionem ex nihilo. Exce
authores rationum seminalium, qui solam negationem partis r
quirunt in dicto *ex nihilo*; sunt autem hi grauissimi & Theologi,
Philosophi, Excepi denique Theologos primarios, idest scripto
res Canonicos, qui in creatione ponunt affirmationem principij
præsuppositi, vt Eccli.38. *Altissimus creauit de terra medicamenta.*
Sed neutram negationem ponunt.

Qua propter præter creationem scholasticis vsitatam, coactus fui probare aliam significationem in scripturis vsitatam, & expressam: & consequenter in Patribus scripturam exponentibus repertam. Inter quæ duo significata discrimen esset in genere & in differentia, quia definitio scholastica pro genere habet *factionem* pro differentia *ex nihilo*. Scripturalis creatio pro genere habet productionem, pro differentia *ex aliquo*. Principalis tamen intentio erat circa differentiam *ex nihilo*, quæ expresè, siuè explicitè, & formaliter non est constructa in scriptura cum creatione.

Idcirco in libro secundo Defensionis num.95. pag.245. posui tres conclusiones: me reperire in Sacra scriptura expressa.

1 Factionem ex nihilo.

2 Expresam creationem ex aliquo.

3 Non reperire expresam creationem ex nihilo. Ex necessitate istarum conclusionum oportuit me percurrere Sacræ Scripturæ authores, qui hebraicè, græcè, latinè scripserunt. Quare & inter cæteras scripturas, oportuit afferre loca Eccli: & Prouerb. in quibus Dei sapientia dicitur creata, hoc est, filius Dei dicitur creatus. Non igitur mea principalis intentio fuit tractare de filio Dei, sed de significatione vocabuli creatio. Neque in mea conclusione principali ponitur filius Dei, sed in medio termino: sic est meus Syllogismus expositorius, anteà dictus.

Verbum non est factum, neque ex nihilo, sed ex substantia Patris est productum.

Verbum in istis scripturis prouerb.8. Eccli.24. & 1. dicitur creari, & creatum.

Ergo in istis scripturis creari non est fieri ex nihilo, & creatum esse non est factum esse. Consequitur ex his, quod creatio in scripturis his non significat *factionem ex nihilo*, sed potius productionem ex aliquo principio præsuppposito, & interno in ipso producto. Ista est

mea ratio, si formetur in pag.249. mei libri. Maiorem probaui allato Concilio Niceno, in quo declaratur; filius non esse factus, sed esse genitus de substantia Patris, atque adeò productus ex aliquo, non ex nihilo; & eadem ratio est in virtute posita in pag.34. quia filius non ex nihilo est productus, sed ex substantia Patris, idcircò dicitur creatus, denominatiuè scilicet à creatione ibi descripta, quę est productio ex aliquo.

Comparemus iam principalem intentionem Arij cum intentione mea, & rationem Arij cum mea ratione.

Arius pro conclusione intenta ponit istam, *filius est factus ex nihilo.*

Ego, *creatum esse non est esse factum ex nihilo.* Conclusiones istæ differunt in qualitate. Conclusio enim Arij est affirmatiua, mea est negatiua: differunt in quantitate, Arij conclusio est singularis, mea indefinita: differunt in materia, quia subiectum in conclusione Arij est *filius* Dei, subiectum in mea conclusione est *creari*, & *creatum esse*: differunt in veritate, nam Arij conclusio est hæretica, damnata in Anathematismo Niceno; mea conclusio est vera de fide, determinata in Concilio Roman. quod in ista scriptura Prouerb. 8. *Creauit* non est *fecit*, ergo creatum non est factum. Eademque ratio est de cæteris scripturis, in quibus sapientia Dei dicatur creata. Si autem creatum non est factum, certè nec est factum ex aliquo, nec ex nihilo; quoniam sublato genere, aufertur & differentia.

Comparentur Syllogismi. Syllogismus Arij est in prima figura in tertio modo, hoc est in Darij. Syllogismus meus est expositorius in tertia figura.

Comparentur propositiones. Maior Arij est definitio creationis Arianæ accepta in concreto sic.

Omne creatum est factum ex nihilo.

Mea maior.

Verbum non est factum ex nihilo.

Quæ maior mea est contradictoria conclusionis Arij; sicut & mea conclusio contradictoria est maioris Arij.

Deinde mea maior est definita de fide in Concilio Niceno. Maior Arij accepta sic vniuersaliter, & sine distinctione est reprobata in Concilio Romano: nec enim omne creatum est factum, nec omne creauit est fecit. Sed & Sanctus Athanasius in serm.3. contra Arian. docuit: Quod non omne conditum seu creatum est creatura factitia, siquidem creatum dicitur esse Verbum, quod nō est res factitia.

Minor Arij erat.

Verbum est creatum ex Prouerb.8.

Quæ minor eadem est, quæ & minor mea. Necessarium enim erat mihi, vel deficere in probando, si non attulissem scripturas istas, in quibus agitur de sapientia: vel necessarium erat eas afferre tanquam Sacras Scripturas loquentes de creatione. Quemadmodum

& sacræ

& sacræ sunt in se, & à me tamquam sacræ scripturæ sunt allatæ.

In hac minore, quæ sacra scriptura est, Arius conuenit nobiscum, dicit enim, quod nos dicimus: sed falsam intelligentiam adiunxit, huic minori: intelligentiam quidem ante quadraginta circiter annos damnatam à S. Dionysio Papa, nam *creauit* me, non est *fecit* me, inquit Pontifex. Neque creatio scripturalis est species factionis, sicut Arius accipiebat *creatum* in medio termino tanquam speciem facti. At mea minor ad hoc directa est, vt excludat intelligentiam Arij: concludo quippè, quòd creatum esse non est factum esse ex nihilo in istis scripturis. Simulque obseruo, quòd negata conclusione Arij in anathematismo Niceno, neganda est aliqua propositio, non quidem minor, quia minor Arij, vti iacet est educta ex diuina scriptura, & determinata à summis Pontificibus. Euaristo & Dionysio. Ergo maior Arij est neganda, sicut eam negauere Athanasius, & Cyrillus esse vniuersalem, vt superius dixi; vel distinguenda est cum Sanctis Thoma, & Bonauentura de creatione vsitata, in scriptura, vel in scholastica. Hinc apparet mihi cum Ario nihil esse commune, nisi sacram scripturam: nam intelligentiam Arij reijcio, catholicam recipio, quòd Filius non sit factus ex nihilo.

Bald. Diù tacui, nunc erumpo. Arius probauit conclusionem, Filius est creatus per istam scripturam: eamdem conclusionem tu, & per eamdem scripturam probas.

Matth. Erras. Illa, *Filius est creatus*, erat propositio Arij, non conclusio. Conclusio Arij damnata est in anathematismo Niceno, damnantur enim dicentes, *filium esse factum ex non substantibus* propositio ista Arij non est damnata, de qua neque in symbolo, neque in anathematismo Niceno quicquam dicitur. Sed neque potuit Concilium Nicenum damnare illam propositionem, quam Summus Pontifex cum Concilio Romano approbauerat. Nam quod semel decretum est de fide, non potest amplius retractari; sicuti de hoc Romano Concilio, in quo Sabellius est damnatus, affirmat Gelasius Papa 24.q.1. *Maiores nostri.*

Nec te moueat, si in argumento Arij vna propositio sit vera & ex scriptura, quoniam cum D. Augustino hæretici omnes suos errores ex scriptura vera, sed malè intellecta sumunt, pro vt Scotus in 2. Prologi cum D. Aug. docet. Nec debet catholicus, non vti scriptura, ex eo quod hæreticus illa abutitur: nec enim propter hæreticam prauitatem debemus abijcere, vel tacere veritatem diuinitus reuelatam. Alioqui ad illam redimus absurditatem, vt iam totam scripturam abijcere debeamus.

Bald. Sanctissima resolutio, non debemus Dei dona reijcere propter insidias diaboli.

Ob-

Obseruatio septuagesimaprima.

Matth. Constat meas rationes non esse Arij, vt falsò dicebat Licetus, nisi velit asserere, quòd sacra scriptura sit ratio Arij: prosequamur lectionem. à pag.20. lin.penult.

Bald. " Quarum sanè quatuor ille præcipuè sunt, vir optimè, nũc ex eius opere deductæ. Singularum age momenta iam expendamus. „

Matth. Si volebat probare me rationibus ex Ario petitis fulciri, debuerat licetus ex vna parte accipere Arij rationes, ex altera meas: & comparando eas adinuicem ostendere eas esse easdem. Sed Licetus multa dicit, & nihil probat. Nunc etiam quatuor mihi attribuit rationes, cum non sit nisi vna in meo libro defensionis ad pag.34. vbi creationem, quæ est productio applico ad filium Dei, vno enthymemate, quod & nunc commemorandum est.

" Quoniam filius Dei non ex nihilo, sed ex substantia Patris præsupposita, & in existente ipsi filio productus est.

Idcircò & dicitur creatus; scilicet denominatiuè à creatione scripturali, quæ non est ex nihilo, sed productio ex aliquo. Aufer istam periodum, quæ tamquam per parenthesim interposita est, nil amplius de filio dictum reperies: imò nec nomen filij siue in rationibus, siue in conclusionibus.

Bald. Ergo hac vnica, & sola ratione probas, filium esse creatum creatione scripturali, ac theologicè sumpta.

Thom. 1.p.q.41. art.3.

Matth. Vnica, quoniam non erat instituta disputatio de Filij diuini productione, an dici possit creatio, nec ne. Sed in re communissima apud Theologos id positum est. Dixi rem communissimam, quid enim est apud Theologos magis euulgatum, quàm doctrina Diui Thomæ & Thomistarum? In qua doctrina, filius Dei dicitur *creatus, & genitus*. Cuius dicti occasione plures è Schola Thomistarum, ex patribus, & concilijs multa contulerunt: quod & ego facere sum conatus, occasione huius disputationis propter te, & Licetum enatæ, & vsque adeò laboraui, vt ex Patribus, & Doctoribus supra quinquaginta congesserim. Quod si coram summo Iudice catholicarum controuersiarum, siuè in concilio, siuè extra concilium agatur causa: non dubito, quis Summus Pontifex sit decreturus, quod decreuerunt prædecessores Pontifices, & Concilia.

Bald. Dic, quæso, inuenisti ne aliquam scripturam, in qua filius negetur esse creatus?

Matth. Inueni scripturam, in qua dicatur creatus; in qua negetur creatus non, inueni.

Bald. Inuenisti ne aliquod concilium generale, in quo disertis verbis damnetur hæc propositio, *filius est creatus?*

Matth. Non inueni. Solum in concilio Lateranensi sub Martino primo legitur in Symbolo Niceno, vbi nos recitamus genitum *non fa-*

ctum

ctum, Legitur, inquam, *genitum, non creatum*, Sed error interpretis est manifestus, nam in sacro Missæ dicimus *genitum non factum* sicut & in græco, *non factum*, dicitur.

Bald. Concilium Romanum sub S. Dionysio fuit nè generale, an prouinciale?

Matth. Si attendas ad potestatem vniuersalem Pontificis, qui personaliter præsedit in concilio, vniuersale debet dici concilium, si ad multitudinem Episcoporum, ignota est. Sed cum ageretur causa Episcopi Alexandrini, qui erat summus prælatus post Pontificem, rationabile est credere, multos ex Ecclesia Orientali, multos ex Occidentali conuenisse. Nec pauci erant Occidentales illo tempore cum in concilio Carthaginensi nationali ex sola Africa tempore Beati Augustini affuerint Episcopi ducenti septemdecim, pro vt Coriolanus testatur in libro de Concilijs generalibus pag. 7. Et pag. 34. in Concilio Romano II. 272. Episcopi erant.

Obseruatio septuagesimasecunda.

Bald. AVdi Termaximum pag. 21. lin. 2. " Profectò quam opinio noua, tanquam suum Achillem profert, deductam è sacra pagina nunquam non, vt ait, prædicante creationem esse productionem ex præsupposito principio permanente in re producta: non aliter efformatur, efformari vè potest, ab eius authore, quam in hanc ratiocinationem.,,

Matth. Attende, Balde, Licetus vult meum enthymema formare, sed pessimè formare, vt accuset, non formam à me positam, sed suam pessimam formationem mihi attribuat, & accuset tanquam meam.

Bald. Quare non fecisti argumentum in forma?

Matth. Quatuor argumentorum formas Aristoteles tradidit, Syllogismum, Enthymema, Inductionem, Exemplum in 2. Priorum. Ego Enthymema feci. Igitur sum argumentatus in forma. Ait Licetus meum argumentum aliter formari non posse à me. Ego verò iuxta regulas ab Aristotele traditas in 1. Priorum secto. 3. reduxi ad syllogismi formam Enthymema, vt supra, nec repeto. Mirandum verò est, ne dicam miserandum à Liceto, qui supra quadraginta annos exposuit Aristotelem creberrimis enthymematibus ornatum, non potuisse vnum enthymema resolui in formam syllogisticam. Nunquam Syllogismum facit in forma in tota sua hac epistola, dum arguit contra me. Quare nec sciuit meum enthymema resoluere in Syllogismum, quod à viris doctis & Venetijs & Patauij facillimè resolutum est. Sed lege formationem Liceti.

Bald. Ex pag. 21. lin. 7.

" Crea-

"Creatio verè, ac propriè in sacris literis est productio ex principio præsupposito permanente in re producta.

Sed filius Dei ad intra productus est ex principio presupposito, nimirũ ex substantia Patris permanente in filio producto; Ergo filius Dei ad intra Theologicè verè, ac propriè creatus est „ Maiorem cõfirmat ex sacra pag. Sapient. 11. dicente *Non enim erat impotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum de materia informi*. Genes. 5. *Masculum & feminam creauit eos de* luto nimirum & costa. Hebr. 9. *Tabernaculum non manu factum, idest non huius creationis*. Quæ creata dicuntur, quia producta sunt de principio præexistente, & inexistente „ Gratias multas debes Termaximò primò quidem quoniam tibi pro vna quatuor rationes progenerat.

Secundò quia Enthymema tuum Achillem appellat.

Tertiò quia illud in formam syllogisticam reduxit.

Matth. Rides nimirum; quis enim mediocriter exercitatus in logicis nõ melius resolueret? Sed vt peritia Termaximi cognoscatur accipiam regulas resolutionis traditas ab Aristotele & clarius expositas ab Alberto, Tatareto, Burana, Claramontio. Vt ex transgressione regularum errore Liceti formantis appareant. Prima sit regula. Consideranda est conclusio, nam si fuerit affirmatiua non potest resolui in secundam figuram: si vniuersalis non potest in tertiam. Contra hanc regulam est primus error Liceti. Mea conclusio est affirmatiua, *filius est creatus*, & ipse resoluit in secundam figuram.

Secunda regula sit. Conclusio particularis affirmatiua resoluitur in primam, vel tertiam figuram: ad quam istarum resoluendum sit cognoscitur ex positione medij. Hic est secundus error Liceti, qui non considerauit medium terminum. Medius terminus est, qui non ingreditur conclusionem: & in meo enthymemate medium est *productum ex aliquo*, non *ex nihilo*. Antecedens Enthymematis est minor propositio, nam minor est, in qua subiectum, maior, in qua prædicatum conclusionis adest. At in enthymemate antecedens continet subiectum conclusionis scilicet, *filium*, ergo in minori *filius* est subiectum; medius terminus est prædicatum. Porrò in tertia figura medius terminus est subiectum in vtraq; propositione: ergo meum enthymema non debet resolui in tertiam, sed in primam figuram: In qua medius, terminus subijcitur in maiori, prædicatur in minori propositione. Contra hanc regulam Licetus medium, quod in maiori propositione debuit esse subiectum, fecit esse prædicatum: & est secundus error in logica.

Tertia regula sit. In omni syllogismo debet esse vna propositio vniuersalis, propter hoc medius terminus non potest esse singularis, vt Albertus ex Aristotele notat (excipe syllogismum expositorium) sed in meo enthymemate medium est transcendens. Et potest

test distribui per signum vniuersale sic. Omne productum ex aliquo, non ex nihilo est creatum scripturaliter. Licetus in sua formatione nullam posuit propositionem vniuersalem, & est tertius error in logica.

Quarta regula sit. Ne termini varientur secundum concretionem, & abstrationem. In meo enthymemate omnes termini sunt concreti, *creatus, productus, filius*, Licetus maiorem facit in abstracto minorem in concreto: & est quartus error in logica.

Quinta regula. In resoluendis syllogismis, si multi sunt termini quàm paucissimi sumantur, vt expeditior sit resolutio, ideò Aristoteles solet litteras ponere A.B.C. In meo enthymemate sit A. *creatum* creatione Theologicè à scripturis accepta: sit B. *productum* non ex nihilo, sed ex aliquo principio præsupposito, & interno in re producta: sit C. *Filius Dei*, nimis multæ voces ponuntur. Expeditius resoluitur positis vocibus necessarijs, quæ indicãt cæteras sit. Creatum A. productum ex aliquo B. filius C. & resoluatur per *est*, non per *inest*; potest enim vtroque modo resolui.

Da Omne productum ex aliquo est creatum.
ri Filius est productus ex aliquo.
i Ergo filius est creatus: creatione, quæ non est facto ex nihilo.

Sic resolutio fit. Sed Licetus contra regulam posuit vltra terminos etiam in meo enthymemate posito plures & non necessarios, & falsos: necessarios autem omisit. Atque duos syllogismos in vnum Paralogismum conclusit. In maiore sua *verè, ac propriè in sacris litteris*, erat omittendum, sicut & in conclusione. In minore *ad intra* non erat ponendum, nec duplex medium, alterum *productus est ex principio* præsupposito, alterum, *ex substantia Patris*, & est quintus error in logica, *quoad resolutorios priores.*

Bald. Quid aliud indicas per istam limitationem?

Matth. Alter est error contra resolutorios posteriores. Siquidem quando definitio, & definitum proponuntur definiendo, & demostrando: definiendo præponitur definitum, in quæstione quid est: demostrando præponitur definitio in quæstione propter quid, atque definitio est subiectum in maiori propositione, definitum est prædicatum ex Aristotele. Sed Licetus minus in resolutorijs assuetus, definitum posuit vt subiectum in maiori, definitionem vt prædicatum, & est sextus error in logica.

Bald. Vnde hanc regulam hauries?

Matth. Ex 2. Posterior. Copiosè in textu 97. Sed satis in textu 41. "Quid est tonitrus? Ignis extinctio in nube. Propter quid tonat? eo quod extinguitur ignis in nube. Sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis. B. Ipsi vtique C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa ignis. Huic autem A. Sonus, & est B. vtique ratio ipsius A. primi extremi, 3.

Aspice interrogationem, *quid est*. Quid est tonitrus? est extinctio ignis

in nube. Prius ponitur definitum, postea respondetur definitio, atque sic proceditur in definiendo. Aspice demonstrationem, in qua demonstratur tonitrus, seu sonus de nube per B. medium fiat syllogismus dictus propter quid.

In quo extinguitur ignis in eo est sonus, seu tonitrus.

In nube extinguitur ignis.

Ergo in nube est sonus, siue tonitrus.

Medius terminus est definitio. Maior extremitas, seu primus terminus est definitum in prima figura, quæ maximè est accomodata ad dicendum propter quid ex 1. post. tex. 103.

Obseruatio septuagesimatertia.

Bald. PAr pari referet tibi Termaximus. Tu vitia illius contra regulas logicæ prodis: ille prodet vitia tua.

Matth. Quæ nam hæc?

Bald. Primum vitium. Arguere in secunda figura ex puris affirmatiuis.

Matth. Non meum, sed Liceti est vitium, qui contra regulas Aristotelis malè formauit syllogismum.

Bal. Secundum. Arguere ex puris particularibus.

Matth. Non meum, sed Liceti vitium est, qui non fecit maiorem vniuersalem. Omnis definitio est vniuersalis iuxta 7. Metaphy. test. 53. & seq. Sed illa maior est definitio creationis Theologicè, siue scripturalis: ergo est vniuersalis. Proponuntur enim definitiones sine signo vniuersali, sed signum adiungitur oportunè in syllogiando.

Bald. Ast maior tua esset falsa maximè, quod Termaximus reuincit vt tertium vitium.

Matth. Ne confundas materiam syllogismi cum forma. Facito vniuersalem propositionem, vt syllogismus sit in forma. Forma spectat ad logicum, materia illius maioris spectat ad Theologum. Igitur errauit in forma Licetus, dum vniuersalem non formauit.

Bald. Quartum vitium: quia arguis ex medio æquiuoco.

Matth. Sanctus Thomas 1. p. q. 27. art. 1. Agit de processione & ibi Caetanus iubet accipere processionem in communi, eamque diuidi per ad intra, & ad extra. Sanctus Bonauentura in 1. d. 19. nu. 19. & 20. considerat diffusionem in communi, eamque diuidit in ad intra, & ad extra. Scotus productionem in communi 1. d. 2. q. 7. & partitur per intrinsecam, & extrinsecam. Et quidem secundum Scotistas productio est commune vniuocum productioni ad intra, & ad extra. Secundum Angelicos, & Seraphicos commune analogum. Hic noster Theologus Licetus confligetur cum istis Theologis, quorum nullus dabit productionem esse æquiuocum.

Bald. Quintum vitium. Si conuertas maiorem tuam, sed facias particu-

larem

larem erit Syllogiſmus in prima figura vitioſus ex maiore particulari, ſi feceris vniuerſalem erit falſa.

Matth. Siue faciat maiorem particularem in prima figura, ſiue (ſicuti fecit) in ſecunda figura. Erit vitium, nam & in prima & in ſecunda maior debet eſſe vniuerſalis. Si à principio Licetus vt debuit conuertiſſet maiorem ſuam, & feciſſet vniuerſalem non erat ei opus implere cartam, vt liber ſit craſſior in digreſſione contra illa vitia ſuæ formationis. Nec illum iuuat, quod maior eſſet falſa, nam falſitas ad materiam ſpectat, non ad formam: quas iterum confundit Licetus.

Bald. Sextum vitium, ſi fiat in prima figura vniuerſalis maior, adhuc medium erit æquiuocum ex pag. 23. lin. 30. "Nam illud principium præſuppoſitum, ex quo permanente in rebus productis dicuntur creatæ ſtirpes, & iumenta de terra: volucres & piſces ex aquis, homo de luto, & mulier de coſta viri eſt principium materiale, paſſiuum, componens eſſentiam rei creatæ, illiuſque pars, cauſa partialis, materialis, remota, & indiſpoſita. Quum ſubſtantia Dei Patris, ex qua tamquam ex principio præſuppoſito ac permanente in filio, Verbum diuinum ad intra produci conſtituitur, nullum habeat ex his attributis: non enim eſt materiale principium, neque paſſiuum, neque componens eſſentiam filij, quæ ſimpliciſſimus actus eſt: neque cauſa ſit vllo modo filij, neque partialis, neque materialis, neque remota, neque indiſpoſita vllo modo. Sic ergo principium præſuppoſitum, atque permanens in producto, non vniuocè, ſed æquiuocè dicitur de ſubſtantia Dei Patris, ex qua Verbum ad intra produci dicitur, & de principio præſuppoſito, ex quo permanente pleræque res creatæ dicuntur in ſcriptura ſacra citatæ nunc ab authore nouæ opinionis in argumento ſuo.

Matth. Vna propoſitio Caetani 1. p. q. 41. art. 3. ſoluit & hanc & alias multas Liceti obiectiones. Ratio principij *de quo* vel *ex quo* eſt cõmunis, ad materiam, formam & aliquod ſubſiſtens. Igitur, vel conſiderat propria materiæ, & propria Deitatis, vel conſiderat rationem communem principij *de quo*, vel *ex quo*. Secundo modo habent vnam rationem communem vniuocam, vel analogam, quæ ſufficit ad excludendum illud contradictorium *ex nihilo* in productione Filij, & Spiritus ſancti, & item in productione plantarum, & animalium.

Hæc tamen obiectio manifeſtat Liceti exercitationem in logica. Ariſtoteles in 2. poſt. 106. inſtruit nos, quomodo vniuerſale colligatur ex particularibus, vt ſcilicet relinquamus propria, & retineamus commune vnum in multis, & de multis. Conſiderentur Callias homo, & Sortes homo: ſi remoueantur Callias & Sortes & conſideretur homo, iam habetur vniuerſale, & vnum in anima manens: ſimiliter conſiderando hominem animal, & brutum animal, ſi re-

linquantur à consideratione homo, & brutum: atque consideretur *animal* habebitur vnum in anima, quod est animal. Similique ratione, omnes conceptus compositi resoluuntur vsque ad generalissimum. Proportionalisque resolutio fit ex rebus determinati generis ad conceptus, siue rationes transcendentes. Neque ratio prædicati vniuoci, aut analogi attenditur, quantum ad propria vniuocatis, siue analogatis: sed quantum ad communia. In primo logicæ capitulo vniuocum dicitur esse animal ad hominem, & bouem, quibus conuenit secundum vnum nomen, & vnam rationem. Si Licetus argumentetur contra Aristotelem, quod alia ratio est in homine, alia in boue; nam homo est rationalis, est risibilis, scientiarum capax, libertatis particeps: opposita sunt in boue, ergo animal non est vniuocum homini & boui. Ridebunt tirones logicæ, dicentque non in propria differentia, vel propria passione hominis, & bouis attendi vniuocationem, sed in ratione animalis. Addo in tali forma argumenti. Aliæ sunt conditiones materiæ, aliæ Deitatis: ergo ratio principij præsuppositi vt sic, non est vniuoca: contineri fallaciam accidentis, fallaciam consequentis, fallaciam non causæ, vt causæ.

Fallaciam accidentis, arguendo ex diuersitate partiali secundum propria, ad diuersitatem totalem, etiam secundum communia. Sic Licetus arguebat superius, productionem esse æquiuocam: sic arguit nunc, principium, de quo vel ex quo esse æquiuocum.

Fallaciam consequentis à negatione inferioris ad negationem superioris, vt si Petrus non est Paulus, ergo non est homo. Ita si materia non est Deitas, ergo materia non est aliquid, Deitas non est aliquid: nec potest ex eis produci quippiam vt ex principio de quo præsupposito.

Fallaciam non causæ, quia causa habendi aliquod commune vniuocum, aut non habendi, non sunt propria hominis, vel bouis, in quibus differunt, sed cōmunia. Sed Licetus pro causa tollendæ vniuocationis adducit propria Deitatis, & propria materiæ tāquam causam vniuocationis ponendæ, vel tollendæ, cum ista non sint causæ.

Frequentissimè verò in describendis significationibus creationis, & alibi, pandit Licetus se considerare concreta cum materia re, & ratione, tamquam medicum, vel Physicum. Sed abstractiones Logicas, Metaphysicas, Theologicas non habere in promptu.

Bald. Nunquid, & rebus Theologicis officit, non abstrahere communia à proprijs.

Matth. Officit. Cum Theologi arguunt; Filius Dei est productus, vel ex nihilo, vel ex aliquo: & si ex aliquo, vel de substantia Dei producentis, vel de aliqua alia substantia. Putant se sufficienter arguere contrà Arianos. Et in prima diuisione *ipsum aliquid* ponunt veluti contradictorium ad ipsum *nihil*. Iam secundum Liceti calliditarem

tem ipſum aliquid, *ex quo*, erit æquiuocum ad ſubſtantiam Dei, *de qua*, & ad ſubſtantiam aliam à Deo, *de qua*. Inde hoc argumentum validiſſimum pro catholicis contra Arianos, vitium æquiuocationis includit, Liceto, ſi quidē nihil poteſt eſſe vniuocū materiæ *de qua* producuntur corpora, & Deitati *de qua* producitur filius. Licetus de argumento à ſe facto dicit, eſſe purum putum ſophiſma cart.21. lin.19. pag.24. lin.19. pag.158. pag.154. pag.189. & verè dicit ſuam formationem eſſe ſophiſticam; ſed meum argumentum ille non intellexit, nec eius formam.

Bald. Nimium obſcuras iſtis dictis Termaximum Doctorem omnium.

Matth. Res ipſa conſideretur, & ſciet quilibet, an meum dictum ſit verum, vel ne.

Obſeruatio ſeptuageſimaquarta.

Matth. IN pag.21. multa ſunt mala fide addita, detracta, inuerſa à Liceto quæ nullatenus ſunt prætermittenda.

1 Primum eſt particula *propriè*.

2 *Ad intra*, hæc mala fide ſunt addita in meo argumento quæ non ſunt in eo. Lege in libro Liceti ad pag.8.

3 *Ex nihilo*.

4 Ex aliquo, detracta ſunt ex argumento. Idque non ſine grandi iniuſtitia, quoniam per has duas particulas à productione & creatione filij ſcripturali, remouetur ſenſus hæreticus Arij, & includitur ſenſus catholicus.

5 Probationem mutilatam adduxit, callidè ommittens primam partem, callidè referens ſecundam. Definiui creationem ſcripturalem diuiſi eam per *ad intra*, & *ad extra*. Ad probandam creationem ſcripturalem ad intra duas attuli ſcripturas. Vnam Eccli.24. in qua ſapientiæ dicit ſe eſſe creatam abſolutè: *Ante ſæcula creata ſum*. Alteram Prouerb.8. in qua ſapientia dicit ſe creatam cum addito *Dominus creauit me principium*. quia verò nihil quod ſit Deus, poteſt eſſe nihil: ideo ſapientia illa, quæ Deus eſt, non poteſt eſſe producta ex nihilo, ſed eſt producta ex aliquo, taliſque productio appellatur creatio; igitur ad intra datur creatio, quæ eſt productio ex aliquo. Totam hanc partem citator infidus omiſit. Aliam partem, quæ eſt de creatione ad extra attulit ad probandam maiorem, callidè volens coniungere me cum Ario, qui ponit filium creatum ad extra. Vel ſi minus hoc intendebat Licetus (quoniam putat Arianam hæreſim eſſe, quod *filius ſit productus ad intra*) ſaltem apud Catholicos lectores apparens datur occaſio iudicandi de me. Denique ego poſui vocabula principij interni, principij inexiſtentis. Fidelis formator argumenti mei omiſit vocem inexiſtentis, & interni; poſuit vocem *permanentis*, in argumento pag.21. lin.9. lin.vlt.

pag.22.

pag.22. lin.2. lin. penult. pag.23. lin.5. lin.12. & sæpè quasi non differant ista. Profectò si statua fit ex lapide, in statua permanent candor, frigiditas, & alia multa, quæ non sunt principia interna, vel in existentia in statua, sunt tamen permanentia.

Bald. Tàm multis modis video laceratum, & quoad materiam, & quoad formam enthymema tuum, vt non mediocriter commouear ad non credendum facilè.

Obseruatio septuagesimaquinta.

Bald. OMmitte formam dicamus aliquid de materia, pag.23. lin.8. scribit Termaximus. " At etiam geminato vitio in maiori correcta statim incidet in Scyllam falsæ propositionis, cupiens euitare Caribdim maioris particularis, enim verò falsum est omnem creationem in sacra pag. cultam esse productionem ex præsuppo- sito principio permanente in re producta.

Quia tum anima rationalis,

Tum materia prima, si placet.

Tum omnia simul accepta psal.32.

Tum Cœlum, & terra in principio temporis creata sunt à Deo ex nihilo: proindèque de nullo præsupposito principio permanente in re producta, nam ante principium illud temporis, in quo Deus creauit cęlum, & terram, nullum principium præfuit, ex quo permanente in cęlo, & in terra duo ista creari potuerint.,,

Matth. Quatuor proponit, quæ sint ex diuina scriptura creata ex nihilo; sed facit quatuor citationes falsas.

Aug. in epist. ad Hieron. & ad Opratū. Vide Castrēs. tit. Anima hæres.5. car. 238.

1 Anima rationalis nunquam in scriptura dicitur esse *creata:* Sanctus August. multo tempore, multo labore, multis adiutoribus quæsiuit, vtrum animæ singulæ hominum ex nihilo essent factæ, vel creatæ: & confessus est in sacra scriptura se id non reperisse. Et verè in scriptura non reperitur hæc propositio: anima rationalis est creata, aut creata ex nihilo.

2 Citatio est falsa, neque inueniet Licetus, aut quicumque alius in scriptura, quòd materia prima sit creata ex nihilo.

Bald. Materia prima non potest esse facta ex aliquo, ergo est facta ex nihilo.

Matth. Multa dicimus cum diuina scriptura, multa etiam, quæ in scriptura non sunt, assertore D. Augustino lib.3. contra Maximinum cap.2. sic dicimus Patrem *ingenitum*, siue *innatum* sic *Spiritum sanctum esse adorandum*, & alia multa; sed tamen distinguere debemus, & quæ sunt in scriptura, & ea quæ non sunt. Certa doctrina est, quòd materia prima facta est ex nihilo immediatè & certum est; quod omnia composita ratione materiæ primæ inexistentis dicuntur esse facta ex nihilo, iuxta S. Augustinum in libro de fide,

& ſymbolo cap.2. & in lib.1. de Geneſi contra Manichæos cap.5. ad 7. & in lib.1. de mirabilibus ſacræ ſcripturæ cap.1. & ſæpè alibi. Multaque alia ſunt, ſiue deducta ex ſcriptura diuina, ſiue aliunde adducta; nec propterea debemus confundere ſcripturam cum iſtis, quæ ſunt extra ſcripturam. Falsò igitur Licetus ſcripturam Dei citat, cum ſcriptura Dei non dicat materiam primam eſſe creatam de nihilo.

Bald. Quid ſibi vult particula, *ſi placet*, addita à Termaximo?

Matth. Vult vt placitum proprium ſuum ſit placitum ſcripturæ Dei, ſi Deo placet. Sed beatis Thomæ, & Bonauenturæ non placet, quòd materia prima ſit propriè creata, vel creatura. Si autem Licetus verè citaret, ſequeretur facinus indignum, vt iſti Sancti contra ſcripturam expreſſam docuerint. Tho.1.p. q.45. art. 4. Bon.1.d. 8.q.6.

Bald. Igitur hæ duæ probationes nihil probant.

Matth. Tantumdem probabunt & reliquæ: Tertia quippè de omnibus ſimul acceptis citat verſ.9.pſal.32. Quoniam ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt. In qua vna citatione ſunt tres falſæ citationes.

1 In iſto verſu citato non eſt ſignum vniuerſale *omnis* vel *omnia*. Quando iſtud ſignum vniuerſale *omnis* & *omnia* ſumitur in plurali, poteſt accipi collectiuè, vt *omnes Apoſtoli* ſunt duodecim. Sed in iſto verſiculo ſignum non adeſt ſiuè in ſingulari, ſiuè in plurali igitur Licetus falsò citauit; *omnia* ſeu collectiuè, ſeu diſtributiuè.

2 Quoniam verſiculus citatus non tractat de omnibus Dei operibus ſimpliciter: ſed de operibus ſex dierum narratis à Moyſe per verbum *dixit* & per *imperatiuum fiat* vel ſimili. Sed hæc opera ſex dierum non ſunt facta ex nihilo; facta enim ſunt ex ſubſtantia præexiſtentium corporum factorum ante omnem diem, vt ſanctus Thomas tradit 1.p.q.70.art.1. Ergo in illo verſu ponitur creatio ex aliquo præexiſtente, & inexiſtente.

3 Remigius in pſal.148. exponit eumdem verſiculum, vt omnia in illo verſiculo contenta ſint *facta ex nihilo* ratione materiæ: creata ex aliquo ratione ſuæ formæ.

Bald. Quarta citatio eſt. *In principio creauit Deus cęlum & terram.* ergo ex nullo præſuppoſito. nam antè illud principium temporis nullum principium præfuit, *ex quo* cęlum & terra crearentur.

Matth. Vel attendimus productionem cęli & terræ immediatam, & ſub ratione totius compoſiti: vel productionem materiæ, ex qua creatum eſt cęlum & terra. Primò modo cęlum & terra immediatè creata ſunt ex materia. Secundò modo materia facta eſt immediatè ex nihilo. Ita Sanctus Auguſtinus de fide & ſymbolo cap.2. docet mundum & omnia quæ in eo ſunt ex materia eſſe facta, materiam eſſe factam de nihilo, quapropter, inquit, « Rectiſſimè creditur omnia Deum feciſſe de nihilo, quia etiamſi de aliqua Sic Beda in Geneſ.

mate-

materia factus est Mundus, eadem ipsa materia de nihilo facta est.,, Idem docet in 1. de Genesi contra Manicheos cap. 5. in lib. 1. de mirabilibus sacræ scripturæ cap. 1. in 12. Confessionum cap. 20. vbi exponit istum versiculum, in principio fecit Deus cęlum, & terram *fecit* legebat Augustinus, nō *creauit*. & hic affert quatuor sensus veros, quos omnes à Moyse intentos docet à cap. 27. vsq; ad finem libri. Primò per cęlum, & terram intelligit.

1 Creaturam spiritualem, & corporalem.
2 Cęlum, & terram sensibilem.
3 Materiam creaturæ spiritualis, & corporalis.
4 Materiam creaturæ corporalis.

Duo sunt consectaria ex his. Primum, quòd composita facta sunt de materia, materia est facta de nihilo.

Secundum, quòd facere & creare in hoc versiculo accipitur indeterminatè ad ex aliquo, & ex nihilo. nam Deus fecit composita, & materiam: fecit quidem composita ex materia, materiam ex nihilo.

Cæterùm secundus sensus est litteralis, & proprius; cæteri sunt figurati. Quo circa exponendo scripturam propriè, cęlum & terra creata sunt propriè, sed ex materia præcedente.

Nec solùm expositio hæc est Augustini. Sed Sanctus Thoma 1. p. q. *66.* art. 1. profert consensum Patrum docentium corpora omnia formata esse de materia informi. Profert dissensum eo quod alij dicant materiæ informitatem præcedere ordine originis sicut Augustinus tenet, & Eucherius, & Beda, atque Thomas. Alij sustinent materiam præcedere ordine durationis formationem cęli & terræ, vti sunt Chrysostomus, Ambrosius, Basilius, quibus addo S. Gregorium 32. Moral. cap. 9. & 10. S. Bonauenturam 2. d. 12. qu. 1. 2. 3.

Sed Martinengus Glossa magna in Genesi tom. 1. à pag. 265. ad 287. ostendit consensum Patrum, dixerim, omnium, quòd corpora formata sint de chao, siue materia prima; & species diuersas ipsius chai iuxta varias patrum sententias figurat, Quare ex consensu omnium Patrum, Deus vt principium actiuum de materia, vel prima, vel secunda (informi à forma perfecta, sed formata cum aliqua forma imperfecta) tamquam de principio passiuo, & *ex quo* creauit cęlum & terram. Id quod antiquissimus S. Iustinus sensit in oratio. ad Antonin. to. 1. pag. 112. & pag. 168. Quia verò multi Patres docuere, mundum esse factum ex nihilo siuè creatum ex nihilo: alij non esse creatum ex materia. Notandum, quòd Gnostici & Hermogenes dixere Deum fecisse omnia ex materia præparata: sed cum duabus conditionibus videlicet, quòd materia esset coęterna Deo, & quod esset ineffecta siuè vt illi loquebantur *ingenita*. Ideò Patres docuere differentiam inter Deum, & hominem factorem:

rem : homo namque facit, ſed de materia ab alio facta ; Deus facit compoſita, ſed de materia, quam ipſe Deus fecit; in quem ſenſum loquitur Auguſtinus de fide & ſymbolo cap.2.lib.1. contra Aduerſ. legis cap.8.9. Legatur Doctiſsimus Feuardentius, cuius verba hic adſcribere placuit, ſuper librum ſecundum Irenæi cap.19.pag.174. col.1.n.9. "Gnoſticos arguit Irenæus, quia poſt Philoſophos mundi fabricatorem mundum ipſum ex ſubiecta materia feciſſe dicerent: quod & ante eum fecerunt Theophylus Antiocheno nomine Platonicos damnans, ſimul & Iuſtinus Platonem nominatim reum agens, quod Deum non ποιητὴν ideſt factorem, ſed Δημιουργὸν, ideſt conditorem, qui condendi facultatem à materia habuiſſet, aſſerebat. Hos ſequutus Tertullianus, toto orationis impetu, eamdem ſententiam amplexantem Hermogenem obruit, materiam illam affirmans ignotam eſse Prophetis, Apoſtolis, imò & ipſi Chriſto. His accedit & Euſebius, adductis ſententijs Dionyſij Alex. Origenis, & Maximi illos abſque ſcelere non eſſe pronuncians, qui materiam primam ad factionem totius Deo ſubijciunt. Feuardentius.

Contra verò nihil frequentius nunc audiunt Theologorum ſcholæ, quàm Deum ex materia informi, corporea omnia condidiſse, in eamque ſententiam pedibus, & manibus feruntur Dionyſius Areopag. Tatianus, Lactantius, Auguſtinus, Theodoretus.

Conciliabuntur autem facilè, ſi materiam illam Deo non eſse coæternam, nec ingenitam, vt cum Philoſophis Hermogenes volebat, nec ex Achamot æonis errantis commentatione ortam, cum Gnoſticis dixeris : ſed à Deo Opt. Max. ex nihilo aliquando creatam, indèque formarum adiectione omnia ab eodem condita fuiſſe cum Patribus ſenſeris: quod non obſcurè indicat Iræneus cap.10. & 11. huius libri.„

Liquidò patet hactenus in 1. verſiculo Geneſis, nec ad litteram, nec ad ſenſum contineri expreſsè particulam *ex nihilo*. Non ad litteram, quanquam aliquis Sacrilegi audax dicat, ibi expreſsè legi particulam *ex nihilo*, contra fidem omnium librorum Geneſis, hebraicè, græcè, latinè ſcriptorum. Non ad ſenſum, quoniam ſcriptura exponenda eſt iuxta communem conſenſum Patrum ex decreto Conciliorum Lateranenſis ſub Leone X. & Tridentini. At ex conſenſu Patrum collecto à diuo Thoma, & Martinengo Cælum, & terra facta ſunt de materia. Seſſ.11. Seſſ.4.

Conſtat item, Licetum falsò, & verba ſua poſuiſſe pro verbis Dei, & falſum aſſumere: quia præter Deum, & præter Cælum, & terram, datur tertium, quod eſt materia præexiſtens ordine, vel originis, vel durationis, ex qua creatum eſt Cælum & terra.

Bald. Ergo & hæc citatio Domini mei Termaximi eſt bifariam falſa & quantum ad litteram, & quantum ad intelligentiam Patrum.

Matth. Magnopere delectatur Licetus falſis citationibus. Scit enim fal-

Ff ſas

sas conclusiones suas non posse probari, nisi ex falsis.
Bald. Ignoscendum est, quandoque bonus dormitat Homerus.
Matth. *Quandoque* dicis? Imò frequentissimè has easdem citationes falsas cum alijs falsis repetit, vt
In pag. 25
Pag. 49
Pag. 85
Pag. 89
Pag. 90
Pag. 148
Pag. 152
Pag. 158
Sicut & in pag. 23
Imò & sæpius eadem repetit: nam illi materies deerat ad implendam cartam, & reddendam crassiorem hanc epistolam.

Obseruatio septuagesimasexta.

Bald. IN pag. 25. aliud argumentum facit probando definitionem creationis à te datam esse falsam, eò quod non est conuertibilis.
Matth. Lege rationem eius.
Bald. Est in pag. 25. lin. 4.

" Quia productio physica stirpium & animalium ex semine, doctore Philosopho, est ex præsupposito principio permanente in re producta.

Non est tamen propriè dicta creatio Theologicè, vt vnicuique constat.

Sic artificiosa productio nauis ex ligno, domus ex lapidibus, & aliarum rerum multarum ex proprio cuiusque subiecto est ex principio præsupposito permanente in re producta.

Non tamen est propriè dicta creatio Theologicè. Sequitur conclusio, quod ista propositio prius posita, omnis productio ex præsupposito principio permanente in re producta est propriè dicta creatio Theologicè, est falsa propositio.

Matth. Hi duo syllogismi non sunt in forma, quæramus figuram. Da medium terminum.
Bald. In prima propositione; productio physica stirpium est ex præsupposito: in secunda, productio physica stirpium non est creatio Theologicè. Igitur medius terminus est productio physica stirpiũ.
Matth. Syllogismus est in tertia figura, & primum vitium ex minore negatiua. Minore enim existente negatiua in tertia figura, nihil sequitur.

Secun-

Secundum vitium, quòd neutra propositio est vniuersalis contra regulam, ex puris particularibus nihil sequitur.

Tertium vitium, concludit indirectè in tertia figura, non *omnis productio ex præsupposito*, quæ est maior extremitas, est subiectum in conclusione, cum debeat esse prædicatum.

Quartum vitium. Medius terminus per negligentiam in minore non est repetitus: & fortè est repetitus in Conclusione.

Quintum vitium, syllogismus in nullo modo tertiæ figuræ est.

Sextum. Conclusio præposita est ante propositiones: nec dignatus est Licetus eam colligere, quam si collegisset, formæ vitium facilius deprehendisset.

Sex vitia formæ sunt in primo syllogismo: totidem sunt in secundo syllogismo. Meus præmonstrator vitiorum in forma, tàm multis modis errat in forma. Sanè meum enthymema erat in forma legitima enthymematis; sed vt ait Licetus, non potest aliter efformari, nisi cum tot vitijs. Verum est, non potest aliter efformari à Liceto. Sed aliter efformari potest; & ab vno ex meis discipulis facillimè ita formatum est.

Quidquid productum est ex aliquo, non ex nihilo, est creatum.
Filius est productus ex aliquo, non ex nihilo.
Igitur filius est creatus.

Intellige non de creatione Ariana, quæ est factio ex nihilo: sed de creatione scripturali, quæ est productio ex aliquo.

Bald. Quid respondes ad materiam argumentorum?

Matth. Primò dico definitionem meam esse rectè assignatam, quam S. August. ex diuinis litteris dedit, dicens. *Creare est ex eo quod iam est*. Ordinando aliquid constituere, quam definitionem S. Thomas retulit, nec reprobauit 1.p.q.45.art.1. sicut in epistola responsiua leges pag.52.& 53.

Bald. Nihil morabitur Termaximus vel te, vel doctores, si rationi sitis aduersi.

Matth. Ommissa voce adulterina *propriè* toties repetita. Quam particulam facilè tolerarem, si acciperet proprietatem ex vsu scripturæ non ex vsu Sabellij, & Arij. Ad Argumentum vtrumque nego secundam propositionem, quam proponit, sed de more non probat.

Ea reprobabo., & primò, quoad artificiosa. Sanctus Paulus hebr.9. de operibus manu factis enuntiat illa esse opera creationis. Aut igitur loquutio ista in diuina scriptura non est theologica, aut falsò dicit Licetus artefactorum non esse creationem theologicè. Sed & Augustinus in 1. contra aduers. Legis cap.23. Vrbes ex lapidibus & lignis constitutas dicit esse creatas iuxta loquutionem scripturarum. Sed Vrbes producuntur productione artificiosa, ergo productione artificiosè producta dicuntur esse creata, & per con-

ſequens productio artificioſa eſt creatio theologicè.

Secundò, quoad naturalia eccli. 31. *Vinum in iucunditatem creatum eſt, non in ebrietatem.* Vinum naturaliter ex vite generatur, & artificiosè exprimitur. ergo vinum naturaliter & artificiosè productum dicitur creatum in theologia Sacra. Eccli. 31. *Nequius oculo quid creatum eſt?* An hoc intelliges de ſolis oculis Adæ, & Euæ, non potius de omnium filiorum oculis? Ergo oculi omnes omnium hominum propagatorum ex Adamo in ſacra Theologia aſſeruntur creati. Sed omnes oculi omnium hominum propagatorum ex Adamo ſunt naturaliter geniti. ergo aliqua naturaliter genita ſunt theologicè creata, & eorum naturalis generatio videtur vocari creatio. In prima ad Thimotheum 4. *Abſtinere à cibis* (ſiue vt legit Auguſt. contra Secundinum Manichæum tom. 6. car. 130. Abſtinentes à cibis) *quos Dominus creauit.* Cibi ex Plantis ſunt Geneſis 1. vel ex Brutis Gen. 9.

Sed & filij ab hominibus geniti creaturæ generantium vocantur in Eccl. 4. vt Bonartius notat in Prolegominis ſuper Eccli. regula 34. S. Bonauentura quoque ſuper lib. Sapientiæ cap. 3. exponit illud *maledicta creatura eorum*, de filijs reſpectu generantium. Aliam adijcit expoſitionem moralem, quæ non tollit litteralem. Cum itaque Deus, & artificiosè factis & naturaliter genitis dederit titulum *creati*, quis ſum ego, qui poſſim prohibere Deum?

Solummodo me mouet obſeruatio Scoti in 2. d. 1. q. 5. docentis, mutationem definiri per ſucceſſionem terminorum à quo & ad quem: mutari enim eſt aliter ſe habere nunc, quam prius, ſed poſſe addi reſpectum ad agens, qui reſpectus in definitione mutationis non ponitur. Ita quoque in definitione creationis ſcripturalis ab Auguſtino, & Thoma non ponitur reſpectus ad Deum: poteſt poni tamen, propterea quod Scotus in 3. d. 11. q. 1. obſeruat, omnia dici creata (etiam ſi concurrant materia, & efficiens ſecundum,) præcisè in ordine ad Deum. Hoc dictum ſit in gratiam Scoti, non propter argumentum Liceti.

Obſeruatio ſeptuageſimaſeptima.

Bald. TErtia ratio efficitur contra te pag. 25. lin. 12. " quia productio verè theologica tùm in principio Cæli & terræ.
Tum omnium ſimul collectorum à Deo dependentium.
Tum animarum rationalium.
Tum etiam materiæ primæ, ſi placet.
Tum addam & Angelorum, eſt ex nihilo, non autem ex vllo principio preſuppoſito &c."

Matth. Si Licetus inaniter repetit eadem. Ego non repetam reſponſum

ſum dedi ſuperius in obſeruatione 75. Additum de angelis eſt in controuerſia. Nam doctor Angelicus in 2.d.3.q.1. tenet iuxta Ariſtotelis principia, angelos non eſſe compoſitos ex materia. S. Bonauentura ſequutus Diuum Auguſtinum tenet, angelos eſſe compoſitos ex materia, vt videre eſt in 2.ſect. d.3. q.1. Ita quoque Scotus in q.15. ſuper libros de anima. Sanctus Auguſtinus in libro 1. de Mirabil. ſac. ſcript. cap.1. ſcripſit. «Omnipotens Deus ex informi materia, quam ipſe prius de nihilo condidit, cunctarum rerum, ſenſibilium, & inſenſibilium, intellectualium, & intellectu carentium ſpecies multiformes diuiſit. Similia leges in 12. Confeſſ. cap.20. Ergo in ſcriptura Dei ſcriptum eſt, angelos eſſe creatos: ſed in ſcriptura Liceti ſcriptum eſt, eſse creatos ex nihilo, non in ſcriptura Dei. Igitur quatuor citationibus ſcripturarum falſis quintam Licetus, ſed falſam addidit.

Obſeruatio ſeptuageſimaoctaua.

Bald. PAg.25. lin.21. Iſte ſyllogiſmus, in prima figura nuperrimè conſtitutus, eſt purum putum ſophiſma ex medio termino æquiuoco, proindèque contra regulam logicam ex quatuor terminis: quia principium præſuppoſitum permanens in re producta, de quo ſermo fit in maiori propoſitione tractante de creaturis corporalibus in ſacra pag. celebratis, eſt principium paſſiuum materiale &c.

Principium verò, de quo tractatur in minori propoſitione, quod eſse dicitur ſubſtantia Patris præſuppoſita permanens in Filio producto, non eſt vlla ratione principium paſſiuum, & materiale, &c.

Matth. Hoc idem argumentum pag.23. lin.30. diffusè repetijt. Sed ibi concluſionem collegit talem à lin.13. « Sic ergo principium præſuppoſitum, atque permanens in producto non vniuocè, ſed æquiuocè dicitur de ſubſtantia Dei Patris, ex qua Verbum ad intra produci dicitur, & de principio præſuppoſito, ex quo permanente pleræque res creatæ dicuntur in ſcriptura. Repetijt argumentum idem, & eiſdem verbis ferè, inanis repetitio vtilis eſt ad implendam cartam.

Bald. Examinemus ſi placet. Nam ſyllogiſmus eſt in forma, & concluſio probanda eſt iſta. Medius terminus ſyllogiſmi pro te formati in prima figura non eſt vniuocum, ſed penitus æquiuocum.

Matth. Da propoſitiones iſtius ſyllogiſmi?

Bald. Maior eſt. Principium, ex quo creata corporalia, eſt principium paſſiuum.

Principium, de quo Verbum, eſt ſubſtantia Patris, quod non eſt paſſiuum nec materiale.

Ergo principium *de quo* non vniuocè, ſed æquiuocè dicitur de ſubſtantia

tia Dei Patris, & de principio ex quo corpora.

Matth. O mirabilem syllogizatorem; conclusio probanda erat, *medius terminus non est vniuocus, sed æquiuocus*, at neque in maiori propositione, neque in minori propositione reperiuntur termini conclusionis, concluditur ergo, quod in nulla præmissa est positum; secundò concluditur ex indefinitis, & nihil sequitur. Sed ex confessione Liceti principium *ex quo* corpora & principium *ex quo* verbum, æquiuocè dicitur. Ideò est medium penitus æquiuocum, non vniuocum. At in istò syllogismo Liceti in maiore medius terminus est *principium de quo*, corporalia in minori medius terminus est *principium de quo verbum*. Ergo in syllogismo Liceti medius terminus est penitus æquiuocus, non autem vniuocus: atque ideò syllogismus Liceti est in quatuor terminis ex propria eius Confessione.

Bald. Nolo amplius laborare in syllogismis Termaximi. Ipse scientissimus est, formabit sine vllo vitio.

Matth. Aperi oculos Balde in hoc argumento, nesciebam, cur superius pag. 21. ad probandam definitionem creationis Theologicè tacuit probationes de creatione ad intra? attulit de creatione ad extra, callidè hoc fecit, vt restringeret meam maiorem ad res productas ad extra de principio præsupposito, vt inde reprehenderet me; qui dicta de facturis applicem ad factorem, quod certè est absurdum.

Bald. Ita prorsus, nam vt lego in pag. 26. reprehendit in te, quod productio ad extra nil habet commune cum productione Verbi ad intra, sicut in margine scriptum est.

Matth. Grandi cum calliditate refert mea, vt ea peruertat. Ego loquor de productione in communi transcendenti, quæ productio est in Deo ad intra, & in rebus ad extra, & in meo argumento maior loquitur de productione in communi per indifferentiam ad ens incausatum, & causatum. Omne productum ex aliquo est creatum scripturaliter. Subdo minorem accipiendo inferius sub superiori. Filius est productus ex aliquo, Licetus vero exponit me, quasi accepissem de disparato disparatum.

Bald. Quæ est igitur solutio ad materiam argumenti, quandoquidem argumentum non est in forma.

Matth. Principium de quo corporale, & principium de quo filius secundum proprias rationes non habent vniuocationem. Secundum rationem communem principij *de quo* habent vnitatem secundum Scotistas vniuocam; secundum Seraphicos & Angelicos nec vniuocam, nec æquiuocam, sed analogam. Quo fit, vt Licetus insufficienter enumerauerit cum fallacia consequentis arguens, omisso analogo, nominatis vniuoco, & æquiuoco, cum in cap. 4. etiam ipse ponat analogum medium.

Obser-

Obseruatio septuagesimanona.

Bald. IN pag.24. lin.7. "Verbum diuinum ad intra produci constituitur." Animaduertis à Liceto concedi, Verbum esse productum ad intra cum tamen alibi dixerit, hanc propositionem esse Arij, & tuam.

Matth. Non esset mirandum si modò diceret vnum contradictorium, modò aliud, vt possit se vertere modò ad Christianismum, modò ad iudaismum. Scilicet ad cauendam pœnam à Christianis & promerendam gratiam à Iudęis. Attamen callidè loquitur nec proprio nomine asserit filium Dei esse productum ad intra, sed meo nomine. Pag.25. lin.30." Principium verò de quo tractatur in minori propositione, quod *esse dicitur* substantia Patris præsupposita &c. refert *dicitur* ad me, non autem à Liceto. Sic in pag. 24. lin.7. Verbum diuinum ad intra. *Constituitur*: arguit contra me, quia secundum me ita constituitur. Ita in pag. 21. lin.9. & 11. & lin.22. lin.vlt. & sæpè. Si ergo dicit filium esse productum ad intra, hoc Licetus dicit ad hominem. Nam ipse talem propositionem reprobat, vt Arianam & per hoc iudaismum inducit, negando productionem ad intra & distinctionem personarum.

Obseruat. octuagesima.

Bald. PAg.21. lin.27. "opinio noua negat generationem Verbi ad intra contra distinctam à Creatione; ita ne negas generationem filij ad intra?

Matth. Absit; imò affirmo generationem filij ad intra, productionem filij ad intra, & hanc eamdem generationem, ac productionem significari dico per vocabulum creationis scripturalis. Sed tu fortè non penetras ad mentem Liceti. Asserit ipse, quòd Verbum est ad intra productum duplici productione contra distincta quarum vna est generatio, altera creatio. Quæ duæ productiones distinguuntur formaliter, formalitate reali, vt in pag. 116. distinguntur essentialiter, vt in pag. 160. lin.31. Sic ergo filium Dei, quem Christiani colunt, statuit essentialiter distinctum à Deo cum iudæis.

Ego verò distinguo de vocabulo creationis; Callidus aduersarius sub æquiuocatione se occultat. Ideò sępè distinguendum si creatio passiua sit factio, generatio verbi distinguitur essentialiter à tali creatione, talisque creatio nullo modo potest verbo diuino conuenire, non enim verbum est factum, sed factor omnium essentialiter à Deo distinctorum. Si loquamur de creatione passiua, quæ est productio, sic generatio, & creatio filij non distinguntur es-

sentialiter, non formaliter, non ex natura rei, sed secundum modum intelligendi nostrum. Quam solam distinctionem in origine Filij passiua concedit Scotus quolib.4.N.

Obseruatio octuagesimaprima.

Bald. PAg.26. lin.7. Neque verò ex productione ad extra, quæ creatio dicitur Theologicè sumpta, quam Deus ab initio temporis molitus est, potuit opinio noua colligere conditiones productionis Filij Dei ad intra, quia nihil habent *ferè* commune productiones istæ, vt obseruabamus.,,

Matth. In margine scribit sine limitatione ita *ferè*: productio ad extra nihil habet commune cum productione Verbi ad intra; & hoc dictum marginis est contra omnes Theologos, qui ex productionibus ad extra, ascendunt ad cognoscendum productionem ad intra, iuxta Apostolum ad Romanos 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas. Sanè præsupposita reuelatione diuinarum productionum, plurimum iuuamur ad simplices terminos communes Deo, & creaturis intelligendos, teste Scoto quolib.7.qui & in quolib.14. ex Trinitate in inferioribus docet ascendere ad cognoscendam Trinitatem in Deo; Dum enim cognoscitur commune Deo, & creaturis; deinde remotis imperfectionibus, quæ sunt in creaturis; relinquitur perfectio propria Dei. Posuit verò Licetus hìc particulam *ferè* quasi diminuentem, sed addit, *vt obseruabamus*. Dixit autem superius esse penitus æquiuocas conditiones principij *de quo* in productione Verbi, & in productione rerum ad extra. Id ipsum patebit ex probatione mox consideranda.

Quæ Liceti doctrina destruit Theologiam Scholasticam. Nam Theologia Scholastica id, quod de Deo credit, per rationem probare ac defendere satagit. Vnde S. Bonauentura in 2. prologi docet Obiectum materiale, & formale modi inquisitiui, idest Scholastici; est enim de credibili, vt par rationem intelligibili. Si autem inter productionem ad extra, & productionem ad intra non est inconuenientia nisi æquiuoca in nomine, vt contendit Licetus: Omnes rationes Scholasticæ de processionibus siue productionibus personarum sunt Sophysticæ, quia æquiuocæ.

Rursus. Nulla potest esse ratio per dictum *de omni*, vel *de nullo*, nisi habeat terminum communem distribuibilem in propositione affirmatiua, vel negatiua. Sed si accipiantur quæ sunt in Deo ad intra tantùm, ea sunt de se hæc, & singularia, nec possunt distribui vt sic. Si accipiantur vocabula ea rebus causatis, illa sunt penitus æquiuoca ex Liceto, si ad Deum referantur. Igitur de persona producti-

ductione, producentes producto, Patre, filio, intellecta dictione, voluntate, spiratione, nulla poterit esse propositio vniuersalis, nisi æquiuoca, nulla ratio scholastica, nisi æquiuoca. Hæc assertio Liceti consonat cum propositione Liceti pag. 13. lin. 3. vbi derogat argumentis & disputationibus de productione Verbi.

Obseruatio septuagesima secunda.

Bald. SEd legamus rationem Termaximi, qua probat, productionem ad extra, & ad intra nihil habere commune: vnde neque ex productione ad extra posse colligi conditiones productionis filij ad intra. Ratio incipit in pag. 26. lin. 12.

" Nam productio rerum ad extra fit in momento temporis non permanente, à Deo vno simul, ac trino: iubente Domino peractum voluntatis imperiosæ, vocante ad esse quæ non sunt: ex nihilo, vel ex materia indisposita: quæ sunt omnes conditiones creationis theologicè sumptæ, propriéque, ac vniuocè dictæ.

At ex aduerso, productio filij Dei ad intra fit in æternitatis instanti permanente, à Deo vno, non trino, Patre, non Domino; non iubente; sed intelligente tantum: non per actum voluntatis imperiosæ vocantis ad esse filium, sed per actum intellectus semetipsum comprehendentis, intelligentisque simpliciter, ac perfectè, non ex nihilo, neque ex materia indisposita, sed ex ipsamet substantia sua, Patris nimirum, filium vnigenitum ante creaturas omnes producentis. Quæ cuncta, & singula sunt atttributa generationis, prout à creatione theologicè sumpta contradistinguitur.

Matth. Nemo poterit repetere hunc syllogismum informem.

Bald. Reuera propositiones sunt nimis prolixæ. Sed sunt indefinitæ, & probare debent propositionem vniuersalem *nihil habent commune ista duæ productiones.*

Matth. Solemne est Liceto non syllogizare in forma, & alios in forma vrguentes reprehendere. Sed consideremus primam partem. Bona definitio, seu descriptio creationis theologicè debet competere omni contento sub descripto. At hæc Liceti descriptio, seu definitio colligens conditiones creationis theologicè, non conuenit omni, quia datur creatio theologica Filij Dei, quem Deus Pater, *creauit*, non *fecit*, ex Decreto Sancti Dionysij contra Sabellianos, & iudaizantes. Ista definitio creationis Liceticæ non competit creationi declaratæ à S. Dionysio Papa, & S. Athanasio.

Bald. Est ne creatio attributa Filio Dei creatio theologicè?

Matth. Ad nullam aliam scientiam pertinet considerare verbum, & eius originem; considerare veritates reuelatas in sacra scriptura, considerare determinationes Pontificum & conciliorum in mate-

ria de fide, nisi ad Theologiam. Secundò, non omnem creationem ad extra continet illa descriptio Liceti, nam in 1. ad Timoth. 4. " Cibi pro fidelibus à Deo creati dicuntur: Eccli.31. *Vinum in iucunditatem creatum*, Eccli.38. *Medicamenta de terra creata* & psal. 103. Plantæ, & animalia creantur tempore veris, vt Bellarminus exponit ad litteram. Sed hæc omnia creantur in tempore, non in momento. Creantur ex materia disposita, non ex nihilo immediatè, vel ex indisposita materia. Igitur neque creationem Theologicam in communi, neque creationem Theologicam ad intra, neque omnem creationem Theologicam ad extra considerauit Licetus. Meritò reprehendendus, sicuti reprehensus est ab Aristotele Democritus in 5. de gener. animal. cap.8. quia de generatione dentium agens, non considerauerit omnia.

Bald. Voluit definire aliqua, quæ propriè dicantur creata.

Matth. Quod ista propriè, illa impropriè, prorsus voluntariè dicit. Sed scholastici, qui considerant creationem ad extra appropriatè, illam creationem indifferentem ad ex aliquo, & ex nihilo vocant creationem communissimè.

Bald. Sed vnum, est, in quo te pungit: quia tu creationem theologicè definis per ex aliquo. Termaximus etiam per ex nihilo; & ad hoc citat 2. Machab.7.

Matth. Isayas cap.33. vers.18. ait. *Vbi litteratus? vbi legis verba ponderans?* S. Iustinus ponderauit discrimen inter *facere*, & *creare*; Licetus confundit. S. Dionysius Papa decreuit, quod *creauit* non est *fecit*, facere, & creare differunt in scripturis; Licetus confundit. S. Augustinus in libro de moribus Manichæorum facere, & creare distinguit ex opposito; Licetus confundit. Quoniam trutinam propriæ voluntatis adhibet, non trutinam Patrum Ecclesiæ nimirum, Licetus, vt Deus Moyses nouellus, vult dictare oracula suis Aaronibus, non ab eis discere. Locus 2. Machab.7. docet de verbo *facere*, omnia Deus fecit de nihilo. Tuus Termaximus pro facere substituit *creare* in scriptura; quæ duo non esse idem Sancti citati tradūt.

Bald. Non ne melius esset, dicere scripturam in locis abs te citatis accipere vocabula impropriè, Licetum propriè?

Matth. Potiùs volo laudare Deum, & Patres in assignanda proprietate verborum Theologicorum, quàm Licetum. Contra quem si dixero, ipsi *nihilo*, & ipsi *materiæ* nihil esse commune vniuocum, sed æquiuocum tantùm, vt potè duobus contradictorijs *nulli enti*, & *alicui enti*: non ne Licetus apparebit, iuxta suum argumentum, in creatione describenda æquiuoco vti? Quanto melius Pater Auersa in 1. p. q.45. sect.1. docuit creationis nomen extendi ad diuinas processiones Filij, & Spiritus sancti?

Bald. Expendamus secundam partem, nam in describenda productione filij mirabiliter excellit Termaximus.

Matth.

Matth. Ne facilè enunties. Aduerte loquutionem Arianam, productio filij Dei ad *intra fit.* Verba trium temporum, præsentis, præteriti, futuri idem significant, sed consignificant diuersum tempus. Vnde dicimus Spiritus Sanctus *audiuit, audit, audiet* à filio. Ita *cum à Liceto verbum fit* attribuitur productioni Filij ad intra, similiter dices, productio filij ad intra *facta* est, *fit, fiet*, quæ loquutio est penitus hæretica, & damnata tùm in Concilio Roman. sub S. Dionysio, " *Creauit non est fecit*, ergo Filius creatus, non est factus, sed est genitus, non *factus* tùm in Concilio Niceno sub Syluestro, *Filium* afferimus *genitum* non *factum*. Sed Filij generatio & genitus, Filij productio, & Filius productus sunt prorsus idem à parte rei, nec in re differunt hæ locutiones genitus *fit* & generatio *fit*.

Hic spargitur semen iudaismi latenter. Nam quidquid fit, non est Deus. Sed productio filij, & Filius fit.

Ergo Filius, & Filij productio non sunt Deus.

Bald. Reuera illud vocabulum est damnatum, & nulli in Deo ad intra tribuendum.

Matth. Sanctus Dionysius decreuit, Dominus creauit me, non est *fecit* me, de filio. Licetus contra negat, quòd Pater creauit Filium, quòd Filius est creatus. Affirmat, quòd Filij productio *fit* & quòd Filius *fit*: nam propter summam simplicitatem Filius & Filij productio sunt idem.

Bald. Vis aliud notare.

Matth. Vtique, dum ait. Productio filij fit à Deo vno, non Trino. Non producitur Filius à Deo Trino, sed neque à Deo vno, vt sic. Quod enim conuenit Deo vni secundum vnitatem Deitatis, est commune tribus. Sed producere Filium non est commune tribus. Ergo producere Filium non est à Deo vno, vt vno, sed ab vna prima persona. Quoniam actiones hypostaticæ sunt suppositorum.

Tertiò. Licetus ait: *productio est à Patre intelligente tantum.* Non est hæc pars tenenda. Quoniam Pater volens voluntate antecedente generat Filium secundum Scotum in 1. d. 6. Nam & actus essentiales in qualibet persona sunt priores actibus notionalibus; quare, & Pater prius intelligitur habere perfectam beatitudinem intelligendo, & volendo essentiam, quàm habeat ipsum generare filium. Legatur Scotus quolib. 1. & 1. d. 1. q. 2.

Quartò ait *per actum intellectus semetipsum comprehendentis*. Vt enim dictum est ad pag. 12. lin. vlt. Filius est cognitio comprehensiua essentiæ, vel de cognitione comprehensiua essentiæ, non de cognitione comprehensiua intellectus. Confundit enim Licetus potentiam comprehensiuam, & obiectum comprehensionis.

Bald. Placet ne tibi illa propositio. *Non ex nihilo, nec ex materia indisposita, sed ex ipsamet substantia Patris producentis?*

Matth. Insufficiens est diuisio. Nam ex multis alijs posset fingi Filius

esse productus. Vt si quis dixerit, filium esse productum ex materia disposita, vel ex forma præexistente, vel ex aliqua comparte, vel de substantia immateriali, vti angelica: est ex Liceto; tunc Filius esset productus non ex nihilo, non ex materia indisposita, & tamen esset productus ex aliena substantia à Deo. Fiat ergo sufficiens diuisio cum S. Augustino contra Felicem. Filius est productus non de nihilo, non de alia substantia à Deo, sed de substantia Patris.

Bald. Nec illa propositio est tibi placitura in pag. 26. lin. 27. "Quæ cuncta, & singula sunt attributa generationis, pro vt à creatione Theologicè sumpta contradistinguitur.

Matth. Propositio est contraria scripturis Prouerb. 8. Eccli. 1. & 24. In quibus productio Filij, quæ vnica est à parte rei, vocatur generatio, & creatio.

Contraria Pontificibus. Nam S. Euaristus, & Ioannes 2. creatum, & genitum accepit, vt idem Theologicè. Contraria Patribus multis atque Doctoribus in responsiua Epistola relatis explicantibus creata sum idest *genita, & producta*. Atque Pater Auersa citatus ad hoc tendit, vt processiones personarum dicantur creationes accepto vocabulo extensè, prout etiam Liranus exponit in primum Ecclesiastici.

Bald. Rectè ne colligit ex ista collatione creationis ad extra, & productionis Filij ad intra?

Matth. Non rectè. Quia probat propria productionis passiuæ creaturarum non adesse in productione passiua Verbi. At nescit abstrahere productionem passiuam in communi: & in productione passiua creaturarum considerare imperfectiones & perfectiones, remotis enim imperfectionibus, perfectiones propriæ verbo remanebunt. Exemplum. Omnis productio passiua est vel *ex nihilo*, vel *ex aliquo*. Supposita reuelatione de Filio, & Spiritu sancto productis in Deo. Statim cognoscitur esse *ex nihilo* dicere imperfectionem repugnantem Deo propter summam necessitatem essendi, actualitatem, immutabilitatem, ergo productio in Deo est *ex aliquo*, non *ex nihilo*. Non est ex aliquo ente diuerso essentialiter à Deo: quoniam omne tale est factibile *ex nihilo*, vel ratione sui, vel ratione sui primi principij interni. Ergo Filius, & Spiritus sanctus non sunt producti de ente aliquo distincto essentialiter à Deo, sed de substantia Dei vnica, & impartibili. Ergo producens, & productus in Deo sunt ad intra consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, coæterni; atque hoc pacto plurima prædicata de personis diuinis eliciuntur, quia verò *creatio* est vox æquiuoca, si creatum significet esse factum, nullatenus est in Deo aliquid factum, vel creatum, si creatum significet esse productum; tunc non est maior difficultas de voce *creatum*, quàm de voce productum.

Obser-

Obseruatio octuagesimatertia.

Bald. PAg.26.lin.29. « Et si creationis vnicum attributum in productione filij reperiatur, immobilitas nempè creantis.

Matth. Si posses numerare, quoties hanc rem scribat: nimis magnum tædium deuorares.

Bald. Verè; an falsò dicit?

Matth. Falsò plura, verè vnum. Verè dicit ex creatione ad extra immutabilitatem creantis attribui Patri generanti, falsò dicit, ex creatione ad extra multo plura non posse reperiri in productione filij: & multo plura etiam esse à Diuo Hilario in libro de Synodis ad filij productionem translata. Exemplum. Creator ad extra non solùm habet immutabilitatem, sed etiam est intelligens, & volens, & æternus, & producens aliquando *ex aliquo*: sed hæc omnia conueniunt Patri generanti Filium. Multa quoque ex parte creati ad extra possunt ad filium transferri, resectis imperfectionibus, vt esse productum, esse, ex aliquo esse in perpetua influentia generantis, & alia multa de quibus alibi.

Obseruatio octuagesimaquarta.

Bald. PAg.27. lin. 1. Idem attributum (immutabilitas) commune prorsus est productioni Spiritus sancti; qui producitur à principio spirante immutabili; non tamen ideò productio Spiritus sancti dicitur, aut creatio, aut generatio, sed ab vtraque distincta spiratio.

Matth. Melius dixisset à principijs spirantibus. Quoniam nomen adiectiuum, seu participium numeratur à numero suppositorum spirantium.

Sed non vult Licetus productionem Spiritus sancti dici creationem; verùm Sanctus Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap.37. olim, & nuper Auersa proximè citatus concedunt Spiritum sanctum dici creatum. Sed Moyses non credit Aronibus, idest Patribus orthodoxis.

Deindè, vbi est eadem ratio rei, ibi eadem res consequens talem rationem esse debet. Sed productio cum immutabilitate per te, est ratio, vt productio filij dici valeat creatio. Ergò etiam productio cum immutabilitate erit ratio sufficiens, vt Spiritus sancti productio dici valeat creatio.

Obser-

Obseruatio octuagesimaquinta.

Bald. PAg.27.lin.5. Procedam vlterius. " Sed quia immutabilitas est proprium attributum Dei, qua Deus est, ideò competit ipsi quamcumque molitionem diuinam edat, siue generet Filium Pater, siue cum Filio spiret Spiritum sanctum, siue cum Filio & Spiritus sancto Trinus, & vnus Deus ad extra creet creaturas.

Matth. Sunt vocabula, & phrases hæ alienæ ab vsu Theologorum, *molitionem* dicit siue generet, siue spiret, siue creet ad extra. & in pag. præcedente 26.lin.9. de creatione, quam Deus ab initio temporis molitus est; atque frequenter, hoc verbo *molior* vtitur in respectu ad generationem, & spirationem, cum in istis non fit magnitudo molis, ratione cuius Deus *moliri* debeat.

Et in sacris litteris moliri aut semper, aut penè semper accipitur in malam partem. Sed respectu creationis actiuæ ad extra *molitionem* dicere est *phrasis* Pauli Samosateni heresiarchę teste Francisco Corriolano in tractatu de concilijs Generalibus car.86.

Præterea in eadem pag. 27.lin.24. Non potest *ideam* integram verè creationis constituere, communeque attributum generationi, creationi, quin & spirationi à Deo patratæ; loquutio est valde impropria, vt creatio actiua Dei sit ideata & ideam habeat. Cum idea, & ideatum distinguatur essentialiter. Sed creatio actiua est Deus, ergo non potest distingui essentialiter ab vlla idea, nec potest habere ideam. Vocabulum à Deo *patratæ* attributum generationi, & spirationi, sapit Arianismum. Quod enim patratum est factum est, iuxta illud Genesis 2. *Requieuit Deus die septimo ab vniuerso opere, quod patrarat.* Sed neque generatio, neque spiratio filij sunt factæ, ergo neque patratæ.

Illa quoque phrasis, *Pater cum filio & Spiritu sancto trinus & vnus Deus*, est reprobanda; nec enim de Patre posito in casu nominatiuo dices, Pater est Trinus & vnus Deus.

Obseruatio octuagesimasexta.

Bald. PAg.27.lin.14. Hinc Diuus Hilarius ex orientali Concilio, & D. Thomas ex Hilario, sicut infra latius apparebit, asserit productionem filij, quatenus est ex præsupposita substantia Patris, esse generationem, non autem creationem, quatenus autem eam molitur Pater &c.,,

Matth. Hæc affirmatio, vt generatio sit ex substantia Patris præsupposita, vera est. Ista negatio, *non autem creationem*, non est in D. Thoma. Vide librum de septimo quæsitis car.104.105. In Hilario autem adest opposita affirmatio, dicente de persona Patris *Creauit*

ex

ex se ipsa, quod genuit: ex se ipsa est, ex præsupposita substantia Patris.

Obseruatio octuagesimaseptima.

Bald. PAg.27. lin.29. Quapropter argumentum primum proprium opinionis nouæ de creatione theologicè dicta Filij Dei ad intra, multò onerosius est Arianorum ratiocinio. Nam syllogismus Arij præcipuus non peccat in forma, sed in materia tantum assumens propositionem falsam, creatio simpliciter omnis est productio ex non extantibus, adeòque ex nihilo. Cæterùm seruat Logicæ regulas. At opinionis nouæ prima ratio propria peccat non solùm in materia falsam habens propositionem, sed etiam in forma multiplici vitio, tùm ex puris affirmatiuis in secunda figura paralogizans, siuè maiorē præmissam in prima figura ferens non vniuersalem, tùm semper obtinens quatuor terminos innixa medio prorsus æquiuoco diuersi generis in maiori, ac in minori propositione, sicut visum est euidentissimè.

Bald. Vehemētissimè vituperat te, & rationem tuam; te enim parificat Ario, & in sententia, & in verbis; rationem tuam ratione Ariana multò onerosiorem dicit.

Matth. Solemne est Liceto alijs maledicere; & maledicta non probare. Necessarium erat probare, me esse in sententia Arij ex meis dictis, & verbis. Dixit Licetus verbis suis sed meis non probauit. Tantum in hoc probare potuit, quod ego dixerim, filium Dei esse productum ex substantia Patris interna filio. In quo sum contrarius Ario, non, vt malè Licetus vult, cum Ario. Si volebat in præsenti loco probare conclusionem suam, necessarium erat adscribere rationem meam, & rationem Arij, & conferre, an ratio Arij sit melior, mea deterior. Voluit proponere hoc, sed non probare, nec enim poterat. Quo circa meam rationem meis verbis nunquam voluit referre antea, neque nunc referre voluit rationem Arij.

Bald. Imò retulit syllogismum Arij sic. « Creatio simpliciter omnis est productio ex non extantibus, idest ex nihilo.

Matth. O logicorum exemplar: loco syllogismi integri, vnam propositionem affert? Aristoteles quidem ait in 1. Poster.26. ex paruis. « Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque positione vna, posita: ex duabus autem positionibus primis, & minimis contingit siquidem & syllogizare. « Igitur ex vna propositione Arij non potest lector cognoscere, vel conclusionem Arij, vel minorem. Quomodo autem poterit lector accuratus scire rationem Arij esse meliorem, si accusator non impleat

officium

officium suum proponendo Arij rationem in syllogismo, vel saltem propositionem, & conclusionem in enthymemate?

Bald. Verè, vt Aristoteles monstrauit in 1. Priorum cap. 23. & 25. ex vna propositione non potest quicquam concludi ex necessitate; quare Termaximus meus non satis probat lectoribus.

Matth. Non probauit Licetus, probemus nos dictum Liceti esse falsum, illud scilicet, quòd syllogismus Arij non peccat in forma, sed in materia; Igitur Licetus ad pag. 156. scribit lin. 1. " Arius infestabat Ecclesiam illo suo syllogismo.

Creatio est factio ex nihilo.
Filius Dei creatus asseritur in prouerb. cap. 8. 22. 23. 24.
Ergo est factus ex nihilo.
De hoc syllogismo Arij Licetus asseuerat tum pag. 28. tum pag. 156. peccare in sola materia.

Bald. Si Termaximus fideliter refert argumentum Arij, syllogismus ille peccat in forma. Primò quidem, quia maior est indefinita in prima figura, & nihil sequitur. Secundò verò, quoniam terminus abstractus *Creatio* est in maiori. In minori *creatus* est in concreto: quod est cōtra regulam Aristotelis abs te commemoratam ex primo Priorum. secto 3. ca. 1. Suntque duo termini concretum, & abstractum, quare est syllogismus in quatuor terminis.

Matth. Verissime dixisti. Peccat in forma syllogismus Arij, quatenus est formatus à Liceto in formandis syllogismis parum exercitato: sed exercitatissimo in deformandis. Sed obserua Liceti contradictionem duplicem. Propositionem Arij in hac pag. 27. lin. vltim. ponit vniuersalem *Creatio simpliciter omnis est productio ex non extantibus, adeoque ex nihilo*, sed in pag. 156. ponit non vniuersalem. Secundo pro genere Creationis Arianæ in pag. 28. lin. 1. statuit *productionem*. In pag. 156. lin. 2. *factionem*. Differunt autem secundum Licetum in eadem pag. 156. lin. 29. & 30. quia productio est genus remotum, factio genus proximum creationis. Et ex eodem Liceto *ex nihilo*, & *ex aliquo* sunt duæ differentiæ diuidentes factionem: consequitur Licetum errauisse contra regulam Aristotelis in 2. Post. præcipientis ordinem partium definitionis, ne accipiatur differentia superioris cum genere inferiori, vt patet per tex. 74. & 75. Et in 7. Metaph. 43. pro vt in commentario illius loci Scotus, vel eius collector Antonius Andreas aduertit. Vnde si *ex nihilo* est differentia proxima factionis, inordinatè posita est pro differentia productionis. Si verò *ex nihilo* est differentia proxima productionis, & factio constituitur per *ex nihilo*, tunc dicendo *factionem ex nihilo* est negatio: quia in nomine factionis includeretur *ex nihilo*, vt differentia constitutiua; & iterum adijciendo factioni ly *ex nihilo* bis dicitur ex nihilo. Si autem *ex nihilo* constituat speciem aliquam disparatam à factione, quasi sub productione sit factio, vt vna

species,

ſpecies, ſit item aliqua alia ſpecies v.g. dicatur A, quæ A. conſtituatur per *ex nihilo*, tunc argumentor.

Differentia conſtituens vnam ſpeciem diſparatam, non poteſt contineri ſub altera ſpecie diſparata. Sed ly *ex nihilo*, vt ſupponimus in hac argumenti parte, conſtituit. A. ſpeciem diſparatam à factione ſub communi genere productionis. Igitur *ex nihilo* non poteſt eſſe differentia, vel diuiſiua, vel conſtitutiua factionis.

Bald. Hæc duo loca Termaximi ſibi non conſtant, aut ego non intelligo. Sed reuertamur ad ſyllogiſmum Arij, & formetur cum maiori vniuerſali poſita in pag.27. lin. vltim. ſic. Creatio ſimpliciter omnis eſt productio ex non extantibus. Filius Dei eſt creatus.

Ergo Filius Dei eſt productus ex non extantibus, ſiue ex nihilo.

Diſſimulemus vitium concreti, & abſtracti. Remanet ne ſyllogiſmus Arij in forma?

Matth. Nequaquam. Etenim creatio habet ſex ſignificationes ſecundum Licetum cap.5.6.7.8.9.10. omnis propoſitio habens terminum æquiuocum, eſt propoſitio plures ex primo de interpretatione cap.4. & 2. de interpretatione cap.2. atque 2. Elenc. cap. 2. Sed iſta propoſitio: creatio ſimpliciter omnis eſt productio ex nihilo, habet *creationem* id eſt terminum æquiuocum ad ſex ſignificata, Igitur maior propoſitio Arij eſt ſex propoſitiones, minor ſex propoſitiones. Qualis eſt iſta ſyllogiſmi forma, o Balde vigilans, in quo medius terminus ſunt ſex medij: & duodecim ſunt propoſitiones, præter terminos concluſionis.

Bald. Licetus ipſe contra te dicebat, quia medium tui ſyllogiſmi erat æquiuocum, propterea ſyllogiſmum eſſe in quatuor terminis, quare & vitioſum informa. Multò magis erit vitioſum informa argumentum Arij habens ſex terminos pro medio.

Matth. Non igitur mea ratio eſt deterior ratione Arij. Sed Liceti malè dictum de me eſt falſum dupliciter: primò quidem ratione formæ; enthymema meum eſt reſolubile in legitimum ſyllogiſmum per additionem maioris propoſitionis,

2 Quia medium mei enthymematis eſt vniuocum, vel analogum, nimirum *productio* in communi ad duas quaſi ſpecies, productionem *ad intra*, & productionem *ad extra*. Sed Licetus callidè finxit eſſe æquiuocum accipiens determinatè productionem ad extra in maiori; in minori determinatè productionem ad intra. Similiter æquiuocum fecit principium *de quo* non conſiderans rationem communem talis principij notatam à Caetano, & Scoto. Deindè omiſſa forma, peccat Licetus dicens, meam propoſitionem eſſe falſam in materia. Sed propoſitio non eſt falſa, falſæ fuerunt quinque citationes Liceti falsò afferentes ſcripturam.

Falsò itaque in meo ſyllogiſmo tot vitia vel formæ, vel materiæ accuſat Licetus; nam illa vitia ipſe commiſit vel neſciens, vel nolens

benè formare. Repeto breuiter meum syllogismum, vt conferatur cum Ariano.

Omne productum ex aliquo, non ex nihilo est creatum denominatiuè à creatione scripturali.

Sed filius Dei est productus ex aliquo (id est ex substantia Patris) non ex nihilo.

Ergo Filius Dei est creatus denominatiuè à creatione scripturali, quæ est productio ex aliquo.

Denique quia Licetus nunc repetit quartò de vitijs contentis in sua deformatione, non in mea formatione: repetetque vel quadragies. Dico nec in sua deformatione posse esse tot vitia. Impossibile enim est, vt vnus syllogismus sit simul in 1. & 2. Figura. Ergo impossibile est, vt in syllogismo formato in 1. Figura sint vitia formati in 2. quatenus huiusmodi.

Bald. Igitur accusatio ista, quod ratio tua sit magis onerosa, quàm ratio Arij in malè formantem, & in falsificantem propositiones recidit.

Matth. Animaduerte solitam Liceti asseuerationem, sicut visum *est euidentissimè.* hanc asseuerationem ex authoritate propria tunc maximè proponit, cum ex vera authoritate, aut ratione nihil probat. Ita nunc concludit. "Corruit ergo principalis ratio nouæ opinionis de creatione filij Dei ad intra." Licetus iactat se. At neque ad antecedens mei enthymematis, neque ad consequentiam quicquam dixit; nec respondit in forma, sed respondit ad suam confictam deformationem syllogismi. Antecedens meum erat. Filius Dei non ex nihilo productus est, sed est productus de substantia Patris præsupposita, & inexistente ipsi filio. Contra has duas propositiones nullum argumentum fecit impugnando; nihil dixit respondendo.

Attulit contra consequentiam, quæ consistit in ista propositione: omne productum ex aliquo principio præsupposito, & interno in re producta, dicitur creatum more scripturarum sanctarum: Attulit inquam contra consequentiam quinque scripturas falsò citatas. Nulla igitur impugnatione Liceti concussa est mea prima, & vnica ratio; transeamus ad reliqua.

Observatio octuagesimaoctaua.

Bald. QVid dicis vnicam rationem abs te factam, cum Licetus quatuor tuas confutet rationes.

Matth. Confutat rationes à se fictas, non à me factas.

Bald. Experiamur, an ita sit. Termaximus pag. 28. lin. 11. ait. "Secunda verò ratio propria nouæ opinionis illis verbis allata Hebr. 9. Taberna-

nacu-

naculum non manu factum; ideſt non huius creationis, quæ creata dicuntur, quia producta ſunt de principio præexiſtente, & inexiſtente: Si reducenda ſit ad formam ſyllogiſticam ea fuerit.

Manufacta ſunt huius creationis theologicæ, quia producta ſunt de principio præexiſtente, & permanente.

Dei filius ad intra productus eſt ex ſubſtantia Patris, tanquam de principio permanente, ac inexiſtente.

Igitur Dei filius ad intra eſt creatus theologicè.

Matth. Hæc ratio non eſt in meo libro. Sed Licetus offendit me in verbis relatis & ſolæciſmo, & ſyllogiſmo. Solæciſmo *Tabernaculum non manufactum*; Ponitur tanquam antecedens relatiui, & refertur relatiuum in numero plurali, *quæ creata dicuntur*, Tabernaculum in ſingulari, quæ in plurali: hunc errorem mihi adſcribit. Syllogiſmo, nam ſyllogiſmum fallaciſſimum erigit, cuius minor, & concluſio non habet vllam connexionem cum meis dictis.

Bald. Quæ ſunt tua dicta?

Matth. Definiri in meo libro pag. 34. Creationem theologicè. Poſt hac diuiſi dicens, *extenditurque creatio & ad intra in Deo, & ad extra in creaturis*. Statim probo primum membrum dicens. Ad intra ſapientia primogenita ante omnem creaturam Eccli.24. de ſe loquitur: *ab initio, & ante ſæcula creata ſum*. Et cum 70. Interpretibus Prouerb. 8. *Dominus, creauit me*; deindè probo ſecundum membrum ſcribens. Ad extra Sap.11. *Creauit orbem terrarum de materia informi*. Geneſ.5. *Maſculum, & fœminam creauit eos*, de luto nimirum, & coſta Hebr.9. *Tabernaculum non manu factum, ideſt non huius creationis? quæ creata dicuntur, quia producta ſunt de principio præexiſtente, & inexiſtente*. Hæc ibi ſcripſeram, in quibus relatiuum plurale *quæ* non refertur ad ſolum tabernaculum, ſed ad illa tria genera entium ad extra, ſcilicet terram hominem, tabernaculum, ideò non eſt ſolæciſmus in meis dictis.

Secundò, concluſio à me probanda eſt iſta. Creatio ſcripturalis extenditur ad extra in creaturis. Probatio eſt ex tribus diuinæ ſcripturæ libris de corporibus naturalibus, & artificialibus, de naturalibus ſimplicibus, ac mixtis, inanimatis, ac animatis, & in fine ponuntur tres termini, *quæ entia ad extra*, & eſt ſubiectum concluſionis: *creata* & eſt prædicatum concluſionis. Medius terminus indicatur per particulam cauſalem, *quia producta ſunt de* principio *exiſtente*, & *inexiſtente*, & reſoluitur in formam hoc pacto.

Ad quæcumque extenditur definitio creationis iſta in concreto, *eſſe productum* de principio præexiſtente, & inexiſtente: ad ea extenditur in concreto creatio definita, à qua talia dicantur eſſe creata.

Sed ad hæc entia ad extra extenditur definitio dicta creationis. Ergo & ad extra extenditur creatio, à qua creata dicuntur. Sed bre-

uissimè per inesse fit resolutio iuxta regulas prioristicas, & posterioristicas sic. *creatum* esse inest *producto* sic. Productum sic inest ad extra, ergo & *creatum* inest ad extra, quare & creatio.

Bald. Video ita esse, vt dicis, ac proinde Termaximum non sibi constare. Quoniam superius pag.21.lin.12. per ista verba ex tuo libro lecta dicit à te probari maiorem, idest definitionem creationis theologicè talem: Creatio est productio ex principio præsupposito & permanente in re producta. Nunc in pag.28. lin.11. asserit te probare conclusionem, filius Dei ad intra est creatus theologicè, quæ duæ conclusiones sunt valdè diuersæ. Reuera tamen in hisce dictis, *Tabernaculum non manufactum &c.* neutram ex dictis conclusionibus probas, sed istam. Datur creatio theologica ad extra.

Matth. Itaque Licetus errat in conclusione, errat in probatione. Errat in conclusione, quoniam mea conclusio est. Creatio theologica extenditur ad extra in creaturis. Licetus imponit mihi conclusionem alienissimam hanc.

" Dei filius ad intra est creatus theologicè. Ego loquor de creaturis, ille me exponit de filio Dei. Ego loquor de creatione ad extra, ille me applicat ad creationem ad intra. Omnia peruertit.

Errat in probatione, quia format sine vlla regula syllogismum informem,& in mea probatione sunt tres sacræ authoritates. Sed ille callidè ommisit duas. Et quæ dicta sunt de creaturis dumtaxat, vt quilibet lector verax agnoscit, Licetus applicat ad filium Dei creatorem omnium ad extra. Ad quem, nec per vigiliam, nec per somnum, immò nec per somnium transtuli tres istas authoritates. Licetus autem censuit lectores fore tàm stupidos, tàm stolidos,tàm nullius frugis,vt sibi mentienti essent plus credituri,quàm dictis meis, à te, Balde, relatis.

Bald. Piget, & pudet talia recognoscere; dum enim comparo tua per me scripta in lib. de 7. quæsitis ad pag.8. & 9. ex vna parte: ex altera parte secundam hanc rationem à Liceto formatam; planè video,te hanc rationem non fecisse,& falsò imponi tibi tàm ipsam rationem, quàm omnia vitia,quę in ipsa accusantur.

Matth. Verè dictis. Propterea retentis meis dictis; & rationem, & vitia rationis à Liceto commissa, Liceto relinquo; Igitur hæc ratio non meretur responsionem,sed detestationem,

Obseruatio octuagesimanona.

Bald. VIs transeamus ad aliam pag.

Matth. In pag.29. lin.10.scribit Licetus.

" Diuus autem Paulus abutitur nomine creationis in ampliore minusque

nuſque propria ſignificatione, metaphoricè loquens dum ait. *Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, ideſt huius creationis*: quale fuit hebręorum tabernaculum olim conſtructum.,,

Bald. Quid hic habes conſideratu dignum?

Matth. Duos errores. Vnus eſt citationis falſæ, alter expoſitionis non veræ. In citatione errat ſummoperè, attribuens Diuo Paulo contradictorium dicti Paulini. Diuus Paulus ait: *ideſt non huius creationis*: Licetus abraſit negatiuam particulam *Non*, & Paulum negantem nobis offert affirmantem, quæ maior falſitas incitando eſſe poteſt, quàm pro vno contradictorio alterum contradictorium ſubſtituere?

Bald. Non crederem, niſi meis oculis legerem tantum nefas.

Matth. In expoſitione quanta cum irreuerentia Dei authoritatem per Apoſtolum loquentis tractat. Tres defectus impingit, abuſum nominis, minus propriam ſignificationem, metaphoricam loquutionem. Secunda ſpecies æquiuocationis eſt pro voce propriè accepta, metaphoricè proponere, quod in Apoſtolo diſputante contra Iudæos non eſt facilè aſſerendum. Atque ex antecedentibus, & conſequentibus verbis propriè acceptis, nec æquiuocatio, nec improprietas, nec abuſus Apoſtolo eſt tribuendus.

Bald. Si Apoſtolicus vſus iſtius vocis *creatio* eſt abuſus, eſt æquiuocus vſus, eſt improprius vſus: vnde nam accipiemus vſum proprium, legitimum, vniuocum iſtius vocis *creatio*: quæ ſolum in iſto loco ſcripturæ diuinæ reperitur? In quo tabernaculum manufactum, factum eſt ex oblationibus hebræorum. Exodi 23. & dicitur eſse huius creationis ad differentiam tabernaculi cęleſtis perfectioris, quod à ſolo Deo omnipotente creatum, non manufactum eſt.

Matth. Accipiet Licetus proprietatem vocis *creatio* à Sabellio & Ario, definientibus, quòd *creatum* eſt factum ex nihilo. Sicut antiquitus D. Auguſtinus diſputans extra ſcripturam (prout poſtulauerat. Felicianus Arianus diſputationem fieri,) tunc vt in tom.6. lib. contra Felician. c.7. cart.252. E dedit definitionem creationis, quam Arianus ille eſſet conceſſurus; Et illa ſignificatione creationis vſus, conuicit Filium Dei non eſse creatum. Quanquam alijs in locis cum ſcriptura aliter deſcribat creationem. Sic Licetus abſque neceſsitate accipiet proprietatem ab Ario: quod non fecit Auguſtinus niſi ex neceſſitate diſputandi. Ex contemptu de Paulo, contemptum memini de S. Thoma, de S. Hilario de concilio Orientali dicentibus, Filium creatum memini, quàm contemptim dixerit dicens, illum creationis modum eſſe æquiuocè penitus, abuſiuèque ſumptum. Rurſus modum, quo S. Auguſtinus, & S. Cyrillus, immo & ſacra ſcriptura loquitur per vocabulum creationis, conculcat dicens, illam ſignificationem cunctarum *Improprijſſimam*, &

Alie-

Alienissimam creationum differentiam. Vtinam Licetus daret nobis aliquam regulam è sacris litteris, qua possemus iudicare significationes propriam, & impropriam creationis, sine recursu ad hæreticos. Etenim Scotus in 4. d.8. q.3. T. V. docet. Aliter sæpe accipi terminos & propositiones ex determinatione disputantium, aliter accipi ex virtute, & rigore sermonis. Hoc modo Patres, qui aduersus Arianos disputarunt, vsurpant vocem *creatio* pro factione ex nihilo, vt negarent, creatum esse Filium in eo significato, in quo Ariani affirmabant, filium esse factum, & creatum. Monuere tamen ijdem Patres oportunè, non vbique, non semper in scriptura creationem accipi in tali significatione vt Athanasius sermone 3. contra Arianos. Cyrillus 5. Thesauri cap.4. Augustinus de moribus Manichæorum cap.7. & in 1. contra Aduers. legis cap.23. vt in responsiua mea dixi ad pag.100.

Obseruatio nonagesima.

Bald. TRansgrediamur hæc vitia secundæ rationis non tuæ, sed Termaximi, quæ tamen vitia diluuntur per dicta ad primam rationem. Transgrediamur itaque ad pag.30. lin.6. & conuitia missa faciamus sicut & vitia.

Matth. Lege igitur pag.30. lin.6.

Bald. " Iam videamus alias duas rationes de creatione Verbi diuini ad intra, quas opinio noua communes habet iam cum Arianis. „

Matth. Plura falso dicit de me. Primum me fecisse alias duas rationes de creatione Verbi diuini. Vnam tantùm feci, tres Licetus affinxit alias. Secundum; iam dixi me non attribuisse particulam *ad intra* Verbo diuino, quamuis enim vera sit, à me dicta non est. Tertiò dicit, meam opinionem nouam, quæ antiquissima est, vt probaui. Et quantum ad veritatem significatam, quòd *Filius sit productus ex substantia Patris interna Filio, & non sit factus ex nihilo*, mea sententia est ab æterno, & in æternum vera. Quantum ad vocem *creauit* attributam filio à temporibus Salomonis, & Eccli. attributa est ante duo annorum millia.

Quartò affirmat has duas rationes mihi esse communes cum Arianis. Quod falsum est & fallaciter mihi impositum, vt iam videbimus. Perge legendo.

Bald. Pag.30. lin.9. "Earum vnam desumit ex ipso Salomone dicens. Et cum septuaginta Interpretibus Prouerb.8. Dominus creauit me principium viarum suarum: vt est apud S. Cyrillum 5. Thesauri cap.1. & 4. Quoniam Filius Dei non ex nihilo, sed ex substantia Dei Patris præsupposita, & inexistente ipsi Filio productus est, idcirco, & dicitur creatus. „

Matth.

Matth. Callida pietas Liceti non poteſt non in fide referre mea dicta. Mutilauit immediatè præcedentia, ne poſſent intelligi, quæ reſcripſit: atque vt poſſint ab ipſo Liceto in malum ſenſum transuerti.

Bald. Quid mutilauit?

Matth. Iſta. "Extenditurque creatio, & *ad intra* in Deo, & *ad extra* in creaturis. Ad intra. Sapientia primogenita ante omnem creaturam Eccli: 24. de ſe loquitur. *Ab initio, & ante ſæcula creata ſum.* Et cum 70. Interpretibus Prouerb. 8. *Dominus creauit me principium viarum ſuarum.* „ Ex iſtis nunc lectis conſtat meam concluſionem eſse. *Creationem ſcripturalem extendi ad intra in Deo:* probationem concluſionis eſse per duas ſcripturas de ſapientia diuina genita, quæ in Eccl. dicitur creata abſolutè, & de ſecundo adiecente: in Prouerb. 8. dicitur creata cum addito. *Creata ſum principium*, & de tertio adiacente. Quia vero nihil exiſtens in Deo ad intra poteſt eſse nihil, aut ex nihilo, cum Deus ſit neceſse eſse: ſequitur, quod ſapientia creata in Deo ad intra, non eſt creata ex nihilo, ſed ex aliquo. Item quia nihil, quod ſit in Deo ad intra, poteſt eſſe factum; ſed tamen aliquid poteſt eſse productum, ideò ſapientia genita, quę Deus eſt, dum dicitur eſse creata, non poteſt dici eſſe facta de nihilo, ſed ſolum poteſt dici producta ex aliquo. Habes meam concluſionem, habes probationem.

Licetus errat in concluſione. Fingit enim hanc eſſe concluſionem. *Filius Dei dicitur creatus Theologicè.* Errat in probatione, quia duas iſtas authoritates, quæ probant dari creationem ad intra, contorquet præter meam intentionem ad probandum, quòd Filius ſit creatus. Callidè igitur mutilauit verba præcedentia, ne poſſet intelligi à lectore mea concluſio intenta: ne poſſet intelligi intentio probationis meæ.

Conſidera inſuper quæ ſubiuncta ſunt, quaſi nouo principio facto in particula cauſali ſic. *Quoniam filius Dei non ex nihilo.* Vbi pono enthymema probans creationem Theologicè ſumptam in genere, applicari poſſe ad Filium Dei: vt ſcilicet poſt probatam concluſionem de vna ſpecie creationis ſcripturalis, nempe *creationis ad intra*: & ante probationem alterius ſpeciei, videlicet *creationis ad extra*: in medio creationem in communi applicarem ad Filium. Licetus ad peruertendum ordinem cum ſecunda probatione ex Prouerb. 8. coniungit concluſionem enthymematis, quæ à me nullo modo eſt coniuncta, videtur ne ſatis callidus?

Bald. Hoc nihil officit tuæ intentioni, quia per ſapientiam genitam intelligis Filium.

Matth. Officit, quia tranſuertit intentionem meæ concluſionis & probationis. Officit in re logica, quia errans in concluſione, non poteſt reſoluere concluſionem in ſua principia, ſiue ſecundum formam, ſiue ſecundum materiam. Propter hoc Licetus in ſuis ratio-

nibus

tribus formandis tot vitia commisit, quia non benè resoluit.
Officit in re theologica, quia aliqui Patrum per sapientiam in prouerb. creatam exponunt Spiritum sanctum, vt exposuit S. Irenæus lib.4. aduersus hæreses cap.37. ac Tertullianus contra Hermogenem. Aliqui exponunt de filio, vt S. Iustinus de veritate christianę religionis tom.2.car.258.& S. Cyprianus lib.2.ad Quirinum contra Iudæos cap.1. Nec erat locus determinandi in breuissimo meo transcursu. Cũ igitur possit textus prou.iuxta Patres bifariam intelligi in Deo *ad intra*, non debuit Licetus meo nomine determinare, quod ego non determinaui: neque debuit dicere, meam conclusionem esse illam, quæ verè non est.

Obseruatio nonagesimaprima.

Matth. SEd quæso, Balde, consideremus ordinem à me seruatum, in verbis à te relatis, quæ continentur in libro de 7. Quæsitis pag.8. & 9. & comparemus cum inordinatione à Liceto inducta ad perturbandum omnia.

Bald. Libenter: & ne fiat confusio distinguamus omnia per particulas. Incipiam itaque.

1 Creatio theologicè est productio entis, ex aliquo principio præsupposito, & interno ipsi producto.

2 Extenditurque creatio, & ad intra in Deo, & ad extra in creaturis.

3 Ad intra. Sapientia primogenita ante omnem creaturam Eccles. 24. de se loquitur, Ab initio & ante secula creata sum. & cum 70. interpretibus Prouerb. 7. Dominus creauit me principium viarum suarum: vt est apud Cyrillum 5. Thesauri cap.11. & 4.

4 Quoniam filius Dei non ex nihilo, sed ex substantia Patris presupposita, & inexistente ipsi filio productus est; idcirco & dicitur creatus,

5 Ad extra Sap.11. Non enim erat impotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum de materia informi. Genes.5. Masculum & fœminam creauit eos, de luto nimirum & costa. Hebr.9. Tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis, quæ creata dicuntur, quia producta sunt de principio præexistente, & inexistente.

6 Creatio scholasticè est factio alicuius entis ex nihilo sui. Genus vero creationis in hoc sensu est factio, quæ distinguitur in factionem ex aliquo, & factionem ex nihilo, &c.

Matth. Omnia ista perturbat Licetus, primo loco voluit formare enthymema in 4. §.collocatum, sed miscuit §. primum, qui non erat miscendus. Sed iuxta mandatum Aristotelis & veram formatio-

nem

nem syllogismi in prima figura, conuersa maioris erat assumenda. Vt definitio, seu ratio primi extremi sit subiectum in maiori propositione, prædicatum sit ipsum definitum; vti tonitruus per extinctionem ignis, tamquam per medium demonstretur de nube. Sic per productum ex aliquo, tanquam per medium, *creatum* theologicè ostendatur de Filio.

2 Quia ad probandam definitionem in 1.§. positam, distinxi. Creationem in duas quasi species, scilicet ad intra, & ad extra, & in 3. §. probaui creationem ad intra per scripturas. Licetus accepit §. 5. & scripturas 3.4. & 5. ad probandam definitionem in 1.§. positam; in qua re duo errata sunt, primum est supprimere 3.§. Secundum est exprimere· S .In quo agitur de creatione ad extra. Hoc fecit ad malum finem, vt definitionem creationis in communi coarctaret, quasi ex mea sententia ad creationem ad extra. Minorem propositionem autem faceret de productione ad intra, & consequenter me æquiuocationis accusaret.

3 Quintam authoritatem de tabernaculo non manufactum, quæ nullam habet conuenientiam cum filio Dei voluit coniungere cum §.4. vt me reprehenderet, quod in vna propositione sit sermo de productione ad intra in alia ad extra. Dixi autem nullam conuenientiam, quoad ordinem meæ scriptionis; nam quidquid dicat Licetus, substantia rerum artificiosarum, & verbum conueniunt in ratione producti, vel procedentis in communi.

4 Secundam authoritatem in §.3. ponit tertio loco vt non habeat connexionem cum prima authoritate, nec intelligatur esse ad probandam creationem ad intra, & connectit eam cum 4.§. cum quo non est connexa.

5 Authoritatem primam vltimo loco statuit, vt in mente Liceti nullus ordo, sed perpetua confusio sit ad mentes lectorum confundendas.

Bald. Non possum negare experientiam, totum ordinem à te seruatum perturbauit. Sed audiamus reliqua.

Obseruatio nonagesimasecunda.

Bald. PAg. 30. lin. 14. " Quam quidem rationem ex allato Prouerb. loco non aliter, quàm olim Arius format opinio noua. Dei filius nomine sapientiæ vocatus à Salomone sic in prouerbijs introducitur de semetipso loquens: Dominus creauit me principium viarum suarum, vt vertunt 70. & Cyrillus.

Ergo filius Dei ad intra verè, ac theologicè creatus est.

Matth. Primo falsissimè de me dicit, quòd formauerim rationem talem cum Ario.

2 Falsò dicit meo nomine *Cyrillus vertit*.
3 Iudæismus Liceti patefactus est. Attribuit enim Ario istam conclusionem *filius Dei ad intra verè, ac theologicè creatus est*. Hæc tria examinanda, sunt.

Incipiamus à tertio, quia maioris est dignitatis.

Catholici dicunt, filium Dei esse productum ad intra: & vocem creauit intelligunt de Patre, qui creauit & de Filio, qui creatus est. Vocem verò *creauit* exponunt S. Euaristus Papa *per genuit*, & per consequens *produxit*. S. Dionysius Papa per *præfecit*, velle infamare sensum catholicum tanquam conclusionem Arij ideò fit, vt *Christiani decepti negent filium esse productum ad intra* & affirment, esse rem productum ad extra. In qua re duæ sunt propositiones, Liceti; vna. In diuinis ad intra non est Filius, neque Spiritus sanctus: quia nihil productum est ad intra, imò dicere aliquid esse productum ad intra est hæresis Arij. Quare ex Liceto S. Thomas 1.p.q.27.art.1. & q.28.art.4. S. Bonauentura 1.d.19.num.19. & 20. S. Cyrillus Alex.lib.9. in Ioan. cap.38. & 12. Thesauri cap.15. sunt Ariani. Tenent enim processionem filij esse verè, & propriè processionem ad intra. Secunda propositio Liceti. Filius Dei est creatus ad extra, qui enim negat Filium esse productum in Deo ad intra, necessario debet concedere esse productum ad extra, quæ propositio verè est Ariana, & Iudaica, asserens, quòd Filius Dei non sit Deus, sed aliquid extra essentiam Dei. Hanc autem esse Arianorum propositionem, supra probatum.

Obseruatio nonagesimatertia.

Matth. SEcundo loco attribuit mihi, vt vertunt 70. & Cyrillus. Quod 70. verterint, est verum. Quod Cyrillus, non est verum, sed Cyrillus explicator diuinæ scripturæ eximius vsus est versione 70. Interpretum locis citatis.

Bald. Caue tibi. Nam in pag.31. Scribit Termaximus. " Nec ommittenda falsa citatio versionis 70. qui non verterunt *creauit*, sed condidit, vt infra latius ostendetur." (Sic reprehendit in pag.40. lin.3. pag.171. lin.19.) Citat in margine cap.19. Sed in cap.20. car.188. Iterum damnat te falsæ citationis scribens.

" Sed ommittens vertisse 70. secus, Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua, vt habet editio Veneta Pinelli sub anno 1609. per Fr. Fortunatum Fanensem: & Vulgata legat. Dominus possedit me in initio viarum suarum. Et Pagninus ex hebræo transferat, Dominus possedit me princ pium viæ suæ, quia tamen apud plerosque sanctos Patres assumitur pro synonymo *creauit*, & præcipuè apud sanctum Cyrillum qui (secus ac ponit opinio

opinio noua) non sequutus versionem 70. secus habentium, sed ex mente propria secundum interpretationem Trapezuntij, non solum, sed etiam Vulcanij legis, *creauit* sua lingua ponens vocem, ἔκτισε, in ista sententia κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ: quæ vertitur ab omnibus vnanimiter. *Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua*, nulla prorsus habita relatione aduersionem 70. quam aliter se habere vidimus: demus disputationi versionem LXX. habere *creauit*. »

Matth. Hæc omnia dicta sunt ex nimia fiducia decernendi. Septuaginta duo Interpretes vetus testamentum transtulerunt ex Hæbræo in Græcum idioma: prout S. Augustinus testatur in 2. de doctrina Christiana cap. 15. Sed Baronius in tom. 2. Anno Domini, 231. *à num.* 10. copiosissimè, & grauissimis authoribus historiam istius translationis narrat. Illa translatione vsi sunt Apostoli teste D. Irenæo lib. 2. cap. 2. in quem locum legatur doctissimus Feuardentius eadem versione 70. Interpretum semper vsa est, hodieque vtitur Ecclesia Græca: & Ecclesia latina vsa est vsque ad nouam translationem Hieronymi: imò & posterius, iuxta D. Gregor. in fine decretoriæ Moralium. Igitur 72. Interpretes neque scripserunt vocem *condidit*, neque *creauit*, quæ voces latinæ sunt: sed scripserunt Græcè κύριος ἔκτισέ με. Legat Licetus, si vult, Biblia sacra Græcè, & videbit. *Condidit* autem vel *creauit* Interpretes latini posuerunt, prout melius eis est visum. Sed Sanctus Hilarius in libro de Synodis ad Canon. 5. transfert: *si quis condidit vel creauit*, duabus vocibus latinis vni voci græcæ redditis. Fuit autem Hilarius Cyrillo antiquior. Athanasius quoque de decretis Nicenis legebat ἔκτισε & S. Dionysius Papa cum Concilio Romano ἔκτισε legebat, vt patet ex decreto citato ab Athanasio de decretis Nicenis. Origenes quoque lib. 1. de principijs cap. 2. & eius præceptor Clemens Alex. in oratione adhortatoria ad gentes pag. 68. ἔκτισε legebant: non à Cyrillo, pluribus centurijs annorum posteriore, sed ab Septuaginta Interpretibus, à quibus & S. Iustinus & S. Ignatius, & ipsi Apostoli legebant ἔκτισε. Quid ergo venerit in mentem Liceti, vt Cyrillum authorem istius versionis faceret, nescio explicare scripturam. Cyrilli fuit: vertere ex Hebræo in Græcum Cyrilli opus non fuit. Lege historiam de Cyrillo in apparatu Posseuini.

Historia 70. Legatur in Iacob. Gordon. contra ver. lib. 1 cap. 11. Bellarm. de verbo Dei c. 6. col. 79. Bellar. li. 1 de Xpo c. 18. ex 70. citat Salazar in 8. Prouerb. vers. 2[illegible]. ex 70. Bonart. in E[illegible]li. car. [illegible] ex 70 Lapid. in prouer. 8 ex 70. Feuarden. i[illegible] Iren. li. 4 c. 36 car. 374. ex 70. S. Iren. lib. 4. c. 36 legit recte.

Cornelius à lapide in caput 8. Prouerb. tribuit septuaginta Interpretibus hanc lectionem. Sed ex carta 177. col. 2. A. rescribo versiones dicti, *Dominus possedit me*.

1 «Sic & Kald. Dominus, inquit, Beranni, idest creauit me.
2 Et Septuag. Dominus ἔκτισε idest condidit, vel creauit me initium viarum suarum in opera sua.
3 Syrus, Dominus creauit me in principio creaturarum suarum.

4 Arabicus, Dominus creauit me in principio viarum suarum in operibus suis hactenus Lapidius.„

Ex comparatione istarum versionum apparet antiquum textum Salomonis habuisse *Dominus creauit*, idest chonani per Caph. Non Chanani per Choph. Quare,& legendum fuisse *creauit* cum septuaginta, & Chald. qui Christum precessere & cum Syro, atque Arabico interprete. In Biblijs græco latinis, p.2. Basileæ 1550. pagin. 1014. latinè est Dominus condidit me. Græcè κύριος ἔκτισέ με.

Obseruatio nonagesimaquarta.

Matth. Tandem ad primum redeamus. Asserit Licetus me formauisse rationem cum Ario communem. Qua in re necesse est considerare, & verba mea, per Licetum citata, & rationem formatam à Liceto, vt ex comparatione horum falsitas Liceti constet. Citat verba mea ex libro Defensionis pag.34.

“Et cum 70. Interpretibus Prouerb.8. Dominus creauit me principium viarum suarum, vt est apud S. Cyrillum 5. Thesauri c.1.& 4. Quoniam Filius Dei non ex nihilo,sed ex substantia Dei Patris presupposita, & inexistente ipsi Filio productus est: idcirco, & dicitur creatus.„

Illa conclusio, Filius Dei dicitur creatus, idest productus ex aliquo, probata est in 4. particula, & incipit probatio in coniunctione rationali, seu causali; *quoniam Filius Dei, &c.*

Bald. Cur potius principium facis in particula causali, quàm in §.3. præcedente?

Matth. Tanta est distinctio illius particulæ, *quoniam*, vt Aristoteli sufficiat ad incipiendum nouum librum, vt 1. phys. *Quoniam cognoscere, aut scire contingit: &c.* Sed videamus formationem à Liceto constructam meo nomine.

“Dei Filius in Prouerb. introducitur de semetipso loquens, Dominus creauit me principium viarum suarum.

Ergo Filius Dei ad intra verè, ac theologicè creatus est.

Aduertis, Balde, saltum? Incipit antecedens in authoritate *Dominus creauit me*. Saltat totum argumentum meum, & accipit conclusionem solam, *Filius dicitur creatus*. Conclusionem, quæ sequitur ex immediato antecedente contento ex §.4. voluit coniungere cum authoritate §.3. In quo prima fraus fuit, mutilare primam partem §.3. in qua innotescit intentio mea probandi *creationem ad intra* per authoritatem Prouerb.8. Sed nihil ibi de filio. Secunda fraus totum intermedium argumenti saltare, vt conclusio argumenti videretur coniuncta cum authoritate Prouerb. Accedit tertia fraus, qua conclusionem meam vitiat, addendo particu-

lam

lam *ad intra:* quæ neque in meo argumento, neque in conclusione adeſt.

Clariſſimè in confutatione, quam ſcriptam dedi Liceto (quæ ab eo perperam inſcripta eſt *ſecunda Apologia*) ſcripſi, hanc authoritatem. Illa confutatio non poteſt à me variari; eſt enim ſubſcripta ſex Theologorum atteſtatione. Ego ad refutandam calumniam Liceti de hoc argumento reſcribo ſequentia.

"S. Donyſius Epiſcopus Romanus, referente S. Athanaſio de decretis Nicenæ fidei, in 1. tomo Athanaſij ex editione Pariſienſi anno 1627. ad pag. 276. "Cognoſcentes, quæ abſurditates naſcantur ex eo, ſi Filius opus aliquod, & factitium quiddam nominetur, quas minimè videntur animaduertere, qui hac opinione ducuntur, ac propterea certo quoddam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces: *Dominus creauit me in initio viarum ſuarum*, quàm ſacræ, & propheticæ ſcripturæ intelligant. Non enim ſimplex eſt, & vna ſignificatio, vt ſcitis huius verbi ἔκτισε. Hic enim ἔκτισε intelligendum non pro fecit, ſed præfecit operibus ſuis, ſed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illud ἔκτισε, ita accipiat tanquam ſi dixiſſet *fecit* me. Differunt enim facere, & ἔκτισε. Hinc illud. Nonne ipſe hic Pater tuus poſſedit te, & fecit te, & creauit te."

In qua Summi Pontificis authoritate tria obſeruanda ſunt. Primum, quòd facere diſtinguitur ab ipſo creare, vt Sanctus Auguſtinus quoque dixit, aſſignando propria ſignificata iſtarum vocum. Secundum, quod Verbum non dicitur factum, vel factitium, ſed tamen dicitur creatum, vt Verbum ἔκτισε ſignificat *creauit* quia præfectus eſt operibus Dei faciendis, ſicuti quando magiſtratus creantur, operibus Reipub. præficiuntur. Tertium, quod ſi à verbo *creauit* auferas Verbum *fecit*. Iam Pontifex concedit verbum *creauit* de Filio Dei."

Manifeſtum eſt me non concluſiſſe Dominus creauit me principium ergo *creauit* abſolutè, ſed dixiſſe ergo *præfecit operibus:* Idem præſtiti afferendo locum S. Cyrilli Alexandrini, atque ex meis animaduerſionibus hauſit Licetus has impugnationes, quas nec obſeruaſſet quidem.

2 Cum offenſoribus meis nulla eſt facta diſcuſsio de termino, *ad quem* creationis: nec à me, vel ab eis actum eſt de termino creationis, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Sed principalis diſcuſſio eſt de principio *ex quo* videlicet, an ſolum daretur creatio *ex nihilo*, vt illi prætendebant: an danda etiam ſit creatio *ex aliquo*. Actum eſt quoque de genere creationis, quod eſt *factio* vel *productio*; ſed multò minus: quam ob rem nec feci argumentum mihi impoſitum à Liceto, nec habui occaſionem faciendi.

3 In Concilio Orientali apud Hilarium 5. Canone decretum eſt ſub ana-

anathemate, vt omnes dicerent de Filio intelligendum esse *Dominus creauit me. Dominus genuit me*. Sed neque in Canone, neque in expositione Canonis hæc subtilitas Liceti posita est. Vnde sicut concilium, sic Hilarius, & Thomas, sequacesque eorum concedunt absolutè Filium esse creatum, & sensum ipsius dicti explicant. Sed animaduersio circa vocem *principium viarum* ab eis non est scripta; igitur accusatio Liceti contra me, est contra concilium, & Sanctos istos.

4 In Concilio Apostolorum, vt in 5. Constitut. Apostol. cap. vltimo ex ista authoritate Dominus *creauit me principium* colligunt Apostoli, Christum esse Deum verbum ministrantem Deo, eidemque Patri in rerum omnium creatione. De creatione cum hoc addito *principium* operum, ipsi non colligunt, sed colligunt personam Christi esse Deum, esse Verbum, esse cooperatricem Patri in omnium creatione. Sed esse Deum, & esse verbum spectant ad esse simpliciter ipsius personæ Christi. Itaque hæc impugnatio Liceti-ca etiam argumentum Apostolorum improbat. Vt autem agnoscant omnes Licetum vim facere, in particula *principium*, quæ vim non habet multam; recolo in concilio Orientali nullam vim fieri in ista voce *principium* viarum, sed absolutè determinari, vt de filio intelligamus dicta, *Dominus creauit* me, & *Dominus genuit me*. Ita tamen vt non deprimamus vocabulum *generationis*, quasi nihil significet, nisi *creationem*. Preterea S. Dionysius Papa cum concilio Romano legit *Dominus creauit* me *in Initio viarum* suarum, Vulgata legit Dominus *possedit me in Initio viarum suarum*. S. Hieronymus in epistola ad Cyprianum, quæ est 139. Versionem græcam 72. Sic vertit Dominus creauit me *in Initio viarum*; ex hebræo vertit *Dominus possedit me Initium viarum*, vnde apparet posse legi *principium*, siue Initium, & *in Initio*; atque hæc lectio *in Initio* videtur præferenda, tùm quia Vulgata sic habet, tùm quia concilium Romanum sub S. Dionysio hanc lectionem approbauit. Vnde modicum quid lucrari potest Licetus ex verbo ambiguo.

Obseruatio nonagesimaquinta.

Bald. PAg. 30. lin. 18. " Dominus creauit me principium viarum suarum &c. Ergo filius Dei ad intra verè ac theologicè creatus est. " Arius quidem putabat ex nihilo; contra noua opinio ex substantia Patris præsupposita & inexistente.

Matth. Ecce tribuit Ario conclusionem istam: Filius Dei ad intra verè, ac theologicè creatus est; sed ne faciat vim sophysticè in vocabulo *creatio*, pone loco nominis definitionem. Tribuit Ario istam conclusionem, Filius Dei est productus ex aliquo ad intra. At ista conclusio est catholica fides; quam vituperat titulo Arianæ fidei,

dei, ſcilicet vt iudaiſmum nouellum, inducat, vt ſupra in obſer. 98.

Patet inſuper, quia Licetus vult mihi contradicere. & contradicit. At ego aſſero, Filium Dei eſſe productum ex aliquo, ideſt ex ſubſtantia Patris: Ergo Licetus dicens meam propoſitionem eſſe Arianam, tenet cum Iudæis negantibus in Deo ad intra aliquid eſſe productum, ſiue dicas Filium, ſiue Spiritum ſanctum, ſiue quiduis aliud.

Secundò loco in iſtis Liceti verbis obſerua, quòd ait. Arius quidem putabat *ex nihilo* ſcilicet *creatum*, contra noua opinio ex ſubſtantia Patris præſuppoſita, & inexiſtente. Conſentit in pag. 21. lin. 15. Scribens. " Ergo de ſententia Salomonis Pater creauit Filium licet Arius de alio genere creationis tractauerit ab eo, quod comminiſcitur opinio noua." Quæ dicta Liceti in iſto loco contradicunt directè dictis in pag. 18. lin. 31.

Dixerat me prius ſenſiſſe cum concilio Niceno. Sequitur de me. " Eodem ferme tempore contrariam prorſus opinionem induit animo de creatione Filij Dei ad intra communicans omnino verbis cum Ario, ſtatuens verbum ad intra creatum eſſe. Ergo ſemel aſſerit me communicare omnino verbis cum Ario: ſed in pag. 30. & 31. affirmat Arium poſuiſſe creatum ex nihilo me poſuiſſe creatum eſſe filium de ſubſtantia Patris: quæ duæ creationes genere differunt. Si Ergo creatio Arij, & creatio à me allata differunt toto genere: quomodo communico omnino verbis cum Ario? Amplius ſi antea cum concilio Niceno dicebam, Filium eſſe productum de ſubſtantia Patris, ſicut ex dixi in 1. Sent. diſt. 5. Si etiam nunc dico in defenſione Filium eſſe productum ex ſubſtantia Patris præſuppoſita, & inexiſtente, pro vt in pag. 30. veritate conuictus dixit Licetus: quomodo mea ſententia eadem exiſtens, & prius in epitome & poſteritus in Defenſione Veſtigatiouum, eſt prorſus contraria Niceno Concilio? Licetus ſolum ſonum creationis impugnat, quod eſt alieniſſimum à demonſtratore Dialectico, & Sophyſtis proprijſſimum: nec aliud per apparentiam in me poteſt impugnare. Qua ratione etiam impugnat Patres, & Doctores in reſponſiua ad Baldum eodem ſono & voce vtentes. Sed in re Licetus eſt cõtrarius concilio Niceno, nam concilium Nicenum decreuit eſſe genitum ex ſubſtantia Patris, & Patri conſubſtantialem. Reiecit dicentes Filium eſſe de alia ſubſtantia; genitum eſſe infert productum eſſe, ſicut ſpecies infert ſuum genus. Quare Licetus dicens hanc propoſitionem, *filium dei ad intra eſſe productum de ſubſtantia Patris*, eſſe Arianam: eſt prorſus contrarius concilio Niceno in re & prorſus coniunctus cum Iudæis, Sabellianis, Arianis, qui omnes coniunguntur in iſtis duabus propoſitionibus *nihil productum eſt in Deo ad intra*, & *omne productum eſt extra Deum*.

Deni-

Denique, ex ista confessione Liceti in pag. 30. & 31. quatuor differentiæ me separant ab Ario. Prima Arius dicit filium esse creatum ex nihilo: Ego ex aliquo Arius. Filium esse de substantia alia à Patre, ego de substantia Patris Arius. Filium esse ad extra creatum. Ego ad intra, quia eadem substantia est interna in Patre & in Filio. Quarta, quoniam Arius dicit filium esse factum. Ego productum. Nam creatum esse apud Arium est esse factum de nihilo. Creatum esse apud scripturam & Patres est esse productum ex aliquo vt Eccli. 38. & 33. & 17.

Obseruatio nonagesimasexta.

Bald. SVbiungit Licetus pag. 30. lin. 22. "Sed vterque suæ rationis cardinem ex Prouerbijs habet hoc enthymema.

Dominus creauit Filium principium viarum suarum,
Ergo Dominus creauit Filium.
Vel hoc argumentum cathegoricum.
Qui Filium creauit principium viarum suarum, ipse absolutè creauit.
Sed Filius de semetipso dicit, Dominus creauit me principium viarum suarum.
Ergo Filius à Patre verè, ac propriè creatus est.

Matth. Vix credam ex tyronibus logicæ aliquem, paulò vigilantiorem, tàm ineptè formaturum syllogismum.

Bald. Quam ob rem hoc dicis?

Matth. Maior extremitas erat ista in maiore. *Ipsum absolutè creauit*, prædicatum verò conclusionis non est ipsa maior extremitas, sed prædicatum aliud. *Verè, & propriè creatus est*: quod prædicatum in neutra propositione est.

Medium in maiori propositione. *Qui filium creauit principium viarum suarum.* In minore pro medio termino est: *De semetipso dicit: Dominus creauit me principium viarum suarum.* Non est vnus terminus, sed duo termini sunt.

Minor extremitas in minore propositione est *Filius*, in conclusione. *Filius à Patre*: rectè igitur numerando, syllogismus est in quinque terminis, vel potius sex, quia *Pater* est in conclusione, non est in propositionibus. Syllogismus non est in figura, non est in modo, nec habet vllam propositionem vniuersalem, eant nunc logici Iuuenes ad Licetum, si probè formare syllogismum volunt.

Bald. Ita format, quia non potest melius formare.

Matth. Non à Liceto. Verum cum illud argumentum non fecerim siue per enthymema, siue per syllogismum, non moror.

Bald. "Certe inquit Termaximus, minus onerosa videtur ista ratio duobus antecedentibus, quòd vnicum obtineat vitium formæ, quo

paralogizans progreditur à coniugatis ad diuisa, siue à secundum quid ad simpliciter: ex antecedente verò, male colligens falsam conclusionem.„

Matth. Nota istud antecedens enthymematis Liceti, & nota consequens, nam durius erit nobis illius examen, dum dicit ex vero antecedente colligi conclusionem falsam. Nunc lauda peritiam logicæ in Liceto; confundit locum à coniugatis, qui est frequentissimus apud Aristotelem, 2. Topicorum, loco 29. 3. Top. loco. 50. 4. Top. loco 41. in 5. Top. loco 74. in 7. Top. loco 25. & 28. est enim probatus valdè inter dialecticos. Confundit, inquam cum loco sophistico à *coniunctis ad diuisa*, siuè à secundum quid ad simpliciter. Tam est versatus in logica, vt nesciat distinguere inter locum à coniugatis, & sophisma à coniunctis.

Bald. Hoc erratum est. Permitte, dum aspicio, an sit inter errata correctum.

Matth. Aspice.

Bald. est error non correctus.

Matth. Non solum non est correctus, sed est iteratus. Nam in cap. 20. Epistolæ istius longè diffusissimè, hæc tertia ratio contra me conficta, tractatur; & eadem, quæ hic sunt, repetuntur cum additione aliqua sophysmatum. Ergo in pag. 189. scribit ex hoc loco deducens Arius, & opinio noua Filium Dei propriè creatum à Patre, quantum ad esse, paralogismum apertè struit à *coniugatis ad diuisa*, siuè à secundum quid ad simpliciter. Aspicis errorem logicæ iteratum. Aspice errorem theologiæ quoque iteratum. Etenim coniungit Arium, & me in hoc dicto. *Filium Dei propriè creatum à Patre quantum ad esse*. Coniungit in vocabulis *propriè creatum*. Sed Paulò ante dicebat, Arium loqui de vno genere creationis, me de alio: ergo falsum dicit in eadem proprietate vocabuli me conuenire, sicut & falsum est me tale enthymema fecisse. Talia enthymemata, vel syllogismi oriuntur ex officina logica Liceti, non mea.

Bald. Nunc tractemus de antecedente, & consequente. Antecedens est. *Dominus creauit Filium principium viarum suarum*. Consequens est. *Dominus creauit Filium*. Iudicio Termaximi antecedens est verum, consequens est falsum, & Arianum.

Matth. Antecedens est verum, sed consequens non est falsum. Antecedens in scriptura est: *Dominus creauit me principium viarum suarum.* Consequens in scriptura est, *Dominus creauit me*, & de eodem Filio Dei, in Eccli. 24. Ita S. Euaristus locum Eccli. *Qui creauit me*, exposuit, vt tu ipse in tua epistola animaduertis, & in responsiua mea dictũ est pag. 59. & 60. Impiè igitur Licetus istud consequens. *Dominus creauit me*. Dicit esse cõclusionẽ falsam, hæreticam, Arianã. Tunc enim scriptura Eccli. quam sapientia genita profert, scilicet.

Qui creauit me, falsa, hæretica, Ariana; Sed quid tacens tàm profunde cogitas.

Bald. Cogito etiam, atque etiam tua dicta. Quippè si Termaximus iudicat istam conclusionem. *Dominus creauit me*, esse Arij; quæ in Scriptura est Eccli. 24. Iam propositio scripturæ hæretica est. Ego verò Libentius diem obirem, quàm rem tàm nefariam assererem.

Matth. Si Licetus meas propositiones damnat, vt falsas, & Arianas: quanquam hæc sit grauissima iniuria minor est ea, qua ipsam propositionem sacram *Qui creauit* me, damnat vt falsam, & Arianam. Propositio sacræ scripturæ est concedenda à quolibet christiano tanquam simpliciter vera, & simpliciter verax, siuè à nobis intelligatur; siuè secus.

Obseruatio nonagesimaseptima.

Bald. ANtecedens est sacra scriptura istud scilicet, *Dominus creauit me principium viarum* suarum ex Prouerb.8. Consequens est sacra scriptura istud, *qui creauit* me Eccli.24. quorum antecedens à D.Dionysio Papa declaratum est de filio Dei: consequens declaratũ à S. Euaristo Papa. Quam ob rem vtrumque plena animi fiducia dicendũ est esse verum: præsertim cum intelligentia à Summo Pontifice declarata.

Matth. At Licetus aliter indicat, sicut ostendit scribens pag. 31. lin.3. " Verbum factum est caro, Ergo verbum factum est. Vera est illa propositio euangelistæ coniungantis factum, & caro in verbo, dicentisque, verbum caro factum est. *Carnem coniungentis* dicere oportuit falsa prorsus est hæretici conclusio, colligentis inde per separationem carnis impiam blasphemiam, verbum factum est. Non aliter peccat Arius & opinio noua negligens dialecticè canones, dum ex eo, quod Salomon ait, Dominus creauit filium principium viarum suarum, vnanimes colligunt, Ergo de sententia Salomonis Pater creauit filium „ Vides simili iudicium esse factum à Liceto, de consequentia, & consequente ex euangelio, & ex prouerbijs. Vides etiam, quàm falsò ponat me vnanimem cum Ario in tali consequentia, & consequente. Hanc eamdem ex Euangelio rationem facit pag.189.

Bald. Optauissem à Termaximo istos logicæ canones, vt iudicare possem, an in istis sophysmatibus seruentur, nec ne.

Matth. Ostendit Licetus, se diligentem in canonibus logicis, sed verè non est talis. In cap.20. huius epistolæ format multos paralogismos, qui nullum format syllogismum pag.189. de Ouidio de Augustino pag. eadem 189. & pag.200. de verbo repetit. De Aristotele

tele & pag.201. de collegio theologorum. Profectò Aristoteles in 2. Elencorum c.3. ait « Rectam solutionem esse manifestationem falsi syllogismi, ob quamcunque interrogationem accidat falsum. « Non ergo sufficit dicere, est argumentum falsum, sed oportet manifestare causam, propter quam est falsum. Istud enthymema, *Verbum factum est caro*. Ergo *verbum factum est*. Est enthymema falsum, sicut, & alij à Liceto formati. Illud autem enthymema. *Dominus creauit me principium viarum suarum*, Ergo Dominus *creauit me*; quanquam non sit à me factum, tamen, non est ita falsum.

Bald. Quomodo id sciemus, cum vtrumque enthymema procedat à secundum quid ad simpliciter?

Matth. Aristoteles in 2. Top.cap.vlt. tractat de dicto simpliciter, & secundum quid. In quem locum legantur, si vacat, Albertus, Suessanus, Aphrodiseus, Tataretus qui & accuratè idem agit in summulis tract.5. agens de toto in modo. Verumtamen Doctor Angelicus in libro de fallacijs cap.21. Clarè & resolutè ait.

« Simpliciter dicitur, quod nullo addito dicitur, vt sortes est albus, vel sortes currit. Secundum quid autem dicitur, quod aliquo addito dicitur, vt sortes currit benè, vel sortes est albus dentes?

Hoc autem, quod additur, dupliciter se habet ad id, cui additur. Nam quandoque non diminuit de ratione eius, cui additur, & tunc potest procedi ab eo, quod secundum quid, ad id quod est simpliciter. Vt cum dicitur, iste currit velociter, ergo currit. Velocitas enim nihil diminuit de ratione cursus: & est in prædicto argumento locus à parte in modo. Quandoque verò additum diminuit aliquid de ratione eius cui additur, vt cum dicitur Æthyops est albus dentem, nam hæc determinatio *dentem* diminuit aliquid de ratione eius, quod dicitur album; non enim potest dici albus, nisi qui vel totus albus est; vel secundum plures, & principaliores partes. Et ideò si concludatur, est albus dentem, ergo est albus [illegible] sophysticus siuè fallatia secundū quid & simpliciter.

Bald. Pulcherrima S. Doctoris regula.

Matth. Consideremus itaque ista duo. *Me Principium* viarum suarum, vtrum hoc additum *principium viarum* diminuat de ratione illius pronominis *me*. *Me* denotat personam Filij, quæ est sapientia genita. Principium viarum in omnia opere Dei est omnipotentia, Sed *Filius* formaliter est principinm effectiuum omnium de possi- Ex [illegible] Apostol.lib.1. cap.vlt.
mare, ætheri[illegible] de facto, faciens omnia, Cælum, terram
nipotens principium, & [illegible]ens cum Patre. Filius ergo est [illegible]
ne principij effectiui omnium. [illegible] ratio-

Bald. Ratio omnipotentiæ seu principij e[illegible] diminuit ne aliquid de ratione Filij Dei, an non?

Matth. Si omnipotentia diminueret de ratione Filij, aut diminuerit in ratione essentiæ, aut in ratione personæ Filij.

Non diminuit de ratione essentiæ, quoniam nulla proprietas essentialis Dei diminuit de ratione essentiæ diuinæ. Sed omnipotentia seu principium affectiuum cuiuscumque factibilis, est proprietas essentialis, & communis tribus ergo non diminuit de ratione essentiæ Filij.

Non diminuit de ratione personæ Filij, quia Filius non habet essentiam, aut proprietatem essentiæ diminutam, vel diminuentem. Sed omnipotentia est proprietas essentiæ: ergo omnipotentia non diminuit de ratione personæ Filij.

Denique, quod diminuit de ratione vel personæ, vel essentiæ Dei, non est in Deo, aut in aliqua persona Dei. Sed omnipotentia est in Filio. Dicente Sancto Athanasio. Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus sanctus: & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens: ergo non diminuit &c. Imò si esse principium effectiuum omnium operum Dei diminueret de ratione Filij, vel Spiritus sancti: Nec Filius, nec Spiritus sanctus essent compossibiles cum essentia Dei, vel cum eius omnipotentia. Et rursus incidimus in Iudaismum, vt intra vnam Dei essentiam non sint tres personæ.

Tunc argumentemur cum regula Aristotelica nobis à Diuo Thoma declarata.

Quando additum non diminuit de ratione eius cui additur: tunc potest procedi ab eo, quod est secundum quid ad id, quod est simpliciter.

Sed hoc additum *principium operum Dei*, non diminuit de ratione Filij, nec quo ad essentiam, nec quo ad personam. Ergo potest procedi sic à secundum quid ad simpliciter, dicendo, *Dominus creauit me principium viarum suarum*. Ergo *Dominus creauit me*. Argumentumque est à toto in modo. Licetus verò istos canones logicos non sciuit, aut dissimulauit. Sed quantum video in Liceti operibus non citat ex analyticis, vel dialecticis [illegible] lem, nisi fortè aliquid apud alios inuentum. Quoniam igitur ratio facti diminuit de ratione Verbi, et quo ad essentiam, & quoad personam: ideò non valet illud sophysma, Verbum factum est [illegible] ergo Verbum factum est.

Bald. Vera hæc mihi videntur, atque hoc pacto video dissolui sophysmata illa, quæ Termaximus congessit in c. 3. & 20. & alibi de ar[illegible]

Matt. Hæc de argumento à secundum quid ad [illegible] Licetus non vidit gu[illegible] cap. 2. Et ne dicat à me textum in Aristotele 2. de Interpr[illegible]rellam Illustriss. & Sanguine, & do[illegible] non intelligi, Iacob[illegible] logicis pag. 37. à coniunctis ad diuisa [illegible]ctrinis con[illegible] non

non licet arguere, si in adiecto insit oppositio, cui iuncta sit contradictio, vt Socrates est homo mortuus, ergo Socrates est homo. Argumentum non valet, quia mortuus aufert naturalem rationem hominis. Non licet si alterum prædicatum prædicetur de subiecto per alterum appositum non per se ipsum: vt si Homerus est Poeta, ergo Homerus est, non valet argumentum.

Licet autem à coniunctis ad diuisa arguere. "Si tum in adiecto non sit contradictio, tum ambo illa prædicata per se prædicentur de illo subiecto; vt quando dicimus Petrus est homo albus, licet vtrumque inferre separatim, quia album inest quidem homini, cuius determinatio quædam est: attamen de Petro prædicatur non solum per hominem, cui adiectum est, sed etiam per se ipsam cum Petrus sit per se subiectum illiusmet albedinis, hæc Zabarella si Licetus hanc logicæ regulam calluisset, profectò distinxisset sophysmata à non sophysmatis. Etenim ratio principij effectiui omnium, neque Filio vt Deo, neque vt Filio repugnat, quasi esse *principium viarum Dei* contradictionem afferat ad esse Filij. Rursus sapientia genita est *Filius principium omnium*, hoc totum prædicatur de sapientia genita, & vna pars istius non prædicatur de subiecto per alteram: imò sapientia genita est Filius. Sapientia genita est principium effectiuum omnium operum Dei. Quare à coniunctis ad diuisa argumentum propositum valet. Dominus creauit me principium, ergo creauit me, propter quod nec concilium Orientale, nec Sancti Hylarius, & Thomas, nec Bellarminus, & Valentia dignati sunt istas cauillationes Liceti considerare.

Cum autem arguitur. *Verbum factum est Caro*, ergo *Verbum factum est*, argumentum non valet, quia *factum* attribuitur Verbo præcisè per carnem, vt indicauit S. Paulus ad Rom. 1. "*De Filio suo, qui factus est, & ex semine Dauid secundum Carnem*. Si autem quis tribuat Verbo rationem *facti* per se contradictionem in adiecto ponit. Qui enim est factor omnium & ex antequam Deus quicquam faceret, non potest esse factum.

Bald. Attentior, atque, vt coniector, non peccauit Arius inferens. *Deus* [illegible] *Deus creauit Filium*. Sed peccauit in falsa intelligentia vocis *creauit*. Per *creauit* intelligebat *fecit ex nihilo*, & Filium Dei factum ex nihilo, per [illegible] annos damnata in ligentia [illegible]. Nam in illa scriptura *creauit* non est *fecit*. Si autem non est *fecit*, neque est *fecit ex aliquo*, neque *fecit ex nihilo*. Vnum est, in quo tu cum Ario conuenis, scilicet in ista scriptura, Dominus creauit me principium viarum suarum.

Matth. Imò Arius conuenit cum quouis catholico in prolatione illius scripturæ. Ceterum propter abusum hæretici vsum scripturæ dimittere non debet catholicus doctor. Sicut neque Christianitas

reijcit Psal.90.propter abusum Diaboli tentantis Christum Marci 1. & Matth.4. Sed catholicus Doctor debet attentissimè cognoscere falsam hæretici intelligentiam, vt eam reprobet: & veram catholicæ Ecclesiæ intelligentiam vt eam approbet, ac defendat. Talisque est intelligentia vocabuli *creauit*, dum attribuitur sapientiæ genitæ, vt significet vel *genuit*, vel *præfecit* vel quod est istis commune (ex Aug. 1. contra Aduers. leg. cap. 23.) *produxit*, seu constituit actiuè.

Bald. Ad res in hac obseruatione discussas spectant, quæ in capite 20. exarantur à Termaximo. Legam igitur ex pag. 188. lin. 9. quæ dixit Promptuarium omnium scientiarum: Neque solidius est iam dirutis &c.

Leggi il resto à car. 583. 584. 585. e dopoi si sequiti l'obseruatione 98.

Obseruatio nonagesimaoctaua.

Bald. LEctio succedat in pag. 31. lin. 17. " Illud enim principium viarum Dei attributum est contra distinctum à simplici natura Filij, ac illi iam genito concessum à Patre, vti infra cum Cyrillo latius ostendemus.

Matth. Attende vigilantius. Licetus in Filio Dei ponit duas productiones passiuas, vnam, quæ est generatio, & est à Patre vt Patre, alteram, quæ est creatio, & est à Patre vt Domino, & creatore. Per primam communicatur Filio esse essentiæ, siuè naturæ: per secundam Filio iam genito, communicatur potentia creatiua, & principium factiuum omnium: & per hanc Filius est creatus principium viarum Dei: Insuper generationem Filij distinguit in duas functiones quæ sunt verbi conceptio, & verbi partus: ex quibus constat generatio. Sic in pag. 193. lin. 24. " Vt in eodem æternitatis momento pater erga Filium tres ediderit functiones formaliter distinctus, & ab inuicem subordinatas: nam via originis [illegible] nitatis instanti [illegible] concepit, semetipsum comprehen[illegible] Deinde comprehensionem [illegible] Deinceps iam productum [illegible] vnigenitum, atque primogenitum [illegible] [illegible]didit, creauitque, si placet. Creatorem vna secum rerum omnium; [illegible] [illegible]ionem generationis & creationis, quàm clamosè, quàm verbosè frequentissimè repetat, dicere non possunt. Tantùm adijciam duo, quantum ad distinctionem; nam in pag. 116. lin. 29. ait generationem differre à creatione Filij ratione à parte rei, realique formalitate, pag. 106. Liceti. In pag. 160. lin. 31. Scribit, quòd Generatio Filij contra distinguitur essentialiter ab eius creatione.

Bald. Hanc sententiam Termaximi probabilem facit vocabulum *Dominus* "

nus "Quia generatio Filij non est operatio Dominij, sed naturæ non functio voluntatis imperantis, at actio naturalis intellectus verbum sibi simile producentis. Dum tamen verbo iam genito ab æterno, tribuit potestatem omnem speciatimque, propterea condendi creaturas omnes, ipsum secus constituens creatorem simul, & conditorem omnium, communicans eidem virtutem dominij, hoc agit vt Dominus, condominum sibi condens, constituens, atque creans. Igitur septuaginta rectè aiunt, Dominus condidit me, quia creatio est operatio Dominij, ac potestatis creatoris supra creaturam."

Matth. Hæc ratio habet apparentiam, non existentiam. Apparentiam habet apud eos, qui non legunt textum hæbraicum, neque cognoscunt consuetudinem hebræorum. Igitur in hebræo textu adest nomen quadrilitteram Dei יהוה. Hoc nomen hebræi nunquam proferunt, sed loco illius dicunt *Adonai*, quo græcè vertitur κύριος, latinè *Dominus*. Quam consuetudinem seruarunt septuaginta viri seruauit Hieronymus ex Bellarmino de rudimentis hebraicis ad pag.184. Idemque docet hoc nomine Dei magno & proprio significari ipsum esse diuinum, vt fontem essendi. Pater autem est fons totius diuinitatis, de quo procedunt Filius vt fons de fonte, & Spiritus Sanctus de ambobus vt de vno fonte. Ista igitur apparentia distinguendi Patrem in ratione Domini, & in ratione Patris super falsò fundata est; nam in originali scriptura non est nomen *Dominus*: sed nomen illud admirabile sacratum, & secretum significans respectu Filij productionem naturalem Filij, per quam productionem communicatur Filio essentia, & omnis proprietas essentialis.

Bald. Gaudeo me hanc rem didicisse. Sunt enim quidam, qui in voce *Dominus* vim faciunt: cum ex hac animaduersione nulla sit vis.

Matth. In hac tamen oppositione tua, dum ponitur prius esse genitum verbum. Posterius esse cteatum in creatorem: indicat Licetus generationem Filij esse operationem naturæ: sed creationem Filij esse operationem Dominij, & voluntates, ac potestatis. Cum ad esse Filij & eorum omnium, quæ in Filio ad intra sunt natura concurrat in ratione principij elicitiui, & communicatiui, non voluntas.

Bald. Quomodo potest Filius habere omnes proprietates essentiales, & essentiam per generationem: cum iam genitus Filius recipiat omnipotentiam, non vt à genitore, sed vt à creatore?

Matth. Hæc doctrina Liceti pugnat cum Sanctis Augustino, Cyrillo, Hilario imò & cum Sanctis Patribus scholasticis.

Augustino, quidem, tom.6.car.235.col.4.A. Idest lib.3. contra Maximinum cap.12. Maximinus, vt probet Filium. Patre minorem, arguit.

Sed

Sed potentiam Pater à nemine, Filius verò accepit à Patre.

Respondet Augustinus. "Fatemur & nos Filium ab illo accepisse potentiam, de quo natus est potens. Patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eam genuit, gignendo enim dedit potentiam Pater Filio, sicut omnia, quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei, quem genuit de substantia sua.„ Audis Balde S. Augustinum dicentem Pater dedit gignendo potentiam Filio, sicut omnia, quæ habet Pater in sua substantia, gignendo dedit. Licetus non gignendo, sed creando dedit potentiam Filio inclamat.

Pergit Augustinus ibidem.

"Sed quæritur, vtrum tanta, quanta ipsi est, potentiam Pater Filio dederit, an minorem? Si tantam non solum potentem potens, verùm etiam omnipotentem genuisse dicatur credatur, & intelligatur omnipotens. Si minorem quomodo omnia, quæ habet Pater, Filij sunt &c.

Augustinus etiam in eodem lib. 3. contra Maximinum pag. 237. in fine ad F. in cap. 14. obiectionem Maximini proponit.

"Sed vitam Filius, inquis, accepit à Patre.

Respondet Augustinus "Accepit, sicut genitus à gignente; omnia inquit, quæ habet Pater, mea sunt. Omnia ergo quæ habet Pater, dedit ille gignendo, accepit iste nascendo.

Nec dando ille amisit, quod habuit: nec iste cum esset, & non haberet, accepit. Sed sicut ille permansit habens omnia cum ea quæ habet, Filio dederit omnia: sic iste nunquam fuit sine omnibus, quæ non egendo, sed nascendo accepit; vt Filius; qui nunquam potuit esse non natus, & ea sine quibus non est natus, & est immutabilis natus semper habuit: quia semper est natus. Si enim aliquid eorum, quæ habet Pater, non dedit Filio falsum est, quod ait Filius. Omnia, quæ habet Pater, mea sunt. Sed quia quod dixit Filius, verum est: prorsus omnia, quæ habet Pater dedit, vt diximus, ille gignendo accepit iste nascendo.„

Adde minorem. Sed Pater habet omnipotentiam creatiuam siuè principium effectiuum omnium operum Dei ergo Pater gignendo dedit, Filius nascendo accepit omnipotentiam creatiuam & principium effectiuum. Atque si Augustinus voluisset scribere contra Licetum, non potuisset Clarius confutare illam creationem formalitate reali distinctam, aut distinctam essentialiter, per quam dederit omnipotentiam Filio, & non per generationem.

Amplius Licetus ponit prius Filium esse genitum, & in illo signo originis habere esse essentiæ: non esse existentiæ, non omnipotentiam creatiuam; at hoc Augustinus confutat, quia Filius, non egendo, sed nascendo accepit omnia. Subdit Augustinus " Quidquid eum dici à Patre accepisse fatemur & nos prorsus: Pater dedit, Filius accepit. Sed cum Pater omnia, quæ habet gignendo dede-

dederit, æqualem vtique genuit, quoniam nihil minus dedit. Si verò Pater gignendo non dedisset Filio omnipotentiam creatiuam, aliquid minus dedisset, & Filium sibi æqualem non genuisset.

Vlterius Augustinus "Scriptum est quidem, beatum est magis dare, quàm accipere, sed in hac vita, vbi est inopia: qua vtique melior est copia. Melius enim est habere, quàm egere: & melius est donare, quàm accipere: erogare, quàm mendicare. Vbi autem, qui dedit, gignendo dedit: & qui accepit nascendo accepit, non inopi subuentum est, sed ipsa copia generata est. Nec potest, qui accepit, ei, qui dedit, esse inæqualis, quia & hoc accepit, vt esset æqualis. Nihil enim Patre minus habet ille, qui dicit. Omnia quæ habet Pater, mea sunt: æqualis est igitur." Theologi verò in 1. d. 19. & 20. Aequalitatem inter Filium, & Patrem constituunt in tribus, magnitudine, æternitate, potestate actiua. Legatur Scotus mirabili subtilitate hoc tractans in quolibeto 6. Si autem Pater gignendo non dat potentiam effectiuam: iam non generat æqualem, cui per generationem non communicat fundamentum æqualitatis.

Augustinus Item in eodem lib. 3. pag. 238. alloquens Maximinum scribit. "Quia si ex hac potestate à Patre accepta, minorem Patre Filium vis probare, nec nos dubitamus, quod inquantum homo est Christus, minor est Patre, si autem, vt Deum vis accepisse, hanc potestatem, gignendo eum Pater æqualem sibi, dedit ei omnium rerum tantam, quanta ipsi Patri est, potestatem. Si enim minus habet in potestate aliquid, quàm Pater, non sunt eius omnia, quæ habet Pater &c. Præceptum quoque aut, vt homo accepit, aut vt Deus. Si vt homo, nulla quæstio est: quia vt homo, est Patre minor. Si vt Deus, non hinc ostenditur minor, quia nascendo id accepit, non indigendo; in verbo enim vnico Dei omnia præcepta sunt Dei, quæ *ille gignens dedit nascenti non cum genuisset, addidit indigenti*, ac per hoc tantum genuit, quantus est ipse, quia de se ipso genuit verum Filium & perfectam genuit plenitudine diuinitatis, non perficiendam ætatis accessu." In istis Augustini dictis apparet, quod Pater Filio dedit potestatem gignendo, dedit præceptum, sed acceptum à Filio nascendo, non indigendo. Dedit plenitudinem diuinitatis perfectam, non perficiendam. Sed apud Licetum Filio iam genito, & non habenti potestatem creatiuam: Pater creando dedit, dedit non habenti, dedit indigenti, dedit non perfectam plenitudinem, sed perficiendam per creationem.

Denique in illo libro Augustinus plurima talia scribit, sed car. 240. A c. 16. exponens illud Matthæi 28. Data est mihi omnis potestas. "Si enim, inquit, tanquam Deo data est hæc potestas, nascenti eam Pater dedit non indigēti: quia gignendo dedit, non augendo."

At verò secundum Licetum non Pater dedit, sed Dominus: non gignendo dedit, sed creando: non gignendo, sed augendo. Hactenus ex Augustino.

S. Cyrillus Alexand. in lib. 4. thesauri cap. 2. pag. 25. A. docet, quomodo Pater vitam dederit Filio. "Non est igitur posterior Patre Filius, quia Pater sibi vitam dedit. Non enim prius genuit, deinde vitam dedit: sed vt coæternus Patri Filius est, ita & æterna vita est.,,

Sic dicito de principio operum suorum, non prius genuit, deinde principium dedit.

Et in eodem cap. Paulò ante dixerat. "Non enim Filius prius non existens, nihil ex Patre habuit; deinde ex eo aliquid accepit: sed naturaliter natus ex Patre, omnia nascendo, quæ Patri naturalia sunt, naturaliter consequitur.,, Omnipotentia verò est proprietas naturalis naturæ diuinæ, & inter omnia naturalia connumeranda. Sic arguo. Omnia nascendo, quæ Patri naturalia sunt, Filius naturaliter consequitur, sed omnipotentia est Patri naturalis, ergo omnipotentiam Filius nascendo consequitur. Cyrillus insuper 11. in Ioan. cap. 18. car. 301. "Genuit, inquit enim, non in tempore creatorem seculorum Filium consubstantialem sibi, ac coæternum.,, Cyrillus inquit, *genuit Creatorem*, Licetus non genuit, sed creauit creatorem.

Magister sententiarum 1. d. 5. refert S. Hylarium 4. de Trinit. dicentem. "Nihil nisi natũ habet Filius.,, Exponit Magister. "Nihil habet, secundum quod Deus est, nisi quod nascendo accepit.,, Eamdem doctrinam S. Thomas in 1. d. 5. in expositione textus tenet: eamdem S. Bonauent. 1. d. 5. dub. 5. & in 3. d. 8. q. 1. num. 4. S. Bon. 1. d. 18. n. 3. "Omnia, quę tribuuntur Filio, per natiuitatem habet.,, Porrò Licetus aliquid ponit in Filio acceptum non nascendo, & à Patre datum non gignendo. S. Hilar. 7. de Trinit. pag. 36. H. "Omne enim in se Filius Dei habet nascendo, quod Dei est: & idcirco opus Filij, opus Patris est. Quia natiuitas, nec extra naturam est, ex qua manat, & naturam etiam in se habet vnde subsistit.,,

Postremò Concilium Florentinum in litteris sanctæ vnionis tom. 4. Conciliorum car. 892. col. 2. ait. "Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem; hoc ipsum, quod Spiritũs Sanctus procedit ẽx Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter genitus est.,, Omnia Pater gignendo dedit Filio, & vt dedit vim spiratiuam, sic dedit omnipotentiam effectiuam. Filio ergo vtranque dedit gignendo. Si quis aut attendat Licetum profitentem Patres omnes, concilia omnia: crederet Licetum nil nisi concilia, & Patres spirare. Non spirat, sed tamquam nouellus Deus Moyses à se constitutus, non à Deo, inspirat Patribus orthodoxis, & concilijs vt suis Aro-

Ita Aug. 3. contra Maxim. cap. 5.

nibus

nibus propria dogmata; eos docens, non ab eis discens. Deus enim docet prophetas, non discit à prophetis suis.

Obseruatio nonagesimanona.

Matth. SI Licetus, sicuti concedit Filium dici creatum, & genitum, ita concederet in abstracto, generationem Filij esse creationem, & è contra (propositio particularis simpliciter conuertitur) non discordaret à Patribus: sed sicut Pater omnia Filio dat gignendo, ita diceret, dat creando, nam eadem numero productio Filij est generatio, & est creatio, quare per syllogismum expositorium, creatio est generatio & è contra; Sed Patres, & Concilia affirmant, quòd Pater gignendo dedit Filio omnia, quæ habet Pater; Licetus negat, non dedit, ait, gignendo dominium, non dedit gignendo potentiam creatiuam, & in hoc Patribus contradicit & concilio citato. Iurgatur contra me, quia in Filio ista confundo; cum non confundo, sed distinguo ratione, non reali distinctione, vel essentiali, vt Licetus distinguit.

Bald. Curtu melius, quàm Licetus, qui ponit distinctionem essentialem inter generationem Filij, & creationem Filij in creatorem?

Matth. Si Licetus, præter vociferationes attulisset rationes, ad eas responderem. At non potest esse à se diuersus. Multa dicit, sed nihil probat.

Bald. Qua ratione tu illum improbes?

Matth. Quæ distinguuntur essentialiter, habent diuersas essentias, vel sunt diuersæ essentiæ. Si ergo Filius habet in se duas productiones passiuas, generationem, & creationem, essentialiter diuersas, & has ab æterno habet, ergo Filius ab æterno habet in se duas essentias, quod est hæreticum.

2 Quod distinguitur essentialiter à Deo, non est essentialiter Deus. Nec enim potest esse aliquid idem, & distinctum ab aliquo eodem modo distinctionis. Sed creatio Filij passiua, qua filius est creatus in esse creatoris & omnipotentis, distinguitur essentialiter à Deo iuxta Licetum. Ergo non est Deus.

Tunc vltra. Cuius constitutiuum in aliquo esse, non est Deus: ipsum constitutum non est Deus. Sed creatio passiua Filij, quâ Filius constituitur in esse creatoris creati, non est Deus; igitur Filius Dei non est Deus, quæ est conclusio nouelli iudaismi. Minor principalis probatur: generatio filij est idem essentialiter cum Deo, & est essentialiter Deus; atqui creatio passiua Filij per Licetum distinguitur essentialiter à generatione. Ergo creatio passiua Filij non est Deus essentialiter.

3 Omne creatum creatione distincta essentialiter à generatione Filij, & spiratione Spiritus sancti, est res ad extra & non intra Deum.

Filius per Licetum est creatus creatione essentialiter distincta à generatione Filij, & spiratione Spiritus sancti, & resolutè creatione essentialiter distincta à Deo: igitur Filius est res creata ad extra, non ad intra in Deo. Hæc est conclusio iudaismi nouelli, ne in Deo ad intra sint tres personæ. Propter hunc iudaismum reprobat, vt Arianam productionem Verbi de substantia Patris. Propter hunc dicit, esse Arij illam propositionem: Verbum est productum ad intra. Propter hunc insectatur creationem ad intra. Propter hunc affirmat, quod Pater est primogenitus omnis creaturæ. Propter hunc asserit, quòd distinctio suppositorum generantis, & geniti dicit imperfectionem in generatione. Si autem aliquando contradictorium ponit, hoc facit ad se occultandum, & alijs illudendum.

4 Secundum hanc Liceti doctrinam nouitas in Theologia grandis est introducenda.

1 Ab æterno fuere duæ res reales essentialiter distinctæ, quæ hæresis est pars erroris Aristotelicorum, & fuit Albanensium ponentium ab æterno aliquid aliud esse diuersum essentialiter à Deo, & non Deum solum.

2 Quod idem principium quo productiuum, vt Intellectus fecundus, possit habere duas productiones adæquatas: cum tamen si duæ sint, neutra sit adæquata. Sic Licetus ponit Intellectu diuino haberi, vt principio agendi, & generationem Filij, & creationem creatoris. Imò tres functiones asserit, quia generationem diuidit in duas, in conceptionem, & partum.

3 Theologi non ponunt, nisi quatuor notiones positiuas, generare generari, spirare, spirari. Nunc aliæ quatuor sunt ponendæ, creare Filium, creari Filium: creare Spiritum sanctum, creari Spiritum sanctum. Etenim omnipotentia creatiua communicatur Spiritui sancto. Si Spiritus sanctus accipit essentiam, & omnipotentiam sola spiratione, ergo & Filius pari ratione sola generatione vtramque recipiet. Si non sola spiratione ambas recipit: ergo præter spirationem actiuam, & passiuam, dabitur creatio actiua, & passiua in Spiritu sancto.

4 Si duæ sunt productiones passiuæ essentialiter distinctæ, Filius ab æterno vel est duplex subsistens in duabus essentijs distinctis: vel est vnum subsistens in duabus essentijs, & fingitur vnio hypostatica ab æterno, diuersa ab vnione hypostatica temporali.

5 Generatio Filij erit imperfecta. Si quidem remoto posteriori essentialiter non remouetur prius per 5. Met. 16. Sed creatio Filij essentialiter distincta à generatione, est essentialiter posterior generatione, & genito: ergo remota ista creatione per possibile, vel impossibile, Filius erit in Deo constitutus ex vi generationis; nec tamen habebit rationem Domini, nec rationem Creatoris, nec rationem Omnipotentis, nec esse existentiæ; quæ iuxta mirabi-
lem

lem Liceti sapientiam communicantur Filio per creationem.

Denique tot erunt fingendæ productiones Filij, quot sunt prædicata essentialia. Probatur consequentia, nam si generatione Filius accipit esse essentiæ, non esse Omnipotentis, vel Domini, vel Creatoris, vel esse existentiæ. Sed ad hæc habenda requiritur alia productio essentialiter distincta; simili ratione ad accipiendam sapientiam, amorem, iustitiam, beatitudinem, æternitatem, aliæ speciales productiones erunt fingendæ.

Bald. Scotus solet esse liberalior cæteris Theologis, (sed liberalior cum ratione) in ponendis distinctionibus formalibus ex natura rei in Deo. Qui tamen, prout in responsiua ad me scriptum est, in quolibet.4. N. nullam omninò ponit distinctionem à parte rei ante omnem actum intellectus in origine Filij, sed eam ponit omninò vnicam. Distinguantur ergo in productione Filij generatio, & creatio ratione tantùm, non essentialiter, aut formaliter.

Obseruatio centesima.

Bald. PVlchra interea fuit speculatio Termaximi concedentis, Filium dici creatum, & generatum; nec tamen generationem Filij esse creationem: Diuus enim Thomas dixit concretum, non abstr.ctum.

Matth. Non ex ingenio Liceti prodijt hæc obseruatio, sed ab admodum Reu. Patre Francisco Maria Andreino Veneto ex ordine Prædicatorum, qui in mea confutatione scripta, Asterismo, notauit locum, in quo dicebam, generationem esse creationem in Filio, mihique benignè id dixit, & alijs quoque. Ita & per annotationem in meo scripto, & per aliorum delationem hæc res venit in mentem Liceto. Laudaui animaduersionem supradicti Patris: mutare tamen nolui, quoniam perfectiones, dispersæ in Inferioribus, in Deo vniuntur, exceptis oppositis relatiuis. Præterea quoniam Bannes 1. p. qu.45. art.1. dixit, quod creare idem est, quod generare in Filio: sicuti S. Euaristus olim exposuerat creauit per genuit. Et Liranus super 1. Eccli. huius sapientiæ *creatio non est aliud, quàm eius generatio.* Sic, & Gregorius de Valentia tom.1. pag.581. exposit.3. & alij plures. Productio enim Filij Dei ad intra vnica est omnino: sed pluribus rebus explicatur nobis à Deo, vt generatione, creatione, fundatione, ordinatione, conceptione, partu. Quia tamen Licetus concedit, productionem Filij esse generationem, & creationem, iuxta modum loquendi Bellarmini, fiat syllogismus talis.

Hæc productio verbi signata, est generatio, hæc eadem productio verbi est creatio: ergo creatio Verbi hæc est generatio. Neque sum-

ſumma ſimplicitas diuinæ perſonæ permittit, vt illius origo ſit multiplex.

Bald. Cum generatio, & creatio paſſiua in rebus ad extra diſtinguantur: ſi aſcendimus à rebus cauſatis ad Deum, ſaltem ratione diſtinguentur creatio paſſiua, & generatio paſſiua Filij.

Matth. Non grauatè concedo. Sed tamen Licetus non ſoluit difficultatem propoſitam inter Theologos catholicos. Ariſtoteles in 2. Elencorum cap.3. docet, non eſſe bonam ſolutionem, cuius dantem oppoſitum, adhuc contingit ſoluere. Quærimus vtrum *creatio* attributa Verbo, ſit factio, nec ne: ſit ex aliquo, vel ex nihilo. Licetus contra me inſurgit, quòd generatio Filij diſtinguitur à creatione Filij formaliter, & eſſentialiter. Demus oppoſitum nobis, nempè, quod diſtinguantur: adhuc quæro, an creatio illa, quæ tribuitur Verbo ſit *ex aliquo*, vel *ex nihilo*. Conſtituat Arianum Dogma, an catholicum? Adhuc ſoluendum eſt. Recurrit ad ſuos modos proprijſſimè, improprijſſimè, & cæteros; meam deſcriptionem creationis, quæ eſt productio ex aliquo, improprijſſimam dicit. Demus eſse improprijſſimam, adhuc contingit ſoluere, vtrum creatio, quæ ſit productio ex aliquo, ideſt de ſubſtantia Patris, conſtituat Arianum Dogma, an catholicum? Si dixerit Arianum eſſe dicere, Verbum eſt productum ex aliquo, ideſt ex ſubſtantia Patris; damnat Concilium Nicenum, & Iudaiſmum reſtituit. Si Dogma catholicum, iam falsò, & cum calumnia impugnat me, tanquam Arianum.

Obſeruatio centeſimaprima.

Bald. Legam dicta Termaximi circa tuam quartam rationem in pag.31.lin.21. "Quarta verò ratio communis Ario ſimul & opinioni nouæ ſic aſſerenti: Creatio Theologicè extenditur ad intra. Sapientia primogenita ante omnem creaturam in Eccli.24. de ſe loquitur ab initio, & ante ſecula creata ſum.

Matth. Animaduertis ſolęciſmum Balde? eſt enim nominatiuus *quarta ratio*, ſine Verbo principali in hac periodo.

Deinde ex ignoratione hyſtoriæ dicit, hanc rationem eſſe Arij, nam Arius, & Ariani locum Eccli. non attigerunt, vt ſupra probaui ex Cyrillo, & Idacio, & Baſilio. Quod etiam obſeruauit ante me Didacus Ruiz libro de Trinitate diſp.95.

3 Infida relatio eſt dictorum meorum; Confer cum pag.8. libri Licerici. "Extenditurque creatio, & ad intra in Deo, & ad extra in creaturis. Ad intra Sapientia primogenita ante omnem creaturam Eccli.24. de ſe ita loquitur: Ab initio, & ante ſæcula creata ſum." Mutilauit infidè diuiſionem creationis theologicæ. Mutilauit conne-

connexionem, ex qua apparet à me probari istam conclusionem, creatio theologica extenditur ad intra; sed Licetus noluit conclusionem meam cognoscere. Noluit cognoscere, quòd eadem sapientia loquitur in Eccl. & in prouerbijs. Voluit substituere conclusionem à me non intentam, nec probatam ex ista authoritate. Voluit ad obscurandam intentionem meam, & lectorem fallendum hanc authoritatem Eccli. 24. à mè primò loco positam, vltimo loco afferre. Callida pietas omnia turbat. Nunc lege sequentia.

Bald. In pag. 31. lin. 26. Quæ sanè ratio sic in syllogismum nectitur.

Quod ab initio, & antè sæcula creatum est, ad intra theologicè creatum est.

Sed Filius Dei, dictus sapientia primogenita ante omnem creaturam, ab initio, & ante sæcula creatus est.

Ergo Filius Dei ad intra theologicè creatus est.

Gratias agito Doctori Termaximo, qui rationes à te in syllogismum non formatas, pro te format.

Matth. Si rectè formaret, gratias agerem. Sed tota minor, & conclusio sunt ex capite Termaximi, non meo. Errauit in conclusione mea proponenda, non potest non errare in resolutione rationis ad syllogismum. Ego in isto §. qui citatur, nihil dixi de Filio Dei, sed hoc est falsò afflictum mihi à Liceto. Qui si in syllogismum redigere velim probationem, sic arguerem.

Fes Nulla res ad extra est creata ante sæcula, idest ab æterno.

ti Sapientia primogenita est creata ante sæcula.

no Ergo Sapientia primogenita non est res ad extra.

At omnis res, aut est in Deo ad intra, aut est ad extra.

Ex- Ergo sapientia primogenita est res ad intra. At qui positorius. Sapientia primogenita est res creata Eccli. 24. Ergo aliquid, quod est creatum, est in Deo ad intra; quare per locum à coniugatis, creatio extenditur in Deo ad intra, sed nulla res, quæ sit in Deo ad intra, potest esse ex nihilo creata: ergo per locum ab oppositis contradictoriè, aliqua creatio est in Deo ex aliquo, talisque est creatio theologica, quam per inductionem probare volebam. Docuit verò Aristoteles in 1. Priorum secto 3. Non esse necessarium resoluere argumentum in vnum syllogismum, sed plures esse syllogismos construendos, pro ratione terminorum, & propositionum. Syllogis. Hypotheticus discursiuus

Bald. Saltem syllogismus à Termaximo formatus pro conclusione tibi imposita, & non intenta, est benè formatus à Termaximo: audi ipsum pag. 31. lin. 30. " Dubio procul iste syllogismus omni carere videtur vitio formæ constitutus prima fronte inculpatus in tertio modo primæ figuræ.

Matth. Non est Liceti rectè formare vnum syllogismum ex suis assertis, multò minus ex meis. Lege; in minori propositione sunt ista

verba. *Dictus sapientia primogenita ante omnem creaturam*, istæ sunt iuncta cum minore extremitate, sed in conclusione hæc pars minoris extremitatis est omisa.

Licet p. 31. lin. vlt. Bald. «Sed intimius ipsum introspicienti maior illa de se, est indefinita, quod ab initio, & ante sæcula creatum est, ad intra theologicè creatum est, si sumatur vt æquipollens *vniuersali caret quidem inde conflata ratio crimine formæ.*

Obseruatio centesimasecunda.

Pag 32. lin. 4. Bald. SEd theologicè peccat in materia, propositionem habens maiorem omninò falsam.

Et minorem extra sensum genuinum Eccli. cuius textus artificiosè non integer, sed mutilus allatus est.

Falsum quidem est omne creatum ab initio, & ante secula esse theologicè creatum ad intra: nam S. Mater Ecclesia Catholica prædicat hoc idem effatum de Virgine Matre, dum in missa natiuitatis eius consimile legit oraculum è Salomonis prouerbijs haustum: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, ante quam quicquam faceret à principio ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret.* Non tamen ideò Virgo Mater dicenda est ordinata, possessa, & creata ad intra: quia solæ diuinæ personæ, Filius, & Spiritus sanctus ad intra producuntur; quare falsa est illa maior vniuersaliter accepta: omne creatum *ab initio, & ante sæcula, est creatum ad intra.*

Matth. Illud asertum vniuersale in theologia proponatur: omne creatum ab initio, & ante sæcula, est creatum ad intra: proponatur contradictorium, aliquid creatum ab initio, & ante sæcula, non est creatum ad intra, sed ad extra. Hæc contradictoria particularis est hæretica. Solus enim Deus ab æterno fuit, & nihil extra Deum fuit ab æterno: siuè dicatur illud extra Deum esse ineffectum, & increatum, vt Hermogenes cum Platonicis, materiam Deo coæternam, & ingenitam: siuè factum, aut creatum vt Albanenses cum Aristotelicis volunt. Si ergo particularis negatiua est sine dubio hæretica; vniuersalis affirmatiua contradictoria est vera, & catholica.

Bald. Termaximus probat esse falsam. Nam S. Mater Ecclesia Catholica prædicat hoc idem effatum de Virgine Matre, quod sit ordinata, possessa, & creata ante sæcula, sed non ad intra.

Matth. Hæc propositio est hæretica. Virgo Mater fuit creata ab æterno, siuè ab initio, & ante sæcula: creata est enim ex sanguinibus Ioachim, & Annæ circa plenitudinem temporum, in qua Deus erat missurus Filium factum de muliere Galat. 4.

Bald.

Bald. At Ecclesia legit oraculum Salomonis in die festo natiuitatis Deiparæ, quod confirmat ex rationali Durantis libr.7. c.28.

Matth. Durantes loquens de festo natiuitatis B. Mariæ Virginis non dicit hanc epistolam esse intelligendam de Virgine Matre, sed in quibusdam Ecclesijs legi Prouerb.8. hanc epistolam. Verba hæc sunt.

" In hoc festo legitur genealogia Saluatoris, imò ipsius B. Mariæ Virginis: quia de eadem fuerat genealogia. Vnde legitur Euangelium Matth. 1. cap. *liber generationis Iesu Christi*, de qua dictum est in 6. parte sub natali, & sub festo Apostolorum Philippi, & Iacobi.

Et epistola Eccli. 24. cap. aliæ Ecclesiæ dicunt. Dominus possedit me. Prouerb.8. capit. cantatur etiam historia de laudibus ipsius Virginis Mariæ.,, Hæc ille. Ex quibus non probatur in S. Matre Ecclesia legi cap.8. Prouerb. Sed legi in alijs Ecclesijs filiabus. Deinde habet rationem contra se Licetus. Sicut enim genealogia Christi legitur, quæ primo est Christi, secundario, & ex consequenti refertur ad Virginem Matrem. Ita tempore nostro in S. Romana Ecclesia legitur. *Dominus possedit me*, Prouerb.8. quæ prophetia primo de Christo est, secundariò, & ex consequenti refertur laus sapientiæ genitæ ad matrem, nam ex Filio glorificantur, & Pater æternus, & Mater temporalis.

Argumentum ergo Liceti mutat, *quando* in *substantiam:* & est fallacia figuræ dictionis. *Quando legitur?* In festo natiuitatis Deiparæ. *De quo legitur*, vt *de substantia?* de persona Christi, testantibus Apostolis, in 5. constit. Apost. cap. vlt. Apostolis autem aperuit Dominus sensum, vt intelligerent scripturas Luc.24. Errat ergo Licetus, & in explicanda scriptura, & in propositione hæretica assumpta: quòd Virgo fuit ab æterno creata ad extra.

Vtique Virgo Maria est res creata ad extra, sed si fuit creata ante sæcula, fuerunt etiam creati ante sæcula Ioachim, & Anna: ex quibus est à Deo creata, iuxta S. August. in psal.70. *parentibus generantibus, Deus creat.* Eadem ratione, & cæteri progenitores Deiparæ fuerunt creati ante sæcula: ergo & terra, quæ illos sustineret, & cęlum, quod tegeret, ac foueret; denique totus Mundus sensibilis fuit ab initio, & ante sæcula creatus. Ita Licetus per vnam rem creatam ad extra; mundum totum cum Aristotele ab æterno ponet de facto: sicuti de facto ponitur Mater Virgo creata ab initio, & ante sæcula; cum ipsa non consistat in rerum natura sine mundo. Non sine causa Licetus dimisit insoluta phylosophorum argumenta pro æternitate Mundi, dum publicè legeret. Non sine causa Matrem Virginem statuit esse extra Deum creatam ab initio, & ante sæcula. Scit à Christianis plausibiliter accipi laudes Diuæ Virginis: ideò tentat, quasi per cuniculos, sta-

tuere Virginem esse creatam ab æterno; vt hoc errore recepto, tanquam dulcedine mellis asperso, recipiatur fel, quòd non solus Deus fuit ab æterno actu existens, sed de facto aliquid aliud extra Deum fuerit actu existens ab æterno.

Bald. Aduerte dictum Termaximi pag.32. lin.16. "Solæ diuinæ personæ Filius, & Spiritus sanctus ad intra producuntur." Iam concedit, vt audis Filium produci ad intra.

Matth. Hoc dicitur à Liceto tanquam ad hominem, quoniam hoc mihi placet, Verbum esse productum ad intra; & in hoc sensu esse creatum ad intra; Sed Liceto hoc non placet asserenti. *Verbum esse productum* ad intra, *esse dictum* Arij pag.66. lin.2. pag.198. lin.25. pag.199. lin.penult. pag.200. lin.8. & 9. pag.201. lin.16. & alibi frequenter.

Obseruatio centesimatertia.

Matth. ADuerte interim tres defectus Liceti in citando cap.8. ex Prouerb.

1 Est mutilatè citare.
2 Non probare ex illo textu propositum.
3 Est inconstantia circa illum textum.

Bald. Non credam, nisi probes. Proba primum.

Matth. In illo textu Prouerb.8. legis de sapientia Dei, *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio.* Hanc posteriorem clausulam truncauit Licetus, quia si Mater Virgo possidetur ante omnia facta: iam Mater Virgo non erit facta: & per consequens, nec creata ad extra; quæ enim facta sunt, illa ad extra creata sunt. Sed quis, nisi stolidus, negaret Virginem illam esse facturam Dei?

Mutilat quoque sequentia, quæ sapientia dicit:
Quando præparabat cęlos aderam;
Quando certa lege, & gyro vallabat abyssos,
Quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum.
Quando circumdabat mari terminum suum &c.
Quando appendebat fundamenta terræ, *cum eo eram cuncta componens.*

Illa clausula, *cum eo eram cuncta componens*, prorsus euertit falsam explicationem, & applicationem istius textus ad Virginem Matrem. Iactat Licetus concilia, & Patres, non vt sequatur, sed vt deserat. Sanè in tom.3. Bibliothecę Patrum, impressę Coloniæ 1618. pag.77. Orthodoxi ex Synodo Antiochena collecta contra Paulum Samosatenum: probantes, quod Filius sit Deus, ista loquuntur in fine secundæ columnæ. "Generauit quidem Filium Pater, tan-

tanquam actum viuentem, & per se existentem, omnia in omnibus operantem: non autem solùm vidit Filius, neque solùm præsens fuit Filius, sed etiam operatus est ad creationem vniuersi: sicut scriptum est, cum eo eram cuncta componens. Igitur textus ex Prouerb.8. de Filio secundum Deitatem accipitur, secundum quam cum Patre operatus est ad creationem vniuersi. Ergo expositio Liceti est contra Concilium; concilium exponit de Filio Dei, vt Dei, Licetus de Matre Virgine, & sanè falsissimum est, quòd aliqua res ad extra potuerit cum Patre cuncta componere. Bellarminus quoque lib.2. de Christo cap.6. col.321. per istum textum prouerb. contra Sabellianos nouos probat, quòd Filius accipit esse à Patre. Callidè igitur mutilat Licetus duas particulas; primam. *Antequam quicquam faceret*, quoniam Virgo est vna de rebus factis, ergo non potest esse ante omnia facta; hæc enim est dignitas Verbi, per quod omnia facta sunt. Secundam, *cum eo eram cuncta componens*. Soli enim Filio producto ad intra in ratione sapientiæ genitæ competit componere cuncta, non Matri Virgini, quæ est vna de rebus compositis, nec potest componere se, nec suos progenitores, nec sua principia.

Bald. Memini in concilio Rom. decretum esse à Sancto Dionysio Papa hunc prouerbij locum intelligendum esse de Filio; quare manifestè euincitur, textum Prouerb.8. esse de Filio Dei ex concilijs Antiocheno. Romano. Apostolorum.

Matth. S. Thomas 1.p.q.61. art.2. in argumento pro parte vera affert. Prouerb.8. ex persona sapientiæ genitæ. " *Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio*. Sed Angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. Ergo Angeli aliquando non fuerunt." Imitemur Sancti Patris argumentum. Accipiamus eamdem maiorem: subiungamus hanc minorem, sed Mater Virgo à Deo est facta: ergo Mater Virgo aliquando non fuit. Falsò igitur Licetus ait, eam fuisse ab æterno creatam, & possessam ad extra.

Bald. Falsum profectò.

Matth. Legam corpus illius articuli D. Thomæ scribentis. "Dicendum, quòd solus Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides Catholica indubitanter tenet, & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum." Sed Licetus tenet contrarium, quòd ab æterno fuit Mater Virgo: ergo Liceti propositio refutanda est, vt hæretica, & illius contradictoria est catholica, nempe ista. Omne creatum ab initio, & ante sæcula est productum ad intra, siuè ad intra præfectum, iuxta expositionem Pontificiam vocis *creatum*.

Bald. Contradicere non ausim. Audiui tamen concionatores quandoque exponentes de Deipara cap.8. Prouerb.

Matth. Nihil dicam. Consule Ferdinandum Salazar in cap.8.prouerb. num.259.pag.269. discesque, illam concionatoriam applicationem non esse litteralem sensum; atque adeò non esse idoneum ad disputandum. Si quidem Alfonsus de Castro 1. aduersus hæreses, authoribus August. & Hieronymo probat, disputationem Catholicam peragendam esse in sensu litterali. Porrò textum ex Prouerb.8. intelligendum esse de diuinitate Filij ex diuina scriptura iuxta traditionem Patrum, ostensum est à me in responsiua epistola ad Baldum. Si verò legerimus cum Aquila, & Hieronymo. *Dominus possedit me &c.* tunc nimis magnus numerus exurget Doctorum exponentium de Filio Dei, vt Dei. Multi etenim propter æquiuocationem vocis *creauit*, & propter importunitatem Arianorum explicant particulam. *Dominus creauit* de Sapientia genita, sed incarnata; quæ quidem expositio probabilis est ex Patrum authoritate, sed inducta est, quasi per accidens propter hæresim facilius declinandam. Nam distincta æquiuocatione vocabuli, facilè retineri potest primitiuæ Ecclesiæ expositio.

Obseruatio centesimaquarta.

Bald. SEcundum ex prænarratis à te probandum per text. Prouerb.8. non probari, quòd aliquid sit creatum ad extra ab initio, & ante sæcula.

Matth. Acceperat probandum contradictorium illius vniuersalis, istud scilicet. *Aliquid ante sæcula creatum est, & illud est ad extra.* In textu autem citato. *Dominus possedit me*, adest vocabulum possessionis, non creationis: quanquam iuxta dogma theologicum in 1. d.30. Deus ab æterno non habeat actu denominationem, quæ illi tribuitur ex actuali existentia rerum ad extra: vnde non denominatur Dominus ab æterno, sed ex tempore: non possidens, non creans ab æterno, sed ex tempore.

Bald. Nonne ex lectione 70. in eodem cap. prouerb.8. supra dixeras legi, *Dominus creauit me*, vbi nos legimus. *Dominus possedit me?*

Matth. Dixi. Sed tamen aliud est possessio, aliud creatio; si vult probare creationem, non accipiat possessionem pro medio.

Bald. An possessio, & creatio non significant idem?

Matth. Ad illustrandam rem istam refero, quæ S. Hieronymus scripsit in epistola 139. ad Cyprianum Tom.3. pag.80. B. "Simile quid & in prouerbijs ex persona sapientiæ, qui Christus est, legitur. Dominus creauit me in initio viarum suarum in opera sua: ante sæcula fundauit me in principio: antequam terram faceret, & abyssos, priusquam produceret fontes aquarum. Priusquam montes firmarentur, ante omnes colles generauit me. Nullum au-

tem debet verbum creationis mouere, cum in hæbreo non ſit creatio, quæ dicitur נרא ſed poſſeſſio: ita enim ſcriptum eſt דכנו דאש׳ קנג׳ רופ׳ adonai, kanani, reſcith, darcho. Quod in lingua noſtra exprimitur. Dominus poſſedit me initium viarum ſuarum. Inter poſseſſionem autem, & creationem multa diuerſitas eſt. Poſſeſſio ſignificat, quòd ſemper Filius in Patre, & Pater in Filio fuerit. Creatio autem eius, qui prius non erat, conditionis exordium.„ Hoc Diui Hieronymi teſtimonium euincit, Salomonis oraculum eſſe de Chriſto, ſiue legas *creauit* me, ſiue *poſſedit* me: non eſſe de matre Chriſti, vt perperam Licetus exiſtimat. Secundò conſtat differre creationem, & poſſeſſionem: non ergò benè probat à diuerſis arguendo Licetus. Tertiò aduerte S. Hieronymum hoc loco attuliſſe dimidiatam definitionem creationis (hæc erat ad rem) illius, quam attulit ſuper cap. 2. ad Epheſios, dicens. "Licet in hebræis codicibus non habeatur: Dominus creauit me initium viarum ſuarum: ſed Dominus poſſedit me. Inter poſſeſſionem autem, & creationem multa diſtantia eſt, quia qui poſſidetur, is vtique eſt, atque ſubſiſtit, & eſt proprius qui poſſidetur. Creatur verò ille, qui non erat, antequam fieret: aut certè de eo, quod erat, transfertur in aliud: ſicut & nos nunc creati dicimur in Chriſto Ieſu. Creati vtique, non quia ante non fuimus, ſed creati in operibus bonis. Quod Dauid quoque in Pſal. 50. deprecatur dicens. Cor mundum crea in me Deus, & certè mundum cor ante peccatum habuerat, quando de eo Dominus loquebatur. Inueni Dauid Filium Ieſſe, ſecundum cor meum: ſed vt ibi creatio inſtaurationem ſonat, ita & in nobis, & in Chriſto per ſingula opera, & profectus creatura, atque conditio accipi poteſt: vt quotidie in credentibus Chriſtus creatus, natus, & conditus ſit; hæc Hieronymus.

Bald. Omninò dicendum eſt illam maiorem. Omne creatum ab initio, & ante ſæcula, eſt creatum ad intra, eſſe veram, & catholicam. Nam ponere, ſiue diuam Virginem, ſiue quoduis aliud ens ad extra, eſſe creatum ab initio, & ante ſæcula: hæreticum eſt. Procedam autem vlterius legens pag. 32. lin. 19. "Sin autem non vniuerſaliter aſſumatur, & de omni, ſed ſingulariter ad vnum Dei Filium coarctata, pariet paralogiſmum in 1. figura ex maiore non vniuerſali. Licetus.

Matth. Iſta ſunt ad apparentiam ſcripta, nec enim fieri poteſt, vt primum, & ſecundum vitium ſtent ſimul in ratione formæ; cum eadem propoſitio ex vi formæ ſit vniuerſalis, non poteſt eſſe particularis. Perge ad reliqua.

Bald. Pag. 32. lin. 22. "Quin etiam contra Canones dialecticæ, Filius minus extremum argumenti ponetur in maiori propoſitione.

Matth. Et hæc eſt peritia logicæ Liceticæ non diſtinguere inter ter-

minum

minum coarctatum, & terminum ad quem coarctatur. Qui duo termini, nisi distinguantur, omnis demonstratio potissima destruitur: destruitur quoque demonstratio quòd conuersa demonstrationis potissimæ. Exemplum est; sint tres termini *risibile*, *animal rationale*, homo; risibile & animal rationale coarctati sunt ad hominem & cum eo conuertibiles. Erigatur demonstratio.

Omne animal rationale est risibile.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo omnis homo est risibilis.

In hac demonstratione minor extremitas iuxta Licetum erit in maiori propositione, quod est absurdissimum in logica. Verùm nec in facultate theologica hoc potest constare. Quia creari ad intra, siuè ante sæcula, communiter potest conuenire Filio, potest item conuenire Spiritui sancto ex autoritate Sancti Irenæi, ac Tertulliani, & ex principijs Liceti maximè: quia Spiritus sanctus à Patre, & Filio accipit esse actualis existentiæ, dominium, potentiam creatiuam & per hæc constituitur in esse creatoris.

Obseruatio centesimaquinta.

Bald. Tertium instet; inconstantiam enim Termaximo tribuis.

Matth. Memini. In tertia ratione à Liceto constructa dixit, istum textum prouerb.8. intelligendum de Filio Dei, & dixit sine vlla cunctatione. Nunc non de Filio Dei & Virginis. Sed de Virgine matre contendit esse accipiendum, sub falso titulo S. Matris Ecclesiæ. Quæ non omnia in aliqua festiuitate lecta, intelligit de persona, quæ celebratur, & honoratur in ea festiuitate. Vt patet discurrenti per diuinum officium, veluti si Dominicam orationem persoluit, non eam intelligit de Matre Dei; nec dirigit ad matrem Dei. Verùm enim verò, dum attentius considero factum Liceti, istum textum ex prouerb.8. *Dominus creauit me*, fortissimum aduersus Iudæos ad probandum, quòd Christus sit Deus, vult aliorsum ducere, & liberare Iudæos hoc timore: sicuti in transuersum egit locum Eccli.24. ad pag.183.

Bald. De re non contendo: varia est expositio prima, & secunda Termaximi. Prima de Filio Dei. Secunda de Matre Dei. Sed est ne inconstantiæ eundem textum Scripturæ bifariam exponere?

Matth. Aliud ad hominem, aliud ad rem dicendum. Ad hominem. Reminiscere, mi Balde, me à Liceto fuisse accusatum inconstantiæ. Propterea quod dictum Eccli.24. *Ante sæcula creata sum*, explicauerim in Epitome de sapientia causata homini indita: in defensione verò de sapientia incausata, sed genita. Si igitur inconstantia est iudicio Liceti duas expositiones dare: iudicio suo ipse incon-

stans

ſtans eſt, qui duas expoſitiones dedit diuerſas, & aduerſas.

Ad rem. Inferius afferam Albertinum, in libro de agnoſcendis aſſertionibus Catholicis, & hæreticis docentem, in eodem textu ſacro Eccli. 24. ſeptem explicationes datas eſſe, quibus octauam addit: & ſub nota temeritatis, ac blaſphemiæ affirmat, eſſe dandam expoſitionem, quæ eſt de æterna generatione Filij ad illud Eccli. 24. *Ab initio & ante ſæcula creata ſum*. Non ergo varias expoſitiones adducere eſt ſibi non conſtare.

Bald. At nollem approbare cauſam, quam attuliſti, dicens, Termaximum accedere ad ſecundam expoſitionem, vt Iudaiſmo ſubſeruiat.

Matth. Si ſemel Iudaiſmo reſtituendo daret operam: ſi catholica libertate diceret, quod ſentit: nil mali ſuſpicarer; ſed à callidiſſimo homine, & callidiſſimè procedente timendum eſt. Scito igitur, Apoſtolos, dum in concilio congregati ſancirent conſtitutiones Apoſtolicas ad continendum fideles in fide, & moribus, inter alia multa ſaluberrimè ſtatuta, hoc voluiſſe in 5. Conſtit. Apoſt. cap. vltim. nempè docere conſonantiam nouellæ prædicationis Euangelicæ cum antiquis doctrinis Prophetarum: Adduxerunt autem prophetias, quibus oſtenderent Chriſtum eſſe verum hominem, & eſſe verum Deum, Deum Verbum, Deum Filium: atque adeò, quòd in vno numero Deo eſſentialiter ſint plures perſonæ diſtinctæ, quarum vna ſit Pater, altera Filius. Multas de humanitate Chriſti, & actis eius authoritates protulerunt. De diuinitate, quantum capio, tantummodo textum Salomonis ex Prouerb. 8. De qua re in reſponſiua dixi à pag. 14.

Bald. Dixiſti ſatis lucidè, ſed breuiter. Vtile fortaſſe eſſet eadem aliquanto clarius dicere contra Iudæos, & Sabellianos.

Matth. Repetamus authoritatem igitur. Tu relege ex epiſtola reſponſiua.

Bald. Ex Apoſtolicis conſtitut. loco citato in epiſtola lego. "De eo (Chriſto) aiebat Salomon tanquam ex perſona Chriſti. Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua. Ante ſæculum fundauit me in principio, antequam terram faceret, antequam prodirent fontes aquarum, antequam montes firmarentur, ante omnes colles genuerat me. Et rurſus Sapientia, inquit, ædificauit ſibi domum." Citant Apoſtoli ex cap. 8. particulam, & particulam ex cap. 9. vt intelligamus eamdem ſapientiam in illis capitulis loquentem, eſſe perſonam Chriſti. Perſona Chriſti eſt incauſata, non cauſata: diuina non humana; igitur applicatio creationis ſcripturalis eſt ab Apoſtolis facta ad perſonam diuinam. Sed in perſona diuina Chriſti ſubſiſtunt duæ naturæ, diuina, & humana, cognoſcemus autem, ſecundum quam naturam loquantur Apoſtoli, ſi concluſionem ab eis elicitam attenderimus.

"Hunc

"Hunc igitur, & nos prædicamus, & euangelizamus Deum Verbum ministrantem Deo, eidemque Patri in rerum omnium creatione. Si hoc credideritis, viuetis; sin verò non credideritis, pœnas dabitis. „ Si percurratur tota series authoritatum ab Apostolis propositarum, ex nulla possunt colligere, Deum Verbum concurrere cum Deo Patre in rerum omnium creatione, nisi ex ista prouerb.8. In qua authoritate sapientia genita asserit, se affuisse Deo, quando præparabat cœlos, quando terram, aquam, æthera, ventos: atque tunc omnia cum Deo composuisse. Quia ergo est principium omnium operum Dei, est Deus: quia genita, est Filius: & generans est Pater; quia est sapientia genita, est Verbum. Itaque & Filium esse, & Verbum esse, & Deum esse, & principium omnium Dei operum esse docent illam personam quæ dicit, *Dominus creauit me principium &c.* Sed ista non conueniunt Filio ratione humanæ naturæ, quæ in rerum creatione non affuit, neque cooperata est; igitur hoc intelligitur ratione diuinæ naturæ, & diuinæ personæ esse dictum.

Matth. Ad hæc sit prima conclusio. Sapientia loquens in prouerb.8. Est Deus.

Quod est principium operum Dei omnium, & cuncta opera Dei componit, est Deus.

Sapientia loquens est principium operum Dei omnium, & cum Deo cuncta opera componit.

Ergo sapientia loquens est Deus.

Secunda Conclusio. Est Filius.

Quod est Deus, & genitus, est Filius:

Sed sapientia loquens est Deus, & est genita,

Ergo sapientia loquens est Filius.

Tertia Conclusio. In Deo est Pater.

Cuicumque Filio, vt relatiuo, correspondet Pater, vt correlatiuum. Et genito generans in eadem natura specifica.

Sed sapientia loquens est Deus Filius, & genitus.

Ergo in eadem natura specifica Dei est generans, & Pater Deus.

Quarta Conclusio. Pater, & Filius sunt vnus Deus.

Deus est vnus essentialiter, & immultiplicabilis ex Deuter.6. Isaia 42. & 45. & 1. Reg.2.

Sed Pater, & Filius sunt Deus.

Ergo Pater, & Filius sunt vnus Deus.

Quinta Conclusio. Pater, & Filius distinguntur.

Impossibile est, vt idem sit, *qui* creat, & *qui* creatur.

Sed Deus Pater creat sapientiam, scilicet Filium, qui creatur, ergo impossibile est, vt Pater, & Filius sint idem, *qui*, siuè eadem persona; quare in vnitate Deitatis est pluralitas personarum Patris, & Filij. Eademque ratio erit de Spiritu sancto.

Sexta

Sexta Conclusio. Sapientia est Deus Verbum.

Omnis sapientia genita est Verbum.
Sed Filius Deus est sapientia genita.
Ergo Filius Deus est Verbum.

Hoc pacto Apostoli concluserunt personam Christi esse Deum, Deum Filium, Deum Verbum, & eumdem Deum cum Patre. Atque se non prædicare aliam personam Christi, nisi illam personam, quæ est Deus, & quæ cooperatur cum Deo in omnium creatione.

Simul ex Apostolorum vocibus distingue duas creationes, primam creationem terminatam ad sapientiam loquentem. *Dominus creauit me principium.* Secundam terminatam ad omnia, intellige distincta essentialiter à Deo: vt alia sit creatio sapientiæ, quæ est à solo Patre, atque hæc est notionalis: alia creatio omnium, quæ est essentialis.

Bald. Videntur ista commodè exposita, & aduersus iudæos efficacia, & ad probandum eamdem essentiam in Patre, & Filio; quorum enim eadem est operatio, eorum est eadem potentia, & eadem essentia. Ad probandum distinctas personas in eadem essentia; nam *qui* creat, & *qui* creatur sunt vt *qui* & *qui*, nec possunt esse vna res, & personalis, & essentialis. Ad probandum Christum esse verum Deum, quod enim habet veram Dei essentiam potentiam, operationem, est verus Deus. Ergo eadem persona Christi concluditur non solùm verus homo, quod concedebant iudæi, sed etiam concluditur esse verus Deus, quod negabant Iudæi.

Matth. Hoc argumento Apostoli Spiritu sancto edocti conuincebant Iudæos. Quo argumento aduersus Iudæos pugnauerunt S. Ignatius in epistola ad Tarsenses S. Iustinus contra Triphonem, eademque ratio est de cœteris Apostolorum discipulis vt Clemente, Tito: eandem authoritate ad probandum, Christum esse Deum, aduersus gentes vsi sunt S. Iustinus, Athenagoras, Clemens Alexand. Eadem authoritate armatus est Tertullianus contra Praxeam Patripassianum, Iudæorum consortem in Trinitate neganda, nec non & contra Sabellianos itidem Patripassianos S. Dionysius Alexandrinus, & Dionysius Papa cum concilio Romano.

Bald. Argumentum hoc planè efficacissimum est contra aduersarios diuinissimæ Triadis.

Matth. Bellarminus tanquam Filius, & hæres Apostolorum, & Patrum in lib. 2. de Christo contra Sabellianos nouos intorquet hoc argumentum, sed ex lectione vulgata, fit quadantenus debilius sic. Cap. 6.
«Qui accipit esse ab alio, necessario ab eo distinguitur re ipsa, sed Filius accipit suum esse à Patre, ergo Filius re distinguitur à Patre, minorem probat ex prouerb. 8. Dominus possedit me idest acquisiuit per generationem, id enim significat vox hebræa chanani.

Bald. Argumentum hoc etiam videtur planè demonstratiuum.

Matth. Sed videtur debilius duas ob cauſas. Etenim inter eum, *qui* creat & eum, *qui* creatur eſſe diſtinctionem realem, nemo negare poteſt, ſed inter poſſidentem, & rem poſſeſſam non ſemper eſt diſtinctio realis. Nam dum Saluator ait. Omnia mea tua ſunt, & tua mea: pronomina poſſeſſiua *mea & tua* ſignificant eſſentiam, & proprietates eſſentiales poſſeſſas. Pater, & Filius ſunt poſſeſſores, & proprietates perſonales ſunt conſtitutiuæ perſonarum poſſidentium: de qua re dixi in libro de perſonis producentibus Spiritum ſanctum, q.3. cap.3. cum Baſilio, Cyrillo, Didimo; & Didimus quidem ait. "Caue autem cum iſta dicuntur, ne graue labaris intelligentiæ in vitium, & putes rem aliquam eſſe, & poſſeſſionem, quæ à Patre habeatur, ac Filio. Verùm, quæ habet Pater iuxta ſubſtantiam, ideſt æternitatem, immutabilitatem, incorruptionem, immortalitatē, bonitatem, de ſe, & in ſe ſubſiſtentem, hæc eadē habet Filius." Ergo inter Patrem poſſidentem, & eſſentialia poſſeſſa non eſt diſtinctio realis. Quare ex ratione poſſidentis, & poſſeſſi non concluditur realis diſtinctio.

Secunda cauſa eſt, quia verbum *poſſedit* explicatur per generationem, vt Geneſis 4. Eua dixit, poſſedi hominem per Deum. Poſſedit verò per generationem. Cœterum vox *Caniti*, vel *Canani* non ſolùm ſignificat poſſeſſionem per generationem, ſed etiam per quamuis acquiſitionem, vt per venditionem, emptionem, donationem, præſcriptionem. Exempla legantur in theſauro Pagnini. Sed & Pater æternus poſſidet, vt ſuas, æternitatem, ſapientiam, bonitatem, nec poſſidet eas per generationem. Doctrina Bellarmini, & propoſitio vulgatæ editionis veriſſima eſt: ſed contra aduerſarios fidei, editio ſeptuaginta virorum eſt efficacior.

Vtraque translatione vtitur S. Sedes Apoſtolic. ex Greg. in dedicatoria moralium, ad finem. Lapid. in Prouerb.

Bald. Igitur in arguendo vtrauis translatione vti poteris, præſertim cum S. Auguſtinus in 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 15. & in 18. Ciuit. cap. 43. præferat lectiones 72.

Matth. Scimus, Aquilam Ponticum à Chriſtiana fide apoſtatam, & à Chriſtianis eiectum, aduerſus Chriſtianos nihil non feciſſe pro viribus. Violauit ſacras litteras, & contra 72. translationem fecit, teſte S. Epiphanio in libro de ponderibus. Hinc etiam coniector, lectionem 72. Interpretum in codice hebraico fuiſse *Chonani* à radice Chon, ſeu Chonem ſcribēdo per Chaf, quę radix ſignificat pręparare, conſtituere, creare. Aquilam verò mutauiſse primam litteram ſcribendo Chof, vnde eſt radix Chanani, quæ ſignificat poſſidere, vel acquirere. Hoc artificio declinans argumentum Apoſtolorum ab eorum diſcipulis contra Iudæos erectum. Scripta ſunt exemplaria, & Hæbrea, & Græca ad nutum Aquilæ, potentis ſcilicet, vtpotè præfecti ab Adriano Imperatore Hyeroſolimæ ædificandæ. Epiphanius heres. 69. notat, Aquilam legiſse *poſſedit*, ſed ipſe Epiphanius origine Iudæus, aliter legit: vt appareat, le-

ctionem

ctionem Aquilæ non fuiſſe omnibus Iudæis probatam. Multiplicauiſſe autem Iudæos, & conſeruauiſſe lectionem Aquilæ, vt eis proficuam, non eſt mirandum.

Deniq; duplex vox hæbraica, *Bara*, & *Chon*, ſeu *Chonen* ſignificat *creare*. In hoc Salomonis loco non fuit vox *Bara*, ſed *Chon*, ſeu *Chonen*. Etenim S. Dionyſius Papa declarans vocem *creauit* recurrit ad vocem *Chonen* in Deuteron, 32. *Creauit te*; quod certè ſignum eſt, S. Dionyſium Papam in Biblijs antiquis (fortaſſe à Sanctis Apoſtolis Petro, & Paulo Romam allatis) legiſſe, Dominus, Conani ידוגליכזנכנכגנג ידודו גנג *Dominus creauit me. Adonai Chonani.* Itaque relicta Liceti varietate, & retenta ſcripturæ veritate iuxta determinationem Concilij Romani ſub S. Dyoniſio intelligamus dictum prouerb. 8. Depellamus intelligentiam Sabellij, & Arij, quòd *creauit* ſit *fecit*. Complectamur Pontificiam intelligentiam, quod *creauit* eſt *præfecit*, aut cum Sancto Euariſto eſt *genuit*, ac produxit.

Obſeruatio centeſimaſexta.

Bald. SAtis circa maiorem quartæ rationis, ſiue ſit tua, ſiue non ſit. Ad minorem, quæ ſine dubio tua eſt, & contra te argumentum ineluctabile, ac inſolubile præſtat. Audi Termaximum pag. 32. lin. 24. "Sed & argumenti propoſita minor eſt contra genuinum ſenſum Eccleſiaſtici, cuius textus callidè mutilus affertur: nam integer ipſe locus in antecedentibus, & ſequentibus verbis apertiſſimè docet, ſe loqui de creatione Filij Dei, non ad intra quantum ad eius diuinitatem, ſed ad extra quoad ipſius humanitatem.,,

Duo vitia tibi opponuntur: primum, quòd propoſitio tua eſt contra verum ſenſum Eccli.

Secundum, quòd callidè textum Eccli. mutilum attuleris. In hac ſecunda parte vicem tibi reddit. Tu paulò ante obijciebas Termaximo, quòd mutilauerit textum ex prouerb. 8. ille tibi obijcit, quod mutilaueris textum Eccli. 24. Pag. 180. lin. 16.

Matth. Ad hoc ſecundum reſpondeo. Quando citamus aliquem authorem, non eſt iuſtum integrum capitulum ſemper referre, eſſet enim ſuperfluum, & oneroſum; & contra ſummum magiſtrum, qui citauit partem opportunam, vt ex cap. Exodi 3. *Ego ſum Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Iacob*, & ex pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo &c. ſed cauendum eſt, ne, dum citatur aliquis textus, omittatur pars antecedens, vel ſequens, quæ ſit contraria citanti. Ob id iure dixi, à Liceto mutilari caput 8. prouerb. quia duas particulas Liceto aduerſas omiſit: per quas conſtat capitulum illud non intelligi ad litteram de Matre Dei. Matth. 22. 32. Ioan. 22. 44.

Si Licetus oſtenderit id ipſum in citando Eccleſiaſtico eſſe à me per-

petratum; iure reprehendit. Sin autem hoc non ostenderit: iniustè reprehendit, vt solet.

Consideretur citatio à me facta, consistit in illis verbis. " *Sapientia primogenita ante omnem creaturam, Eccli.24. de se loquitur ab initio, & ante sæcula creata sum.*" Sed Beatus Thomas 1.p.q.41.art.3. in 4. argumento, & in 4. contra gentes cap.8. citauit hæc eadem verba. *Ab initio, & ante sæcula creata sum.* Citauit ad eumdem finem, ad quem ego citaui, vt ostenderet creationem Filio Dei in diuinitate, ac æterna productione attribui. Eadem accusatio est contra Diuum Thomam, & me, non ego me defendo, innumerabiles Diui Thomæ discipuli defendent.

Sed & S. Euaristus ex his clausulis Eccli.24. à versiculo 12. vsque ad versiculum 18. quas citat Licetus, citauit partem versiculi 12. hanc. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo,* exponens *creauit* per *genuit,* intelligit de generatione æterna, & in diuinitate: quare & ipse S. Euaristus reprehenditur, quasi mutilator scripturæ. Igitur textum scripturæ, quem Licetus affert cum debita reuerentia recipio. Videamus quid dicat circa hoc.

Bald. Dicit in pag.33. lin.11. " Quæ singula, & omnia attributa non respiciunt vlla ratione Filium Dei ad intra.

Sed conueniunt soli Verbo incarnato. Christoque Domino, qui naturam humanam indutus, habitauit in Iacob, & in Israel hæreditate, &c.

Matth. Id ipsum repetit Licetus ad implendam cartam pag.65. pagin. 180. pag.203. Sed in pag.183. turpissimè exponit textum Eccli. eò perueniens, vt excludat Trinitatem à Deo & ponat. *Patrem esse primogenitum omnis creaturæ,* similiter, & *Spiritum sanctum esse primogenitum.*

Bald. Paulatim agamus? Potestne hic textus Eccli. intelligi de persona Filij secundum naturam diuinam, & generationem æternam, potestne etiam de Filio Dei intelligi incarnato, idest secundum temporalem generationem?

Matth. Potest vtroque modo exponi locus Eccli. & vtroque modo expositus est à Diuo Thoma 1.p. q.41. (non vt falsò citat Licetus in hac pag.33. citat enim q.31.) art.3. Exponit trifariam, & secunda expositio est.

"Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filiò: vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum, idest præuisa sum creaturæ vniri." Tertia expositio est.

" Vel per hoc quod sapientia creata, & genita nuncupatur, modus diuinæ generationis nobis insinuatur, in generatione enim, quod generatur accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione verò creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus, & genitus vt

ex

ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre, & Filio. Et sic exponitur intellectus huius scripturæ ab Hilario in libro de Synodis.,,

Sed callidè Licetus secundam expositionem ex Diuo Thoma profert pag.33. & 65.

(Vbi falsò Licetus citat Bellarminum, Athanasyum, Nazianzenum, Cyrillum, Augustinum, quasi loquantur de Eccli. cum verè loquantur de prouerb.8.) Citat secundam expositionem, non citat tertiam, quæ est contra Licetum.

Præterea per secundam expositionem Diui Thomæ impugnat tertiam, quasi impossibilem. Vnde ait pag.65. "Et re vera locus iste *non potest intelligi de Filio Dei ad intra*, sed solum de Filio Dei humanato &c. rescribendo hic scripta.

Meum igitur erit ostendere locum Eccli.24. *Ab initio, & ante sæcula creata sum*, & *qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*: intelligi posse, & debere de Filio Dei ad intra genito.

Et primò S. Euaristus sæpè citatus particulam Eccli. *Qui creauit me*, exposuit cum communi sensu Ecclesiæ, *qui genuit me*, de generatione Filij ad intra; Licetus dicit non posse exponi de Filio Dei ad intra. Ergo ore nefasto declarationem Pontificiam Licetus reprobat, vt falsam, & impossibilem.

2 Albertinus, de agnoscendis assertionibus qu.22. num.49. car.97. Fac.2. hanc rem tractauit. Cuius verba integrè huc adscribo, vt appareat vanitas Liceti, aut veritas. "Decimo sexto temerarium, Albertinus. & blasfemum est asserere, quòd liber sapientiæ Salomonis, hoc est cap.24. Eccli. secundum sensum litteralem, non potest intelligi de sapientia æterna, sed de Virgine Maria; nam prout inquit Vgo Cardin. ibi, illius cantici sunt septem solemnes expositiones, quæ sunt septem columnæ domus sapientiæ, de quibus dicitur prouerb. 91. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Prima est de Sacra scriptura & infusa vniuersaliter, hoc est de theologia & ancillis eius. Secunda de sapientia genita, & humana, id est de Christo, quæ est Dei virtus, & Dei sapientia 1. Corinth.1. Tertia est de beata Virgine. Quarta de Ecclesia. Quinta de fideli anima. Sexta de angelica natura. Septima de Salomone. Sunt qui dixerunt, quod dictum capitulum est exponendum de lege veteri, & noua: quæ dicitur sapientia diuina, quia non est humanitus inuenta, sed diuinitus reuelata. Ad hoc autem allegant, quod dicitur in eodem cap. *hæc omnia liber vitæ, & testamentum Altissimi, & agnitio veritatis*. Sed prout Liran. ibi dicit. Hoc non videtur rationabiliter dictum, nam in persona sapientiæ, de qua fit hic sermo, dicitur in d. cap. Ego feci in cœlis, vt oriretur lumen indeficiens. Quod factum fuit à principio creationis mundi; lex autem Moysi postea fuit data Exodi XX. quasi per duo millia an-

norum

norum & postea noua per tantum tempus, & amplius. Præterea de eadem sapientia, de qua fit ibi mentio, dicitur. Ab initio, & ante sæcula creata sum, quod non potest dici de lege veteri, vel noua. Item hæc expositio fauere videtur errori Iudæorum, qui fingunt, legem veterem creatam fuisse ante mundum, prout latè ego scripsi in Rubric. de hæret. lib.6. colum. cccxij. versic. Septimus error Iudæorum est. Propter quod dicendum est secundum Liran. quòd in d. cap. agitur de sapientia diuina personaliter dicta, quæ est sapientia genita. Vnde in eius persona dicitur. Ego ex ore Altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam; prodire autem ex ore Altissimi, & per modum geniti, vel nati, est proprium Filij, qui est sapientia genita, propter quod communius dicitur secundum Liran. Eccli. cap.1. quod author in d.cap.24. Loquitur de sapientia genita. Non obstat, nisi dicatur quod in d. cap. dicitur, *Ab initio, & ante sæcula creata sum*, quod non conuenit Filio Dei, quia in symbolo fidei dicitur increatus Pater, increatus Filius &c. & creare est de nihilo facere, vt Zacha. 12. Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens hominis spiritum in eo, & Amas.4. Ego formans montes, & creans Spiritum, & Genes.1. In principio creauit Deus cœlum, & terram; & Scotus in 2. d.1. q.2. dicit, quod propriè creare est de nihilo .i. de non materia aliquid facere; & S. Thomas in 3. sent. dist.6. art.1. ad primam declarans illud ab initio, & ante sæcula creata sum dicit, quod intelligitur de sapientia creata, scilicet natura angelica, quæ est ante temporalia sæcula, & si non duratione, tamen ordine naturæ. Vel intelligatur de Filio Dei quantum ad naturam assumptam, quæ & si ante sæcula creata non fuerit, fuit tamen ab æterno præuisa creari, vt exponit ibi Vgo Cardin. Ad hæc dicendum est, quod propterea catholici Doctores exponentes illud Canticum, dicunt *creata*, idest genita, & sic largè loquendo dicitur *creatio*, vt dicit Lyran. Eccli. c.1. & super cap.24. exponit *creata* sum, idest, ab eo accipiens esse per generationem, quæ largè loquendo dicitur creatio; & S. Thomas in 1.p.q.41. art.3. variè exponendo illum textum, intelligi de sapientia æterna, & in libro contra gentiles 4. cap.8. Inde etiam est, quod verba posita in d. c.1. *prior omnium est creata sapientia*, exponit Liran. prior .i. per æternam generationem producta, & quod iste sit intellectus authoris, videtur ex hoc probari, quod habetur in d. c.24. antequam in persona huius sapientiæ loquens diceret ab initio, & ante sæcula creata sum, præmisit dicens in persona huius sapientiæ. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam, per hoc insinuans quod huius *sapientiæ creatio non est aliud, quam eius æterna processio*. Loquutiones istæ, & consimiles, non sunt extendendæ, sed magis cauendæ à fidelibus, quia fauere videntur errori Arij, qui dixit Dei Filium esse

puram creaturam; si tamen inueniantur istæ loquutiones in dictis Sanctorum, vel in libris sacræ scripturæ Canonicis, vel non Canonicis, receptis tamen ab Ecclesia ad legendum, qualis est iste liber Eccli. vt dicit Hieronymus in prologo galeato, piè sunt exponendæ: & de hoc dixi supra in 14. q. de multiplici autem expositione dicti cap.1. & 24. ca. tradit S. Thomas in 1. p. q.41. art.3. ad quartum. „ Albertinus magni pendit authoritatem D. Thom. & Lirani.

Circa Diui Thomæ authoritatem obseruetur secunda expositio, quæ solum declaratur, ac tertia, quæ & declaratur, & probatur. Ideò meritò à Thomistis, vt Albertino, Bellarmino, & alijs præeligitur. Liranus verò secundam expositionem reijcit non tamquam falsam, sed tanquam non intentam ab authore Eccli. Reprobat etiam ex processu capituli 24. in Eccli. nam in eo capite à principio vsque ad finem ponuntur prærogatiuæ ipsius sapientiæ, sic autem præuideri non est aliqua eius prærogatiua, quia conuenit omni creaturæ quantumcumque minimæ, nam ab æterno præuisum est, quodcumque producitur in tempore.

Quia tamen Licetus turpiter agit contra tertiam expositionem Sanctis Thomæ affirmans talem expositionem dari non posse; ideo recipiam documentum S. Thomæ in libro de fallacijs cap.22. dum docet secundum modum, quo committitur fallacia secundum quid ad simpliciter.

" Secundus modus prouenit ex eo, quod determinatio addita pertinet ad actum animæ: nam aliqui actus animæ possunt esse & circa existentia, & non existentia. Sicut hic, Chimæra est animal opinabile, ergo Chimera est animal non sequitur. Nam opinabile additum animali diminuit de eius ratione.

Simile est hic, Cæsar est in memoria hominum, ergo Cæsar est. Et iterum, tu habes felicitatem in voluntate, ergo tu habes felicitatem. „

Sic exponitur à Liceto textus scripturę. Ante sęcula pręuidetur creata humanitas Christi; ergo antè sęcula cerata est humanitas Christi, quare talis expositio non est solida. In textu *creata sum*, est prædicatio in esse simpliciter: in expositione est in esse secundum quid.

Item, vt aduertit Salmeron, in hoc versiculo tribuitur æternitas sapientiæ genitæ, & creatæ tum à parte ante. *Ab initio, & ante sæcula creata sum*: tum à parte post. *Et vsque ad futurum sæculum non desinam*: quæ duo contra Arij hæresim efficaciter probant de Filio secundum rationem diuinæ naturæ, & personæ. Nec duo ista de Christi humanitate dici possunt. Nam humanitas Christi cœpit momento incarnationis, & desiit momento mortis Christi. Fiat argumentum ab expositione ad expositum textum. Præuidetur ab æterno creandum, ergo ab æterno creatum est. Fallacia est à se-

cun-

cundum quid ad simpliciter. Posset notari etiam Fallacia accidentis per tradita à S.Bonauentura 1.d.47. q.4. & per Scotum 1.d.2. q.2. T. Aliæ enim sunt conditiones actus diuini, qui est præuisio: aliæ conditiones rei præuisæ; præscire est ab æterno: præscire est de re creata, ergo res creata est ab æterno. Istud consequens est falsum in omnibus rebus creatis propter Sophysma accidentis.,Sic à Liceto committitur, vt Sapientia dicat ab æterno præuisa sum creari, ergo ab æterno creata sum.

Bald. Defendet se Termaximus, quia sic Glossa ordinaria, & D.Thomas exponunt.

Matth. Callida pietas fædè tractat D. Thomam; primo, quia ponit in doctrina S.Thomæ repugnantiã, quasi confutet se ipsum, dando secundam expositionem, quæ repugnat tertiæ. Secundò, quoniam tertia expositio, quæ à D. Thoma est probata, à Liceto est reprobata. Nam hæc attributa Eccli.non *respiciunt* vlla *ratione Filium Dei ad intra*. car. 33." Et locus iste re *vera non potest intelligi de Filio Dei ad intra* pag.65. legatur etiam pag. 180. & 203. tertiò, quia nunc Termaximus asserit secundam expositionem D. Thomæ, & reprobat tertiam: inferius approbabit tertiam sæpè contra me instabilis, ergo & in se, & in ordine ad S. Doctorem non debet sub vmbra S. Doctoris refugere.

Quanquam ex regula Beati Thomæ 1.part.q.68.art. 1. cum scriptura multipliciter exponitur; non est præcisè inhærendum vni responsioni, si eam ratio, vel authoritas excluserit.

Sequitur de Lirano dicere, viro in scripturis potente, qui in Eccli. 24. ad ver.5. scribit.

Ego ex ore Altissimi." Hic consequenter describitur Sapientiæ genitæ generatio, & primo generatio æternalis ex Patre, secundo temporalis ex Virgine: ibi posuit Dauid.,,Qua propter textus Eccli. à versu 5. vsque ad 34. incipientem *Posuit Dauid*, est de verbo non incarnato. Totum ergo citatum per Licetum à vers. 12. ad 18. Liranus exposuit quantum ad diuinitatem, non quantum ad humanitatem Christi. Nolo singula discutere, nec eadem decies repetere, vt Licetus: solùm expono vers. 12. & 14. cum Lirano.

Vers.12. *Et qui creauit me*, idest æternaliter generando dedit esse: quod largè quidem poteit dici creatio, vt diffusius dictum fuit supra cap. 1. exponendo illud Prior omnium creata est Sapientia.

Vers. 14. *Ab initio & ante sæcula*. Hic consequenter,&c. Præmittitur tamen hic sapientiæ genitæ æternitas, vt per hoc ostendatur causa sufficiens stabilitatis in alijs. Dicit igitur *Ab initio* per hoc non potest intelligi initium temporis, quia subditur *& ante sæcula*: sed intelligitur ipse Pater, qui est principium emanationis personarum; *Ante sæcula* idest æternaliter, quia Filius æternaliter procedit à Patre; *Creata sum*. idest ab eo accipiens esse per generationem, quæ largè loquẽdo po-

do potest dici creatio, vt plenius est dictum supra in 1. capite. „ Ista cum Lirano dicta sint pro sensu genuino Eccli. Cum Lirano istos versus de generatione æterna accipiunt sequentes Doctores.

Salmeron tom. 13. qui est super Epistolas Pauli lib. 1. pag. 133.
Bonartius in Prolegomenis ad Eccli. regula 34. & ad cap. 24.
Didacus Ruiz de Trinitate disput. 96. sect. 5.
Pererius in Genesim. lib. 1. disput. vlt.
Auersa 1. p. q. 45. sect. 1.
Bonacina de Incarnatione car. 66.
Becan. de Incarnatione car. 10.
Valentia tom. 1. colum. 805.
Molina 1. p. q. 45. art. 1.
Aretinus in Comment. scholasticis super Genesim pag. 2.
Baradius histor. Euangelica tom. 1. car. 250.
Iansenius in Prouerb. 8.
Capullius in 2. sent. car. 7.
Ioannes à Pinna in Eccli. 24.
Angles in Flor. 2. car. 2.
Ferrariensis 4. contra gentes cap. 8.
Bellarminus lib. 1. de Christo cap. 18. & alij multi.
Caput autem illud in 1. p. de Filio Dei accepere Synodus. Franfor. in Epistola ad præsules Hispaniæ tom. 3. Concil. car. 649.
S. Sixtus 2. Epist. 1. 1. tom. Concil. car. 414.
S. Marcellinus Papa tom. 1. Concil. car. 436.
S. Euaristus in 1. tom. Concil. car. 312.
S. Augustinus de quinque hæresibus tom. 6. car. 15.
S. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos cap. 1.
S. Maxim. Taurin. homil. 2. de Pascha car. 219.
Lactantius lib. 4. cap. 8.
Magister Sent. 1. d. 2. & ibi Sancti Thomas, & Bonauentura atque hæc sint satis contra Licetum, dicentem istos versiculos non posse intelligi, nisi de sapientia incarnata.

Obseruatio centesimaseptima.

Bald. „ IAm ergo satis constet, opinionis nouæ syllogismos præcipuos, abs te mihi propositos ad trutinam, optimè Balde, carere necessitate probationis, probabilitateque suasionis, vt obnoxios censuræ D. Augustini posterius afferendæ, ac esse paralogizantes; vt & alij, de quibus infra, vbi naturam intimam, & differentias omnes „ creationis introspexerimus, & explicauerimus. „ *ex licet. pag. 34. lin. 2.*

Matth. Quæ in me dicit Licetus, in ipsum dicenda sunt, qui syllogismos tàm deformes fecit, & mihi imposuit. Deus illi ignoscat, qui me

Oo com-

compulit tempus consumere in his Liceticis, quæ nullam habent speciem probabilitatis. Peregi tamen, ne quemquam callida pietas sub speciè rei, non re fallat. Tu interim, erudite Balde, dicito, an in isto capite Licetus erexerit aliquem syllogismum in forma contra me.

Bald. Nullum erexit in forma siue pro te, siue contra te.

Matth. Dic iterum, vtrum in isto capitulo dixerit, Filium Dei esse Deum, aut esse verum Deum, aut natura Deum?

Bald. Non dixit.

Matth. Nec Iudæi dicunt, pro quibus tàm multa semina in hac epistola sparsit Licetus: quorum aliqua colligam; nam ille nimis callidus multa seminauit, quæ fortè ego non deprehendo; cum tempore tamen zizania se se ostentabunt.

Primum semen Iudaismi superseminatum à Liceto.

IN pag. 100. Licetus affert perfectiones, & imperfectiones generationis, vt perfectiones transferantur ad Deum, imperfectiones remoueantur.

Pag. 100. lin. 18. " Sed imperfectiones generationis sunt, primum quod ponat discrimen reale inter generans, & genitum, tanquam inter duo supposita numero distincta. Nihil enim physicè semetipsum generat."

Hæc propositio Liceti manifestè negat in diuinis discrimen reale inter generans, & genitum, tanquam inter duo supposita numero distincta. Demonstratio in forma sic erigetur. Nihil, quod dicat imperfectionem, est ponendum in Deo.

Sed generatio dicit hanc imperfectionem, quòd ponit discrimen reale, inter generans, & genitum, tanquam inter duo supposita numero distincta. Ergo in diuinis non est ponendum discrimen reale inter generans, & genitum, tanquam inter duo supposita numero distincta.

Ista conclusio Liceti negat distinctionem realem inter Patrem, & Filium: negat generantem Patrem, & Filium genitum esse duo supposita numero distincta, & consequenter non remanent in diuinis tria supposita; quæ est intentio iudaismi.

Secundum semen Iudaismi.

IN pag. 100. Licetus numerat perfectiones generationis, ad Deum transferendas, resectis imperfectionibus.

Pag. 100. lin. 15. " Secunda perfectio generationis eidem Aristoteli

(2.de

(2. de Anima 34.35.) est, quod continuet, conseruetque semper τὸ generatorum esse saltem in specie.„ Ex hac Liceti propositione aufertur generatio à diuinis, & ex consequenti generans, & genitum, quibus sublatis, nec remanebit Spiritus sanctus, qui ab eis procedit.

Argumentum ita colligo. Si generatio esset in diuinis, haberet istam perfectionem præcipuam, & finalem, quod continuet, conseruetque speciem, & esse generatorum in specie. At iste finis, siuè ista perfectio est impossibilis in diuinis; Ergo in diuinis non est generatio, non generans, non genitum: Non Pater, non Filius. Ergo nec Spiritus sanctus; quæ est intentio iudaismi nouelli. Probatur minor, natura specifica, vel quasi specifica in diuinis est Deitas, quæ est ex se necesse esse, ex se incommutabilis, inuariabilis, incorruptibilis, inuertibilis. Hæc eadem Deitas per relationes originis, vel generantis, vel generati, siue per generationem nullam recipit, aut recipere potest continuationem, vel conseruationem essendi. Imò omnem perfectionem essendi formaliter dat personis, & identicè relationibus: nil autem Deitas recipit perfectionis à generatione. In nobis destruitur natura genitoris, & propter hoc, per generationem continuatur natura, conseruaturque in genito: conseruatur, inquam, quoad speciem, non quoad singulare. Sed Deitas, quæ est natura diuina, non est in Patre corruptibilis, quare non indiget, imò nec potest per generationem conseruari.

Denique, Pater æternus ex plenitudine perfectionis communicat suam essentiam, & suum esse simpliciter Filio, non vt conseruationem essendi, vel continuationem, vel perfectionem acquirat. Cum ergo sit impossibilis in Deo iste finis secundum veritatem, tàm apud Iudæos, quàm apud Christianos: & generatio secundum Licetum habeat hanc perfectionem. Igitur generatio non potest esse in diuinis. Cui enim repugnat perfectio generationis, eidem repugnat generatio. Sed Deo repugnat hæc perfectio generationis. Ergo repugnat Deo generatio. Conclusio hæc gratissima Iudæis, Christianis est odiosissima.

Tertium semen Iudaismi.

PAg. 101. lin. 23. Licetus scripsit. “Creatio similiter complectens omnes perfectiones, absque penitus vlla imperfectione, creationi propriè, ac vniuocè dictæ essentiali est illa, quæ fit ab vnico creante simpliciter, & absolutè, sine vlla pluralitatis ratione, producente creaturam, sine creantis vlla mutatione pariter &c. „

Licetus ponit tanquam essentialem imperfectionem in creatione,

si in creante sit aliqua ratio pluralitatis, sed requirit, vt sit vnicum creans simpliciter, si debet esse sine imperfetione. Sed Christiani asserunt, in omni creatione ad extra adesse tres creantes, & rationem pluralitatis hypostaticæ, rationem pluralitatis realis, & diuisæ in tribus. Quare si ad rationem creationis perfectam requiritur vnicum creans, sine vlla ratione pluralitatis: iam Christiani ponendo creationem in Deo, includunt in Deo imperfectionem, quia pluralitatem includunt, & rationem pluralitatis: excludunt item rationem perfectionis in creante, quia non constituunt vnum creans, sed tres creantes.

Tunc argumentor pro Iudaismo. Quod excludit perfectionē à Deo creante, & includit imperfectionem: omnino non est ponendum in Deo. At ponendo tres creantes, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, excluditur vnicum creans, quod dicit perfectionem: includuntur tres creantes cum ratione pluralitatis, quæ dicit imperfectionem: igitur tres creantes, Pater, Filius est Spiritus Sanctus, nullatenus sunt ponendi in Deo. Hæc conclusio est Iudaismus nouellus.

Quartum semen Iudaismi.

FRequenter Licetus affirmat esse Arianam istam propositionem *Verbum est ad intra productum.*

Pag. 65. lin. vlt. "Quæ non animaduertisse videtur Arius, nec noua opinio ponens hoc oraculum (Eccli. 24.) haberi de Verbo ad intrà producto.,, Igitur Arius asseruit Verbum esse productum ad intra. & dicit, quod Arius intellexit illud Eccli. 24. *Ante sæcula creata sum,* de Verbo ad intra producto.

Pag. 198. lin. 25. "Verumenimverò si dare voluerimus Ario simul, & opinioni nouæ Salomonem in eo loco Prouerb. agere de sola productione verbi ad intra, non autem de constitutione Verbi in creatorem, vt vidimus (quod illis disputationis ergo damus, non concedimus vllo pacto) habebimus nihilominus in sacra pag. &c.

Repetit esse propositionem Arij Verbi productionem esse ad intra; & Arium de sola productione Verbi ad intra intellexisse illud Salomonis dictum Prouerb. 8. *Dominus creauit me.*

Pag. 199. lin. 27. "Sic ergo constat apertissimè, Prouerb. oraculum allatum ab Ario pridem, & ab opinione noua recenter inculcatum ad suorum dogmatum confirmationem, nihil omnino fauere sententijs eorum.,,

Constituentium Filium Dei ad intra creatum esse propriè dicta creatione theologicè, quæ sit eiusdem Verbi diuini productio quantum ad esse simpliciter.

In

In ista sententia Liceti ponuntur duæ propositiones, tanquam Arianæ.

1 Filius Dei est ad intra creatus creatione propriè dicta; theologicè, est Arij dogma.

2 Creatio ista poprie dicta theologicè est productio Verbi quantum ad esse simpliciter. Hæc secunda declarat mentem Liceti, scilicet, quod Verbum esse productum ad intra, & in esse simpliciter, sit Arij dogma. quoniam istam productionem Verbi ad intra, & in esse simpliciter Arius creationem appellauit.

Pag. 200. lin. 6. " Quare Verbum à Patre Deo genitum est non propriè creatum ante sæcula, sed impropriè, communiter, & abusiuè. Nimirum non creatum ad intra quantum ad esse sui, sicuti voluit Arius olim, & opinio noua nostræ tempestatis: sed creatum Creator omnium creaturarum.

In hoc dicto Licetus distinguit esse Verbi, & esse creatoris, & Ario attribuit creationem Verbi ad intra quantum ad sui esse, sibi retinet creationem verbi quantum ad esse creatoris omnium. Sed esse Verbi, & esse creatoris sunt duo prædicata essentialia, communia tribus; nisi fortè Licetus velit loqui non de ipso esse simpliciter, quod Verbo in est, sed de esse personali. Sed credo ex præcedentibus citationibus, Licetū loqui de ipso esse simpliciter, & essentiali.

Pag. 201. lin. 12. " Itaque contra communem orthodoxorum Patrum sententiam, concilij Niceni, catholicæque sanctæ Matris Ecclesiæ sanctionem, militant Arius, & opinio noua, dum ex allato prouerbiorum textu colligere conantur, Verbum diuinum ad intra, Filiumque Dei proprijssimè creatum esse simpliciter; Arius quidem ex nihilo, noua verò opinio ex præsupposito principio permanente in Filio producto.,,

Si Licetus legisset sanctionem concilij Niceni, & Ecclesiæ in concilio illo loquentis: diceret, in illo concilio nihil esse sancitum de vocabulo *creationis*, nec fuisse de Verbo diuino affirmatum, vel negatum vocabulum *creatum*. Sed Licetus sibi fingit concilia, & conciliorum sanctiones, grandi cum peccato, impugnando veritatem agnitam, & à me illi indicatam. Sed nunc aliud agimus. Attribuit Ario, quòd posuerit Verbum esse productum ad intra. Similiter in toto libro dum attribuit Ario, & mihi quasi dixerimus Verbum esse creatum ad intra, intelligit esse productum ad intra, & signatè pagin. 18. Quando dicit meam opinionem esse prorsus contrariam concilio Niceno; sed mea opinio continetur his duabus propositionibus. Filius Dei non est productus ex nihilo sed est productus de substantia Patris præsupposita, & interna in Filio producto. Istæ duæ propositiones, quæ sunt ipsius concilij Niceni, dicuntur à Liceto esse prorsus contrariæ Concilio Niceno, & omnino commicantes cum Ario.

Illud mirabile est, quod ex Liceto pag. 201. Concilium damnauerit

duo

duo contradictoria. *Esse productum ex nihilo*, esse productum ex aliquo præsupposito; siuè quòd damnauerit esse creatum seu *ex aliquo*, seu *ex nihilo*; quare apud Licetum neutrum contradictorium est verum, & vtrumque contradictorium est propriíssimè dictum.

Veniamus ad iudaismum. Ista propositio. *Verbum est productum ad intra*, damnatur vt Ariana. Similiter ei æquiualens, ex declaratione à Liceto facta, scilicet ista: Verbum est creatum ad intra, idest productum de substantia Patris in esse simpliciter, damnata est vt Ariana.

Tunc formo demonstrationem. Nullus Catholicus debet credere, vel confiteri propositiones Arij damnatas à concilio Niceno.

Sed ista propositio. *Verbum est productum ad intra*, est propositio Arij damnata in concilio Niceno. Ergo nullus catholicus debet concedere, quòd Verbum sit productum ad intra. Ita multi credunt Licetum dicere vera, & in iudaismum incidunt. Si enim Pater non producit Verbum ad intra, & Verbum non est productum ad intra in Deo: ergo in Deo non sunt Pater, & Filius ad intra. Si Pater, & Filius non sunt in Deo ad intra: ergo neque producunt Spiritum sanctum ad intra. Itaque intra vnum Deum non sunt Pater, Filius, Spiritus sanctus, neque tres personæ, vt Christiani volunt. Sed est vnus Deus, & non Trinus, sicut asserit Iudaismus nouellus.

Quintum semen Iudaismi.

LIcetus ad placitum proprium distinguit vocabulum *creatio* in sex significata, quorum primum dicit esse, creationem alienissimè sumptam, in pag.36. lin.25. de ista significatione creationis alienissimè tractat in toto cap.5. eamque describit in pagin.38. lin.1. Sic alienissima creationum differentia; namque pagin.38. lin.1. "Sumitur pro qualibet mutatione cuiusque rei, etiam non essentiali, sed accidentali quauis operatione.,, Verùm in pag.39. lin.30. istam creationem alienissimam ponit in Filio Dei sub his verbis. "Sed & in sacra pagina legitur consimile testimonium eiusdem alienissimæ creationis, quando Deus Pater *Filium ab se genitum creauit principium viarum suarum*, & in pag 41. asserit hanc creationem in Filio authoritate Cyrilli.

Pag.202. lin.12. " Iam prima conclusio deducitur ex antea demonstratis: Filius Dei ad intra creatus est primo modo creationis alienissimæ, superius ostensum abundè fuit, intelligi debere prouerbiorum oraculum: Dominus possedit me, siue creauit me initium viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, quia Pater genitum ab æterno Filium, antequam quicquam in mundo faceret,

constituit, atque creauit vna se cum creatorem rerum omnium, atque sic operum suorum principium effectiuum: quam conclusionem hausimus ex D.D. Augustino, Nazianzeno, & Cyrillo."

Prosequor argumentum. Creatio primo modo, & alienissima sumitur pro qualibet mutatione cuiusque rei, etiam non essentiali, sed accidentali, ex pag. 38. lin. 1. Sed Filius Dei est creatus, iuxta scripturam, & Patres citatos ad pag. 202. & in cap. 5. diffusè hac creatione alienissima primo modo sumpta: igitur Filius Dei est creatus, ex scriptura, & Patribus, creatione, quæ est mutatio essentialis, vel accidentalis.

Porrò, nullus Christianus, nullus Iudæus concedet in Deo ad intra esse aliquam mutationem accidentalem, vel essentialem: neque concedet aliquid in Deo ad intra esse productum per mutationem: ergo nullus Christianus, vel Iudæus concedet in Deo esse Filium productum ad intra; si autem Filius non est ad intra, nec Pater est, à correlatiuis; igitur in Deo non est Trinitas personarum, & rursus Iudaismus enascitur.

Sextum semen Iudaismi.

PAg. 140. Licetus distinguit esse essentiæ, & esse existentiæ, quæ conueniunt omnibus rebus: & quæruntur per quæstiones, quid est, & si est pag. 140. lin. 9. " Hoc vtrumque esse simul quidem terminat integram, & perfectam productionem cuiusque rei: namque productio est mutatio rei de non esse ad esse, tùm existentiæ, tùm essentiæ, naturæque suæ propriæ "Certè in diuinis reperitur esse essentiæ, & esse existentiæ, & de Deo quoque mouentur quæstiones si est, & quid est.

Argumentor pro Iudaismo ex isto semine Liceti. In quocumque ponitur productio, in eodem ponitur definitio productionis. Sed in Deo ponitur productio Filij, & Spiritus Sancti perfecta, & integra, igitur in Deo ponitur definitio productionis.

Iam verò productio sic definita est à Liceto. Productio est mutatio rei de non esse ad esse, tùm existentiæ, tùm essentiæ. ergo in Deo est mutatio Filij, & Spiritus sancti, de non esse ad esse, tum existentiæ, tum essentiæ. At est simpliciter impossibile, vt in Deo sit mutatio vel essentiæ, vel existentiæ, vel cuiuscunque formaliter existentis in Deo. Igitur est simpliciter impossibile, in Deo reperiri productionem Filij, & Spiritus Sancti; quare impossibile est, reperiri Trinitatem personarum. Quam conclusionem progerminat Iudaismus nouellus.

Septi-

Septimum ſemen Iudaiſmi.

PAg.160. lin.7. de Hilario ait. " Declarans numero quintam fidei definitionem, à Concilio promulgatam ait, Filium Dei æternum dici tum genitum à Patre, tùm etiam creatum ſed diſtinctis planè rationibus, genitum quidem, quatenus productus eſt ex ſubſtantia Patris, Creatum verò quatenus à Patre productus eſt abſque producentis vlla mutatione. „ Et infra.

Lin.26. "Vnde nihil magis abeſt à ſenſu Catholico Patrum orthodoxi concilij memoratorum, quàm dicere Filium æternum Dei creatum eſſe ex aliquo, quia productus ſit ex ſubſtantia Patris, cum hoc ad generationem Filij pertineat, quatenus contra diſtinguitur *eſſentialiter ab eius* creatione, quæ tota conſiſtit in ſola producentis immutabilitate. „ Non poterat Licetus ponere apertius pro Iudæis ſolutionem ad argumentum, quòd Apoſtoli, & Apoſtolici viri conſtruxerunt contra Iudæos, ex Prouerb.8. Dominus creauit me principium viarum ſuarum. Arguebant verò, quod Chriſti perſona ſit Deus,& quòd in Deo ſunt duæ perſonæ.Pater,qui creat, & Filius, qui creatur, *ſic arguebant* Apoſtoli in 5. Conſtit. Apoſt. cap. vltim. & item Clemens, Ignatius, Iuſtinus, Cyprianus.

Similia Licetus pag.106. lin.14. cõmunicatio naturæ non ſpectat ad eſſentiam creationis.

Reſpondet virtualiter Licetus, quòd creatio illa in Salomone dicta eſt eſſentialiter diſtincta à generatione, quo circa, & Filius tali creatione creatus,eſt res eſſẽtialiter diſtincta à Deo,& nõ eſt Deus.

Quinimo nec Iudæi, nec Christiani tolerabunt vnquam, vt in Deo dicantur eſſe aliqua diſtincta eſſentialiter. Quæcumque enim in Deo ſunt, ſunt vna eſſentia, ſunt vnum eſſentialiter. Si ergo ſapientia creata ex Prouerb.8. creatur creatione diuerſa eſſentialiter à generatione Filij; quia creatio paſſiua, & res creata ſunt idem: ideò & ſapientia creata in Prouerb.8. non eſt Deus, ſed res eſſentialiter diſtincta à Deo. Mirorque vehementer à Iudicibus fidei fuiſse approbatum hunc librum, in quo Filius Dei dicitur eſſe productus duplici productione eſſentialiter diſtincta, quarum vtraque ex mente Liceti eſt ad intra. Dixi ex mente Liceti, quatenus verba ſonant, nam quatenus ad eius intentum ex iſtis ſeminibus Iudaiſmi ſpectatum, intendit ponere Filium Dei eſſe productum ad extra, non ad intra. Vnus eſt Deus eſſentialiter Deuter.6. & quæ ſunt vnum eſſentialiter in Deo ſunt ad intra, & extra Deum non eſt Deus, ſed omne aliud à Deo eſt extra 1. Reg.2. *Neque enim eſt alius extra te.* Iſaia 45. *Ego Dominus, & non eſt amplius: extra me non eſt Deus.* Igitur manifeſtè impietatis eſt ponère Deum aliquem, qui ſit extra vnum, & ſolum verum Deum eſſentialiter. At ſubiungent Iudæi. Chriſtiani ponunt eſſe Deum extra Deum, ſcilicet Filium Dei eſſentialiter diſtinctum, & creatione eſſentialiter diſtincta creatum à Deo.

Octauum semen Iudaismi.

LIcetus diuersis in locis ponit generationem, & creationem Filij habere ideam.

Pag.108. lin.18. "Ex quibus patet orientale concilium Orthodoxum, & ex eo D. Hilarium in productione Verbi ad intra generationis ideam cum essentia creationis minimè confundere.„ Sic in pag.27. lin.24. ponit ideam creationis.

Pag.160. lin.20. "Qui ergo dicit, Filium æternum Dei creatum esse ex aliquo, quia productus est ex præsupposita substantia Patris, contra decreta concilij confundit rationem creationis cum idea generationis in Filio: quæ duo Patres illi Catholici voluerunt esse distincta.„

Consideremus rationem ideæ, & ideati. Idea, & ideatum distinguntur essentialiter, sicut causa formalis exemplaris, & causatum formaliter exemplatum: forma enim duplex est, alia interna in causato formato, quæ tanquam pars essentialis constituit ipsum compositum. Alia est externa, ad cuius imitationem ipsum causatum formatur; quam distinctionem S. Bonauentura sæpè recenset 1. d.19. num.46. d.34. num.25. d.35. num.16. & in 3.d.5.n.2. Atqui patet ex doctrina communi de ideis in 1. d.35. & 36. & S. Augustini 83. q.q.46. Dubitant quidam, vtrum compositum formatum distinguatur essentialiter à forma internè constitutiua. Sed nemo dubitat, imò indubitanter constat, quod est formatum, & ideatum, essentialiter distinguitur à forma exemplari externa, quæ est idea. Ex isto semine pro iudaismo contra christianismum erumpit argumentum. Omne ideatum est essentialiter distinctum ab idea sua. Sed generatio Filij Dei est ideata; habet enim ideam suam distinctam. Ergo generatio Filij Dei essentialiter distinguitur ab idea generationis. Ideæ verò omnium Ideatorum sunt essentialiter in Deo, & Deus. Ergo generatio Filij non est in Deo, nec Deus, sed essentialiter distinguitur à Deo.

Nonum semen Iudaismi.

LIranus super 24. Eccli. argumentum contra Iudæos efficax format ex dicto: *Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam:* quare in Deo est persona generans, & persona genita, idest Pater, & Filius. Licetus calliditate summa vsus, tacito nomine Lirani, argumentum soluit, & soluendo exarmat christianos, defendit Iudæos. Posthac blandiens opinionem Lirani, quam confutauit, modo quodam proponit. Primò quidem authoritate irrefutabili (si vera esset citatio) ostendit, particulam *Primogenita*

ante &c. non esse intelligendam de propria Filij Dei productione ad intra sic.

Pag. 183. lin. 20. "Imò verò D. Paulus hic vocem primogenituræ sumit, non pro Filij productione, ac origine; sed pro dignitate, primatu principatus, atque dominij supra omnes creaturas. Ait enim Apostolus hunc locum Eccli. declarans. Cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, redemptionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt vniuersa, & in cœlis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt; & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Itaque D. Paulus explicat Filium dici primogenitum omnis creaturæ, quia est primatum tenens, atque principium omnium creaturarum: quod attributum conuenit etiam Deo Patri, & Spiritui sancto, quia tota Trinitas, Deus Trinus, & Vnus omnes creaturas condidit vt Dominus.

Colos. 1.

Qua ergo ratione Pater Deus dicitur esse primatum tenens omnium creaturarum absque eo, quod inde colligi valeat, Patrem esse creatum: ita dicens Eccles. Filium esse principium primatum tenens omnis creaturæ, nobis ansam non dedit asserendi, Filium esse creatum, neque creaturam vllo modo."

Obseruatio 1.

Licetus sic arguit. Qua ratione Pater, primatum tenens, non potest dici creatus; ita nec Filius. Substitue pro voce *creatus* vocem genitus; qua ratione Pater primatum tenens non potest colligi esse genitus; ita nec Filius colligi potest esse genitus: sic Licetus excludit rationem, & conclusionem catholicam Lirani sub authoritate S. Pauli ad Coloss. 1. Et reuera si exprimatur causalis primatus, non potes concludere tres personas, vel propria personarum. Quoniam primatus causalis spectat ad Deum vt vnum, non vt Trinum. Imò si per impossibile in diuinis non essent tres personæ, sed vna absoluta: adhuc in Deo esset primatus causalis. De qua re S. Bonauentura in 3. d. 5. q. 4. & Scotus 2. d. 1. q. 1. & quolibet. 8. Quam rem super prima pagina Liceti amplè obseruaui. Quoniam enim primatus causalis est communicabilis & indeterminatus ad tres personas: non concludit determinatam personam, aut proprium determinatæ personæ: neque concludit rationem geniti magis de Filio, quàm de Patre, vel de Spiritu Sancto. Soluta est ergo ratio Lirani contra Iudæos: reprobatus est Liranus authoritate S. Pauli incomparabiliter dignioris. Imò grauis accusatio est,

quòd

quòd Liranus ausus sit exponere primogenituram de generatione passiua Filij propria, & personali: cum S. Paulus exposuerit de primatu causali, quod est prædicatum essentiale.

Animaduerto, quod Licetus rationem *primogeniti* æqualiter dat Patri, & Spiritui sancto; & Pater affirmatur esse primogenitus authoritate S. Pauli. Patrem esse primogenitum est hæresis horribilis, quam nec Ariani quidem dixere: imò solùm Patrem ingenitum esse dicebant, sicuti testatur S. Cyrillus 11. Thesauri cap.1. Diabolica excogitatio, si Pater est primogenitus, ergo & est genitus. Ergo ante Patrem datur aliquid generans Patrem, quia primogenitus de sua ratione formali dicit affirmationem, & negationem; affirmationem relationis passiuæ geniti ad generantem: negationem prioris geniti, nam primum est, quod non habet prius, secundum illam rationem, secundum quam dicitur primum. Si ergo Pater est genitus, vel genitus est ab aliquo essentialiter distincto, vel genitus est ab aliquo personaliter distincto in eadem essentia Deitatis Patris. Si dicatur genitus ab alio essentialiter distincto. Ergo ante essentiam Deitatis, datur alia essentia prior, in qua subsistit principium generans Deum Patrem. Si genitus est ab alio distincto personaliter. Ergo ante Patrem genitum in Deo est alia persona generans, quæ etiam est Pater, habebimusque Patrem ante Patrem in infinitum, simulque numerus personarum trium exceditur, & omnibus modis læditur fides catholica, si Pater æternus asseratur primogenitus. Obseruatio 2. Eodem sensu, quo sapientia Eccl. 24. dicitur primogenita, & Filius Coloss. 1. primogenitus: etiam Pater, & Spiritus dicuntur primogeniti à Liceto.

Si Spiritus sanctus est primogenitus, ergo Filius, & Spiritus sanctus sunt duo geniti, sed quomodo vterque est primus? Filius ordine originis est prior Spiritu sancto. Ergo Spiritus sanctus est secundogenitus, & Spiritus sanctus etiam erit Filius. Verè tamen Spiritus, nec est genitus, nec primogenitus, sed hoc dicere est hæresis. Obseruatio 3.

Confundit Licetus prædicatum proprium Filij, & notionale cum primatu essentiali, & causali communi tribus. Esse genitum, & genitum, antequam nullus est genitus, nullus productus, est proprium Filij; atque hoc dicitur in Eccl. 24. de sapientia, primogenita ante omnem creaturam, & Colos. 1. Primogenitus omnis creaturæ. Si auferas hoc proprium Filij, ergo Filius non est. Si Filius non est, nec Pater est, nec Trinitas est: & Iudaismus fundatus est. Obseruatio 4.

Licetus confundit intentum finem ab Apostolo, & ea, quæ ad finem dicuntur. Concludit Apostolus de Filio, *vt in omnibus primatum teneat*: non simpliciter, sed primatum fundatum in ratione *primogeniti*. Nec enim Filius habet primatum respectu Patris; sed habet primatum respectu omnium productorum, siuè ad intra, siuè ad extra. Nam genitus est primus omnium in genere producti: vnde comparatio fit ratione superlatiui *primus* ad ea, quæ sunt eiusdem generis, scilicet ad omnia producta. Secundo habet primatum in Obseruatio 5.

omnibus rebus causatis, quia est principium efficiens per *quem* & in *quo* omnia creata sunt. Tertiò, habet primatum in tota Ecclesia, cuius ipse Filius incarnatus est principium. Quartò habet primatum in resurgentibus, quia primus ex mortuis resurrexit, tamquam principium resurgendi ex mortuis. Vnde est comparatio primatus in omnibus productis, in omnibus causatis, in omnibus Ecclesiæ partibus, in omnibus resurgentibus, & secundum varias rationes primatus est varia comparatio facienda iuxta rationem rectè comparationis; & aliquis primatus conuenit Filio præcisè in Deitate, aliquis Filio subsistenti in humanitate. Primatum ergo in omnibus tenet Filius, excepto Patre, quia Filius est origine posterior, vt *imago* Patris, & vt *primogenitus* Patris.

Nec *primus*, & primatus sunt nomina eiusdem rationis; *Primus* est superlatiuum, vndè postulat superare in rebus eiusdem generis. Ita genitus est primus inter omnia producta. Ita genitus ex mortuis est primus dignitate inter mortuos resurgentes ad immortalitatem. Sed primatus non est superlatiuum, & potest comparari ad res diuersi generis, vt primatus causalis attenditur respectu causatorum, sed primatum talem habens non est causatum; prima causa verè respicit causas, & est prima in genere causæ. Ita primatus Ecclesiæ ponit rationem superioris respectu subditorum, sed primatum habens est caput, & principium respectu subditorum, tanquam membrorum, sed primus superior, vel primum caput non comparatur, nisi in genere superioris, vel capitis. Hæc sint carptim dicta pro illis informibus argumentis Liceti; ex primatu non infertur ratio geniti, vel creati. A primogenito ex mortuis non sequitur, Filium esse mortuum ab æterno. Nascuntur inanes hæ rationes, quia attendit primatum causalem, non speciales rationes primatus, vel *primitatis*. (Heu nouum Epitome grammaticastri) cum alia ratione sit primus ex mortuis scilicet vt Filius est humanatus, alia ratione principium causale, & creatiuum omnium, nempe vt est Filius in diuinitate.

Denique postquam Licetus glossam Lirani sub nomine Pauli falsò confutauit, descendit in pag. 184. lin. 21. ad glossam Lirani intelligentis vocem primogenita de generatione, quæ est propria Filio. Nimirum callidè prius iudaismum seminauit, posterius isto colore Christiano iudaismum cooperit.

Si enim habere primogenituram est habere primatum, & primogenitum est primatus: quia primatus causalis est in tribus: primogenitura erit in tribus.

Decimum

Decimum ſemen Iudaiſmi.

IN Concilio Romano ſub S. Dyoniſio, & in concilio Niceno ſub S. Siluestro Filius Dei aſſeritur genitus, non factus. Licetus mira calliditate contrarium ſemen Iudaiſmi iecit; noluit dicere genitum eſſe factum; ſed dixit productionem Filij, generationem, & creationem Filio tributam, eſſe *factam*. Imò noluit in præterito perfecto *factam* aſſerere, ſed in tempore præſenti. Generatio Filij *fit*, productio Filij *fit*, creatio Filij *fit*. Occultat ſe bifariam, ſed fruſtra; nam Filius, & generatio Filij ſunt idem à parte rei propter ſummam ſimplicitatem: differunt ſicut abſtractum, & concretum. Sic productio Filij, & Filius, ſed abſque controuerſia ſunt idem eſſentialiter productio paſſiua Filij cum Filio, generatio paſſiua Filij cum Filio. Dico etiam creationem paſſiuam non cum Ario, ſed cum Sanctis Euariſto, & Dionyſio acceptam. Secundò putat, ſe poſſe occultare per varietates temporum, præſentis, præteriti, & futuri, ſed fruſtra ſperat; quia in verbo actus ſignificatus ſemper eſt idem, licet tempus conſignificatum varietur. Vnde ſicut eſt hæretica hæc propoſitio: Filius Dei eſt factus. Sic ſunt hæreticæ iſtæ duæ: *Filius Dei fit: Filius Dei fiet*; nam actus fiendi paſſiuè, non poteſt competere vlli perſonæ diuinæ, ratione perſonæ, vel naturæ diuinæ; ſed ratione naturæ aſſumptæ aliter dicendum. Nunc ſermo eſt de Filio Dei ſubſiſtente in ſola natura diuina.

Hac præmonitione facta refero verba Liceti.

Pag. 26. lin. 18. "Productio Filij Dei ad intra Fit in iſtanti permanenti."

Pag. 101. lin. 19. "Porrò generatio continens omnes perfectiones phyſicæ generationis, excluſis omnibus imperfectionibus, eſt illa, quæ Fit ab vnico generante, ſine ſua immutatione totam ſuam ſubſtantiam genito communicante in æternitatis momento permanenti." Iſta eſt generatio Filij, quam Licetus ad arbitrium ſuum compoſuit.

Pag. eadem 101. lin. 24. "Creatio ſimiliter in ſe complectens omnes perfectiones abſque penitus vlla imperfectione, creationi propriæ, ac vniuocæ dictæ eſſentiali eſt illa, quæ Fit ab vnico creante ſimpliciter, & abſolutè, ſine vlla pluralitatis ratione, producente creaturam ſine creantis vlla mutatione &c. Creationem ita definitam Licetus attribuit Patri, vt creanti, & Filio vt creaturæ, & perperam Filium creaturam hic appellat, vt poſtea. Nam ex iſtis, & alijs pluribus ſimilibus locis Liceti argumentor ſic. Nihil quod fit, eſt Deus, ſiue formaliter, ſiue identicè. Sed omne, quod fit, eſt aliud eſſentialiter à Deo. Nunc autem ex Liceto productio Filij fit in æternitate, generatio fit, creatio Filij fit. Igitur productio, & generatio Filij non eſt Deus, aut formaliter, aut

identi-

identicè, sed aliud essentialiter à Deo. At verò Filius Dei est sua productio, est sua generatio, est sua creatio, eo modo, quo dici potest creatus. Ergo Filius Dei non est Deus formaliter, vel identicè, sed est essentialiter diuersus à Deo. Quam quidem conclusionem prætendit Iudaismus.

In isto loco citato pag. 101. Licetus conficit definitiones generationis, & creationis Filij, quasi ad mentem concilij Orientalis, & Hilarij in libro de Synodis, ac dicit, quod creans, scilicet Pater producit creaturam, nempe Filium. Cum Filius non debeat dici creatura sine determinatione præscripta super procemio Liceti, iuxta regulam D. Thomæ 3. p. q. 16. art. 8.

Nec aduertit ad verba S. Hilarij, seu Concilij ad initium declarationis super 5. Canone. Verba sunt. "*Dicentibus creaturam, vel conditionem esse Filium Dei contra itur ratione subiecta.* Concilium contra dicentes Filium creaturam loquitur. Et Licetus nomine concilij loquens, Filium absolutè creaturam vocat. Ad eundem sensum tendunt verba Liceti pag. 26. lin. 24. scribentis. "*Generationi, creationi, quin & spirationi à Deo patratæ.*" Generationem, & spirationem esse patratas, semen est iudaismi; quòd enim patratum est, factum est, vt in Genes. 2. *Requieuit Deus ab vniuerso opere, quod patrarat*: ergo generatio verbi, & spiratio Spiritus sancti, sunt res factæ à Deo & non Deus: patratæ enim sunt & opera Dei. Eademque consequentia Filius, & Spiritus sanctus sunt res patratæ, & opera Dei. Ita quidem Iudaismus vellet.

Vndecimum semen Iudaismi.

LIcetus in c. 3. pag. 30. & 31. & in cap. 20. cart. 188. & seq. & infra prolixè proponit hoc argumentum; Dominus creauit me principium viarum suarum: ergo Dominus creauit me. Attribuit mihi hoc argumentum, sed falsò: de qua re in obseruatione 97.

Iudicat Licetus hoc argumentum esse sophisma, & conclusionem esse falsam, atque Arianam; argumentumq; peccare contra regulas Logicæ à secundum quid, ad simpliciter.

S. Thomas in libro de fallacijs cap. 21. docet. Quando particula, quæ additur, non diminuit de ratione illius, cui additur: argumentum valet à secundum quid, ad simpliciter; quando diminuit, non valet; quæ doctrina est communis omnium, quos legi: Licetus autem asseueranter, frequenterque dicit, hoc argumentum non valere, sed esse paralogismum: ergo iuxta Liceti doctrinam particula *principium viarum* addita ad particulam *me*, quæ demonstrat Filium Dei, etiam ex consensu Licetis diminuit ex ratione Filij Dei. Quod autem diminuit de ratione Filij Dei, simpliciter repugnat Filio Dei;

ergo

ergo iuxta intentionem Liceti esse principium viarum Dei, siue esse omnipotentem non conuenit Filio Dei, sed repugnat. Tunc subsumo. Quod non est omnipotens, nec principium viarum Dei, non est Deus: ergo iuxta intentionem Liceti, hoc est Iudaismi nouelli, Filius Dei non est Deus.

Semen Duodecimum Iudaismi.

Licetus in pag. 148. lin. 2. ait " Pater enim in diuinis Filium non creat, sed generat, cui communicat suam naturam, non tamen illi tribuit esse simpliciter, vt malè blasphemabat Arius. "

Pag. 190. lin. 25. post citatum caput 8. Prouerb. Dominus creauit me scribit Licetus. " Quibus apertum est, Filium Dei nunc explicare nō modo sui productionem æternam ad intra, qua Pater eum in æternitatis momento generat quantum ad esse, vt malè censuit Arius, & post eum opinio noua. "

Arguo, quod non habet esse simpliciter, non est Deus. Sed Filius, qui est persona secunda in Deo, non habet esse simpliciter à Patre, quia hæc est blasphemia Arij, non habet esse simpliciter à se, quia Filius nihil habet à se, sed quid quid habet, habet à Patre; ergo Filius non est Deus, & concluditur Iudaismus.

Cæterùm non est Arij error, sed veritas catholica, quòd Pater communicet Filio esse simpliciter, quam veritatem scripsit B. Thomas 1. p. q. 37. art. 2. ad vltimum.

V. Bellar. li. 2. de Christo c 6. col. 321. probantem, quod Filius per generationem accipit est à Patre.

Porrò Licetus errat in quatuor assertis Ario attributis.

1 Quòd Arius posuerit productionem Filij ab æterno.
2 Quòd posuerit productionem Filij ad intra.
3 Quòd posuerit à Patre communicari Filio suam naturam.
4 Quod posuerit à Patre tribui Filio esse simpliciter, aut esse Dei.

Cur autem Licetus ista quatuor dicta catholica, tanquam Ariana dicta infamat? Licetus Ario attribuit ista quatuor ad hunc finē, vt catholici negent ista tanquam dicta Arij, & Arij blasphemias: atque dicant cum Iudaismo ista, quatuor per ordinem.

1 Filius non est productus productione æterna.
2 Non productione ad intra.
3 Pater non communicat suam essentiam Filio.
4 Non tribuit Filio esse simpliciter, quod est esse Dei.

Inde consequitur, quod Filius non est Deus: ergo nec Pater est Deus; ergo nec Spiritus Sanctus est Deus, ergo cum Iudæis Deus est vnus, non Trinus. Sed væ illi catholico, qui Liceto assentietur: qui sub titulo Arij quatuor veritates catholicas abnegauerit atque à Christianismo in Iudaismum ceciderit.

Pag. 199. lin. 27. 28. " Constat apertissimè, Prouerbiorum oraculū, al-

latum

latum ab Ario pridem, & ab opinione noua recenter, inculcatum ad suorum dogmatum confirmationem nihil omnino fauere sententijs eorum, constituentium Filium Dei ad intra creatum esse propriè dicta creatione theologicè, quæ sit eiusdem Verbi diuini productio, quantum ad esse simpliciter. „

Tertiumdecimum semen Iudaismi.

LIcetus in pag. 1. lin. 15. Scribit. "Porrò creationem à Deo solo sub ratione Trinitatis edi, certissimum est.„ Quod confirmat falsò citando authoritatem D. Thomæ.

Ex isto semine argumentor. Impossibile est, vt Deus vnus vnica creatione impartibili creet vnicum numero creabile, sub tribus rationibus creandi. Sed à Christianis ponitur, quòd Deus vnus vna creatione creet vnicum creabile numero sub ratione Trinitatis, quæ sunt tres rationes creandi: ergo Christiani ponentes in Deo Trinitatem, ponunt rem impossibilem. Plura de hoc semine dicere supersedeo, quoniam abundè dixi in obseruatione sexta, quæ ad hoc legenda est omnino.

Quartum decimum semen Iudaismi.

LIcetus perfectiones generationis refert in Deum transferendas, Pag. 100. lin. 13. "Perfectio verò generationis est, quòd sit productio rei, similis generanti, Aristotele Doctore, (2. de anima 34. 35.

Secunda perfectio generationis eidem est, quod continuet, conseruetque semper τὸ generatorum esse saltem in specie.

Tertia perfectio est, quod generans cōmunicet suam essentiã genito.„

Primo; citatio Aristotelis dolosa est, qui in 2. de anima 34. scribit. "*Faceret aliud quale ipsum*. Ita quoque in 4. Meteororum summa 1. cap. 4. „ Discipulus Aristotelis velat Aristotelis verba: non ponit *Facere*, sed *producere*; nec enim quodcumque producere Licetus accipit, sed illud producere sui magistri Aristotelis, scilicet *Facere*. Igitur prima perfectio generationis est facere sibi simile. Sed Deus hanc habet perfectionem generationis: Ergo Deus facit Filium sibi similem, facit quale ipsum, sed factum essentialiter distinguitur à factore: Ergo, & Filius essentialiter distinguitur à Patre Deo. Istud consequens Iudæi volunt patenter, quod in prima perfectione Liceti includitur latenter.

Aliter quoque exclusio Trinitatis concluditur ex hoc Liceti dicto. Si Pater diuinus in generatione habet duas perfectiones: primam

producere simile generanti: & secundam, communicare suam essentiam: cum Spiritus Sanctus non habeat istas duas perfectiones. Ergo Spiritus Sanctus non est æqualis perfectionis cum Patre. Sed neque Filius, quia Filius non generat, neque communicat genito suam essentiam, licet spirato communicet. Quòd si communicare spirato sit perfectio, iam in Patre erunt duæ perfectiones respectu Filij. Pater quippe habet duas communicationes actiuas, scilicet generare, & spirare; Filius vnam; Spiritus Sanctus neutram. Igitur tres personæ diuinæ sunt inæquales in perfectione. At hoc est impossibile, ergo impossibile est, esse in Deo tres personas.

Quintumdecimum semen Iudaismi.

PAgin. 140. Postquam Licetus distinxit esse essentiæ, & existentiæ. Subdit ad lin. 9. « Hoc vtrumque esse simul quidem, terminat integram, & perfectam productionem cuiusque rei. » Sed ex Liceto Pater non tribuit Filio ipsum esse, non tribuit ipsum esse simpliciter per generationem, vt patet pagin. 148. lin. 2. 190. lin. 25. Nec etiam Filius est creatus ad intra, quantum ad esse sui. Ergo generatio Filij est imperfecta productio: creatio Filij est imperfecta productio, quia esse simpliciter, quod est esse existentiæ, non terminat generationem, aut creationem; imò dicere, quod Pater tribuit Filio esse simpliciter, est mala Arij blasphemia pag. 148. lin. 4. Tunc vltra nihil imperfectum est in Deo ad intra. Ergo in Deo ad intra non est generatio, non est cteatio Filij.

Sextumdecimum semen Iudaismi.

CApit. vltimo, Licetus pagin. 202. lin. 13. « Prima conclusio deducitur ex antea demonstratis: Filius Dei ad intra creatus est primò modo creationis alienissimæ. » Citat caput quintum, & 20. Et infra in eadem pagin. 202. scribit, de prima conclusione. « Quam conclusionem hausimus ex Diuo Augustino, » Sic vtique in capit. 5. pagin. 38. lin. 22. citat prolixè locum Augustini in libro primo contra Aduersarium legis, & prophetarum, capit. 23. vt creationem sic acceptam, sicuti Augustinus accipit, tribuat Filio Dei. Sed in capit. 17. pagin. 167. & 168. cum Sancto Augustino in eodem loco citato, explicat, quòd facere secundum Augustinum, est ex materia ad formam substantialem.

"Creare propriè est constituere res aliquas actu præexistentes cum sua forma substantiali, in aliquem ordinem, aut dignitatis, aut dispositionis." Itaque creatio est ad formam accidentalem, vt patet ex discursu Liceti in illo loco. His ita constitutis, semen Iudaismi aperiendum est. Creare apud Augustinum libro primo contra Aduersarium legis, capit. 23. est præsupposita rei substantia, afferre aliquam formam accidentalem, vt dignitatis, dispositionis; Sed istud creare attribuitur Filio Dei ad intra à Liceto in pagin. 202. Ergo in Filio Dei ad intra ponit formam accidentalem, ad quam fit creatio. Sed est simpliciter impossibile, reperiri aliquod accidens in Deo ad intra, Ergo simpliciter impossibile est, ponere Filium creatum ad intra, eo modo, quo ponitur ab Augustino?

Decimumseptimum semen Iudaismi.

Pagin. 12. inchoat Licetus Capitulum sextum, in quo ponit secundum significatum creationis coincidere cum generatione naturali, Sed in pagina 46. lin. vltim. omninò aufert generationem à Filio Dei, sed aufert eam sub nomine creationis secundo modo dictę sic. "Creationem secundi modi, impropriè, & æquiuocè dictam, nulla ratione penitus aptari posse Verbo diuino. Quia in æterna generatione Filij Dei ad intra.

1 Nulla est causa secunda, quæ gubernetur à prima.
2 Nulla est causa communis æquiuoca.
3 Nulla est omninò materia.
4 Nullumque subiectum passiuum, dispositum.
5 Nulla temporis successio.
6 Nulla partis producentis producto communicatio.
7 Nulla denique producentis causæ mutatio."

In hac parte, septem rationibus à se excogitatis, excludit à Deo generationem naturalem, dum excludit nomen creationis. Ergo ex propria sententia, & propria ratione negat generationem naturalem, siuè creationem secundo modo à Deo. In parte sequenti sine vlla ratione per solam narrationem ponit generationem Filij Dei talem, qualem Christiani ponunt, scribens. "Sed Filius Dei generatur in momento permanentis æternitatis, ex immateriali, & impassibili substantia Patris, qui totam suam naturam, atque substantiam Filio communicat, non partem in illa generatione." Sperat Licetus lectores plus esse credituros septemplici rationi, quàm simplici narrationi: rationi pro Iudæis, quàm narrationi pro Christianis.

Ad calliditatem hanc iudaicam detegendam, ac destruendam.

Interrogo an septem conditiones dictæ sint de per se ratione generationis naturalis, an per accidens illi annexæ?

Si per se dixerit. Arguo. In quocumque non possunt esse per se conditiones generationis, in eo non potest esse generatio naturalis.

Sed re vera in Deo non possunt esse septem illæ conditiones, quæ supponuntur esse per se conditiones naturalis generationis. Ergo in Deo non potest esse generatio naturalis. At hoc hæreticum est quantum ad tres conditiones, vt minimum, quæ sunt substantialitas, quia generatio terminatur ad substantiam: naturalitas, quia generatio est per modum naturæ: vniuocatio, quia generans generat simile sibi in specialissimo, quod est perfectæ generationis. Quas tres conditiones ponere debemus in Deo; nam Pater generans est substantia, Filius genitus est substantia, & generatio terminatur ad substantiam quiditatiuam tamquam ad terminum communicatum: Pater generat naturaliter, Filius naturaliter generatur: Pater Deus generat Filium Deum. Sed Licetus in pagin. 46. aufert à diuina generatione vniuocationem, & naturalitatem, quibus ablatis, in Deo non sunt Pater, & Filius, non generans, non genitus, nec generatio, quæ sunt quinque hæreses exosæ apud Christianos, sed gratissimæ veritates existimatæ apud Iudæos, & Iudaismus est fundatus per septem rationes, excludentes generationem à Deo.

Si conditiones illæ per accidens insunt naturali generationi, noto, quòd conditiones per accidens sunt posteriores conditionibus per se, per 2. Physicor. 66. & 11. Metaph. summa 3. capit. vltim. Vnde conditiones per accidens habent rationem antecedentis, conditiones per se rationem consequentis; talisque est virtus argumenti. Si per accidens conditiones insunt alicui, ergo, & per se conditiones insunt, & est bona consequentia. At arguendo à negatione conditionum per accidenti, ad negationem conditionem per se, est fallacia consequentis sic. Si alicui non insunt conditiones per accidens generationis. Ergo nec per se conditiones. Et est fallacia consequentis, procedens à negatione antecedentis. Sic Melissus arguebat. Si quod factum est, habet principium, ergo quod non est factum, non habet principium, quæ est ratio onerosa, reiecta ab Aristot. in 1. Phys. 23. & in 2. Elenc. capit. quinto. Talis est ratio Melissi, quam Licetus non percepit, dum in syllogismis à se deformatis, & mihi falsò ascriptis pagin. 21. & pagin. 26. dicit, adesse rationem Melissi. Siquidem in Melisso, secunda propositio est negatiua: in illis syllogismis omnes propositiones sunt affirmatiuæ: Non igitur valet argumentum Liceti, immò est Melissi sophisma: Si se-

ptem conditiones per accidens generationis naturalis non insunt in Deo. Ergo neque insunt per se conditiones generationis, quæ sunt productio substantiæ, similis ex simili, viuentis à viuente per modum naturæ, scilicet *substantialitas, naturalitas, vniuocatio.* Ita detectum est semen Iudaismi, pariter & euulsum.

Dicet quispiam, Licetus pagin. 202. ex isto capit. 6. Statuit secundam conclusionem, quod Filius Dei est creatus ad intra hoc secundo modo creationis, scilicet est genitus cum S. Euaristo, & cum communi sensu Ecclesiæ.

Respondetur. Licetus in toto capit. sexto. negat creationem secundo modo, atque adeo generationem posse reperiri in Deo: in cap. vltim. affirmat: Dicerem, quòd Licetus sibi contradicit, & nihilominus, vt obseruauit Valentia, generationem naturalem, & per se conditiones eius negauit, & negando, fidem catholicam offendit. Sed verius existimo, Licetum in cap. sexto, pro Iudaismo ex propria ratione loqui, in capite autem vltimo ad se occultandum, loqui secundum opinionem popularem Ecclesiæ.

Decimumoctauum semen Iudaismi.

PAgin. 47. lin. 13. "Nec ista creatio secundi modi, impropriè dicta, locum habet in alia productione Filij Dei, qua Verbum caro factum est. Quia licet eam generationem promouerit Virgo parens, tanquam vera, & naturalis mater Christi.,, Hic affirmat naturalem matrem, sed in lin. 20. negat conditiones naturalis generationis, quia generatio Christi.

1 Non fuit facta in tempore cum successione.

2 Mater non subministrauit vniuersam materiam naturaliter dispositam, nam sine semine masculeo concepit.

3 Non fuit causa secunda partialis, sed totalis.

4 Quia Christus non solùm est homo, sed Deus, propter istas causas negat, generationem Christi esse generationem naturalem. Et pagin. 63. lin. 24. "Quare productio Filij de Matre virgine sine viri copula non est generatio physica, sed propriè dicta creatio simpliciter.,,

Similiter arguo. Si conditiones istæ sunt per se de ratione naturalis generationis: ergo Sanctissima Maria non est naturalis genetrix, nec naturalis Mater: & Christus non est naturaliter genitus, nec naturalis Filius Mariæ: quoniam naturalis maternitas & naturalis filiatio in hominibus consurgunt ex generatione naturali. At Christus re vera est Filius naturalis Mariæ: ergo sequitur cum Ebione Iudæo, & Iudaizantibus, quod Christus sit

Filius

Filius naturalis, ex viro, & muliere genitus, & falsum est Christianorum dictum, quòd sit natus de Virgine. Iudaismusque plantatus est super quatuor rationibus, excludentibus naturalem generationem naturales maternitatem, & Filiationem.

Si quatuor conditiones sunt accidentales generationi naturali, fallacia consequentis est, & accidentis, & non causæ propter eas negare naturalem generationem. Vtile est notare discrimina inter generationem humanam Christi, & aliorum hominum: sed non est vtile negare, generationem illam habere per se conditiones generationis naturalis, requisitas ad naturalem Matrem, & Filium.

Decimumnonum semen Iudaismi.

PAg.5. lin.18. Licetus Deum ponit in cœlo, vt in loco puro, in loco pacis: negat esse in terra, ac in regione elementari; nec enim est in regione turbida in mundo elementari, qui est malum à Deo creatum ex Isaia 45. Palliat se callidè sub nomine Aristotelis; sed exponere Isaiam vtiliter ad sententiam Aristotelis, est ex Liceti mente. Rursus ex propria, & Aristotelis doctrina in pag.228. ponit omnia in Deo, Deum in omnibus intimum, sed intimum in ratione causæ *conseruantis, & non aliter*. Veritas catholica est, Deum esse generaliter in omnibus rebus, & locis, per essentiam, per præsentiam, per potentiam. Licetus confitetur tertium modum, quòd Deus per potentiam efficientem, & conseruantem est in omnibus, negat alios modos, per præsentiam, per essentiam. De his tribus modis lege Magistrum sent.1. dist.37. specialiter verò Deus est in cœlo ratione effectuum præstantissimorum. Illic enim se beatificè ostendit regulariter, atque glorificat, & glorificatur perfectè à creaturis intellectualibus, & liberis. Item per cælestia corpora, & Cælestes habitatores cætera omnia regit. Antiqua hæresis Iudæorum fuit, Deum esse in cœlo, non in terra, nisi in templo iudaico. Nupera hæresis Conradi Vorstij Caluinistæ est, Deum secundum essentiam non esse vbiq; hoc semen Iudaismi, & Caluinismi instaurat Licetus.

Vigesimum semen Iudaismi.

LIcetus, Aristotelem, vt iudaismum illustraret, finxit esse iudæum circa finem vitæ. Indeque virtute iudaismi certam salutem animæ Aristotelis mordicus asserit; ita vt in hoc libro pag.250. lin.7. scribat. "Quare iam nullus ambigas de summi Philoso-

losophi salute. „ Ex professione Iudaicæ legis certa salus, etiam à priuato potest asseuerari. Ex professione Christianæ legis, etiam innocenter, & piè viuenti, nec non cum fide, & Sacramentis defuncto, non potest asseuerari. Longè fauorabilior est iudaismi, quam Christianismi lex, status, conditio apud Licetum. Hoc semen iudaismi est Christiano scandalum, vt authoritate viri, prout creditur, doctissimi, decidat in iudaismum, nec audiat Apostolum scribentem ad Hæbreos, *nihil ad perfectum adduxit lex.*

Laus Deo, Gloria Sanctis.

Sub pedibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

LIBER QVINTVS

DVBIA, VEL ERRORES COLLECTI EX LIBRO Fortunij Liceti, de septimo quæsitis.

RIMVS error. Licetus pag. 1. lin. 15. "*Creationem à Deo solo sub ratione Trinitatis edi certissimum est.*" Error.

Pag. 194. lin. 8. "*Creatio rerum ad extra est communis tribus personis, conueniens vni Deo, vt Trino.*"

Error, quia tres personæ creant, non vt tres, neque sub ratione Trinitatis: sed sub ratione vnius omnipotentiæ essentialis communis tribus. Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Vnica est ratio creandi, non tres, neque tres creant, vt tres, sed vt vnus Deus. Deus creat, vt trinus, & sub ratione Trinitatis.

Nec Deus creat, vt Trinus, vel sub ratione Trinitatis, sed vt vnus, & sub vna ratione omnipotentiæ. Neque relationes personales sunt rationes creandi ad extra siue Deo, vt Deo, siue tribus personis. Causalia omnia, inquit D. Dionysius de diuinis nominibus cap. 2. sunt communia toti Deitati, & spectant ad Theologiam coniunctam. Vide obseruationem 6.

2 Error. Licetus pag. 1. lin. 19. "*Creaturæ simpliciter vniuersæ quaternario numero comprehenduntur: duæ incorporeæ, Angelus, & anima rationalis: duæ corporeæ, mundus cœlestis, & sub cœlestis.*" Homo non est creatura Dei.

Est contra Concilium Lateranense de Summa Trinitate, & fid. cathol. cap. *firmiter*, atque contra Patres catholicos. Licetus excludit hominem à numero creaturarum. Homo enim non est purè incorporeus, nec purè corporeus, sed ex corpore, & spiritu. Vide obseruationem septimam.

3 Error. Licetus pag. 2. lin. 19. "*Sed à creatione statim omnes Angeli nomine lucis in Sacra scriptura nominari consueuerunt.*" Omnes Angeli à creatione sunt beati.

Per lucem intelligit beatitudinem, & ad hoc Licetus violenter trahit S. Dionysium, & August. quorum authoritates de cœlesti Hierarchia, & de angelis conuersis ad Deum, atque beatis violenter trahit ad probandum, quòd omnes angeli sunt lux. Quo dato, sequitur, vel quòd nullus angelus est damnatus, vel quod angeli, etiam beati peccauerunt. Consule obseruationem 11.

4 Error. Licetus pag. 3. lin. 23. & 24. *Intellectus in actu positus ab Aristotele 3. de anima 18. est natura angelica.* Intellectus animæ est Angelus.

Error ex Arabis Philosophis natus, qui putant, intellectum hominis esse substantiam separatam, vel vnam in omnibus hominibus, vel singulas in singulis hominibus. Lege obseruat. 14.

Euæ non est infusa scientia. Nec infusa est Adæ in primo instanti.

5 Error. Pag. 4. lin. 3. Licetus loquens de creatione hominis prima asserit, quòd soli *animæ Adami data sit scientia infusa statim à creatione.*

Error duplex, quia etiam Euæ infusa est scientia ex Eccli. 17. Imò tenent Sancti Thom. & Bonauent. quòd Filijs in statu innocentiæ fuissent infusæ species, & habitus rerum necessariarum ad salutem, sicuti fuerunt infusæ Adamo, & Euæ. Adi obseruation. decimam nonam.

Secundus error, quia inquit, *statim à creatione*, idest post creationem, fuisse infusam scientiam; cum in ipsa creatione animarum Adæ, & Euæ species, & habitus scientiarum, de rebus necessarijs ad salutem animæ, & corporis, fuerint concreatæ.

In statu innocentiæ fuisset deceptio.

6 Error. Pag. 4. lin. 6. Licetus ponit ignorantiam deceptionis esse connaturalem hominibus, & magis propriam animabus hominum ex Aristotele.

Licetus loquitur de prima hominum creatione, & de statu illo primo. Sed post Diuum Augustinum 3. de lib. arbit. c. 18. Sancti Thomas, & Bonauentura, atque communis scholasticorum sententia est, in hominibus, stante innocentia, non potuisse reperiri deceptionem. Deceptio est pœna naturæ humanæ lapsæ, non conditio integræ, & innocentis.

Aristoteles, si ita diceret, esset excusandus; quia statum pęnalem hominis censuit esse naturalem. Sed Licetus non est excusandus, qui dicta de statu pœnali traducit ad primam institutionem naturæ humanæ in creatione, vt ostendat, animam hominis intelligi ab Isaia dicente. *Dominus creans tenebras.* Relege obseruation. vigesimam septimam.

Deus nō est vbiq; per essentiam.

7 Error. Pag. 5. lin. 15. Licetus cum Aristotele ponit, *Deum non esse in terra*, vbi *turbida* regio est; sed in excelso *situs est.*

Ad hoc stabiliendum Licetus abutitur oraculo Isaiæ 45. *Dominus faciens pacem*, idest cœlum, scilicet vt Deus sit in loco pacifico.

Pag. 228. Licetus constituit Deum in omnibus, & omnia in Deo, vt in causa conseruante, & *non aliter*, vt in lin. 11.

Abutitur in eadem pag. authoritate Apostoli Act. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus*, ad ostendendum scilicet, quòd Deus sit in omnibus rebus per modum causæ conseruantis, & Non Aliter.

Excute obseruat. 29.

Tres sunt modi, quibus Deus est in omnibus generaliter, scilicet per essentiam, per præsentiam, per potentiam. Specialis modus est esse in iustis per gratiam, specialissimus per vnionem hypostaticam in Christo. Licetus ponit, Deum esse in omnibus per potentiam, Non Aliter.

LIBER QVINTVS

DVBIA, VEL ERRORES

COLLECTI EX LIBRO FORTVNII LICETI, de septimo quæsitis.

PRIMVS error. Licetus pag.1. lin.15. " *Creationem à Deo solo sub ratione Trinitatis edi certissimum est.* " Error.

Pag.194.lin.8. " *Creatio rerum ad extra est communis tribus personis, conueniens vni Deo, vt Trino.* " Deus creat, vt trinus, & sub ratione Trinitatis.

Error, quia tres personæ creant, non vt tres, neque sub ratione Trinitatis: sed sub ratione vnius omnipotentiæ essentialis communis tribus. Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Vnica est ratio creandi, non tres, neque tres creant, vt tres, sed vt vnus Deus.

Nec Deus creat, vt Trinus, vel sub ratione Trinitatis, sed vt vnus, & sub vna ratione omnipotentiæ. Neque relationes personales sunt rationes creandi ad extra siue Deo, vt Deo, siue tribus personis. Causalia omnia, inquit D. Dionysius de diuinis nominibus cap.2. sunt communia toti Deitati, & spectant ad Theologiam coniunctam. Vide obseruationem 6.

2 Error. Licetus pag.1.lin.19. " *Creaturæ simpliciter vniuersæ quaternario numero comprehenduntur: duæ incorporeæ, Angelus, & anima rationalis: duæ corporeæ, mundus cælestis, & sub cælestis.* Homo non est creatura Dei.

Est contra Concilium Lateranense de Summa Trinitate, & fid.cathol. cap. *firmiter*, atque contra Patres catholicos. Licetus excludit hominem à numero creaturarum. Homo enim non est purè incorporeus, nec purè corporeus, sed ex corpore, & spiritu. Vide obseruationem septimam.

3 Error. Licetus pag.2. lin.19. " *Sed à creatione statim omnes Angeli nomine lucis in Sacra scriptura nominari consueuerunt.* " Omnes Angeli à creatione sunt beati.

Per lucem intelligit beatitudinem, & ad hoc Licetus violenter trahit S. Dionysium, & August. quorum authoritates de cælesti Hierarchia, & de angelis conuersis ad Deum, atque beatis violenter trahit ad probandum, quòd omnes angeli sunt lux. Quo dato, sequitur, vel quòd nullus angelus est damnatus, vel quòd angeli, etiam beati peccauerunt. Consule obseruationem 11.

4 Error. Licetus pag.3.lin.23. & 24. *Intellectus in actu positus ab Aristotele 3. de anima 18. est natura angelica.* Intellectus animæ est Angelus.

Error ex Arabis Philosophis natus, qui putant, intellectum hominis esse substantiam separatam, vel vnam in omnibus hominibus, vel singulas in singulis hominibus. Lege obseruat. 14.

Euæ non est infusa scientia. Nec infusa est Adæ in primo instãti.

5 Error. pag. 4. lin. 3. Licetus loquens de creatione hominis prima asserit, quòd soli *animæ Adami data sit scientia infusa statim à creatione*.

Error duplex, quia etiam Euæ infusa est scientia ex Eccl. 17. Imò tenent Sancti Thom. & Bonauent. quòd filijs in statu innocentiæ fuissent infusæ species, & habitus rerum necessariarum ad salutem, sicuti fuerunt infusæ Adamo, & Euæ. Adi obseruation. decimam nonam.

Secundus error, quia inquit, *statim à creatione*, idest post creationem, fuisse infusam scientiam; cum in ipsa creatione animarum Adæ, & Euæ species, & habitus scientiarum, de rebus necessarijs ad salutem animæ, & corporis, fuerint concreatæ.

In statu innocentiæ fuisset deceptio.

6 Error Pag. 4. lin. 6. Licetus ponit ignorantiam deceptionis esse connaturalem hominibus, & magis propriam animabus hominum ex Aristotele.

Licetus loquitur de prima hominum creatione, & de statu illo primo. Sed post Diuum Augustinum 3. de lib. arbit. c. 18. Sancti Thomas, & Bonauentura, atque communis scholasticorum sententia est, in hominibus, stante innocentia, non potuisse reperiri deceptionem. Deceptio est pęna naturæ humanæ lapsæ, non conditio integræ, & innocentis.

Aristoteles, si ita diceret, esset excusandus; quia statum pænalem hominis censuit esse naturalem. Sed Licetus non est excusandus, qui dicta de statu pœnali traducit ad primam institutionem naturæ humanæ in creatione, vt ostendat, animam hominis intelligi ab Isaia dicente. *Dominus creans tenebras*. Relege obseruation. vigesimam septimam.

Deus nõ est vbiq; per essentiam.

7 Error. Pag. 5. lin. 15. Licetus cum Aristotele ponit, *Deum non esse in terra*, vbi *turbida* regio est; sed in excelso *situs est*.

Ad hoc stabiliendum Licetus abutitur oraculo Isaiæ 45. *Dominus faciens pacem*, idest cælum, scilicet vt Deus sit in loco pacifico.

Pag. 228. Licetus constituit Deum iu omnibus, & omnia in Deo, vt in causa conseruante, & *non aliter*, vt in lin. 11.

Abutitur in eadem pag. authoritate Apostoli Act. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus*, ad ostendendum scilicet, quòd Deus sit in omnibus rebus per modum causæ conseruantis, & Non Aliter.

Excute obseruat. 29.

Tres sunt modi, quibus Deus est in omnibus generaliter, scilicet per essentiam, per præsentiam, per potentiam. Specialis modus est esse in iustis per gratiam, specialissimus per vnionem hypostaticam in Christo. Licetus ponit, Deum esse in omnibus per potentiam, Non Aliter.

Error fuit Iudæorum,& Aristotelis, atque Auerrois quòd Dei essentia non esset in omnibus rebus,& locis. Fuit error Manichæorum ponentium Deum bonum, in sola regione lucis. Nuper Vorstius Caluinista hanc hæresim publicauit, quòd Deus non sit vbique.

8. Error Pag.6. lin.3. dictum Isaiæ: *Ego Dominus creans* malum, exponit, vt videtur, de malo naturæ, de malo culpæ, de malo pænæ. Sed apertissimè ait. "*Vocabulo mali significauit orbem terrarum, siue mundum elementarem.* Deus creat malũ naturæ, vel culpæ. Obseruat.31.

Hæresis Florianorũ fuit, Manichæorum,& Marcionistarum quòd substantia corporum creata à Deo, esset mala. Mundus elementaris non est capax culpæ & pęnæ, quæ sunt mala moris: ergo mala natura, ponitur à Deo creata. Gen.1. Videt Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.

Itẽ si malũ culpæ dicit à Deo creatũ, est hæresis Caluini ac Bezæ: & fuit hæresis antiqua Simonis Magi & sequaciũ. Vt obseruat.32. legẽdum.

9 Error Licetus Pag.6. lin.5. de Mundo elementari scribit. "*In quo semper vnius ob materiæ contagionem,& cacodæmonum pugnam assiduam viget omne malum tàm pænæ, quàm culpæ.* Malũ culpę oritur ex materia,& dæmone. Obseruat.33.

Primus Error in istis est. Causa mali culpæ est materia & dæmon. Ita dicebant Manichei apud Prateolum. Vera causa mali culpæ est liberum arbitrium finitum, quod potest deficere,& peccare. Licetus causam culpæ cum hæreticis exprimit. Causam veram à catholicis positam silentio opprimit.

Secundus. Quia causam pęnæ, & culpæ æqualiter refert in materiam, & dæmonem. Si intelligit, quòd Deus non sit author mali pęnæ, vt supremus Legislator, & supremus iudex, tenet contra catholicos, qui exponunt locum *Creans malum* de malo pęnæ, quod non sit culpa; tunc Licetus est in hæresi Coluthi negantis, Deum esse creatorem pęnæ. Aut ergo vtrumque malum pęnæ & culpæ refert in Deum vt creatorem,& est in hæresi Caluini; aut vtrumque negat à Deo authore,& est in hæresi Coluthi. Non voluit enim distinguere Licetus clarè, quòd Deus sit causa mali pęnæ, non mali culpæ. Scripsit confusè, ne detegantur errores. Deus nõ est author mali pænæ. Inspice obseruat. 32.& 33.

10 Error. pag.6. lin.7. " *Viget omne malum tàm pænæ, quàm culpæ, quarum nulla potest habere locum in regione cælesti*" In cœlo nõ potest esse pæna, vel culpa in prima rerum conditione.

Licetus tractat de prima rerum conditione,& de quatuor creaturis primis, à se ipso numeratis, & est prima hæresis contra Scripturam; *In Cœlo non potest esse malum culpæ*. Imò peccata angelorum, & prima secundum Originem,& grauissima secundum deformitatem in cælo perpetrata sunt. Expendatur obseru.34.

Secunda. Quia pœnæ angelorum malorum personales In cælo cæperunt; vt priuatio gratiæ in æternum, priuatio æternæ gloriæ, exilium à loco cælesti, ac tristitia acerbissima de istis malis.

Insuper, damna communitatis angelorum nondum sunt prorsus re-

parata, ſed reparantur.

Tertia. De animabus beatis ſimile quippiam dicendum videtur: quòd nullam habēt pęnam perſonalem, vel purgatoriam: nullum debitum talis pęnæ; ſed pęna communitatis humanæ propter peccatum Adæ, adhuc viget aliquo modo. Etenim animæ beatæ ſunt beatæ quoad primam ſtolam. At propter peccatum Adæ commune ſunt ſeparatæ à corpore, & ſine ſtola ſecunda vſque ad communem reſurrectionem.

In cœlo non fuit pugna angelorũ. Obſeru. 35.

11 Error. Pag. 5. & 6. Licetus *in cęlo pacem, pugnam ſub cęlo ponit.* Sic enim Deus erit in regione pacis, non in regione pugnæ ac turbulentiæ.

At Apocalipſis 12. primum omnium præliorum factum eſt in cęlo inter Michaelem archangelum, & Draconem. ex quo prælio pugnæ omnes inter angelos, & homines conſequutæ ſunt: hoc non conſiderauit Licetus. Sanè creaturarum pugnæ nihil turbant æternam quietem creatoris Dei ſiue in cęlo, ſiue ſub cęlo.

Intellectus diuinus producit Verbum. in obſer. 45.

12 Error. Pag. 12. lin. penult. "*Aeternæ mentis Verbum, quod intellectus diuinus intimè ſemetipſum comprehendens, in æternitatis momento ſtabili producit.*"

Hic duo ſunt errores. primus de principio producente ſic.

Intellectus diuinus producit Verbum æternum.

Eſſentia non eſt obiectũ in productione Verbi.

Secundus de obiecto comprehenſo.

Intellectus diuinus ſemetipſum comprehendens producit Verbum.

Veritas eſt. Pater eſt principium *quod* producit Verbum: intellectus diuinus non eſt principium *quod* producit. Sed eſt principium *quo* in ratione potentiæ cum eſſentia diuina in ratione obiecti virtualis, & primarij: ex quibus vt ex cognoſcente, & cognito à Patre paritur notitia, quæ eſt Verbum.

Molin. 1. p. q. 32. art. 2.

Ex primo errore abſurdum ſequitur, quia producens, & productum diſtinguuntur realiter. ergo ſi per Licetum intellectus eſt producens Verbum, Verbum realiter diſtingueretur ab intellectu, & eſſentialia re diſtinguerentur à perſona, eademque perſona Filij eſſet genita à duobus generantibus, à Patre incommunicabili, & ab intellectu communi tribus.

Ex ſecundo errore. Verbum eſt, vel cognitio comprehenſiua ſolius eſſentiæ, vel ex cognitione comprehenſiua eſſentiæ, perſonarum, & creaturarum ex communi ſententia Theologorum. Tunc ergo in diuinis erit duplex Verbum: vnum ex eſſentia vt obiecto primario: alterum ex intellectu vt obiecto ſecundario, ſed comprehenſo.

Iſti duo errores frequenter ſunt in hoc libro vt pag. 26. lin. 23. pag. 72. lin. 1. pag. 104. lin. 14. pag. 191. lin. 2. pag. 193. lin. 27.

Melius eſt credere ſolùm

13 Error. Pag. 13. lin. 2. *Generatio filij fide potius, ac ſilentio veneranda foret, quàm diſputationibus, & argumentis indaganda.*

Si melius eſt credere, & ſilere, quam argumentis, & diſputationibus

inda-

indagare generationem Verbi; cum scholastici Patres constantissimè disputent de generatione Verbi, scholastici deteriorem partem elegerunt. Patres Sancti tam multa de generatione Verbi disserentes, pro catholicis & contra hæreticos arguentes, deteriorem partem elegerunt. Hæresis Vuicleffi est, damnans studia generalia, & scholastica de rebus sacris. quàm credere, & disputare de Verbo. In obser. 46.

14 Pag.15.lin.6. "*Filij Dei ab æterno geniti, non creati propriè.* Citat Athanasium in symbolo. Symbol i Athanasij additione violat.

Error duplex. Primus addere particulam *propriè*. Secundus, malè intelligere; quia Licetus creare propriè distinguit per *propriè secundum quid* vt in cap.7. & *propriè simpliciter* vt in cap.8. istius libri. Sed in vtroque modo proprietatis creatio est ex principio materiali, & passiuo; in quo significato nec Arius affirmauit, Filium esse creatum: nec Athanasius negauit. Similiter quando mihi, vel meis offensoribus tribuit, nos loqui de creatione propriè: falsò nobis imponit talem significationem, nam nec offensores, neque Ego in hanc amentiam descendimus, vt dicamus Filium Dei esse productum de materia, vel de principio passiuo.

15 Error. Pag.16. lin.10. "*Nouam opinionem de creatione Filij Dei ad intra coacti sumus expendere.* Assertio de creatione Filij secundum scripturá, & traditionem dánantur, vt noua.

In tota epistola, & in libro damnat nouitatis opinionem istam de creatione filij Dei ad intra.

Primò errat, quia in cap. vltimo conclusione 1. 2. & 6. pag.202. 203. ex antiquis Patribus à me allatis, Licetus asserit Filium Dei esse creatum ad intra; ergo damnat se ipsum nouitatis, & antiquos Patres.

Secundò. vocabulum *creari*, & in scriptura, & ex traditione Filio Dei tributum est: incipiendo ab Apostolis, & à S. Petro primò Pontifice, à S. Euaristo Papa, à Sancto Dionysio Papa cum concilio Romano, & rursus à concilio Orientali cum Sanctis Hilario, & Thoma; non ergo creatio, attributa filio est noua, sed falsa intelligentia Arij tribuentis filio *creationem* ad extra, *noua* & hæretica est.

16 Error. Pag.18. lin.30. de me ait. "*Consentiens cum orthodoxis Patribus in concilio Niceno catholicam Ecclesiam constituentibus. Eodem ferè tempore contrariam prorsus opinionem induit animo de creatione Filij Dei ad intra, communicans omnino verbis cum Ario, statuens Verbum ad intra creatum esse.*

Primus Error est in his dictis, frequentissimè in hoc libro iteratus talis. *Concilium Nicenum decreuit, quòd Filius Dei non est creatus ad intra.* In 1. tom. Concil. Venetæ impressionis 1585. car.532. recitatur symbolum Nicenum, & Anathematismus, in quibus vox *creatum* non adest. Vide obser.61. Concilium Nicenú falsò citatur.

Secundus

Arius dixit, Filiũ creatum ad intra.

Secundus error. *Arius dixit, quòd filius Dei est creatus ad intra.* Falsum est; dixit enim esse creatum ad extra vt S.Thomas 1. p.q.27. art.1. & S.Cyrillus 1. Thesaur. cap.7. ex Eunomio, & lib.3. cap.3. profert argumenta ex Arianis.

Tertius error. Duæ propositiones sunt, in quibus consistit mea opinio relata in hoc libro Liceti pag.7.& 8.

Filius Dei est ꝓductus ex nihilo.

Filius Dei non est productus ex substãtia Patris.

Prima *Filius Dei non est productus ex nihilo.*

Secunda *Filius Dei est productus ex substantia Patris præsupposita, & inexistente ipsi filio.*

Ex istis sequitur conclusio, *& idcirco dicitur Filius Creatus, creatione*, de qua ibi est sermo, quæ scilicet, est productio ex aliquo iuxta vsum scripturarum. Exponere verò me de alia creatione est iniustè agere. Istam creationem voco theologicam, quæ est ex Scriptura, nam creationem Arianam, quæ est factio ex nihilo, reijcio expressè à filio Dei in libro Defensionis pag.249.

Nunc autem dicere, quòd ille duæ propositiones meæ sint contra Concilium Nicenum, est hæreticum dicere. Similiter dicere, quòd Filius non sit creatus in sensu dato, est dicere quòd Filius non sit productus ex substãtia Patris, quod etiam dictũ est hæreticũ; Non ergo mea opinio est contra Concilium Nicenum: sed contradictio Liceti.

Si autem contra Concilium Nicenum est dicere, *Filium esse creatum ad intra*; Quare Licetus in cap. vltimo tribus conclusionibus 1. 2. & *6.* asserit Filium esse creatum ad intra?

A creaturis ad Deum nõ arguimus sine æquiuocatione.

Nil comune Deo & creaturis, nisi æquiuocum.

17 Error Pag.23.& 24. probat Licetus, quod principium præsuppositũ, ex quo producitur Filius Dei, & ex quo creaturæ sunt productæ est penitus æquiuocum; nam creaturæ sunt ex materia, filius ex substantia Patris. Sic pag.25. à lin.26., & pag.30. lin.2. hac arte vtitur: vt quia vnum contentum sub communi habet conditiones diuersas ab alio contento sub communi, ideò illa duo non habeant commune, nisi æquiuocum. Hic modus arguendi frequentissimus est in hac epistola Liceti, & includit fallaciam consequentis à negatione inferioris ad negatioaem superioris: fallaciam accidentis à partiali diuersitate, ad totalem.

Error est contra scholasticam theologiam, & contra scripturam.

Contra scholasticam, quia tunc nihil commune, aut vniuocum aut analogum relinquitur ad Deum & creaturam, sed solum æquiuocum: Ergo scholasticus nunquam poterit facere syllogismum à creaturis ad Deum, nisi cum fallacia æquiuocationis. Sic & generatio, & productio, & persona, & intellectus, & cætera omnia communia Deo, & creaturis erunt æquiuoca.

Contra scripturam, quæ per facta eleuat nos ad inuisibilia Dei cognoscenda Rom.1. Sap.13. Hoc spectat ad hæresim Vuicleffi damnantis studia scholastica.

18 Error. Pag. 27. lin.31. " *syllogismus Arij præcipuus non peccat*

cat in forma, sed in materia tantùm assumens propositionem falsam, creatio simpliciter omnis est productio ex non extantibus, adeoque ex nihilo. cæterùm seruat logicæ regulas. Idem de syllogismo Arij dicit pag.154. lin.10. & pag.156. lin.1. "*Arius infestabat Ecclesiam illo suo syllogismo. Creatio est factio ex nihilo: Filius Dei creatus, asseritur, in prouerbijs; ergo est factus ex nihilo.* Et infra ait, argumentum Arij peccare in sola materia falsæ propositionis.

Arij sophisma defendit, quòd non peccat in forma.

Laudat argumentum Arij citatum, quòd sit in forma, cuius tamen maior est indefinita, minor singularis; medius terminus semel abstractus, semel concretus; & ideò in quatuor terminis. Item medius terminus est æquiuocus, quia confessione Liceti in pag.156. à lin.4. maior Arij est vera de creatione proprijssimè dicta quinti modi, minor de creatione alienissima primi modi. Itaque syllogismus cum medio æquiuoco non peccat in forma apud Licetum. Laudat syllogismum hæretici vt meum enthymema vituperet; quod autem meum enthymema non peccet in forma, patet in epistola ad Baldum pag.43. & 44.

Ex puris particularibus, indefinitis, singularibus est syllogismus.

19 Error. pag.29. lin.10. "*Diuus autem Paulus abutitur nomine creationis in ampliori, minusque propria significatione, metaphoricè loquens, dum ait.* "*Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum idest huius creationis.* vbi Licetus negat, quod cōstructio artefactorum theologicè dicatur creatio vt in lin.8. & 9.

Primus Error est. Id, quod in Sacra scriptura est dictum, non esse dictum theologicum; cum omnes assertiones reuelatæ sint in primo gradu propositionū de fide apud Pegnā in director. Inquisit. car.233.

Assertū in scriptura non est theologicum; & scriptura non est Theologia.

Secundus error. Quod Paulus *abutitur* nomine creationis: abutitur in significatione *minus propria*, abutitur *metaphoricè loquendo*, Bellarminus tom.2. col.719. B. scribit. *Non oportet figuras quærere, sed proprietatem verborum tenere.* Quando autem sermo sit figuratus, vel non, dixi in epistola ad Baldum pag.66.

Tertius error est. quòd Licetus mutilauit particulam negatiuam *non*, & Apostolum fecit ex negante affirmantem *huius creationis*, quasi cælum sit manufactum. Propterea Licetus hoc fecit, vt propter hoc vox creationis debeat intelligi metaphoricè.

Apostolus in loquēdo reprehenditur.

20 Error. pag.30. lin.6. "*Iam videamus alias duas rationes de creatione Verbi diuini ad intra, quas opinio noua communes habet cum Arianis*,,

Error supranotatus. Arianis tribuit, quòd Filium dixerint ad intra creatum, idest ad intra productum, vt se exponit pag.66. ac sæpius; & patet, quia vult contradicere mihi dicenti, Filium esse productum ad intra, nempè in eadem essentia; cum Ariani aliam essentiam in Patre, aliam extraneam in Filio ponerent. Vult Licetus iudicare de fide & hæresi: & vt videtur ignorat hæresim, atque fidem catholicam illi oppositam.

Error.

Dictum scripturæ, & declarationem Pontificum, vt Arianam damnat.

21 Error. Pag.36. lin.23. " Hoc enthymema tamquam Arij, & meum proponit " *Dominus creauit filium principium viarum suarum: ergo Dominus creauit filium.*

Istud consequens tanquam Arianum, & hæreticum colligit & multipliciter versat in pag.30. & 31.

Istud consequens *Dominus creauit me*, est in Eccl.24. *Qui creauit me, requieuit, &c.* à Summis Pontificibus S.Euaristo, & *I*oanne secundo applicatur ad Filium, & explicatur *creauit* per *genuit*; quare Licetus Sacram scripturam, & applicationem pontificiam damnat, vt Arianam.

Deinde arguo. Quòd determinatum est à Summo Pontifice cum concilio in materia de fide, de fide tenendum est, & oppositum asserere est hæresis: ex Pegna in direct. car.234. Sed à S. Dionysio Papa cum concilio Romano determinatum est in materia de fide, quòd *Dominus creauit filium* in initio viarum suarum, sed *creauit* non *est fecit*, est enim præfecit; ergo *L*icetus negans de Filio, quòd Filius sit creatus, & negans, quòd Dominus creauit Filium, in hæresim labitur.

Quod autem Licetus distinguit de creatione *absolutè*, & *cum addito* nihil facit; tùm quia iuxta lectionem Papæ, & Concilij, atque Vulgatæ legitur *in initio*, non autem *principium*.

Tum quia, si concedas Ario, Filium esse creatum hoc, vel illo modo: statim inferet, ergo est factum ex nihilo; quare ista distinctio, creauit *absolutè*, & creauit *cum addito*, vera est; sed adhuc in sensu catholico vtraque est vera: in sensu Arij vtraque est falsa, vt enim ait S.Hilarius lib 2. de Trinit. sensus, non sermo fit crimen.

Ad obseru.98.

22 Error Pag.31. lin.16. " Illud enim *principium viarum Dei* attributum est contra distinctum à simplici natura filij, ac ille iam genito concessum à Patre, vt infra cum Cyrillo ostendemus. „

Pater æternus non communicauit Filio omnipotentiam, vel principiũ effectiuũ per generationẽ.

Distinguit Licetus inter naturam Filij, & rationem principij effectiui: atque asserit, quòd Pater per generationem tribuit filio naturam, non rationem principij effectiui, sed tribuit hanc per creationem vt pag.191. Vide errorem 117. Hoc est contra Concilium Florent. in litteris Sanctæ vnionis, vbi dicitur, quòd filius nascendo accepit omnia, quæ habet Pater, & ipse Pater omnia, quæ Patris sunt, filio suo *gignendo* dedit, præter esse Patrem, &c.

Sed hic error Liceti ponentis filium produci duabus productionibus, quarum vna sit generatio, altera creatio, frequentissimè, ac diffusissimè in hac epistola tractatur.

23 Error. Pag.31. lin.22. & latè cap.19. "Ario applicat Eccl.24. in illis verbis, *ab initio, & ante sæcula, creata sum.* falsò id quidem, quoniam Arius nunquam est vsus isto textu eccl. Sed quare Licetus hoc Ario applicat? Quia in pag.33. lin.11. scribit de isto textu Eccl. à vers.12. vsque ad 18." Quæ singula, & omnia attributa non respiciunt

ciunt vlla ratione Filium Dei ad intra, sed conueniunt soli Verbo incarnato, &c. Idem repetit pag.65. pag.180. pag.203.

Error quia S. Euaristus exposuit illum locum, *qui creauit me* de generatione Filij ad intra, prout etiam ipse Licetus testatur intelligi ab Euaristo cum communi sensu Ecclesiæ: ergo Licetus sciens, & volens tam multis locis reprobat Papæ declarationem. Sed & S. Thomas 1.p.q.41.art.3. ad vltimum & 4. contra gentes cap.8. & Bellarminus libro 1. de Christo cap.18. de Filio Dei in æterna generatione hoc dictum Eccli. intelligit: sicut & Albertinus de agnoscendis assertionibus q.22.num.49. car.97. fac.2. Ad pag. 202.

24 Error. pag.32. Ad ostendendum, quòd ista propositio sit falsa. *Omne creatum ab initio, & ante sæcula est theologicè creatum ad intra*; asserit Licetus, quòd Virgo Mater est ordinata, possessa, & creata ab initio, & ante sæcula, & tamen non est creata ad intra. Solus Deus non fuit ab æterno actu existens.

Error certissimus est, ponere aliquid extra Deum fuisse ab æterno actu existens, actu possessum, actu creatum. Est error Aristotelicorum, Albanensium, & Vuicleffi. Æternitas creaturis actu datur.

25 Error. pag.37. in fine ponit, quòd "Creatio alienissima sumitur *pro qualibet mutatione cuiusque rei, etiam non essentiali, sed accidentali quanis operatione*. Sed in pag.39. lin.31. alienissimam creationem hanc ponit in Filio Dei, *quando Deus Pater Filium à se genitum creauit principium viarum suarum. Deditque illi primogenito potestatem omnem*. Filius Dei est productus per mutationem.

Error in fide, quòd Filius Dei sit creatus creatione, quæ sit mutatio, siuè substantialis, siuè accidentalis. Error damnatus in 4. parte anathematismi Niceni: dicentes, Mutabilem, aut conuertibilem Filium Dei, hos anathematizat. Verè in tota epistola Licetus vel millies repetit Deum creantem in creatione Filij esse immutabilem; sed ne semel quidem obseruaui dictum, quòd Filius à Patre creatus sit immutabilis; sic ad iudaismum conducit mutabilitas Filij, nam si est mutabilis non est verus Deus.

Violenter Augustinum in libro 1. contra Aduersarium legis cap.23. trahit. ad hoc genus creationis ponendum in Verbo. Trahit Nazianzenum pag.41. Sed non citat locum Nazianzeni. Trahit Cyrillum Alexandrinum in 4. de Trinitate. Eosdem authores ad car. 202. citat pro alienissima creatione in Filio ponenda ad lin.22. Cum Sancti citati nullatenus voluerint ponere mutationem in Filio Dei.

26 Error. pag.39. lin.32. incipit ostendere, quòd in Verbo prior sit generatio, posterior creatio, & extorquet ad hoc Glosam, Nazianzenum, Cyrillum diffusè. pag.40. 41. 42. concludit in ista pagin. 42. lin. 10. *quomodocumque igitur attribuatur Filio Dei creatio passiua secundum hunc primum modum communissimum, & alienissimum,* Filius Dei est genitus prius posterius

mum, nunquam coincidet cum eius æterna generatione, sed semper illam præsupponet, & ab ipsa contra distinguetur origine, aliter ac ponit opinio noua.,,

Creatus ab æterno.

Me vocat opinionem nouam,& benè dicit *aliter*; quia ego pono generationem Filij Dei esse productionem ex aliquo. Sed creationem, quæ sit mutatio ponere in Filio Dei est impietatis Arianæ, & Iudaicæ, non opinio mea.

Item,quòd generatio,& creatio attributæ Filio Dei à Patribus vt Cyrillo, Athanasio, & alijs distinguantur ratione, assentio; sed distingui realiter, formaliter, essentialiter Licetus dicit, non ego. Neque sunt duæ origines ipsius filij, vna prior, altera posterior; sed sicut generatio, & productio ex aliquo in filio se habent, sicut magis commune, & minus commune,nec ponunt in numerum. Sic generatio, & creatio. Licetus disputat ad nomen contra regulas logicas, sed si iuxta 2.Top. loco 3. pro nomine ponatur definitio creationis, omnis disparet fraus. Creatio eum apud me est productio ex aliquo. Quod ergo dicitur de productione ex aliquo, hoc dicendum est de creatione secundum opinionem meam, quæ falsò dicitur noua.

27 Error. pag.39. lin.16. "*Quam Augustini notam inustam hæretico, contra quem disserit, euitare non potest, quisquis sectator fuerit opinionis nouæ,non discernentis generationem æternam Filij Dei à creatione. Hæc* maledicentia non potest percipi, nisi audiatur Augustinus dicens contra hæreticum. "Hinc enim existimat Deum generatorem malorum, quia dictum est creans mala: putans quod & Ariani putauerunt, in scripturis illis nihil interesse,vtrum generari dicatur aliquid, an creari. ,,Idem accusat Licetus contra me, pag.13. à lin.11. pag. 109. à lin.20. pag.162. lin.26.

Hæreticum est dicere, quòd generatio Filij sit creatio, in sensu Pontificum.

Error est proponere Augustini verba nuda, & sensum veritati contrarium relinquere.

Primò. Sanctus Euaristus Papa, & Ioannes Secundus Papa dictum Eccl.24. *Qui creauit me* exponunt per *genuit*; & fatetur Licetus in pag.202. hanc declarationem esse cum communi sensu Ecclesiæ: ergo in Filio Dei creari,& generari sunt idem. An putas, quòd Augustinus voluerit damnare vt Arianos istos Pontifices, & Ecclesiam? Absit.

Secundò. Bellarminus lib.1.de Christo cap.18. ex Athanasio, & Cyrillo notat in scripturis generare, & creare accipi aliquando vt idem; vnde & filium dici *creatum* pro eo quod est *genitum*. Num Augugustinus damnauit Ariani erroris Athanasium, & Cyrillum? absit.

Aut ergo vniuersaliter asseritur, nihil differre in sacris litteris generari & creari: genitum & creatum, & hoc est Ariani erroris. Aut in aliquo coincidere generari & creari; idque aliquando in scripturis repe-

reperiri docent Athanasius,& Cyrillus, & patet Gen.2. 4. "Istæ sunt generationes cæli & terræ,quando creata sunt,in die,qua fecit Dominus cælum, & terram. „ Sic in Verbo creatum esse,& genitum esse coincidunt. In rebus ad extra generari, & creari, frequenter distinguuntur: sed quæ dispersa sunt in causatis,vnita sunt iu Filio Dei, in quo ex declaratione Pontificum summorum *creauit* me est *genuit me*.

Ergo primus error Liceti est in ista citatione, quòd generatio filij æterna,& creatio filij æterna sint distinctæ formalitate reali, & essentialiter contra dicta Pontificum, & sanctorum.

Secundus error, quòd titulum Arrianorum attribuit Pontificibus & sanctis,dum dicunt,quòd creari filium est generari, & creatum esse est esse genitum.

Tertius,quòd Augustini reprehensionem contra Arianos & Marcionistam ponit esse repugnantem & sacris litteris,& Pontificibus, & Sanctis.Ita si dicam homo & animal coincidunt in aliquo,vt in Petro & Paulo verum est; at si dicam semper coincidunt, vel nunquam, falsum est,nec enim animal,& homo coincidunt in Asino. Sic Ariani putabant semper esse idem creatum,& genitum in sacris litteris,& nihil in sacris litteris differre,quod Augustinus meritò reprehendit; at quod in aliquo,& aliquando coincidant,est consentaneum.

28 Error. pag.44. lin.8. "In physica mutatione duo sunt agentia physicè, primum, ac vltimum,, &c. vbi diffusè cum Aristotele contendit, quod Deus physicè agat ad extra. Deus agit ad extra naturaliter. Ergo nō libere, & contingentes.

Pag.53. lin.23. Deus physicè cooperatur cum causis secundis.

Pag.69. lin.29. Deus physicè cooperatur etiam in generatione Christi.

Pag.185. Deus dicitur Pater per generationem physicam rerum omnium,ad quam promendam, promouendamque cum causis particularibus,& secundis concurrit Aristotelis obseruatu,tanquam causa prima,& vniuersalis physicè mouens immobilis.

Idem in pag.99.lin.10.pag.142.lin.2.& sæpè alibi tenet cum Aristotele in 2.phys.73.quòd Deus physicè,, idest naturali necessitate (sic enim Aristoteles intelligit) agit ad extra.

Error est, nam Deus agit ad extra liberè,& consequenter voluntariè non naturaliter,dicente scriptura: *Omnia quæcumque voluit, fecit*; & subest tibi cum volueris posse. Sap.12.18. & Apocalypsis 4.Bropter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Ps.113. Sap.12. Apoc.4.

Sed Molina in 1.p.q.14.art.13.car.151.col.2.C. scribit de hoc errore sic. "Nicolaus Sanderus lib.7.de visibili & Ecclesiast.hierarchia heresi 148. ex Gabriele Prateolo refert Petrum Abailardum) asseruisse,Deū agere ex necessitate naturæ.,,Hunc errorem renouat Licetus, ex Aristotele in Theologiam errorē transferens,& ad hoc textū 73.

2.phyſ. vel tricies citans in hoc libro. Ex quo errore alter natus eſt, vt notabimus in 113. errore, videlicet, quòd Deus per phyſicam generationem ſit Pater naturalis hominum.

In homine ſont plures animæ.

29 Error. pag.45. à lin.10. In homine Licetus ponit tres animas: vna pars animæ humanæ eſt anima rationalis, quæ pars à ſolo Deo per creationem ex nihilo producitur; reliquæ partes animæ producuntur generatione phyſica, & à Deo phyſicè mouente, & ab homine generante.

Toletus ſuper libros de Anima ante expoſitionem ponit errores in fide cauendos, & in eis errorem de pluribus animabus in homine. Falsò tuentur ſe quidam errantes ſub nomine Scoti: nam Scotus, & Scotiſtæ tenent vnam tantùm animam eſſe formaliter in homine, quæ tamen virtualiter continet operationes vegetales, & ſenſuales; legatur Fauentinus Theoremate 72.

Concurſus cauſæ primæ cũ ſecunda tractatur in cõtemptũ Papæ. Et de auxilijs.

30 Error. pag.46. tractat de concurſu cauſæ primæ cum ſecunda, & hoc ſæpè facit in hac prima epiſtola de creatione, & in epiſtola ſecunda tota. Error contra decretum Summi Pontificis, ne vllus. Theologus; vel philoſophus tractet de auxilijs, & ſpecialiter ſub pęna excommunicationis latæ ſententiæ & reſeruata, ne tractat de concurſu Dei cum cauſa ſecunda.

Licetus obedire Pontifici non curat, imò etiam in libro de quinto quæſitis in prima epiſtola tractat de præſcientia, & prædiffinitione, quomodo ſtent cum libertate noſtra.

Deus mẽſuratur tempore.

31 Error. pag.46. lin.5. de cauſa prima, & ſecunda ſcribit " *Tum quia vtriuſque cauſæ operatio menſuratur tempore, licet actio primæ cauſæ non dependeat à tempore, quo menſuratur, vt actio ſecundæ.* Et pag. 58. 14. *Deus operatur in tempore.*

Deus eſt ſua actio, vt S. Bonauentura in 2.d.1. q.2. num.23. Sicut ergo Deus menſuratur æternitate, non tempore, ſic & actio, quæ Deus eſt. Si autem Licetus per operationem, vel actionem Dei intelligat æquiuocè aliquem effectum in rebus naturaliter genitis, non eſt, cur neget effectum Dei naturalem dependere à tempore, à quo menſuratur.

Generare naturaliter ponitur in creaturis, non in Deo.

32 Error. pag.46. more ſolito Licetus ex quibuſdam conditionibus particularibus in generatione naturali repertis negat generationem naturalem tranſcedentem, & ex conſequenti negat Filium Dei ad intra generari generatione phyſica, ac naturali. De hac re plura inter ſemina Iudaiſmi. Nunc video in pag.44. & 46. poni, quòd cauſa prima, & ſecunda generant phyſicè in generatione naturali ſed in pag.47. lin.8. Ponitur. " *Filius Dei generatur in momento permanentis æternitatis ex immateriali, & impaſſibili ſubſtantia Patris, qui totam ſuam naturam, atque ſubſtantiam filio communicat, non partem in illa generatione*; Callidè omiſit, *naturaliter*, ſiuè *per modum naturæ* cum tamen iſta conditio ſit per ſe de ratione formali generationis, diſtin-

distinguens eam à spiratione: certè Spiritus sanctus spiratur in momento æternitatis ex substantia Patris tota, non parte; quare etiam spiratio erit generatio, quod est erroneum. Error exurgit, quoniam omissa est particula formaliter distinctiua: generatio enim est per modum naturæ, spiratio per modum voluntatis.

33 Error Pag.47. à lin.13. affirmat, *Beatam Virginem esse veram & naturalem Matrem Christi,* sed negat, quòd generatio Christi fuerit generatio physica, seu naturalis. Negat propter plures conditiones: sed noto duas, primam, quia sine masculo, & masculi semine concepit; secundam, quia Christus non solùm est Filius hominis, sed etiam Filius Dei. Quæ duæ positiones, quòd sit naturaliter mater, & non genuerit naturaliter, sibi inuicem aduersantur. Maria nō est genitrix naturalis Christi.

Aut enim ex parte Matris fuit vera, & naturalis generatio cum suis per se conditionibus, aut non fuit?

Si Licetus neget in Beata Maria generationem naturalem cum conditionibus, arguo. Vera, & naturalis maternitas & correlatiua filiatio vera, & naturalis, consurgit ex vera & naturali generatione, iuxta doctrinam 5 *Metaph.*20. de relatione secundi modi. Sed per Licetum in Beata Maria non est vera, & naturalis generatio cum per se conditionibus: ergo Beata Maria non habet veram maternitatem naturalem, nec Filius filiationem naturalem.

Conclusio est Anabaptistarum, & Nestorianorum, quòd Beata Virgo non sit vera, & naturalis Christi aut Dei genitrix, aut mater quodque Christus non sit Filius verus, & naturalis Mariæ.

Licetus affirmat conditiones istas veræ & naturalis generationis in Sanctissima mulierum: ergo concepit ex viro & semine viri, eiusque Filius est purus homo. Quæ conclusio est Iudaismus nouellus restituens hæresim Ebionis. Christus factus est homo.

Veritas est, quòd gratia perficit naturam: ideò & in Deipara ipsa gratia non destruit naturalem generationem ex parte Matris requisitam, sed eam mirabiliter perficit. 1. tom. concil. car. 882.

34 Error pag.48. lin.2. "*Quia Christus factus homo, non solum est eiusdem speciei cum sua causa secunda Filius hominis, sed etiam vnum cum prima causa Filius Dei.*

Ad hanc partem citat Ioan.10.30. Ego & Pater vnum sumus.

Loquutio Nestoriana est ista *Christus factus est homo*; præsupponit Christum, ante quàm sit homo: Cum prius intelligamus Deum, & hominem vniri, & in tali vnione consistere Christum, dicente Athanasio: Deus & homo vnus est Christus. Verbum ergo factum est homo, sed Christus non est factus homo. Dei Verbum non per se, sed per dispensatoriá copulá ad mirabili modo humanæ naturæ vnitú, Christus esse cognosci tur.

Loquutio illa, *Christus Filius Dei est vnum cum prima causa*, non placet: Probat ex dicto Saluatoris, *Ego & Pater vnum sumus*. Non enim Pater respectu Filij habet rationem primæ causæ: sed in dicta authoritate Filius Dei comparatur ad Patrem.

Si

Si autem comparetur ad primam causam, còm paratur etiam ad se ipsum, & ad Spiritum sanctum, nam tota Trinitas est vna prima causa etiam in efficienda incarnatione: Ergo Filius non est Filius primæ causæ: sed solius Dei Patris, & solius Virginis Matris.

Desiderassem dictum; quod Filius Dei, & Filius hominis, non sint duo filij, sed vnus filius subsistens in diuinitate, & humanitate.

Æternitas mũdi introducitur.

35 Error. pag. 49. lin. 28. *In perpetuo illo, quod sursum est corpore.*

Pag. 50. lin. 27. de fluuio aquarum sursum, & deorsum fluente. "*Et hoc perenne vult fieri secundum ordinem.*"

Pag. 51. lin. 8. "*Athera appellauerunt supremum locum à currendo semper sempiterno tempore ponentes ipsi denominationem*; & eadem pag. lin. 14. *Origine verò huius vocabuli inde ducta, quod semper æther currat motu circumductili.*

Et lin. 18. *Aetheris nomen ab æterna circulatione deducit, quam esse communem cælo, & ignis elemento testatur.* Frequenter doctrinam de motu eterno inculcat Licetus: propter hoc ponebat Deum ad extra agere physicè, nam ex hoc principio posito sequitur motus æternus; propter hoc in Cathedra publica roborauit argumenta pro motu æterno, nec ea soluit.

Voce contra Anaxagoram agit pag. 51. re contra Scripturam, quæ & primum, & vltimum diem Mundi prædicat.

Deipara, & fæminæ, & masculi efficientiam habuit generando Christũ. Ergo B. M. est mater, & pater Christi, atque Christus Patrẽ habet in terra, s. viriliter efficiẽs Christum hominem.

36 Error pag. 56. lin. 28. "*Virginem Matrem actiuè concurrisse certum est in formatione corporis, vt aliæ veræ naturalesque matres concurrunt; quin & vlterius vt eleuatam obtinens à Deo suam vim generatiuam ad Potestatem Virilis Efficentiæ.*

Duo errores hic sunt. Primus asserit tamquam certum quòd mater actiue concurrat in generanda prole: cum hoc inter Doctorem angelicum & subtilem sit in controuersia: quare & incertum.

Secundus. quod Diua Virgo præter Maternam actiuitatem *habuerit virilem efficientiam.* Facit enim Christi Matrem esse Hermaphroditam, idest habere actionem fœminæ, & masculi. Sed efficientia masculi est producere semen virile, & mediante semine disponere sanguines maternos ad formam corporis organici; nam neque Angelicus Doctor, neque subtilis concedunt semini virili efficientiam immediatam respectu formæ substantialis.

Dicere autem à B. Virgine diffusum esse semen virile & susceptum, magnæ est infidelitatis, & insipientiæ.

Deipara ergo præcisè præstat ea, quæ feminæ sunt: quæ autem spectant ad virilem efficientiam non adfuerunt in conceptu Christi, nam quod potest causa prima cum secunda, potest prima se sola.

Eandem rem Licetus, sed callidè dixit pag. 47. lin. 32. quòd *Beata Vir-*

Virgo non fuit ex se causa secunda partialis viro cooperans in generatione filij sui. Sed supernaturaliter eleuata virtute Spiritus sancti ad secundam causam totalem.„ Secunda causa totalis constat ex viro, & muliere cooperantibus: ergo & Deipara fuit eleuata, vt esset mulier, & vir, atque exerceret efficientiam, muliebrem, & virilem in generando Christum. At hoc absurdū est.

37 Error. pag. 57. lin. 1. " *In productione Christi voluntas, & consensus Virginis Matris locum principalem habuit se se conformans voluntati Dei* „ Causa secunda est principalis, concurrens cum prima.

Cum duplex sit causa, primaria & secundaria: si consensus *Matris* fuit causa principalis in conceptione Christi, Deus Trinus fuit causa secundaria, vel instrumentalis.

38 Error. pag 61. lin. 10. "*Quotiescumque Deus absque concursu causæ secundæ coagentis producit ex materia non vltimò disposita quippiam, huius rei productio non est verè generatio physica, sed propriè dicta creatio simpliciter.* Creatio propriè simpliciter est ex materia indisposita.

Nullus scholasticus consentiet, apud quem creatio simpliciter propriè dicta est factio alicuius entis ex nihilo immediatè, non autem ex materia.

Nullus scripturalis consentiet in accipiendis conditionibus de negato concursu causæ secundæ, & de non vltima dispositione. Nouitia hæc doctrina voluntaria est ex proprio capite. nam creatio scripturalis, vel est productio vt sic, vel productio ex eo, quod est: vt in responsiua ad Baldum pag. 48. A Liceto cætera sunt excogitata ad rem obscurandam.

39 Error. pag. 6. lin. 16. "*Communiter omnes orthodoxi Patres, & nos cum eis asserimus Christum Dominum propriè creatum simpliciter fuisse à Deo ex materia non vltimo disposita.*„ Creatio secūdum nullos Patres, & secundū omnes Patres.

Vtinam Licetus vnum Patrem orthodoxum adduceret, qui creationem hoc modo acceptam vocaret creationem simpliciter propriè dictam; sed Liceti voluntas est omnes orthodoxi Patres. Certè Patres non poterant naturaliter coniectari, quòd Licetus esset sic terminos impositurus.

40 Error. pag. 63. lin. 15. "*Productio filij de Matre Virgine sine viri copula non est generatio physica, sed propriè dicta creatio simpliciter.* Sic pag. 64. lin. 4. & 15. pag. 69. lin. 1. S. Maria nō est naturalis genitrix Dei, nec Dei mater, neq; Christi.

Hic negat generationem naturalem in Christi conceptione, vnde Sancta *Maria* non erit *Mater* naturalis Christi, neque Christus Filius naturalis Mariæ; quo circa Ioan. 2. " *Dicit Mater Iesu ad eum*, & Ioan. 19. *Stabant autem iuxta crucem Iesu, Mater eius*, Non erit intelligendus de Matre naturali, sed putatiua, vel per nuncupationē, Vide errorē 33.

41 Error. pag. 63. lin. 28. "*Quòd Virgo sciens, dum audisset ab Angelo se concepturam in vtero, parituramque filium rectè dubitauit, quomodo fieri posset istud, &c.* „ S. Maria dubitauit de

Error

potentia Dei, quo modo fieri posset istud.

Error est ponere in matre fidei nostræ dubitationem de potentia Dei.

Error est violare euangelium, & verba fidelissimæ Matris. Illa interrogat *de modo fiendi, quomodo fiet istud?* Licetus peruertit, vt sit dubitatio de possibilitate ipsius fieri *quomodo fieri posset istud?* Qui modus loquendi est infidelitatis, vt Ioan.3. Nicodemus dubitauit, ac dixit: *quomodo possunt hæc fieri?*

Duo sunt modi incredulitatis, primus est dissentire à propositione reuelata. Secundus dubitare de reuelata propositione iuxta caput 1. extra de hæreticis. *Dubius in fide, infidelis est:* Super quo capitulo legantur Pegna, & Doctores ab eo citati super director. Inquisit. car. 80. Licetus hunc secundum modum infidelitatis tribuit Deiparæ: contra verba Spiritus sancti Lucæ.1. *Beata, quæ credidisti.*

Ioannes Carthagena de Sacris Arcanis Deiparæ lib.5. Homil.11.car. 429. ex impressione Veneta 1612. asserit Hæreticorum esse ponere in Deipara dubitationem: quod fusè, ac doctè prosequitur. dicitque cum Alberto super *Missus est*.

" Ex hoc, quod *Maria* quæsiuit, non sequitur aliqua dubitatio, nec de facto, nec de modo. Patet ex hoc, quòd non omnis quæstio est propter dubitationem. Dominus enim in Euangelio sæpe plura quæsiuit, & tamen de nullis vnquam dubitauit. „ Coccius in Thesauro cathol.to.1.lib.3.pag.263. Rodolphi Gualteri heresim, & blasphemiam affert, Sanctam *Mariam* non minus malignè restrinxisse Dei potentiam, quàm antea Zachariam; sed Licetus introducit dubitationem restringentem Dei potentiam, *Quomodo posset fieri?*

Barradius in Euangelicam historiam lib.7. cap.8. ex impresione Veneta 1613. car.627.col.1. negat dubitationem in Virgine, & Patres orthodoxos citat.

Ambros. lib.1. in Luc.„ *Non de effectu Virgo dubitauit, sed qualitatem ipsius quæsiuit*,„ & ibi plura copiosè.

Beda in cap.1. Lucæ. „*Non ait, quomodo hoc sciam? Sed quomodo fiet? ordinem videlicet, cui subdatur, inquirens, non autem signum, cui credat, flagitans, nec enim decebat electam generando* Deo Virginem dubiam diffidentia, sed prudentia cautam existere.

August. to.4.car. 81.q.19. in Numer.

Augustinus q.19. in lib.Num. "*Modum quæsiuit, non de virtute Dei dubitauit.* „

Bernard. Hom.4. Super Missus est. "*Non dubitat Virgo de facto, sed modum requirit, & ordinem.* „

Theophilat. "*Non quasi discredens Virgo dixit. quomodo fiet istud? sed vt prudens, & intelligens, vt discat modum inquirit.* „

Hæretici dubitationem de potentia Dei ponunt in Beata Virgine, Patres orthodoxi negant. Si quis autem dixit Virginem dubitauisse ex antiquis, & modernis, cauendus est & piè exponendus, vt notant Carthagena, & Barradius.

Interea

Interea status Virginis fidelissimæ cōparatur, vel ad oraculū angelicū de re, *Ecce concipies in vtero & paries.* & Virgo indubitanter credidit illud. Vel ad modum fiendi. Quia verò prudentissimè sciebat, Deum posse multis modis hoc facere, & Angelum non explicauisse modum fiendi; non est ausa ipsa determinare modum. Sed præ humilitate summa postulat à Deo determinationem: vt qui determinauit rem, determinet modum. Quibus cognitis ipsa humillimè respondit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.*

Quæstio igitur Deiparæ aliquid præsupponit cognitum, scilicet rem nuntiatam: aliquid incognitum quærit, nempe modum rei nunciatæ. Cognoscebat Virgo Deo non deesse multos modos, sed cognoscebat in vniuersali. Cognoscebat in particulari sibi esse vetitum complexum virilem, eò quòd, reuelante Deo, votum virginitatis emiserat: modum alium in particulari Deo placitum nesciebat. ideo quærit, *quomodo fiet istud?* In qua interrogatione nec vmbra quidem dubitationis adest, sed pura fides de dictis, de dicendis: pura humilitas, pura obedientia, qua sacratissima mulier se totam Deo commisit & in re, & in modo. Dicat S. Ambrosius lib. 2. in Luc. "Vbi audiuit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo, sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudia, in montana perrexit.

Idem docet S. Anselmus de excellentia Virginis cap. 3.
S. Petrus Chrysologus serm. 142. car. 125. col. 2. A.
Euseb. Emissen. serm. 4. ante dominicā secundā Aduētus, & alij apud Carthagenā loco relato lib. 5 Hom. 11. car. 431. de Arcanis Deiparæ. Vide Bustis in Mariali car. 178. col. 3.
Tolet. in Lucam. 1. annot. 92. & 93.
Suarez in 3. p. disp. 4. sect. 3. car. 53.
Barad. in histor. Euangel. lib. 7. cap. 8. car. 627.
S. Tho. 3. p. q. 27. art. 4. & q. 30. art. 4.
S. Bonauent. 3. d. 3. q. 6. num. 38.

42 Error. Pag. 65. lin. 8. "*Similiter explicantes Orthodoxi Patres illud oraculum* Eccl. *Ego ex ore Altissimi, &c.* vsque ad lin. 19. *Et apud Bellarminum* 1. *de Christo, cap.* 18. *Athanasius sermone* 3. *contra Arianos, Nazianzenus orat.* 4. *de theologia, Cyrillus* 5. *Thesauri cap.* 4. 5. 6. 7. *& Augustinus lib.* 1. *de Trinit. cap.* 12. *admonent quoad verba illa, Creauit me, Christi naturam humanam explicare.*

Patres falsò citat, & eis tribuit hæreticum sensum.

Primo. Licetus à meo manuscripto didicit istos Patres, & Bellarminum; meumque laborem sibi assumit.

Secundò. Bellarminus veraciter citat, & ait istos Patres locis relatis explicare locum ex prouerb. 8. *Dominus creauit me principium viarum suarum.* Licetus falsò citat & Bellarminum & Patres, quasi explicauerint locum Eccli. 24. de quo nihil Patres locis relatis.

Tertio. Coccius in thesauro Catholico tom. 1. libro 6. pag. 680. scri-

bit. "Melito Sardensis, Gregorius Nazianzenus, & Amphilochius texentes catalogum sacrarum Scripturarum; libri Eccl. nullam mentionem faciunt," Cum his pone Basilium, vt patet lib. 2. in Eunomium. Si ergo Nazianzenus non accipiebat Eccl. vt scripturam, non declarauit illam scripturam, vt Licetus falsò ei tribuit.

Nec est par ratio de textu Prouerb. & Eccl. quia Licetus ferociter contra me ait, prouerbia posuisse Filij Dei creationem, sed cum addito *creauit me principium.* Deinde reprehendit & Arium & me, quia colligimus creationem absolutè, *Dominus creauit me:* quam conclusionem falsam, & Arianam esse contendit. Si ergo creatio cum addito, & creatio absolutè tantam habent differentiam, quantam propositio catholica, & hæretica; non est par, aut iustum Patres explicantes creationem conditionatam & catholicam, traducere ad propositionem hæreticam explicandam, vt eam esse talem Licetus tenet.

Scriptu-ram ex-ponit cõ-tra Pon-tificem.

43 Error. pag. 65. lin. 26. " *Etre vera locus iste non potest intelligi de Filio Dei ad intra sed solùm de Christo Filio Dei humanato.* " Sic ait de loco Eccl. 24. Qui creauit me requieuit, &c. "

Sed Sanctus Euaristus Papa, & Ioan. 2. Papa, exposuerunt de Filio Dei ad intra. *Qui creauit me* exponendo qui genuit me. Ita Sanctus Thomas 1. p. q. 41. art. 3. in 3. responsione ad locum Eccl. Liranus in Eccl. 24. cum multis Doctoribus. Bellarminus primo de Christo cap. 18. & Albertinus de agnoscendis assertionibus q. 22. num. 49. Sed Licetus dicit non posse intelligi id, quod Pontifices & Patres, atque Doctores intellexerunt.

Verbum produci ad intra, Arianũ

44 Error. pag. 66. lin. 1. " *Quæ non animaduertisse videtur Arius neque opinio noua ponens hoc oraculum, haberi de Verbo ad intra productо.* "

Primo Error est. Hæc propositio, Verbum est productum ad intra, est propositio Arij. Error grauissimus mouens catholicos ad negandam productionem Verbi ad intra, sicuti negant Sabelliani, & Iudæi. Cum tamen hæc propositio verè sit catholica vt obseru. 68.

Secundus error., dissimulare, quòd Arius posuit Filium Dei productum ad extra, idest in aliena essentia, & diuersa ab essentia Dei.

Tertius error. asserere text. Eccl. 24. fuisse ab Ario vsurpatum, quod falsum est.

B. Virgo semen fu dit in cõ ceptione Christi.

45 Error. pag. 69. lin. 23. " *Materia Virginei sanguinis, ac seminis non fuit secundum totum indisposita, sed obtinuit proximas dispositiones ad humanitatem producendam.* "

Sanctus Ioannes Damascenus relatus à Liceto pag. 65. lin. 4. ait " Copulauit sibi ipse ex sanctissimis, & purissimis ipsius Virginis sanguinibus nostræ antiquæ conspersionis carnem animatam anima rationali & intellectiua: *non seminans,* sed per Spiritum sanctum creans," Damascenus ponit pro materia Corporis Christi *sanguines purissi-*

purissimos ex parte Matris, non ponit semen neque ex parte Matris, neque ex parte Spiritus sancti. Cum neque certum sit apud Aristotelem, & D. Thomam, an cæteræ matres semen habeant. Ideò in hac materia oportet habere labia munda, nec adhibere vocabulum seminis, nisi metonymicè pro Filijs: sicut Dauid ait *nec semen eius quærens panem*: & Deus, *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Præsertim si Virginitas, & aureola Virginitatis perdatur per corruptionem sanguinis in semen.

46 Error. in cap.6. Incipiens à pag.47. & sæpè probat Licetus, quòd *generatio Christi ex parte matris, non est generatio physica, idest naturalis*.„ *Christus à matre non est naturaliter genitus.*

Pag.69. asserit, quòd *generatio Christi sit generatio physica, idest naturalis*.

Ars Liceto consueta occultare vnum contradictorium sub altero: nunc per vnum contradictorium ludit cum Iudæis, per alterum illudit Christianis.

47 Error. pag.70. lin.4. Productionem humanitatis Christi ait. " *Actionem mediam consurgentem ex propriè dicta creatione simplici respectu Dei, & ex naturali generatione respectu Virginis Matris à prima causa gubernatæ in suo conceptu, sicut aliæ mulieres; quam sententiam profitetur Diuus Thomas*. Citat 3.p.q.16.art.8. ad 3. & 10. ad tertium. D. Tho. falsò citatur.

Fiducialiter citat D. Thomam: ait enim intra se Licetus. Quis Lector erit tàm diligens, & patiens, vt conferat dictum meum cum libro D. Thomæ? Interim ego gloriam comparabo de Diuo Thoma citato, de theologo confutatio.

48 Error. Pag.70. lin.8. " *Quod autem attinet ad æternam illam Filij Dei productionem ad intra, num ille conueniat ratio creationis huius propria simpliciter appellata, nec ne: controuersa res est, vt optimè scis inter theologos æui nostri. Recens opinio, hactenus inaudita partem affirmatiuam sustinet ex allatis antea Mosis authoritatibus, & alijs*. Calumnia hæreticalis contra Theologos.

Calumnia hæreticalis contra theologos æui nostri; quia nec aduersarijs meis, nec mihi venit in mentem hæc conficta Liceti definitio quam vocat, creationis simpliciter propriè, dictæ & sic describit pag. 58. "*Creatio propriè & simpliciter non æquiuocè, sed ad summum analogicè dicta pendet ab agente primo solùm, eoque super naturaliter operante, sine motu, in instanti, circa patiens non vltimò dispositum, materiamque non omnino physicè præparatam*.

Si quæras de offensoribus meis, quid intelligant per creationem simpliciter propriè dictam? dicent creationem esse factionem ex nihilo immediatè, & per ly *ex nihilo* intelligant negationem omnis partis, & negationem omnis subiecti præsuppositi; vt falsò Licetus illis attribuit patiens non vltimè dispositum, materiamque non omnino physicè præparatam requiri in creatione.

Si quæras de me, quid intelligam per creationem theologicè hoc est

ſcripturaliter acceptam, quòd Licetus mihi imponit; negabo prorſus. Sic deſcripſi "Creatio theologicè eſt productio entis ex aliquo principio præſuppoſito, & interno ipſi producto; quæ definitio mea, eſt declaratio definitionis datæ ab Auguſtino talis: " *Creare eſt ex eo, quod iam erat, ordinando aliquid conſtituere.*

Primò. falsò Licetus attribuit dependentiam dicens, quòd creatio pēdet, quia productio poteſt ſtare, & ſtat in Deo ſine dependentia. Aſſerere autem aliquid in Deo *pendere*, hæreticum eſt.

Secundò. Addit Licetus *ab agente primo ſolo.* S. Auguſtinus non poſuit agens in definitione ſcripturalis creationis. S.Thomas. 1.p.q.45. art.1. non poſuit in definitione creationis ſiue ſcholaſticæ, ſiue ſcripturalis. Ego volui ſanctos iſtos imitari. Item S. Auguſtinus ſuum creare etiā in homine creatore vrbis, & creatore magiſtratuū & creatore filiorum ponit, & refertur à Liceto pag.38. Ideò Licetus & cōtra me, & cōtra S.Auguſtinū in definitione adiūgit, *ab agente primo ſolùm.*

Tertiò. Licetus falsò adiungit *ſupernaturaliter agente.* nam creator vrbis, & creator magiſtratus non agunt ſupernaturaliter; & ad Hebreos 9. Tabernaculum manufactum creatum eſt ab artificibus, nec tamen ſupernaturaliter à ſolo Deo.

Quartò. Non poſui in mea definitione particulas *ſine motu, in inſtanti.* quia creatio ſcripturalis poteſt exerceri etiam cum motu, & in tempore, vt patet in exemplis Auguſtini & patet in 1. ad Timot. 4. de cibis creatis in vſum fidelium, de vino creato Eccl. 31.

Quinto. Falſiſſimum eſt in mea definitione reperiri *patiens non vltimo diſpoſitum, & materiam non vltimo præparatam.* Calumnia hæreticalis eſt dicere, quòd iſtam conditionem applicauerim Verbo diuino: aut quòd dixerim, Verbum creatum propriè ſimpliciter, præſertim ſecundum iſtas conditiones Liceticas; quod ſi ipſe non poteſt conſiderare rationem principij *de quo* in communi ad Deum, & creaturas, diſtat à Scoto in 1.d.5. q.2. & à Caetano 1.p. q.41. art.3.

Sexto. Dicit opinionem meam eſſe recentem & hactenus inauditam. Si creatio accipiatur ſecundum has Liceti conditiones non eſt mea opinio. Inaudita eſt definitio creationis datæ à Liceto, inaudita & hæreticalis applicatio talis creationis ad Verbum diuinum. Sed ad euitandam omnem fraudem cum Ariſtotele in 2.Top. loco 3. relicto nomine accipiamus definitionem, & quæramus, an definitio creationis à me data conueniat generationi ipſius Verbi in abſtracto, & ipſi Verbo in concreto.

Sit prima propoſitio. Generatio Verbi diuini eſt productio entis ex aliquo principio præſuppoſito, & interno ipſi producto. Hæc propoſitio eſt de fide, nec poteſt aliqua particula negari à generatione Verbi à catholico.

Secunda propoſitio. Verbum eſt ens productum ex aliquo principio præſuppoſito, & interno ipſi Verbo. Hæc propoſitio eſt de fide, vt

conſtat

constat in responsiua ad Baldum pag.56. & 57. Pro istis propositionibus, quæ de fide sunt, Licetus hanc hæresum plenam mihi tribuit, " Generatio Verbi pendet ab agente primo solùm, eoque supernaturaliter operante, sine motu, in instanti, circa patiens non vltimo dispositum, materiamque nõ omnino physicè præparatam.„ Quis homo iustus, & pius non detestetur calumnias tàm horribiles contra catholicam fidem, & catholicum doctorem propositas, asseueratas, & centies, imò amplius inculcatas?

Hæreses in illa definitione Liceti attributæ Verbo diuino, & generationi eius sunt.

1 *Pendet*, hæresis est, quod Filius Dei, vel eius generatio pendeat.

2 *Ab agente primo*. Agens primum est tota Trinitas. Hæresis est quòd generatio Filij sit à tota Trinitate.

3 *Supernaturaliter operante*. Filius Deus naturaliter generatur à Patre Deo: neque natura, aut potentia generatiua Patris est superior ad naturam & potentiam generabilis Filij, & hæresis est dicere; quòd Filius non generetur naturaliter.

4 *Circa patiens non vltimò dispositum, & circa materiam non omnino physicè præparatam*. Hæresis est ponere, quòd Filius Dei generetur ex materia, siuè disposita, siuè indisposita.

Hæ sunt atrocissimæ hæreses, quas publicus hic calumniator hæreticalis mihi attribuit, quæ in ipsum recidunt.

49 Error. pag. 70. ad 76. Impugnat definitionem creationis scripturalis à me datam, & eædem impugnationes sunt contra definitionem datam à S. Augustino. Impugnatur S. August. & scriptura, cũ qua Augustinus.

Impugnationes procedunt à negatione conditionum vnius particularis creationis, & conditionum particularium eius, ad negationem alterius particularis, & ad negationem ipsius communis. Vt Socrates est homo doctus, Thersites non est homo doctus: ergo Tersites non est Socrates: ergo Tersites non est homo. Ita Licetus, creatio plantæ est ex materia productio; Verbi non est ex materia: ergo productio Verbi non est creatio plantæ. Ergo productio Verbi non est creatio theologicè descripta. Sic omnia illius argumenta procedunt cum fallacia accidentis, & consequentis.

Breuibus Creatio scripturalis in cõmuni habet conditiones cõmunes.

1 Est *Productio*. ergo adest principium producens *à quo*, & terminus productus vt *quod*, vel qui producitur.

2 *Ex aliquo*. ergo adest principium, *de quo*.

3 *Interno in producto*, & hoc semper: non semper principium, *de quo* est internum in producente, sed quandoque est, vt cum quis generat filium de semetipso; quandoque non est, vt cum creat magistratus, vel vrbes, & quæcumque alia, quæ non exeunt de gignente, sed forinsecus fiũt: vt quãdo de terra gignitur rana, de ligno gignitur ignis. Sic Augustinus l. 1. contra aduersarium legis, & Prophetarũ cap. 23.

dum

dum exempla præbet creationis iuxta loquutionem humanam: & similia circa creationem scripturalem sub propria ratione.

Contra Pōtificē Cōcil. Ecclesia loquitur simpliciter.

50 Error. pag. 74. lin. 16. " *sacrarum Scripturarum authoritate, Conciliorum, & S. Matris Ecclesiæ decretis, omne propriè creatum simpliciter est verè factum.* ,,

Error. Imponere vocabula ad placitum proprium & illa tribuere scripturis, Concilijs, Ecclesiæ.

Secundò S. Dionysius Papa cum concilio Romano, recepto ab Ecclesia vniuersali, & ab Ecclesia Romana, decernit, quòd *creauit non est fecit*: quod in prouerbijs 8. *creauit me, non est fecit me*. in Deuter. 32. *Creauit* te non est *fecit* te, quia facere & creare differunt & argumentor.

Quod est decretum à Pontifice Romano cum concilio Romano receptum ab Ecclesia Romana, & Ecclesia vniuersale: illud est simpliciter dicendum tanquam de fide, & contradictoriam est reijciendum tanquam contrariam fidei.

Sed S. Dionysius Pontifex Romanus cum concilio Romano in decreto de fide & declarando scripturas, quæ sunt materia de fide, determinat, quòd *creauit* non est *fecit* in istis scripturis, & conuertendo actiuum in passiuum per regulas grammaticæ, creatum non est factum. quod decretum Sancti Dionysij Papæ receptum est ab Ecclesia Romana sine dubio: receptum est ab Ecclesia orientali & occidentali, vt satis cognoscitur ex D. Athanasio in epistola de decretis Nicenis; & patet ab euentu. Etenim determ natio illa facta est contra Sabellium pro Dionysio Alexandrino. Vide Baronium ad annum 263. & semper postea ab vtraque Ecclesia Sabellius est habitus pro hæretico. Dionysius Alexandrinus honoratur pro catholico, & Sancto; ex quibus habetur & minor propositio & probatio eius.

In Martirolog. 17 Nouemb.

Restat conclusio, Igitur debemus dicere cum Scriptura, concilio, Ecclesia, quòd creatum non est factum, idest non omne creatum est factum, non omne creare est facere. Quam doctrinam sequitur D. Athanasius, tùm loco citato de decretis Nicenis, tùm in sermone 3. contra Arianos Licetus iactat Concilia, & Patres; sed contra concilia & Patres loquitur frequenter, sicuti & nunc facit.

Cōtra S. Dionysium Papam, omne creare est facere.

51 Error. Sed frequens in epistola Liceti pag. 75. lin. 14. "*dicuntur ista duo facta, & creata de ijsdem, vel quia synonyma sint apud Sacram scripturam, vt magis Augustino placuisse videbimus infra. vel quia factum sit maius vniuersale, quàm creatum, vt animal vniuersalius est quam homo.*,,

Duæ, sunt propositiones Liceti. prima, Creare & facere sunt synonyma. Secundum hanc propositionem, omne creare est facere. Omne facere est creare, At hoc contra S. Dionysium Papam est, cuius verba sunt *Differunt facere & creare*: poterat ne Licetus clarius contradicere Papæ, & concilio?

Secun-

Secunda propositio. Facere est magis commune, quàm creare, sicut animal homine; ex hac sequitur, quòd omne creare est facere. Hæc propositio contradicit S. Dionysio Papæ & concilio dicentibus, quòd creauit non est fecit, in duobus scripturæ locis, & eadem est ratio de multis alijs: in quibus creari tribuitur sapientiæ personali in Deo: lege in epistola ad Baldum pag. 18. 19.

52 Error. pag. 75. lin. 26. " *Omne productum sit, vel factum vel creatum, vel genitum.* Propositio Liceti sapit hæresim.

Hæc propositio Liceti maior in suo paralogismo sapit hæresim; nam ex Albertino de agnoscendis assertionibus catholicis, & hæreticis q. 6. num. 2. Illa propositio sapit hæresim, ex qua cum alio verò notorio, quod negari non potest, Concluditur manifesta hæresis. Fiat ergo syllogismus ex maiori Liceti sic.

Omne productum est vel factum, vel creatum, vel genitum.

Sed Spiritus sanctus non est factus, nec creatus, nec genitus.

Ergo Spiritus sanctus non est productus.

Conclusio hæc est Sabelliana, negans in Deo ad intra reperiri aliquid productum: imò est & Ariana & Iudaica, vt in ea delitescat semen Iudaismi.

Minor propositio est in symbolo Athanasij expressa. *Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus.*

53 Error. pag. 75. lin. 31. "Sic argumentum colligitur. Vitiat symbolũ Athanasij, & sensum Ecclesiæ.

Omne propriè simpliciter creatum est factum.

Verbum æternum non est factum.

Ergo Verbum æternum propriè simpliciter creatum non est. „

Maior æquiuoca est. *creare propriè simpliciter* secundum scholasticos est facere aliquid ex nihilo immediatè. Secundum Licetum est facere circa patiens non vltimo dispositum materiamque non omnino physicè præparatam: ergo & syllogismus in quatuor terminis.

In eadem pag. Licetus vult, quòd Ecclesia ex Athanasij symbolo legens, *Filius à solo Patre est non factus, nec creatus, sed genitus*: accipiat vocem creatus pro eo quod est *propriè simpliciter creatum*, nempè ex materia, & patiente non disposito physicè cum cæteris conditionibus à Liceto positis pag. 58. lin. 16. qui sensus tàm longe distat ab Athanasio, & Ecclesia recipiente Athanasium, quàm distãt nihil, & aliquid. Athanasius quippe loquens contra Arium negabat creatum, & factum eo modo, quo affirmabatur ab Ario; Arius autem affirmabat, Filium Dei esse creatum: & omne creatum esse factum ex nihilo, quare & Filium Dei esse factum ex nihilo.

Denique nihil concluditur in hoc paralogismo: quia non solùm aliquando datur creatum, quod est factum: sed etiam datur creatum, quod non est factum, teste Athanasio de decretis Nicenis ex authoritate S. Dionysij Papæ & concilij Romani. Si ergo quòd creatum est ex materia non disposita physicè, est factum: non

sequi-

ſequitur, ergo omne creatum eſt factum; imò Dominus creauit Filium ex concilio Romano, ſed non fecit.

54 Error. pag.75. lin.4. in ſymbolo. "*Niceni concilij magno Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem factorem cæli & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium.*"

Falſificat Concil. Nicenũ.

Licetus, vt ei ſolemne eſt, citat concilia, quæ non legit. In primo tomo concil. Venetæ impreſsionis 1585. pag.532. recitatur ſymbolum concilij Niceni ſic. "Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium, & inuiſibilium factorem," eodem modo recitatur in 3.4.5. ſynodis, & à Ruffino lib.1. hiſtor. cap.7. atque alijs hiſtoricis, & Patribus. Verba illa, *factorem cæli & terræ* Licetus falsò attribuit concilio Niceno, ſunt enim addita in concilio Conſtantinopolitano primo.

Omnes Patres, & Concilia cõtra tria concilia, & Patres multos.

55 Error. pag.76. lin.10. "*Quintus verò modus creationis eſt propriiſſimus, vniuocè dictus, & celeberrimus apud omnes Patres orthodoxos in concilijs Eccleſiam conſtituentes & apud eorum ſingulos, quæ quidem creatio ad propoſitarum omnium differentiam eſt product.o entis ex nihilo.*"

Licetus fertiliſsimus eſt in citandis concilijs, ac Patribus in vniuerſali. Sed ſteriliſsimus citando in particulari. Certè concilium orientale præcipit ſub anathemate, vt intelligamus de Filio, illud, *Dominus creauit me* Prouerb.8. Sed concilium non vult, quod Filius ſit factus de nihilo, aut productus de nihilo. Concilium Romanum ſub S. Dionyſio decernit, Dominus *creauit me*, intelligi de Filio: ſed *creauit me, non eſt fecit me.* At quod non eſt factum, non eſt ex nihilo. Concilium Apoſtolorum dicit in perſona Chriſti eſſe ſcriptum à Salomone: *Dominus creauit me.* At perſona Chriſti non eſt facta de nihilo; ergo in his tribus concilijs Orientali, Romano, Apoſtolico creatum eſſe non eſt eſſe factum ex nihilo.

Licetus nullum concilium citat, nullum Patrem: cito ego S.Iuſtinum in oratione ad gentes, & S. Auguſtinum in lib.de moribus Manichæorum cap 7. & in libro primo contra aduerſarium legis cap.23. qui docent condere, ſeu creare apud ſcripturam eſſe ex *eo quod eſt*: non ergo ex nihilo. Profectò in concilio Niceno primo nulla mentio habita eſt de voce *creatum* in determinatione de fide. Quod in diſputatione dictum eſt, nos non obligat, ſicut dixi in obſeruatione 61. Neque de ſignificato creationis eſt habita diſputatio, quoniam Euſebius Pamphili, occultus Arianorum fautor, noluit reſpondere ſecundum traditiones Patrum: nam ſi ſecundum eas reſpondiſſet, creationem eſſe productionem, & non ex nihilo dixiſſet. Sicut & Scriptura, *Creauit orbem terrarum ex materia* Sap.11. *Et* Eccl.33. *omnes homines de ſolo, & ex terra, vbi creatus eſt Adam.* Ex terra, ex materia inquit ſcriptura. Cõcilia & Patres non loquuntur contra Scripturam, quamuis nihil vetet pro oportunitate accipere vocabula æquiuocè, hoc eſt in alio ſignificato, prout creare eſt facere ex nihilo.

Error.

56 Error pag.76. lin.vlt. "*Sæpius in sacris litteris creationem ex nihilo legi certum est, ac expresè.* Falsificatio scripturarũ de creatione.

Licetus in cap.9. rationes 18. & in cap.13. rationes octo easdem conficit: citatque loca scripturarum supra viginti ad ostendendum, quòd in Scriptura Dei *expresse* reperiatur *creatio ex nihilo*. Sed quoties citat Scripturam, toties falsò citat; in nulla enim ex scripturis citatis vox creandi construitur cum particula *ex nihilo*. Quod est additum ad scripturam, sacrilegum est dicere, esse scripturam: ad quam nec verbulum addere, vel auferre licet. Quare expositiones Liceti, rationes, propositiones, non sunt expressa scriptura, nec aliquid ad punctum difficultatis faciunt. Nam quod extra scripturam detur creatio ex nihilo, & ego concedo. Sed quòd sit in scriptura expresè, hoc nego. At Licetus sua dicta obtrudit, tanquam expressas Scripturas.

57 Error. pag.77. lin.19. *Ex nihilo nati sumus;* "concludit Licetus, ergo *creatio est productio ex nihilo.*

Tres errores sunt. Primus, quia Licetus pag.13. lin.15. pag.109. à lin. 20. pag.162. lin.26. pag.39. lin.12. reprehendit me, sed falsò, quòd confundam generationem cum creatione, genitum cum creato. contra S. Augustinum reprehendentem hoc in Arianis. Sed Licetus in ista pag.77. *natum ex nihilo & creatum ex nihilo* confundit. Idem enim sunt natum, & genitum. Sicuti symbolum Nicenum, alij transferunt, *natum non factum*, alij, *genitum non factum*. Natũ, & creatum ex nihilo sunt idem cũ Arianis.

Secundus. Scriptura integrè Sap.2. sic habet. *Dixerunt impij cogitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ: & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit, reuersus ab inferis; quia ex nihilo nati sumus, & posthæc erimus, tanquam non fuerimus;* "Spiritus sanctus ait, voces istas esse impiorum, non rectè cogitantium: & Licetus contra testimonium Spiritus sancti, affirmat impios rectè dicere, pag. 78. lin. 13. cum aiunt, *ex nihilo nati sumus*. Dicere homines esse natos ex nihilo est Anabaptistarum & Pelagianorum, negantium peccatum originale in natis ex Adamo & Eua, quia nihil trahunt ex parentibus. Sed & contra sensibilem experientiam est, quòd homines non generentur ex sanguinibus parentum proximè, & contra Scripturam, quòd non sint creati de terra remotè, Eccli.33. Contra Spiritũ sanctum scripturam accipit. Homines nasci ex nihilo pro Anabaptistis.

Denique Verbum *nascor*, & verbum *Creo* diuersa sunt. Verbum *nascor* construitur in scriptura cum particula *ex nihilo*: verbum *Creo* vel *creor* minimè: & est tertius error falsæ citationis.

58 Error car.78. lin.18. *De terra, quæ tamen in principio Mundi creata fuit ex nihilo.*

Error contra Scripturam immediatè Sap.11. *Creauit orbem terrarum ex materia inuisa, siue informi.* Exponit Liranus de materia prima, Contra scripturam directè.

 & Au-

& Augustinus de fide,& symbolo cap.2. Scriptura dicit de materia, Licetus de nihilo.

Quod non est de fide, ponit de fide, & incertũ, vt certũ.

59 Error. pag.83. à lin.20. Angelos esse creatos ex diuina Scriptura dicit: sed addit, tanquam Scripturam "*Angelorum enim natura spiritualis cum de substantia Dei facta non sit, neque de corporali vlla materia, necessariò de nihilo facta est, & creata.*"

Si hæc dicta essent sacra Scriptura expresè: in Scriptura diceretur, Angelus esse creatus ex nihilo. Sed sacrilegium est dicere, Liceti dicta esse Scripturam sacram.

Atqui neque inter Theologos est certum de angelorum materia. Doctor Angelicus tenet, Angelos esse immateriales cum Aristotele, 2. d.3. q.1. S.Bonauentura 2.d.3. q.1. & 2. tenet angelos esse creatos ex materia cum S.Augus. lib.1.de mirab. sacr.script. cap.1. & 12. Confessionum cap.20.S.Bonauenturam sequuntur Scotus, Aureolus, Ricardus, atque vt ait Martinengus tom.1. Glos. cat.211. omnes Cęsiani: Rem tàm incertam inter scholasticos, tanquam Scripturam Dei Licetus citat.

Duæ naturæ angelorũ, est nouitas in Theologia.

60 Error. pag.86. lin.30. ad 87. lin.10. ponit Licetus duas Angelorum naturas. Alij assistunt orbibus. Alij ministrant; assistentes ait esse creatos cum cælo & terra. Alios angelos ministrantes ait creatos cum luce corporali.

Nouitas in Theologia est, duas angelorum naturas ponere: & duas creationes distinctas, primam in opere creationis, secundam in opere distinctionis. Profectò S. Athanasius in sermone 3. contra Arianos tenet, omnes angelos esse simul creatos, sicut tenent S.Augustinus, S.Bonauentura,& scholastici omnes, quos viderim.

rca naturas angelorum. S.Thomas tenet, tot esse naturas specificas angelorum, quot sunt angeli. S.Bonauentura omnes esse vnius speciei. Alij tot species ponunt angelorum, quot sunt chori. Licetus Aristotelem habet pro duce Theologiæ, & ponit angelos orbium, & angelos alios. Quærendum de primo Angelo malo, si est inter motores, iam angeli mali mouent cęlos, & sunt in cęlo. Si est inter ministrantes, qui sunt *lux* per conuersionem ad Deum, vt Licetus in pag.3. ergo angelus malus non peccauit; si in neutra natura est, ergo nulli angeli peccarunt.

Hæreticum pro S Augustino citat. Vide S. Bonau. 3. d.3. q.6. num.38.

61 Error. pag.92. lin.9. profert Augustinum tom.4. quæst. *veteris testamenti*.

Liber ille non est S.Augustini, sed alicuius hæretici: qui habet plura & contra fidem & contra Augustinum, prout notauit Bellarminus tom.4. col.11. & in censura operum Augustini validè probat: cui astipulatur Posseuinus in apparatu. Authores hæreticos citat pro catholicis Licetus. Nec potest causare inscientiam professor omnis scientiæ, qui se tanquam Gorgias, vel Hippias ad omnia responsurum offert.

Error

62 Error. Pag. 92. lin.24. *appellat in sapientia Philo materiam inuisam.* Librum Sapiētiæ Philoni tribuit cōtra Patres, & Pontifices.

Coccius in tom.1. Thesauri lib.6. art.9. car.632. ostendit S. Clementem primum, imo & S.Paulum citauisse librum Sapientiæ. Citauit & S.Dionisius Areopagita, quibus Philo vel æqualis, vel posterior fuit. Isti quidem non citauissent tanquam librum diuinum librum Philonis. Chlicthoueus in 4.Damasceni probat librum esse à Salomone conscriptum. Sed præstat adscribere Melchioris Cani sententiam lib.2.de locis car.87." Nam, inquit, librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de præscriptionibus hæreticorum: Origenes super Epist.ad Rom. lib.8. Cyprianus serm.4. de immortalitate. Basilius lib.5. contra Eunomium, Ambrosius serm.8. in psal. Beati immaculati & lib.3. Exameron. cap.15. & 4. lib. de fid. cap.6.& Euseb.11. lib. præparationis Euangelicæ cap.5. quin Eusebius ipse lib.4. histor.cap.22. asserit Egesippum, Irenæum, & omnes antiquos librum sapientiæ Salomoni tribuisse. Tribuerunt certè Euaristus in epistola ad Episcopos Africanos, Felix primus ad omnes Episcopos Galliæ, Felix secundus ad Athanasium & cæteros Episcopos Ægypti, Epiphanius hæresi 76. Anomæorum, Damascenus suæ theologiæ lib. vbi Iodocus Chlicthoueus multis argumentis cōtendit librum illum non fuisse Philonis, sed Salomonis. In quibus illud maximum est, quòd verba, quæ author cap.9. eiusdem libri de se dicit, non alij, quàm Salomoni congruere possunt.,,

Ecce Licetus qui ex pag.76. legit omnes, & singulos Patres orthodoxos; tot Patribus contradicit. Moyses est, Patres sunt Aarones Liceto, qui vult docere Patres, non discere ab eis: non vult vt Patres dicant, quod dicunt: sed vt dicant, quod Licetus docet eos.

63 Error. pag.97. lin.5." *Arius quidem opinatus est Verbum à Patre fuisse creatum ex nihilo, quam hæresim damnauit sancta synodus Nicena.*,, Niceni Concilij decretū falsò citat pertinaciter.

Arius dicebat istam conclusionem, *filius est factus ex nihilo*, seu *ex non substantibus*; istam damnauit Concilium Nicenum in secunda parte anathematismi.

De voce *creatum*, est pertinax falsa citatio Liceti. Nam acta sex conciliorum generalium referunt fidem Nicenam, hoc est *symbolum, & anathematismum*: nec tamen vox *creatum* in anathematismo refertur. Lege obseruationem 61.

64 Error. pag.97. lin.27. " Essentia creationis in sexto significato est. "*Ommissis omnibus eius imperfectionibus nullum habet attributum, quo propriè, penitusque contra distinguatur essentialiter à generatione propriè generatim suis in conditionibus essentialibus*; Licetus in toto capite 10. istam creationem ponit in Filio Dei ex concilio Orientali, atque ideò generatio, & creatio in Filio Dei, nullum habent attributum, quo distinguantur essentialiter: igitur creationem, & generationem vt synonymas ponit in Filio Dei. Legatur Licetus pag.39. Generationē, & creationem confundit cū Arianis.

eum damnat ex Augustino non discernentesgenerationem æternam Filij Dei à creatione.

Legatur Licetus pag. 160. lin. 31. vbi distinguit essentialiter in Filio Dei generationem, & creationem. Sibi ergo contradicit.

65 Error. pag. 102. generationem, & creationem à se declaratas dicit. *Conuenire in vnam numero productionem vnius & eiusdem simul & geniti supernaturaliter, & creati communiter æquiuocè; tamen adeò differunt inter se, vt vna de altera prædicari minime valeat.* "

Probat, quia sicut personæ diuinæ conueniunt in vnum numero Deum, nec tamen vna persona prædicari potest de altera; ita generatio & creatio conueniunt in vna numero productione, nec tamen vna potest prædicari de altera.

Filius Dei duplici productione adæquata producitur. Communicabile, & incommunicabile in Deo non discernit.

Error duplex. Primus, persona Filij est producta duplici productione adæquata, & perfecta (nihil enim est imperfectum in Deo) Secundus; non facere differentiam inter communicabile, & incommunicabile. Deus vnus est communicabilis, ideò personæ, quæ conueniunt in vno Deo, non prædicantur de se inuicem propter fallaciam accidentis, & consequentis.

Sed productio Verbi est incommunicabilis, & si duo conueniunt in aliquo incommunicabili, conueniunt inter se per regulam de communicatione idiomatum ex 3. sent. dist. 7. quam nisi Licetus destruere velit, concedere debet, quòd si generatio, & creatio conueniunt in vna numero productione filij, sed productione incommunicabili; iam in Filio generatio est creatio, & è contra.

Denique per rationem communicabilis, & incommunicabilis constat non esse simile de vno Deo, & vna productione Filij.

Pater duplici productione producit secūdam personā: & secunda bis producitur. Vide Auers. 1. p. q. 27. sect. 2. ca. 581.

66 Error. pag. 103. lin. 1. In Patre ponit generationem actiuam, & creationem actiuam respectu filij, quæ generatio & creatio. " *Differunt formaliter, quia generationis author est prima persona, sed sub ratione Patris, quia Patris solius formaliter est generare Filium; & Creationis huius author est prima persona, sed sub ratione Creatoris.* „

Error in Patre vt principio *quod* ponere duas productiones actiuas respectu secundæ personæ: Error in secunda persona ponere duas productiones passiuas in respectu ad primam, quod est contra summam simplicitatem singulæ personæ & contra perfectionem generationis. Certè Scotus quolibet 4. N. vnicam, & solam productionem ponit in filio, sola ratione per intellectum distinguibilem.

Verbū est creatura.

67 Error. pag. 102. lin. 27. Definit creationem, quam ponit in filio sic, "*Creatio communiter æquiuocè definienda sit productio creaturæ in æternitatis momento à Creatore immutabili.*

Error est. Vocare Filium Dei absolutè *creaturam*; vt sæpè facit Licetus,

non

non attendens ad loquutiones Patrum relatas in responsiua ad Baldum pag.79. Adde, concilium Toletanum 3. canone 5. "*Quicumque Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum esse Patre minorem asseruerit, & gradibus separauerit, creaturamque esse dixerit, anathema sit.* " Non debuit ergo Licetus iactator conciliorum, & Patrum contra concilia, & Patres filium appellare creaturam, nisi cum determinatione distrahente, quam non apposuit.

68 Error. pag. 103. lin. 5. " Differunt item (scilicet generatio, & creatio Filij) quia prima persona vt creator est, principium est immutabile; quod attributum non conuenit primæ personæ, qua Pater est proprius & ad lin. 20. *Attributum immobilitatis, ac immutabilitatis conuenire formaliter non Patri ac generanti proprio, qua tale est, sed primo mouenti quatenus est omnium primum efficiens, iam vidimus apud Aristotelem: quare prima persona, non qua Pater est proprius ac generans proximè est principium immutabile, sed qua Creator est, vt ex Hilario notat Diuus Thomas non vno in loco.* " citat D. Thomam. 1. p. quæst. 45. 3. ad 4. sed falsò citat.

Pater vt generans Filium Dei, non est immutabilis. Filius, vt Filius, est immutabilis. Si imutabile vt primū efficiens: ergo in productione factorem imutabilis nō in productione Filii, & Spiritus sancti.

Eeror est, quòd Pater æternus, quà Pater non sit principium immutabile; nam à quo remouetur negatio, illi tribuitur affirmatio, de quolibet enim verum est affirmare, vel negare. Sed à Patre, vt Patre remouetur negatio mutabilitatis in generatione æterna: ergo Patri æterno in generatione tribuitur mutabilitas, quæ est hæresis manifesta; sed consentiens cum capitulo 5. Liceti, in quo ponebat, filium creari per mutationem. Theologi ponunt in diuinis generationem, vt est productio, non vt est mutatio. Sed etiam in rebus ad extra, generatio productio realiter differt à generatione mutatione per Scotum. 1. d. 5. q. 2. Tribuere oppositum D. Thomæ & D. Hilario, falsum est in Deo ad intra.

69 Error. pag. 104. probat, quòd creari negatur communiter à Patre, Filio, Spiritu sancto, dicente Athanasio Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus; Filius à atre solo est non factus, nec creatus sed genitus; E contra ipse Licetus concedit Filium creari à Patre, sed non vt filium ex errore 66. Contradicit Symbolo Athanasij, cum Symbolo ponit non creari, cum Thoma & Hilario ponit Filium creari, & contradictionem, non soluit. Sic latenter pro Iudæis ostendit, Catholicos de Filio ponere duo contradictoria.

Filius est creatus, & nō creatus secū dū Christianos.

70 Error. pag. 104. Citat concilium Nicenum lin. 8. quasi concilium dicat Filium non esse creatum; ita confundit concilium cum Athanasio; cum concilium de voce creatum nihil decreuerit, prout obseruat. 61. liquet.

Se-

Creatum & factum idem. Contra Concil. Rom. Contra S. Euaristũ, & Ioannem secũdũ scripturã exponit.

Secundo Licetus confundit creatum, & factum, quod est contra decretum concilij Romani, maximè obseruandum in loquendo de Filio Dei, *Creauit enim,* inquit concilium, *non est fecit*; ergo creatum non est factum contra Sabellianos, & Arianos.

71 Error. pag 103. lin.vlt. *Verbum ad intra, si consideretur sub formali ratione filij, in relatione ad Patrem ei competit sola generatio, non item creatio.*

Ad lin.12. *Si verò sumatur Verbum sub ratione producibilis in relatione ad Patrem siuè ad primam personam, intellectumque diuinum sub ratione producentis, tunc ei conuenit absolutè productio passiua, quæ respectu diuersorum simul est & generatio, & creatio vna quidem re, ac numero, sed duplici formalitate distincta.*

1 Error primus, quia S. Euaristus & Ioannes secundus generationem, & creationem filij, vt vnum ponunt. Item contra concilium orientale, in quo de generatione, & creatione legimus " *Fitque vtrumque vnum, & vnum vtrumque perfectum: dum & Filius ex Deo, ac sine demutatione Dei natus est, sic & ex Patre nascitur, vt creetur, & indemutabilis ex se, at naturalis Filio Pater sic Filium condit, vt generet?*

Condere, & creare sunt synonyma apud Hilarium de synodis canon. 5. & ex isto citato textu, primò apparet, quòd *creauit* & *genuit* sunt perfectè vnum in re: si differunt; ratione ex creaturis accepta, differunt. Secundò apparet, quòd ordo à Liceto positus, vt prior sit generatio, posterior creatio filij, est sine fundamento; nam semel Hilarius prius ponit *nasci* " Ex Patre *nascitur, vt creetur:* semel prius ponit, *condit: Sic Filium condit, vt generet.*

Secundus Error, vt eadem persona tanquam principium *quod* respectu eiusdem personæ habeat duas productiones reales formaliter distinctas, imò & essentialiter distinctas. Item vt Intellectus tanquam principium *quo* sit elicitiuum duplici productionis perfectæ, & adæquatæ, quarum vna sit generatio, altera creatio.

Vna persona, vt quod producit vnam duplici productiones. Sic & idem principium quo hẽt duas productiones.

72 Error pag.104.ad 107. Licetus affert verba Sanctorum Thomæ, & Hilarij ad probandum, quòd vna productio filij sit duæ productiones, idest generatio, & creatio. Idem repetit car. 109. & fortè centies in hac epistola: Errat in citandis Patribus, & Concilijs. Licetus facit vim in vocabulo productionis, & productionem diuidit in duas formaliter ex pag. 104. & essentialiter ex pag. 160. At S. Thomas nec vocabulum productionis, nec diuisionem ponit loco cit. Sed modum diuinæ generationis ad intra exponit, per generationem, & creationem rerum ad extra. Generatio, & creatio, in rebus extra distinguuntur re, sed vnica in re generatio est in Deo, cuius modus est consubstantialitas, est immutabilitas; sed neque consubstantialitas accepta à generatione extra, neque immutabilitas accepta ex creatione extra, ponit diuersas rationes formales, sed vnicam prorsus in generatione. Si autem generatio, & communicatio naturæ

gene-

generantis distinguerentur à parte rei: iam generatio, vt generatio, non communicaret naturam generantis; quare nec esset generatio in viuentibus. Si distingueretur ab immutabilitate, non esset diuina generatio. Ergo generatio diuina est vnica formalitas in re notificata: ratione distinguitur in comparatione ad res extra, per quas notificatur.

S. Hilarius non habet vocabulum productionis, sed *natiuitatem* Filij Dei docet declarari, per generationem, & creationem in rebus diuersis à Deo. In Deo autem esse perfectè vnum, quòd est natiuitas habens perfectiones sine imperfectionibus creationis, & generationis: quæ enim sunt dispersa in rebus ad extra, vniuntur in Deo ad intra, exceptis relatiuè oppositis. Bellarminus autem, intelligendus est esse conformis authoribus, quos citat.

73 Error. pag. 106. lin. 14. "*Constat item communicationem naturæ producentis nihil attinere prorsus ad creationis essentiam, sed illi penitus extraneam esse.* Idem leges cart. 108. lin. 27. Licetus loquitur de generatione, & creatione, quas ponit in Filio Dei, atque dat aliam essentiam generationi, aliam essentiam creationi, sed extraneam à generatione. Loquutio hæc reprehenditur à S. Hilario 7. de Trinit. in Iudæis & Arianis. Profectò in diuinis non est, nisi vnica essentia, non vna extranea ab altera. In Deo est alia, & alia essentia.

74 Error. pag. 106. lin. 16. ait: " *Creationem definiri non posse per principium præexistens permanens in creatura, quum id sit attributum proprium generationis, quo hæc à Creatione contra distinguitur.* Sapit hæresim. Cõmunicare naturam, proprium generationis.

Sic pag. 108. lin. 27. *Communicatio naturæ generantis est attributum proprium generationis, &c.*

Hæc doctrina sapit hæresim, & accipio vnam propositionem manifestè veram. Quod est proprium generationis, non conuenit spirationi diuinæ. Sed communicatio naturæ per Licetum, est proprium generationis diuinæ. Ergo, communicatio naturæ, non conuenit spirationi diuinæ.

Sic dico de spirantibus. Conclusio est hæretica, & maior propositio est vera: ergo minor Liceti sapit hæresim iuxta definitionem propositionis, quæ sapit hæresim, quam definitionem superius attuli ex Albertino. de Assert. q. 6. numero 2.

Secundò accepta eadem maiori, arguo; quod est proprium generationis diuinæ, non conuenit spirationi. Sed esse ex principio præexistente, & permanente in producto est proprium generationis diuinæ per Licetum. ergo spirationi diuinæ non conuenit esse ex principio præexistente, & inexistente in Spiritu sancto producto; quam ob rem Spiritus sanctus non erit ex substantia Patris, & Filij præexistente in illis ordine originis, & inexistente in Spiritu sancto. Conclusio est hæretica, & maior est manifestè vera. Ergo minor Liceti sapit hæresim.

Secundus

Secundus error in verbis Liceti relatis est, quòd in creatione non adsit principium, ex quo præexistens, & inexistens producto: qui error est duplex, scilicet in creatione ad extra, quam ponit scriptura, & in creatione ad intra, quam ponit Licetus. In creatione scripturali ad extra; Sap. 11. *Creauit orbem terrarum ex materia inuisa:* Eccl. 17. *Creauit hominem de terra;* & infra. *Creauit ex ipso adiutorium*. Eccl. 33. *Omnes homines, & Adam ex terra creatus.* Genesis 1. *Creati sunt pisces* ex aqua.

In scriptura non est creatio ex aliquo.

In creatione, quam Licetus ponit in Deo ex pag. 191. Prima persona creauit secundam, non in esse simpliciter, sed creauit *creatorem, condominum, omnipotentem*. Quæro, an prima persona creando secundam in esse omnipotentis communicet secundæ eandem omnipotentiam, quæ est in prima persona, aut aliam omnipotentiam. Si eandem, ergo in creatione, qua prima persona creat secundam in esse omnipotentis, est productio de omnipotentia præexistente in prima persona, & permanente in secunda. Idem dico de domino, & de creatore. Quare Licetus negat in creatione ad intra id, quod necessariò in ea reperitur. Si prima persona communicet secundæ aliam omnipotentiam, ergo in duabus personis erunt duæ omnipotentiæ, duo dominia, duo creatores, quæ est hæresis manifesta.

Pater creauit Filiũ omnipotentem, non ex omnipotentia præsupposita.

75 Error pag. 106. lin. 20. " *Creatio confert id solùm Filio Dei vt producatur à principio immutabili*, Hæc propositio in hac epistola est repetita fortè sexcentis locis, & fortè pluribus & eam repetit tanquam dictam à S. Hilario, & à S. Thoma ex concilio orientali catholico. Quia verò locus à Concilijs & à Patribus est de fide: ideò est diligenter expendendus. Dupliciter possumus considerare creationem illam, de qua concilium, & hi Patres loquuntur; primò ex natura rei, secundò ex dictis eorum. Loquuntur autem de creatione ex nihilo, quam Ariani opponebant, vt ex ea etiam ostenderent, qua ratione Filius Dei, qui genitus est, possit dici creatus in prouerb. 8.

Multas perfectiones creationis aufert à generatione Filij cõtra Cõcilium Orientale.

Perfectiones ex natura rei repertas in creatione ex nihilo Licetus pag. 99. lin. 28. incipit ponere.

1 Quòd principium productiuum eius sit actu, vel in actu.
2 Quòd momento fiat vniuersa simul.
3 Quòd omnino careat materia, & principio passiuo.
4 Quòd non necessariò ponat compositionem physicam, realem in essentia creaturæ,,

Cæterùm hæ quatuor perfectiones notatæ in creatione ex nihilo, adsunt in productione Filij Dei. Nam principium productiuum filij est purus actus: in productione filij nulla adest materia, vel principium passiuum: filius non est compositus, aut componibilis. Secunda conditio sola est limitanda, quia creatio rei ad extra communiter momento peragitur: quod momentum raptim transit; id

quod

quod est imperfectionis: momentum autem, quo Filius Dei producitur, est impartibile, sed æternum. Igitur ex natura rei loquendo, à creatione ex nihilo possumus accipere plures conditiones, non autem solam immutabilitatem producentis.

Nunc ad Hilarium, & Concilium vertamur. Ab eis.

1 Ponitur principium, *à quo*, scilicet *Parens*, qui creat Filium.
2 Principium *ex quo*, scilicet *ex se ipso*.
3 Natura Parentis, quæ communicatur à parente proli ponitur incommutabilis.
4 Parens, indemutabilis dicitur.
5 Vnitas in principio *quod*, quia non sunt duo sexus.
6 Natura creantis impartibilis.
7 Consortium creations cum generatione.
8 Exclusio omnis passionis corporalis.
9 Notificatio natiuitatis per generationem, & creationem nostrates.
10 Ordo inter generationem, & creationem ad intra exclusus.

1 Prima conditio illic indicatur. "*Creationem referens ad parentis indemutabilem naturam*, & infra, "*indemutabilem Patris naturam*," Hic Parens, & principium, *à quo* indicantur.
2 Conditio, de parentis natura ait. "*Creauit ex se ipsa, quod genuit*. ergo *ex ipsa natura parẽtis*, vt principio *ex quo* creatio geniti explicatur.
3 Conditio, naturæ Patris, *natura indemutabilis*.
4 Conditio Patris, *Sine demutatione* Dei natus est. *Et indemutabilis ex se, ac naturalis Filio Pater, sic Filium condit*.
5 Conditio, "*Filius Dei non corporalis partitudinis est genitus exemplo*.
6 Conditio, *Extra humani partus speciem, & consuetudinem sine imminutione aliqua*. In generatione humana, substantia parentis imminuitur, quia partem dat, partem retinet; sed in creante impartibilis natura est etiam respectu creationis ad extra; quare & in creatione ad intra tota substantia Patris sine imminutione cõmunicatur filio. *Creantis opus non hẽt passionẽ aut permissionis, aut partus.*
7 Conditio. *Sapientia itaque, quæ se dixit creatam, eadem in consequentibus se dixit & genitam*.
8 Conditio. *Idcirco ait creatam se esse sapientia, omnes in generatione sua corporales passiones excludens*.
9 Conditio. *Per duo nomina hoc est condidit me, & genuit me, &c. Sicut tradidit sapientia ex duobus pium intellectum*. Amplius. *Vt cum creatam se & genitam confitetur, absolutam Natiuitatis suæ intelligentiam præstaret*.
10 Conditio: *Ex Patre nascitur, vt creetur, & indemutabilis ex se, ac naturalis Filio Pater sic Filium condit, vt generet*. prius nascitur, vt creetur: posterius conditur, vt generetur.

Hæc mihi sint collecta ex Hilario. Alius perspicacior plura etiã colliget.

Sed Licetus dicet: D. Thomas solam immutabilitatem ponit.

Respõdeo, aliud est actus narrãtis, aliud res narrata. Vt Matt. 28. Narrat

de Madgalena,& altera quòd iuerint ad ſepulchrũ Saluatoris,nõ narrat alias mulieres, negatio eſt in actu narrantis; ſed in re narrata, & Marcus, & Lucas,vterque cap.vltimo, teſtantur, alias quoque mulieres plures ad ſepulchrum profectas. Ita B. Thomas narrat ex creatione immutabilitatem ſumi ad generationem diuinam indicandam, non narrat alias conditiones, vt negatio ſit in actu narrantis. Verum & ex natura rei,& ex Hilario,atque Concilio,aliæ conditiones erui poſſunt ad notificandam Filij Dei generationem,& modum eius.

Deprauatur conciliũ Orientale.

76 Error.pag.107.lin.5. allato Canone 5. Concilij orientalis ait „ *Ex qua concilij definitione conſtat damnari poſitionem dicentium creationem,& generationem Filij Dei, eſſe ſynonyma.*

Verbique generationem formaliter eſſe creationem propriè. Error eſt attribuere concilio,quod in concilio non eſt.Concilium nihil de ſynonymis; ſed damnat eum, qui per *condidit* me *& genuit me conditionem tantummodo dicens, & nequaquam filium*; Erant enim duæ claſſes Arianorum: vna,quæ ſolam creationem ex nihilo tribuebat Filio Dei, ſed generationem omnino negabat à filio. Altera affirmabat de filio & *creauit*,& *genuit*; ſed per vocem *genuit*, nihil aliud volebat intelligere, niſi creationem ex nihilo, & filium eſſe creatum ex nihilo: non genitum ex ſubſtantia Patris,nec verè filium. Iſti ſecundi deprimebant generationem ad creationem ex nihilo, & contra iſtos loquitur Canon Concilij. Sic.

„ *Si quis condidit,vel creauit me, & genuit me, ab eodem audiens, hoc genuit me,non tamen ex ſimilitudine eſſentiæ intelligat, ſed idem eſſe dicat genuit me, & condidit me, quaſi non dicens filium de Deo perfectum ex duobus nominibus ſignificatum filium; ſed per duo nomina hoc eſt condidit me,& genuit, cõditionem tãtummodo dicens & nequaquam filium ſicut tradidit ſapientia, ex duobus pium intellectum: anathema ſit.* Qui ergo deprimunt generationem, vt ſit creatio ex nihilo, & negant veram generationem à Filio Dei,illi damnantur. Qui autem creationem ab imperfectionibus expurgant, & eam cum generatione compoſſibilem faciunt, hi cum concilio,& Patribus, Thoma atque Hilario laborant.

Quod in vltimo addit Licetus damnari dicentes, Verbi generationem eſſe creationem propriè, eſt Liceti excogitatio: creatio *propriè* ſecundum Licetum eſt ex materia & principio paſſiuo vt in capitibus 7.& 8. Sed in illo concilio nullus fuit,qui diceret Filium Dei eſſe creatum ex materia,& principio paſſiuo. Hæretici creatum ex nihilo, catholici creatum ex ſubſtantia Patris aſſerebant ſicut Hilari us, ſiue concilium ait de perſona Patris. *Creauit ex ſe ipſa, quod genuit.* Sed materia nemini tunc in mentem venit.

Generatio Filij eſt opus.

77 Error.pag.108.lin.22." *Generatio ſit opus naturæ Paternæ. Creatio ſit opus omnipotentiæ paternæ; quæ duæ ſunt attributa diſtincta.*

Duo

Duo falsa. primus error est, quod generatio Filij Dei sit opus. nam à S. Dionysio Papa cum concilio Romano damnantur dicentes, *Filium Dei esse opus*; non enim est opus, sed principium operum. Generatio autem Filij, & Filius sunt idem in re, differunt sicut concretũ, & abstractum, ergo nec generatio Filij est opus.

Secundus, quia creatio, qua creatur filius (eo modo quo creatus dicitur cum Scriptura, & traditione) non est opus omnipotentiæ. Omnipotentia enim non est ratio producendi ad intra, sed ad extra; & per eamdem omnipotentiam communem tribus tres personæ creant ad extra, nec per omnipotentiam aliquid agit Pater, quod non agant Filius, & Spiritus sanctus vt vnum omnipotens. Quod si Pater per omnipotentiam produceret Filium, etiam Filius produceret Filium, sunt enim tres personæ vnum omnipotens. **Filius est opus omnipotentiæ.**

78 Error. pag. 109. lin. 18. "*Quibus anathemate plectitur omnis quicumque per duo nomina generationis, & creationis tanquam per synonyma productionem Verbi designauit, illius generationem asserens esse verè creationem.* Anathematizat Pontifices, & eorum dicta.

Repetit eadem, quæ in pag. 106. & 107. de synonymis. Repetit anathemate plecti dicentes, quòd generatio filij sit creatio verè.

Mirabilis homo. S. Euaristus Papa & Ioan. Secundus Papa *creauit* in Eccl. 24. explicauere per *genuit*; post quos plurimi Doctores catholici per creationem dixere intelligendam esse generationem Filij. vti demonstratum est in disputat, Domini Gasparis. Horum nullam rationem habet Licetus. Sed canonem concilij paulò ante declaraui in errore 76.

79 Error pag. 109. lin. 27. "Quamuis autem anathema fulminatum feriat Arianos dicentes, generationem filij fuisse creationem ex nihilo.

Tangere tamen etiam nouam opinionem videtur, quæ dicit generationem filij esse creationem ex aliquo. Quoniam & ista non discernit generationem à sua creatione, productionemque filij, non ex duobus nominibus varias proprietates indicantibus, vt per duo nomina prorsus eamdem rem significantia declarat.,,

Primus error est, assumere authoritatem legislatoris, & pænam inflictam tenenti vnum contradictorium extendere ad tenentes alterum contradictorium: vt si anathema dicatur asserentibus, quòd bruta sint rationalia, & cum intellectu: extendatur etiam ad assetentes, quod sint non rationalia & sine intellectu. Vsurpat authoritatem legislatoris extẽdẽdo pœnas.

Secundus. Licetus anathemate plectit ponentes filium esse creatum creatione ex aliquo. Sed Concilium, & Hilarius scribunt de Patris persona, *creauit ex se ipsa, quod genuit* ergo Licetus anathemate plectis concilium, & Hilarium.

Tertius. creatio, & generatio extra Deum sunt diuersæ, sed si refectis imperfectionibus perfectiones ad Deum referantur: in Deo sunt per- Dispersa in creatu

ris, sunt dispersa in Deo. Pater nō ex seipso creat Filium, contra concilium Orientale.

fectè vnum. ergo cum concilio dicimus, quòd generatio est creatio, & creatio est generatio: vnū quippe de se ipso verè prædicatur. Dixi autem verè, quia veritas est in propositione affirmatiua, etiam si aliqua distinctio terminorum seruetur: vt hæc propositio, homo est risibilis, vera est, quia termini sunt vnū re, licet formaliter differāt.

Quòd verò ait de me, quòd generatio Verbi sit formaliter creatio, verum est: sed Licetus ad nomen arguit, non ad rem; nam creatio, idest productio ex aliquo; non est idem prorsus cum generatione, sed *generatio, & productio ex aliquo* se habent, sicut superius & inferius, quæ sunt partim idem, partim diuersa; omnis enim generatio est productio ex aliquo, sed non è cōtra; etenim productio ex aliquo prædicatur de spiratione Spiritus sancti, de productione terræ ex materia, de productione tabernaculi legalis ex oblationibus: vnde argumentum Liceti continet fallaciam accidentis, à partiali identitate ad totalem.

1 Error. pag. 11. lin. 12. "*Natura diuina communis Patri, & Filio, à Patre Filio communicatur non per actum creationis.*

2 *At solūmodo per actū generationis, prout hæc à creatione contradistinguitur.*

3 *Etenim creationis ratio solum respicit immutabilitatem Patris, non autem communicationem naturæ præsuppositæ.*

4 *Quod illico declarasse vidimus B. Hilarium bis verbis quæ repetenda sunt in re maximi momenti ad conuellendam opinionem falsam circa dogma fidei, quam posset authoritas celebris theologi persuadere nonnullis cum insigni veritatis, ac fidei detrimento.*

Hilarij verba.

"*Sed quia Dei Filius non corporalis partitudinis est genitus exemplo, sed ex perfecto Deo, perfectus Deus natus est; idcirco ait, Creatam se esse sapientia, omnes in generatione sua corporales passiones excludens. At verò vt ostenderet non creationis in se, sed natiuitatis naturam esse subiecit & genitam, vt cum creatam se, & genitam confitetur: absolutam natiuitatis suæ intelligentiam præstaret: dum & indemutabilem Patris naturam in creatione significat, & legitimam, ac propriam ex Deo Patre genitæ naturæ suæ ostendit esse substantiam.*"

Pater nō ex seipso creat Filiū, contra concilium Orientale. Pater naturalis ex se condit filiū, vt generet.

Primus error est. *natura diuina à Patre non communicatur filio per actum creationis.* Si Licetus hoc non diceret ex authoritate concilij, & Hilarij esset aliquo modo tolerabile. At intolerabile est prætendere verba concilij, & concilij verba negare. Verba sunt ista de Persona Patris. *Creauit ex se ipsa, quod genuit.* ergo per actum creationis filius est ex substantia Patris. Et infra. *indemutabilis ex se, ac naturalis Filio Pater sic filium condit, ut generet.* ergo condere, est quasi via ad ipsum generare, vel potius quasi genus ad generare: scilicet per creationem habet vt producatur ex aliquo, sed per generationem vt producatur *naturaliter* ex natura interna Patris. In hoc enim discernuntur creare scripturale, & generare, quòd creare est ex aliquo, siuè principium, *ex quo*, sit internum, siue non inter-

num

num producenti; sed generare in viuentibus est determinatum, vt principium *ex quo* sit producenti internum. Rursus creare potest esse, & per modum naturæ, & per modum voluntatis: sed generare est determinatum per modum naturæ. Itaque generare & creare sunt proportionalia ad speciem, & genus, nam in Deo non est genus, nec species.

Secundus error, in secunda particula, *quod natura communicetur à Patre Filio per actum generationis, prout hæc à creatione contra distinguitur.* Error, quia species vel quasi species non excludit genus; Si natura communicatur per actum generationis, non sequitur, ergo non per actum productionis: imò & per actum productionis inclusum vt superius in generatione. Creatio autem in istis scripturis idem est, quod productio, vel productio ex aliquo vt in epistola ad Baldum pag. 20.

Secunda persona duabus pductio nibus cō tradistinctis producitur.

Neque vera est illa reduplicatio, *prout hæc à creatione contra distinguitur*; quia talis reduplicatio Liceti est, non Hilarij; & quia falsa est, generare enim, & creare in filio sunt subordinata, non contradistincta; loquendo etenim de creatione ex nihilo, in ea continentur *factio*, & *productio* ad modum generis; ascendendo ad Deum, relinquitur *factio*, quæ dicit imperfectionem, retinetur productio passiua, quæ non dicit imperfectionem. Ascendendo ex parte differentiæ adest *ex nihilo*, quæ particula expresse à S. Hilario vt impia, & hæretica reijcitur. Negato vno contradictorio à productione, necessario *ponitur* alterum: ergo remanebit in Deo creatio, vt est *productio ex aliquo*, atque hoc pacto euadit idem re perfectè, sed ratione differens à generatione, sicut superiùs, & compossibile cum omni perfectione generationis diuinæ.

In tertia particula repetit errorē, quòd ratio creationis apud cōcilium orientale respiciat solā immutabilitatem, quem in errore 75. reieci.

In quarta particula, quòd meam opinionem vocat falsam circa dogma fidei, & allaturam insigne detrimentum veritatis, & fidei, ad maledicentiam spectat; quia tamen mea opinio, fundatur super decreto concilij Romani, quòd Pater creauit filium, sed *creauit* non est *fecit*: fundatur super decreto Euaristi, & Ioan. Pontificum, quòd *creauit* est *genuit* atque adeò & produxit: inde est, quòd mea opinio est de fide, & opposita Liceti est contraria fidei catholicæ. Ego dico, Filium esse productum ex substantia Patris interna Filio, vnde sequitur, quòd Filius est productus ad intra. Licetus contra asserit hanc esse doctrinam Arij, & penitus contrariam concilio Niceno; qua in re mea doctrina est concilij Niceni: Liceti doctrina est iudaismi restitutio, ac Arianismi.

Sola immutabilitas in creatione Filii est.

In quinta particula recitat verba concilij, aut Hilarij, quæ vera sunt: sed ex eis sæpius repetitis nihil concluditur pro Liceto, qui ponit consequentias, nec probat.

Sextò

Generatio Filii est mutatio. Pater generans est mutabilis. Productio Spiritus sancti est mutatio.

Sextò reuertor ad tertiam particulam, in qua negat immutabilitatem generationi Filij, & dat creationi. vnde cum Pater generat Filium formaliter, & hoc prius origine ex Liceto, quàm creet Filium, tunc Pater non est immutabilis in generando, imò generatio eius est mutatio. Ità dum Pater, & Filius spirant Spiritum sanctum, non creant, Pater, & Filius sunt mutabiles, ac Spiritus sanctus mutabilis, eiusque spiratio mutatio, quia productio Filij ex sola creatione habet immutabilitatem. Sic productio Spiritus sancti, cum non dicatur creatio per Licetum, non erit immutabilis.

81 Error pag. 113. lin. 15. "*Argumentum nobis efficacissimum exhibet aduersus hanc opinionem nouam, quæ creationis Filij Dei specificam differentiam ponit naturam diuinam præsuppositam esse, ex qua Filius Dei creationem habeat.*

2 *Etenim ita dicendum esset in productione Filij solam creationem locum habere, non item naturalem generationem.*

3 *Quod cum Arij coincidit errore, licet ille, de alia creatione loquatur, quæ fit ex nihilo. noua opinio de creatione ex præsupposito principio permanente in creato.*

4 *Nam vterque sic solam creationem Filio Dei tribuit, non item naturalem generationem, quod non minus à verò distare diceret Hilarius.*

5 *Quia si genus creationis est productio, specifica verò differentia est ex præsupposito principio permanente in re creata.*

Adductionis impotentia.

6 *Quum specifica differentia creationis non possit vlla ratione conuenire generationi.*

7 *Necessario productio Filij ex substantia Patris præsupposita permanente in Filio foret pura creatio, & non vera naturalisque generatio.*

Tàm multa sunt errata, vt opus esset singulas lineas notare. Prima propositio falsò imponit mihi, quòd creationis differentiam specificam posuerim esse naturam diuinam præsuppositam *ex qua* creatio fit in Filio Dei. Aliud est creatio in communi, & differentia constituens eam; aliud differentia diuidens commune, & specificans speciem inferiorem. Rationale enim non est differentia specifica animalis, sed hominis, quia constituit speciem hominis. Sic in definitione creationis in communi ponitur principium *præsuppositum ex quo*, quæ est differentia constitutiua creationis in communi; & hæc potest contrahi, vt sit vel ad intra in Deo, vel ad extra. Ad intra principium præsuppositum est natura diuina, in qua communitate creatio potest contrahi ad generationem, vt S. Euaristus posuit Filium *creari*, idest *generari*: & ad spirationem, quemadmodum S. Irenæus dixit Spiritum sanctum creari. Potest & iste gradus specificari per rationem *principij interni* in producente, & per rationem *modi naturalis*, tunc enim creatio ad intra per istam differentiam quasi specificam, erit generatio. Quod autem ratio communis prædicati, vt generis auferat, vel differentias specificantes, vel

spe-

species est inopinabilis assertio Liceti, quasi substantia in communi non possit stare cum rationalitate in homine. Maneat nunc quòd prima particula Liceti falsò mihi imponat creationis differentiam specificam esse *naturam diuinam*. Natura diuina est differentia quasi diuidens creationem, non constituens.

In secunda particula est manifestus error Liceti contra fidem; quia dicit ex natura diuina præsupposita sequi in Filio solam creationem, non item naturalem generationem. ergo vult, quòd ratio naturæ diuinæ præsuppositæ non stet cum naturali generatione; nam si stat cum illa, iam erit & creatio, & generatio simul. Communicatio naturæ præsuppositę nō stat cum generatione naturali.

In tertia particula error est, idem iudicans de creatione ex nihilo, & de creatione ex aliquo: de creatione, quæ non potest stare cum generatione, talis enim est creatio ex nihilo, & de creatione, quæ potest stare, & stat cum generatione, & generatione Filij Dei, dicente concilio orientali de Patris persona, *Creauit ex se ipsa, quod genuit*. ergo creatio ex aliquo stat cum generatione vera ex decreto concilij; nam si addideris creauit ex se ipsa, sed per *modum naturæ*, iam ipsum *creauit* est genuit, sicut animal iunctum rationali est homo. Idem iudiciũ est de creatione ex aliquo, & de creatione ex nihilo.

Quarta particula est merè falsitas pro secunda parte; quoniam creatio ex aliquo stat cum generatione vera, vt concilium dixit. Vnde qui ponit communicationem *naturæ* producentis, & per modum naturæ, iam ponit generationem vt Hilarius ipse docuit: cuius dictum *creauit ex se ipsa, quod genuit*, nunquam Licetus considerare voluit. Creatio ex aliquo non stat cum generatione.

In quinta particula ponitur differentia specifica creationis in communi, sed illa communis potest coniungi cum differentia specifica creationis ex aliquo.

Sexta particula continet propositionem erroneam contra concilium Orientale, & Hilarium; nam ipsa creatio ex aliquo conuenit necessariò generationi, & non è contra: sed Licetus voce creationis æquiuoca vtitur callidè. Siquidem creatio ex nihilo non potest stare cum generatione: sed creatio ex aliquo potest stare cum vera generatione & ad intra, & ad extra. Creatio ex aliquo non conuenit generationi Fili.

Vltima propositio falsa est, nam ad constituendam personam Filij non sufficit ratio creationis communis, non sufficit ratio creationis ad intra, sed requiritur vt principium internum in creante communicetur per modum naturæ. quam conditionem specificam generationis, nunquam Licetus posuit in hac sua epistola, quantum memini. Ideò putauit ad productionem Filij sufficere *communicationem naturæ diuinæ*: quod falsum est: nam hoc dato, etiam Spiritus sanctus esset Filius, quoniam Spiritui sancto communicata est natura diuina. Denique error est ex ratione communi posita sola, habere speciem, vel quasi speciem. Creatio ad intra est quasi genus, in qua principium præsuppositum est natura diuina. Licetus existimat Ad generationē non requiritur modus naturæ.

mat hoc solùm sufficere ad esse Filij. ideò arguit: si creatio est talis, ergo sola creatio esset in Filio. Non aduertit per hanc rationem communem Spiritui sancto, quòd Spiritus sanctus esset Filius. Non aduertit, quòd præter rationem communem creationis, & rationem creationis ad intra minus communem, requiritur differentia specifica generationis ad constitutionem Filij & generationis eius.

Violat Symbolũ Apostolicum, & Nicenũ.

82 Error pag. 113. lin. 31. " *Quod contra symbolum & Apostolorum, & Nicenum & Athanasij est, vbi legitur Verbum genitum non factum, neque creatum.* "

Error contra fidem, & fidei confessionem est tanta cum negligentia attendere ad symbola fidei, quæ summa cum diligentia sunt ab Apostolis, Concilijs, & Patribus composita.

In symbolo Apostolorum nulla est ex istis quatuor dictionibus. *Verbum, Genitum, Non factum, neque Creatum.* Sed fortè Licetus nunquam recitat Symbolum Apostolorum. In Symbolo Niceno non adest vox *Verbum*, neque *vox* creatum.

In Symbolo Athanasij non adest vox *Verbum*. Ita nullum Symbolum est exactè citatum; quasi nihil referat hoc, vel illo modo dicere, sed Symbolum sit mutandum ad voluntatem Liceti. Propter vnum vocabulum *filioque* inter Græcam, & Latinam Ecclesiam, ab octingentis annis litigium est: quid fieret, si tot dictiones inuerterentur?

Generationis definitio datur cõueniens Spiritui sancto. Generatio consistit in sola cõmunicatione naturæ.

83 Error. pag. 114. lin. 7. " *In productione Verbi duo tantummodo ponant, attributa immutabilitatem, seu impassibilitatem producentis, in qua constituunt rationem creationis, & communicationem naturæ producentis ipsi producto Verbo, &c.* Hoc dicit referri ad generationem pag. 112. lin. 29. " *Proprium est generationis Fieri ex substantia generantis idque non est attribuendum Creationi.*

Pag. 114. lin. 27. *Communicationem naturæ ponit tanquam differentiam specificam generationis.*

Et pag. 116. lin. 39. " *Quia creatio consistit in sola immutabilitate producentis, generatio verò in sola communicatione naturæ.*

Repetit eumdem errorem frequenter, quòd generatio consistit in sola communicatione naturæ producentis. Sed Spiritui sancto communicatur natura producentium Patris & Filij: ergo in piritu sancto est differentia specifica generationis, atque generatio. Conclusio est hæretica, & propositio Liceti sapiens hæresim.

Sensum falsũ tribuit cõcilio Oriẽtali. Creatio damnata à cõcilio, laudatur,

84 Error. pag. 112. lin. 32. " *Neque quod proprium est creationis vel proprijssimè sumptè fieri ex nihilo, vel propriæ dictæ simpliciter, fieri ex indisposito subiecto, tribuendum est generationi potissimum Filij Dei, quam colimus. quoniam illud Arium fecisse statim admonet Hilarius inquiens: Hæresis ergo creaturam esse Dei Filium profiteri ausa, damnatur, quia impiam creaturæ Dei ex nihilo, opinionem, impassibili per eam diuinitatis perfectione monstrata, consequens professio naturalis generationis extinguat.* "

Lice-

Licetus verè dicit de creatione ex nihilo: quòd ab Hilario damnetur; non verè de creatione ex subiecto disposito, vel indispositо; sed contra fidem concilij relati ab Hilario, Licetus adiungit de suo. vt proprijssima à Liceto,

Rursus. Creationem ex nihilo cōcilium, & Hilarius impiam dicunt: sed Licetus illam creationem ex nihilo præfert omnibus vt proprijssimè dictam.

85 Pag. 116. lin. 3. " *Creatio est productio creaturæ solo iussu ab ac imperio voluntatis creatoris, qui formaliter nihil suæ naturæ communicat Creato. verum creationem promouet vt Dominus immutabilis.* Creatio malè definitur, ne scriptura, concilia Patres recipiantur.

Aut Licetus istam creationem, quam describit applicat Filio Dei, & iudaismum seminat, sentiens quòd Filius Dei non habet substantiam Dei Patris, nec est Deus. Aut debet dare aliam definitionem, quæ conueniat etiam Verbo diuino iuxta Liceti sententiam; quo dato, aut illa definitio soli Verbo conueniet & Licetus petit principium; aut exhibebit definitionem communem, quæ conueniat Filio Dei ad intra, & alijs ad extra, & cogitur venire ad definitionem communem, quam fugit contra Scripturam, & concilium Orientale, in quibus de Filio Dei intelligitur dictum prouerb. 8. *Dominus creauit me* sicut etiam in concilio Romano sub Sancto Dionysio *Dominus creauit me* est *præfecit me*. Sicut ex Pontificibus, Euaristo & Ioan. 2. *qui creauit me*, est qui *genuit me*.

Denique vel danda est vna definitio communis de creatione ex aliquo, quæ conueniat istis significationibus à Concilio orientali, à Romano, ab Euaristo explicatis de Filio Dei: aut sunt significata singula, vt vocis æquiuocæ seiunctim retinenda. Tunc autem, si dicta de vno significato creationis, transferantur ad aliud, vt Licetus facit, sophisticè per æquiuocationem agitur.

Hic enim Licetus, quia concilium Orientale negat à Filio creationem ex nihilo, vult contra concilium, & Scripturam negare creationem, quæ est productio ex aliquo, vel creationem in omni significare.

86 Error. pag. 117. lin. 20. *Rectè Sacra Scriptura frequenter negare videtur creationem passiuam Filio, concedereque, solam generationem passiuam, ipsum dicens genitum non factum, neque creatum, sed increatum, vt ante a vidimus Ecclesiam sanctam assumere tùm ex Niceno, tum ex Athanasij Symbolo.* Falsa Scriptura citatur, & falsū Conciliū Nicenū.

Primus error est in citatione Scripturæ. Affirmatio, quòd Filius dicatur genitus est vera; sed negatio, quòd *Filius negetur creatus* in scriptura, est falsa. Ne semel quidem negatur de Filio creatio passiua in scriptura; sed de sapientia Dei genita, & producta affirmatur, quòd creata sit, in prouerbijs 8. ex Constitutionibus Apostolicis lib. 5. cap. vlt. in concilio Romano, & concilio Orientali. Et in Eccli. cap. 24. ex Euaristo & Ioanne Pontificibus. In Eccli. cap. 1. ex Lirano cum sequacibus multis. Quare ista duo de Filio, *Neque creatum*, sed *increatum* contra scripturam citantur tanquam scriptura.

Secundus error: istæ duæ partes, *Neque creatum, sed Increatum* falsò attribuuntur Concilio Niceno. Licetus est sibi concilia, & scripturæ.

87 Error. pag. 117. lin. 25. " *Quod ex Damaso sumit etiam Diuus Thomas asseuerante.*

Citat Damasum lib. 4. cap. 5.

Citat D. Thomam. 3. p. q. 16. 8. ad 2.

Falsò citatur Patres.

Error in grammatica, *Thomas asseuerante*, refundatur in impressore; sed error in theologia, quo citatur Damasus pro Damasceno est authoris, qui abbreuiationem à Diuo Thoma positam Damas. malè extendit.

Scriptura cõfunditur cũ expositione Scripturæ.

88 Error. pag. 118. lin. 20. " *Distinctio creationis in scholasticè sumptam, ac theologicè firma non est, quia scholastici nihilominus theologi sunt, quàm alij, qui positiui nuncupari solent.* "

Error primus. Ego comparaui Scripturam sacram tanquam theologiam cum scholasticis. Licetus theologiam positiuam vsurpat pro scriptura, quod magni erroris est. Scriptura diuina habet suos libros determinatos in Concilio Trid. sess. 4. Theologia positiua est exponens Scripturam. theologia scholastica est per rationem disputans de reuelatis in Scriptura. Confundere Scripturam cum expositione scripturæ est erroneum, ne quid amplius dicam.

Secundus error; Non ponere differentiam inter scholasticos, & scholasticos theologos. quam differentiam in libro defensionis ad num. 9. ex Pererio posui, lib. 1. & eodem libro num. 27. ferè totidem verbis repetij scholastici sunt, qui veritates sibi propositas arguendo pro, & contra excutiunt, defendendo veritatem, impugnando falsitatem. scholastici multi sunt philosophi vt disputatores in logica, physica, metaphysica, morali: scholastici multi sunt Theologi vti sunt Albertus, Alensis, Scotus, & SS. Thoma, ac Bonauentura, qui summa cum vtilitate reuelata examinarunt.

Sacra scriptura nõ est Theologia.

Liceto Sacra Scriptura non est Theologia. Etenim theologia tanquam genus in scholasticam, & positiuam distinguitur. Sed scriptura Sacra nec est scholastica, nec positiua, vt patet considerando definitiones datas à Liceto. Ergo Scriptura diuina non erit theologia. quod est cõtra S. Dionysiũ Areopagitam, de Cælesti Hierarchia cap. 2. & 13. atque in epistola ad Timotheum. Contra Cyrillum lib. 1. in Ioann. cap. 5. (qui Ioannem Euangelistam Theologum, & summum veritatis theologum vocat) & S. Bon. in prologo Breuiloquij. Vide in responsiua ad Baldum pag. 99.

Tertius error. Non distinguere, quod est propriè theologicum, & quod nõ propriè; sacra scriptura diuinitus reuelata est, & ad solam sacram Theologiam spectat. Scholastica disputatio extenditur ad omnes scientias, speculatiuam, actiuam, factiuam: ad omnes veritates, naturali, vel supernaturali lumine cognitas. Quod igitur est commune scholasticis tàm philosophis, quàm theologis, non potest es-

se proprium theologis scholasticis. Sed *creatio ex nihilo* est communis scholasticis philosophis ex Auerroe, & Auicenna, & eorum scholis. Est item communis Theologis scholasticis ex Magistro sent. in 2.d.1. Ergo nō est propria theologiæ scholasticę, & meritò dicta est creatio scholasticè accepta; sicuti meritò creatio theologicè appellatur, quæ propria sacræ Theologiæ est, & è Scriptura accepta est.

89 Error. pag. 119. lin. penult. " *Caueat ergo sibi, qui contra communem & vnanimem consensum Patrum definientium creationem esse productionem ex nihilo.* Omnes Patres citat de creatione cōtra Patres, contra concilia, contra Pontifices.

2 *Docentiumque Deum omnia ex nihilo creasse.*

3 *Constituuntque creationem e nihilo cum factione ex nihilo tanquam cum synonymo conuenire.* ,,

Iactantia falsa dicens, quòd consensus Patrum vnanimis definit creationem sic. *Creatio est productio ex nihilo:* nec tamen affertur vllus ex Patribus. Liceti calamus est omnes Patres. Certè S. Iustinus in oratione ad gentes, & S. Augustinus in libro de moribus Manicheorum cap. 7. & in libro 1. contra Aduersarium legis, & prophetarum cap. 23. oppositum tenent, quòd creare est ex eo, quod erat.

S. Dionysius in concilio Romano decreuit de filio intelligi dictum *Dominus creauit me*, sed hæresis est dicere Filium Dei esse ex nihilo; & concilium orientale apud S. Hilarium præcipit sub anathemate, vt dicamus de Filio intelligi, Dominus creauit me; sed creationem ex nihilo attribuere Filio impium dicit; ergo in istis concilijs creatio approbata cum Scriptura non significat factionem ex nihilo. Similiter locum Eccl. 24. *qui creauit me* à S. Euaristo explicatur per genuit, vt idem ibi sint generatio, & creatio. Quòd etiam Athanasius sermone 3. contra Arianos intellexit de textu Prouerb. 8. Dominus creauit me: lege in responsiua ad Baldum pag. 71. & 72.

Tandem Sacra Scriptura expressè continet creationem ex aliquo. Sapientiæ 11. Eccl. 17. & 33. & 38. Genesis 1. de piscibus, 1. & 2. de hominibus. Dicere autem, quòd vnanimis consensus Patrum definiat creationem contra Scripturam sine distinctione vlla, est error in fide. Patres sunt vnanimes cō tra Scripturam.

Secunda particula Liceti. Deum omnia creasse ex nihilo distinguatur cum S. Augustino in 1. contra Aduers. legis si facere & creare confusè accipiantur, conceditur Deum fecisse omnia de nihilo, & creasse omnia de nihilo. Si distinctè sumantur. Deus fecit omnia de nihilo prout in 2. Machabeorum 7. est scriptum, & à S. Augustino declaratum in libro de fide, & symbolo cap. 2. Non autem creatæ sunt omnia ex nihilo, sed ex eo quod est.

Adiungo singularem ex Dominico Bannes annotationem in 1. p. q. 45. art. 2. qui dicit, Omnes res esse creatas "non quasi quodlibet indiuiduum in particulari sit secundum se immediatè creatum; Nam Adam ex limo terræ factus est, & non per creationem ex nihilo. Sed

ſenſus eſt,quod mediatè vel immediatè cuncta ex nihilo produxit, quia res omnes, vel productæ ſunt ex nihilo per creationem, vel ex materia, quæ per creationem proceſſit. „Ergo ipſa factio ex nihilo immediatè eſt in ſola materia, quæ tamen propriè non eſt creata, neque creabilis ex D.Thoma 1.p. q.45. art.4.

Creare & facere ſunt idẽ, contra Cõciliũ Rom.

Tertia particula Liceti aſſerit creationem ex nihilo,& factionem ex nihilo eſſe ſynonyma ex vnanimi conſenſu Patrum. S.Auguſtinus ſi creare, & facere confunduntur, vt in prima acceptione concedit. Si diſcernuntur, negat quia *creare eſt ex eo,quod erat vel ex eo quod eſt.* Sed id quod eſt,non eſt nihil; ergo apud S.Auguſtinum creatio,& factio non ſunt ſynonyma. Sicut neque apud S.Iuſtinum, qui accipit voces facere,& creare ſicut Auguſtinus accipit. Sed concilij Romani decretum relatum à S.Athanaſio de decretis Nicenis,& receptum à tota Eccleſia orientali,atque occidentali condemnat hunc tertium errorem Liceti. Definiuit Pontifex cum concilio Romano, quòd creauit non eſt fecit in Prouerb.8. *Creauit me* non eſt *fecit me. Creauit te* non eſt *fecit te*:Deut.32.differũt enim facere,& creare: ergo Licetus contra concilium loquitur,& contra totam Eccleſiam; & tamen prætendit, ſed falsò, concilia, & Patres,& Eccleſiam.

Contra ſymbolũ Athanaſij dicit, Filiũ eſſe creatum.

90 Error pag.120.lin.7. *Aſſerit eſſe contra ſymbolum Athanaſij dicere,Filium eſſe creatum.*

Licetus in cap.vltimo tres concluſiones ponit in quibus aſſerit, Filium eſſe creatum, primam ſcilicet ſecundam & ſextam. ergo turpiter contra Athanaſium,& Eccleſiam loquitur.

Si Licetus ſincerè ad veritatem incederet, diceret me non loqui de creatione ex nihilo,de qua loquitur Athanaſius contra Arium, ſed loqui me de creatione ex aliquo,ſicuti perſona Patris *ex ſe ipſa creauit genitum,* vnde eſt æquiuocatio in voce,non contradictio; ſed Licetus æquiuocatione hæreticali vtitur, quæ contra ipſum vertenda eſt.

Concil. Orient. can.5. ex Hilar. de Synod. Cõciliũ Nicen. additione violatur.

91 Error. pag.120. lin.19. *citat ſymbolum concilij magni, Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli,& terræ.*

Pag.128. lin.21. Symbolum concilij Niceni citat ſimiliter.

Error Liceti eſt citare concilia, & ea non legere. Symbolum concilij Niceni eſt in 1.tom.concil. car.532. refertúrque à multis concilijs & Patribus, vt in obſeruatione *61*.

Et in illo ſymbolo non eſt particula *factorem cæli, & terræ.*

Reſponderi poſſet, in alio concilio id haberi. Fuit quippe in concilio Conſtantinopolitano 1. appoſita iſta particula ad ſymbolum.

Replico: neutrum concilium legit, qui falsò citat.

Facere, & creare idem, cõtra conciliũ Rom.

92 Error. Licetus à pag.120. vſque ad 129. probat quòd *facere,& creare ſint ſynonyma aſſerendo multas ſcripturas.*

S.Auguſtinus contra Maximinum lib.3. Obijcit hæretico,quòd probet ea,

ea, quæ nos concedimus, quasi nos illa negemus. Etenim in lib.1. Defensiones num.9. & in lib.2.num.203. concessi cum S.Augustino, quòd facere, & creare quandoque confunduntur: & sicut facere est indifferens ad ex aliquo, & ex nihilo in Scripturis, sic etiam creare est indifferens. quandoque facere, & creare discernuntur, & facere est quod omnino non erat: Creare ex eo, quod erat, ordinando aliquid constituere. qui duo modi accipiendi hæc vocabula sunt à D.Augustino educti à diuina Scriptura.

Illud noto, quòd genus, & species non possunt esse synonyma nam genus, & species non conuertuntur; genus enim semper de pluribus prædicatur, quàm species per 4.top. loco 9. quo circa nullus locus Scripturarum citatus ad probandum, quòd creare, & facere sint synonyma habet pro genere ipsum facere; quod est absurdum, maximè contra scholasticos, & contra Licetum.

93 Error. pag.122. lin.13. & pag.138. lin.2. Eodem sensu de creatione dæmonum agit Licetus dicens. *Agens Ecclesiasticus de creatione dæmonum ait: sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmauerunt tormenta sua, & in tempore consumationis effundent virtutem, & furorem eius, qui fecit illos confundent. Modò spiritualis Dæmonum substantia de nihilo creata fuit à Deo, non ex vllo principio præsupposito permannte in ipsis.* id ipsum repetit de creatione dæmonum in pag.155. lin.24. Deus creauit angelos ad vindictã in prima pductione.

Caluini hæresis est, quòd Deus creauit in prima creatione dæmones ad vindictam. Lege errorem Caluini in Beccano tractatu 1. cap.16. ex Veneta impressione 1628. in pag.129. col.2. Iacobo Gualterio in anathomie Caluinismi dilemmate 56. Deus enim creauit angelos omnes, & omnes homines ad Beatitudinem, & Sanctitatem. S.Bonauentura 2.d.3.q.7.nu.46. Nihil quod Deus facit est ordinabile in pœnam. S.Fulgent. in toto lib.de prædestinatione duplici. Sed postquam creati sunt ex proprio libero arbitrio peccauerunt angeli: & voluntate consequenti à Deo deputati sunt ad vindictam, vel patiendam, vel inferendam, vt Liranus exposuit, dicens creationem in isto Eccli.cap.39. accipi non pro dæmonum productione prima, sed pro deputatione consequenti. Sub hoc contradictorio dicto à Lirano palliare volet Licetus suam caluinisticam assertionem, sed frustra; ter dixit dæmones à Deo in ipsa creatione prima, ex nihilo, esse creatos ad vindictam.

94 Error. pag.127. lin.9. *Obseruo facere, & creare non esse prorsus, & omnino synonyma; sed facere quid vniuersalius esse, quàm creare. quoniam ab eo non fit conuersio secundum subsistendi consequentiam; Etenim omnia creata verè dicuntur facta, sed non omnia facta propriè dicuntur creata.* Omne creare est facere, cõtra Cõciliũ Rom. cõtra Pontifices, & Patres.

Error contra concilium Romanum sub S.Dionysio, si facere & creare sunt synonyma, vt Licetus prętẽd t; ergo de quo dicitur *creauit*, de eo dicen-

dicendum est *fecit*, cum sint idem; sed concilium Romanum statuit, quòd *creauit non est fecit*, quod facere & create differunt.

Secundò. Si creare est minus vniuersale, & facere magis vniuersale; arguo, omne minus vniuersale per necessariam consequentiam infert suum magis vniuersale, sicut homo infert animal; sicut binarius numerum, sed per Licetum creare est minus vniuersale, facere magis vniuersale, ergo omne creare infert facere per necessariã consequentiam,& omne creauit est fecit,quod est contra concilium citatum,& contra vniuersalem Ecclesiam, quæ illud concilium approbauit. Semper enim post illud concilium Sabelliani habiti sunt pro hæreticis, & Dionysius Alexandrinus pro catholico, qui & ab Ecclesia orientali & accidentali colitur tanquam Sanctus. *a* Istud verò iudicium de Sabellianis & Dionysio Alexandrino factum est in Concilio Romano à S.Dionysio Papa, ex Baron.ad ann.263. Aliter patet idipsum,quia S.Euaristus Papa vocem *creauit* in Eccl.24. intellexit de filio,& exposuit per vocem *genuit*. Euaristum citat cum communi sensu Ecclesiæ Licetus in pag.102. Si ergo creauit est fecit, & omne creatum est factum, sequitur, quòd Filius Dei est factus. Argumentum sit ex maiore Liceti.

a Martyrolog. Rom. 17. Noucb.

Omne creatum est factum ex Liceto.

Filius Dei est creatus ex Euaristo, & Dionysio, imò & ex consensu Patrum.

Ergo Filius Dei est factus. Conclusio est hæretica damnata in symbolo Niceno. Maior est Sabellij, & Arij, nam si conclusio est hæretica, necessario aliqua propositio est falsa.Non Minor,quæ est ex scriptura,atque definitione Pontificum, & Conciliorum, & Patrum, quos citaui in responsiua ad Baldum; ergo maior sapit hæresim,nisi limitetur,vt eam limitauit Athanasius de decretis Nicenis.

Causa erroris est æquiuocatio, qua Licetus disputat ad nomen, non ad rem significatam: ponit ipsum creare, sed non dicit in quo significato.

Symbolũ Apostolicum, & Nicenũ est sacra scriptura noui Testamẽti.

95 Error. pag.128. lin.19. *Et in nouo similiter testamento S. Mater Ecclesia suscipit à Symbolo tùm Apostolorum, Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ: tùm etiam à magno Concilij Niceni: Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem Cæli & terræ visibilium omnium, & inuisibilium. Igitur in sacra Scriptura Tò facere coincidit cum ipso creare theologicè,non autem ab eo contradistinguitur.*

Responsio facilis est. Facere coincidit cum creare in primo significato per S. Augustinum, in secundo significato contra distinguitur.

Difficillimum verò est audire, quòd symbolum Apostolorum, & symbolum Nicenum in nouo testamento sit sacra Scriptura, quod idem affirmatur à Liceto in pag.152. lin.21. Possem multis reprobare hunc errorem in fide Catholica:eo quòd neutrũ symbolum est sacra Scriptu-

Scriptura. Sed Concilium Tridentinum sessione 4. libros sacræ Scripturæ numerauit; inter quos symbolum Nicenum, aut Apostolicum non continetur.

Accedit alter error repetitus, quòd in symbolo Niceno sit clausula, *factorem cæli, & terræ*. Nicenũ symbolũ falsò citetur.

96 Error. pag. 130. lin. 27. *Caueat dum asserit Creatum Dei Filium ex substantia Dei Patris: caueat inquam ne talia dicens coincidat cum radice dogmatis hæretici à Diuo Augustino damnati.* Licetus coincidit cum radice hęretici.

Nam Filius, quatenus producitur ex substantia Patris, eatenus generatur, non autem creatur; quia nulla creatura propriè dicta formaliter est ex substantia creatoris. Eadem dicuntur pag. 31. à lin. 10.

Prima propositio Liceti est. Filium creari de substantia Patris, coincidit cum radice dogmatis hæretici.

Sed Licetus cap. vltimo in 1. 2. & 6. conclusione asserit Filium esse creatum ad intra, aut igitur Licetus asserit Filium ad intra esse creatum de nihilo, & creationem Arianam atque impiam ex Concilio orientali, applicat Filio Dei. Aut asserit creari Filium de aliqua substantia aliena à substantia Patris, & iudaismum simul cum Arianismo seminat. Aut tertiò asserit creari de substantia Patris & coincidit cum radice hæretici dogmatis damnati ab Augustino.

Secunda propositio Liceti est reduplicatiua, *quatenus producitur ex substantia Patris, generatur, non creatur.* Quod procedit de substãtia Patris, generatur.

Sub reduplicatiua accipio minorem; sed Spiritus sanctus producitur ex substantia Patris. ergo Spiritus sanctus generatur. Conclusio est hæretica, & minor est de fide, ergo maior Liceti sapit hæresim.

Tertia propositio. *Nulla creatura propriè dicta formaliter est ex substantia creantis.* Particulam *propriè* adiungit callidè, quia in capitibus 7. & 8. Secundum Licetum creare propriè est ex materia disposita, vel indisposita: de qua creatione, neque hæreticus loquitur apud Augustinum, neque Arius. Neque creatio scripturalis, quæ est ex aliquo: & necessariò ex substantia creantis: est enim indifferens creatio scripturalis ad esse de aliqua re causata, vel incausata: de re interna, vel non interna creanti. Sed ad generationem requiritur, vt sit de substantia interna producentis, non tamen hoc sufficit: quia tunc Spiritus sanctus esset genitus.

Quartò in prima propositione Liceti: creari de substantia Patris coincidit cum radice hæretici dogmatis; sed ex concilio Orientali indemutabilis natura parentis *Creauit ex seipsa, quod genuit,* idest ex natura & substantia parentis. ergo concilium Orientale coincidit cum radice dogmatis hæretici, quod est absurdissimum. Non enim Licetus damnat concilium, sed damnatur ab eo. Conciliũ Oriẽtale coincidit cũ hæretico.

97 Error pag. 132. lin. 3. "*Vt omne subterfugium, cauillumque remoueret ab Aduersario legis, & prophetarum Augustinus disputationis ergo, non concedens, dat homini hæretico prophetam hisce duobus verbis vsum* Spiritus propheticus accu

fatur vt spiritus hæreticus.

ad varia significanda, sed tamen non ea quæ volebat aduersarius; nam subdit, aut si vllam soluisset propheticus spiritus hic esse distantiam, multò accomodatius sit acciperemus hæc verba, vt intelligeremus id fieri, quod si non fieret, omnino non esset: creari autem ex eo, quod erat condi aliquid, vel constitui, sicut diximus creari magistratus, atque vrbes.

Primus error. Augustinus ait: *Si spiritus propheticus hic vllam voluit esse distantiam;* Sed Licetus vult hoc esse dictum ex spiritu hæretici. ergo Augustinus ex propria mente hoc dat, quærens sensum spiritus diuini, non hæretici.

Secundò. D. Thomas 1. p. q. 45. art. 1. hoc citauit tanquam S. Augustini placitum; at magis credendum est D. Thomæ de sensu Augustini, quàm Liceto: igitur facere, & creare discernuntur non ad placitum hæretici, sed ad placitum Augustini.

Tertiò: Augustinus in libro de moribus Manichæorum cap. 7. eodem ferè modo distinxit de *facere, & creare*. Sed liber de moribus Manichæorum est editus, fortè antequam nasceretur Marcionista aduersarius legis, & prophetarum: certè multò tempore antequam liber Marcionistæ perueniret ad Augustinum, vt constat ex historia librorum Augustini in retractationibus, cap. 7. lib. 1. & cap. 58. lib. 2.

Quartò. In omni diuisione, membra diuidentia debent contineri, sub diuiso; sed Augustinus quærens significata vocum *facere, & creare* in sacris litteris, disiungit per particulam *aut*, primum, & secundum significatum, ergo vtrumque est iuxta sacras litteras, non iuxta execrabilem hæreticum.

Quintò. In scriptura ita reperitur, vt Augustinus dicit. Creare etenim expresè construitur cum ablatiuo significante aliquod ens, siuè *id quod est*, vt *creauit orbem ex materia*, creauit *hominem de terra*. *Euam ex ipso homine*, nunquam reperitur explicitè, & formaliter creare construi cum particula ex nihilo aut æquiualenti; facere autem reperitur expresè cū particula ex nihilo in 2. Machabeorum 7. quo omnia dicuntur facta ex nihilo. Cōstruitur item facere expresè cum particula ex aliquo: sed tamen, ex libro de fide & Symbolo cap. 2. Omne quod factum est, est factum ex nihilo, aut ratione sui, aut ratione materiæ. Denique Augustinus loco citato solutionem primam confusè accipiendo *facere, & creare*; secundam distinctè accipiendo ponit, & vtramque probabilem ad locum Isaiæ. Conditionalis, *Si spiritus propheticus*, est de loco Isaiæ, & eius expositione; non est conditionalis de significatis vocum *facere, & creare*.

Concilium Ephesinū falsò citat.

98 Error pag. 134. lin. 32. " *Dicentes Beatam Virginem esse Matrem Christi concilium Ephesinum damnat anathemate.*

Error. Quia in Concilio Ephesino tom. 1. cap. 14. sunt 12. anathematismi, in quibus non est hæc Liceti assertio. Acta Concilij sunt in tom. 2. & 4. Ephesini. Legi Acta, & inueni Licetum falsò citare, quia non legit concilia, etsi citat concilia, quæ non legit.

Error.

99 Error. pag.134.lin.12. ex Augustino ait. „ *Nam hæretici sententiam apertè damnat asserentis creationem esse productionem creati de substantia creantis.* „ Creatio de substãtia creantis, est hęretica.

Verba Augustini relata ibidem à Liceto nihil tale dicunt; & ipsa propositio Liceti repugnat dictis Hilarij & concilij Orientali de persona Patris, *quæ creauit ex se ipsa, quod genuit.*

100 Error. pag.134. lin.14. " *quinimo statim admonet* (Augustinus) *istam opinionem nouam, quasi spiritu prophetico nouerit non esse ponendam, vt pote periculosam, & falsam, non minus, quàm sit illi consimilis Ariana* & infra. "*Quantus quippe conflictus aduersus Arianos fuerit excitatus, ne vnigenitum Filium dicerent esse creaturam, idem putantes creatum esse quod genitum, iste fortassis ignorat.* Contra cõcil. Orientale, & Euaristum Papam.

Certè nouæ opinionis author apertè dicit, non semel de *Vnigenito Filio Dei idem esse creatum, quod genitum & eius generationem esse creationem, licet aliud genus creationis ab Ariana comminiscatur.*

Cum tamen æquè vtraque diuersa sit ab eius generatione formaliter accepta, sicuti D. Thomas & Hilarius ex orientali concilio catholico decernunt.

Primus error. S.Thomas 1.p.q.41.art.3. docet, *quòd filius Dei dicitur creatus, & genitus*; nec tamen alius Filius est creatus, alius genitus, sed idem Filius Dei, & creatus & genitus est. Hoc dixit D.Thomas, hoc ego dixi. Aut ergo D.Thomas damnatur ab Augustino, aut Licetus errat. Quòd Augustinus refert ad vocum significata secundum Arianos, vt idem sit creatum, & genitum sine vlla differentia in scripturis; Licetus refert ad personam Filij. D. Thomæ dictũ damnatur vt hæreticum.

Secundò, Concilium orientale de Filio exponit, quòd Dominus ipsum *genuit*, & *creauit*, ergo idem est creatus, & genitus. ita S.Euaristus pro eodem accipit *genuit*, & *creauit* de Filio. Quod autem generatio, & creatio in rebus extra Deum (dico creationem ex nihilo cum Thoma, & Hilario) differunt re, verum est; quòd in Deo differant ratione Deum translatæ verum est. Sed sunt idem, & vnum re perfectè ex Hilario. At quòd generatio, & creatio in Filio formaliter differant & reali formalitate, imò & essentialiter Liceti dictum est, non diui Thomæ. Concil. Oriẽtale, & S. Euaristus, vt hæretici accusantur.

Confessio Liceti, quod aliud genus creationis Arianæ sit, aliud genus creationis scripturalis à me positum, est vera confessio; sed error Liceti est, decretum Augustini de creatione Ariana, quæ est incompatibilis cum generatione, intelligere de creatione ex aliquo, quæ ex concilio orientali coniungitur in Filio cum generatione.

101 Error. pag.135. lin.4. " *Quantò magis Nicenum Concilium anathemate damnasset hoc nouum dogma, quo Filius Dei ponitur creatus, quod anathematè damnauit hæresim Arianam, ponentem Dei Filium esse creatum, & ea creatione, quæ falsò ponitur idem esse cum eius generatione formaliter.*

Scriptura, & traditio Apostolica damnatur nouitatis.

Primus error. hoc dogma *Filius Dei est creatus*, est nouum.

Error est. quia in sacra Scriptura Prouerb.8. & Eccli.1. & 24. Sapientia genita, quæ est Filius, creata est; & S.Petrus in concilio Apostolorum, ac discipuli Apostolorum, Ignatius, Iustinus, alijque Patres: & concilia Romanum, atque orientale docuerunt, quòd Filius est creatus, prout in responsiua ad Baldum. & arguo.

Iterum. Quod est definitum in concilio Romano, præsidente personaliter Summo Pontifice, est de fide absolutè tenendum, & illius contradictorium, vt hæreticum fugiendum, nec sine determinatione catholica proponendum; Sed hæc propositio *Deus creauit Filium*, de fide determinata est in concilio Romano, præsidente summo Pontifice: ergo de fide tenendum est, quòd Deus creauit Filium, & Filius sit creatus à Deo. Concilium istud est antiquissimum, celebratum quadraginta circiter annos ante Nicenum.

Filiũ esse creatum, est Arianũ.

Secundus error; quia ponit, vt hæresim Arianam istam propositionem, *Filium Dei esse creatum*; quod summæ licentiæ est, ac detestabilis, vt propositionem definitam de fide à Pontifice, & concilio, audeat Licetus, vt hæresim reprobare.

Conciliũ Nicenum falsificatũ.

Tertius error, quòd concilium Nicenum damnauit hanc propositionem *Filius Dei est creatus*. Ponit enim hic error, vnum concilium approbatum esse contrarium alij concilio approbato. quod si semel concedatur: tota authoritas conciliorum funditus euertitur, & fundamentum fidei catholicæ concidit: id quod maximè vellent Lutherani, & Caluinistæ, quibus vtinam non faueat Licetus.

Concilium cõcilio contrarium est.

102 Error pag.138. & 151. Genesis 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Alibi Licetus dixit expressè scriptum esse *creauit de nihilo.* hic arguit, quia *cælum, non legitur factum de præsupposita materia*.

Scripturam contra consensum Patrum explicat.

Error callidus, cum Scriptura dicat, *cælum, & terram*, Licetus de *cælo*, inquit, non legi, tacet de terra, quia Sapient.11. scriptum est, *creauit orbem terrarum de materia inuisa*, siuè *informi*. Cum ergo eadem creatione scribatur de cælo, & terra; quòd Deus explicauit de terra, explicandum est etiam de cælo. Particula *ex nihilo* est contra consensum Patrum communem, vt D.Thomas 1.p. q.66. art.1. ex consensu Patrum docet, omnia corpora formata esse de materia: ergo non de nihilo immediatè.

103 Error. pag.148. lin.2. "*Secundum hanc veram doctrinam in diuinis Pater Filium non creat, sed generat: cui communicat suam naturam, non tamen illi tribuit esse simpliciter, vt malè blasphemabat Arius.*

Veram doctrinam vocat Licetus doctrinam traditam de concursu causæ primæ cum secunda; quæ tractatio iacet sub anathemate

latæ

latæ sententiæ, & reseruato summo Pontifici. Ego non tangam de anathemate, nec illam doctrinam recipiam, vt veram, donec à Sancta Sede fuerit definitum.

1. Error est, cum ait *Pater non creat Filium*, contra S. Dionysium Papam, & concilium Romanum. contra S. Euaristum & Ioannem secundum. Sabellianismus, & Iudaismus est negare, quòd *Deus Pater creauit Filium*, accepta creatione in sensu Scripturæ, & Patrum. Pater nõ creat Filium, Contra Cõcilia, & Pontifices.

Secundus error. *Pater non tribuit Filio esse simpliciter*, dicit hanc esse blasphemiam Arij. Liceti potius est; nam Bellarminus lib.2. de Christo cap.6.col.321. contra Sabellianos probat, quòd Filius accipit esse à Patre. Pater æternus non tribuit Filio esse simpliciter.

S. Thomas 1.p.q.27. art.2. *quod est genitum in diuinis, accipit esse à generante, non quod illud esse sit receptum in aliqua materia, aut subiecto, quod repugnat subsistentiæ diuini esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens.*

104 Error. pag.150. lin.12. pag.152. 156. 157. Contendit Licetus, quòd facere est genus creationis, & magis vniuersale; & statuit conclusionem, omne creatum est factum. Omne creare est facere, contra concilium Rom.

Error est contra concilium Romanum, in quo definitur, quòd creauit non est fecit, & per consequens creatum non est factum in scripturis à Pontifice declaratis & similibus. Ita S. Augustinus, dum discernit inter facere, & creare, accipit ista tanquam disparata, quorum vnum non potest conuenire alteri. Sed Sanctus Euaristus cum Ioanne secundo exponens *creauit* per *genuit* in Eccl.24. non concedit, quòd creauit sit fecit; neque concilium orientale intelligens de Filio, *Dominus creauit me*, intelligit, quod creauit sit fecit.

Teneatur. quòd à Summo Pontifice cum concilio Romano est determinatum: reliqua moderatè disputentur.

105 Error. pag.156. lin.11. " *Noua opinio negat definitionem creationis vniuocè, ac proprijssimæ sumptæ communiter acceptæ in concilijs orthodoxis.* Concilia citat sine Cõcilijs.

Vtinam Licetus in particulari nobis afferret verba istorum conciliorum; sed tamen falsò dicit, à me negari definitionem creationis scholasticæ: qui distinguit vocem æquiuocam in plura significata, omnia significata illa approbat, alioqui non distingueret: neque ex illis vnum eligeret, alterum desereret. Posui significatum theologicum, & scholasticum, primum cum Scriptura, secundum cum scholastica.

Licetus pergit loco citato. " *Cum tamen ea suscepta nihilominùs concilium Nicenum, & aliæ catholicæ Synodi rectissimè soluant argumentum Arij.* Falsò citat concil. Nicen.

Error, quia in concilio Niceno nihil resolutum est de voce creationis. In disputatione concilij solutio data ab Eusebio Pamphili recta non est, quia præter traditiones Patrum est ex confessione ipsius Eusebij.

2. Quia contra concilium Romanum,& contra concilium Apostolorum negat intelligi debere de Filio Dei, prou.8.

3. Quia Eusebius erat fautor Arianorum, ideò noluit verum solutionem dare. Et propter hoc forte ex impressione Romana concilij Niceni tota illa disputatio reiecta est.

Sensus catholicus non significatur à Concilijs, & Patribus catholicis.

106 Error pag.159. lin.8. Refert mea Licetus. Ego expresse doceo, Filium Dei esse productum,non ex nihilo, sed ex substantia Patris præsupposita ordine originis vel naturæ, vel rationis Filio producto: in quo sensu catholicorum dicitur Filius creatus.

Licetus concedit hunc esse sensum catholicorum subdens. "*Sed procul à vero nimium abest, & à fide catholica in hoc sensu ab orthodoxis dici Filium creatum.*

Ergo sensus est catholicorum. Restat Liceto litigium de vocabulo; quasi definitum sit de fide, quòd creatum non accipiatur in isto sensu. At quando vox *creatum* attribuitur Filio, remouetur ab ea particula *ex nihilo* tanquam impia in concilio orientali,& ab Hilario; remouetur,& à Cyrillo in 4.de Trinit. Ergo in hoc sensu Filius dicitur creari,& non de nihilo.

Quantum ad genus,quod est productio, S.Cyrillus docet creationem in prouerbijs 8.tributam Filio,esse productionem,& Licetus in cap. 10. productionem applicat nomine Thomæ,& Hilarij; qui tamen vocem *productionis* non habent; aut ergo Licetus non est orthodoxus, aut orthodoxi productionem attribuunt pro genere in illa creatione, quæ Filio adscribitur. Item S.Euaristus *creauit*,de Filio exponit per *genuit*; sed genuit per se primo modo includit ipsum produxit: ergo orthodoxi pro genere creationis Verbo adscripto intelligunt productionem.

Superest de differentia ex principio præsupposito, sed interno in producto; quæ conditio duplex requiritur,& sufficit ad creationem ex aliquo in communi. sed applicando ad Filium, concilium orientale ait, quòd persona Patris *creauit ex se ipsa,quod genuit; ex se ipsa*, igitur *ex substantia sua*. ergo contra orthodoxos Patres, & fidem loquitur Licetus, non ego. Prosequitur Licetus errores notatos circa caput decimum, mordaciter valdè & cum multis falsò mihi impositis: Deus misereatur nostri.

Filium esse creatũ ex ipso Patre,

107 Error. pag.160. lin.20. "*Nihil magis abest à sensu catholico Patrum orthodoxi concilij memoratorum, quàm dicere, Filium æternum Dei creatum esse ex aliquo: quia productus sit ex substantia Patris cum hoc ad generationem Filij pertineat, quatenus contra di-*

fim-

stinguitur essentialiter ab eius creatione. „

Pag.106. lin.14. consonat *communicationem naturæ producentis nihil attinere prorsus ad creationis essentiam, sed illi penitus extraneam esse.* „

negat cō tra concil. Oriē tale.

Hæresis est ponere in Deo duas essentias, vel duas res essentialiter distinctas. Licetus ponit in Deo essentiam communicationis naturæ, quam ipse vocat generationem, esse extraneam ab essentia creationis. Alia est essentia generationis, alia creationis in Filio, sicut nunc dicit *generationem Filij essentialiter contradistingui* ab eius creatione.

Plures essentiæ in Deo. Creatio, qua creatur Filius, distinguitur essentialiter à generatione Filij.

108 Error. pag.161. lin.17. Quia Filius dicitur creatus, & genitus, dicit non sequi, quòd eius generatio est creatio. Repetit rationem, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus: nec Pater est Filius tamen. Sic Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, nec tamen Pater est Filius ex D.Thoma, & D.Bonauentura. Sic & Pater, Filius, Spiritus sanctus, sunt vnum principium creaturæ. Sed Pater non est Filius.

Vult dicere, quòd licet sint vnum in aliquo tertio, non sint vnum inter se.

Vnum verbum S. Thomæ relatum à Liceto soluit, quòd Pater, & Filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio; Sed productio Filij vnica numero per Licetum est generatio, & creatio. & inter creationem, atque generationem non obuiat relationis oppositio: igitur generatio, & creatio sunt vnum inter se.

Plures sunt productiones secūdæ personæ, generatio, & creatio.

Vna S. Bonauenturæ animaduersio in 3. d. 7. q. 1. satis est. Si extrema conueniunt in tertio communicabili, non sequitur, vt sint vnum inter se. Si conueniunt in aliquo incommunicabili, euadunt vnum inter se. At generatio, & creatio in Filio per Licetum conueniunt in productione Filij, quæ est incommunicabilis.

Tertiò Licetus non aduertit differentiam inter absolutum, & relatiuum in Deo. Absolutum non distinguitur in pluribus. Sed relatio originis distinguitur; ideò productio in communi conuenit generationi, & spirationi. Sed omnes concedunt, quòd in diuinis sint duæ productiones. Ita si generatio, & creatio Filij essent distinctæ in Filio, duæ essent productiones Filij, non vna numero.

Vltimò Licetus in 1.pag. dicebat. tres personas esse tres rationes creandi; nunc S. Augustinum contra se affert dicentem. "Ad creaturas verò Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnum principium, sicut vnus creator, & vnus Dominus.

Error

109 Error.pag.169. lin.14." Quia definitioné creationis ab Augustino, datam, *Creare est ex eo, quod iam erat ordinando aliquid constituere* applicaueram ad ordinem originis inter Patrem,& Filium. Contra Licetus ait. *Augustinus significat actum ordinandi factum ab ipso conditore, vt ordinatio sit modus actionem creationis temperans.* tunc subdit. " *Quare non erat, vt vocabulum ordinando significans Augustino functionem creantis vrbes, & mala, violenter attraheretur ad nomen ordinis in origine, non à conditore pendentis, &c.*

Ordo originis in Deo non est à producẽte.

Error, & quidem grauis. Ordo originis, à quo alius,& qui ab alio, est inter originans, & originatum; sed iste ordo, in diuinis præcisè est ab originante, & producente vt à principio *quod*, à ratione producendi, & originandi, vt à principio *quo*. Quare dum sapientia, inquit Prouerb.8. *ab æterno ordinata sum*; ordo passiuè est in sapientia à Patre actiuè producente.

110 Error.pag.171. ad finem. Licetus volens peruertere locum S.Cyrilli à me citatum ex lib.4. dialogorum de Trinitate, dicit locum à me mutilum allatum: sed re vera ipse primam partem mutilat. Afferam locum integrum, quoad necessaria, quæ non necessaria sunt Licetus transcripsit.

Hermias proponit argumentum Arianorum, quo probant Filium Dei esse facturam ex prouerb.8. Dominus condidit me initium viarum suarum. Respondet Cyrillus. " *Etenim absque dubio conditum esse se ipsum, dixit Filius, idque non absque causa dicit hoc sibi euenire, ad opera autem magis illius, & initium viarum illius, nempe Dei, ac Patris;* ,,(Hãc partem totam Licetus mutilat, ne appareat quod absque dubio Filius Dei sit conditus ad opera Patris, sequitur Cyrillus.) " *Igitur creatura in his verbis, non significat eam, quæ ex nihilo, absit: sed eam, quæ est existentis, & subsistentis in talibus quibusdam faciendis productionem.* ,, Licetus adhæc ait." *Ait enim apertè Cyrillus. Igitur creatura in his verbis non significat eam, quæ ex nihilo; absit. (non negat hic absolutè creationem ex nihilo, sed illam omnino supponens, amouet à Verbo simul, & à sensu dogmatum oraculi prouerb. & sapientiæ, quibus abutebantur Ariani, subdens) sed eam quæ est existentis, & subsistentis in talibus quibusdam faciendis productionem.* ,,

Creatio Filij non est subsistentis.

Inde transcribit multa Licetus non necessaria, & exponit modũ creationis alienissimum ex re subsistenti, ad aliquid faciendum: quem Filio Dei concedit: & hic est primus error. Cyrillus ait, quòd Creatio est productio rei existentis, & subsistentis, quod est signum termini producti; Licetus genitiuum transfert in ablatiuum, est *productio ex re subsistenti*.

Secundus error. Licetus ab ista creatione, quam ponit in filio remouet particulam *ex nihilo* vt sit productio non *ex nihilo*; quare debet ponere contradictorium, est productio *ex aliquo* vt habeamus,

& prin-

& principium *ex quo* est productio, & terminum cuius est productio; Licetus aufert vnum contradictorium ab eo, *ex quo*: non vult ponere alterum, sed terminum ponit loco principij.

Tertio subdit Licetus. " *Sic ergo Cyrillus explicat creationem Filij Dei, non quo ad esse simpliciter, vt putabant Ariani, simul & nunc existimat opinio noua, sed pro eo quod est Filium à Patre conditum esse principium ad opera sua.*

Filius nō est genitus in esse simpliciter; nec creatus in esse simpliciter.

Tertius error est, non attendere ad sensum Arij, & ad sensum Cyrilli oppositum Ario: Arius voluit, quòd filius est factus ex nihilo, quare & quòd transierit à non esse simpliciter ad esse simpliciter; nec fuerit æternus, sicut nec aliæ facturæ. Cyrillus contra hoc, negat creationem filij esse transitum ex nihilo in esse simpliciter; non tamen negat, quin per creationem illam significatam à Salomone, filius producatur in esse simpliciter: esse enim existentis, & subsistentis est esse simpliciter. Esse principium omnium operum Dei est esse simpliciter, non esse secundum quid, quasi particula diminuens de ratione Dei, vel de ratione Filij. Sed ideò Cyrillus considerat particulam *ad opera sua*, vel *ad aliqua facienda*; vt sicut in instrumentis ad faciendam telam cum applicantur ad opus, non significatur incæptio à non esse ad esse, sed absque incæptione & applicatio. Sic intelligamus in Filio Dei applicationem sine incæptione.

Filius Dei non habet esse simpliciter.

Porrò iuxta regulam S. Cyrilli, nunquam exempla rerum nostrarum sunt perfectè similia, sed tamen coadiuuant. Ideò cum ista similitudine inter instrumenta, & Filium est dissimilitudo; quia Filius ipsa productione ex substantia Patris, & producitur in esse subsistentis ab æterno, & applicatur ad opera; sed in instrumentis productio ad esse, & applicatio separantur. Certè Cyrillus ait. Creationem Filij esse productionem existentis, & non ex nihilo, sed existentia Filij, qua ipse existit per productionem est esse simpliciter, esse diuinum. quod esse in Filio negabatur ab Ario, non autem tribuebatur, vt Licetus ait. Etenim Arius aliam essentiam & esse diuinum ponebat in Deo: aliam essentiam, & esse non diuinum in Filio. Cuius essentia, & esse, esset in infinitum inferior ipsa essentia, & esse diuino.

Filio tribuere esse simpliciter, est Arianū.

Quod deinde S. Cyrillus eundem locum prouerb. 8. etiam explicauerit de Filio incarnato, ego quoque dixi, si legat meum scriptum.

Vnum adiungo. Licetus mihi attribuit in cap. 18. quòd dixerim à Cyrillo negatam esse creationem ex nihilo. Non est ita, legat in responsiua ad Baldum pag. 131. & inueniat penè totidem verbis rescriptum in ea, id quod est scriptum in refutatione Liceto tradita ante quatuor annos. Dixi autem in 5. Thesauri cap. 4. distingui à Cyrillo; id *quod creatur*, nam dicitur vel de eo, quod non

est,

est, & significat productionem ex nihilo: vel de *eo, quod est*, & significat translationem in aliud. Pro significato priori creationis nullam adducit Scripturam; pro posteriori quatuor. Licetus transcripsit magnam partem istius capitis in pag. 173. & 174. Vbi Cyrilli ex Scriptura authoritates videat pro secundo significato, pro primo non videbit. Hæc mea intentio est ostendere, quòd creatio ex nihilo, non reperitur explicitè, siue expressè in Scriptura; non autem negare dari talem creationem ex nihilo. Aliud est quod creatio ex nihilo non sit expressè in Scriptura, aliud an detur, nec ne creatio ex nihilo. Hoc secundum esse in vsu apud scholasticos affirmo. Omnes enim scientifici possunt terminos sibi opportunos accipere.

Verbum acquisiuit dignitatem in Incarnatione. Filius est mutabilis.

111 Error. pag. 176. lin. 8. de Cyrillo. " *Concedens creationem improprijssimè dictam primi modi, quæ transitus est rei subsistentis ad nouum gradum dignitatis, quem acquisiuit Verbum in assumptione carnis humanæ, Creatus author, & promulgator Euangelij.* "

Primus error. Creatio primi modi apud Licetum pag. 38. est mutatio quælibet. Si Verbum sit creatum primo modo, ergo mutatum est. At Verbum esse mutatum siuè ab æterno, siuè in assumptione humanitatis, siuè in actionibus, vel passionibus in humanitate receptis, hæresis est.

Secundus error. quòd Verbum per assumptionem humanitatis acquisiuerit nouum gradum dignitatis. Nullum gradum dignitatis nouum acquisiuit Verbum. Tunc enim ab æterno non fuisset infinitæ dignitatis, si ei posset fieri dignitatis acquisitio. Filius quoque per nouas dignitates acquisitas esset maior Patre, & Spiritu sancto, qui humanitatem non assumpserunt. Itaque gradus dignitatis nouus, acquisitus est humanitati assumptæ non Verbo assumenti. Ita S. Leo epist. 10. ad Flauianum cap. 2. car. 105. colum. 1. C. „*Quæ natiuitas temporalis illi natiuitati diuinæ, & sempiternæ nihil minuit, nihil contulit.*

Scriptura exponitur cōtra Pontificem, & Concilium. Pater, & Spiritus sanctus est genitus, & primogenitus.

112 Error. pag. 183. lin. 20. Ecclesiast. 24. de Sapientia. " Ego *ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam* ex D. Paulo contendit per vocem *primogenita*, non indicari Filij productionem, ac originem, sed dignitatis, & primatus super omnes creaturas. Et pag. 184. lin. 2. " Paulus explicat *Filium dici primogenitum omnis creaturæ, quia est primatum tenens, atque principium omnium creaturarum: quod attributum conuenit etiam Deo Patri, & Spiritui sancto.* „

Primus error. S. Sixtus secundus, & concilium Francfordien: locum exponunt de generatione Filij. Licetus ipse (non D. Paulus) contra concilium, & Pontificem loquitur.

Secundus error. Pater & Spiritus sanctus sunt primogenitus omnis creaturæ. Sed Spiritum sanctum esse genitum est hæresis esse primoge-

mogenitum, sicuti Filius, est alia hæresis: nam origo Filij est quodammodo prior origine Spiritus sancti. At si Spiritus sanctus est primogenitus, iam Filius esset posterior genitus, nec esset principium producens Spiritum sanctum.

Tertius error, quòd *Pater sit primogenitus*, nam esset genitus ab aliquo priori, nec Pater esset prima persona. Certè Pater nec ad intra, nec ad extra est genitus, aut primogenitus. Pater æternus est primo genitus & genitus.

Quartus error. Licetus confundit rationem primogeniti, quæ est notionalis in Filio cum primatu causali, qui est essentialis. Verè enim Filius ad intra est genitus, & vnigenitus, & primogenitus, quia nullus eo prior genitus est.

113 Error. pag.185. lin.1. "*Licet Deus dicatur etiam Pater per generationem physicam rerum omnium, ad quam promendam, promouendamque cum causis particularibus, & secundis concurrit, Aristotelis obseruatu, tanquam causa prima, & vniuersalis physicè mouens immobilis. Hinc Homerus, & ex eo Aristoteles Deum appellat Patrem hominum, & Deorum.*" Deus est Pater naturalis hominũ.

Primus error; ponit Deum physicè idest naturali necessitate agere ad extra cum Aristotele. Etiam si Deus sit author, & administrator naturæ: tamen ad extra agit liberè, & contingenter. Vide ad errorem 28. de Petro Abailardo. Deus agit ad extra naturali necessitate.

Secundus error. Dictum Homeri Bellarminus in *lib.1.* de Christo cap.3. colum.238. meritò reijcit.

114 Error. pag.185. lin.14. "*Illa verba, Ante omnem creaturam, apertissimè demonstrant Filium Dei creatum non esse prorsus vlla ratione.*" Contra Concil. Romanũ, & Orientale.

Contradicit sibi Licetus, nam in cap.vlt. concedit Filium esse creatum ad intra triplici ratione: vt in conclusione 1. 2. & 6.

Secundo pugnat cum S. Dionysio, & concilio Romano declarantibus de Filio prouerb.8. *Dominus creauit me.* Cum concilio orientali canon.5. adde his SS.Hilarium & Thomam, imò adde consensum Patrum & Doctorum, qui relati sunt in epistola ad Baldum. Filius nulla ratione est creatus.

115 Error. pag.186. lin.31. & pag.193. lin.20. 194. lin.4. 195. lin.3. ex Prouerb.8. ponit in Filio generationem distributam in duas functiones, conceptionem, & partum, & præter eas creationem; & diffusè prosequitur hoc tota pag.187. cum tamen vnica, & simplicissima sit productio Filij. Sed hic contradicit præcedenti errori. Filius triplici ꝓductione originatus.

116 Error. pag.188. lin.20. "Tribuit Ario talem syllogismum. *Elenchum sibi formant Arius, & opinio noua, dum ita syllogizant: Dominus creauit me initium viarum suarum: Ergo Dominus creauit me.*" Istam conclusionem, vt attigi supra caput tertium Liceti, dicit esse falsam, & Arianam. Conclusio scripturæ, & Pontificũ est Ariana.

Error est. Conclusio illa non est Arij, sed est propositio sacræ Scripturæ Eccli.24. *Qui creauit me*, & à Pontificibus Euaristo,

ac Ioanne secundo explicatur de Filio, legentibus: *qui genuit me.* Tam audax est Licetus, vt propositionem Scripturæ, & expositionem Pontificum damnet.

117 Error. pag. 191. lin. 8. "*Dum tamen Verbo, iam genito ab æterno tribuit potestatem omnem, speciatimque propterea condendi creaturas omnes, ipsum secum constituens Creatorem simul & Conditorem omnium, communicans eidem virtutem dominij, hoc agit vt Dominus condominum sibi condens.* "In eadem pag. 191. lin. 2. Dominus condidit me. "*Rectè Dominus, quia creatio est operatio dominij, & potestatis creatoris supra creaturam, &c.*

In Filio duæ productiones.

Primus error, ponit in Filio duas productiones, generationem priorem, creationem posteriorem; per primam producitur in esse Filij: per secundam in esse Creatoris, vel Domini.

Filius producitur virtute dominij, & potestatis.

Secundus error, quòd Verbum iam genitum producatur à Domino vt Domino, virtute Dominij, ac potestatis creatoris supra creaturam. Actio Dominij est voluntatis, non naturæ, vt ipse Licetus ait. ergo Filius esset productus, etiam voluntate vt creatura adextra. Sic enim ratio Dominij & potestatis respicit ea, quæ sunt ad extra, non ad intra. S. Tho. 1. p. q. 27. art. vlt. ad primum.

Legit omnes orthodoxos.

118 Error. pag. 191. lin. 20. "Dominus condidit me, &c. *longe aliud mihi, & omnibus orthodoxis censetur creare aliquid absolutè secundum esse sui, & creare aliquid principium viarum Dei.*

Esse Filij, & esse principium viarum non sunt idē in Filio.

Licetus non aduertit vtramque loquutionem esse in Scriptura sicut & à me in lib. Defensionis pag. 34. posita est loquutio absoluta, *Ante sæcula creata sum;* & cum addito *Dominus creauit me principium.* Sed tamen neque concilium Romanum, neque concilium orientale vim faciunt in illa particula *principium viarum,* imo tàm Vulgata, quàm Concilium Romanum non legunt: *principium viarum,* sed legunt, *in initio viarum,* vt non sit magna vis facienda in hac parte. Veruntamen vt dictum est in obseruatione 97. in casu nostro licet arguere à creatione cum addito, ad creationem absolutè: quia particula *principium viarum* non est diminuens.

119 Error. pag. 192. lin. 29. "*Throni tres positi sunt tribus personis, & antiquus dierum vnus Deus sedit: ita Filius vnus est ex antiquis.*

In Trinitate tres potestates, non vna.

Thronus significat regiam potestatem; at in tribus personis non sunt tres potestates regiæ, sed vna. S. Cyrillus 8. Thes. cap. 2. cart. 38. "*Comparatio ergo de naturalibus dignitatibus hic est & de honoribus, qui naturæ debentur: quod in eodem solio Filius cum Patre sedeat quod etiam ab Angelis adoretur; vnde naturæ quoque proprietas intelligitur, quòd non sit creaturis connumerabilis Filius, sed aliud præter creaturas, Deus scilicet verus, & Verbum Patris æternum.*" Vnus ergo, & idem Thronus, siue solium est Patris, & Filij, & eadem

ratio-

ratione Spiritus sancti, non tres Throni. & in Eccl. cap. 1. *Deus altissimus sedet super thronum sapientiæ*, nam idem est thronus trium personarum.

Consideretur item, quod antiquus dierum vnus Deus sedit; quare antiquus est nomen essentiale, & malè dicitur, Filius vnus *est ex antiquis*, sicut malè diceretur *vnus ex Deis*.

120 Error. pag. 195. à lin. 14. ad 18. 19. "*Quam creationem rerum cunctarum vna cum Patre simul molitus fuerit (Filius) ab initio mundi singulis sex diebus hebdomadæ primæ, &c. in communicando esse participato singulis creaturis, ab se productis per Veram, & vniuocam, proprijssimèque dictam creationem.* „ Deus creauit omnia, & singula immediatè de nihilo.

Error. Creatio proprijssimè dicta ex Liceto cap. 9. est productio ex nihilo. Sed opera sex dierum facta, & creata sunt ex substantia corporum primorum, ante omnem diem productorum. Ita communiter Theologi sentiunt de operibus distinctionis, & ornatus: & speciatim S. Tho. 1. p. q. 68. art. 1. & S. Iustinus in orat. ad Antonin. to. 1. car. 112. & 168. Certè pisces ex aqua „ Gen. 1. Ligna ex terra, Gen. 2. homo ex limo terræ, Æua ex costa. Gen. 2. producta sunt.

121 Pag. 197. lin. 13. "*Genuit Filium in splendoribus Sanctorum, videlicet, in personis diuinis altissimæ Trinitatis, quibus & splendorum & Sanctorum nomen appropriatum est ab Orthodoxis Patribus omnibus.* Essentialia nomina pluri-ficantur.

Splendorum quidem, quia Filius procedit à Patre lumen de lumine, &c. „

Ad lin. 25. "*Quod etiam de attributo sanctitatis apparet ex trisagio, quod vni Deo trino cantari Ioannes audiuit in cælo. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui venturus est omnipotens.* Apoc. 4. „

Error est. Patrem, Filium, & Spiritum sanctum dicere *splendores* in plurali. Nomina essentialia in diuinis sunt vel substantiua, vel adiectiua. Nomina essentialia substantiua nunquam in plurali efferuntur, neque cum termino numerali; sed semper in singulari, vt in symbolo Athanasij. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: & tamen non tres Dij, sed vnus est Deus. Sic non tres Domini, sed vnus est Dominus.

S. August. quoque in 7. de Trinit. cap. 3. „ Lumen ergo Pater, lumen Filius, lumen Spiritus sanctus: simul autem non tria lumina, sed vnum lumen.

Et ideo sapientia Pater, sapientia Filius, sapientia Spiritus sanctus: & simul non tres sapientiæ, sed vna sapientia. „

Ita quoque Concilium Nicenum, lumen de lumine in singulari dixit:

xit, quod à Liceto malè affertur ad probandum pluraliter *ſplendores*. Siue igitur ſubſtantiua eſſentialia ſint propria, vt ſapientia, ſiue translatiua nomina, vt lumen, non poſſunt in plurali exprimi. Licetus legit apud Orthodoxos omnes (ſi omnes legit) quòd Filius ſit ſplendor; ſed quòd Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſint ſplendores, non legit: ſed fortè apud Arianos, diuidentes eſſentiam, & eſſentialia Dei, vel apud Tritheitas legit.

Nomina eſſentialia adiectiua, quando actu cum perſonis, vt ſubſtantiuis conſtruuntur, ponuntur in plurali, vt ſymbolum ſonat, *Totæ tres perſonæ coæternæ ſunt, & coæquales.* Atque Concilium Lateran. ſub Innocentio III. extra de ſumma Trinit. & fide cathol. *Pater generans, Filius naſcens, & Spiritus ſanctus procedens, conſubſtantiales, & coæquales, & coomnipotentes, & coæterni.* In qua oratione Pater, Filius, Spiritus ſanctus per figuram, quæ ſynthesis eſt, ſunt ſubſtantiua adiectiui pluralis *Conſubſtantiales.* At quando non ponuntur perſonæ, ſymbolum citatum ait. *Non tres æterni, ſed vnus æternus. Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus.* Licetus autem ait, *Sanctorum*, non imitans citatam Scripturam, quæ ait, *Sanctus*, non *Sancti*, omnipotens, non omnipotentes.

Neque illa phraſis Liceti rectè ſonat. *Genuit Filium in perſonis diuinis altiſſimæ Trinitatis.* Non enim particula *in* poteſt ſignificare circumincessionem, cum Filius in ſe non habeat circumincessionem, ſed in perſonas diſtinctas. Nec ſignificat identitatem, quia Filius non habet diſtinctionem perſonalem à Trinitate cum identitate eſſentiali: eſt nanque à duabus alijs perſonis diſtinctus perſonaliter, non à ſeipſo. Nec *In* ſignificat principium originale, quia Filius non originatur à Trinitate.

Verbum produci ad intra in Deo, Arianũ eſt.

122 Error. pag. 198. lin. 22. *Verùm ſi dare voluerimus Ario ſimul, & opinioni nouæ Salomonem in eo loco prouerb. agere de ſola productione Verbi ad intra, non autem de conſtitutione Verbi in creatorem, vt vidimus.*

§. 2. (*quod illis diſputationis ergo damus, non concedemus vllo pacto.*)

§. 3. *habebimus nihilominus in ſacra pagina, quod dictam productionem, oſtendat, eſſe poſſeſſionem, creationemque impropriè ſecundi modi: nimirum Filij concepti, & partu æditi veram, propriamque generationem, à creatione propriè dicta contradiſtinctam.*

Error. *Arius poſuit, Filium eſſe productum ad intra.* Non errat per ignorantiam Licetus: legit omnes Orthodoxos, vt proximè dixit:

xit:

xit: omnem scientiam profitetur. Scit, Arium potuisse, Filium productum ad extra, vt nuper Auersa scribit in 1. p. quæst. 27. sect. 3. post D. Thom. eadem quæst. art. 1. Scit, catholicos ponere Filium productum ad intra. Sed ideò veritatem catholicam Ario ascribit, vt catholici fugientes ab assertis Arij, fugiant à veritate catholica, & incidant in Iudaismum. Iudæi enim in Deo ad intra nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum sanctum volunt. Sed Deum improductum tantùm; omne productum extra Deum ponunt. Ideò Licetus tàm sæpè inculcat, Arij dogma esse, quòd Filius, siue Verbum sit productum intra Deum, vt negetur intra Deum Trinitas personarum, ponatur Trinitas extra vnum Deum, quod volunt Ariani, & Iudæi.

Secundus error. Quòd Arius in prouerb. 8. hoc solùm voluit, nempe Verbum esse productum ad intra. Imò nihil minus voluit. Asseruit quippe, Filium esse diuersum essentialiter à Deo: sicut Licetus asseruit, Filium creatum creatione essentialiter distincta ab essentia generationis. Sic aliquando totum, aliquando partem Iudaismi statuit.

Tertio. Imponit mihi falsò, quòd locum prouerb. 8. de sola productione ad intra exposuerim. Imò in refutatione scripta, primò posui seriem Patrum, exponentium de Filio producto in diuinitate: secundò seriem exponentium de Filio in humanitate. Relegat Scriptum, nam Licetus volens falsum mihi imponit.

Tertius error circa fidem est: cognoscit in Scriptura ipsam productionem Filij ad intra, idest, generationem. Quod Scriptura dicit, generationē esse creationē aliquando, nullo pacto cōcedendum est.

Cognouit, quòd in Scriptura generatio appellatur creatio, vt ipse distinguit, creatio secundo modo.

Igitur malè dicit, se hoc dare disputationis ergo, sed nullo modo concedere. Quod enim in Scriptura est, non concedere sacrilegium est. Nec solùm Genes. 4. vt citat Licetus, generatio dicitur creatio, sicuti S. Basil. legit vocem *Caniti* hebræam: sed etiam in cap. 2. Istæ sunt generationes cæli, & terræ, quando creata sunt, &c. Deut. 32. Deum, qui te genuit, &c.

123 Error. pag. 199. lin. 28. *Constat apertissimè prouerb. oraculum, allatum ab Ario pridem, & ab opinione noua recenter inculcatum ad suorum dogmatum confirmationem, nihil omnino fauere sententijs eorum.*

Constituentium Filium Dei ad intra creatum esse propriè dicta creatione Theologicè, quæ sit eiusdem Verbi diuini productio, quantum ad esse simpliciter.

Primus error. Secundum Licetum Scriptura, qua abusus est hæreticus

Scriptura est deferenda propter abusum hęretici.

cus, non debet à catholico in vsum assumi. Ideò me vel millies reprehendit Licetus, quia accipio eandem Scripturam Prouerb. 8. quam vsurpauit Arius. Hoc nil aliud est, quàm damnare omnes scripturales, seu positiuos Patres, etiam Sanctos, qui eadem scriptura vtuntur, qua hæretici abutuntur. Cum nulla oriatur hæresis, quæ scriptura non abutatur. Damnentur ergo omnes Orthodoxi, & Ecclesia etiam, quæ recitat scripturas violatas ab hæreticis.

Confundit Scripturam, & intelligētiam hęretici.

Secundò. Non distinguit Licetus inter Scripturam, & hæreticam intelligentiam. Scriptura enim non est vitanda, sed hæretica intelligentia. "Filius Dei ad intra verè, ac Theologicè creatus est. Distinguit Licetus has intelligentias sic: "*Arius quidem putabat ex nihilo, contra noua opinio, ex substantia Patris præsupposita, & inexistente: sed vterque suæ rationis cardinem ex prouerbijs babet;* ,, Nil commune, nisi scriptura est; sed intelligentia est contraria.

Confitetur hoc Licetus pag. 30. lin. 20.
pag. 109. lin. 28.
pag. 113. lin. 20.
pag. 101. & sæpè.

me loqui de alia creatione, & alio creationis genere à creatione, de qua Arius. Sociat ergo me, non propter intelligentiam, in qua prorsus discrepo ab Ario: sed propter vocem scripturæ, in qua non ego cum Ario, sed Arius cum catholicis conuenit.

Propositio Scripturæ est cōclusio hęretici.

Tertiò. Confundit conclusionem hæretici cum propositione.
Duæ sunt propositiones, vna conclusio.
Omne creatum est factum ex nihilo.
Filius est creatus, prouerb. 8.
Ergo Filius est factus ex nihilo.

Conclusio Arij damnata est in anathematismo Niceno. Dicentes, Filium Dei esse factum ex non substantibus anathematizat Ecclesia. Licetus conclusionem Arij damnatam confundit cum minore propositione scripturæ, & illam scripturam censet esse damnatam.

Quartus error. Maiorem Arij Licetus toto cap. 9. maximè approbat, vt proprijssimam, & sæpè, supra centies. At in illa maiore tota vis argumenti Ariani consistit, & falsa Arij intelligentia. *Dominus creauit me* de Filio intellexit Euaristus, intellexit Dionysius Papa. Arius, atque Sabellius per creatum intelligunt factum ex nihilo; idem Licetus intelligit, nempe Arij intelligentiam accipit; & propositionem erroris damnatam à S. Dionysio, amplectitur, scilicet, quòd *creauit me* in ista scriptura sit *fecit me*.

Quin-

Quintus error. In 2.§. scribit Licetus, esse *Arianum dicere, quòd Filius sit productus ad intra, quantum ad esse simpliciter.* Aut vult dicere, quòd Filius non sit productus, neque ad intra, neque ad extra, & Sabellianismum restituit: aut quòd Filius sit productus ad extra, & Arianismum simul cum Iudaismo statuit. Filiũ esse pductũ ad intra quo ad esse simpliciter, & Arianum.

Sextus error. Arium dixisse, Filium esse creatum ad intra, aut productum ad intra, quantum ad esse simpliciter, est purus error: non dixit hoc Arius. Legatur D.Tho.1.q.27.art.1. Vnde est pura, vel praua ignorantia, ignorare terminos fidei, & hæresis: hæresis Arij est, Filium esse factum ad extra, creatum ad extra: Fides catholica est, Filium esse productum ad intra, creatum ad intra, vt patet in D.Tho.1.p.q.28.art.4. & ex traditione probaui in responsiua ad Baldum. Conueniunt Patres in propositione, *Deus creauit Filium*, licet sensibus diuersis exponant, veris tamen; vt in disputatione Boschia.

Septimus error. Creare Theologicè propriè apud me est creare, creatione expressa in scripturis, quæ est productio ex aliquo, vt August. dixit, in Scriptura esse. Lege Sap.11. creauit ex materia, Eccl.17. creauit de terra; ex costa, ossibus, carnibus, viro, Gen.2. Gen.1. creauit ex aqua pisces, & aues, tabernaculum legale ex donarijs, iunge Hebr.9. & Exod.35. Æquiuocatio hæreticalis induci-tur in vocabulo *Creatio*.

Creatio Arij *est factio ex nihilo*, quæ in scriptura expressè non est. Creatio Liceti propria ex materia disposita, vel indisposita. Ideò dicere Theologicè propriè apud Arium, propriè apud me, propriè apud Licetum est facere æquiuocationem hæreticalem.

8 Cognoscitur hinc, quòd Liceti titulus libri *de creatione ad intra*, iuxta Liceti placitum est titulus hæreticus, qui libro catholico præponi absolutè non debuit. Titulus libri Liceti est hæreti-cus.

124 Error. pag.200. lin.6. *Verbum à Patre Deo genitum est, non propriè creatum ante sæcula, sed impropriè, communiter, & abusiuè; nimirum non creatum ad intra, quantum ad esse sui, sicut voluit Arius olim, & opinio noua nostræ tempestatis.* Filius Dei est creatus ad extra nõ ad intra.

Primus error repetitus. Arius statuit, Filium esse creatum ad intra, quantum ad esse sui. Falsum est, posuit creatum ad extra, vti Ciril.1. Thesau. cap.7. & Tho.1.q.27. art.1.

Secundus error. Arius posuit Filium creatum ante sæcula: falsum est. Damnatus est Arius, quia Filium in tempore productum dicebat: vnde in prima particula anathematismi Niceni, dicentes de Filio. *Erat quando non erat: & antequam nasceretur, non erat*, anathematizat Ecclesia. Arius dixit, Filiũ esse creatum ante sæcula.

Tertius. Proprietas creationis ex vsu scripturarum in sacra Theologia accipienda est. Sed Filium, seu sapientiam genitam dici creatam, est in prouerb.8. Eccli. & Eccl.24. cum doctoribus citatis Arius ,priè, scriptura im proprie,

& abusiuè loquitur.

tatis in responsiua ad Baldum, & in disputat. Boschia. Errat ergo dicens, Arium accepisse creationem propriè, Scripturam impropriè, abusiuè, communiter. Scilicet, laudat hæreticum, Scripturam damnat. Certè melius est loqui propriè, quàm impropriè, communiter, abusiuè. Sed in Decreto dist.9. cap. quis nesciat; & in August.2. doct Christ. cap.7. " *Debemus cogitare potius, & credere id esse melius, & verius, quod ibi scriptum* est. 1. in Scriptura sacra.

Dominus creauit me, est cõclusio Ariana.

125 Error pag.200. *Tùm Arius ipse pridem, tum opinio noua nunc argumentum texit à coniunctis ad diuisa fallacissimum, siue à secundum quid ad simpliciter, vt ostendimus. Quod non pigeat in re tanti momenti repetere. Dicunt autem. Dominus Deus Pater creauit Filium initium viarum suarum: ergo Dominus Deus Pater Filium suum creauit. Paralogizant apertè, perinde, ac si dicerent: Verbum factum est caro: ergo Verbum factum est.* „

Error est. In enthymemate primo consequens est verum, in secundo Liceti falsum, & hæreticum; erratque Licetus tùm in Theologia, existimans, primum consequens esse falsum, & Arianum, sicut secundum consequens falsum, & Arianum est. Tùm in logica, quia primum enthymema non est fallax, eo quod additum, *initium viarum Dei*, non est conditio diminuens de esse Dei, vel Filij, siue ratione essentiæ, siue ratione personæ. Secundum enthymema fallax est, quia particula, *factum est*, diminuit, atque distrahit esse Dei, & Filij, hoc est, & rationem essentiæ, & rationem personæ. Multiplicat Licetus exempla falsa; sed si regulas à D.Tho. in lib. de fallacijs datas, vel ab Arist. positas in 2. de interpret. legisset; neque in re logica, neque in re theologica aberrasset. Neque vel vicies eadem repetijsset: vide obseruationem. 96.97.

Consequens autem primi enthymematis esse verum, patet in Eccl. 24. *Qui* (idest Deus) *creauit me*; idest, *genuit me*, explicantibus Euaristo, & Ioanne Pontificibus Romanis. At Filius absolutè de se verissimè dicit. *Dominus genuit me*. Patet & in decreto S. Dionysij Papæ cum Concilio Romano (quod Concilium à me scripto datum Liceto, Licetus semper tacuit, non ad veritatem, sed ad Iudaismum tendens) *Dominus creauit me*, absolutè Pontifex dicit, non autem *initium viarum*; sic enim non legebat. *Sed creauit me in initio viarum suarum*. Vnde in illo Concilio absolutè ponitur, *Dominus creauit me*, sed non fecit; sicut *factum* absolutè est in consequente secundi enthymematis. Similiter in Concilio Orientali absolutè de Filio dictum est, *creauit me*. De voce *initium*, *seu principium*, nihil. Consequens igitur primum est etiam in concilio Orientali positum, sicut in Romano. Nec debet

Scriptũra, Põtifices, Con-

Lice-

Licetus scripturam, Pontifices, Concilia traducere, vt fallacissimè concludentes falsum, & Arianum consequens. cilia fallacissimè falsũ cõcludunt.

126 Error. pag.201. lin.13. "Itaque plumbeo pugione contra communem Orthodoxorum Patrum sententiam, concilij Niceni, catholicæque S. Matris Ecclesiæ sanctionem militant Arius, & opinio noua.,,

2. §. Dum ex allato prouerb. textu colligere conantur, Verbum diuinum ad intra, Filiumque Dei Proprijssimè creatum esse simpliciter, Arius quidem ex nihilo. Filius nõ est productus ad intra. Ná hoc Arij est.

Noua verò opinio ex præsupposito principio, permanente in Filio producto.,,

Primus Error, quòd Arius posuerit Verbum ad intra. Ita Licetus catholicos, vt Arianos traducit; & dogma catholicum, quòd Filius sit ad intra in Deo, sit productus ad intra, tanquam dogma hæreticum reprobat: subuertens Christianos, & eos Iudæos faciens, ne credant Filium, & Spiritum sanctum esse in Deo ad intra.

Secundus Error. Quòd Arius posuerit in Deo ad intra aliquid esse creatum. Imò Iudæi, Sabelliani, Ariani concordes sunt, vt nihil sit productum in Deo ad intra: sed quicquid productum est, ad extra sit productum, ad extra creatum, & factum. Arius posuit aliqd creatũ ad intra.

Tertius Error. Quòd voce *Proprijssimè simpliciter* in designanda creatione Arius sit vsus. Impostura est semper vitanda, etiam quando aduersus hæreticos disputatur. Ne disputator conuictus imposturæ, & calumniæ fide, indignus fiat. Impostura in hæreticum.

Quartus Error. Quando coniungit me cum Ario, dicit, me creationem *proprijssimè simpliciter* posuisse in Deo ad intra: impostura est. Sed hoc sit delictum contra me. At contra catholicam fidem est, sensum istum tanquam hæreticum damnare. quòd Impostura in catholicũ.

Verbum est ad intra creatum, idest productum ex aliquo principio præsupposito, permanente in Filio producto. Ista enim propositio est catholica & quo ad singulas partes, & quo ad totum. Illiusque contradictoria, quam Licetus intendit, est Iudaismi semen, dicens, Verbum non esse productum ad intra ex principio præsupposito, permanente in Filio: quod principium præsuppositum est substantia Dei Patris, interna in Filio manens, vti dixi sæpè & hic, & primitus in lib.1. Defensionis num.28. pag.34. Filiũ esse ꝓductũ ad intra, & in hoc sẽsu creatum, est sensus hęreticus.

Si quæras, quid intelligit Licetus per creationem proprijssimè simpliciter; dico id à Liceto explicatum fuisse cap.9. Sed & in eadem pag.201. lin.29. ait *creatio proprijssimè differat à generatione, tùm ratione termini à quo, qui in creatione est non ens absolutè, ac verè*

nihil, contradictorie oppositum ipsi esse simpliciter in rerum natura. „

Tribuere mihi talem creationem proprijssimè, qui nunquam voce *proprijssimè, simpliciterque* vsus sum in creatione designanda, est fides callida Liceti.

Filius Dei est mutabilis.

127 Error. pag. 202. lin. 13. prima conclusio ait. " *Filius Dei ad intra creatus est primo modo creationis alienissimo.*

Error primus quia in cap. 5. pag. 38. lin. 1. creatio primo modo sumitur pro quacunque mutatione. Si Filius Dei ad intra creatus dicatur per mutationem, hæresis est, qua pro Iudæis infamantur Christiani, quasi in Deo ad intra ponant mutationem.

Hæresis etiam Ariana est, in quarta parte anathematismi Niceni, damnantis dicentes, Filium Dei esse mutabilem.

In Filio Dei est accidēs.

Secundus Error. Quia Licetus cap. 17. cart. 188. ait, creatio ista est post præsuppositam substantiam ad accidens ex D. Augustino. At hæresis est, in Deo ponere ad intra accidens aliquod.

Sanctos, & eorum dicta peruertit.

Tertius Error. Quia in pag. 202. pro hac conclusione citat August. Nazianz. Cyril. quasi dicant, Filium prius esse genitum, posterius esse creatum creatione ista ex prouerb. 8. Cum nullus istorum Patrum vel mutationem, vel accidens, vel duas productiones in Filio Dei ad intra ponat, vt in eis Licetus imponit.

Denique Licetus pag. 169. lin. penult. ait, creationem istam ex August. descriptam, nec debere, nec posse trahi ad creationem Filij. Nunc illudit lectoribus, eam tribuens Filio Dei.

Cōtradicit Sācto Euaristo Papæ.

128 Error. pag. 202. lin. 24. " *Filius Dei ad intra creatus est secundo modo creationis, æquiuocè dictæ, sumpto nomine creationis ad indicandam propriè dictam Filij Dei generationem æternam.* „ Probat ex Euaristo Papa.

Si generatio Filij Dei æterna est dicta creatio à S. Euaristo; quare sexcentis locis id contra me negat Licetus? Sed superius cap. 6. toto Licetus ostendit, quòd Filio neque in diuinitate, neque in humanitate competit creatio in isto significato secundo. Illudit sanctis, nunc enim recipit, quos prius refutauit acerrimè.

Secundo cōtradicit Sācto Euaristo.

129 Error. pag. 203. lin. 14. Eccl. 24. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, &c.* quæ de Filio Dei verificantur, non nisi quantum ad assumptam humanitatem.

Error. In pag. 202. lin. 29. *Qui creauit me*, exponit de Filio secundum æternam generationem Euaristus. In pag. immediatè sequenti 203. lin. 17. negati intelligi de Filio secundum diuinitatem, concedit solùm dici secundum humanitatem.

Poterat nè magis lucidè Papæ declarationem statim refutare? scilicet ex Papæ voluntate concedit, Filium creari, idest, generari: ex se negat.

Pag.

130 Pag.203. lin.20. ponit conclusionem. *Filius Dei ad intra propriissimè creatus non est ex nihilo contra perfidiam Arij.*

Filium creari ad intra, est Arij dictum.

Error frequentatus, tribuere Ario creationem Filij ad intra. Ergo Licetus contrarium tenet, scilicet, Filium creari ad extra. At hoc est verè Arianismus, & Iudaismus.

131 Error. pag.204. lin.18. "*Quare mirandum est, istam opinionem nouam non solùm collaudatam esse subscriptionibus aliquorum, etiam hoc ego Theologorum apud nos vel ex D.Tho. profitentium.*"

Laicus potest legitimè iudicare de legitimis doctoribus Theologiæ.

Lin.25. *Cæterùm, vt de subscriptoribus illis existimare licet, eos non tàm argumentis, & authoritate primi magistri recentis opinionis persuasos, atque permotos, quàm obsequij causa, rogatos ab amico subscripsisse nouo placito,*

Reclamante nequicquam Arist. veritatem amicitiæ semper anteponendam."

Propositiones scripturę cum declarationibus Põtificũ, & Conciliorum damnãtur nouitatis.

Primus error. Damnare nouitatis propositiones sacræ Scripturæ. *Dominus creauit me in initio viarum suarum; Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo*, & similes; atque Summorum Pontificum, & Conciliorum antiquissimas declarationes earum scripturarum: error est grauissimus.

Secundus error. Laicum, idest, illegitimum verbi Dei ministrum, velle iudicare de Doctoribus Theologis, hoc est, legitimis ministris: eosque damnare tanquam desertores veritatis catholicæ, propter hominis amicitiam, grauis est error.

Tertius error. D.Thomæ sequaces, & præcipuè doctissimum Theologum publicum, in via D. Thomæ exercitatissimum, tanquam D.Thomæ non fidelem taxare, est error.

Circa secundum errorem, docui supra, extra de hæret. in 6. cap. *Quicunque* sub pœna anathematis prohibitum esse laicis, ne publicè, aut priuatè de rebus fidei disputent: cum ratione Alphonsi de Castro lib.1. de iusta hæreticorum punit. cap.20. Nunc duas affero rationes ad Liceti laici vxorati errorem commonstrandum, & simul comprobandam Summi Pontificis legem.

In Ecclesia n. Dei non omnes fideles habent eundem actum; sed ex 1.Corint.12.28. "Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur? "Qui igitur non est institutus à Deo legitimus Doctor & minister verbi Dei; & nihilominus audet exercere ministerium verbi Dei, Doctoris Ecclesiastici, interpretari sacras scripturas: ille authoritatem Dei vsurpat, quia Dei est instituere legitimos doctores. At ille, quasi esset Deus, se-

ipſum inſtituit. Secundò legitimorum doctorum officium turbat, eo quòd non legitimus doctor contra, & ſupra legitimos Doctores non ſuum exercet officium. Tertiò Eccleſiæ ordinem euertit, quia non doctor doctor eſt: qua ratione omnes doctores fient, omnes prophetæ, omnes interpretes verbi Dei, ſicut fit apud Lutheranos, contra Apoſtoli, imò contra Spiritus ſancti doctrinam, per Apoſtolum loquentis.

Idcircò, cum Catechiſmus Romanus de Sacramento ordinis §.2. dixiſſet, Epiſcopos, ac Sacerdotes, tanquam Dei interpretes, & internuntios quoſdam eſſe, qui eius nomine diuinam legem, & vitæ præcepta homines edocent.

In 3.§. ſubdit, deplorans illos, qui abſque legitima inſtitutione ſeipſos intrudunt in miniſterium docendi legem, & præcepta Dei. Sic autem ait. *Deinde verò quemadmodum Saluator noſter à Patre, Apoſtoli autem, & diſcipuli in vniuerſum mundum à Chriſto domino miſſi ſunt; ita quotidie Sacerdotes eadem, qua illi, poteſtate præditi, ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti mittuntur. Huius igitur tanti officij munus nemini temerè imponendum eſt, ſed ijs tantùm, qui illud vitæ ſanctitate, doctrina, fide, prudentia, ſuſtinere poſſint. Nec verò quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam* Aaron. *Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Eccleſiæ miniſtris vocantur. Nam qui in hoc miniſterium ſeipſos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexiſſe docendum eſt, cum inquit. Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. Quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.* „

Cum ergo Laicus accipiendo officium diſputandi de fide, ille & ſibi miſeriam, & exitium Eccleſiæ, & Deo contemptum, Deique miniſtris, eorum officium vſurpando, afferat: iuſtiſſimè ſummus Pontifex, Eccleſiæ vigil, & vindex prohibet laicis, ne doceant de fide, vel diſputent. Quantocunque enim habitu ſcientiæ præditi eſſent, non legitimè, & authenticè docerent: quia non ex legitima, ſed ex præſumpta, & vſurpata authoritate hoc facerent.

Secunda ratio eſt tribus propoſitionibus innixa.

Prima ex Cano de locis lib.2. cap.14. car.129. " Magnus, inquit, error eorum eſt, qui ſine Spiritus ſancti peculiari donò ſcripturam ſacram exiſtimant, ſe poſſe vel intelligere, vel interpretari. „

Probatur ex 2. Pet.1. " Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco: hoc primum intelligentes, quòd omnis prophe-

tia Scripturæ propria interpretatione non fit: non enim volun-
tate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto
inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. „ Igitur ſcripturis ex-
plicandis eodem ſpiritu opus eſt, quo ſunt conditæ.

Sanctus Hierony. aſtipulatur & eſt in decreto 1. q.1. cap.64. *Mar-
cion.* " Marcion, & Baſilides, & cæteræ hæreticorum peſtes non
habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum ſanctum, ſine
quo humanum fit euangelium, quod docetur. „

Secunda propoſitio. Spiritus ſanctus peculiari aſſiſtentia, & illumina-
tione aſſiſtit legitimis miniſtris verbi Dei, & legitimis doctoribus
immediatè: alijs fidelibus, non niſi mediantibus legitimis mini-
ſtris, & doctoribus, quibus ex promiſſione Chriſti ſpiritus eſt pro-
miſſus, & datus vſque ad conſummationem Sanctorum.

Ioan.14. "Spiritus ſanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos
docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia„ Ioan.14.16. "Rogabo
Patrem, & alium paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum
in æternum, ſpiritum veritatis. „

Ioan.15. 26. "Ille teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium
perhibebitis. „ Spiritus ſanctus in æternum aſſiſtet vobis, vos doce-
bit omnem veritatem, teſtimonium perhibebit vobis, vos popu-
lis. Sic enim Apoſtolos miſit doctores. Matt.28. "Euntes docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spi-
ritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui
vobis. „ Diſtinguit doctores, quibus Spiritum ſanctum promiſit,
& miſit doctorem à gentibus audituris. Talis eſt ordo ex legiti-
mis doctoribus in Eccleſia; ideſt Epiſcopis, & Sacerdotibus, vt ſu-
perioribus, & ex laicis, vt inferioris notæ ordinibus, quorum fides
à maiorum fide dependet.

Tertia propoſitio. Ex legitimis miniſtris, atque doctoribus, qui-
bus ſpecial lumine datur intellectus, & ſcientia veritatum reue-
latarum: nonnulli non ex defectu ſpiritus, ſed ex humano defectu
labuntur in errorem. Vt Iudas ex Apoſtolo apoſtata factus, Ni-
colaus Diaconus ex catholico hæreticus. Sic Arius presbyter,
Neſtorius Epiſcopus, & alij plures. Vbi autem eſt ſpecialis aſ-
ſiſtentia Spiritus ſancti ad intelligendas, & explicandas ſcriptu-
ras, ibi eſt minus periculum lapſus: vbi autem humana fragilitas
ſibi relinquatur ſine ſpeciali aſſiſtentia, ibi verò eſt maximum pe-
riculum præcipitij circa fidem, & reuelata.

Quapropter multò maius periculum errandi eſt in laicis Chriſtianis,
quàm in legitimis miniſtris: Vbi autem periculum eſt manifeſtum,
& maximum, ibi maximè debet Summus Pontifex præcauere rui-
nam, & prohibere ſeueris legibus, ac pœnis, ne ſe laici periculo
euidenti exponant, ne ſe illegitimos miniſtros faciant, ne ſpiritu
pro-

proprio ducti, de sacris dogmatibus tractent, scripturas sacras violent, fideles peruertant. Propterea Licetus non obediens Deo, Dei permissu in plurimos, & grauissimos errores lapsus est, vsque ad illum summum, quo in Deo ad intra negatur Trinitas personarum.

Perperam ergo Licetus sibi assumit pag. 15. Sancti Pauli verba ex 2. Corint. 10. "Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem inobedientiam extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.,,

Licetus à quo designatus est Christi miles? à quo legitimo superiore arma recepit? Quo iure à supremo duce militare prohibitus, aggreditur munitiones? inobediens inobedientiam prosternere vult? extollens se contra scientiam Dei extollentem deturbare, & non captiuans intellectum proprium in obsequium Christi, captiuare sperat?

De legitimis ministris subditus iudicans, idest, de septem Theologis, nonne læsæ maiestatis diuinæ, & Pontificiæ reatum incurrit, dum contra Dei institutionem, & Pontificis supremi iussionem, sine assistentia spiritus spiritualia secreta, & personas miscere audet? Non in verbis est virtus, sed in spiritu, qui reuelat, docet, impugnat, expugnat, captiuat. At spiritus veritatis non adest non vocatis, non missis.

In hoc apparet differentia inter me, & Licetum. Ego auditis rumoribus à Liceto excitatis per Vrbem Patauinam apud sacros, sæculares, viros, mulieres: statim consului Patrum traditiones: nec mihi fidens, ad sacros, legitimosque in Ecclesia Doctores iudicium detuli: nolui ex meis, ne domestici testes essent suspecti. Sancti Thomæ discipulos obtestatus sum, vt relictis de opinione controuersijs, iudicarent, si quid in meo scripto fidei catholicæ esset aduersum, & catholica sinceritate indicarent, vt possem emendare. Omnes approbarunt, & subscripserunt. Quid enim iustius approbarent, quàm S. Thomæ doctrinam, & eam ex traditione Patrum, sanctione Pontificum, & conciliorum, atque sacrarum Scripturarum fontibus deriuatam?

Ita S. Paulus Galat. 2. Secundum reuelationem ascendit Ierosolymam, & cum Apostolis, Petro, Iacobo, Ioanne contulit Euangelium, ne fortè in vanum curreret, aut cucurrisset. Sic, obsecro, faciant illi, qui de sacris rebus consulunt laicum. Sequantur reuelationem Paulo factam, & conferant cum legitimis verbi Dei ministris, atque doctoribus. Licetus autem se Doctorem, sed illegitimum, doctorum Theologiæ & censorem & iudicem fecit; atque

sex

sex & optimos, & doctissimos Theologos infamat, quòd propter amicitiam hominis desertores sint catholicæ veritatis.

Accedit à Liceto publicè dictum esse, quòd contra me scripserit, in vltionem eorum, quæ quidam, meus olim discipulus, oblocutus est contra Liceti opus, prætitulatum, De pietate Aristotelis. Non ergo spiritu Dei, & dilectionis, sed spiritu odij, & vltionis scripsit, & scripsit de sacris scripturis, atque dogmatibus sine spiritu veritatis, & charitatis.

Hac in re tria dico, & quidem verissima. Primum, me de illis obtrectationibus, aut libro in Licetum nihil prorsus præsciuisse. Sed neque post opus editum, & mihi ab authore oblatum. Dum enim legerem, nonnulla displicebant; cum autem veni ad illam partem, in qua me fingit carceribus mancipatum, librum abieci, nec legi amplius.

Secundo. Librum de pietate Arist. præter pauculas paginas, nondum legi, alijs distentus negotijs. Si legero, considerabo, quid facto opus sit. Scio enim multa contra Scotum, & Scotistas in eo libro contineri, ex pauculis lectis.

Tertiò. Me nimiùm laudauisse Licetum, parcius in vestigationibus, copiosius in Defensione, vt pag. 380. & pag. 478. & alibi. Reddidit pro perca scorpium. Sic Deus me sæpè errantem, per ea puniri voluit, per quæ peccaueram. Tot.n. tamque atrocibus conuitijs, imposturis, calumnijs contra me agit, incipiendo à cap. 2. ad finem epistolæ vltimum, in quo maximè effudit stomachum contra me, vt deprecer illi à Deo, atque mihi misericordiam.

Postremò reuocat me ad catholicam veritatem. At impossibile est, vt ad eam, à qua nunquam recessi, reuertar. Reuocat me ad Scotum. At non scio quænam in proposita controuersia sint Scoti argumenta contra me; sed neque Licetus scit. Nam si sciuisset, vt alia, quæ vel falsò ponit, sic & ista creberrimè reculcasset. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

LAVS DEO.

Sub pedibus S.R.E.

LIBER SEXTVS:

REFVTATIO

Propoſitio Maſtrij.

1. AVTHORITAS ex Prou.8. *Dominus poſſedit me in initio viarũ ſuarum*, ſiue vt 70. legunt: *Dominus creauit me*: non debet intelligi de ſapientia genita, ſiue de Verbo. car.647. col.2.

Maſtrius in to. poſteriore Metaph. tria dicta circa iſtam authoritatem ponit, vt ineluctabiliter oſtendat eam non eſſe de Verbo.

Primum Dictum. Patres Niceni negabant conſtantiſſimè intelligendam eſſe de Filio, vel ſapientia genita, vt patet in diſputatione cum Philoſopho, qui contendebat, vt Ferchius, eam eſſe de ſapientia genita. Ita Maſtrius ad paginam 647. col.2. & pag.648. col.1.

Secundum Dictum. Patres explicabant illud de ſapientia rationali creata, ideſt, de natura tàm angelica, quàm humana, quia prioritate intentionis, & dignitatis ab æterno eſt natura angelica, & humana. Hæc Maſtrius pag.647. col.2. verſus finem. Et repetit vtrunque dictum pag.651. col.1. Quòd ſic explicuerunt Patres Niceni, ne anſam Ario præberent fundandi ſuum errorem in ſcriptura.

Tertium Dictum. Explicatio citatæ authoritatis de Filio eſt Ariana, quia & Ariani vtebantur iſto loco ſcripturæ. Nec poteſt Filius ad intra dici creatus abſque manifeſto Arianiſmi periculo.

Maſtrius cart.648. col.2. & cart.642. verſus finem, & ſæpius.

Refutationis. Caput I.

2. S.Tho. in 1.p. q.61. art.2. in argumento pro parte vera ſcribit. *Sed contra eſt, quod dicitur in Prou.8. ex perſona ſapientiæ genitæ, Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed angeli ſunt facti à Deo, vt oſtenſum eſt. Ergo angeli aliquando non fuerũt.* In qua S.Thomæ doctrina, primò adeſt affirmatiua, quòd Prou.8. authoritas, *Dominus poſſedit me*, intelligitur de ſapiẽtia genita, & non facta. Secũdò. Adeſt negatiua, quòd nõ intelligitur de natura angelica, quę eſt facta, & non æterna. Si ergo dicta Maſtrij ſunt vera, hæc B.Thomæ doctrina eſt dãnata in cõcilio Niceno. primò, quia Thomas affirmat, quod Patres Niceni cõſtantiſsimè negarũt, & negat, quod illi affirmarũt. Quare in duobus eſt damnatus, eiuſque explicatio ſentẽtiæ, *Dominus poſſedit me* eſt Ariana, & ſi lectio 70. interpretum accipiatur, eſt in manifeſtiſsimo Arianiſmi periculo. Cum D.Thoma tamẽ eſt Vaſquez in 1.p. diſput. 224. cap.1. Et Gregorius de Valentia to.1. col.962. & ſine dubita-

tione tota ſchola Thomiſtarum. Atqui abſurdiſſimum eſt dicere, quòd S.Thomæ, ac Thomiſtarum ſchola ſint cõtra primum concilium Nicenum, ſint damnati, ſitque eorum explicatio Ariana, & in manifeſtiſſimo Arianiſmi periculo; ergo Maſtrius fallitur: S.Thomas enim eſt fortiſſimus dux catholicorum, cuius ducatum in hoc Ferchius libenter ſequetur. Nam eadem authoritas, *Dominus poſſedit me*, de Dei Filio exponitur à D. Bonauentura in 1.ſent. d.2. dub.10. vbi etiam à Magiſtro ſent. ſimiliter applicatur, & à D.Thoma in explicanda littera Magiſtri declaratur.

Primum Dictum Maſtrij fallax.

3. Quod autem attinet ad primum dictum, Maſtrius fallit nos, nam truncatè citat. Cum enim Philoſophus obijceret Patribus Scripturam. *Dominus condidit me, &c.* Euſebius Pamphili Patrum iuſſu reſpondere cępit: & prima periodo exacta, ad Patres conuerſus eſt, mox ſecundo loco ad philoſophum reuerſus.

In prima parte ſic ait Euſebius ad Patres in 1.tom.concil.car.521. col.1. *Verùm de illo, Dominus condidit me, nunc dicemus, quòd maiores noſtri de illa ſententia, Dominus condidit me, multa quidem alia tradiderunt. Et de diſpenſatione apparitionis Domini Noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem quomodo explicauerint, noſtis traditiones. Nos autem nunc cooperante Domino Noſtro Ieſu Chriſto ex alijs etiam hiſtorijs deſcriptionem faciemus.* Hæc ibi ad Patres, qui ſciebant traditiones paternas. Inde ad philoſophum ait. *Et ſi velis, ò philoſophe, ipſam totam ſententiam ab eius initio proferamus in medium.* Conſtat ex his, quòd duas tangit traditiones, alteram occultam, quã indicat, ſed non exponit; alteram, quam exponit, quòd ſcilicet de incarnatione expoſitionem tradiderunt. Quia videlicet textus prou.8. poteſt intelligi de perſona Filij, vel ſecundum diuinitatem, vel ſecundum aſſumptam humanitatem. Prima traditio non erat exponenda, ſed tacenda, ne aduerſarius fieret potentior. Secunda etſi non ita tacenda erat, tamen de illa non vult Euſebius diſputare. Sed miſsis maiorum traditionibus aliam explicationem afferre. Sic diſputantes, quod vtile eſt, aduerſarijs concedunt; quod non vtile in diſputatione, prudenter tacent. Cum igitur perſona Filij Dei ſit incarnata, & de illa perſona Patres tradidere intelligendum eſſe locum prou.8. falsò dicit Maſtrius, quòd conſtantiſſimè negauerunt locum intelligi, & explicari de Filio, vel ſapientia genita. Sed ego inferius vtranque traditionem probabo.

Secundũ Dictum Maſtrij falſum.

4. Quod ſpectat ad ſecundum dictum, falſum eſt, Patres Nicenos explicauiſſe *Dominus condidit me*, de natura angelica, vel humana, immò explicarunt de ſapientia infuſa homini in ſpecie, vel Salomoni in ſingulari. Vnde concludit Euſebius cart.522. col.2. in 1.to. concil. *Rationalis ergo, atque indicatrix ſapientia homini conceſſa, & Salomoni, vt magnus Moyſes ait, infuſa, loquitur in Salomone. Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera eius.* De ſapientia infuſa affirmant Patres exponi, *Dominus condidit me*, non de ſubſtantia angelica: vnde

S.Tho-

S.Thomas aliam explicationem negat,non negat explicationem à Patribus Nicenis factam. Immò vt infra referam, & in 4. cont. gentes cap.8. Et in 1.p.q.41.art.3. exponens, quo pacto diuina generatio dicatur * creatio, & Filius diuinus vocetur genitus,& creatus: inter tres expositiones, primo loco ponit istam Patrum Nicenorum de scientia indita creaturis,secundo loco de sapientia diuina in humanitate,tertio de sapientia diuina in diuinitate.

Quo ad tertium dictum Mastrij. Applicatio, & explicatio sententiæ prou.8. *Dominus possedit*, vel *creauit*, vel *condidit me*, ad personam Filij ad intra, vel ad extra, est Catholica,& Apostolica: cępit enim ab Apostolis,& per manus tradita à Patribus conseruata est vsque ad nos, vt mox probabo. Quòd si hæretici abutantur scriptura, non propter hoc scriptura desinit esse diuina, neque explicatio Patrum desinit esse Paterna, sed hæreticorum peruersio diabolica est. Tertium Dictum Mastrij.

5. Quàm autem sit vtilis Ferchij explicatio constat ex eo, quia fundamentum præcipuum,quo Arius cum suis infestabat catholicos,erat ista prouerb. authoritas,ex qua arguebant. Creatio est factio ex nihilo: sapientia Dei, idest Filius est creatus,ergo est factus ex nihilo, siue vt illi loquebantur, *ex non extantibus*, & erat aliquando, quando Filius non erat. At fundamentum Ferchij negat & genus, & differentiam creationis,nam productio est communior,& abstrahit à factione, factioque non est genus creationis. *Ex nihilo* non est differentia creationis, sed *ex aliquo*. Atque hoc totum probat Ferchius per scripturas exprefsè, & explicitè ponentes creationem ex aliquo præsupposito principio: vt Sap.11. *Creauit orbem terrarum de materia*. Eccli.33. *Omnes homines de solo,& ex terra, vnde creatus est Adam*. Eccli.17. *Deus creauit de terra hominem*. Et, *Creauit ex ipso adiutorium simile sibi*. Et Genes.1.atque 5. *Masculum, & fœminam creauit eos*; sed Genes.2. de limo,& costa. Reliquæ authoritates suo loco. Consequenter Ferchius negat Arianis, quòd Filius sit *factus*, quòd sit *ex nihilo*, quòd sit *creatus*, vel *creatura* ad sensum Arianorum. In quo sensu,si quis dixerit,Filium Dei esse *creatum, creaturam, factum, ex nihilo*, aliquando non fuisse, anathematizat eum Sancta Ecclesia catholica,& cum ea Ferchius. Qui exprefsè docet, Filium esse productum non ex nihilo, sed ex substantia Patris præsupposita ordine originis,vel naturæ, vel rationis,& interna Filio producto; in quo sensu catholicorum dicitur Filius creatus,& non in sensu Ariano. Legatur lib.1.defensionis num.28. & 2.defens. num.97. quibus locis primò posita est declaratio,quòd creatio accipitur pro productione ex aliquo, quam sic diceretur, Filius creatus. Idque factum est, vt nemo posset Ferchij, idest, meum sensum inuertere, nisi Mastrius, truncando declarationem,& nudam propositionem afferendo illam, Verbum est creatum. At cum S.Thomas 1.p.q.41.art.3. in fine dicat, generationem Filij dici * creationem,& Filium nuncupari creatum: si sumas propositionem hanc solam, sine explicatione Catholica appo-

ſita; nonne & Sanctum Thomam, & ſimili arte omnem doctorem ſanctum traducere quis poſſet, vt hæreticum? Sed iam ex Patribus oſtendamus 70. Interpretum dictum: *Dominus condidit me, vel creauit me, vel poſſedit me*, applicatum eſſe perſonæ Filij Dei, ideſt, ſecundæ perſonæ diuiniſſimæ Trinitatis, & primò fuiſſe applicatum ſecundum diuinitatem, deinde ſecundum humanitatem.

CAPVT II.

Apoſtoli, & Patres, qui Chriſto applicauerunt caput 8. Prouerbiorum iuxta lectionem ſeptuaginta.

Concil. Apoſtolorum.

6. PRimi, qui applicarunt ſecundæ perſonæ diuinæ textum citatum ex prou. 8. ſecundum 70. fuere Apoſtoli Sancti, Eccleſiæ ſanctæ fundatores: vt apparet in 1. to. concil. car. 104. quo in loco plura ſcripturarum veterum teſtimonia de Chriſto proferunt. Et inquiunt. *De eo etiam aiebat Salomon tanquam ex perſona ipſius Chriſti. Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua: ante ſæculum fundauit me in principio, antequam terram faceret, antequam prodirent fontes aquarum, antequam montes firmarentur, ante omnes colles genuerat me.* Et rurſus. *Sapientia*, inquit, *ædificauit ſibi domum.* Ita refert, & ſine dubio approbat S. Clemens I. in lib. 5. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. vltimo.

S. Clemens I.

S. Ignatius car. 140. fac. 2.

S. Ignatius in epiſt. 3. quæ eſt ad Tarſenſes, volens probare, quòd Chriſtus non eſt homo purus, ſed etiam Deus, locum ex Prou. 8. explicat. *Et in lib. ſapientiæ ipſe de ſeipſo refert dicens. Cum facerem cælum, aderam illi*, & iterum: *ego eram apud ipſum cuncta componens, & congaudebat mihi quotidie.* Rurſus infra. *Et iterum. Vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit; qui & per Salomonem refert dicens. Creauit me Dominus principium viarum ſuarum in opera ſua: ante ſæcula fundauit me: ante autem omnes colles genuit me.* Vbi ex textura ſermonis patet, Ignatium expoſuiſſe lectionem ex 70. interpretibus, & ex ea probauiſſe, quòd Chriſtus ſit Deus, quia Dominus creauit ipſum principium viarum ad opera: operationes autem ſunt viæ ad opera. Argumentumque tale eſt. Quod eſt principium operationum ad opera Dei, non eſt opus Dei, ſed eſt id, per quod omnia opera facta ſunt. Vnigenitus autem Dei eſt creatus principium operationum ad opera Dei, ergo vnigenitus non eſt opus Dei, ſed Deus, per quem opera facta ſunt.

Athenagoras.

7. Athenagoras in oratione pro Chriſtianis, quæ habetur in 1. to. S. Iuſtini ad car. 229. probans, quod Filius eſt germen Patris, non tanquam factum; prius affert rationem, deinde eam authoritate corroborat, ſcribens. *Suffragatur autem rationi ſpiritusquoque propheticus: Dominus enim, inquit, creauit me principium viarum ſuarum in opera eius.* Ratio

vero

verò Athenagoræ hæc erat. Deus extitit mens æterna, ergo habuit in ipso rationem, & verbum. Sed tamen non factum, quia Dominus creauit ipsum, vt principium viarum, idest, operationum suarum, & operum eius.

S. Iustinus de veritate Christianæ religionis to.2. cart.117. ait. *Testimonium autem mihi dicet verbum sapientiæ, quòd ipsum Deus iste est à Patre huius vniuersitatis genitus, qui verbum videlicet, & sapientia, & virtus, & gloria generantis constat; & per Salomonem ita inquit. Cum annuntiauero vobis ea, quæ quotidie fiunt, quæ à sæculo facta sunt, memorans recensebo. Dominus creauit me ab initio viarum suarum ad opera sua, &c.* Applicat ergo Iustinus ad probandum, quòd ipsum Verbum sit Deus. S. Iustinus.

Idem S. Iustinus de veritate Christianæ religionis to.2. car.258. *Atque in sapientia dictum est. Si annuntiauero vobis ea, quæ quotidie fiunt, memoranda, & recensenda erunt, quæ à sæculo facta sunt. Dominus creauit me principium viarum suarum ad opera eius; ante sæculum fundauit me, in principio, antequam terram faceret, & antequam abyssos crearet, & priusquam prodirent fontes aquarum, priusquam montes considerent, ante colles omnes generat me. Ista cum dixissem, induxi. Intelligitis, ò auditores, siquidem animum aduertitis, verbum declarare, tùm à Patre editum esse germen hoc ante creaturas vniuersas, tùm germen ipsum numero aliud esse à generante. Id vnusquisque confitebitur. Atque assentientibus cunctis, &c.* explicat, *Creauit me* in passiuo, germen editum esse, & ex hoc concludit distinctionem germinis à generante, hoc est Filij à Patre, quæ editio non est, nisi generatio: ex qua & distinctio est Filij à Patre.

S. Cyprianus lib.2. ad Quirinum contra Iudæos cap.1. cart.319. col.2. *Christum*, inquit, *primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam Dei, per quem omnia facta sint, apud Salomonem in paræmijs: Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua, ante sæculum fundauit me; in principio antequam terram faceret, &c.* Affert sacrum textum ex prou. ad probandum, quòd Christus est primogenitus Dei, est sapientia Dei, per quem Christum omnia facta sint: quare ad probandum de generatione æterna, & deitate, atque omnipotentia effectrice omnium. S. Cyprianus.

8. Dionysius Episcopus Romanus, referente S. Athanasio de decretis Nicenæ Synodi in 1. to. Athanasij ex editione Parisiensi anno 1627. ad pag.276. *Cognoscentes quæ absurditates nascantur ex eo, si Filius opus aliquod, & factitium quiddam nominetur, quas minimè videntur animaduertere, qui hac opinione ducuntur: ac propterea certo quodam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces: Dominus creauit me in initio viarum suarum, quàm sacræ, & propheticæ scripturæ intelligant. Non enim simplex est, & vna significatio, vt scitis huius verbi* ἔκτισε. *Hic enim* ἔκτισε *intelligendum non pro fecit, sed præfecit operibus suis; sed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illud* ἔκτισε *ita accipias,* Dionysius Papa Côcil. Romanum.

tanquam

tanquam ſi dixiſſet, fecit me. *Differunt enim ſacere, & κτίσαι. Hinc illud. Nonne ipſe hic Pater tuus, poſſedit te, & fecit te, & creauit te?*

In qua ſummi Pontificis authoritate tria obſeruanda ſunt. Primum, quòd facere diſtinguitur ab ipſo creare: vt S. Auguſtinus quoque dixit aſſignando propria ſignificata iſtarum vocum. Secundum, quòd Verbum non dicitur factum, vel factitium, ſed tamen dicitur creatum, vt verbum ἔκτισε ſignificat *creauit,* quia præfectus eſt operibus Dei faciendis, ſicut quando magiſtratus creantur, operibus reipubl. præficiuntur. Tertium, quòd ſi à verbo *creauit* auferas verbum *fecit,* iam Pontifex concedit Verbum *creauit* de Filio Dei.

Lactantius Firmianus. 9. Lactantius Firmianus lib.4. cap.6. *Videlicet & ipſe eſt Dei Filius, qui per Salomonem ſapientiſſimum regem diuino ſpiritu plenum loquutus eſt, ea ſubiecimus. Deus condidit me in initio ſuarum viarum in opera ſua ante ſæcula.* De Verbo, vt Verbo præciſè explicat.

S. Athanaſius. S. Athanaſius, etſi ſæpè de Chriſti perſona ſecundum humanitatem exponat prou. cap.8. in ſerm.3. contra Arianos col.415. ſecundum diuinitatem quoque exponit. Quemadmodum etiam Gregorius de Valentia notat to.1. de diuinitate Chriſti §.21. col.581. prouerbia explicanda eſſe docet Athanaſius pro ratione perſonarum. Inde infert. *Si igitur de angelo, aut alio quopiam creato, quales nos ſumus, ſermo inſtituitur, concedamus hoc verbum (creauit) ſimpliciter dictum eſſe. Sin autem de vera ſapientia Dei fit mentio, in qua quicquid rerum eſt, conditum eſt, atque illa ipſa eſt, quæ iſta de ſeipſa loquitur: quid intelligendum dum illa de ſe hoc modò loquitur, quàm ſi ſeipſam genitam eſſe dixiſſet?* Hic ipſum vocabulum *creauit* exponitur per verbum *generauit,* & rectè quidem, vt poſtea dicam.

S. Epiphanius. S. Epiphanius hæreſ. 69. quæ eſt Arianorum col.625. aduertit in Hebræo eſſe vocem *Canani,* loco vocis *creauit* in prou.8. *Canani,* inquit, *quod poteſt dici, tùm inſtar pulli excluſit me, tùm poſſedit me. Verùm exactiſſimè dicitur, inſtar pulli excluſit me. Quis autem pullus non ex natura genitoris gignitur?* Et infra Libentius exponens de Filio ſecundum humanitatem, regreditur ad exponendum ſecundum diuinitatem. *Quo verò interpretemur Adonai Canani, hoc eſt Dominus inſtar pulli excludit me: omne, quod generat, ſimile quid generat: homo hominem gignit, & Deus Deum. Et homo quidem gignit ſecundum carnem, Deus verò ſecundum ſpiritum.*

Salazar. 10. Salazar. in cap.8. prou. verſ.22. de ſapientia increata eſſentiali, & de ſapientia perſonali exponit, & 3. de ſapientia incarnata: omnes expoſitiones has confirmat ex Patribus. De vi, ac poteſtate huius verbi creauit, multa Ianſen. in hunc locum, vbi pleraque alia loca commemorat, quibus ſapientia creata dicitur in ſcriptura. Eccli.24. *Ab initio, & ante ſæcula creata ſum.* Eccli.1. *Prior omnium creata eſt ſapientia,* & rurſus. *Ipſe creauit eam in Spiritu ſancto. Quibus locis cum ſapientia creata, condita, vel formata dicitur, id ſolùm intelligere debemus, quod fuerit, vel* ſub-

ubstiterit: non autem quòd propriè ex nihilo aliquando exordium acceperit. Hæc ad num.238. sed ad 241. de Verbo exponit.

Concilium Orientale catholicum citatur à S.Hilario in lib.de Synodis. S. Hilarius ipse similiter exponit cum concilio de Filio Dei, vt dicam cum Bellarmino. Concil. Orient. S. Hilar. Bellarm.

11. Bellarminus in to.1. lib.1. de Christo cap.18. duas sacras authoritates obijcit sibi ad probandum, quòd Christus est creatura. Prima est ex prou.8. cum 70. *Dominus creauit me.* Secunda ex Eccli.24. *Tunc dixit mihi creator omnium, & qui creauit me, &c.* in col.306. Bellarm. quinque Patrum responsiones affert, quę omnes accipiunt locum ex prou.8. de persona Christi.

Prima. Est Dionysij Romani superius allata ad num.8.

Secunda. Est Athanasij serm.3. contra Arianos, & Cyrilli lib.5. thesauri c.6. qui dicunt, scripturam promiscuè vsurpare vocabula faciendi, creandi, gignendi. Nam Deuter.32. dicitur: *Deum, qui te genuit, dereliquisti. Et tamen legimus Genes.1. & 2. fecit Deus hominem. Itaque non ex solo verbo creauit, aut genuit, sed ex adiunctis sensum scripturæ elicere oportere. Et quia hic dicitur Filius creatus, antequam Deus quicquam faceret: apparet creatum dictum esse pro genitum.*

Tertia. Est Athanasij ibidem, & Nazianzeni orat.4. de Theologia, Cyrilli lib.5. thesauri cap.4.5.6.7. Et Augustini lib.1. de Trinit. cap.12. qui monent in eodem capite, scriptum esse: Ante omnes colles ego parturiebar, & proinde hic explicari vtranque naturam Christi, naturam diuinam, cum dicitur, parturiebar; humanam, cum dicitur, creauit me.

Quarta. Est Basilij lib.2. in Eunomium, Epiphanij hæres.69. & Hieronymi in epistola ad Cyprianum, qui monent recurrendum esse ad fontem hebraicum. Siquidem in Hebræo non est creauit, quod ipsi dicunt ברא sed possedit קנה quo *verbo solet explicari vera generatio, vt Genes.4. Possedi hominem per Deum, dixit Eua.*

Quinta. Est pulcherrima (inquit Bellarminus) & seruit etiam sequenti testimonio Eccl.24. *vbi non potest negari, quin scriptum sit, creauit. Est autem hæc explicatio concilij cuiusdam catholici orientalis can.5. apud Hilarium lib. de Synodis paulò post principium, & eandem sequitur B.Thomas lib.4. contra gentes cap.8.*

Dicimus igitur, productionem Filij Dei nunc vocari generationem, nunc creationem: quia nullo vocabulo perfectè explicari potest. Nam generatio significat productionem in eadem substantia, sed cum mutatione quadam generantis. Creatio significat productionem alterius substantiæ, sed sine mutatione creantis. Porrò Filius Dei ita producitur, vt recipiat substantiam gignentis, & ea ratione dici potest generari: sed recipit sine mutatione, aut alteratione producentis, & ea ratione dici potest creari. Vtrunque igitur dicitur, vt ex vtroque sumatur, quod est perfectionis, & quod est imperfectionis omittatur. Hæc Bellarminus.

12. Nec solùm in 4. contra gentes cap.8. hanc doctrinam habet S.Thomas,

mas, vbi & Ferrarienſis cum ſuo Doctore conſentit: ſed etiam in 1.p. q.41.art.3. ad vltimum in tertia reſponſione. Cui ſubſcribit Gregorius de Valentia loco ſuperiùs citato tom.1. col.581. qui & per vocabulum creationis (ſcholaſticè ſumendo) ſimplicitatem etiam diuinæ generationis indicari tradit. Licet enim S.Thomas, & Bellarminus ſolam immutabilitatem generantis eliciant ex verbo *creauit*; quia tamen creatio eſt ſubſiſtentium ex 1.p. q.45. art.4. ſignificabitur, quòd Verbum eſt ſubſiſtens. Quia creatio momento impartibili fit, ſignificari poteſt, nunc æternitatis impartibile, quo producitur Verbum. Sed ſumendo vocabulum *creare* prout frequenter accipitur in

August. 1.contra aduerſ. legis, & proph. cap.23.

ſcriptura ex D.Auguſtini annotatione: *Creare eſt ex eo, quod eſt, ordinando aliquid conſtituere.* Sic Pater æternus ex ſua ſubſtantia, quæ ſemper eſt, ordine originis conſtituit actiuè, ſeù producit Filium.

Verè igitur Aretinus Comment.in Geneſ.ex relatu Maſtrij cart.651. col.1. dixit, quòd multi Patres explicant illud prou.8. *Dominus creauit me, &c.* ſi de diuina ſapientia, ſeù diuino Verbo intelligatur.

Verè Ioannes Langus in annotationibus ad Iuſtinum tom.2. cart.120. poſtquam aliquot Patres exponentes prou.8. *Dominus creauit*, de Chriſto ſecundum humanam naturam, ait. *Obſerua in his Patrum Sanctorum ſententijs, pie lector, quomodo Ariani hæretici, qui dictum iſtud ſapientiæ*

Item ad pag.124.

prou.8. Dominus creauit me, ad aſſerendum Filium Patris creaturam eſſe, pertinaciter vſurparunt: orthodoxos, & catholicos Patres ad eas anguſtias redegerint, vt illi coacti ſint, oraculum tale ad incarnationem, & œconomiam Filij referre: quod neſcio, an ante Arianorum improbitatem vetuſtiores fecerint Apoſtolici viri. Certè S.Dionyſius Areopag. in epiſt.9. locum ex prou.9. *Sapientia ædificauit*, &c. exponit de ſapientia eſſentiali Dei; quia verò eadem perſona ſapientiæ loquitur in cap.9. & 8.prou., conſequenter dicere debuit, quòd ſapientia Dei, quæ propter productionem intellectus appropriatur Filio, dicta ſit creari, concipi, parturiri, generari.

Maſtrij 1. pars car.651. col.1.

13. At fugere tentat Maſtrius, quia Patres multi ante concilium Nicenum ita dixere: Sed Nicenum explicauit, *Dominus creauit me* de ſapientia intellectuali creata, ne anſam præberet Ario fundandi ſuum errorem in ſcriptura.

Secunda pars.

Vel explicant de Verbo diuino, qua homo eſt, non qua Filius Dei, vt alij Patres expoſuerunt: quia reuera Chriſti humanitas fuit in mente diuina primogenita ante omnem creaturam. Hic ſingillatim conſidero has partes.

Cont. 1. partem.

Prima pars. Verùm hæc fuga Maſtrij non effugit. Quoniam Athanaſius, Hilarius, Thomas, Bellarminus fuere poſt concilium Nicenum. Quis autem ferat æquo animo hos Patres poſt concilium ſcripſiſſe contra concilium, quòd illud, *Dominus creauit* intelligitur de Verbo, cui paſſiuam creationem tribuerunt? Quis etiam aure inoffenſa audiat Patres antiquos, Ignatium, Iuſtinum, Athenagoram, Cyprianum, Dionyſium

Papam,

Papam in hæresi fuisse, quamuis non essent hæretici, dum Verbum diuinum creari dixere?

Præterea. Neque alijs Patribus exponentibus de Verbo, qua homo est, licuit post concilium explicare scripturam *Dominus creauit me*, de persona Christi; nam iuxta Mastrium concilium explicauit esse intelligendum de substantia angelica. Aut igitur omnes Patres damnabimus: aut Mastrium, qui falsò citat concilium, quasi negauerit Patrum traditiones; quasi explicauerit prou.8. intelligendum de substantia angelica. Itaque vt concludam applicatio, & explicatio hæc facta ab Apostolis, & Patribus, est Catholica, & Apostolica, tùm ante, tùm post concilium à Patribus tradita.

14. At obijcit Mastrius. Ariani vsi sunt hac sententia prou.8. *Dominus creauit me* ad ostendendũ, quòd Filius Dei, siue secũda persona Sanctissimæ Trinitatis sit creatura ex nihilo facta, & non consubstantialis Patri.

Respondetur cum S.Augustino 83.q. q.69. *Non potest oriri error palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non intellectis*. Igitur omnes hæretici abutuntur sacra Scriptura: nec tamen propter hoc scriptura est hæreticorum, sed Ecclesiæ catholicæ. Ita quoque applicatio, & explicatio oraculi *Dominus creauit me*, ad secundam personam Triadis diuinæ, secundum productionem æternam, est Catholica, non Ariana, vel hæretica: quamuis hæretici Ariani abusi sunt tali applicatione. Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Lux interim illa non est Sathanæ, sed angeli sancti est. Lupi veniunt sub veste ouium, nec tamen, inquit Augustinus lib.2.de serm.Domini in monte, oues debent pelles suas deponere, si aliquando eis lupi se contegant. Itidem & applicatio & explicatio Patrum Ecclesiæ non debet à filijs abijci, si Ariani illam arripiant: immo debent eam defendere, ne in malum abripiatur. Experiamur ergo, an Mastrius, an Ferchius melius resistant Arianico argumẽto. S. August.

15. Exeat, aliquis infestus Arianus, & arguat. Omne creatum est factum ex nihilo, atque ideò non consubstantiale Patri. Sed sapientia genita, seù Verbum diuinum est creatum, secundum esse Verbi ante omnem creaturam aliam. Ergo Verbum diuinum est factum ex nihilo, nec est consubstantiale Patri. Minorem probabit, quia prou.8. sapientia genita de se dicit. *Dominus creauit me*, qui textus à citatis Ignatio, Athenagora, Iustino, Cypriano, Dionysio vsque ad Thomam, & Bellarminum explicatus est de Verbo secundum diuinam productionem.

Mastrius secundum suam doctrinam negabit Patres istos esse recipiendos: eo quod in concilij Niceni disputatione decretum est, textum hunc intelligendum esse de substantia angelica, & humana: negatumque est constantissimè de Verbo diuino intelligi.

At hæreticus triumphabit, dicetque se esse legitimum filium, & hæredem Sanctorum Patrum, qui Patrum doctrinam, vt sacram hæreditatem possideat. Mastrium esse spurium, qui Patrum catholicorum doctrinam hæreditariam ore impuro reijciat, & abneget. Quò se vertet

Mastrius! Aut enim neganda est minor, negandi sunt Patres, negandum est concilium orientale ab Hilario citatum: aut neganda est maior, pro qua fortissimè pugnat Mastrius.

Ego Ferchius cōcessa minore,& probatione,statim negabo maiorem, propterea quod creatio in sacris libris,aut nunquam,aut rarò significat productionem ex nihilo. Sed frequentissimè, atque adeò ex institutione Dei,& vsu per canonicos scriptores significat productionem ex aliquo principio præsupposito,& interno rei productæ. Acceptoque sacro codice ostendam explicitè, creationem esse ex aliquo, vt Sap.11. *Creauit orbem terrarum de materia.* Eccli.33. *Ex terra, vnde creatus est Adam.* Genes.1. *Masculum,& fœminam creauit eos,* nempe ex Genes.2. de limo,& de costa. Alia quoque producam,in quibus nō explicitè, sed tamen euidentissimè ponitur principium,ex quo est creatio. Vt hebræor.9. *Opera manufacta sunt opera creationis.* Sed vt patet Exod.35. absque dubio ex materia,vt figulus vasa facit ex massa luti. Rom.9. & Eccli.39. ita de alijs artificibus. In psal.101. Populus,qui creabitur,laudabit Dominum. Ex quo loco S.Athanasius serm.3.cōtra Arian.probat,quòd creatio non semper est ex nihilo.Negata maiore,dicam Verbum creatum,idest,productum esse ab æterno, non esse factum,quia creatum est,vt principium operationum,& operum Dei,omniaque componit cum Deo,ergo non est Inter Opera Facta, sed factor. Non est ex nihilo, quia est ex eadem substantia factoris Dei, vt est factor omnium operum cum Deo Patre. Itaque euersum est ex diuina scriptura machinamentum Arij.

Sap.11. Eccl.33. Gen.1.& 2.

16. Obijcit Mastrius. Nunquam Patres concilij contra Arium dixere, quòd creari est produci ex aliquo principio præsupposito,& interno ipsi producto. Ergo Filius,quamuis sit creatus,non tamen est ortus ex nihilo. Nunquam vsi sunt hoc argumento, quod tamen erat obuium ad conuincendum Arium. Nec vnquam contra ipsum vrserunt, quòd impropriè acciperet creationis vocabulum. Signum ergo est,quòd quantum ad significatum creationis cum Ario conueniebant.

Respondeo. Argumentum est ab authoritate negatiuè, ideò est fallacia consequentis. Triennium, & eò amplius disputatum est contra hæreticos, & philosophos in concilio Niceno. Vnica disputatio cum Phedone philosopho est scripta: reliquæ desiderantur. Quo igitur fundamento scire possumus, quæ à Patribus dicta, vel negata sunt? Post concilium tamen Patres sequentes dixere, & Athanasius in primis, qui concilio interfuit,in serm.3.contra Arianos notauit,quòd creatio in scriptura sæpè significat productionem ex aliquo,non semper ex nihilo.

S. Athanas.

S. Cyrillus 5.Thesau.cap.4.negat maiorem Arij esse vniuersalem,quia in scripturis creatio non semper significat productionem ex nihilo. Atque ideò distinguit, quòd creatur dicitur vel de eo, quod non est, & significat originem ex nihilo, vel de eo, quod est,& significat profectum in melius. Pro significato creationis priore nullam scripturam adducit: pro posteriore significato quatuor adducit scripturas.

S. Cyril.

S. Hie-

S. Hieronymus in cap.2. ad Ephes. differentiam ponit inter id, quod Hieron.
possidetur, & quod creatur. Atque describit id, quod creatur disiunctiuè sic. *Creatur, inquit, ille, qui non erat, antequam fieret: aut certè de eo, quod erat, transfertur in aliud.* Pro secunda parte disiunctiuæ tres profert scripturas; pro parte prima nullam, qui, si aliquam habuisset, vt erat in citando ardentissimus, illam scripturam citare non destitisset.

S. Fulgentius in lib. ad obiectiones Arianorum, obiectione 3. similiter distinguit, & affert scripturas pro creatione ex aliquo, sed pro creatione ex nihilo nullam. Fulgent.

Alphonsus de Castro aduersus hæres. lib.2. titulo *Anima.* errore 5. Castren.
tradit, quòd creare in sacris litteris non semper sumitur pro eo, quod est producere ex nihilo, & ad hoc scripturas affert. Sed quòd creare sit producere, ex nihilo, ex scriptura non probat. Quod argumento est, me verè in lib.2. defens. car.254. dixisse, quòd *semper*, vel *frequenter* creare significat productionem ex aliquo in scriptura, hoc est in doctrina Christi. Nam quòd significetur producere ex nihilo, ego non inueni, sed neque Mastrius, qui concedit nunquam expresè inueniri creationem ex nihilo expressam. Quod mihi satis est, vt doceam, quòd præter definitionem creationis scholasticam, sit in doctrina Christi cum S. Augustino, & scriptoribus canonicis danda definitio creationis ex aliquo. Quia verò forma sanorum verborum, ex B. Paulo habenda est, formalitas huius sacri vocabuli, vt in scriptoribus canonicis, immò in Dei Verbis est, sana est, & vera est Psal.11. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, &c.* Paul.

17. Secunda Pars responsionis Mastrij, quòd alij Patres exposuerint de sapientia incarnata, quæ in mente diuina erat ab æterno, non refutabitur à me, sed ab Eminentissimo Bellarmino in lib.2. de Christo cap.6. col. 321. qui probat, quòd Filius accipit esse à Patre; ait autem *Ac Filium quidem habere ipsum suum esse à Patre, probatur primò ex illo prou.8. Dominus possedit,* idest, *acquisiuit per generationem; id enim significat vox hebræa Canani.* Cont. 2. partem. Bellarm.

Et ne dicant, intelligi hoc de Christo homine in prædestinatione, seù præuisione generato ante colles: ibidem dicitur. Cum eo eram cuncta componens. Nec enim is, qui solùm habebat esse in prædestinatione, poterat cum Patre mundum creare. Quod enim habet esse solùm in prædestinatione, non est, sed futurum est; quod autem non est, operari non potest. Igitur Filius Dei, qui cum Patre cuncta composuit, in principio mundi iam erat, & tamen per generationem à Patre acceperat esse.

Disputet cum Bellarmino Mastrius, an id, quod in mente diuina tantùm est, vt humanitas ab æterno, sit componens omnia: si id, quod non est, non potest operari, iuxta maximam. Agere præsupponit esse.

Insuper Ambrosius à Pencalosa Iesuita Viennæ impresit librum de Christi, & Spiritus sancti diuinitate contra Eniedinum Photinainum,

& Arianum: Contendit hæreticus, vti nunc Mastrius in cap. 8. prou. non loqui sapientiam genitam, increatamque, sed sapientiam creatam.

Pennalosa disp. 7. cap. 5. & disput. 8. cap. 1. de sola sapientia increata intelligit sapientiam ex prou. 8. Illa enim persona, quæ ante sæcula extitit, & simul cum Deo Patre omnia composuit, est Deus æternus. Sapientia, de qua Salomon, est huiusmodi: ergo est Deus æternus. Sanè addo & distinctus à Patre, à quo concipitur, & parturitur: vt sit realiter conceptum, quod est realiter faciens omnia.

S. Irenæus.

18. Antequam imponam finem relationibus Patrum de persona Christi secundum diuinitatem exponentium: citabo S. Irenæum lib. 4. aduersus hæreses cap. 37. vbi probās, quòd Verbum, & Spiritus erant apud Deum ante omnem mundi constitutionem, probat per illud Salomonis. Dominus creauit me principium viarum suarum, &c. Qui locus si de Spiritu sancto intelligatur ab Irenæo, vt mihi videtur: non potest intelligi, nisi quòd Spiritus sanctus sit creatus secundum diuinitatem, quia Spiritus sanctus non est vnitus personaliter naturæ creatæ. Si verò de Verbo intelligatur, probat etiam secundum diuinitatem Verbum creatum astitisse Patri ante omnem mundi constitutionem. Hoc monui, alij dijudicent.

CAPVT III.

Afferuntur Patres exponentes illud. Dominus creauit *de Filio ratione humanitatis assumptæ.*

Concil. Hispal.

19. Concilium Hispalense act. 13. to. 3. concil. car. 57. col. 2. *Prophetia,* inquit, *in prouerbijs in vna, eademque persona sic declarat vtranque naturam: diuinam, secundum illud, ante omnes colles genuit me; humanam secundum hoc, Dominus creauit me in initio viarum suarum.*

Athanas.

S. Athanasius in epist. ad Serapionem, quòd Filius non sit creatura. In epist. de decretis Nicenæ Synodi, in serm. 3. contra Arianos intelligit dictum, *Dominus creauit* in persona Saluatoris, dictum tamen ratione carnis assumptæ. Et ex serm. 3. contra Arianos refero. *Dominus creauit me initium viarum suarum, quod idem dictum est, ac si ita loqueretur. Pater mihi corpus perfecit, & inter homines me creando constituit.* Neque inuenio ego, aut Bellarminus, aut Valentia, quòd Athanasius negauerit hoc dictum esse de Filio, vel affirmauerit dictum esse de natura angelica. Fuerat autem Athanasius in concilio Niceno: quare si ve negassent Patres intelligendum de Filio, vel affirmassent esse intelligendum de angelo, Athanasius in primis pro synodi decreto stetisset Non stetit in hac parte duplici à Mastrio prætensa, ergo neutram partem Patres Niceni determinarunt.

Iustinianus Imperator in edicto fidei, 2. to. concil. cart. 658. col. 1. scribit. *Sed & S. Basilius in 4. lib. contra Eunomium interpretans hoc, quod est, Dominus creauit me, & ante omnes colles genuit me,* ita scribit. *Intelligendum hoc quidem,* quod dicit, *Genuit* de Deo *Filio: hoc autem,* quod dicit: *Creauit* de eo, qui *formam serui accepit.* Iustinian. Imp.

S. Gregorius Nazianzenus orat. 4. de Theologia fusè, sed in summa ait. *Si infernam hanc generationem spectes* (sapientia) *creata: sin ad primam illam, & multò magis incomprehensibilem conuertaris, genita dicatur.* Naziaz.

S. Gregorius Nyssenus apud Scholiasten Iustini to. 2. cart. 120. *Non ex diuinitate, & immortalitate est vox illa, creauit me: sed ex eo, quod iuxta dispensationem acceptum est à creata nostra natura.* Similia de fide ad Simplicium. Nyssen.

20. S. Cyrillus Alexand. in dialogo de Trinit. cum Hermia lib. 4. car. 111. pag. 2. ex versione Canisij Coloniæ impressa. *Etenim,* inquit, *absque dubio conditum se esse dixit Filius, idque non absque causa dicit, hoc sibi euenire; ad opera autem magis illius, & initium viarum illius, nempe Dei, ac Patris. Igitur creatura in his verbis non significat illam, quæ ex nihilo, absit: sed illam, quæ est existentis, & subsistentis, in talibus quibusdam faciendis productionem.* Et reliqua diffusè. Ecce post concilium Nicenum primum, S. Cyrillus absque dubitatione affirmat. prou. 8. dictum esse de Filio. Itidem quoque asserit, creationem non significare productionem ex nihilo, *sed rei existentis, & subsistentis productionem ad aliqua facienda.* Idem Sanctus 5. Thesau. cap. 4. expressius de humanitate intelligit. Cyril. De diuinitate intellige primam partem.

Et hæc quidem expositio videtur de Filio secũdum diuinitatem, quia non dicitur creatus absolutè, & quoad suum esse ex non entibus; sed creatus ad opera, sicuti Dominus dicitur *factus* non absolutè, sed ad aliquid aliud, vt in Psal. 93. *Factus est mihi Dominus in refugium.*

Deinde adijcit, quòd si aduersarij nollent benè intelligere, de diuinitate scilicet: poterant de humanitate, & concludit. *Igitur ille genitus quidem est à Patre Deus, conditus autem secundum carnem.*

S. Ioannes Damasc. 4. fidei cap. 19. idipsum breuiter indicat, docens modos, quibus quædam dicuntur de Christo: & ait. *Quædam autem licet sint futura, sic tamen vt præterita dicuntur.* Exempli gratia. Hic Deus noster, *post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Et illud. *Dominus creauit me initium viarum suarum ad opera sua.* Damasc.

S. Epiphanius in Ancorato car. 966. col. 1. Non audet negare hunc locum *Dominus creauit me* intelligendum de sapientia Patris, idest, Verbo, sed exponit de Verbo secundum humanitatem assumptam. Ratio, quare non audet, redditur ad cart. 624. in hæres. 69. *Etenim,* inquit, *ex Patribus nostris, & orthodoxis retulerunt hanc dictionem ad aduentum in carnem. Et si oporteat sic dicere de hoc Dominus creauit me, & fundauit me; & hæc est pia ratiocinatio, magni Patres sic exposuerunt.* Epiphan.

runt. Profert autem Epiphanius varias expositiones, sed hæc nobis est vsui.

21. S. Hieronymus in cap. 2. ad Ephes. super versiculo. *Ipsius factura sumus, creati in Christo Iesu*, ait. *Et quia semel ad nomen creaturæ venimus, & sapientia in prou. Salomonis dicit, se creatam initium viarum Dei, multique timore, ne Christum creaturam dicere compellantur, totum Christi mysterium negant, vt dicant, non Christum in hac sapientia, sed mundi sapientiam significari. Nos liberè proclamamus, non esse periculum, eum dicere creaturam, quem vermem, & hominem, & crucifixum, & maledictionem tota spei nostræ fiducia profitemur; maximè cum ex duobus versiculis, qui præcedunt, ipsa sapientia promittat, se esse dicturam, quæ post sæcula sunt. Cum autem sæcula Christus fecerit, & quæ deinceps loquitur, ea sint, quæ post sæcula dicturam se esse promiserit: ad incarnationis mysterium, non ad naturam Dei referenda sunt.*

Hieron.

S. Augustinus to. 3. in lib. de fide, & symbolo cap. 4. *Sed quoniam Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, eadem sapientia, quæ de Deo genita est, dignata est etiam in hominibus creari. Quò pertinet illud: Dominus creauit me in principio viarum suarum.* In eodem sensu loquitur 1. de Trinit. cap. 12. & in to. 10. serm. 58. de Verbis Domini. Sed quia Salazar in prou. capitulum 8. vocat libri huius authorem Pseudo Augustinum: cuiuscunque sit authoris, ille sic exponit. *Christus Filius Dei, Deus, & homo. Secundum diuinitatem ante tempora sine initio inenarrabiliter à Patre genitus est, sicut Isaias dicit. Generationem eius quis ennarabit? Nouissimo autem tempore secundum humanitatem creatus est.*

August.

S. Fulgentius in lib. ad obiectiones Arianorum ad 3. ex prou. 8. *Neque enim* (inquit) *ignorare debemus, ipsum in sæculo secundum carnem creatum ex homine, qui sine initio secundum diuinitatem creator est generatus ex Patre.*

Fulgent.

Postremò Gabriel Vasquez in 3. p. disp. 10. num. 10. alios quoque Patres affert, exponentes *Dominus creauit* de persona Christi ratione humanitatis, vt Cęsarium, Chrysostomum, Idacium.

Vasquez.

22. Ex hoc discursu Patrum applicantium sententiam *Dominus creauit me* ad personam Verbi, & explicantium partim ad intra secundum diuinitatem, partem ad extra secundum humanitatem duo constant.

Primum, quòd hæc applicatio, & explicatio est catholica secundum consensum Patrum. Et ex consequenti corrigendus est liber Mastrij, qui dicit, explicationem esse Arianam, & in manifesto Arianismi periculo. Neque enim propter falsum hæreticorum sensum negandus est verus sensus Sanctorum Patrum ab Apostolis ad nostra tempora seruatus.

Correctio Mastrij.

Secundum, quòd vocabulum *creationis*, siue intelligatur de generatione æterna, siue de generatione temporali secundum carnem, significat apud istos Patres productionem ex aliquo, non significat produ-

ctionem

ctionem ex nihilo. Nam in generatione æterna Filius Dei non est ex nihilo productus, sed ex substantia Dei Patris inexistente in Filio, vnde & Filius est consubstantialis Patri. In generatione temporaria Filius Dei non est ex nihilo productus, sed ex Sanctissimæ Virginis sanguinibus contra Eutychen, & alios hæreticos, qui non concedunt Christum factum ex muliere, quod est contra Apostolum ad Galat. 4. Neque concedunt factum ex semine Dauid secundum carnem, contra Apostolum ad Rom. 1. qua de re variæ hæreses sunt apud authorem de Ecclesiasticis dogmatibus commemoratæ. S. Leo cõtra Eutych.

Mastrius contra iterum resurget, vt ad cart. 647. col. 2. & 648. col. 1. oppositum euinci ex disputatione, quam Patres habuerunt in concilio Niceno contra Philosophum, qui putabat, Filium Dei esse creatum ex illa authoritate *Dominus creauit me*. Contendebat enim Philosophus, sicut & Ferchius, diuinam sapientiam, quæ est Verbum Dei, ita de se loqui; negabant hoc constantissimè Patres.

Respondeo, me in lib. 2. defens. num. 97. citauisse definitionem concilij, quæ est de fide: nam in symbolo Niceno positum est, Filium Dei esse genitum de substantia Patris, non esse factum. Sed vocabulum *creati* non est in symbolo. Nec est in anathematismo, vbi damnatur dictum ab Ario, quòd Verbum est factum ex non substantibus, quia ipsi Ario illud creatum est, quod est factum ex nihilo. Verbum autem neque est factum, neque factibile, sed est principium omnium factibilium. Neque est, aut potest esse ex nihilo, cum sit necesse esse ab æterno, & in æternum. Mastrius autem non ex definitione concilij, sed ex disputatione argumentatur, sed inefficaciter.

23. Quando enim Scotistis obijcitur ex concilio Florentino, substantiam, & personam, siue relationem sola ratione, & intelligentia distingui.

Respondent, & verè, hoc esse dictum in disputatione, quæ non est de fide: standum verò esse definitioni, quæ est de fide. Quamobrem si Eusebius Pamphili inter disputandum negauisset, textum *Dominus condidit me* esse de persona Filij accipiendum: non tenebimur ad eius doctrinam, sed ad Apostolorum, & Patrum traditiones. Scotistæ.

At Eusebius expresse confitetur traditiones maiorum. Sed præter illas aliam solutionem afferre vtilius iudicauit ad resistendum aduersario, vt superius attigi.

Denique si negauisset (quod non negauit) intelligendus esset, negauisse Verbum esse creatum in sensu Ariano, pro quo disputabat Philosophus: negasset enim Eusebius, Filium Dei esse *factum ex nihilo*: quod vtique scriptura non dixit. Non negauisset in sensu catholico, & intento à Spiritu sancto, quem sensum per traditionem recepit, & retinet Ecclesia.

De

De Lectione 70. Interpretum.

24. IN cuius rei gratiam obseruo, quòd Apostoli vtebantur passim versione 70.Interpretum, eamque tradiderunt toti Ecclesiæ Orientali, & Occidentali. Vnde per quatuor secula ferè legebat Ecclesia tota, *Dominus creauit me* de sapientia, quæ est genita ante omnia. Posthac in Ecclesia Latina inualuit S.Hieronymi translatio, quæ est *Dominus possedit me*: nam Ecclesia Orientalis etiam nunc versione 70. vtitur. Immò S.Augustinus tom.2. epist.10. rogabat S.Hieronymum, ne nouam translationem faceret ex Hebræo, fore enim dicebat, vt Ecclesia Orientis diuideretur ab Ecclesia Occidentis.

S. August.

Si igitur tota Ecclesia Catholica legit cum Apostolis applicantibus de persona Christi, aut in illis Verbis *Dominus creauit me* continetur aliquis sensus verus, & Catholicus de sapientia genita, aut non. Si non continetur, ergo Ecclesia per quadringentos ferè annos, propositionem falsam, & hæreticam proposuit fidelibus in scriptura, tanquam propositionem veram, & catholicam, atque à Deo reuelatam. At consequens istud est impossibile, cum Ecclesia sit columna, & firmamentum veritatis: atque in veritate immobilis sustineatur à Christo Iesu, dicente, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam*. Si autem adest in dicto oraculo sensus verus, & catholicus de Filio Dei, idest, de sapientia genita, in vero, & catholico sensu vtique licebit dicere, sapientia genita est creata, sicuti Ecclesia in Patribus ab Apostolis edocta dixit. Neque enim propter falsitatem hæreticam negare debemus veritatem catholicam; quanquam tacere liceat, sicut olim tacebant illud de Deipara *Mater Christi*. Sicut & Eusebius Pamphili tacuit Philosopho traditiones, nouam afferens expositionem dicti, *Dominus creauit me*.

Euseb.

25. Præterea. Si 70.Interpretes in cellis distinctis scribentes in omnibus verbis conuenerunt, vt plures tradunt: quis tanto miraculo non victus, audebit Deo repugnare dicenti: *Dominus creauit me?* Si autem vniti scripserunt, quis tanta testium nube doctissimorum Hebraici, & Græcanici eloquij non superetur? Dicam igitur vocabulum hebræum *Canani* significare possedit, non quomodocunque, sed per productionem: nam res producta possidetur, vt proprium peculium à producente, sicuti S.Cyrillus Alexand. in declaratione noni anathematismi ait, Spiritum sanctum esse possessum à Filio, vt proprium peculium, scilicet propter productionem, qua producitur à Filio. Idem etiam significat altera versio, quam tangit S. Epiphanius supra citatus. *Vt pullum exclusit me*. Vbi significatur productio per Verbum *Canani*. Idcirco 72. viri vt peritissimi vtriusque linguæ intellexere, quòd sapientiam genitam Deus produxit. Quia verò vocabulum ἔκτισε *creauit* ab eis in sacra translatione sæpius positum erat in hoc significato, vt significet *productionem ex aliquo*, sicut patet consulendo loca scripturarum: dixerunt

August. 2. doct. Christ. cap.15.

S. Cyril.

Epiphan.

Dominus creauit ideſt, produxit ex aliquo ſapientiam: iam quærantur conditiones producti,& producentis. Productum eſt aliquid, vt ſit principium effectiuum operum Dei, & de facto componens, ſiue efficiens omnia opera facta à Deo. Ita productum eſt factor omnium: Ita producens Deus eſt factor omnium. Si itaque eadem eſt potentia effectiua,& efficiens in Deo producente,& in ſapientia producta, profectò ſapientia producta in ſe includet eandem eſſentiam producentis, cum includat eandem potentiam, ideſt, principium operum, & eandem operationem, hoc eſt compoſitionem operum. Quapropter *Dominus creauit me*: eſt ac ſi diceret, Dominus produxit me ex ſua eſſentia, vt ſim principium viarum ſuarum ad opera ſua. Qui ſenſus planè eſt verus,& catholicus de Filio Dei ſecundum æternam productionem in diuinitate. Senſus omninò diuerſus ab Ariana impietate, quam anathematizat catholica Eccleſia,& ego eiſdẽ verbis Eccleſiæ anathematizo. Sicut anathematizo illos, qui dixerint, Filium Dei non eſſe productũ ex ſubſtãtia Dei Patris,& inexiſtẽte ipſi Filio, cũ ſit Filius æternus ex Patre æterno: Filius Deus ex Patre Deo: Filius non factus, ſed factor omniũ ex Patre non facto, ſed factore omnium: quibus vnà cum Spiritu ſancto conſubſtantiali eiſdem, ſit honor, & gloria in ſempiternum. Amen.

Nota cõtra Licetum.

Secunda Propoſitio Maſtrij.

26. Authoritas Eccli.24. *Ab initio, & ante ſæcula creata ſum. Et, qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo:* non debet intelligi de ſapientia genita in diuinis, hoc eſt de Verbo diuino.

Maſtrius in to. poſteriore metaph. cart.659.col.2. reſpondet ad hanc authoritatem, & ad præcedentem ex prou.8. quòd his authoritatibus valde nititur Ferchius, vt probet, Filium Dei ad intra eſſe creatum, ac Ariani quoque vtebantur ad eiuſdem propoſitionis probationem: ſatis explicuerunt Patres concilij Niceni relati ſupra num.58.& 59. ac etiam alij citati num.64. Hæc Maſtrius.

CAPVT I.

Afferuntur Theologi exponentes Eccli.24. De Filio Dei.

27. Reuera tamen in concilij Niceni diſputatione tractatum eſt de prou.8. *Dominus creauit me:* non de Eccli.24. *Ab initio, & ante ſæcula creata ſum.* Ideò Patres Niceni nihil directè de hac authoritate dixere in loco relato à Maſtrio.

2. Conſtat, quòd Maſtrius & hanc applicationem, atque explicationem authoritatis propoſitæ Arianam aſſerit: & ſimiliter negat, intelligendam de Verbo diuino, ſeù de ſapientia genita; ſed dicet explicandam eſſe de ſubſtantia rationali, angelica, vel humana.

Quocirca Theologorum aliquot catholicorum authoritates afferam; ad oſtendendum, quòd catholici Eccleſiaſticum 24. applicant ad Verbum diuinum,& catholicè explicant. Ferchius autem explicauit in ſenſu contrario Arianis,tantum abeſt, vt cum Arianis ſentiat. Hoc ſecundum in ſequenti quæſito,vel propoſitione oſtendendum eſt. Nunc proferamus catholicos viros.

Bannes.

Dominicus Bannes in 1.p.q.45.art.1. tres acceptiones huius vocabuli *Creatio* tradit. Primò ſumitur. "Generaliter pro cuiuſcunque rei productione, præſertim ſubſtantiali. Et ſic D.Auguſtinus lib. de fide, & ſymbolo cap.4. dicit, quòd creare apud Latinos idem eſt, quòd generare. In quo ſenſu Eccli.24. ſapientia diuina dicitur, ante ſæcula creata, ideſt genita."

Auerſa.

Raphael Auerſa 1.p. q.45. ſect.1. "creationis nomen non vnicum ſignificatum habet,ſed interdum latiſſimè ſumitur pro quacunque productione complectente etiam proceſsionem perſonarum in Deo, quo pacto prou.8.& Eccli.24. diuina ſapientia dicitur creata."

Angles.

Ioſephus Angles in floribus ſecundi ſentent. pag.2. ponit quatuor ſignificata vocabuli *creare:* & ait. "*Tertio modo idem eſt,quod producere. Atque ita Filius dicitur creari: Eccli.24. inquit enim ſapientia. Ab initio, & ante ſæcula creata ſum.*"

Becanus.

Martinus Becanus de Incarnatione cart.10. hoc eſt cap.1.q.6.nu.13. de productione æterna Filij ſcribit. *Nam illa productio, cum non poſſit vno vocabulo perfectè explicari, varijs modis efferri ſolet, aliquando enim vocatur generatio, vt Iſa.53.8. Generationem eius quis enarrabit? Aliquando creatio,vt Eccl.24. Ab initio, & ante ſæcula creata ſum.*

Molina.

28. Ludouicus Molina 1.p. q.45.art.1. *Creatio in primis ſumitur latiſſimè pro productione cuiuſcunque rei, etiam ſi non ſit de nihilo, ſed de aliquo producatur: quo pacto ſapientia Verbum æternum Eccli.24. de ſe dicit. Ab initio, & ante ſæcula creata ſum, ideſt genita, & producta. Vt enim Auguſtinus de fide, & ſymbolo cap.4. ait. Creare apud Latinos idem eſt interdum, quod generare, ſeu producere.* Quæ verba integrè tranſſcripſit (in nullo contradicens) Franciſcus Aretinus in Commentarijs Scholaſticis in tria capita Geneſis pag.2. col.2. Molina inſuper plura confert ibidem teſtimonia ſcripturarum, quibus probat, quòd creare ſit producere ex aliquo, deinde ſubdit.

Aretinus.

Secundò ſumitur *Creatio pro productione eius,quod proximè,vel remotè originem traxit ex nihilo. Atque huiuſmodi productio dicitur factio, reſque producta, facta, creaturaque nuncupatur. Hoc modo de Filio Dei dicitur in ſymbolo Athanaſij. Non factus,nec creatus, ſed genitus.* Et in ſymbolo Miſſæ. *Genitum non factum. In hoc ſenſu negatur aduerſus Arium, Filium Dei eſſe creaturam.*

Hæc doctrina Molinæ prorſus conuenit cum ijs,quæ dixi in lib.2. defenſ. num.97. & lib.1. num.28. quòd creatio, vt eſt productio de aliquo,&c. tribuitur Filio: vt eſt factio de nihilo,negatur,nam Arius hanc

crea-

creationem prætendebat esse in Filio. Verba Molinæ in hoc secundo significato ad amussim transcripta sunt ab Aretino in lib. citato pag. 3. col. 1. ad finem in quinto significato secundum Aretinum.

Gregorius de Valentia to. 1. disput. 2. q. 1. De processione diuinarum personarum col. 581. 582. expositiones quatuor affert ex Patribus, declarando, quomodo sapientia genita dicatur creata. Et subdit. *Sed valent in primis allatæ expositiones pro quadam alio loco, Eccl. 24. vbi sine controuersia legitur sapientia dicere. Ab initio creata sum.* Et rursus. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Quanquam Euaristus Pontifex in epist. 1. non qui creauit me,* sed *qui genuit me,* legit. Valētia.

Petrus Capullius Episcopus Conuersanus in 2. d. 1. q. 1. puncto 1. cart. 7. col. 1. "Creandi Verbum multis modis dicitur; primo sumitur latè, vt significat quamcunque rei productionem, siue effectionem. Sic accipitur Eccl. 24. cum sapientia genita de se dicit. *Ab initio creata sum.*" Petrus Capullius.

Bellarminus loco in præcedenti disput. relatus lib. 1. de Christo cap. 18. apertè de Verbo secundum diuinam generationem exponit, illud dictum. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.*

29. S. Tho. 1. p. q. 41. art. 3. in vltimo ad oppositum arguit. Eccli. 24. dicitur ex ore sapientiæ genitæ. *Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Et postea ex ore eiusdem sapientiæ dicitur. *Ab initio, & ante sæcula creata sum, &c.* Ergo Filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. S. Thom.

Respondet ad vltimum, trifariam intelligi posse scripturam citatam.

Primò. De sapientia creaturis indita.

Secundò. De sapientia æterna, sed incarnata.

Tertiò. De sapientia æterna præcisè, cuius productio, & generatio, & creatio dicatur, atque Filius æternus & genitus, & creatus, nempe vt ex his productionibus perfectiones ponantur in productione Filij, remoueantur imperfectiones, vt superiore disquisitione dixi. Hanc S. Thomæ doctrinam omninò sequitur Theodorus Bergomensis Cappuccinus de Trinitatis mysterio car. 51. col. 1. Asseritque S. Thomas tùm loco citato, tùm 4. cont. gentes cap. 8. ita fuisse à S. Hilario hunc locum Eccli. 24. declaratum, cum concilio Orientali catholico, referente Hilario lib. de synodis. Ferrariensis in 4. contra gentes B. Thomæ subscribit. Theodor. Bergom. Ferrarien.

Magister sent. Petrus Lombardus in 1. d. 2. de productione Filij ad intra textum Eccli. intelligit. *Ecce aptum de æterna generatione testimonium, quo ipsa sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, idest, genitam, & apud Patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait. Ego ex ore Altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam.* Petr. Lōbar.

30 S. Augustinus to. 6. de quinque hæresibus car. 15. col. 1. *Ego* inquit *ex ore altissimi prodij. Quis dicit? Verbum. Et Verbum hoc, quod est Ioannes dicit, Deus erat Verbum, Et Verbum ergo, & cuius erat Verbum* S. August.

non duo, sed vnum sunt. Igitur Augustinus Eccli.24. Verbo, vt Deo, applicat; & ibidem etiam Prou.8. Verbo applicat contra Arianos illud *cum pararet cælum, aderam illi*. Et post pauca. *Eram ego apud illum cuncta disponens*, &c.

Cyprian. S.Cyprianus lib.2.ad Quirinum probat contra Iudæos, Christum primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam Dei, per quem facta sunt omnia. Affert duo loca. Primum ex prou.8. *Dominus condidit me initium viarum suarum, &c.* Secundum ex Ecclesiastico dicens. Item apud eundem in Ecclesiastico. *Ego ex ore altissimi prodiui ante omnem creaturam. Ego in cælis feci, vt oriretur lumen indeficient, &c.*

Maxim. S.Maximus Taurinen. homil.2. de Pascha pag.219. col.1. A. *Ipse est enim dies Filius, cui Pater dies diuinitatis suæ eructat arcanum. Ipse, inquam, est dies, qui ait per Salomonem. Ego feci, vt oriretur in cælo lumen indeficiens*. Igitur sapientia primogenita in Eccli. est Filius Dei à Patre recipiens diuinitatem.

CAPVT II.

Qua ratione Sapientia genita, quæ est Verbum Dei, & Dei Filius, creata dicatur.

31. SÆpè nocet Lectori non rectè accipere terminos propositionum. Terminus est principium internum, & vltimum quem resoluitur propositio ex 1. Priorum cap.1. & ex consequenti est primum principium internum, ex quo propositio componitur. Quocirca si paruus error in principio, in fine fit perquam maximus: paruus error admissus in acceptione terminorum propositionis reuelatæ, erit in fine error grauissimus, & perniciosus.

Creare, creatio, & cętera coniugata, si accipiantur, vti Arius cum sua secta volebat, quòd *creare sit facere ex nihilo*: planè ex isto loco Eccli. secundum Arium intellecto nascitur hæresis perniciosissima, quòd Verbum æternum sit factum, & factura Dei: sit ex nihilo, & aliquando non fuerit: non sit consubstantiale Patri, neque Deus. Nasciturque contradictio quædam satis perplexa. Si sapientia est primogenita ante omnem creaturam. Quod est genitum, non est creatum: at hæc eadem sapientia dicit se creatam: creata est igitur, & non creata. Est ante omnem creaturam, & est creatura.

Si autem accipiatur *creare*, & *creatio*, vt Eccli. author has voces intelligit, sine dubio in isto loco Eccli. continetur sensus catholicus, & verus. Cum enim Deus per scriptores canonicos veritates, propositionesque sacras reuelauerit: sicut a Deo rec ipimus totam propositionem,

tionem, sic à Deo recipimus terminos propositionis. Quamobrem diligenter exquirendum est, in quo significato Deus terminos reuelatos accepit. Si nanque ita terminos accipimus, sicut Deus tradidit: sensum à Deo intentum obtinebimus. Sin aliter Deus terminos tradidit, aliter nos accipimus, incidemus in sensus valdè diuersos à reuelata propositione. Sensus enim literalis scripturæ is, qui ex verbis immediatè colligitur, est sensus Spiritus sancti: vti docet Bellarminus lib.3. de Verbo Dei cap.3. Quoniam autem Scripturæ aliquando loquuntur propriè, aliquando figuratè: errorque sit, figuratam locutionem accipere vt propriam, vel propriam, vt figuratam: S. Augustinus in 3. de doctrina Christiana cap.10. demonstrat modum inueniendæ locutionis propriæ, aut figuratæ. *Et iste*, inquit, *omninò modus est, vt quicquid in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas, &c.* Sed articulus de creatione spectat ad fidei veritatem, vt in primo articulo fidei: igitur propriè, non figuratè accipiatur in scripturis.

Bellarm.

S. Aug.

32. Quid igitur Ecclesiasticus intelligit per vocem *creare*, facere ex nihilo, vt Arius vult? An producere ex aliquo, vel constituere ex aliquo ente, vti S. Augustinus in lib.1. contra aduersarium legis, & prophetarum cap.23. & in lib. de moribus Manich. cap. 7. dum condere pro creare accipit? Legamus ipsum Ecclesiasticum Eccl.33. *Et omnes homines de solo, & ex terra, vnde creatus est Adam.* Eccli. 38. *Altissimus creauit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.* Eccli.17. 1. *Deus creauit de terra hominem.* Et infra vers. 5. *Creauit ex ipso adiutorium simile sibi.* Quibus consentit Moyses Genes.1. 2. & 5. *Creauit enim Deus masculum, & fęminam:* sed masculum ex limo terræ, fęminam ex costa viri. In quibus locis expressè, & explicitè habet, quòd creare est ex aliquo ente, non ex nihilo.

S. Aug.

Eccli.

Genes.

Quia verò Ecclesiasticus aliquando non exprimit principium *ex quo* res creatur, nihilominus intelligendum est euidenter tale principium, vt creare sit producere ens ex ente.

Eccl.31. *Vinum in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem:* creatur, sed ex vuis.

Ibidem. *Nequius oculo quid creatum est?* Nempè ex materia oculi.

Eccli.31. *Da locum medico, etenim illum Dominus creauit*, scilicet ex semine, & sanguine parentum. Eodem modo alios Ecclesiastici locos percurre, & comperies, creationem semper ex aliquo esse: non enim S. Augustinus ita in sacris literis reperiri proprium significatum creationis, vt à factione distinguitur, asseruisset: nisi ita in sacris literis comperisset. Quare Ecclesiastici author accipit creationem in sensu opposito ad sensum Arij: atque ideò cum sapientia de se dicit.

cit. *Ab initio & ante sæcula creata sum*; creatam se dicit non ex nihilo, vt Arius, sed ex aliquo principio præexistente,& in ea inexistente; sicuti in alijs locis Ecclesiasticus est locutus. Sic nanque sapientia Patris genita, & primogenita ex substantia Patris, vt principio præsupposito ordine originis, vel rationis (sicut absolutum relatiuo est prius, commune proprio, essentiale personali) producitur, atque constituitur à Patre: ita tamen vt substantia Patris sit interna ipsi sapientiæ genitæ, sicuti in alijs locis principium, ex quo res creatur, est internum rei, quæ creatur, prout inductio facta in superioribus Ecclesiastici authoritatibus manifestat. Contrarius est sensus diuinus, & catholicus creationis in istis scripturæ locis sensui diabolico, & hæretico Arij. Arius sapientiam ex nihilo facit, Deus ex aliquo ente, idest, ex sua substantia producit.

33. Præterea. Sapientia se dicit effectricem omnium, & ante sæcula creatam (Hebræor.1. de Filio dicitur. *Per quem fecit & sæcula.*) *Ego in cęlis feci, vt oriretur lumen indeficiens; & sicut nebula texi omnem terram, &c.* Sic sapientia primogenita ex vna parte, omnem creaturam ex altera parte collocat. De qua creatura, vti de re facta subdit. Ego in cęlis feci, vt oriretur lumen, &c. & quando cętera fecit, fecit & sæcula, quæ cum creatis substantijs cęperunt. Si autem *fecit omnia, N.E.I.F.*, sed ante omnia facta, siuè facta sint sæcula, siuè res à sęculis mensuratæ sint factæ. Non igitur sapientia primogenita est facta, sed est primogenita,& est creata. Vnde concluditur, quòd creatio duplex est, alia, quæ est factio, ex qua creatura dicitur factura, & res facta: alia verò, quæ non est factio, sed abstrahit à factione, quæ quidem creatio est productio, quia productio est in Deo ad intra, siquidem generatio Filij est productio,& spiratio Spiritus sancti est productio. Productio quoque est in rebus factis ad extra,vt Genes.1. Producat terra animam viuentem,&c. *Producant aquæ reptile animam viuentis*. Igitur productio passiua est communis ad diuinas personas, quæ non sunt factæ, & ad res creatas, quæ sunt factæ.

Addo,sed creatio est in rebus factis,vt in omni creatura facta; est in sapientia genita, quæ, cum sit principium omnium factorum, non potest esse facta: ergo creatio in sensu Ecclesiastici est productio alicuius entis ex principio aliquo præsupposito, & interno rei productæ,siue vt Augustinus ex diuinis litteris per verbum *creare* descripsit contradistinguens ipsum creare ab ipso facere. *Creare*, inquit, *est ex eo,quod iam erat, ordinando aliquid constituere*. Sic Pater æternus sapientiam genitam ex essentia paterna, quæ semper est, ordine originis constituit Filium, atque in isto sensu Pater creauit, sapientia creata est, vtrunque enim dictum est in cap.24. Eccli. *Qui creauit me, & ante sæcula creata sum*. Qui ergo exposuere authoritatem Ecclesiastici, *creata sum* per

pro-

producta sum, videntur mihi appositè exposuisse, & proprietatem vocabuli assignasse.

34. Si quæras, es nè tu primus, qui exponas vocabulum *creare* assignando illi producere, vt genus? Respondeo, legatur Ascanius Martinengus in glosa magna super caput 1. Genes. to. 1. à carte 115. dum declarat significationem vocabuli *Barà* hebraici, & Latini *creare*, inuenietque, & ab eodem authore, & ante illum à Caetano, Steucho, Lusitano, & alijs viris doctis notatum, quòd in scriptura *Barà* ex vi verborum significat producere, siuè ex aliquo, siuè ex nihilo. Ita quoque Vicomercatus, & Pererius.

Quo præsupposito apparet tùm in genere, tùm in differētia creationis assignanda, Ecclesiasticum ab Ario discrepare. Arius *facere* pro genere, *ex nihilo* pro differentia assignat. Ecclesiasticus *producere* pro genere, *ex aliquo ente* pro differentia sumit. Consequenter Arius inferebat, quòd omne creatum prius non est, posterius est: hinc de Verbo dicebat. *Erat aliquando, quando non erat: & ex non entibus factum est, & creatum*. Ecclesiasticus creationem ponit ab æterno etiam; nam ante omnem creaturam, scilicet, facturam, & ante sæcula sapientia primogenita est creata. Alia verò sunt creata etiam in tempore, postquam non fuerant: vt propter hoc creatio sit communis & productioni æternæ, & temporariæ. Sed ex aliquo vt sic, ex sententia Ecclesiastici.

35. Dices. Cum S. Thomas & in 4. contra gentes cap. 8. & in 1. p. q. 41. art. 3. tres sensus attulerit illius propositionis de sapientia. Ante sæcula creata sum.

Primum scilicet de sapientia indita creaturis.

Secundum. De sapientia genita in diuinis, sed incarnata.

Tertium. De sapientia genita in diuinis præcisè secundum generationem æternam: cur potius tertiam responsionem amplecteris?

Respondetur. S. Thomas omnes sensus illos tanquam catholicos posuit, & reliquit in optione Lectoris eligere quemcunque ex illis. Tertius qui & S. Hilarij est, & Concilij Orientalis, magis placuit Bellarmino, magis & mihi.

Primus, qui fuit Eusebij Pamphili, difficilè aptatur textui sacro. Nam sapientia indita, siue infusa creaturis, aut homini, est accidens. De illo accidente dicere: *Ego in cęlis feci, vt oriretur lumen indeficiens, &c.* quasi *sapientia* indita sit effectrix cęli, & terræ, non est probabile.

Item. Sapientia in Ecclesiastico ait ibidem vers. 24. *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.*

Rursus. *In me omnis gratia viæ, & veritatis: in me omnis spes vitæ, & virtutis*. Quæ in sapientiam Dei primogenitam optimè aptantur: sed sapientia communicata realiter creaturis, vel communicanda in esse cognito, vel volito, non videtur primogenita, neque effectrix omnium, neque mater charitatis, & spei, & cognitionis, neque in ea omnis spes est,

est, sed in Deo, & in Christo eius. Sed neque creata, vel genita dici potest sapientia accidentalis infundenda: quia creatio, & generatio terminantur ad esse existentiæ realis, & simpliciter, non ad esse secundum quid, vt cogniti, & voliti.

Rabanus. Rabanus ergo commentarij in Eccli. lib.5. cap.13. illud. *Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*, sic exponit. *Volens sapientia Dei, quæ est Christus Dei Filius, semetipsam secundum diuinitatem à nullis existentibus, vel etiam ex nihilo ostendere non esse creatam: sed ex Dei Patris substantia genitam, ait. Ego ex ore altissimi prodiui. Cui Pater alibi ait. Ex vtero ante Luciferum genui te: idest, ex arcano meæ substantiæ, ex ipsa videlicet Deitate, totum ex toto, omnipotentem de omnipotente*. Sed in cap.14. sequenti subdit. *Aeterna Dei sapientia Christus Sacramentum incarnationis suæ ante sæcula præuisum, & prædestinatum esse affirmat*. Quæ expositio est multò probabilior. Cui consonat S.Bonauentura to.7. cart.291. de Ecclesiastica hierarchia part.4. cap.7. Sed (si *Mastrio* credimus) & hæc Rabani, & tertia Hilarij, ac Thomæ sunt contra Patres Nicenos. Iuxta verò meam sententiam probabiles, & catholicæ sunt. Vtrauis autem recepta sit, satis obtineo, quòd creatio neque secundum diuinitatem, neque secundum humanitatem in diuina persona Filij subsistentem est *a* ex nihilo, sed ex aliquo principio præsupposito, & interno ipsi Christo: cuiusmodi sunt substantia Patris in æterna productione, substantia matris in productione temporali.

S. Bon.

a S.Leo epist.11. & cōtra Eutychē. car 186. col.1. A.

TERTIA DVBITATIO.

Vtrum hæc propositio: Verbum Dei est creatum, *siue* Filius Dei est creatus, *possit à viro catholico affirmari.*

36. Respondeo. Si hæc propositio. *Filius Dei est creatus*, proponatur absolutè, ac nudè, erit incerta: nam potest habere sensum catholicum, vt ex duabus proximis propositionibus excussis liquet. Potest item habere sensum hæreticum, quoniam Ariani contendunt, Filium Dei esse creatum, ita vt sit factus, vt sit ex nihilo, vt non sit æternus. Quapropter proferens talem propositionem erit suspectus, atque suspicio ex circumstantijs personæ, loci, temporis, ex antecedentibus, & consequentibus erit examinanda, & exprimenda. Exemplum, si in loco, vbi Ariana hæresis viget, si tempore Arianæ pestis illa propositio proponatur absolutè; suspicio mala de proferente consurgit. Ita Nestorij tempore, non benè audiebat, qui Mariam Christi matrem diceret: sed hæc veritas cum catholica sit, & in Litanijs B.Virginis in æde Lauretana cantatis, & à summo Pontifice approbatis continatur illa precatio *Mater Christi ora pro nobis:* nunc absolutè profertur. Neque nunc posteaquam sumus in locis catholicis, & hæresis illa oppressa, re-

quiritur declaratio. Ita posset censeri de illa propositione *Filius Dei est creatus*, in locis, ac temporibus catholicis. Cum enim propositio est dubia, in meliorem partem est interpretanda, vti probat Ioannes à Roias 2.p. de hæreticis num. 164. Si autem ex circumstantijs non purgetur suspitio satis, tunc malè sentiendum est de propositione, & proponente, vt ibidem Roias, ex Melchiore Cano in lib.12. de locis Theologicis cap.11. scitè affirmat.

Si autem illa propositio proponatur cum declaratione statim coniuncta, atque declaratio sit catholica, sitque hæretico sensui contraria, tunc iniusta est mala suspicio de proponente, aut propositione. Exemplum S.Thomas 1.p. q.41. art.3. ad vltimum, & 4. contra gentes cap.8. affirmat, quòd productio Filij dicatur generatio, * & creatio: quodque Filius est genitus, & creatus. Si quis igitur hanc partem truncatam ab alijs sic nudam accipiat, & ad Tribunal S.Inquisitionis deferat S. Thomam: quia contra symbolum Athanasij dicit, in quo ita statuitur. *Filius à solo Patre est, non factus, nec creatus, sed genitus*. Secundò. *Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus*. Quid in hac parte sentient catholicæ Fidei iudices? Nimirū Thomam rectè scripsisse, qui statim adiecit declarationem suæ sententiæ Catholicam, & iuxta S.Hilarij, atque cōcilij Orientalis catholici sensum: delatorem verò malignè partem Thomistici textus proferre, partem tacere, atque trūcare.

37. Iam ad mea conuertor. Mastrius pro sua sinceritate, & ad Sanctæ Inquisitionis Romanæ tribunal, & ad plures Lectores publicos Patauium, atque ad religiosos litteras sine nomine mittentis misit, atque mihi imposuit, quòd dixerim, *Verbum diuinum esse creatum*. Sic ille per fraudem nudam propositionem mihi tribuens. Quæ (nisi memoria exciderim) nunquam est in meis libris: sed semper est cum applicatione, & explicatione Catholica, & contra sententiam hæreticam Arij.

Sanè in lib. 1. defens. num.29. cum dicerent Offensores, meam de factione ex nihilo, & creatione sententiam esse contra communem Theologorum sententiam: tres classes Theologorum feci: vnam, quæ ad creationem requirit, & negationem omnis partis rei factæ, & negationem subiecti præsuppositi, in qua classe sunt Offensores, & Scotistæ. Secunda est, quæ requirit negationem omnis partis, non negationem subiecti; in qua sunt Albertus, Alensis, S.Bonauentura, Ioannes Bacconus. Has classes agnoscebant Offensores. Tertiam adiunxi, in qua est S.Augustinus, Canonici scriptores, & Deus per eos loquens. Rogauique, ne à communitate Theologorum hos auferrent, qui requirunt affirmationem subiecti, vel principij præsuppositi, vt creatio iuxta sacras litteras sit productio ex aliquo, non productio ex nihilo, obseruante S.Augustino. Posita hac declaratione, & probata vlterius processi.

Iterum ad num.26. in lib.1. defens. obijciunt, quòd meam doctrinam vniuersaliter negant Theologi omnes in materia de creatione.

Hinc ad num.27. distinguo de creatione theologicè, & scholasticè

sumpta. Scholasticè creatio est factio ex nihilo: quod significatum commune Theologis, & philosophis multis, non est acceptum ex diuina Scriptura, hoc est ex Theologia sacra, cuius philosophi, quatenus huiusmodi non sunt participes. Hinc scribo ad num. 28.

Creatio theologicè est productio entis ex aliquo principio præsupposito, & interno ipsi producto: & genus creationis est *productio*: extenditurque creatio & ad intra in Deo, & ad extra in creaturis. Ad intra: sapientia primogenita ante omnem creaturam, in Eccli. 24. de se loquitur. *Ab initio, & ante sæcula creata sum*. Et cum 70. Interpretibus prou. 8. *Dominus creauit me principium viarum suarum*, vt est apud S. Cyrillum 5. thes. cap. 1. & 4. Quoniam Filius Dei non ex nihilo, sed ex substantia Patris præsupposita, & inexistente ipsi Filio productus est: idcircò & dicitur creatus. Ad extra Sap. 11. *Non enim erat impotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum de materia, &c.*

In qua re non dico Filium, aut Verbum creatum esse, nisi cum applicatione sacræ Scripturæ. At in sacra Scriptura impossibile est hæresim reperiri. Igitur applicatio scripturæ est catholica. Præcessit explicatio vocabuli *creatio* tùm ad num. 9. tùm hic ad num. 28. vt creatio sit productio ex aliquo principio præsupposito, & interno ipsi producto: sequitur declaratio explicans de Filio. Quoniam Filius Dei *non ex nihilo* (hoc est cõtra Arium) sed ex substãtia Patris præsupposita, & inexistẽte ipsi Filio, productus est. Hæc declaratio ex primo concilio Niceno est; post declarationem subdo, *& idcircò creatus* dicitur. Prius ergo declaraui, & contra Arium de genere, quòd creationis genus est productio, non, vt ille volebat, factio. Prius de differentia, *ex nihilo*, quam volebat Arius, sed quam ego nego: est enim creatio theologicè ex aliquo, non ex nihilo.

Attigi personam producentem, scilicet, Patrem, personam productam, scilicet, Filium, attigi id, *ex quo* Pater producit, & est ex substantia Patris, idest propria sua: attigi constitutionem Filij in esse Dei, quia inexistit in Filio essentia Patris, quod maximè Ariani, & Eusebiani horrebant, vti S. Athanasius in epist. de decretis Nicenæ Synodi contestatur. Declaratio planè contraria hæreticis, planè, & plenè catholica est præposita, antequam Filius dicatur creatus, nempe in sensu explicato, ne vllus posset decipi, aut esse dubius de sensu proponentis, vel propositionis. At Mastrius infidè agens ponit propositionem, sed truncat declarationem. Ponit quòd pro se est ad fraudem nectendam; quod pro fide est, quod contra hæresim est, omittit, vt accuset.

38. Similiter in lib. 2. defens. num. 97. cart. 249. scripsi. *Iesus filius Sirac* in lib. Ecclesiastici, &c. Applicat hoc verbum *Creare* secundæ personæ diuinissimæ Trinitatis, idest sapientiæ dicenti de se Eccli. 24. *Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam*. Nam hæc eadem sapientia de se dicit. *Ab initio, & ante sæcula creata sum: &, qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo*.

Ita Salomon in prou. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam*

tequam quicquam faceret à principio. Vbi legunt 70. *Dominus creauit me initium viarum suarum.* Quibus locis certum est, Verbum Dei esse genitum de substantia Patris, tanquam de principio præsupposito, & interno ipsi Filio producto, non autem esse genitum ex nihilo. Quare in istis locis creari non significat produci ex nihilo.

Eapropter in symbolo Niceno 1. vt 1.tom.concil. cart.532. dicitur Filius Dei *Natus*, non *factus*, *homousios Patri, hoc est eiusdem cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt.* Cautè Sanctissimi Patres dixerunt. *Natum*, sed negauerũt *factum:* non negauerunt, neque affirmauerũt *creatum.* Negauerunt Verbum Dei esse factum, probantes ex Euangelio Ioannis. Quoniam *per ipsum facta sunt omnia*, ergo Verbum non est factum.

Non dixerũt esse *creatum*, ne loquerētur cũ Ario, qui dicebat, Filiũ Dei esse creatũ, intelligẽs, quòd creare sit species quædam ipsius *facere:* volebat enim Arius, quòd creare sit facere ex nihilo. Noluerunt negare esse creatũ, quia sacra Scriptura attribuit vocem *creari* ipsi sapientiæ genitæ.

Ex qua animaduersione duo mihi videntur colligi. Primum, quòd creare abstrahit ab ipso facere, & includit ipsum producere: sic enim creare significat producere ex principio præsupposito ordine naturæ, vel temporis, & interno ipsi producto. In quo sensu & Salomon, & Ecclesiasticus dixerunt, diuinam sapientiam esse creatam, &c. Vnde creare in suo formali significato non includit ipsum facere. Hæc ibi.

Secundum nunc adiungo, quòd creare in suo formali significato non includit esse *ex nihilo*. Impossibile enim est, vt sapientia genita sit nihil, vel ex nihilo: at sapientia genita in scriptura dicitur creari, ergo in ipso creari non includitur esse ex nihilo, vel nihil.

39. In ista declaratione non erat officij suscepti probare, quòd Filius Dei dicatur creatus: sed erat propositum probandi, quòd creatio non est factio ex nihilo. Quòd autem sapientia genita apud Salomonem, & Eccl. dicatur creata, est in textu Scripturæ sacræ, & per consequens est de fide. Quòd etiam per sapientiam genitam in illis locis scripturæ intelligatur Filius diuinus, apud multos Doctores catholicos legeram, quos omnes nec in mente habeo, nec ad manum: collegi tamen in præcedenti scripto satis multos. Collegit & Salazar in 1.to.super prou. Salomonis ad cap.8. vbi incunctanter de Verbo Dei hunc textum, etiam secundum 70. lectum intelligit. Neque putaram apud Theologum exercitatum hanc applicationem, & explicationem à Bellarmino, S.Thoma, S.Hilario factam posse videri Arianam, & in concilio Niceno prohibitam. Si enim hoc putauissem, sanè probauissem, id esse verum, quòd scilicet hæc loca scripturæ de Filio Dei intelligantur.

Interim in lib.defens.2.cart.249. ad num.95. applicatis authoritatibus scripturæ, quæ in se non continent, nisi sensum catholicum, statim declaro me sic. *Quibus locis certum est, Verbum Dei esse genitum de substantia Patris, tanquam de principio præsupposito, sed interno ipsi Filio producto: non autem esse genitum ex nihilo. Quare in istis locis creari non signi-*

ficat. produci ex nihilo. Profectò hæc declaratio est conformis concilio Niceno, & contraria Ario.

Cum subiungo. *Eapropter in symbolo Niceno* 1. *dicitur Filius Dei natus, non factus*, &c. Hæc sunt fidelissima verba concilij; declaratio, quòd affirmauerũt, *Natum*, fidelis, quòd negauerint *factum*, fidelis: quòd neque affirmauerint, neque negauerint *creatum*, fidelis. Et item in corollario deducto, quòd creare sit producere, non facere: & quod Salomon, & Ecclesiasticus dixerint, sapiẽtiam diuinã esse creatam in hoc sensu, scilicet, productam, nõ factam. Sanè hæc declaratio catholica est. Neque tamen in isto loco dixi explicitè, Verbum esse creatũ, sed genitũ: sed quòd à scriptura dicitur creari, scilicet, *produci*, ex substantia Patris, & nõ ex nihilo.

40. Nunc autem, vt magis constet, concilium Nicenum prohibuisse de Filio Dei duas particulas *factum, & ex nihilo*. Præter dicta in symbolo, affero anathematismum latum à concilio contra Arium, qui anathematismus statim, post symbolum adiungitur in 1. to. concil. cart. 522.

Eos autem, qui dicunt: erat aliquando, quando non erat: & antequam nasceretur, non erat: & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia subsistentia aut substantia, dicunt esse τρεπτον *aut conuertibilem, vel mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica, & apostolica Ecclesia*. In quo anathematismo duo damnantur principaliter, primum, quòd Filius sit *ex nihilo*: hoc enim significatur, dũ dicitur, aliquando Filius non erat, idest, erat nihil, sicut cetera facta. Secũdum, quòd Filius sit *factus*. At quòd sit creatus, vel creatura, neque negatur, neque affirmatur quo ad vocabulum. Nam si in sensu hæretico accipiatur creatum, idest, factum ex nihilo, quo ad vtranque particulam & genus, & differentiam, damnatur anathemate. Si in sensu catholico accipiatur *creatum*, idest, *productum ex substantia Patris* inexistente ipsi Filio, sicut scriptura diuina accipit vocabulum, hoc non damnatur, neque damnari potest iste sensus: sed tacetur, ne fiat communicatio in verbis cum hæretico. Atque in hoc sensu puto, alios catholicos Doctores *applicauisse scripturas hasce* Filio Dei, cum quibus ego sentio.

Sicuti ergo S. Thomas, quia dicens Filium Dei creatum, & eius productionem esse creationem, reprehendi iustè non potest: eo quod sufficienter se declarauit in sensu catholico; sic existimo, quia me sufficienter declaraui in sensu catholico, me reprehendi iustè non posse.

Verùm declarationi catholicæ, & reprobatiuæ sensus hæretici Mastrius non acquiescit: igitur est suspectus. Etenim cum illa propositio *Verbum est creatum* possit habere sensum catholicum, & hæreticum: quando authorem declarantem in sensu catholico, & contra hæreticum, tu accusas: ostendis te tenere oppositum, scilicet, sensum catholicum non esse catholicum, & sensum hæreticum non esse hæreticum. Ideò & in hoc Mastrius est corrigendus.

Sub pedibus S. Rom. Ecclesiæ.

Fr. Matthæus Ferchius Veglensis.

Die 11. *Nouembris* 1647.

Doctrinam, qua præstantissimus, & Excellentiss. vir Magister Matthæus Ferchius Veglensis in publico Lycæo Patauino Sac.Theol. publicus interpres, ostendit, contra Patrem Mastrium, Verbum diuinum à Patre genitum posse quoque dici creatum, summa intellectus mei iucunditate perlegi, & examinaui, & adeò fulcitam, & roboratam sacræ Scripturæ, sacrorum concil., ac SS. Patrum Ecclesiæ catholicæ doctorum doctrina inueni, vt in verbo veritatis attester eam procul ab omni suspitione hæresis, & erroris, imò affirmem, qui nomen Doctoris catholici profitetur, eam amplecti, ac sequi teneri. Ita subscribo propria manu.

Ego Fr. Cyprianus Philippinus Magister, & in Vniuersitque Patauina publicus Sac. Theol. interpres, Prouincialisque Prouinciæ S. Dominici Ordinis Prædicatorum.

Die 19. *Septembris* 1647.

Qua potui diligentia propositionem Patris Mastrij ex vna parte, ex altera verò refutationem Doctiss. & Excell. Viri Patris Mag. Fr. Matthæi Ferchij Veglensis Theologi publici in Patauina Vniuersitate. Ego Fr. Benedictus Bartholinus Venetus Sac. Theol. Magister Ordinis Prædicatorum, & in eadem Vniuersitate Patauina doctor Theologus perlegi, in qua quidem refutatione nihil reperi, quod à catholica fide sit alienum. Immo authoris ingenium oblucet subtile, & in enodandis sacrorum concil., & SS. Patrum, ac Angelici Doctoris sensibus præcipuè felix.

Die 28. Septembris 1647.

Exactiſsimè pro viribus ego D. Franciſcus Finettus Venetus Theatinus Sacr. Theol. profeſſor, examinaui hinc Patris Maſtrij propoſitionem; hinc verò Subtiliſs. & Excellentiſsimi Patris Magiſtri Fratris Matthæi Ferchij Veglenſis Theologi publici in Vniuerſitate Patauina doctiſsimam refutationem. In qua nihil non omninò conſonum reperi, tùm SS. Patribus, tùm diuinarum ſcripturarum germano ſenſui, catholicæque Fidei. Immo Excellentiſsimi authoris mirum ingenium admiratus, quod in omnibus tùm conciliorum, tùm SS. Patrum authoribus appoſitè ab ipſo allatis, mirificè eluceat. Vnde eius doctrinam verè piam, verè catholicam, & orthodoxam cenſeo.

Ego D. Franciſcus Finettus Venetus Theatinus Sacr. Theolog. Profeſſor.

Die 30. Septembris 1647.

Perſæpè legi, & relegi prædictam reſponſionem Excellentiſsimi P. Magiſtri Fratris Matthæi Ferchij Veglenſis in Patauina Vniuerſitate Theologi ad oppoſitiones P. Magiſtri Maſtrij, illamque reperi refertam doctrina, vndequaque ſana, catholica, orthodoxa, vt potè è ſanctarum ſcripturarum, SS. Patrum, & conciliorum germano ſenſu deprompta: quapropter demiratus tanti viri mihi per plures annos, cum hic Patauij Theologiam profiteretur, notiſsimi, & Theologi celebratiſsimi, illam omni erroris metu depoſito, ab omnibus catholicis amplectendam eſse iudico ego.

D. Ioannes Morandus Clericus Regularis Sacr. Theologiæ Lector.

Pro-

Propositionem Excellentissimi, ac doctissimi Viri P. Magistri Ferchij Veglensis in Patauina Vniuersitate publici Theologiæ Lectoris, quòd nimirum Verbum diuinum à Patre genitum possit quoque dici creatum, doctrinamque, quam ad id demonstrandum adhibet, quanta potui diligentia per aliquot dies examinaui, nihilque reperi, quod catholicæ Fidei aduersetur: omnia enim sacræ Scripturæ infallibili testimonio, sacrorum concil. decretis, SS. Patrum sensui, præcipuorumque Theologorum doctrinæ sunt consona. Quapropter ab omni hæresis suspicione alienam sententiam de Arianismo suspectam Mastrius immeritò accusauit. Ita fateor.

Ego Fr. Bernardus Francus Carm. Cremonensis in Patauino Carmelitarum Collegio Regens Theologus.

---

12. *Kal. Nouembris* 1647.

Reuerend. Adm., & Excellentiss. P. Magistri Matthæi Ferchij Veglensis in celeberrimo Patauino Gymnasio Doctoris Theologi Assertionem de creatione, quam ponit, & roborat in refutanda censura R.P. Magistri Mastrij, seriò, ac sedulò legi, accurateque recensui. Ego Fr. Octauianus Ferrettus Perusinus apud Eremitanos S. Augustini Regens, vbi nil mihi occurrit fidei orthodoxæ contrarium, concilijs repugnans, Patribus, Theologorumque placitis alienum, sed potius thesaurus locupletissimus eruditione, & pietate refertus, quicquid immeritò Mastrius reclamet. Ita Censeo.

Ego Fr. Octauianus Ferretus, qui supra.

AD LECTOREM.

HÆc Refutatio, ſtatim atque à ſupradictis Sacræ Theologiæ Doctoribus, pietate, ac eruditione præſtantiſſimis ſubſcripta fuit, tradita eſt Clar. Fortunio Liceto. Is titulum meo libello mutauit, vocauitque Apologiam ſecundam. Sine quo Libello neque ſcripta à Liceto in Epiſtola de creatione Filij Dei ad intra, neque obſeruationes meæ ſuper eadem Epiſtola probè intelligi poſſunt. In ea refutatione clareſcet, adquæ non reſponderit, quæ impugnarit, quibus non obtemperauerit Licetus. Supereſt & Lectoribus meis, & mihi à Deo O.M. deprecari vitæ huius temporariæ curſum iuſtè, commodeque traductum, & vitæ æternæ poſſeſſionem feliciſſimam.

Hic ſit finis primæ partis obſeruationum.

